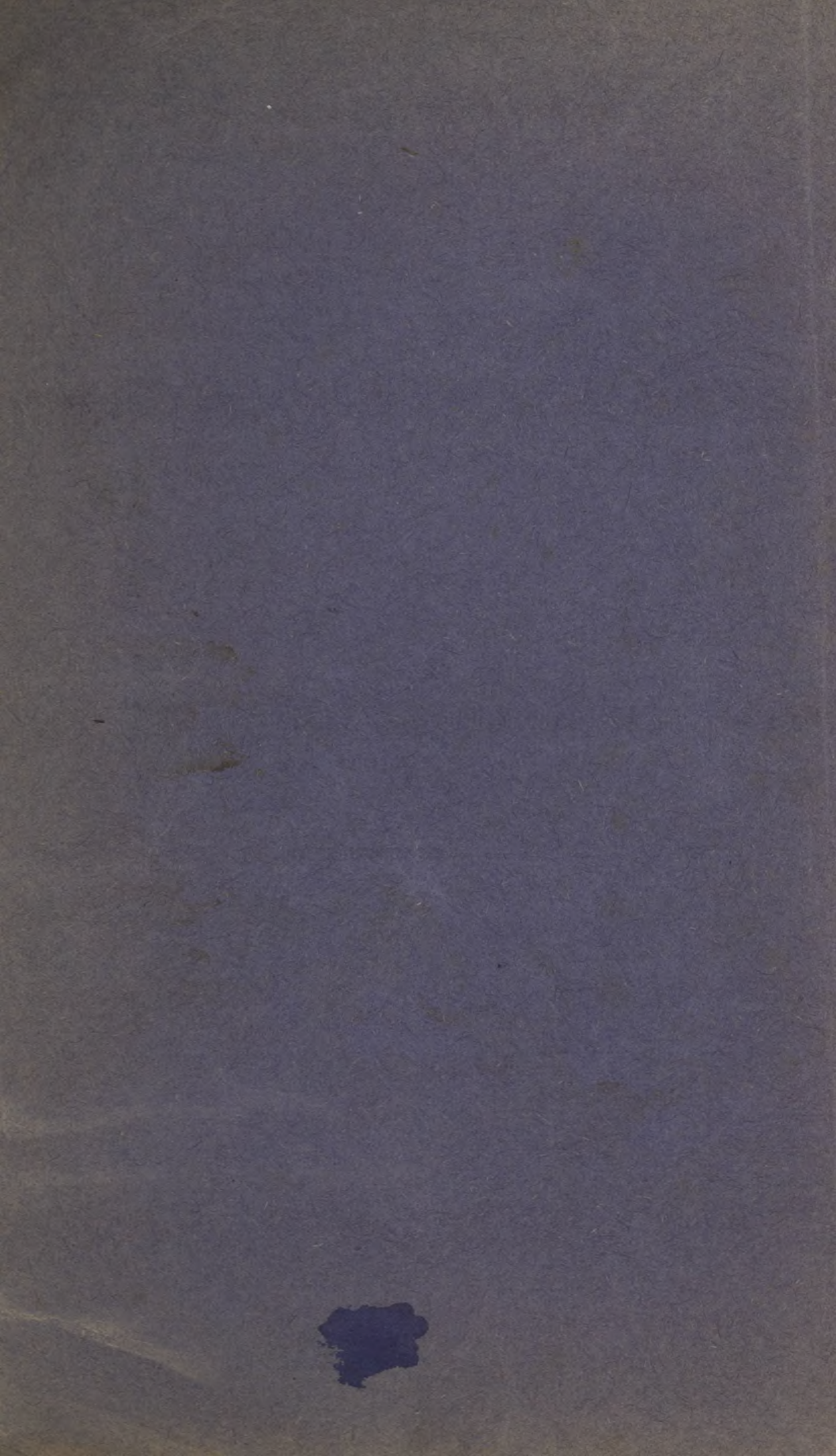

T-72

ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Β. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ

ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ

ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΕΚΔΟΘΕΙΣ Α.

ΤΟΜΟΣ Α.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

22

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΔΑΚΩΝΙΑΣ.»

(έν ὁδῷ Περικλέους καὶ Θησέως ἀριθ. 1.)

1884

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σύντομος Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος.....	1— 14.
Περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος.....	16— 18.
Περὶ τῶν Ἑλλήνων	18— 20.
Περὶ τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ξένων ἀποίκων.....	20— 22.
Περὶ τῶν ἡρωικῶν χρόνων.....	22— 26.
Περὶ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας.....	27— 28.
Περὶ τοῦ Οἰδίποδος.....	28— 29.
Περὶ τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας.....	29.
Περὶ τοῦ πολέμου τῶν Ἐπιγόνων.....	30.
Περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.....	30— 33.
Περὶ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν.....	33— 35.
Περὶ τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν.....	35— 47.
Περὶ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐν τε ταῖς ἀποικίαις καὶ τῇ ἰδίᾳ Ἑλλάδι.....	47.
Περὶ ἐπικῆς ποιήσεως.....	47— 51.
Περὶ τοῦ Ὀμήρου.....	51— 55.
Περὶ τοῦ Ἡσιόδου.....	55.
Περὶ τοῦ καθ' Ὀμηρον βίου τῶν Ἑλλήνων καθ' ὅλου.....	55— 56.
Περὶ τῶν παρ' Ἑλλησι Θεῶν.....	56— 59.
Περὶ τοῦ παρ' Ἑλλησι κατ' οἶκον βίου.....	59.
Περὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων.....	59— 60.
Περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφορῶν συνδέσμων τῶν Ἑλλήνων	60— 61.
Περὶ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν.....	61— 62.
Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀγώνων καὶ πανηγύρεων....	62— 64.
Περὶ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου.....	64— 75.
Περὶ τῶν Μεσσηνιακῶν πολέμων.....	75— 78.
Περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν νόμων τοῦ Δράκοντος.....	78— 82.
Περὶ τοῦ Σόλωνος καὶ τῶν τούτου νόμων.....	82— 90.
Περὶ τοῦ Πεισιστράτου καὶ τῶν τούτου υἱῶν.....	90— 94.
Περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐν ἄλλαις ἐλληνικαῖς πόλεσιν	94— 99.
Περὶ τῆς παρ' Ἑλλησι ποιήσεως καὶ φιλοσοφίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.....	99— 107.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περὶ τῆς αἰτίας τῶν Μηδικῶν πολέμων.....	107—113.
Περὶ τῶν ἐπιθετικῶν πολέμων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρσας ἡγουμένων τῶν Ἀθηναίων.....	139—147.
Περὶ τοῦ τρίτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου.....	147—152.
Περὶ τῶν κατὰ Περικλῆ χρόνων.....	152—159.
Περὶ τοῦ δεκαετοῦς ἢ πρώτου πολέμου.....	165—176.
Περὶ τῆς ἐπὶ τοὺς Συρακουσίους στρατείας τῶν Ἀ θηναίων.....	176—186.
Περὶ τοῦ Δεκελειοῦ πολέμου.....	186—194.
Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἡγεμονίας τῶν Σπαρτιατῶν..	194—198.
Περὶ τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου.....	201—205.
Περὶ τοῦ Βοιωτικοῦ πολέμου.....	205—218.
Περὶ τῶν Μακεδόνων.....	218—220.
Περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Φιλίππου..	220—222.
Περὶ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου.....	222—223.
Περὶ τοῦ Φωκικοῦ ἢ τρίτου ἱεροῦ πολέμου.....	223—229.
Περὶ τοῦ πρὸς Ἀμφισσεις ἱεροῦ πολέμου.....	229—232.
Περὶ τῆς παρ' Ἑλλήσι ποιήσεως καὶ ἱστορίας καὶ τῶν τεχνῶν κατὰ τοὺς προειρημένους χρόνους..	232—251.
Περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου.....	251—255.
Περὶ τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου.....	277—278.
Περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀρχῆς τῶν Πτολεμαίων...	281—282.
Περὶ τῆς ἐν Συρίᾳ ἀρχῆς τῶν Σελευκιδῶν.....	282—284.
Περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν.....	284—285.
Περὶ τῶν βασιλείων τῶν Πάρθων καὶ Βακτριανῶν.	285—286.
Συνέχεια τῶν κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα συμβάντων.....	286—290.
Περὶ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου.....	290—298.
Περὶ τῶν παρ' Ἑλλήσιν ἡθῶν τε καὶ ἐμπορίου, παι- δείας τε καὶ τῶν τεχνῶν κατὰ τοὺς προειρη- μένους χρόνους.....	298—304.
Ἑλλάς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων.....	305—309.
Περὶ τῆς ἐξ ἄρκτου εἰσβολῆς βαρβάρων ἔθνῶν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ τῆς ὑπὸ τούτων ἀρπαγῆς ἐλληνικῶν πόλεων.....	309—310.
Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου γενομέ- νης διανομῆς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.....	310—311.
Περὶ τῆς πνευματικῆς λειτουργίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς δυναστείας τῶν Ῥωμαίων.....	311—313.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

§ 1. Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος εἶνε πλείστου λόγου ἄξια, διότι διὰ τῶν Ἑλλήνων μετετέθη τὸ θέατρον τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διεδόθη ὁ ἀληθὴς πολιτισμός. Ὅτε ἀνεφάνησαν οἱ Ἕλληνες, εἰς μὲν τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ τῆς Εὐρώπης ἐπεκράτει μὲν ἔρως τῆς ἐλευθερίας καὶ πολεμικὴ τόλμη ἀλλὰ καὶ ἔλλειψις ἠθικῆς καὶ πολιτισμοῦ· τὰ δὲ ἀνατολικά ἔθνη τῆς Ἀσίας πρὸ πολλοῦ μὲν ἤδη εἶχον ἡμερωθῆ καὶ ἐκπονήσει τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ διεφθάρησαν στερηθέντα τῆς ἠθικῆς καὶ ἐγένοντο θυμὰ τῆς δεσποτείας· τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ἀνθρωπότητος ἦν, οὕτως εἰπεῖν, νεῦραρχωμένον, ἀπολέσαν πᾶσαν ζωτικὴν δύναμιν τοῦ πολιτισμοῦ. Μόνα δὲ δύο ἔθνη τῆς Ἀνατολῆς οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἀραβες ἀνεφάνησαν ὕστερον ἐν τῇ καθολικῇ ἱστορίᾳ λόγου ἄξια. Οἱ Ἕλληνες ὁμως ἀνέφεξαν νέαν ὁδὸν εἰς τὸν πολιτισμόν, ἀναπτυχθέντα μὲν τέως εἰς τινα ἔθνη τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ἥδη δ' ἀρξάμενον νέας περιόδου πνευματικῆς διαμορφώσεως καὶ ἐνεργείας. Ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ τῆς γῆς ἀνεβλάστησαν οἱ ἐν Ἑλλάδι ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ ῥήτορες καὶ περὶ πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιστήμην σοφοὶ καὶ ἔξοχοι ἄνδρες, ὧν τὰ ἀθάνατα ἔργα εἰς αἰεὶ θέλουσι φωτίζει τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων πηγάζει ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ νεωτέρου πεπολιτισμένου κόσμου, καθὼς ἡ ἔθνοσωτήριος χριστιανικὴ θρησκεία ἐκ τῆς Παλαιστίνης. Ἐκ τούτων λοιπὸν κατάδηλον γίνεται, πόσου λόγου

ἀξία εἶνε ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία καθόλου μὲν εἰς πάντα ἀνθρώπων, ἰδίᾳ δὲ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν πρέπει νὰ μορφώσωμεν διὰ τῆς ἐκείνων καὶ τὸν χαρακτῆρα ἡμῶν νὰ διαπλάσωμεν μιμούμενοι τοὺς πρωτοτύπους καὶ ἐξαιρετοὺς χαρακτῆρας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Χρεωστοῦμεν δὲ προθυμότηα νὰ ἀσχολώμεθα περὶ πᾶν ὅ,τι ἀποβλέπει εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, εὐγνωμονοῦντες εἰς αὐτούς, διότι ἡ γλῶσσα καὶ τὸ κλέος αὐτῶν κυριώτατα συνετέλεσαν, ὥστε νὰ γενώμεθα κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ἔθνος αὐτόνομον.

Πρὶν ὅμως προῶμεν εἰς τὴν διήγησιν τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀναγκαῖον νομίζομεν νὰ προτάξωμεν σύντομόν τινα γεωγραφικὴν περιγραφὴν τῆς Ἑλλάδος.

§ 2. Ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν χερσόνησος ἡ πρὸς ἀνατολὰς τῶν τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης μεγάλων χερσονήσων εἶνε ἡ πολυσχημονεστάτη καὶ ἡ τὸ πλεῖστον διηρθρωμένη χώρα τῆς γῆς. Καὶ πρὸς βορρᾶν μὲν εἶνε πλατεῖα καὶ συνεχῆς, ὅσον δὲ προχωρεῖ πρὸς μεσημβρίαν, τόσον μᾶλλον στενοῦται καὶ διαρθροῦται διαιρουμένη διὰ πλῆθους συνεχῶν ὄρων εἰς πλῆθος μεγαλειτέρων καὶ μικροτέρων χωρῶν. Καὶ δὴ σειρὰ τις ὄρων ἐκ τῶν Ἰουλίων Ἀλπεων καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου ἐκτεινόμενη καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Αἴμος νῦν Βαλκάνια καλουμένη διαχωρίζει τὴν χερσόνησον ἀπὸ τῆς ἄλλης Εὐρώπης πρὸς βορρᾶν. Ὅρων δὲ κλάδοι ἐκ τῆς μεγάλης αὐτῆς σειρᾶς πρὸς μεσημβρίαν διευθυνόμενοι ἀποτελοῦσι φυσικὰ ὅρια τῆς Ἰλλυρίας καὶ Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὧν αἱ δύο τελευταῖαι περιλαμβάνουσιν ἐν ἑαυταῖς μεταξὺ ὄρων πεδιάδας καὶ κοιλάδας εὐφορωτάτας. Πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῆς Ἰλλυρίας καὶ Μακεδονίας κεῖται ἡ κυρίως Ἑλλάς, ἣν πλῆθος ὄρων διατέμνουσι καὶ ποικίλῃν ἀπεργάζονται τὴν φύσιν αὐτῆς· εἰσὶ δ' αὐτὰ συνέχειαι τῆς εἰρημένης ὀρεινῆς βράχως. Ἐκ ταύτης κατατείνει ἐξ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν τὸ Βοῖον ὄρος, ὅπερ προβαῖνον καλεῖται Τύμφη εἰτα Λάκμων ἢ Λάχμος, ἐξῆς δὲ πρὸς μεσημβρίαν Πίνδος, ἧς ὅμως τὸ ὄνομα καὶ περὶ πάσης τῆς πολυωνύμου ταύτης βράχως ὑπὸ πολλῶν λέγεται. Ἐκ δὲ τῆς Πίνδου διατείνουσι πρὸς τε δύσιν καὶ ἄρκτον καὶ ἀνατολὰς καὶ μεσημβρίαν ὄρη

διάφορα ἔχοντα ὀνόματα· οἷον πρὸς δύοσιν μὲν διατείνουσιν εἰς τὴν Ἑπειρον πολλὰ ὄρη ἀκτινοειδῶς διήκοντα καὶ μακρὰς κοιλάδας ἀπεργαζόμενα. Κατὰ δὲ τὴν ΒΔ γωνίαν τῆς Ἑπείρου καὶ ὑπὲρ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ὑφθύνονται τὰ Κεραύνια ὄρη, ἅτινα τελευτῶσιν εἰς ἄκραν, ἣν Ἀκροκεραύνια καλοῦσι· πρὸς ἀνατολὰς δὲ τῆς Πίνδου διατείνει ὄρεινὴ τις ῥάχις, ἥτις κατ' ἀρχὰς μὲν καλεῖται Καμβούνια ὄρη, προβαίνοντα δὲ καὶ εἰς ὕψος ὅσον 9000 ποδῶν ὑψούμενα Ὀλύμπος. Ἐτέρα δὲ πάλιν ἀνατολικὴ προβολὴ τῆς Πίνδου μέχρι τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καθήκουσα καλεῖται Ὄθρυς· ὄρειναί δ' ἄλλαι ἀποσχίδες ὑφθύνονται εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Μαγνησίας, ἐξ ὧν ἡ μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Πηγνείου ἐκτεινομένη καλεῖται Πήλιον, ἥς ἡ κυκλοειδὴς πρὸς βορρᾶν ἄκρα καλεῖται Ὀσσα. Τὰ εἰρημένα λοιπὸν ὄρη πανταχόθεν περικλείοντα τὴν Θεσσαλίαν ἀπεργάζονται αὐτὴν κοίλην καὶ εὐφορωτάτην καὶ δι' ὀλίγων στενῶν εὐπρόσιτον. Τοιαῦτα δὲ στενά εἰσι τὰ μετὰ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης ὑπὸ τοῦ Πηγνείου διαρρέεμενα καλὰ Τέμπη. Ἡ δὲ μεσημβρινὴ συνέχεια τῆς Πίνδου καλεῖται Τυφρηστὸς νῦν Βελουῆχι, ὅρος δυσανάβατον, ἔχον ὕψος 7000 ποδῶν. Ἀπὸ δὲ τοῦ Τυφρηστοῦ τείνει μέχρι τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου πρὸς ἀνατολὰς ἐπικαμπῇ ποιουμένη στροφὴν ἡ Οἶτη ὄρος τραχὺ καὶ ὑψηλόν. Ταύτης δὲ ἡ ἀνατολικὴ ἄκρα ὀνομάζεται Καλλιδρόμος, οὗ αἱ ὑπάρχειαι τελευτῶσιν ὀξεῖαι καὶ ἀπόκρημνοι μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ ἀπολείπουσι πάροδον οὕτω στενὴν εἰς τινα μέρη, ὥστε μία μόνη ἁμαξὰ νὰ διελάσῃ ἡδύνατο· ἡ πάροδος δ' αὕτη ὠνομάσθη Πύλαι καὶ Θερμοπύλαι ἐκ τῶν πλησίον αὐτοῦ που πηγαζόντων θερμῶν ὑδάτων, ἔπαθε δὲ πολλὴν ἀλλοίωσιν τῆς χρόνῳ ἕνεκα τῆς τοῦ ποταμοῦ Σπερχείου προσχώσεως. Αἱ Θερμοπύλαι εἰσὶν ἐπίσημοι διὰ τὰς κατὰ καιροὺς γενομένας αὐτῇ φονικὰς μάχας. Τῇ δὲ Καλλιδρόμῳ συνέχεται τὸ παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Λοκρίδος ἐκτεινόμενον ὄρος Κνημίς. Ἐκ τῆς Οἶτης δὲ πάλιν διατείνει πρὸς μεσημβρίαν εἰς τὴν Αἰτωλίαν ὁ τραχὺς καὶ πολυχόρυφος Κόραξ νῦν Βαρδοῦσι καλούμενος. Μετὰ δὲ τοῦ Κόρακος συνέχεται ὁ πρὸς ἀνατολὰς ἐκτεινόμενος ἱεροπρεπὴς καὶ δικόρυφος Παρνασός, ἐφ' οὗ ἔκειτο τὸ ὀνομαστόν μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ ἄλλα ἄντρα καὶ χωρία τίμια καὶ

ιερά. Μετὰ δὲ τοῦ Παρνασοῦ συνέχεται τὸ εἰς τὴν Βοιωτίαν δια-
τεῖνον ὄρος Ἑλικῶν· ἦν δ' ὁ Ἑλικῶν πλήρης δένδρων καὶ βοτάνης
καὶ πηγῶν, ὧν ὀνομασται ἦσαν αἱ πηγαὶ τῆς Ἰπποκρήνης καὶ
Ἀγανίπτης. Μετὰ δὲ τοῦ Ἑλικῶνος συνέχεται ὁ ἐκ δυσμῶν πρὸς
ἀνατολὰς τείνων τραχὺς καὶ θηριώδης Κιθαιρῶν. Μετὰ δὲ τοῦ
Κιθαιρῶνος συνέχονται πρὸς μεσημβρίαν τὰ τῆς Ἀττικῆς ὄρη,
ἡ Πάρνης καὶ τὸ ὀνομαστὸν διὰ τὰ καλὰ μάρμαρα Πεντελικόν, μέ-
ρος ἀποτελοῦν τοῦ Βριλησσοῦ, μεσημβρινοανατολικώτερον δὲ τῶν
Ἀθηνῶν ὑφοῦται ὁ Ὑμηττός φέρων εὐώδεις βοτάνας καὶ περί-
φημον μέλι. Ἐν δὲ τῇ μεσημβρινῇ Ἀττικῇ κεῖται τὸ Λαύριον.
Ἀπασα δὲ ἡ δυτικὴ παραλία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν Ἀκροκε-
ραυνίων μέχρι τῆς δυτικῆς ἄκρας τῆς Ἀκαρνανίας εἶνε ὀρεινῇ·
τοὺς πλήρεις ὄρων καὶ φαράγγων τόπους αὐτῆς διαβρέουσι
πολλοὶ ποταμοί. Ἐν δὲ τῇ Μεγαρικῇ ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν πρὸς
ἀνατολὰς καὶ μεσημβρίαν ἐκτείνονται τὰ Γεράνεια ὄρη, αἵτινα
λήγουσιν οὕτω ἀπόκρημνα εἰς τὴν θάλασσαν, ὥστε ἡ ἐπὶ τῆς
παραλίας ὁδὸς ὑπάρχει λίαν στενὴ καὶ κακὴ, διὸ καὶ ἀκταὶ Σκε-
ρωνος αὕτη ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ ληστοῦ ὀνομάσθη ἡ Πέτραι Σκε-
ρωνίδες, νῦν Κακὴ Σκάλα. Παρὰ δὲ τοὺς μεσημβρινοὺς πρόπο-
δας αὐτῶν ἄρχεται τὸ στενώτατον καὶ μόνον τεσσαράκοντα στα-
δίους, ἧτοι ἐν γερμανικὸν μίλιον, μέρος τοῦ Ἰσθμοῦ, ὁ ὀνομα-
ζόμενος Διόλκος.

Τῶν δὲ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ὄρων κέντρον εἶνε τὸ κατὰ τὴν
βορειοανατολικὴν Ἀρκαδίαν ὅσον 7700 ποδῶν ὑψηλὸν ὄρος Κυλ-
λῆνη, νῦν Ζίρια καλούμενον· μετ' αὐτῆς δὲ συνέχονται τὰ πρὸς
δυσμὰς διατείνοντα Ἀροάνεια ὄρη, αἵτινα πρὸς δυσμὰς προχω-
ροῦντα καλοῦνται Ἐρύμανθος καὶ δυτικώτερα ἔτι Σκόλλις ἢ Πέ-
τρα Ὠλενία· ἀπὸ τῆς ὀρεινῆς ταύτης ῥάχεως διατείνουσι πρὸς
βορρᾶν μέχρι τῆς θαλάσσης ἀποσχιδές, αἵτινες διαπλάττουσι
τὴν παραλίαν τῆς Ἀχαΐας. Ἐκ δὲ τοῦ Ἐρυμάνθου διευθύνεται
πρὸς μεσημβρίαν ἡ ῥάχις τῶν ὄρων, αἵτινα ὀνομάζονται πρῶτον
μὲν Λάμπεια καὶ μικρὸν μεσημβρινώτερα Φολόη καὶ κατω-
τέρω Λύκαιον, ὅπερ συνέχεται μετὰ τῶν Μεσσηνιακῶν ὄρων,
ὧν μεταξὺ ὑφοῦται τὸ ὄρος Ἰθώμη, ὥς τι δυνατόν προπύργιον.
Ἐτέρα δ' ὀρεινὴ ῥάχις πρὸς τὰ μεσημβρινοανατολικά τούτων

εἶνε ὁ ἐκ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν διευθυνόμενος καὶ 8000 πόδας ὑψηλὸς καὶ δασύδης Ταύγετος, οὗτινος τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν ἀποτελεῖ τὸ ἀκρωτήριο Ταίναρον. Ἀνατολικώτερα δὲ τοῦ Ταύγετου ὑψοῦται ὁ Πάρνων καὶ ὁ Ζάραξ, τελευταῖοντες εἰς τὴν φοβεράν ἄκραν τὴν ὀνομαζομένην Μαλέαν. Τὴν δ' ἀνατολικὴν τῆς Ἀρκαδίας πλευρὰν πρὸς τὴν Ἀργολίδα ἀποτελοῦσιν αἱ ὄρειναὶ σειραὶ τοῦ Παρθενίου, Ἀρτεμισίου καὶ ἄλλων.

§ 3. Ἐκ τῶν εἰρημένων ὄρων πηγάζουσι πολλοὶ ἀλλὰ μικροῦ λόγου ἄξιοι ποταμοί, διότι οὗτοι τὸ μὲν θέρος ξηραίνονται πλὴν ὀλίγων τὸν δὲ χειμῶνα πλημμυροῦσι καὶ γίνονται βίαιοι χεῖμαρροι. Οἱ ἐν τῇ Ἑλλάδι ποταμοὶ πηγάζουσιν ἀπὸ τῆς Πίνδου καὶ ἀπὸ τῶν ἐκ ταύτης καὶ τῆς Οἴτης ἐκπεμπομένων ὄρειων δευράδων. Ἀξιολογώτεροι δ' εἰσὶν ὁ Πηνειὸς νῦν Σαλαμβρίας καλούμενος, ὅστις ἔχων τὰς πηγὰς ἐκ τῆς Πίνδου διαρρέει τὴν Θεσσαλίαν καὶ διὰ τῶν Τεμπῶν ἐκχύνεται εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Σπερχεῖος, ὅστις ἀπὸ τοῦ Τυφρηστοῦ πηγάζων ἐκβάλλει εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον. Ὁ Κηφισός, ὃς ἐκ τοῦ Παρνασοῦ πηγάζων διαρρέει τὰς χώρας Χαιρώνειάν τε καὶ Κορώνειαν καὶ Ὀρχομενόν, εἴτα ἐμποδιζόμενος ὑπὸ ὑψηλῶν ὄρων ὑπερχειρῆται καὶ σχηματίζει τὴν Κωπαΐδα λιμνὴν. Ὁ Εὐήνος ὅστις ἐκ τοῦ Κόρακος πηγάζων χύνεται εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ὁ Ἀχελῷος νῦν Ἀσπροπόταμος, ὅστις ἐκ τοῦ νῦν Μετσόδου, ἀγρίῃ καὶ ὀρεινοῦ χώρου τῆς Πίνδου πηγάζων καὶ ῥέων διὰ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας ἐκβάλλει εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος. Ὁ Ἀραχθὸς ὁ νῦν ποταμὸς τῆς Ἀρτας ὀνομαζόμενος, ὅστις ἐκ τοῦ Λάκμωνος καταφερόμενος ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον καὶ ὁ Θύαμις νῦν Καλάμας, ὅστις χύνεται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

Τῆς δὲ Πελοποννήσου μέγιστοι ποταμοὶ εἰσὶν ὁ Εὐρώτας καὶ ὁ Ἀλφειὸς ὁ νῦν Ῥουφιᾶς καλούμενος, οἵτινες πηγάζουσιν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ ὄρων ὡς καὶ οἱ εἰς τὸν Ἀλφειὸν χυνόμενοι Λάδων καὶ Ἐρύμανθος. Εὐροὺς δὲ ποταμὸς εἶνε καὶ ὁ τὴν Μεσσηνίαν διαρρέων Πάμισος. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι τῆς Πελοποννήσου ποταμοὶ ἀλλὰ μικροί.

§ 4. Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πάνυ ἑξοχὸν καὶ ἐκτεταμένην παραλίαν

μετὰ παμπολλῶν καὶ ἀσφαλῶν λιμένων τε καὶ κόλπων, ὧν οἱ ἐπισημότεροί εἰσιν ὁ Ἀμβρακικός, ὁ Κορινθιακός, ὁ Μεσσηνιακός, ὁ Λακωνικός, ὁ Ἀργολικός, ὁ Σαρωνικός, ὁ Μαλιακός, ὁ Παγασητικός καὶ ὁ Θερμαῖος. Οἱ εἰρημένοι κόλποι καὶ λιμένες καὶ ἡ ἐν ἐπικαίρῳ θέσις τῆς Ἑλλάδος πρὸς τε τὴν Ἀσίαν καὶ Λιβύην καὶ λοιπὴν Εὐρώπην καθιστῶσιν αὐτὴν ἐπιτηδειοτάτην πρὸς ἐμπορίαν καὶ ἐπιμιξίαν πρὸς τε ἑαυτὴν καὶ πρὸς τὰλλα ἔθνη.

§ 5. Τὸ δὲ δὴ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, καίπερ οὕτω μεσημβρινῆς οὔσης, εἶνε συγκεκραμένον ἕνεκα τῶν θαλασσίων πνευμάτων καὶ τῶν μεγάλων ὑψωμάτων τοῦ ἐδάφους. Αἱ πλεῖσται δὲ χῶραι αὐτῆς ἀπολαύουσι σχεδὸν πάντοτε λαμπροῦ καὶ καθαροῦ οὐρανοῦ. Οὐδεμία δὲ χώρα τῆς γῆς ἔχει τοσαύτην διαφορὰν κλίματος, ἐξ οὗ καὶ διάφορος ἐπικρατεῖ θερμοκρασία, ὥστε κατὰ τὸν Μάρτιον συγχρόνως ὑπάρχει ἔαρ μὲν ἐν τῇ Λακωνικῇ, θέρος δὲ ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ καὶ χειμῶν ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη τοῦ κλίματος τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος οὐκ ὀλίγον ἡδυνήθη εἰς τὸ διάφορον ἦθος τῶν οἰκούντων ὥς καὶ ἡ φύσις τοῦ τόπου καθόλου.

§ 6. Τοιοῦτον δὲ κλίμα ἔχουσα ἡ Ἑλλὰς ἐκφέρει πάντα καρπὸν καὶ πᾶν φυτόν, καὶ ζῷα τρέφει ἡμερα τὰ πλεῖστα καὶ χρήσιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Μεταλλεῖα δὲ σιδήρου καὶ χαλκοῦ καὶ ἄλλων μετάλλων ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι. Ὅμοίως δὲ καὶ μάρμαρον κάλλιστον ἔχουσι πολλοὶ τόποι τῆς Ἑλλάδος, ἐπισημότεον δὲ τὸ τοῦ ἐν Ἀττικῇ Πεντελικοῦ.

§ 7. Διὰ τῶν πολλῶν, ὥς εἴρηται, συνεχῶν ὁρῶν ἡ Ἑλλὰς ὑποδιαιρεῖται εἰς πολλὰς μεγαλειτέρας καὶ μικροτέρας χώρας, ὧν τὴν πρὸς ἀλλήλας ἐπιμιξίαν οὐχὶ πᾶν δυσχερῆ ἀπεργάζονται τὰ ὄρη, ἅτε ὑπερβατὰ ὄντα. Συνήθως διαιροῦσιν οἱ νεώτεροι τὴν Ἑλλάδα εἰς τρία μέρη, εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, εἰς τὴν μέσην καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τῶν ἄλλων νήσων· ἡ φύσις ὅμως τῆς χώρας παρέχεται οὐ μόνον τὴν τριχῇ ταύτην διαιρέσειν ἀλλὰ καὶ ἑτέραν τὴν εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα ἕνεκα τῶν ἐξ ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν τεμνόντων αὐτὴν ὁρῶν.

Πρὸς μεσημβρίαν μὲν τῆς Ἰλλυρίας καὶ Μακεδονίας κεῖται ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Θεσσαλία. Καὶ ἡ μὲν Ἡπειρος εἶνε κατὰ τὸ

πλείστον χώρα ὀρεινή καὶ ἐπιτηδεῖα εἰς κτηνοτροφίαν, ἐνταχού ὅμως ὑπάρχουσι κοιλάδες εὐδαίμονες. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς διηροῦντο κυρίως εἰς τρία μεγάλα ἔθνη, τοὺς Χάονας, τοὺς Θεσπρωτοὺς καὶ τοὺς Μολοττοὺς, ὑποδιαιρούμενα εἰς δώδεκα ἔθνη. Τούτων δ' ἀξιολογώτεραι πόλεις ἦσαν πλὴν πολλῶν ἄλλων τὸ Βουθρωτὸν, ἡ Δωδώνη, περίφημος διὰ τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς, ἡ Πασσαρὼν καὶ ἡ Ἀμβρακία. Ἡ δὲ Θεσσαλία στέφεται πανταχόθεν, ὡς εἵπομεν, ὑπὸ ὄρων περικλειόντων δύο μεγάλας κοιλάδας, ἐξ ὧν ἡ μεγαλειτέρα ἀπετέλει καθ' Ἡρόδοτον λίμνην κατ' ἀρχάς, μέχρις οὗ, ὑπὸ σεισμοῦ διαβράχεντος τοῦ Ὀλύμπου ἀπὸ τῆς Ὀσσης, ἐξέβρυσεν ὁ διαβρέων τὴν χώραν Πηνειὸς καὶ ἐγένοντο τὰ τερπνὰ Τέμπη· τούτου ἕνεκα ἡ Θεσσαλία εἶνε εὐφορος, παχεῖα καὶ ἵπποτρόφος. Διηρέθη δ' αὕτη ὑπὸ τοῦ δυνάστου Ἀλεῦα εἰς τέσσαρας τετράδας ἢ τετραρχίας, τὴν Ἑσταιώτιδα, τὴν Φθιώτιδα, τὴν Θεσσαλιώτιδα καὶ τὴν Πελασιγίωτιδα· ὕστερον δὲ κατεκτήθη καὶ προσετέθη ὡς πέμπτη ἐπαρχία καὶ ἡ Μαγνησία. Πόλεις δ' ἀξιολογώτεραι τῆς Θεσσαλίας ἦσαν· ἡ Λαμία, ἡ Φάρσαλος, οἱ Γόμοφοι, ἡ Λάρισσα, αἱ Φεραί, ἡ Κρανῶν, ἡ Ἰωλκός, ἡ Δημητριάς καὶ ἄλλαι.

Τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας πρὸς μεσημβρίαν κεῖται ἡ ἐνδοτέρω Ἑλλάς. Πανταχοῦ δὲ καὶ αὕτη γέμει ὄρων καὶ πεδίων καὶ κοιλάδων εὐφόρων. Διηρεῖτο δ' αὕτη εἰς ἐννέα μεγάλα ἔθνη, ὑποδιαιρούμενα καὶ αὐτὰ εἰς ἄλλα μικρότερα καὶ πλείονα.

Καὶ τῆς μὲν Ἠπείρου πρὸς μεσημβρίαν κεῖνται αἱ δύο χῶραι Ἀκαρνανία καὶ Αἰτωλία, αἷς διαιρεῖ ὁ Ἀχελῷος ποταμός. Εἶχε δὲ πόλεις ἡ μὲν Ἀκαρνανία τὴν Στράτον, τὸ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος καὶ ἄλλας, αἵτινες ἀπετέλουν κοινόν, οὗ ἡ ἔδρα ἦν ἡ Στράτος καὶ ἱερὸν τοῦ κοινοῦ ὁ ἐπὶ τοῦ Ἀκτίου ὀνομαστός ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Τῆς δ' Αἰτωλίας πόλεις ἦσαν πλὴν ἄλλων ὁ Πλευρών, ἡ Καλυδὼν καὶ τὸ Θέρμουν, ὅπου τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν συνήρχετο.

Ἐξῆς δὲ πρὸς ἀνατολὰς τῶν Αἰτωλῶν κεῖνται οἱ Λοκροί, οἵτινες εἰς δύο διηροῦντο ὑπὸ τε τοῦ Παρνασοῦ καὶ τῆς Φωκίδος, εἰς τοὺς πρὸς δυσμὰς καὶ εἰς τοὺς πρὸς ἀνατολὰς Λοκροὺς, ὧν οἱ μὲν, Ἑσπέριοι Λοκροὶ ἐκαλοῦντο, οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ

Ὁζόλαι προσηγορεύοντο· οἱ δ' ἕτεροι, οἱ Λοχροὶ οἱ Ἑοῖοι, συνηθέστερον δὲ οἱ πρὸς Εὐβοίαν Λοχροί, οἵτινες ὕστερον εἰς δύο διηρέθησαν, ὧν οἱ μὲν, Λοχροὶ οἱ Ὀπούντιοι ἀπὸ τῆς μητροπόλεως ἐκαλοῦντο, οἱ δέ, Λοχροὶ οἱ Ἐπικνημῖδιοι ἀπὸ τοῦ ὄρους Κνημίδος. Πόλεις δὲ λόγου ἀξίας εἶχον οἱ μὲν Ὁζόλαι τὴν τε Ναύπακτον καὶ τὴν Ἀμφίσσαν, οἱ δ' ἕτεροι τὴν Ὀπούντα.

Ἐκ δὲ τῆς Ἀμφίσσης φέρει στενὴ ὁδὸς πρὸς βορρᾶν ὑπὲρ τὸν Παρνασσὸν εἰς χώραν μικρὰν καὶ ὄρεινῃν, ἣν κατέσχον οἱ ἐκ Θεσσαλίας Δωριεῖς, οἵτινες ἐκβαλόντες τοὺς κατοικοῦντας αὐτὴν Δρύοπας μετωνόμασαν Δωρίδα. Ἐκτισαν δ' αὐτοὶ τέσσαρας πόλεις. Ἐξῆς δὲ κεῖται ἡ Φωκίς χώρα ὄρεινὴ ἀλλ' εὐφορος· ἐν αὐτῇ ἦσαν πολλαὶ πόλεις, αἵτινες εἶχον ἰδίους μὲν ἄρχοντας, ἡγοῦντο δὲ πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἀπετέλουν κοινὸν σύστημα· ἀξιολογώτεραι δὲ τῶν τῆς Φωκίδος πόλεων ἦσαν οἱ Δελφοί, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ μαντεῖον, ἡ Κρίσσα, ἡ Ἐλάτεια καὶ ἄλλαι.

Εἶτα ἡ Βοιωτία, ἥτις εἶνε εὐφορωτάτῃ χώρᾳ καὶ κλείεται πρὸς τὰ δυτικομεσημβρινὰ ὑπὸ τοῦ τερπνοῦ Ἑλικῶνος, τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς Πάρνηθος. Ἐν τῇ Βοιωτίᾳ, ἥτις ἐποτίζετο ὑπὸ τοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς Κωπαίδος λίμνης, ἦσαν πόλεις πολυανθρωπώταται καὶ εὐδαιμονέσταται, ὧν ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Χαιρώνεια, ἡ Λεβάδεια, ὁ Ὀρχομενός, ἡ Κορώνεια, ἡ Ἀλιάρτος, ἡ ἐπτάπυλος Θῆβη ἢ αἱ Θῆβαι, αἱ Θεσπιαί, αἱ Πλαταιαί, τὰ Λεῦκτρα, ἡ Τάναγρα καὶ ἄλλαι.

Πρὸς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς Πάρνηθος κεῖται ἡ περὶ τὰ 41 μέγεθος ἔχουσα χερσονήσος Ἀττικὴ, ἥτις σχεδὸν κλύζεται ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου, διὸ καὶ Ἀκτὴ καὶ Ἀκταία ὠνομάζετο. Σπανίζει δ' αὕτη ὑδάτων καὶ εἶνε λεπτόγειος, ἔχει ὁμως συγκεκραμένον κλίμα καὶ ὑγεινόν, εὖδισιν οὐρανὸν καὶ καθαίρουμενον διὰ τῶν θαλασσιῶν ἀνέμων. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς διηροῦντο εἰς φυλάς, ὑποδιαιρουμένας εἰς δήμους, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὕστερον πολὺ ἡυξήθη· ἦσαν δὲ πάντες γνώριμοι διὰ τὰ περὶ αὐτῶν μυθεύμενα καὶ ἱστορούμενα. Ἐκ τούτων ἐν μὲν τῇ ἀνατολικῇ παραλίᾳ ἔκειντο πλὴν ἄλλων ὁ Μαραθῶν, ὅστις διωνομάσθη δι' ἣν ἐνίκησαν αὐτοῦ νίκην τῷ 490 π. Χ. οἱ Ἀθη-

ναῖοι ἀγωνιζόμενοι πρὸς πολλὰς μυριάδας Περσῶν. Ὁ Θορικὸς καὶ τὸ Λαύριον, ὅπου τὰ ἀργύρεα μέταλλα ἦσαν τῶν Ἀθηναίων. Ἡ δὲ δυτικὴ παραλία ἢ ἡ Πάραλος γῆ ἀπὸ τῆς ἄκρας Σουνίου μέχρι τῆς ἄκρας Κωλιάδος ἦν ἀλίμενος καὶ ὀλιγάνθρωπος· ἐν δὲ τῇ ἐφεξῆς πρὸς βορρᾶν παραλίᾳ ἦσαν ὁ δῆμος τῶν Φαληρέων καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Φαλήρου, ὅστις διὰ τοῦ ἐκ 35 σταδίων μακροῦ τείχους, τοῦ Φαληρικοῦ λεγομένου, συνήπτετο πρὸς τὴν πόλιν· ἐξῆς δὲ ἡ Μουνηχία μετὰ μικροῦ ὁμωνύμου λιμένος καὶ ὁ Πειραιεύς, ἔνθα ἦσαν πολλαὶ πολλοῦ λόγου ἄξια οἰκοδομαί· συνήπτετο δὲ καὶ οὗτος πρὸς τὴν πόλιν διὰ τῶν ἐκ ταύτης καθευκυσμένων δύο σκελῶν, ὧν τὸ μῆκος ἦν 40 σταδίων, ἡ δ' ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις 560 ποδῶν. Αἱ δ' Ἀθῆναι κεῖνται ἐπὶ τῆς μεταξὺ Ἰλισσοῦ καὶ Κηφισοῦ πεδιάδος, ἐξ ἧς ἐξαίρεται ἡ ἀκρόπολις, ἣν ἐτερίχισαν αὐτοὶ οἱ Πελασγοί· ἐπ' αὐτῆς ἦσαν μόνον ναοὶ καὶ ἱερὰ θέας πολλῆς ἄξια, οἷον τὰ πρὸς τὰ δυτικὰ αὐτῆς Προπύλαια, ὅθεν ἦν ἡ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν εἰσοδος, ὁ Παρθενῶν, τὸ Ἐρέχθειον καὶ ἄλλοι μικροὶ ναοὶ καὶ βωμοὶ καὶ ἀγάλματα ὀνομαστά. Τῆς δ' ἀκροπόλεως ἔξωθεν πρὸς δυσμὰς μὲν κεῖται ὁ Ἀρειος Πάγος καὶ ἡ Πνύξ, ὅπου ἐγίνοντο αἱ ἐκκλησίαι· μεταξὺ δὲ τῶν δυτικῶν τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῆς Πνυκὸς ἐξετείνετο ἡ ἀγορά, ἧς πρὸς νότον ὑψοῦται πετρώδης λόφος Μουσεῖον καλούμενον· ἐφ' οὗ σώζεται ἔτι μνημεῖον ἐκ μαρμαρίου, ὅπερ ἰδρῦθη εἰς τιμὴν βασιλέως τινὸς τῆς Κομμαγενῆς Φιλοπάππου ὀνομαζομένου· πρὸς δὲ τὸ νότιον καὶ ἀνατολικὸν τῆς ἀκροπόλεως ἦσαν τὸ Θέατρον τοῦ Διονύσου καὶ τὸ Ῥοδεῖον τοῦ Περικλέους, ὧν πρὸς ἀνατολὰς ἦν ὁ κολοσσαῖος ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἄλλα λαμπρὰ ἔργα, ἅτινα ἐτελείωσεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, διὸ καὶ πόλις Ἀδριανοῦ τὸ μέρος αὐτὸ ἐκαλεῖτο. Ταύτης δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἦσαν οἱ καλούμενοι κῆποι τῆς Ἀφροδίτης καὶ ὀλίγον μακρότερον τὸ κατάδενδρον Λύκειον, ὅπου ὁ Ἀριστοτέλης περιεπάτει μετὰ τῶν μαθητῶν του· μεταξὺ δὲ Λυκαβητοῦ καὶ Λυκείου τὸ Κυνόσαργες, ὅπερ ἐδίδασκεν ὁ ἰδρυτῆς τῆς κυνικῆς σχολῆς Ἀντισθένης. Πρὸς δὲ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς πόλεως ἔκειτο ὁ Κεραμεικὸς καὶ ἡ σύσκιος Ἀκαδημία, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ θεῖος Πλάτων καὶ πε-

ραιτέρω ὁ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους ὑμνοῦμενος δῆμος τοῦ Ἰππείου Κολωνοῦ. Ἱστορικοὶ προσέτι δῆμοι τῆς Ἀττικῆς ἦσαν ἡ Ἐλευσίς, ὅπου ἦν ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος, ἡ Φυλὴ, ἐξ ἧς ὁ Θρασύβουλος ὀρμήσας ἠλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῶν τριάκοντα τυράννων, ἡ Δεκέλεια ὀρμητήριον γενόμενον τῶν Πελοποννησίων κατὰ τὸν Δεκελεικὸν πόλεμον. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἦσαν ὀνομαστοὶ δῆμοι τῆς Ἀττικῆς, καὶ πανταχοῦ ἦσαν ἰδρυμένοι ναοὶ καὶ βωμοὶ καὶ ἀγάλματα καὶ ἄλλα πολλὰ πολλῆς θεάς ἅξια ἔργα. Καθόλου δὲ ἡ Ἀττικὴ θεῶν ἦν κατὰ Στράβωνα κτίσμα καὶ προγόνων ἡρώων.

Μετὰ δὲ τῆς Ἐλευσίως ὁμορεῖ ἡ μικρὰ καὶ ὀρεινὴ Μεγαρίς, ἥς πρώτη πόλις ἦσαν τὰ Μέγαρα καὶ ἐπίνειον ἡ Νίσκια. Ἐκ τῆς Μεγαρίδος μία μὲν ὁδὸς φέρει ὑπὲρ τὰς Σκυρωνίδας πέτρας εἰς τὴν παλαιὰν τῆς Μεγαρίδος μεθόριον κώμην Κρομμύωνα, ἐτέρα δὲ ὑπὲρ τὰ ὄρη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

§ 8. Ἡ Πελοπόννησος ἀπετελεῖτο ἐξ ἑννέα χωρῶν ἐλευθέρων ἀπ' ἀλλήλων τὸ κατ' ἀρχὰς οὐσῶν. Ἦσαν δ' αὗται. Πρώτη μὲν ἡ ἐπὶ τε τοῦ Ἰσθμοῦ μεταξὺ Μεγαρίδος καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου κειμένη Κορινθία, ἥς πρώτη πόλις ἦν ἡ Κόρινθος, ἐν ἣ ὑφούται ἡ ἀπόκρημνος καὶ ὀχυρὰ Ἀκροκόρινθος· εἶχε δ' αὕτη δύο λιμένας τὸ Λέχαιον καὶ τὰς Κεγχρεάς. Ἡ Κόρινθος διὰ τὴν εὐθετον πρὸς ναυτιλίαν θέσιν ἐγένετο μεγάλη καὶ πλουσία καὶ ἠδύπορήσεν ἀνδρῶν ὀνομαστῶν εἰς τε τὰλλα καὶ εἰς τὰς τέχνας τὰς δημιουργικάς. Ἐξῆς δὲ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κορινθίας ἔκειτο ἡ Σικυωνία, ἥς πρώτη πόλις ἦν ἡ Σικυών. Πρὸς μεσημβρίαν τῆς Σικυωνίας ἔκειτο ἡ Φλιασία, ἥτις πρώτην πόλιν εἶχε τὴν Φλιοῦντα.

Ἡ δ' ἀπὸ τῶν δυτικῶν τῆς Σικυωνίας μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράξου ἐκτεινομένη παραλία τῆς Πελοποννήσου ἐκαλεῖτο Ἀχαΐα· ἐμερίζετο δ' αὕτη εἰς δώδεκα πόλεις, ὧν ἀξιολογώτεραι ἦσαν ἡ Ἐλίκη, τὸ Αἶγιον καὶ αἱ Πάτραι.

Πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῆς Φλιασίας καὶ τῆς Κορινθίας ἔκειτο ἡ Ἀργολίς, ἣν ἀπετέλουν ἰδίᾳ πέντε αὐτόνομοι χώραι· πρώτη ἡ Ἀργεῖα, ἥς πόλεις ἀξιόλογοι ἦσαν πρώτη μὲν τὸ παρὰ τὸν Ἰναχον ποταμὸν Ἀργος, ἐν ᾧ ὑφούται ἡ ἀκρόπολις Λάρισσα, δευτέρα δὲ

ἡ Ναυπλία λιμὴν τοῦ Ἀργους, ἑτέρα αἱ Μυκῆναι, ἡ ἔδρα τῶν Ἀτρειδῶν, τὴν ἀρχαίαν πελασγικὴν ταύτην πόλιν κατέσκαψαν οἱ Ἀργεῖοι τῷ 464 π. Χ. ἐνικατῶ, τῆς εἰρημένης πόλεως σώζονται ἔχνη Κυκλωπεῶν τειχῶν καὶ ὁ τοῦ Ἀτρέως θησαυρός, δν ἔνιοι τῶν ἀρχαιολόγων καὶ τάφον τοῦ Ἀτρέως λέγουσιν, ὅπου τὸ νῦν λεγόμενον χωρίον Χαρθάτι· δευτέρα δ' ἡ εὐφορος καὶ ἵπποτρόφος χώρα Ἐπίδαυρία, ἧς ἡ πόλις Ἐπίδαυρος ἐγένετο ὀνομαστή διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος· τρίτη ἡ Τροιζηνία ἧς πόλις ἱερὰ τοῦ Ποσειδῶνος ἡ Τροιζήν καὶ λιμὴν ὁ Πώγων· τετάρτη ἡ Ἑρμιονίς, ἧς πόλις ἦν ἡ Ἑρμιόνη· πέμπτη ἡ μεθόριος τῆς Λακωνικῆς καὶ Ἀργολίδος Κυνουρία, ἧς πόλις ἦν ἡ Θυρέα. Τὰς εἰρημένας αὐτονόμους χώρας ἤνωσαν οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ τῆς Ἀργείας.

Ἡ Λακωνικὴ εἶνε ὄρεινὴ πλὴν τῶν παρὰ τὸν Εὐρώταν εὐκάρπων πεδίων καὶ τῶν μεσημβρινῶν παραλίων· ἡ δ' ἀνατολικὴ παραλία εἶνε τραχεῖα, ἀλίμενος καὶ ὀλιγάνθρωπος, διὰ δὲ τὸ ὄρεινόν καὶ τὸ φύσει ἐχυρὸν τῆς χώρας καλεῖ ὁ Εὐριπίδης τὴν Λακωνικὴν *δυσεῖσθολον πολεμίοις*. Τὸ ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν διατεῖνον ἐν αὐτῇ ὕψηλόν καὶ ὄρθιον ὄρος Ταῦγετον ἔτρεφε παντοῖα κτήνη, παρεῖχε δὲ καὶ σίδηρον καὶ μάρμαρον χρήσιμον εἰς ἀγαλματοποιίαν, ὅπερ ἐτίματό πολύ. Πόλις δὲ ἐπιφανὴς ἐν τῇ Λακωνικῇ ἦν ἡ ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ Ταυγέτου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώτα κειμένη Σπάρτη ἡ Λακεδαίμων, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ πολλῶν ἀλλήλων κεχωρισμένων χωμῶν, ἐξ ὧν πέντε εἰσὶ γνωσταί. Εἶχε σχῆμα ἡμικυκλίου, περιφέρειαν δύο ὥρων καὶ ἦν ἀτέχνως ἐκτισμένη καὶ ἀτείχιστος. Πολλὰ δὲ καὶ καλὰ δημόσια κτίρια ὑπῆρχον ἐν τῇ Σπάρτῃ, οἷον ναοί, βωμοί, ἀγάλματα, στοαὶ καὶ ἄλλα καὶ ὁ ἐκ πλατάνων κατάφυτος Πλατανιστᾶς. Ἐν δὲ τῇ ἀκροπόλει αὐτῆς, ἥτις ἦν λόφος ὕψηλός, ὑπῆρχεν ὁ ὀνομαστός ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπικλήσιν Χαλκιοίκου ἢ Ἐργάνης, ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα. Ἡ Σπάρτη ἐγένετο θαυμαστὴ καὶ λίαν ὀνομαστὴ πόλις, διότι γήνομήθη καὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐνέμεινεν εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ εἰς τὰ ἦθη τὰ ἀνδρικά. Δευτέρα δὲ πόλις ἦσαν αἱ Ἀμύκλαι, ὀνομασταὶ γενόμεναι διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος· τρίτη δὲ τὸ Γύ-

θειον, τὸ ἐπίνειον τῆς Σπάρτης, εἴτα δὲ τὸ Ἑλος, οὗ τινος ἡ χώρα ἡλλοιώθη ὑπὸ τῶν προσχώσεων τοῦ Εὐρώτα. Ἐπὶ τῆς τραχείας καὶ ἀξένου ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Λακωνικῆς ἔκειντο αἱ ἐξῆς πόλεις· Ἐπίδαυρος ἡ Λιμηρὰ κληθεῖσα διὰ τὸ εὐλίμενον αὐτῆς· αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς Ἀργολίδος ἐκπεσόντων Ἐπιδαυρίων, οἵτινες καθίδρυσαν αὐτοῦ τὴν λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Τῆς δὲ Λακωνικῆς πρὸς δυσμὰς κεῖται ἡ Μεσσηνία, ἥς ἡ γῆ εἶνε εὐφορωτάτη καὶ τὸ κλίμα συγκεκραμένον καὶ τερπνότατον. Πόλεις δ' αὐτῆς ἀξιοὶ λόγου ἦσαν ἡ ὑπὸ ταῖς ὑπαρειαῖς τῆς Ἰθώμης κειμένη Μεσσήνη, αἱ Φεραί, ἡ Κορώνη, ἡ Μεθώνη, ἡ Πύλος καὶ ἄλλαι.

Ἡ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Νέδα ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράξου ἐκτεινομένη παραλία τῆς Πελοποννήσου ὀνομάζεται Ἥλις ἢ Ἥλειά. Διηρεῖτο δ' αὕτη εἰς τέσσαρα μέρη, 1) εἰς τὴν Κοίλην Ἥλιν, ἥς πρώτη πόλις ἦν ἡ ὁμώνυμος Ἥλις καὶ ἐπίνειον ἡ Κυλλήνη· 2) εἰς τὴν Ἀκρώρειαν· 3) εἰς τὴν Πισάτιν, ὅπου ἦν ὁ χώρος τῆς ἀπὸ παλαιотάτων ἔως ὑπαρξάσης πόλεως Πίσσης, διότι οὐδεμία πόλις κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους ἐκαλεῖτο ὕστερον Πῖσα· ἐν τούτῳ τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀλφειοῦ διαβρέομένῳ ἱερῷ τόπῳ ἦσαν ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ὅστις ἔκειτο ἐν τῷ ἱερῷ ἄλσει τῶν ἐλαιῶν Ἀλτει, τὸ 600 ποδῶν μῆκος στάδιον, ὁ ἵπποδρόμος, τὸ γυμνάσιον καὶ πολλὰ ἄλλα ἱερὰ τῶν θεῶν· ὁ δὲ τόπος οὗτος τῆς Πισάτιδος, ὅπου ἦσαν τὰ ἀναθήματα καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐλέγετο καὶ Ὀλυμπία· 4) εἰς τὴν μεταξὺ Πισάτιδος καὶ Μεσσηνίας κειμένην Τριφυλίαν, ἥς πόλις ἦν τὸ Λέπρεον.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς Πελοποννήσου κεῖται ἡ Ἀρκαδία, ἥτις περιστεύεται, ὡς ἐρρέθη, ὑπὸ ὑψηλῶν ὄρων, ἀφ' ὧν καταφέρονται οὐχὶ μικροῦ λόγου ποταμοί, οἳ οἱ Ἀλφειός, ὁ Λάδων, ὁ Ἐρύμανθος καὶ ἄλλοι. Ταύτης δὲ πόλεις ἦσαν ἡ Μαντίνεια, ἥτις ἐγένετο ὀνομαστὴ διὰ τὰς γενομένας ἐκεῖ μεγάλας μάχας, ἡ Τεγέα, ὁ Ὀρχομενός, ἡ Μεγαλόπολις, ἡ Στόμφαλος πλησίον ὁμωνύμου λίμνης κειμένη, ἥτις ἔχει ὑπογαίους καταβάθρας.

§ 9. Ἡ Ἑλλάς ἔχει πολλὰς μικράς τε καὶ μεγάλας νήσους, αἵτινες κεῖνται ἐν τοῖς διαφόροις πελάγεσιν αὐτῆς. Ἐν τῷ Ἰονίῳ

κόλπω ἀξιολογώτεραι νῆσοί εἰσιν ἡ εὖοινος Κέρκυρα, ἥτις διὰ τὴν εὐθετον πρὸς ναυτιλίαν θέσιν ἐγένετο πλουσία καὶ δυνατή· ἐξῆς δὲ ἡ Λευκάς ἢ Λευκαδία, ἥς πρὸς μεσημβρίαν κεῖται τὸ ὀνομαστὸν ἀκρωτήριον Λευκάτας, ἐφ' οὗ ἦν ἱερὸν τοῦ 'Απόλλωνος· μεσημβρινώτερα δὲ ἡ Κεφαλληνία, ἡ μεγίστη τῶν ἐν τῷ 'Ιονίῳ κόλπω νήσων, ἀφ' ἥς ἐχωρίζετο διὰ στενοῦ πόρου ἡ πλησίον κειμένη 'Ιθάκη, ἡ πατρίς τοῦ περιφήμου 'Οδυσσέως· ἐξῆς δὲ πρὸς μεσημβρίαν κεῖται ἡ εὐκαρπος καὶ πολὺ ἔλαιον φέρουσα Ζάκυνθος. Εἰς δὲ τὴν εἴσοδον τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα κεῖνται τὰ Κύθηρα, νῆσος εὐλίμενος καὶ ἐλαιοφόρος καὶ εὖοινος. 'Εν δὲ τῇ μεσημβρινῇ παραλίᾳ τῆς 'Αργολίδος κεῖνται αἱ τὸ πάλαι μικροῦ μὲν λόγου ἄξιαι νῆσοι 'Υδραία νῦν 'Υδρα καὶ ἡ Τιπάρηνος νῦν Σπέτσαι καλούμεναι, αἵτινες ὁμως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐγένοντο ἰσχυροὶ προμαχῶνες τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. 'Εναντι δὲ τῆς Τροιζῆνος κεῖται ἡ πετρώδης νῆσος Καλαυρία, ἥτις διὰ στενοῦ πόρου διαιρεῖται εἰς δύο νησιδία· αὐτοῦ δὲ πλησίον τοῦ νῦν ἐκκλησιδίου τοῦ ἀγίου Νικολάου ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, εἰς ὃν κατέφυγεν ὁ Δημοσθένης διωκόμενος ὑπὸ τοῦ 'Αντιπάτρου. 'Εν δὲ τῷ Σαρωνικῷ κόλπῳ κεῖται ἡ πετρώδης Αἴγινα, ἥτις καίπερ μικρά, ἐγένετο ὁμως διὰ τε τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου πολλὰ εὐδαίμων καὶ δυνατή. 'Εναντι δὲ τοῦ κόλπου τῆς 'Ελευσί-
νος κεῖται ἡ εὐφορος νῆσος Σαλαμίς, ἥτις χωρίζεται διὰ στενοῦ πόρου ἀπὸ τῆς 'Αττικῆς καὶ Μεγαρίδος· ἐγένετο δ' ἡ νῆσος Σαλαμίς ὀνομαστή διὰ τὴν ἐνδοξὸν ναυμαχίαν, καθ' ἣν κατεστράφη ὁ Περσικὸς στόλος.

Παρ' ἅπασαν τὴν παραλίαν τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς 'Αττικῆς παρατείνει ἡ νῆσος Εὐβοία, ἥτις πρὸς ἀνατολὰς μὲν εἶνε ὀρεινὴ πρὸς δυσμὰς δ' εὐφορος καὶ σιτοφόρος. 'Εκ τῶν πόλεων τῆς Εὐβοίας ἀξιολογώτεραι ἦσαν ἡ Χαλκίς, δευτέρα ἡ 'Ερέτρια, τρίτη ἡ Κάρυστος ὀνομαστὴ γενομένη διὰ τὰ καλὰ μάρμαρα καὶ τὸν οἶνον. Τῆς Εὐβοίας ὀνομαστὰ ἀκρωτήριά εἰσι τὸ 'Αρτεμίσιον, ὁ Γεραιστὸς καὶ ὁ Καφηρεὺς· ὀνομαστὸς εἶνε προσέτι καὶ ὁ μεταξὺ Χαλκίδος καὶ τῆς ἀντικρυ παραλίας τῆς 'Αττικῆς πορθμὸς ὁ ὀνομαζόμενος Εὐριπος, ἐν ᾧ συμβαίνει ἡ ἄμπωτις καὶ ἡ παλίρροια.

Ἐν τῷ Κρητικῷ πελάγει κεῖται ἡ Κρήτη, νῆσος δασεῖα καὶ εὐφορωτάτη. Ὀρεινὴ δὲ καὶ ἀξία λόγου ῥάχις διατείνει ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς τῆς νήσου ἡ Ἰδη ἢ τὸ Ἰδαῖον ὄρος ὑψηλὸν 8 τὸν 7500 ποδῶν, νῦν Ψηλορίτης καλούμενον. Εἶχε δὲ πολλὰς πόλεις ἡ Κρήτη, ὧν ἀξιολογώτεραι ἦσαν ἡ Κυδωνία, ἡ Κνωσός, ἥτις ἦν ἡ πρωτίστη πόλις τῆς Κρήτης καὶ ἔδρα τοῦ Μίνως, ἡ Γόρτυν καὶ ἄλλαι πολλοῦ ἀξίαι καὶ πολλαί, ἀφ' ὧν ὁ Ὅμηρος ἐκατόμπολιν τὴν Κρήτην καλεῖ.

Τὰς πρὸς βορρᾶν τῆς Κρήτης κειμένας νήσους διήρουν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰς περὶ τὴν Δῆλον κειμένας νήσους καὶ καλουμένας δι' αὐτὸ Κυκλάδας καὶ εἰς Σποράδας, διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς διεσπαρμένας. Ἐκ τῶν Κυκλάδων ἀξιολογώτεραί εἰσιν ἡ Νάξος ἡ μεγίστη καὶ εὐφορωτάτη αὐτῶν, ἡ Τήνος, ἡ Κέως, ἡ Ἄνδρος, ἡ Πάρος, ἡ πετρώδης Σῦρος κλπ. Ἐκ δὲ τῶν Σποράδων ἡ Λήμνος, Ἰμβρος, Σαμοθράκη καὶ Θάσος.

Μέγισται δὲ καὶ ὀνομασταὶ νῆσοι ἦσαν αἱ παρὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κείμεναι Ῥόδος, Σάμος, Χίος καὶ Λέσβος, ἥς δυνατὴ καὶ εὐδαίμων πόλις ἦν ἡ Μυτιλήνη.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ.

§ 10. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία συνήθως διαιρεῖται εἰς πέντε περιόδους, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη περίοδος περιλαμβάνει τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους μέχρι τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, μέχρι τοῦ 1104 π. Χ.

Ἡ δὲ δευτέρα τὰ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων καὶ δὴ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς κτίσεως ἀποικιῶν μέχρι τῶν μηδικῶν ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1101 μέχρι τοῦ 500 π. Χ.

Ἡ δὲ τρίτη τὰ μηδικά, τὰ τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων ἔριν περὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἤτοι ἀπὸ τοῦ 500 μέχρι τοῦ 431 π. Χ.

Ἡ δὲ τετάρτη περίοδος περιλαμβάνει τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ τὰ κατὰ τοῦτον μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης ἤτοι ἀπὸ τοῦ 431 μέχρι τοῦ 338 π. Χ.

Ἡ δὲ πέμπτη τὰ περὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Μακεδόνων, τὰ κατὰ τὴν ἀχαϊκὴν καὶ αἰτωλικὴν συμμαχίαν καὶ τοὺς τούτων πολέμους πρὸς τοὺς Ῥωμαίους μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου ἤτοι ἀπὸ τοῦ 338 μέχρι τοῦ 146 π. Χ.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη περίοδος εἶνε μυθική, καὶ διαιρετέα εἰς πελασγικοὺς καὶ ἥρωικοὺς χρόνους, οὐδὲν δὲ βέβαιον ἔχομεν περὶ αὐτῶν ἀλλὰ μύθους· ἡ δὲ δευτέρα περίοδος εἶνε μὲν θετικωτέρα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ γέμει μύθων, αἱ πρῶται κἄν ἑκατονταετηρίδες αὐτῆς. Ἀληθὲς λοιπὸν ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ὑπολείπεται ἡ τῶν τριῶν ἐπομένων περιόδων.

Μετὰ δὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν εἰρημῶν περιόδων ἔπεται συνοπτικὴ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τε Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν καὶ Ὀθωμανῶν μέχρι τῆς συστάσεως τοῦ αὐτονόμου Ἑλληνικοῦ βασιλείου.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α.

*Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς καθόδου τῶν
Ἑρακλειδῶν, μέχρι τοῦ 1104 π. Χ.*

Περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος.

§ 11. Ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος λέγονται οἱ Πελασγοί. Ἦλθον δ' οὗτοι κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ἐκ τῆς Ἀσίας, ἐκ τῶν κατὰ τὸν Καύκασον μερῶν, καὶ διεσπάρησαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, οἷον κατέκμησαν τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ἀττικὴν, τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Πελασγοὶ δὲ προσέτι κατέκμησαν τὰ μεσημβρινὰ τῆς Μακεδονίας, τὴν Σαμοθράκην καὶ τὰς πλείονας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ὁμοίως δὲ Πελασγοὶ κατέκμησαν τὰς παραλίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Τοὺς Πελασγοὺς διὰ τὴν ἐκ παλαιοτάτων κατὰ τὴν Ἑλλάδα οἰκησιν αὐτῶν ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ αὐτόχθονας, ὡς δηλοῦσιν οἱ Ἀρκάδες, οἵτινες ἔλεγον ὅτι ἦσαν καὶ τῆς σελήνης προγενέστεροι. Ἰστοροῦνται δ' οἱ Πελασγοὶ λαὸς γεωργός, κτίστης πόλεων, Λαρισσῶν ὀνομαζομένων καὶ ἀκροπόλεων, ὧν ἔχνη εἰσὶ τὰ μέχρι τοῦ νῦν ἐν τισὶ πόλεσι σωζόμενα Πελασγικὰ τεῖχη, ἅτινα οἱ ὕστερον καὶ Κυκλώπεια διὰ τὸ ὑπερφυεῖς αὐτῶν ὠνόμαζον. Τούτων τῶν Κυκλωπαίων ἔργων τὰ τεῖχη ἦσαν μεγάλα καὶ συνηρμόζοντο ἐκ μόνων μεγάλων καὶ πολυγώνων λίθων· αἱ πύλαι δὲ τούτων ὑψοῦντο πυραμιδοειδῶς καὶ ἐσκεπάζοντο ἄνωθεν διὰ μεγάλου λίθου· ὡς δηλοῦσι τὰ ἐν Ἀρκαδίᾳ, Ἡπείρῳ καὶ Ἀργολίδι λείψανα αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἐν Μυκῆναις πύλη καὶ ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως. Ἐξέλεγον δὲ οἱ Πελασγοὶ καὶ ἐγεώργουν τὰ εὐφορα πεδία· ὅθεν καὶ ὠνομάσθησαν αὐτοὶ κατὰ τινες τῶν ἀρχαιολογούντων Πελασγοὶ ἐκ τῶν πεδίων, ἅτινα ἐκάλουν οἱ Πελασγοὶ ἄργη, καὶ τοῦ πέλω· ἄλλοι δ' ἄλλως ἐτυμολογοῦσι τὸ ὄνομα.

Ἐνόμιζον καὶ ἐπίστευον οἱ Πελασγοὶ τὰ τῆς φύσεως φαινόμενα, οἷον τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὴν γῆν καὶ ἄλλας δυνά-

μεις αὐτῆς. Ἰδρυμα δ' αὐτῶν ἦν τὸ ἐν Δωδώνῃ χρηστήριον τοῦ μεγάλως παρ' αὐτοῖς τιμωμένου Διὸς, οὗτινος αἱ βουλαὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς δρυὸς αὐτοῦ ἐδίδοντο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ παράδοξον τρόπον· τὸ χρηστήριον τοῦτο παρήκμασεν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὰ δ' ἐν Σαμοθράκῃ τῶν Καθεΐρων ὄργια, δι' ὧν οἱ παλαιοὶ πιθανῶς ἐτίμων τὸ γόνιμον καὶ καρποφόρον τῆς φύσεως αὐτῆς, παρὰ τῶν Πελασγῶν ὁμοίως παρέλαβον.

Τῶν δ' ἐν Ἑλλάδι Πελασγῶν διέφερον οἱ Τυρρῆνοί Πελασγοί. Ἦσαν δ' οὗτοι ἔθνος πολυπλανον κατὰ Στράβωνα καὶ ταχὺ πρὸς ἀναστάσεις ἀπὸ ληστείας καὶ πειρατείας ζῶν· ὁρμηθέντες δὲ ἐκ τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας ἤλθον εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ περὶ τὸ Λάτιον καὶ τὴν Τυρρηνίαν οἰκήσαντες προσηγορεύθησαν Τυρρῆνοί. Ἄλλοι δ' ἄλλως λέγουσι περὶ τῆς τούτων πλάνης καὶ ἐπικλήσεως. Πιθανώτεροι δ' εἰσὶν οἱ ὑπολαμβάνοντες τοὺς εἰρημένους πολυπλανεῖς Πελασγοὺς λείψανα τῶν παλαιῶν Πελασγῶν, οἵτινες ἀναγκασθέντες πολὺ ὄμως ὕστερον ὑπὸ ἐπιδρομῶν ἄλλων ἐθνῶν κατέλιπον τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ μακρότερον πλανηθέντες ἐζήτησαν ἀλλαχοῦ ἄλλην, ἐξ οὗ καὶ ὁ μῦθος περὶ τῆς πλάνης αὐτῶν ἐπλάσθη. Τούτους δὲ τοὺς Τυρρηνοὺς Πελασγοὺς διὰ τὸν πλάνητα βίον αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι Πελαργοὺς ἀπὸ τῶν ὁμωνύμων ὀρνέων προσηγόρευσαν.

§ 42. Πλὴν τῶν Πελασγῶν μνημονεύονται καὶ ἄλλοι ἐν τῇ Ἑλλάδι παλαιοὶ καὶ ὁμόφυλοι τῶν Πελασγῶν λαοί, οἱ οἱ Θράκες, οἵτινες κατέφκουν τὴν παρὰ τὸν Ὀλυμπον Πιερίαν, εἶθεν εἰς Φωκίδα καὶ Βοιωτίαν ἀποικήσαντες μετέδωκαν τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν, τούτων ἱερὰ κατοικία ἦσαν ὁ Παρνασσὸς καὶ ὁ Ἑλικὼν, ὧν τὰ καλὰ δάση καὶ αἱ διαυγεῖς πηγαὶ ἐπέπνεον καὶ παρῳρμων εἰς ψῶδὴν καὶ ποίησιν. Ἐκ τῆς Θράκης ἦσαν οἱ ἐπιμεληθέντες τῆς ἀρχαίας μουσικῆς, οἷος ὁ Ὀρφεὺς, οὗτινος ἡ ψῶδὴ ἐκίνει, ὡς λέγουσι, λίθους καὶ ὄρη καὶ ἔθελγε πτηνὰ καὶ ἰχθύας καὶ θηρία ὀρεσίτροφα, καὶ δι' ἧς κατελθὼν εἰς τὸν Ἄδην ἔπεισε τοὺς ἀδυσωπῆτους βασιλεῖς αὐτοῦ, ἵνα παραλαβὼν ἀναγάγῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εὐρυδίκην, ἀποθανοῦσαν ὑπὸ δῆγματος ὄψεως. Εἰς τὸν μυθικὸν τοῦτον Ὀρφέα ὑπέδκλον ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ὕμνους

καὶ ἱερὰ ἄλλα ποιήματα. Ἐκ Θράκης ἦσαν καὶ οἱ ἀοιδοὶ Αἴ-
νος, Μουσαῖος, Θάμυρις καὶ ὁ Εὐμόλπος, οἷς τις λέγουσιν, ὅτι ἔ-
δρυσεν τὰ ἐν Ἐλευσίνι μυστήρια, ὅπου ἐλατρεύετο ἡ Δημήτηρ, ἡ
θεὰ τῆς παμφόρου καὶ παντρώου γῆς μετὰ τῆς Κόρης καὶ τοῦ
Ἰάκχου, οἷς τις ὕστερον ἐταυτίσθη τῇ Διονύσῳ. Τὴν τῶν μυστηρίων
ἐπιμέλειαν εἶχε τὸ ὀνομαστὸν γένος τῶν Εὐμόλπιδων. Ἀφ' οὗ δὲ
ὕστερον οἱ Ἕλληνες προὐχώρησαν εἰς τὸν πολιτισμὸν ἢ τῶν
Θρακῶν χώρα βορειότερα ἐτέθη, καὶ τέλος Θράκες ἐλέγοντο οἱ
παρὰ τὸν Ἑβρον καὶ ἄλλοι ἀπολίτευτοι καὶ ἡμιθάρβαροι λαοί.
Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι λαοὶ ἡριθμοῦντο ὕστερον ἐν τοῖς Πελασγοῖς.

Περὶ τῶν Ἑλλήνων.

§ 13. Τοὺς Πελασγούς, τὸν εἰρηνικὸν ἐκεῖνον καὶ γεωργικόν
ὥς προσείρηται, λαόν, καθυπέταξαν ἢ ἀνemieχθήσαν μετ' αὐτῶν,
ἀλλὰ κατὰ μικρὸν οἱ τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης τῇ
χρόνῳ ὕστερον μεταβληθείσης Ἕλληνες. Ἦσαν δ' οὗτοι φυλὴ
μάχιμος, ἀνδρεία, ἐπιτηδεΐα καὶ ἐπιδεκτικὴ πάσης βελτιώ-
σεως. Κατέκων δὲ τὸ κατ' ἀρχὰς ἐν Ἠπειρῷ περὶ τὴν Δωδών-
ην καὶ κατὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ Φθιώτιδα· ἐντεῦθεν ὁρμηθέντες
μετ' ἄλλων βορειοτέρων καὶ ὁμογενῶν ἐθνῶν κατέλαβον τὸ πλεῖ-
στον τῶν χωρῶν καὶ τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος· ἐπικρατέστεροι
δὲ σὺν τῇ χρόνῳ γενόμενοι ἰδρύσαντο βίον πολεμικώτερον, ἐ-
λευθερικώτερον καὶ γοργότερον ἀντὶ τοῦ τῶν Πελαγῶν καὶ
Πιερίων εἰρηνικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ, καὶ συνετέλεσαν ὥστε τὸ ὀ-
νομα αὐτῶν νὰ ἐπικρατήσῃ κατὰ πάντων τῶν κατοίκων.

Περὶ τῆς ἐκ τῆς Θεσσαλίας καταγωγῆς καὶ ἐξορμῆς τῶν Ἑλ-
λήνων ἄλλα ὕστερον ἐμύθευσαν οἱ ὥς ἐν ἔθνος ἑαυτοὺς ᾗδῃ
θεωροῦντες Ἕλληνες. Οὗτοι θέλοντες νὰ δείξωσιν ὅτι τὸ γένος
αὐτῶν εἶνε ἐκ θεῶν ἔπλασαν ὅτι γενάρχης αὐτῶν ἐγένετο ὁ φι-
λάνθρωπος Τιτάν Προμηθεύς, οὗτινος παῖς ἦν ὁ τῆς Φθίας βα-
σιλεὺς Δευκαλίων, ἐφ' οὗ ἐγένετο ὁ ἐν Ἑλλάδι ὁμώνυμος αὐτῷ
μέγας κατακλυσμός, ἐξ οὗ μόνος αὐτὸς μετὰ τῆς γυναικὸς Πύρ-
ρας ἐξεσώθη. Ἐκ τούτων δ' ἐγεννήθη ὁ Ἕλλην, οἷς τις ἐκ τῆς
νύμφης Ὀρσηίδος ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς τὸν Αἰχολόν, τὸν Δῶρον

καὶ τὸν Εὐῶθον, ὁ δὲ Εὐῶθος πάλιν ἐκ τῆς Κρεούσης τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀττικῆς ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Ἰῶνα καὶ Ἀχαιόν. Ἀπὸ τούτων λοιπὸν τῶν υἱῶν καὶ ἐγγόνων τοῦ Ἑλληνος ὠνομάσθησαν αἱ τέσσαρες φυλαί, εἰς ἃς διεκρίθησαν οἱ Ἕλληνες, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Δωριεῖς, οἱ Ἰῶνες καὶ οἱ Ἀχαιοί.

Ἡ εἰρημένη γενεαλογία φαίνεται ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις πλασθεῖσα, διότι ὁ Ὅμηρος Ἑλληνας καὶ Μυρμιδόνας ὀνομάζει τοὺς μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως ἐκ τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Ἑλλάδος ἐκστρατεύσαντας, σύμπαντας δὲ τοὺς κατοίκους Ἀργείους καλεῖ καὶ Δαναοὺς καὶ Ἀχαιοὺς. Προσέτι καὶ Γραικοὶ οἱ περὶ τὴν Δωδώνην Ἕλληνες τὰ παλαιότατα προσηγορεύοντο (1), ὁπόθεν ἡ ἐπὶ κλήσις αὕτη τῶν Ἑλλήνων μετεδόθη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ παρέμεινε παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ὁμοεθνῶν φύλων οἱ μὲν Αἰολεῖς κατέκλησαν τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Μαγνησίαν, τὴν Φωκίδα, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Ἥλιδα, τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Μεσσηνίαν. Αἰολεῖς προσέτι κατέκλησαν τὴν Αἴγιναν, τὴν Σαλαμίνα καὶ τὴν Μεγαρίδα. Τῶν Αἰολέων ὀνομαστότατοι ἦσαν οἱ παρὰ τὴν Κωπαΐδα λίμνην Μινύαι, ὧν μεγίστη καὶ εὐδαιμονεστάτη πόλις ὁ ἐν Βοιωτίᾳ Ὀρχομενός, ὅπου ἦν καὶ ὁ ὀνομαστός τοῦ Μινύου θησαυρός.

Οἱ δὲ Δωριεῖς τὸ κατ' ἀρχὰς κατέκλουν περὶ τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν ἐν τῇ Ἑστιάϊτιδι, ὕστερον δὲ ἐξελθόντες τῆς Θεσσαλίας οἱ μὲν κατέλαβον τὴν ὄρεινὴν χώραν τῶν Πελασγῶν Δρυόπων τὴν ἔκτοτε ἀπ' αὐτῶν Δωρίδα κληθεῖσαν καὶ διατελέσασαν μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων μητρόπολιν τῆς τῶν Δωριέων φυλῆς, οἱ δ' ἀποπλεύσαντες εἰς τὴν Κρήτην ἐγένοντο κύριοι ἀπάσης τῆς νήσου.

Οἱ δ' Ἀχαιοὶ ἐκ τῆς Φθιώτιδος τῆς Ἀχαϊκῆς ὀρμηθέντες κατέσχον τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Ἀργολίδα, ἀφ' οὗ ἄρχεται ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχὴ τῶν Ἀχαιῶν.

Οἱ δὲ δραστήριοι καὶ πολεμικοὶ Ἰῶνες κατέσχον τὴν Ἀττικὴν,

(1) Ἑλλὰς ἡ ἀρχαία ἡ περὶ τὴν Δωδώνην καὶ τὸν Ἀχελῷον—ῥῥ—
 κουν γὰρ οἱ Σελλοὶ ἐνταῦθα καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοί, νῦν
 δ' Ἕλληνες. Ἀριστοτ. Μετεωρ. 1,14.

τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν βορείαν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, τὴν Αἰγιάλειαν, ἧτις ἀπ' αὐτῶν Ἰωνία μετωνομάσθη, καθυποτάξαντες τοὺς παλαιοὺς κατοικοὺς τοὺς Πελασγούς. Ἐν τῇ Ἀττικῇ μάλιστα ὁ Ἴων νικήσας τὸν ἐκ τῆς Θράκης Εὐμολπον γίνεται αὐτὸς τῶν Ἀθηναίων βασιλεὺς.

Ἐκ τῶν τεσσάρων εἰρημένων ἔθνων οἱ μὲν Αἰολεῖς καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ἐγένοντο ὀνομαστότεροι καὶ διαπρεπέστεροι ἐπὶ τῶν μυθικῶν χρόνων, οἱ δὲ Δωριεῖς καὶ οἱ Ἴωνες ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν.

Περὶ τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ξένων ἀποίκων.

§ 14. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων λαῶν ἱστοροῦνται καὶ ξένοι ἀποικῆσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕκ τε τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς (ἀπὸ τοῦ 1500 μέχρι τοῦ 1350 π. Χ.) καὶ πολλὰ συντελέσαντες εἰς τὴν παιδευσιν τῶν κατοίκων. Τούτων ἡγεμόνες ἦσαν

Πρῶτος μὲν ὁ Κέκροψ, ὃς ἐλθὼν ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Σάεως εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ φιλοφρόνως ὑποδεξαμένου αὐτὸν βασιλέως. Οὗτος ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν τὴν ἀπ' αὐτοῦ Κεκροπίαν ἐπονομασθεῖσαν, διεῖλε τοὺς κατοικοὺς εἰς δώδεκα δήμους, ἐδίδασκεν αὐτοὺς διαφόρους τέχνας καὶ εἰσήγαγε τὸν γάμον. Τοῦτον δ' ἀποθανόντα διεδέχθησαν ἱθαγενεῖς βασιλεῖς, ὧν ὁ πέμπτος ἦν ὁ Ἐρεχθεύς.

Δεύτερος δ' ὁ Κάδμος, ὅστις ἐκ τῆς Φοινίκης ἐλθὼν εἰς τὰς Θήβας ἔκτισε τὴν ἐπώνυμον Καδμεΐαν. Οὗτος λέγουσιν ὅτι εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν χρῆσιν τῶν γραμμάτων καὶ ἐδίδασκε τοὺς κατοικοὺς τὴν τέχνην τοῦ χωνεύειν καὶ μεταχειρίζεσθαι τὸν χαλκόν.

Τρίτος δ' ὁ Δαναός, ὃς ἐκ τῆς Χέμμεως τῆς Αἰγύπτου ἐλθὼν εἰς τὸ Ἄργος γίνεται βασιλεὺς τῆς χώρας ἀντὶ τοῦ Γελάνορος τοῦ τελευταίου Ἰναχίδου, καὶ ὑπερβαλὼν πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς προσηγόρευσε ἀφ' ἑαυτοῦ τοὺς κατοικοὺς Δαναοὺς, πρότερον Πελασγίωτας ὀνομαζομένους. Οὗτος λέγουσιν ὅτι ἐξέδωκεν εἰς γάμον ὃς εἶχε πεντήκοντα θυγατέρας πρὸς τοὺς πεντήκοντα υἱοὺς τοῦ καταδιώκοντος αὐτὸν ἀδελφοῦ Αἰγύπτου, τούτους ὅμως ἐφόνευσαν κοιμωμένους αἱ θυγατέρες

κατὰ συμβουλὴν τοῦ πατρὸς πλὴν τῆς Ὑπερμνήστρας, ἥτις διέσωσε τὸν ἄνδρα· ἐκ τούτου μετὰ θάνατον κατεδικάσθησαν αἱ Δαναίδες ν' ἀντλῶσιν ὕδωρ εἰς τετρημένον πῖθον.

Τέταρτος ὁ Πέλοψ ὁ υἱὸς τοῦ Ταντάλου τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας, ὃς ἡγαπήθη ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐξόχως, καὶ ἡξιώθη τῆς τραπέζης τῶν θεῶν· ὕστερον ὅμως διὰ τὴν εἰς αὐτοὺς ἀπάτην ἐκολάζετο αἰεὶ εἰς τὸν Ἄδην. Ὁ Πέλοψ ἀγαπηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χρυσοῦν καὶ ὑπόπτερον ἄρμα, ἦλθεν εἰς τὴν Πίσαν, ἧς ἐβασίλευεν ὁ Οἰνόμαος, καὶ νικήσας αὐτὸν ἐν ἵππικῳ ἀγῶνι ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ Μυρτίλου, τοῦ ἡμιόχου τοῦ Οἰνομάου, ἔλαθεν ὡς ἄθλον γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Οἰνομάου Ἰπποδάμειαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς Πίσσης· προσέλαβε δ' εἶτα ὁ Πέλοψ καὶ τὴν Ὀλυμπίαν, ὅπου λαμπρῶς διέταξε τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα καὶ τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ ἔδρυσεν τὸ τοῦ Ἀργεῶς κράτος. Ἀπὸ τοῦ Πέλοπος ἐπωνομάσθη καὶ ὅλη ἡ χερσόνησος Πελοπόννησος, ἥτις πρότερον Ἀπία ἐκαλεῖτο.

Αἱ ἀποικίαι αὗται καὶ μάλιστα αἱ τρεῖς πρῶται ἀμφισβητοῦνται ὑπὸ τῶν νεωτέρων· κατὰ τὰς ἐρεῦνας τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν καὶ μάλιστα Γερμανῶν φαίνεται ὅτι ἡ περὶ Κέκροπος παράδοσις, ἣν ἡκολούθησεν ὁ τε Πλάτων καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἱστορικοὶ διεδόθη ἐκ τῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐλθόντων ὕστερον· διότι οὔτε ὁ Ὅμηρος οὔτε οἱ Λογογράφοι μνεῖαν ποιοῦνται τοῦ Κέκροπος· ὁ δὲ Θουκυδίδης ὀνομάζει αὐτὸν αὐτόχθονα βασιλέα τῆς Ἀττικῆς ὡς καὶ ὁ Ἡρόδοτος, οὗτος ὅμως παραπεισθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέων ἐπίστευσεν ὅτι ἐγένετο ἐπιμείξια τις τῶν Αἰγυπτίων πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ διηγεῖται ἀπλῶς ὅτι αὐτῷ εἶπον οἱ Χεμμίται ἱερεῖς περὶ τοῦ παρ' αὐτοῖς ὡς ἥρωος τιμωμένου Περσέως.

Ὁμοίως δὲ ὁ Ὅμηρος ἀγνοεῖ τὸν Δαναόν, λέγει δὲ μόνον Δαναοὺς καὶ Ἀχαιοὺς τοὺς παλαιοτάτους Ἕλληνας. Δαναὸς δ' ἐστὶ περιληπτικὸν ὄνομα τῶν ἐν Ἀργεὶ κατοικησάντων Ἀχαιῶν, ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τε πολλῶν καὶ ἄλλων καὶ ἐκ τῆς λατρείας τῆς θεᾶς Ἥρας καὶ τῆς ἐορτῆς τῶν Θεσμοφοριῶν, ἅτινα ἦσαν οὐχὶ Αἰγύπτια, ἀλλ' ἀρχαῖα πελασγικά. Ἡ δὲ τῶν Δαναίδων κόλασις αἰνίττεται πιθανῶς τὴν ἄρδουσιν τοῦ πολυδιφίου Ἀργεῶς.

‘Ο δὲ ἐν ταῖς Θήβαις Κάδμος φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν οὐχὶ ἕξ-
νος ἀλλ’ ἐγχώριός τις ἦρως, ὅστις πολλὰ συνεβάλετο εἰς τὴν
παῖδευσιν τῶν κατοίκων. Περὶ δὲ τῶν φοινικείων γραμμάτων ἢ
Καδμείων, ἅτινα ὁ Ἡρόδοτος εἶδε, πιθανὸν μὲν εἶναι ὅτι οἱ Ἑλ-
ληνες παρέλαβον αὐτὰ παρὰ τῶν Φοινίκων μάλιστα οἱ παραθα-
λάσσιοι καὶ νησιῶται, πρὸς οὓς ἀπὸ τοῦ 1200 μέχρι τοῦ 800 π.Χ.
ἐπεμύγνοντο οἱ Φοίνικες, οὐχὶ ὁμοῦς πρῶτοι οἱ Θηβαῖοι· διότι ἀπί-
θανον γίνεται ὅτι οἱ θαλάσσιοι Φοίνικες ἀπόκησαν εἰς τὰς πό-
ριν τῆς θαλάσσης κειμένας Θήβας.

‘Ο δὲ Πέλοψ, περὶ οὗ ὁ Θουκυδίδης διαβρόχην λέγει ὅτι οὗ-
τος ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἀσίας μετὰ πολλῶν χρημάτων κατέσχε τὴν
χώραν, ἣν ἐπωνόμασεν ἀφ’ ἑαυτοῦ Πελοπόννησον, κατήγετο κατὰ
τινα παλαιὰν παράδοσιν ἐκ τῆς Φθιώτιδος καὶ ἦν Ἀχαιός· διὸ
καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Πέλοπος καταγόμενοι Ἀγαμέμνων καὶ Μενέλαος
ἐβασίλευον τῶν Ἀχαιῶν ἐν τε ταῖς Μυκῆναις καὶ ἐν τῇ Σπάρτῃ.
Ἄλλοι δὲ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ἄλλα λέγουσιν εἰς ἀπόδειξιν
τοῦ ὅτι ὁ Πέλοψ οὐκ ἦν ἐπηλύτης κατὰ τὸν Θουκυδίδην ἀλλ’
ἐγχώριος. Οὗτοι ὑπολαμβάνουσι τὸν Πέλοπα προσωποποιεῖν τοῦ
Πελασγικοῦ φύλου τῶν Πελόπων, καθὼς καὶ ὁ Μέροψ ἦν τῶν
Μερόπων, καὶ ὁ Δρύοψ τῶν Δρυόπων. Ἐκ τῶν παραδεδομένων
ὁμοῦς πιθανὸν γίνεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν θέσιν τῆς χώρας
αὐτῶν παρέλαβόν τινα θρησκευτικὰ μάλιστα παρὰ τῶν ἐμπόρων
Φοινίκων, ἅτινα ὁμοῦς οἱ ὀξύνοι καὶ φιλόκαλοι Ἕλληνες ταχέως
καὶ ἐπιτηδείως ἐξελλήνισαν.

Περὶ τῶν ἡρωικῶν χρόνων.

§ 15. Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ φυλὴ κατέστη, ὡς προείπομεν, ἐπικρα-
τεστέρα, οὐχὶ εὐθὺς ἀλλὰ κατὰ μικρὸν καὶ μετὰ δυσχερεῖς ἀγῶνας
πρὸς τοὺς παλαιούς λαούς· κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὸν ἀπὸ τοῦ
1400 μέχρι τοῦ 1200 π. Χ. διαρκέσαντα πολλὰ κακὰ ἐλυμαί-
νοντο τὴν Ἑλλάδα, φοβεροὶ καὶ ὤμοι ληστὰι διήρπαζον τὰς πό-
λεις, ἀσεβεῖς καὶ ὕβρισται ἐτάρασσον τοὺς ἡσύχους κατοίκους,
θηρία ἄγρια καὶ φοβερά ἡρῆμουν πόλεις καὶ χωρία. Οἱ κατὰ
τοὺς χρόνους τούτους διαπρέποντες διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀν-

θρείας καὶ ἀρετῆς, εἴτε διὰ τοῦ πλούτου καὶ τῶν τιμῶν, ἐγίνοντο ἀρχηγέται τῶν λαῶν, παρά τισι δὲ καὶ βασιλεῖς. Οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες ἐκαλοῦντο ἥρωες, ὃ δηλοῖ κυρίου καὶ δυνατοῦς. Πᾶσα δὲ πόλις καὶ πᾶσα φυλὴ εἶχεν ἰδίους ἥρωας, ὧν τὸ γένος ἀνῆγον ὕστερον εἰς τοὺς θεοὺς μάλιστα δὲ εἰς τὸν Δία, ἐξ οὗ ἐνόμιζον ὅτι προέρχεται πᾶσα βασιλεία, πᾶν ἀξίωμα καὶ πᾶσα δύναμις, ὡς δηλοῖ ὁ Ὅμηρος λέγων περὶ τοῦ σκῆπτρου :

Ἐν παλάμῃς φορέουσι δικασπόλοι, οἷ τε θέμιστας
πρὸς Διὸς εἰρύεται.

Ἀξιολογώτατοι δὲ τῶν ἡρώων τούτων ἦσαν οἱ ἐξῆς·

Πρῶτοι μὲν οἱ ἀπὸ τοῦ Προμηθέως ἢ Δευκαλίωνος καταγόμενοι, ὧν ἡ ἱστορία αἰνίττεται τὴν ἀπὸ τοῦ Καυκάσου πρώτην εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποικίαν καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἡμέρωσιν τῶν κατοιίκων τῆς Θεσσαλίας.

Δεύτεροι δὲ οἱ ἐν Ἀργεὶ ἀπὸ τοῦ Ἰνάχου καὶ Δαναοῦ καταγόμενοι, ἐξ ὧν ἦν καὶ ὁ Γοργοφόνος Περσεύς, οὗτινος ἡ ἱστορία ὑποδείκνυσι τὰς εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐλληνικὰς ἀποικίας.

Τρίτοι δὲ οἱ ἐν Κορίνθῳ Σισύφειοι, ἐξ ὧν ἦν καὶ ὁ τὸν Πήγασον δαμάσας καὶ τὴν πυρίπνουν Χίμαιραν φονεύσας Βελλεροφόντης.

Τέταρτοι δὲ οἱ ἐν Θήβαις Ἀγηνορίδαι, διαδόητοι γενόμενοι διὰ τὰ κακὰ καὶ αἰσχρὰ τοῦ οἴκου αὐτῶν.

Πέμπτοι οἱ ἐν Πόλῳ Νηλεῖδαι, ἐνθα ἐδασίλευεν ὁ ἡδυεπὴς Νέστωρ.

Ἑκτοὶ οἱ ἐν Ὀρχομενῷ καὶ Ἰωλκῷ Μινύαι, οἵτινες ἐπεχείρησαν τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν.

Ἑβδομοὶ δὲ οἱ ἐν Μυκῆναις, Τίρυνθι καὶ Σπάρτῃ Πελοπίδαι, διαδόητοι γενόμενοι διὰ τὰ ἀπάνθρωπα καὶ αἰσχροτάτα ἔργα αὐτῶν. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὑπῆρξαν γνωστοὶ ἥρωες, περὶ ὧν ἀπάντων διδάσκει ἡμᾶς ἐκτενῶς ἡ μυθολογία. Τελευτῶσι δὲ οἱ ἡρωικοὶ χρόνοι κατὰ πιθανωτέραν εἰκασίαν εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ἥρωας.

Τούτων δὲ πάλιν τῶν ἡρώων ὀνομαστότατοι ἦσαν οἱ ἐξῆς.

Καὶ πρῶτος μὲν ὁ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης υἱὸς Ἡρακλῆς·

οὗτος ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ πρῶτος τοῦ Ἄργους κατὰ τὴν τοῦ Διὸς βουλὴν, ταύτην ὅμως ἐματαιώσεν ἐκ ζηλοτυπίας ἡ Ἥρα καὶ ἐγένετο τοῦ Ἄργους βασιλεὺς ὁ Εὐρυσθεὺς ὁ ἀπὸ Δαναοῦ καὶ αὐτὸς καταγόμενος, οὗ διαταγῇ ὁ Ἡρακλῆς τοὺς δεινοὺς τούτους ἐτέλεσεν ἄθλους· ἔπνιξε τὸν ἐν Νεμέᾳ ἄτρωτον λέοντα· ἀπέκτεινε τὴν πολυκέφαλον Λερναίαν Ὑδραν· ἐκόμισεν εἰς Μυκῆνας ἔμπνουν τὴν ἱερὰν τῆς Ἀρτέμιδος Ἑλαφον· τὸν φοβερὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον ζῶντα ἐκόμισεν εἰς τὸν βασιλέα Εὐρυσθέα· ἐκαθάρισεν ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ τὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἥλιδι κεκλιμένην κόπρον πολλῶν χιλιᾶδων βοσκημάτων τοῦ βασιλέως Αὔγειου· ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Στυμφαλίδος λίμνης τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιθας· ἐκόμισε τὸν ζωστῆρα τῆς Ἰπολύτης τῆς βασιλίσσης τῶν Ἀμαζόνων· ἀνήγαγεν ἐκ τοῦ Ἄδου τὸν τρικέφαλον κύνα τὸν φύλακα τοῦ Ἄδου Κέρβερον· ἐκόμισεν εἰς τὸν βασιλέα τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, τὰ ὑπὸ ἑκατογκεφάλου ὄφeos φυλαττόμενα. Τούτοις τοῖς ἄθλοις προσέθηκαν οἱ ὕστερον μυθογράφοι καὶ ἐτέρους καὶ ἀπετέλεσαν εἰς δώδεκα τὸ πλῆθος αὐτῶν· τούτους ἀπαντας καὶ ἄλλους ἔτι ὁ Ἡρακλῆς μετ' ἀπαράδειγματίστου εὐψυχίας καὶ γενναιότητος ἐτέλεσεν· ἀλλ' ὁ λαμπρὸς οὗτος ἥρωας περιέπεσεν ὡς ἄνθρωπος εἰς ἁμαρτίαν μαρτυρούσας τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἀφ' ᾧ νὰ καθαρισθῇ πᾶσαν ὑπέμεινε λύπην καὶ ταπείνωσιν. Λέγουσιν ὅτι οὗτος φονεύσας ποτε ἐν θυμῷ προθύμως ἐδέχθη εἰς ποινὴν νὰ πωληθῇ δοῦλος εἰς τὴν Ὀμφάλην τὴν βασίλισσαν τῶν Λυδῶν, παρ' ἧς τρία ἔτη ἐδοῦλεε δουλείαν ἀπρεπῆ καὶ ἐπονείδιστον. Τελευτῶν ὁ γενναῖος ἀνὴρ ὑπέμεινεν ὀδυνηρότατον θάνατον, ὃν παρεσκέυασεν αὐτῷ ἄκουσα ἡ γυνὴ αὐτοῦ Δηιάνηρα διὰ τοῦ ἐν τῷ φαρμακερῷ αἵματι τοῦ Νέσσου βεβαμμένου χιτῶνος, ὃν θερμανθέντα καὶ καίοντα ἐζήτηι ὁ Ἡρακλῆς ν' ἀποσπᾷ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ συναπέσπα καὶ σάρκα. Τέλος ἀναβὰς εἰς πυρὰν ἐκάη· ἐν ᾗ δ' ἐκαίετο νέφος μετὰ βροντῆς ἀνέλαθεν αὐτὸν εἰς τὸν Οὐρανόν, ὅπου ἔτυχε τῆς ἀθανασίας καὶ διηλλάγη πρὸς τὴν Ἥραν, ἧς τὴν θυγατέρα Ἥβην ἐνουμφεύθη.

Τὰ περὶ Ἡρακλέους μυθολογούμενά εἰσι κατὰ τὴν γνώμην σοφῶν ἀρχαιολόγων τὰ μὲν ἀλληγορία ἐξόχου ἰσχύος καὶ ῥώμης σώματος καὶ ψυχῆς εὐγενοῦς καὶ φιλανθρώπου, ἧτις πολ-

λοὺς ἥρωικῶς ἀγωνίζεται ἀγῶνας, καὶ πολλὰ ὑπομένει ἐν τῇ
ζωῇ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, ἀνθ' οὗ ἀμείβεται μετὰ θάνατον διὰ
τῆς ἀθανασίας· τὰ δέ, ἔργα γενναῖα καὶ ἀληθῆ ἀπάσῶν τῶν Ἑλ-
ληνικῶν φυλῶν, ὡς δηλοῦσιν αἱ χῳραι, ἐνθ' ἐτετέλεσθησαν αὐτά,
ἅτινα πάντα ἀνῆγον εἰς τὸν Ἡρακλέα· διὸ δὴ καὶ ἐτίμων τοῦ-
τον πλὴν τῶν Δωριέων καὶ αἱ ἄλλαι φυλαί.

Δεύτερος δὲ ἦρως καὶ ὀνομαστός ἦν ὁ Θησεύς, ὁ υἱὸς τοῦ
Αἰγέως καὶ τῆς Αἰθρης, τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροι-
ζῆνος Πιθέως. Οὗτος δὲ ὁ ἄλλος Ἡρακλῆς ἐπικληθεὶς ἦρως τῶν
Ἀθηναίων Θησεὺς πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ἔπραξεν ἔργα· ἀπεκύ-
λισεν ἕξ καὶ δεκαετὴς γενόμενος κατὰ τὴν πατρικὴν ἐντολὴν τὴν
μεγάλην πέτραν. ὑφ' ἣν ὁ πατὴρ ἔκρυψε μάχαιραν καὶ πέδιλα,
καὶ ἀναλαβὼν αὐτὰ ἐπορεύθη διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου εἰς
Ἀθήνας, φονεύων φοβεροὺς ληστές, οἷον πρῶτον τὸν Περιφῆτην
τὸν ἐξ ἧς ἐφόρει κορύνης Κορυνήτην ἐπικαλούμενον, δεύτερον τὸν
Σίνιν τὸν Πιτυοκάμπτην ἐπονομαζόμενον ἐκ τοῦ διὰ τῆς καμπτο-
μένης πίτυος ἰλέθρου τῶν διαβαινόντων, τρίτον τὸν Σκεῖρωνα
καὶ τέταρτον τὸν Προκρούστην· τοὺς κακούργους τούτους καὶ λυ-
μεῶνας τῶν ὁδῶν διὰ φοβεροῦ ὁμοίως τρόπου ἀπέκτεινεν ὁ
Θησεύς. Ἀπῆλλαξε δὲ τοὺς Ἀθηναίους τοῦ αἰσχροῦ φόρου τῶν
ἐπτὰ κορῶν καὶ ἐπτὰ κόρων, οὓς οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ ἑννέα ἔτη
ἔπεμπον πρὸς τὸν τῆς Κρήτης βασιλέα Μίνωα, ὅστις ἔρριπτεν
αὐτοὺς εἰς τὸν πολύκαμπτον λαβύρινθον, ὃν κατεσκεύασεν ὁ Δαίδα-
λος, καὶ ὅπου ἐφυλάσσετο ὁ φοβερὸς Μινώταυρος. Ὁ Θησεὺς ἐθε-
λοντὴς συμπορευθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων νέων εἰς τὴν Κρήτην ἐφό-
νευσε τὸν Μινώταυρον βοηθεῖα τῆς Ἀριάδνης, τῆς θυγατρὸς τοῦ
Μίνωος, ἥτις ἐρασθεῖσα αὐτοῦ ἔδωκε νῆμα, δι' οὗ ἐξῆλθεν ἐκ τῶν
πολυπλόκων καμπῶν τοῦ Λαβυρίνθου. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὰς
Ἀθήνας γίνεται βασιλεὺς αὐτῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ οἰκτρῶς εἰς
τὸ πέλαγος καταποντισθέντος πατρὸς διὰ τὴν ἐκ λήθης τοῦ κυ-
βερνήτου μὴ ἀλλαγὴν τοῦ μέλανος ἰστίου εἰς λευκὸν τοῦ κατα-
πλεύσαντος ἐκ τῆς Κρήτης πλοίου. Ὁ Θησεὺς ἤνωσε τοὺς δώ-
δεκα δήμους τῆς Ἀττικῆς εἰς μίαν πολιτείαν, καὶ συνέστησεν
εἰς μνήμην τῆς ἐνώσεως ταύτης τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων.
Προσέτι ὁ Θησεὺς λέγουσιν ὅτι διήρесе τοὺς πολίτας εἰς τρεῖς

τάξεις, εἰς τὴν τῶν Εὐπατριδῶν, τῶν Γεωμόρων καὶ τῶν Δημιουργῶν καὶ ἔθηκε φιλανθρώπους θεσμούς. Οἱ Εὐπατρίδαι ἐγένοντο ἄρχοντες, δικασταὶ καὶ ἔφοροι τῆς θρησκείας. Πολυθρόλητος δὲ εἶνε ὁ τοῦ Θησέως πρὸς τὰς Ἀμαζόνας ἀγών, καὶ ὁ πρὸς τοὺς Κενταύρους· ὁ πρὸς τὸν υἱὸν τούτου Ἰππόλυτον ἔρωσ τῆς μητρίαις Φαίδρας, καὶ ἡ τοῦ Θησέως φιλία πρὸς τὸν Πειρίθουν, καὶ ἡ μετὰ τούτου κατάδασις ἐς τὸν Ἀδην, καὶ ἡ τῆς Ἑλένης ἀρπαγή, καὶ ἡ τοῦ Θησέως φυγή ἐς Σκῦρον, ἧς ὁ βασιλεὺς Λυκομήδης ἔρριψεν αὐτὸν κατὰ τῶν πετρῶν καὶ ἐφόνευσεν· ἐκ ταύτης τῆς νήσου ὁ Κίμων ἐκόμισε τὰ ὀστά αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας ἔτει 476 π. Χ. Τὰ περὶ Θησέως μυθολογούμενά εἰσιν ἄδηλα, ὥς καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ Θησέως, τὰ πλεῖστα δ' ἐπλάσθησιν ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων ἐκ φιλαυτίας νὰ δείξωσι καὶ οὗτοι, ὅτι καὶ παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει ἥρωσ ἐφάμιλλος τοῦ Ἡρακλέους τοῦ ἥρωος τῶν Δωριέων.

Τρίτος δὲ ἥρωσ ἦν ὁ τῆς Κρήτης βασιλεὺς Μίνως, ὁ ἰσχυρότατος πάντων τῶν τότε βασιλέων καὶ δικαιοτάτος. Οὗτος λέγουσιν, ὅτι ἔδωκε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους νόμους, ὡς ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦ Διός. Ἐχων δὲ ὁ Μίνως δυνατὸν καὶ ἀξιόλογον ναυτικὸν ἐξέβαλε τοὺς Κἄρας ἐκ τῶν νήσων, κατέσρεψε τοὺς πειρατάς, καὶ πολλὰς νήσους καὶ παραλίας τοῦ Αἰγαίου κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς· φόρον δὲ πιθανῶς ἐτέλουν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ ἀπηλλάγησιν, ὥς ἐβρέθη, διὰ τοῦ Θησέως. Τὰ δὲ λοιπὰ περὶ Μίνως λεγόμενά εἰσι δυσεξήγητα καὶ ἀσαφῆ. Ἡ ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ εἰς ταῦρον ἐναλλαγέντος Διὸς γέννησις αὐτοῦ, καὶ ὁ τῆς Πασιφάης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ θυγατρὸς τοῦ Ἥλιου παρὰ φύσιν ἔρωσ πρὸς ταῦρον, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Μινώταυρος, τέρας ἔχων σῶμα μὲν ἀνθρώπου κεφαλὴν δὲ ταύρου, καὶ ἡ τούτου κατάκλεισις ἐν τῷ Λαβυρίνθῳ, ἐν ᾧ καθιέργοντο οἱ κακοῦργοι καὶ οἱ ἐξ Ἀθηναίων ἀποστελλόμενοι νέοι αἰνίττονται τὴν εἰς τὴν Κρήτην ἀποικίαν Φοινίκων, παρ' ὧν παρέλαβον οἱ Κρηῖτες τὸν παρ' αὐτοῖς πολλὰ τιμώμενον Θεὸν Μολόχ, πρὸς ὃν προσέφερον ἀνθρώπων θυσίας καὶ καθιέρουν ἱεροδούλους, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ οἱ ἐξ Ἀθηναίων νέοι, ὡς ἡλευθέρωσεν ὁ ἥρωσ τῶν Ἀθηναίων Θησεύς, κτείνας τὸν Μινώταυρον, ὃς ἦν σύμβολον τοῦ Μολόχ, καὶ καταλύσας τὴν ἐν Κρήτῃ τῶν βαρβάρων ἀγρίαν λατρείαν.

Περὶ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας.

§ 16. Ὀνομαστοί εἰσι καὶ οἱ ὁμοῦ συμπράξαντες ἥρωες εἰς ἐπικίνδυνα ἔργα, ὧν ὀνομαστότατον ἦν ἡ ὑπὸ τῶν Μινυῶν ἐξ Ἰωλκοῦ γενομένη τῇ 1250 π. Χ. Ἀργοναυτικῇ ἐκστρατεία, καθ' ἣν διέπρεψεν ὁ Ἰάσων, ὃς τις μετὰ πολλῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος, οἷον τοῦ Κάστορος καὶ τοῦ Πολυδεύκου, τοῦ Τελαμῶνος, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Θησέως, τοῦ Μελεάγρου, τοῦ Ἀοιδοῦ Ὀρφέως καὶ ἄλλων γνωρίμων ἡρώων ἐπιβὰς τῆς πεντηκοντόρου νεὸς Ἀργοῦς ἐστράτευσε κατὰ τῆς Κολχίδος, προσταχθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Πελίου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ, παρ' οὗ ὁ Ἰάσων ἀπήτει τὴν πατρίαν ἀρχήν, νὰ φέρῃ αὐτῷ τὸ χρυσόμαλλον δέρας. Περὶ τοῦ δέρατος τούτου μυθολογοῦσιν, ὅτι, ὅτε ὁ Φρίξος καὶ ἡ Ἑλλη, τέκνα τοῦ Ἀθάμαντος, ἐνὸς τῶν υἱῶν τοῦ Αἰόλου, ἐπεβουλεύοντο ὑπὸ τῆς μητριᾶς Ἰνούς, ἥτις διέπραξε νὰ σταλῇ χρησμός πρὸς τὸν Ἀθάμαντα δηλῶν αὐτῷ νὰ θυσιάσῃ τὰ τέκνα εἰς θεραπείαν τῆς ἀφορίας τῶν ἀγρῶν, ἡ μήτηρ αὐτῶν Νεφέλη ἔδωκεν αὐτοῖς χρυσόμαλλον κριόν, ὃν ἀναθάντες ἔφυγον ἐκ τῆς Βοιωτίας· καταντησάντων δὲ εἰς τὴν μεταξὺ Σιγείου καὶ Χερσονήσου θάλασσαν ἡ μὲν Ἑλλη πεσοῦσα ἐπνίγη εἰς τὴν θάλασσαν, ἥτις ἀπ' αὐτῆς Ἑλλήσποντος ὀνομάζεται, ὁ δὲ Φρίξος διεσώθη εἰς τὴν Κολχίδα, ὅπου τὸν μὲν κριὸν ἔθυσσε Διὶ τῷ Φυξίῳ, τὸ δὲ δέρας ἔδωκε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς χώρας Αἰήτην, ὃς λαβὼν αὐτὸ προσήλωσεν εἰς τινα ὀρὺν ἐν τῇ ἄλσει τοῦ Ἀρεως, καὶ ἐπέστησε φύλακα αὐπνον δράκοντα. Ὁ Ἰάσων λοιπὸν ἐλθὼν πρὸς τὸν Αἰήτην καλῶς ἐτέλεσεν ὕπερ αὐτῷ προὔθαλε κινδυνῶδες ἔργον ὁ βασιλεὺς οὗτος· τελευτῶν ἀπεκρίμισε τὸν φοβερόν δράκοντα διὰ φαρμάκων, ἅτινα ἔλαβε παρὰ τῆς Μηδείας, τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, ἥτις ἠράσθη αὐτοῦ, καὶ λαβὼν τὸ δέρας καὶ τὴν Μηδεῖαν ἀπέπλευσεν οἴκαδε. Ἐκ δὲ τῆς Ἰωλκοῦ ἐκβληθεὶς ὁ Ἰάσων μετὰ τινα χρόνον κατέφυγε μετὰ τῆς Μηδείας εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου πολὺν χρόνον ἔζων ἐν εἰρήνῃ· ἀλλ' εἷτα ἡ Μηδεῖα καταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰάσωνος, ὅστις ἠράσθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Γλαύκην, ταύτην τε καὶ τὰ ἴδια τέκνα διὰ φαρμάκων διέφθειρεν.

«Ο παλαιότατος μῦθος ταύτης τῆς ἐνδόξου ἐκστρατείας, ἣν ἐκόςμησαν πολυτρόπως οἱ ποιηταί, ὑποδεικνύει κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἱστορικῶν τὸν ἀλλαχοῦ τε καὶ εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον πλοῦν τῶν Μινυῶν καὶ ἐμπόριον, ἐξ οὗ οὗτοι καὶ πλούσιοι καὶ δυνατοὶ ἐγένοντο, ὡς δηλοῖ ὁ ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας θησαυρὸς αὐτῶν, ὃν πολλὰ ἐπαινεῖ ὁ Ὀμηρος. Ἄλλοι δὲ τῶν νεωτέρων φιλολόγων ὑπολαμβάνουσι τὰ περὶ Φρίξου καὶ τοῦ κριοῦ αὐτοῦ ὅτι ὑπαινίττονται κατάργησιν ἀνθρωποθυσίας, ἀνθ' ἧς εἰσῆχθη ἡ προβάτων θυσία.

Περὶ τοῦ Οἰδίποδος.

§ 17. Περὶ τὸ τέλος τῶν ἥρωικῶν χρόνων μεγάλη συμφορὰ κατέλαβε τὰς Θήβας ἐξ αἰτίας τῶν γενομένων ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Λαΐου τοῦ βασιλέως αὐτῶν. Οὗτος ἅπαις ὦν ἠρώτησε περὶ τοῦτου τὸ μαντεῖον· τὸ δὲ εἶπεν αὐτῷ νὰ μὴ γεννήσῃ, διότι ἔμελλε νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ γεννηθέντος. Ὁ Λαΐος ὅμως παρακούσας ἐγέννησεν ἐκ τῆς Ἰοκάστης υἱόν, ὃν εὐθὺς ἐκ φόβου ἐξέθηκεν εἰς τὸν Κιθαιρῶνα διατρήσας τὰ σφυρὰ αὐτοῦ· τοῦτον ἀναλαβὼν ἐξέσωσεν εἰς τὴν Κόρινθον εἰς τῶν βουκόλων τοῦ βασιλέως Πολύβου, οὗτινος ἡ γυνὴ Περίβοια παραλαβοῦσα αὐτὸν καὶ Οἰδίπουν καλέσασα ἐκ τῆς ἀνοιδήσεως τῶν σφυρῶν αὐτοῦ ὡς ἴδιον τέκνον ἀνέτρεφεν.

Αὐξήσας δ' ὁ Οἰδίπους καὶ ὑπονοίας λαβὼν περὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ μετέβη εἰς τοὺς Δελφοὺς νὰ ἐρωτήσῃ περὶ αὐτῆς. Μαθὼν δὲ παρὰ τοῦ μαντείου ὅτι ἔμελλε νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα, καὶ νὰ νυμφευθῇ τὴν μητέρα δὲν ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Κόρινθον ἐκ φόβου μὴ πληρωθῇ ὁ χρησμός, ἀλλ' ἐτράπη τὴν πρὸς τὰς Θήβας δδόν, καθ' ἣν συντυχῶν ἐφόνευσεν ἐν ἀγνοίᾳ τὸν πατέρα Λαΐον, εἴτα δὲ καὶ τὴν μητέρα Ἰοκάστην ἀγνοῶν ἐνυμφεύθη, ἀφ' οὗ τὸ τῆς ἀνθρωποφθορίου Σφιγγὸς αἶνιγμα ἔλυσε· μετὰ τῆς Ἰοκάστης πολὺν χρόνον ἐν εἰρήνῃ ἔζη, καὶ τέκνα ἐγέννησε τὸν Ἐτεοκλέα καὶ τὸν Πολυνεΐκην, τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὴν Ἰσμήνην. Ὅτε δὲ ἐγένετο δῆλη ἡ αἰσχρὰ πρᾶξις διὰ τοῦ μάντεως Τειρεσίου, ὃν ἠρώτησαν περὶ τῆς αἰτίας τοῦ ἐνσκήψαντος εἰς τὰς Θήβας φθοροποιοῦ λοιμοῦ, ἡ μὲν Ἰοκάστη ἐκρεμάσθη, ὁ δὲ Οἰδίπους ἐ-

τύφλωσεν ἑαυτόν. Μετά τινα χρόνον ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ ἄρχοντος τῶν Θηβῶν Κρέοντος ἐξωσθεὶς ὁ Οἰδίπους ἐκ τῶν Θηβῶν συνεργίᾳ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, οὓς διὰ τὴν ἀσέβειαν κατηράσατο, τυφλὸς πολὺν χρόνον ἐπλανᾶτο ἐπαιτῶν ὑπὸ τῆς πεφιλημένης ὁδηγούμενος θυγατρὸς Ἀντιγόνης ἕως οὗ ἤλθεν εἰς τὸν Κολωνὸν τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ἐξιλεώσας τὰς Εὐμενίδας ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, σφόδρα τιμώμενος ὡς ἀγαθὸς χθόνιος δαίμων.

Περὶ τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας.

§ 18. Ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἀρχῆς ἑριδος τῶν υἱῶν τοῦ Οἰδίποδος Ἑτεοκλέους καὶ Πολυνείκους ἠναγκάσθη ὁ Πολυνείκης νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν τοῦ Ἀργεῶς βασιλέα Ἀδραστον, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ τὴν θυγατέρα γυναῖκα, καὶ ἐδοθήσεν αὐτῷ νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὰς Θήβας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἑτεοκλέους. Ἐν ἔτει δὲ 1225 π.Χ. συνεξεστράτευσαν μετὰ τοῦ Πολυνείκους ἐπτὰ ἥρωες ὁ Ἀδραστός αὐτός, ὁ Τυδεύς, ὁ μάντις Ἀμφιάρεος, ὁ Καπανεύς, ὁ Ἱππομέδων καὶ ὁ Παρθενοπαῖος. Ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχεν, ὡς προεῖπεν ὁ Ἀμφιάρεος· οἱ δ' ἀδελφοὶ μονομαχήσαντες ἀπέκτειναν ἀλλήλους, οἱ δ' ἄλλοι τῶν Ἀργεῶν ἡγεμόνες ἔπεσον πλὴν τοῦ Ἀδράστου καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἠττηθέντες ἔφυγον(α).

(α) Νῦν δὲ ζητητέον οὐχὶ τίνες ἦσαν αἱ ἀξιολογώτεροι τῶν ἐπτὰ πυλῶν τῶν Θηβῶν, οὐδὲ πῶς ὠνομάζοντο, ἀλλὰ διατί ἐπτὰ πύλας εἶχον τὰ τεῖχη αὐτῶν. Οἱ μὲν δυσχυρίζονται ὅτι ὁ ἐκ Φοινίκης εἰς τὰς Θήβας ἀποικίσας Κάδμος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Φοίνικες ἐκτίσαν ἐπτὰ πύλας εἰς τὰ τεῖχη τῶν Θηβῶν εἰς μνημόσυνον τῆς παρὰ Σημίταις ἱερᾶς ἐπτάδος, ἐξ ἧς καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐπτὰ· ἄλλοι δὲ τῶν ἀρχαιολογούντων παλαιῶν καὶ νεωτέρων ἄλλα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπτὰ ἐν Θήβαις πυλῶν εἶπον, ἀλλ' ἅπαντα ταῦτά εἰσιν ἀπροσδιόνυσα. Πιθανωτέραν ἡμεῖς ὑπολαμβάνομεν τὴν περὶ αὐτῶν γνώμην τοῦ συνηγοροῦντος καὶ διοικητοῦ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς τῶν Εὐελπίδων κ. Πάνου Κολοκοτρώνη. Ὁ κ. Κολοκοτρώνης ἐπιμελῶς ἐξετάσας τὴν φύσιν τῆς χώρας τεκμαιρόμενος δὲ καὶ ἐκ τῆς πολεμικῆς ἐπιστήμης ἀποφαίνεται πᾶν καλῶς, ὅτι ἐπτὰ πύλαι ἦσαν εἰς τὰ τεῖχη τῶν Θηβῶν, διότι ἐπτὰ κύρια ὁδοὶ ἔφερον εἰς αὐτάς. Αὗται δὲ ἦσαν αἱ ἑξῆς

1. Ἡ ἐκ Θερμοπυλῶν διὰ Θρονίου (νῦν Καινουρίου), Κνημίδος, Δαφνούντος, Ἀλόπης, Ἀταλάντης, Ὑποῦντος, Λαβύμνης (ν. Μαρτίου) καὶ Ἀκραίωνος (ν. Κοκκίνου), καὶ διὰ τῶν μεταξὺ τῶν δύο λιμνῶν Ὑλικῆς καὶ Παραλίμνης ἐρείπων τοῦ νῦν Ἑλληνικοῦ Παλαιοκάστρου· ἥτοι διὰ τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Εἰς ταύτην τὴν ὁδὸν φέρει καὶ ἑτέρα ἐξ Ἀνθηδόνας.

2. Ἡ ἐξ Ἡρακλείας δι' Ἀμφικλίας (νῦν Δαδίου), Δαυλίδος, Χαι-

Περὶ τοῦ πολέμου τῶν Ἐπιγόνων.

§ 19. Δέκα δ' ἔτη ὕστερον ἐστράτευσαν ἐπὶ τὰς Θήβας οἱ τῶν πεσόντων υἱοί, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Θερσάνδρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πολυνείκους, καὶ λαμπρῶς νικήσαντες τοὺς μὲν Καδμείους ἐξεδίωξαν, τὸν δὲ βασιλέα αὐτῶν Λαοδάμαντα, τὸν υἱὸν τοῦ Ἐτεοκλέους, ἀπέκτειναν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ βασιλέα τῶν Θηβῶν ἀνέδειξαν τὸν τοῦ Πολυνείκους Θέρσανδρον. Οἱ εἰρημένοι πόλεμοι τῶν Ἀργείων πρὸς τοὺς Θηβαίους προῆλθον πιθανῶς ἀπὸ τινος ἐκβληθέντος ἡγεμόνος τῶν Θηβῶν, ὅστις καταφυγὼν εἰς τὸ Ἄργος παρώξυνεν εἰς πόλεμον τοὺς Ἀργεῖους, ὅφ' ὧν ἐκυριεύθησαν ἐπὶ τινα χρόνον αἱ Θῆβαι.

Περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

§ 20. Τέλος τῶν ἡρωικῶν χρόνων ἦν ὁ Τρωικὸς πόλεμος. Οὗτος ἐπολεμήθη δέκα ἔτη ἀπὸ τοῦ 1194 ἕως τοῦ 1184 π. Χ.

ρυνείας, εἰς ἣν φέρεται καὶ ἡ ἐξ Ἐλατείας ὁδός (ν. Δραχμάνι), Λεβαδείας, Ἀλιάρτου (ν. Πύργου τῆς Πέτρας) καὶ τοῦ Τενερικοῦ πεδίου, ἦτοι διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Κηφισοῦ. Εἰς Λεβαδίαν δὲ φέρεται καὶ ἡ ἐξ Ἀντικίρρας καὶ ἡ ἐξ Ἀμέρυσου (ν. Διστόμου) ὁδός.

3. Ἡ ἐκ Θίσβης (ν. Δοβρένας) διὰ Θεσπιῶν, μεθ' ἧς συναντᾶται εἰς τὰ Λεῦκτρα καὶ ἡ ἐκ Τιφῶν, ὡς καὶ ἡ ἐξ Αἰγιοσθένων φέρουσα ὁδός.

4. Ἡ ἐκ Κορίνθου διὰ τῶν Γερανίων ὁρῶν, μεγάλων Δερβενίων, Μυγῶν καὶ Ἀέρος, Χανίου τοῦ Καδῆ, ὅπου τὰ ἑρείπια τοῦ Τριποδίσκου, διὰ τοῦ Κιθαιρώνος, τῶν Πλαταιῶν (ν. Κόκλα), μεθ' ἧς συναντᾶται καὶ ἡ ἐξ Αἰγιοσθένων φέρουσα.

5. Ἐκ Μεγάρων διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Κανδῆλι τοῦ ὄρους Κέρατα, τῶν παλαιῶν Κουντούρων, τῶν Ἐλευθερῶν (ν. Γυφτοκάστρου). Μετὰ τῆς εἰρημένης ὁδοῦ ἐνοῦται καὶ ἡ ἐκ Σαλαμῖνος εἰς τὸ Κανδῆλι φέρουσα ὁδός καὶ ἡ ἐξ Ἐλευσίνος εἰς τὰς Ἐλευθεράς.

6. Ἡ ἐξ Ἀθηνῶν διὰ τοῦ φρουρίου τῆς Φυλῆς, τῆς πεδιάδος τῆς νῦν Σχοῦρτα καλουμένης, ἐνθα τὸ φρούριον Πανάκτου, Καβάλα, Δερβενοςάλεσι καὶ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀσωποῦ γεφύρας τοῦ Μητροπολίτη.

7. Ἡ ἐκ Χαλκίδος διὰ Μυκαλησοῦ, ὅπου φέρεται καὶ ἑτέρα ὁδός ἐξ Αὐλίδος, δι' Ἀρματος (ν. Αἰηφορήτου θέσις), εἰς ἣν φέρεται καὶ ἑτέρα ὁδός ἐκ Τανάγρας. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην τρεῖς πόλιν συναντῶνται ὁδοὶ ἡ ἐξ Ὠρωποῦ, ἡ ἐκ Μαραθῶνος καὶ ἡ ἐξ Ἀθηνῶν διὰ Δεκελείας φέρουσα. (Ἰδὲ τὸν Γαλλικ. χάρτην τῆς Ἑλλάδος).

« Ἡ στρατιωτικὴ ἱστορία, λέγει ὁ κ. Κολοκοτρώνης, τῶν ἀνωτέρων » πόλεων μελετωμένη ἐπιμελῶς κατὰ τὰς διαφορὰς ἱστορικὰς ἐποχὰς » ἀπὸ τῆς ἀπωτέρας ἀρχαιότητος μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως » τοῦ 1821 συμπεριλαμβανομένης, καταδεικνύει προφανῶς τὴν σημασίαν, » ἣν ἔχουσιν αἱ κύριαι αὗται ὁδοί. »

ὅφ' ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ καίμει-
νης Τροίας. Αἰτία δὲ τούτου ἦν, ὡς λέγεται, ἡ πρὸς τοὺς βασι-
λεῖς τῶν Τρώων ἔχθρα τῶν Πελοπιδῶν, ὧν τὸν ἀρχηγέτην Πέ-
λοπα ἐξέωσεν ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Δάρδανος. Ἐκ ταύτης
λοιπὸν τῆς ἔχθρας καὶ ἐκ τῆς ἀσεβείας τοῦ Πάριδος ἐγεννήθη
ὕστερον ὁ εἰρημένος φθοροποιὸς πόλεμος. Ἦν δ' ὁ Πάρις υἱὸς
τοῦ Πριάμου τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας· οὗτος ἐλθὼν εἰς τὴν
Σπάρτην ἤρπασε τὴν γυναῖκα τοῦ φιλοξενήσαντος αὐτὸν βασιλέως
Μενελάου, τὴν καλλίστην Ἑλένην. Τότε συνελθόντες οἱ τῶν
Ἑλλήνων ἡγεμόνες, οἷος ὁ Ἀγαμέμνων ὁ κραταῖος τῶν Μυκη-
νῶν βασιλεὺς καὶ ὁ τούτου ἀδελφὸς ὁ ἀρηίφιλος Μενέλαος, ὁ
ᾠκύπους καὶ θυμολέων Ἀχιλλεὺς ὁ τῶν Μυρμιδόνων ἡγεμὼν,
ὁ πολυμήχανος βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεύς, ὁ ἐκ Πύλου
ἡδυεπὴς Νέστωρ, ὁ ἐκ τοῦ Ἄργους ὑπέρθυμος καὶ κραταῖος Διο-
μήδης, ὁ ἐκ Σαλαμῖνος πελώριος Αἴας ὁ Τελαμώνιος καὶ ὁ τού-
του ἀδελφὸς Τεῦκρος, ὁ ἐκ Λοκρῶν Αἴας, ὁ δουρικλυτὸς ἡγε-
μὼν τῶν Κρητῶν Ἰδομενεὺς καὶ ἄλλοι ἔκριναν νὰ τιμωρήσωσι
τὴν ὕβριν. Συναθροίσαντες λοιπὸν στρατὸν ἐξ 400,000 ἀνδρῶν
καὶ στόλον ἐκ 1200 νεῶν ἐξεστράτευσαν, ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν
τότε ἰσχυρότατον βασιλέα Ἀγαμέμνονα κατὰ τῶν Τρώων, ὧν
σύμμαχοι ἦλθον πολλοὶ ἐκ πολλῶν μερῶν. Ἐξοχώτατοι τῶν
Τρώων πρόμαχοι ἦσαν ὁ τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης υἱὸς
Ἔκτωρ, ὁ πολλὰ ἐπαινούμενος καὶ δι' ἀνδρείαν καὶ διὰ χρη-
στότητα ἦθους, ὁ τοῦ Ἀγχίσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης υἱὸς Αἰνείας
καὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἥρωες. Κατὰ τὸν εἰρημένον δεκαετῇ πό-
λεμον πολλὰ καὶ δεινὰ ἔπαθον οἱ τε Τρῶες καὶ οἱ Ἕλληνες· τέλος
πεσόντος τοῦ Ἑκτορος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ πολλῶν καὶ ἄλ-
λων ἐνδόξων ἡρώων ἐκυριεύθη τὸ Ἴλιον διὰ τοῦ δουρείου ἵππου
τοῦ ἐπινοηθέντος μηχανήματος ὑπὸ τοῦ πολυμηχάνου Ὀδυσσεως,
καὶ κατεσκάφη. Τῶν δὲ Τρώων πολλοὶ ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς καὶ
ὁ γηραιὸς Πριάμος, ἄλλοι δ' ἐξηνδραποδίσθησαν, μάλιστα δ' αἱ
γυναῖκες τῶν Τρώων, ἐν αἷς ἡ γραῖα Ἑκάβη ἡ γυνὴ τοῦ Πριά-
μου καὶ ἡ τούτου θυγάτηρ Κασσάνδρα καὶ ἡ νύμφη Ἀνδρομά-
χη, ἡ τοῦ γενναίου Ἑκτορος γυνή· ἄλλοι δὲ τῶν Τρώων ἐξέφυ-
γον, ἐν οἷς ὁ Αἰνείας, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὴν δὲ

τῶν κακῶν ἀπάντων αἰτίαν, τὴν Ἑλένην, παρέλαθεν ὁ Μενέλαος.

Κατὰ δὲ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφὴν οἱ Ἕλληνες πολλὰ καὶ κακὰ ἔπαθον· ὁ μὲν Ἀγαμέμνων δολοφονεῖται ὑπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ μοιχοῦ Αἰγίσθου· ὁ δὲ Διομήδης ἡγαγκάσθη ἐκ τῆς ἀπίστου γυναικὸς του νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν· ὁ δ' Ὀδυσσεὺς μετὰ δεκαετῇ πλάνην, καθ' ἣν πολλάκις ἐναυάγησε καὶ πολλὰ ἐκαχώθη, ἦλθε πρὸς τὴν περὶ-λημένην καὶ πιστοτάτην σύζυγόν του Πηνελόπην, ἣν εὖρε δεινῶς κατατρυχομένην ὑπὸ πολλῶν ἀλαζόνων νέων ἐκ τῆς Ἰθάκης καὶ τῶν περὶ νήσων συναθροισθέντων, οἵτινες νομίζοντες ἀποθανόντα τὸν Ὀδυσσεῖα ἐζήτουν αὐτὴν εἰς γάμον καὶ κατέ-τρωγον τὸν βίον τοῦ ταλαιπώρου Ὀδυσσεως. Ἀπαντας τοὺς ὑβριστὰς τούτους μνηστῆρας ἐπιστρέψας ἀπέκτεινεν ὁ πολυμήχανος Ὀδυσσεὺς βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς υἱοῦ τοῦ Τηλεμάχου καὶ ὑπὸ δύο πιστῶν δούλων.

Τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας καὶ τὰ περὶ τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ τοὺς νόστους τῶν Ἀχαιῶν ὑμνησεν ὁ περὶ τὰ 1000 ἔτη π. Χ. ἀκμάσας Ὀμηρος ἐν τοῖς δυσὶν ἀθανάτοις αὐτοῦ ἔπεσι τῇ Ἰλιάδι καὶ τῇ Ὀδυσσεείᾳ.

Τὰ περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, τοῦ τελευταίου καὶ σπουδαιοτάτου ἔργου τῶν ἥρωικῶν χρόνων, εἰσὶν ὑποσχόμενα καὶ ἀσαφεῖ. Οἱ μὲν τῶν ἀρχαιολογούντων ὑπολαμβάνουσιν αὐτὸν ἀληθῆ πόλεμον τῶν ἐκ Μυκηνῶν καὶ Λακεδαιμόνος Ἀχαιῶν πρὸς τοὺς Τρῶας, ὧν τὸ Ἴλιον οὗτοι ἐξεπόρθησαν, οἱ δὲ ἀλληγορίαν τινα ἐπιτετηδευμένην ὑπὸ τῶν ἐποποιῶν, εἰκάζοντες ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων ἐν τοῖς ἔπεσι τοῦ Ὀμήρου κυρίων ὀνομάτων, δηλωτικῶν ὄντων ἀρετῶν καὶ πράξεων μεγάλων· οἱ δὲ ὅτι ὁ Ὀμηρος ὑπέδειξε διὰ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου τοὺς πολέμους τῶν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἀποικησάντων Αἰολέων πρὸς τοὺς Θρᾷκας καὶ Πελασγοὺς τοὺς ἔχοντας τὴν Μυσίαν καὶ τὴν Τρωάδα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β.

Ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι τῶν Μηδικῶν,
ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1104 μέχρι τοῦ 500 π. Χ.

§ 21. Μετὰ τὰ Τρωικὰ συνέβησαν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐμφύλιοι ἔρι-
δες καὶ στάσεις· διότι πολλοὶ τῶν ἐκ Τροίας ἐπανεληθόντων οἴκαδε
ἡρώων εὖρον ἄλλους κατέχοντας καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν κτῆσιν
καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν· ὅθεν ἡναγκάσθησαν νὰ πολεμήσωσι πρὸς
τοὺς ἄρπαγας τούτους. Ἐκ τῶν πολέμων δὲ τούτων καὶ ταραχῶν
πολλοὶ κατέλιπον τὴν χώραν αὐτῶν καὶ μετανέστησαν εἰς ἄλλην.
Ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν ἐταπεινώθη καὶ τὸ κράτος τῶν Πελοπιδῶν.
Ἡ δ' ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰδρυσις μεί-
ζονος μάλιστα τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἐγένετο σφαλερὰ καὶ βρα-
χεῖα.

Περὶ τὰ ἐξήκοντα λοιπὸν ἔτη μετὰ τὰ Τρωικὰ, ἦτοι τῷ 1124
ἐνιαυτῷ π. Χ. εἰσέβαλον οἱ Θεσσαλοὶ ἐκ τῆς Ἠπείρου εἰς τὰς
παρὰ τὸν Πηνειὸν χώρας, καὶ κρατήσαντες μετωνόμασαν τὴν
χώραν ἀφ' ἑαυτῶν Θεσσαλίαν, πρότερον Ἄργος Πελασγικὸν
καλουμένην· τῶν δὲ κατοίκων οἱ μὲν ὑποταχθέντες ἐγένοντο
πενέσται, οἱ δὲ ἀπέλιπον τὴν χώραν αὐτῶν καὶ κατῆλθον οἱ
μὲν Βοιωτοὶ Αἰολεῖς ὄντες εἰς τὸ παρὰ τὴν Κωπαΐδα λίμνην
πεδῖον, καὶ ἐκβαλόντες τοὺς Μινύας ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ
τοὺς Καδμείους ἐκ τῶν Θηβῶν ἐγένοντο κύριοι τῆς χώρας, ἣν
μετωνόμασαν ἀφ' ἑαυτῶν Βοιωτίαν, οἱ δὲ Δωριεῖς εἰς τὴν πρὸς
μεσημβρίαν τῆς Οἰτῆς κειμένην Δωριίδα, εἰς ἣν πρότερον ὁμό-
φυλοι αὐτῶν ἀπώκησαν. Ὅμοιαι τινες μεταβολαὶ ἐγένοντο καὶ
ἐν τῇ Ἀκαρνανίᾳ καὶ ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ, περὶ ὧν ὁμῶς τελέως ἀ-
γνοοῦμεν.

Ὁδοήκοντα δ' ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας, ἦτοι τῷ
1104 π. Χ. οἱ Δωριεῖς ἐκ τῆς Δωριίδος βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν
Αἰτωλῶν ἀρχομένων ὑπὸ τοῦ τριοφθάλμου Ὀξύλου εἰσβάλλου-
σιν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τοῦ κατὰ τὸ Ῥίον πόρου καὶ ὑ-
ποτάττουσι τὸ πλεῖστον αὐτῆς οὐχὶ ὁμῶς εὐθὺς ἀλλὰ κατὰ μι-

κρὸν καὶ μετὰ δυσχερῇ πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς. Αὕτη δὲ ἡ τῶν Δωριέων εἰσβολὴ εἰς τὴν Πελοπόννησον λέγεται καὶ κάθοδος τῶν Ἑρακλειδῶν, διότι οἱ ἡγεμόνες τῶν κατελθόντων Δωριέων ἐλέγοντο ἀπόγονοι τοῦ Ἑρακλέους, διότι ὁ ὀνομαστὸς νομοθέτης Αἰγυμῖς, καθὼς διηγοῦντο, ὁ βασιλεὺς τῶν Δωριέων χάριν ἀποδίδων, ἀνθ' ὧν ὁ Ἑρακλῆς ἐβοήθησεν αὐτὸν κατὰ τῶν Λαπιθῶν, υἰοθέτησε τὸν τοῦ Ἑρακλέους υἱὸν Ὑλλον, ἀπὸ τούτου δὲ καὶ ἀπὸ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Αἰγυμῖου Παμφύλου καὶ Δυμᾶνος ὀνομάσθησαν αἱ τρεῖς φυλαί, εἰς αἷς διηροῦντο οἱ Δωριεῖς, εἰς Ὑλλεῖς, Παμφύλους καὶ Δυμᾶνας, ἐκ τῶν πρώτων δὲ κατήγοντο οἱ βασιλεῖς. Οἱ περὶ τὸν Ὑλλον λοιπὸν ἐπιθυμοῦντες, ὥς λέγουσι, τὴν πατρῴαν ἀρχήν, ἐξ ἧς ἐξέβαλον αὐτοὺς πρῶτος ὁ Εὐρυσθεύς, εἶτα οἱ Πελοπίδαι, ἐξεστράτευσαν μετὰ τῶν Δωριέων καὶ Αἰτωλῶν κατὰ τοῦ Ἀργεῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ Ὑλλος ἔπεσεν ἐν τῇ πολέμῳ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ ὁ ἔγγονος ἠτύχησαν πολεμοῦντες· ὕστερον δὲ οἱ ἀπέργγονοι τοῦ Ὑλλου Τήμενος τε καὶ Κρεσφόντης καὶ Ἀριστόδημος νικήσαντες ἐγένοντο κύριοι τῆς Πελοποννήσου πλην τῆς Ἀρκαδίας, καὶ διενείμαντο αὐτὴν πρὸς ἀλλήλους· ὁ μὲν Κρεσφόντης ἔλαχε διὰ δόλου τὴν Μεσσηνίαν, ὁ δὲ Τήμενος τὴν Ἀργολίδα, οἱ δ' υἱοὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν ὑπὸ κεραυνοῦ ἀποθανόντος Ἀριστοδήμου Προκλῆς καὶ Εὐρυσθένης τὴν Λακωνικήν, ὁ δὲ Ὁξύλος τὴν Ἠλιδα· ἄλλοι δὲ τῶν Δωριέων ἄλλας τῆς Πελοποννήσου κατέλαβον χώρας, οἷον τὴν μὲν Κόρινθον ὁ Ἀλήτης, τὴν δὲ Σικυῶνα καὶ τὴν Φλιοῦντα οἱ Τημενίδαι, ἄλλοι δὲ τὴν Ἐπίδαυρον καὶ Τροιζήνα καὶ ἄλλοι τὴν Αἰγίνα. Ἡ δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν τῶν Δωριέων εἰσβολὴ ἀπέτυχε διὰ τὸν ἥρωικόν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀττικῆς Κόδρου ἐν ἔτει 1068 π. Χ. φεύγοντες ὅμως ἐκ τῆς Ἀττικῆς οἱ Δωριεῖς κατέλαβον τὰ Μέγαρα, ἅτινα κατέστησαν Δωρικὴν χώραν.

Πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς τοὺς κεκτημένους κατοίκους τῆς Πελοποννήσου οἱ ἄρχοντες Δωριεῖς προσεφέροντο πρὸς τινὰ μὲν ἡπιώτερον πρὸς ἄλλους δὲ ὠμότερον, καθὼς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς. Πολλοὶ ὅμως τῶν Ἀχαιῶν μὴ στέργοντες τὴν ἀρχὴν τῶν Δωριέων ἐξέβαλον τοὺς τὴν Αἰγιάλειαν ἔχοντας Ἰωνας, καὶ κατασχόντες αὐτοὶ τὴν χώραν μετωνόμα-

σαν ἀφ' ἑαυτῶν Ἀχαΐαν. Οἱ δ' ἐκβληθέντες Ἰωνες ἦλθον πρὸς τοὺς ὁμοφύλους αὐτῶν Ἀθηναίους (1).

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ (2).

Περὶ τῶν κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας
καὶ τὰς παρακειμένας νήσους ἀποικιῶν τῶν
Αἰολέων, Ἰώνων καὶ Δωριέων.

§. 22. Ἐκ τῆς εἰρημένης κινήσεως καὶ μεταναστάσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐθνῶν ἠναγκάσθησαν πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων νὰ φύγῃσι τὴν πατρίδα καὶ ν' ἀποικήσωσιν εἰς τε τὰς νήσους καὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Εἰς τὸν ἀποικισμὸν ὅμως τοῦτον συνετέλεσαν καὶ φυσικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ καὶ πολιτικαὶ αἰτίαι· οἷον ἀφορία γῆς, νοσῶδες κλίμα, πληθυσμὸς τῶν κατοίκων, ἐμφύλιοι στάσεις καὶ ὁ τῶν Ἑλλήνων μάλιστα σύμφυτος ἔρως τῆς ἐλευθερίας. Αἱ ἀποικίαι ἦσαν αὐτόνομοι· μόνος δὲ δεσμός, ὅστις ἦγωνεν αὐτὰς πρὸς τὰς μητροπόλεις, ἦν τὸ πρὸς ταύτας σέβας καὶ ἡ τιμὴ τῶν ἀποικιῶν καὶ ἡ λατρεία τῶν Θεῶν, ἣν παρελάμβανον παρ' αὐτῶν, ἐν δὲ ταῖς κοιναῖς πανηγύρεσιν ἐτίμων οὗτοι τοὺς πρεσβευτὰς τῶν μητροπόλεων, καὶ ἀνόσιον ἐνόμιζον νὰ ἔχῃσι πρὸς αὐτὰς ἔχθραν.

Ἐπὶ 500 σχεδὸν ἔτη ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν ἀπέρχουν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίας τῆς τε Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Τὴν δυτικὴν μάλιστα παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τε τὸ εὐκρατὸν τοῦ ἀέρος, τὸ εὐδρον καὶ εὐφορον τῆς γῆς ἀπέρκησαν οἱ Ἕλληνες καὶ τῶν τριῶν φύλων, ἀφ' ὧν καὶ ὠνομάσθησαν αἱ τρεῖς εἰς Μικράν

(1) Περὶ Ἡρακλειδῶν ἰδὲ Ἀπολλοδ. βιβλ. ε'. 8. καὶ τὴν λίαν ἐπιμελῶς γεγραμμένην συγγραφὴν τοῦ Κ. Μυλλέρου τὴν ἐπιγραφομένην «Δωριεῖς».

(2) Περὶ τῶν Ἑλλ. ἀποικιῶν ἰδὲ τὴν τοῦ Raoul-Rochette συγγραφὴν· Histoire critique de l'établissement des colonies Grecques.

Ἄσίαν ἑλληνικαὶ ἀποικίαι Αἰολίς, Ἰωνία καὶ Δωρίς. Τούτων ἡ μὲν Αἰολίς κατεῖχε τὰ δυτικὰ τῆς Μυσίας· ταύτης δὲ πρὸς μεσημβρίαν ἔκειτο ἡ Ἰωνία ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Λυδίας· τῆς δ' Ἰωνίας πρὸς μεσημβρίαν ἔκειτο ἡ Δωρίς, ἥτις κατεῖχε τὴν ἀπὸ τῆς Ῥόδου μέχρι τῆς Σάμου παραλίαν τῆς Καρίας.

Καὶ ἡ μὲν Αἰολικὴ ἀποικία ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ὅτε πολλοὶ τῶν Ἀχαιῶν ἐκδληθέντες ὑπὸ τῶν Δωριέων ἦλθον εἰς τὴν Βοιωτίαν· ὅθεν μετὰ Βοιωτῶν καὶ Αἰολέων ἀναμιχθέντες ἀπέπλευσαν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ καὶ ἔκτισαν ἐπὶ τῶν ὑπὸ Πελασγῶν κατοικουμένων αἰγιαλῶν τῆς τε Μυσίας καὶ μέρους τῆς Λυδίας πόλεις, ἐξ ὧν δώδεκα ἀπετέλουν δεσμόν τινα (1). Ἐκ τῶν δώδεκα τούτων πόλεων ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη ἦσαν αἱ μέγισται καὶ ἀξιολογώταται καὶ σχεδὸν μητροπόλεις τῶν ἄλλων Αἰολικῶν· τὴν Σμύρνην ὅμως προσέλαβον ὕστερον οἱ Ἰῶνες. Ὡσαύτως δὲ Αἰολεῖς ἔκτισαν πόλεις ἐπὶ τῶν παρακειμένων νήσων· μάλιστα δὲ ἐπὶ τῆς εὐφόρου καὶ πλείστου λόγου ἀξίας Λέσβου· ἔνθα ἔκτισαν ἐξ πόλεως τὴν Ἀντισσαν, τὴν Πύρραν, τὴν Ἀρίσθην, τὴν Ἐρεσσόν, τὴν Μήθυμναν καὶ τὴν Μυτιλήνην, ἥτις ἦν ἡ μέγιστη καὶ ἀξιολογωτάτη· αὕτη πολλὰ μὲν ἔτη ἐκακώθη ὑπὸ τῶν διχοστασιῶν, ὅτε ὁμοῦς ὁ σοφὸς Πιττακὸς ἐξελέχθη αἰσυμνήτης τῷ 590 π. Χ. ἀποκατέστη ἡ τάξις διὰ τῆς συνετῆς καὶ αὐστηρᾶς αὐτοῦ κυβερνήσεως, καὶ ἡ νῆσος ἐγένετο εὐδαίμων καὶ ὀνομαστή (2). Ἐκ τῆς Λέσβου ἦσαν οἱ ὀνομαστοὶ καὶ ἑνδοξοὶ ποιηταὶ ὁ Ἀλκαῖος, ἡ Σαπφώ, ὁ Ἀρίων, ὁ Τέρπανδρος καὶ ἄλλοι ἐλλόγιοι ἄνδρες, οἵοι ὁ Θεόφραστος καὶ ὁ Ἑλλάνικος.

Ἀπασῶν δὲ τῶν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν αἱ Ἰωνικαὶ ἦσαν ἀξιολογώταται διὰ τε τὸ ἐμπόριον τὴν ναυτιλίαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὡς δὲ Ἀχαιοὶ ὑπὸ τῶν Δωριέων, οὕτω καὶ οἱ Ἰῶνες ἐκδληθέντες κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν ὑπὸ τῶν διωκομένων Ἀχαιῶν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἦλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅθεν τῷ 1044 μετὰ Μινυῶν τῶν Ὀρχομενίων καὶ Καδμείων καὶ Φωκέων καὶ ἄλλων συγγενῶν ἐθνῶν ἀπέπλευσαν εἰς

(1) Ἡροδ. Α, 149—151 καὶ Στράβ. ΙΓ, 621, 622.

(2) Ἀριστ. Π. Γ, 9, 101 καὶ Στράβ. ΙΓ.

τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ κατασχόντες τὰς ὑπὸ τῶν Πελασγῶν κατοικοιουμένας εὐφόρους καὶ καλλίστας παραλίας τῆς τε μεσημβρινῆς Λυδίας καὶ τῆς βορείας Καρίας καὶ τὴν νῆσον Σάμον τε καὶ Χίον ἔκτισαν δώδεκα πόλεις, ἕνεκα τούτου ὅτι δώδεκα εἶχον καὶ ὅτε ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ᾤκουν. Ἦσαν δὲ αἱ δώδεκα πόλεις τῶν Ἰώνων αἶδε: αἱ Ἐρυθραί, ἡ Τέως, ἡ Λέβεδος, ἡ Κολοφών, ἡ Ἐφεσσος, αἱ Κλαζομεναί, ἡ Φώκαια, ἡ Πριήνη, ἡ Μυοῦς, ἡ Μίλητος καὶ αἱ νῆσοι Σάμος τε καὶ Χίος. Ἀπετέλουν δ' αἱ εἰρημέναι πόλεις συμμαχίαν τινά, δωδεκαρχίαν καλουμένην, ἧς προστάτης ἦν ὁ Ποσειδῶν ὁ Ἐλικώνιος· εἰς τὸν πλησίον τῆς Μυκάλης καίμενον τούτου ναὸν συνήρχοντο οἱ πρεσβευταὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἔθυσον τὰ Πανιώνια (1). Μεγίστη δὲ καὶ εὐδαιμονεστάτη ἦν ἡ Μίλητος, διότι οἱ Μιλήσιοι οὐ μόνον εἰς τὰ ἔθνη τῆς Ἀσίας ἐνεπορεύοντο, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος διέπλεον καὶ πέραν τῶν στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους, μάλιστα δὲ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ὅστις ὑπὸ Μιλησίων αὐτός τε καὶ ἡ Προποντίς καὶ ἄλλοι πλείονες τόποι συνφιέσθησαν· ὀνομαστοὶ δ' ἐγένοντο οἱ Μιλήσιοι διὰ τὰς τέχνας καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν περὶ τε τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἐκ Μιλήτου ἦσαν ὁ Θαλῆς εἰς τῶν ἑπτὰ σοφῶν καὶ ὁ τότε μαθητὴς Ἀναξίμανδρος καὶ ὁ τούτου πάλιν Ἀναξίμενης· προσέτι οἱ λογογράφοι Ἐκαταῖος καὶ Κάδμος. Ὀμοίως δὲ ὀνομαστὴ ἐγένετο καὶ ἡ Φώκαια, ἧς οἱ κάτοικοι ἐνεπορεύοντο τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσογείου, τὴν Ἰβηρίαν καὶ τὴν Γαλλίαν· ἐκ τῶν πολλῶν δὲ ταύτης κτισμάτων ἡ ὀνομαστοτέρα ἦν ἡ ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν τῆς Γαλλίας πόλις Μασσαλία. Ἀρίστη τῶν Ἑλληνικῶν νήσων ἦν ἡ Σάμος, ἧς ἡ θέσις, ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον ἀνέδειξαν αὐτὴν πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαιμόνα· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία ἐλέγετο, «φέρει Σάμος καὶ ὀρνίθων γάλα». Κρατίστη δὲ μάλιστα καὶ πρωτίστη ἀπέβη ἡ Σάμος ἐπὶ τοῦ τυράννου Πολυκράτους, ὅστις δι' ἀξιολόγου ναυτικοῦ ἐγένετο κύριος τῆς Ἰωνίας, μετὰ τὸν ἑλεεινὸν ὅμως καὶ οἰκτρὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπετάγη ἡ Σάμος εἰς τοὺς Πέρσας, τῷ δὲ 449 εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Πρὸ τῆς αὐξήσεως τῶν Ἀθη-

(1) Ἡροδ. Α, 142—148. Στράβ. ΙΔ, 639.

νῶν ἦν ἡ Σάμος ἡ πρωτίστη τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ἡ παλαιότητα ἔδρα τῶν τεχνῶν. Ἐν τῇ Σάμῳ ἐγένοντο ἑνδοχοὶ τεχνῖται, οἷος ὁ Ροΐκος καὶ ὁ τοῦτου υἱὸς Θεόδωρος. Ὀνομαστὴ δὲ ἦν καὶ ἡ πόλις Κολοφῶν δι' ἣν ἐκτήσατο δύναμιν ἀξιόλογον ναυτικὴν καὶ ἱππικὴν, ἥτις ἦν πολλὰ ὀνομαστὴ, διότι ὅτε τὸ ἱππικὸν τῶν Κολοφωνίων ἐπεφαίνετο ἐν ταῖς μάχαις, διελύετο ὁ πόλεμος, ἀφ' οὗ καὶ παροιμία κατὰ τὸν Στράβωνα ἐγένετο ἡ λέγουσα «τὸν Κολοφῶνα ἐπέβηκεν». Ὡσαύτως ἡ Ἐφεσος ἦν ἑνδοχος, διότι ἦν ἡ ἔδρα τῆς μεγάλης θεᾶς, ἥτις ἐδήλου τὴν αἰὲς καρποὺς ἀναδιδούσαν γῆν. Τὴν θεὰν ταύτην παρέβαλον οἱ Ἑλλήνες πρὸς τὴν θεὰν αὐτῶν Ἀρτεμιν, ἥς καὶ ναὸν κάλλιστον ἐποίησαν· ὥς δὲ τοῦτον ὁ Ἡρόστρατος ἐνέπρησεν, ἄλλον λαμπρότερον τῷ 356 κατεσκεύασαν. Ἡ δὲ Τέως ἦν ὀνομαστὴ διὰ τὸ ἐμπόριον, καὶ διότι ἐξ αὐτῆς ἦν ὁ μελοποιὸς Ἀνακρέων. Ἡ δ' εὖοινος καὶ εὐλίμενος Χίος ἐχρημάτισεν ἡ πατρίς τῶν Ὀμηριδῶν καὶ πολλῶν ἄλλων ἐλλογίμων ἀνδρῶν· ἐκτήσατο δὲ καὶ ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν.

Περὶ τὰ 100 ἔτη μετὰ τοὺς Ἰωνας Δωριεῖς ἐκ Μεγαρίδος καὶ Ἀργολίδος, οἷς ἀνεμίχθησαν καὶ τινες τῶν ἐκ τῆς Πελοποννήσου Ἀχαιῶν, ἔχοντες Ἡρακλείδας ἡγεμόνας ἀπέκησαν εἰς τὰς παραλίας τῆς Καρίας καὶ εἰς τὴν νῆσον Ῥόδον καὶ Κῶν. Αἱ τρεῖς δ' ἐπὶ τῆς Ῥόδου πόλεις Λίνδος, Ἰάλυσος καὶ Κάμειρος, καὶ αἱ ἐπὶ τῆς Καρίας Κνίδος καὶ Ἀλικαρνασσός, καὶ ἡ νῆσος Κῶς ἀπετέλεσαν τὴν Δωρικὴν Ἐξάπολιν· ἀφ' οὗ ὅμως ἐξεκλείσθη τῆς μετοχῆς ἡ Ἀλικαρνασσός, ἐγένετο πεντάπολις· τούτων τῶν πόλεων ὁ σύλλογος ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Τριοπίου ἀκρωτηρίου, ὅπου ἦν καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος Τριοπίου (1). Δωριεῖς δ' ὁμοίως ἀπέκησαν εἰς τὰς παρὰ τὴν αὐτὴν παραλίαν κειμένας μικρὰς ἢ σποράδας νήσους Κάλυνδαν, Νίσυρον, Κάρπαθον, Θήραν, Μῆλον κ.τ.λ. Ὀνομαστὴ δ' ἦν ἡ Ἀλικαρνασσός, τὸ βασιλείον τῶν τῆς Καρίας δυναστῶν· ἐνταῦθα δὲ ἦν ὁ τοῦ Μανσώλου τάφος, ἐν τῶν ἐπὶ τὰ θεαμάτων, ὅπερ κατεσκεύασεν ἡ Ἀρτεμισία εἰς τιμὴν τοῦ ἀνδρός. Ἐκ ταύτης δ' ἦσαν ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος, Ἡράκλειτος ὁ φιλόσοφος καὶ Διο-

(1) Ἡροδ. Α, 144. Στράβ. ΙΔ, 658.

νύσιος ὁ ἱστορικός. Ἡ δὲ Κνίδος ἦν πατρίς τοῦ Ἀγαθαρχίδου, τοῦ Θεοπόμπου καὶ τοῦ μαθηματικοῦ Εὐδόξου· ἐν αὐτῇ δ' ἦν τὸ ὀνομαστὸν ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, ἔργον τοῦ περιφήμου Πραξιτέλους. Ἡ δὲ Κῶς ἦν εὐκαρπος καὶ εὖοινος· αὕτη δ' ἐφημίζετο ὡς ἔδρα τῶν Ἀσκληπιδῶν, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ ὀνομαστὸς ἱατρὸς Ἱπποκράτης· Κῶος δὲ ἦν καὶ ὁ ὀνομαστὸς ζωγράφος Ἀπελλῆς, οὗ ἔργον ἦν ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, ἥτις ἀνέκειτο ἐν τῷ ἐνδοξοτάτῳ αὐτοῦ Ἀσκληπιεῖ. Δυνατοὶ δ' ἀπέβησαν οἱ Ῥόδιοι, ἀφ' οὗ χρόνου ὑπὸ τῶν τριῶν τῆς νήσου πόλεων Ἰαλύσου καὶ Λίνδου καὶ Καμείρου συνφικίσθη ἡ πόλις Ῥόδος, ἥτις ἐθαυμάσθη διὰ τε τὴν εὐνομίαν καὶ ἐπιμέλειαν κατὰ Στράβωνα πρὸς τε τὴν ἄλλην πολιτείαν καὶ τὴν περὶ τὰ ναυτικά, ἀφ' ἧς ἐθαυματοκράτησε πολλὸν χρόνον καὶ διὰ τὰς τέχνας· ἐκ τῶν πολλῶν δὲ καὶ καλλίστων τεχνουργημάτων, ὅφ' ὧν ἐκοσμεῖτο ἡ Ῥόδος, ἦν καὶ ὁ τοῦ Ἡλίου κολοσσός, ἐν τῶν ἑπτὰ θαυμάτων, ὃς ἔπεσεν ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 224 π. Χ. καὶ συνετρίβη.

Ἑλληγες δὲ ἐξ Ἀρκαδίας καὶ Ἀττικῆς καὶ Σαλαμῖνος ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν Τεῦκρον, ὃν ὁ πατὴρ Τελαμῶν ἐξέβαλε, προσωρμίσθησαν μικρὸν μετὰ τὰ Τρωικά, ὡς λέγουσιν, εἰς τὴν εὖοινον καὶ εὐκαρπον καὶ χαλκοφόρον νῆσον Κύπρον καὶ ἔκτισαν αὐτοῦ τὴν Σαλαμῖνα, ὕστερον δὲ καὶ ἄλλας πόλεις, ἐξ ὧν ἦν τὸ Κίτιον, ὅθεν ἦν ὁ Ζήνων ὁ τῆς στωικῆς αἰρέσεως ἀρχηγέτης, ἡ Ἀμαθοῦς καὶ ἡ Πάφος, ἐν ἧ ἦν ἱερὸν ἀρχαῖον τῆς Παφίας Ἀφροδίτης· ἦν δ' ἡ θεὰ αὕτη τῶν ἐκ παλαιοῦ τὴν νῆσον κατασχόντων Φοινίκων, οἵτινες ἐτίμων αὐτὴν τῷ ὀνόματι Ἀστάρτη· οἱ δ' Ἑλληγες μετωνόμασαν Παφίαν καὶ Κυπρογένειαν. Οἱ Φοίνικες κατάρκησαν καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, παρορώμενοι ὁμῶς καὶ περιφρονούμενοι ὑπὸ τούτων.

Τὴν δὲ παραλίαν τῆς Συρίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατεῖχον οἱ ἔμποροι Φοίνικες, διὸ καὶ οἱ Ἑλληγες δὲν εἰσεχώρησαν εἰς αὐτήν· ὕστερον ὁμῶς ἐκ τῶν νικῶν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦλθον καὶ αὐτοῦ Ἑλληγες καὶ μετέδωκαν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τέχνας καὶ παιδείαν, πρὸς δὲ συνεισγένηγον καὶ οἱ Ἑλληγες βασιλεῖς τῆς Συρίας. Ἡ δ' ἐν τῇ Κιλικίᾳ Ταρσὸς ἦν, ὡς λέγουσι, κτίσμα Ἀργείων.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος,
τοῦ Πόντου, τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Λιβύης
'Ελληνικῶν ἀποικιῶν.

§ 23. Αἱ δὲ κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος, τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Μαιώτιδος λίμνης 'Ελληνικαὶ ἀποικίαι ἐκτίσθησαν αἱ πλείσται ὑπὸ τῶν Μιλησίων ἀπὸ τοῦ 800—600 π. Χ. Ἦσαν δὲ αἱ ἐξῆς: Ἐπὶ μὲν τῷ στόματι τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἦν ἡ Ἄβυδος· ἐξῆς δ' ἡ Λάμψακος, πόλις εὐλίμενος καὶ σφόδρα εὐάμπελος, διὸ καὶ ἐτιμᾶτο αὐτοῦ ὁ Πρίαπος· εἶτα ἡ νῆσος Κύζικος, πόλις ἀξιόλογος καὶ ἐνάμιλλος κατὰ Στράβωνα πρὸς τὰς πρώτας τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐνομίαν· ὑπέρκειται δὲ ταύτης τὸ ὄρος Δίνδυμον, ἐφ' οὗ ἦν ἱερὸν τῆς τῶν Φρυγῶν θεᾶς Κυβέλης. Τῆς Κυζίκου δὲ πλησίον ἔκειτο ἡ Προκόννησος, ὀνομαστὴ διὰ τὰ λαμπρὰ μάρμαρα, ἀφ' ὧν καὶ ἡ Προποντὶς ἐκλήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ. Ἐπὶ δὲ τῷ στόματι τοῦ Πόντου ἦν ἡ Χαλκηδὼν, κτίσμα τῶν Μεγαρέων.

Ἐν δὲ τῇ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἦν Ἡράκλεια ἡ ποντική, κτίσμα τῶν Μεγαρέων· εἶτα δὲ ἡ Σινώπη, πόλις πλείστου λόγου ἀξία καὶ κρατίστη τῶν ἐν Πόντῳ ἀποικιῶν τῶν Μιλησίων· ἐκ ταύτης δὲ ἦσαν πολλοὶ καὶ γνώριμοι ἄνδρες, ἐν οἷς καὶ Διογένης ὁ κρινικός. Πλησίον δὲ τῆς Σινώπης ἔκειτο ἡ ἀξιόλογος Ἑλληνικὴ πόλις Ἀμισός. Κτίσματα ὁμοίως τῶν Σινωπέων ἦσαν τὰ Κοτύωρα, ὅθεν ἀπέπλευσαν οἱ ὑπὸ Ξενοφῶντος ὀδηγούμενοι μύριοι Ἕλληνες, ἡ Κερασσοῦς, ἐξ ἧς ὁ Λούκουλλος μετένεγκεν εἰς Ἱταλίαν τὰ κεράσια καὶ ἡ Τραπεζοῦς, ἀξιόλογος ἐμπορικὴ πόλις. Ἡ Τραπεζοῦς ἐχρημάτισεν ἔδρα τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Τραπεζουντιῶν ἀπὸ τοῦ 1204—1461 μ. Χ. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἔκειντο τρεῖς ἀξιόλογοι πόλεις διὰ τὸ ἐμπόριον τῶν ἀνδραπόδων, τοῦ σίτου, τῶν δερμάτων καὶ μάλιστα διὰ τὴν λινουργίαν ὀνομαστήν· ὀνομάζοντο δ' αὗται Φάσις, Διοσκουριάς καὶ Φαναγορία. Ἐν δὲ τῇ Μαιώτιδι λίμνῃ καὶ ἐπὶ τῷ ποταμῷ Τανάϊδι ἔκειτο ἡ πόλις Τανάϊς· ἦν δ' αὕτη ἐμπόριον τῶν τὸν Βόσπορον ἐχόντων Ἑλλήνων. Ἐπὶ

δὲ τῆς παραλίας τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου ἐκτίσθησαν ὑπὸ Μιλησίων ἢ Θεοδοσία καὶ τὸ Παντικάπαιον· ὑπὸ δὲ τῆς ἐν τῷ Πόντῳ Ἡρακλείας ἢ Χερσῶν ἢ Χερσόνητος, ἧς ἔχνη σώζονται, ὅπου ἢ νῦν Σεβαστούπολις. Ἐπὶ δὲ τοῦ ποταμοῦ Βορυσθένους ἔκειτο ἢ Ὀλβία, μέγα ἐμπόριον, κτίσμα Μιλησίων. Ἐπὶ δὲ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Πόντου ἐκτίσθησαν ἢ Ἰστρος ἢ Ἰστροπόλις· ἢ Ὀδησσός, Μιλησίων ἄποικος, ἢ Μεσημβρία, ἄποικος Μεγαρέων καὶ Βυζαντίων· εἶτα ἢ Ἀπολλωνία καὶ ἢ Σαλμυδησσός Μιλησίων ἄποικοι.

Αἱ δὲ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Θράκης ἀξιολογῶνται Ἑλληνικαὶ πόλεις ἦσαν πρῶτον τὸ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου *Βυζάντιον*, ὅπερ ἔκτισαν τῷ 658 π. Χ. οἱ Μεγαρεῖς, οἷς ὅμως ὕστερον συνῆκxσαν καὶ Μιλήσιοι καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Πελοποννήσιοι. Ἡ πόλις αὕτη ἐγένετο ταχέως μεγίστη καὶ εὐδαίμων διὰ τὴν λαμπρὰν θέσιν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν παλαμύδων, ὅπερ παρεῖχε τοῖς Βυζαντίοις πρόσδοδον ἀξιόλογον· τὴν λαμπρὰν ταύτην πόλιν κατέστρεψεν ἐν ἔτει 196 ὁ αὐτοκράτωρ Σέπτιμος Σεβῆρος, ἀνέκτισε δὲ λαμπροτέραν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τῷ 330 μ. Χ. καὶ ὀνομάσας αὐτὴν ἀφ' ἑαυτοῦ Κωνσταντινούπολιν ἀνέδειξεν ἔδραν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους· εἶτα ἢ ἄποικος τῶν Μεγαρέων Σηλυβρία, ἢ τῶν Σαμίων Πέρινθος καὶ ἢ τῶν Μιλησίων Καρδία ἢ ὕστερον Λυσιμαχία μετονομασθεῖσα· αὗται ἐγένοντο εὐδαίμονες διὰ τὸ ἐμπόριον σίτου καὶ ὕλης ναυπηγησίμου. Κτίσμα δὲ Αἰολέων ἦν ἢ ἔναντι τῆς Ἀβύδου Σηστός· εἶτα Ἀβδηρα ἄποικος Κλαζομενίων καὶ Τηίων καὶ ἢ Μαρώνεια, ἥτις ἦν ἀξιόλογος διὰ τὸ πολυστάφυλον αὐτῆς.

Αἱ δ' ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς παραλίας Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐκτίσθησαν αἱ πλείσται ὑπὸ Κορινθίων, Χαλκιδέων καὶ Ἀθηναίων. Ἦσαν δ' αἱ πόλεις αὗται πλείστου λόγου ἄξια· διότι διὰ τῆς κατοχῆς τούτων οἱ Ἀθηναῖοι ἐκράτουν τῆς πρὸς βορρᾶν Μεσογείου θαλάσσης ἀπὸ τῶν Μηδικῶν μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἀφ' οὗ δ' ὁ Κίμων ἐγένετο κύριος τῷ 476 π. Χ. τῆς ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος Ἡϊόνος τῆς παραθαλασίου πόλεως τῶν Ἠδωνῶν, ἐπειράθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ κα-

τάσχωσι τὸν τόπον, ὃς ἐκαλεῖτο Ἐννέα ὁδοί· τοῦτον τέλος μετὰ τινας ἀποπείρας ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς Ἀγνων κατασχὼν τῷ 437 π. Χ. ὠνόμασεν Ἀμφίπολιν. Παρίων κτίσμα ἦν ἡ νῆσος Θάσος, ἥτις ἦν ὀνομαστή, διότι καὶ οἶνον καλὸν εἶχε καὶ χρυσὰ μέταλλα ἀξιόλογα.

Ἐπὶ δὲ τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου ἀποικίαι Ἑλληνικαὶ ἦσαν πλὴν ἄλλων ἡ Ἀκκυνθος καὶ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους πατρὸς Στάγειρος, κτίσμα τῶν Ἀνδρίων· ἡ Ὀλυνθος, ἥτις ἀπέβη ἰσχυρὰ καὶ μεγάλη ἀπὸ τοῦ 432 π. Χ. ὅτε αἱ πλεῖσται ἐκ τῶν περιοικίδων πόλεων συνῆλθον εἰς αὐτήν, ὅπως ἐξώσωσιν ἐκ τῶν τόπων τούτων τοὺς Ἀθηναίους, οἷς ὁμῶς ὑπετάγησαν τῷ 421 π. Χ. τῷ δὲ 348 π. Χ. ὁμῶς κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου. Τὰ αὐτὰ δὲ ἔπαθε καὶ ἡ Μεθώνη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ὃς καὶ ἀπώλεσε τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως· εἶτα δὲ ἡ Ποτίδαια, Κορινθίων ἀποικος· ἦν δ' αὖτε τῶν Ἀθηναίων ὑπήκοος ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων, μετὰ δὲ ταῦτα κύριος αὐτῆς ἐγένετο ὁ Φίλιππος· ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης ἔκτισεν ὕστερον ὁ Κάσσανδρος πόλιν, ἣν ἀφ' ἑαυτοῦ Κασσάνδρειαν ὠνόμασεν. Ὁ αὐτὸς δὲ ᾠξήσας τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν πόλιν Θέρμην διὰ συνοικισμοῦ καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς αὐτοῦ γυναικὸς Θεσσαλονίκην.

Ἐπὶ δὲ τῆς Λιβυκῆς παραλίας ὀλίγην χώραν οἱ Ἕλληνες κατέσχον, διότι ἐκωλύοντο τὰ μὲν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ἰσχυροτέρων ὄντων, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν αὐτοῦ ἀποικησάντων Φοινίκων, ὧν πόλις μεγίστη ἦν ἡ Καρχηδών. Οἱ εἰς τὴν Λιβυκὴν παραλίαν ἀποικήσαντες Ἕλληνες ἦσαν Δωριεῖς καὶ Μινύαι ἐκ τῆς νήσου Θήρας· οἵτινες ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν Βάττον ἔκτισαν αὐτοῦ τὴν πόλιν Κυρήνην τῷ 634 π. Χ. ἥτις ᾠξήθη ταχέως διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας καὶ ἐγένετο εὐδαίμων διὰ τὸ ἐμπόριον, μάλιστα τοῦ φυτοῦ σιλφίου (1). Ἡ πόλις αὕτη ἐβασιλεύετο τὴν ἀρχὴν· εἶτα δὲ ἐδημοκρατεῖτο, ἕνεκα ὅμως διχοστασιῶν ἄνδρες φιλόδοξοι κατέστησαν τύραννοι αὐτῆς, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξουσιάζετο ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων· εἶτα δὲ περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξου-

(1) Ἡροδ. Δ, 146—167.

σίαν τῶν Ῥωμαίων. Ἄνδρες δ' ὀνομαστοὶ Κυρηναῖοι ἐγένοντο Ἀρίστιππος καὶ Καρνεάδης οἱ φιλόσοφοι, Καλλίμαχος ὁ ποιητῆς καὶ Ἐρατοσθένης ὁ μαθηματικὸς καὶ ἄλλοι. Πλησίον δὲ τῆς Κυρήνης ἐκτίσθησαν ὕστερον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλαι πόλεις· οἷον ἡ Βερενίκη, ἡ Ταύχειρα ἡ ὕστερον Ἀρσινόη ὀνομασθεῖσα, ἡ Ἀπολλωνία, τὸ ἐπίνειον τῆς Κυρήνης καὶ ἡ Βάρκη ἡ ὕστερον Πτολεμαῖς κληθεῖσα. Ὅθεν δὲ τῶν πέντε εἰρημένων πόλεων ὠνομάσθη τὸ μέρος τοῦτο τῆς Λιβυκῆς παραλίας πεντάπολις Κυρηναϊκή. Προσέτι Μιλήσιοι ἔκτισαν ἐπὶ Ψαμμίτου κατὰ τὸ Πηλουσιακὸν στόμα τοῦ Νεῖλου πόλιν, Μιλησίων τεῖχος ὀνομασθεῖσαν· οἱ αὐτοὶ δ' ὕστερον ἀναπλεύσαντες εἰς τὸν Σαῖτικὸν νομὸν ἔκτισαν τὴν Ναύκρατιν, τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων, ἰδίᾳ δὲ τῶν Ἰώνων, Λεσθίων καὶ Αἰγινήτων· ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ τούτων μετεδόθη ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν χώραν. Ἐν δὲ τῇ ἀμμώδει παραλίᾳ τῆς Μαρμαρικῆς ἦν ὁ λιμὴν Μενέλαος, κτίσμα Ἑλλήνων, ὅπου ἐτελεύτησεν ὁ Ἀγχιλαὸς τῷ 361 π. Χ.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσογείου
Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.

§ 24. Πόλεις Ἑλληνίδες ἐκτίσθησαν καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ τε Ἰονικοῦ κόλπου καὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης· οἷα ἡ Κέρκυρα, ἣν ἔκτισαν Δωριεῖς ἐκ Κορίνθου. Ἐκ δὲ τῶν Κερκυραίων ἄλλαι πόλεις πάλιν ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Ἰλλυρίας, ὧν λόγου ἀξία ἦν ἡ Ἐπίδαμνος.

Ὅσαύτως ἐπὶ τῆς εὐφόρου παραλίας τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας πολλαὶ καὶ πολλοῦ λόγου ἀξίαι ἐκτίσθησαν πόλεις ὑπὸ τε τῶν Κορινθίων, τῶν Μεγαρέων, τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Τοσοῦτον δ' ἦν τὸ πλῆθος τῶν Ἑλληνικῶν κτισμάτων ἐν τῇ Σικελίᾳ καὶ κατὰ Ἰταλίᾳ, ὥστε ἡ χώρα αὕτη ὠνομάζετο Μεγάλη Ἑλλάς· ἅπασαι δ' ἐγένοντο εὐδαίμονες καὶ ὀνομασταὶ διὰ τε τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου καὶ διὰ τοὺς σοφοὺς νόμους. Ἦσαν δ' αὗται τὴν μὲν ἀρχὴν αὐτόνομοι καὶ πολιτεῖαν εἶχον αἱ μὲν πλεῖσαι τῶν Δωριέων ἀριστοκρατικὴν,

αἱ δὲ Ἰωνικαὶ δημοκρατικῇ· καὶ αὗται ὁμῶς σὺν τῷ χρόνῳ ἔσχον τυράννους, μάλιστα δ' αἱ Συρακοῦσαι καὶ ὁ Ἀκράγας. Οὐδεὶς δὲ κοινὸς πολιτικὸς δεσμὸς ἤγωνε τὰς εἰρημένους ἀποικίας, διότι καὶ διαφόρων φύλων ἦσαν καὶ σποράδην ᾤκουν. Ὀνομάζοντο δὲ οἱ ἐν Σικελίᾳ οἰκοῦντες Ἕλληνες Σικελιώται εἰς ἀντίθεσιν τῶν ἐντοπίων, οὓς Σικελοὺς ἐκάλουν. Μεγίστη δὲ καὶ ὀνομαστὴ τῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας πόλεων ἦσαν αἱ Συρακοῦσαι, ὧς ἔκτισαν οἱ Κορίνθιοι τῷ 735 π. Χ. ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν Ἀρχίαν. Αὗται δὲ διὰ τὸ εὐφορον τῆς χώρας καὶ τοὺς καλοὺς λιμένας ἠδὲθήθησαν τοσοῦτον, ὥστε περιεῖχον πέντε κατὰ μικρὸν κτισθείσας πόλεις, οἷον τὴν Νῆσον, τὴν Ἀχραδίνην, τὴν Τύχην, τὴν Νεάπολιν καὶ τὰς ὀχυράς καὶ περιβοήτους διὰ τὰ λατομεῖα Ἐπιπολάς. Ἦσαν δ' ἐν ταῖς Συρακούσαις τρεῖς τάξεις κατοίκων· πρῶτοι μὲν ἦσαν οἱ Κορίνθιοι, ἄρχοντες τοῦ τόπου ὄντες· δεῦτεροι δὲ οἱ ὕστερον αὐτοῦ ἐλθόντες, οἵτινες ἦσαν μὲν ἐλεύθεροι, οὐδόλως ὁμῶς μετεῖχον τῆς πολιτείας· τρίτοι δὲ ἦσαν οἱ ὑποταχθέντες ἀρχαῖοι κάτοικοι, οἵτινες ὡς ἄλλοι εἰλωτες ἐγεώργουν τὰς γαίας τῶν δεσποτῶν. Ἐνεκα δὲ τῆς εἰρημένης διακρίσεως συνέβαινον ἔριδες καὶ στάσεις τῶν ἀρχόντων καὶ ἀπόρων· τέλος οἱ δυνατοὶ ἐξεδιώχθησαν μὲν ὑπὸ τῶν ἄλλων τῷ 484 π. Χ., κατήλθον ὁμῶς πάλιν βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Γέλωνος, ὅστις ὁμῶς καὶ κατέστη αὐτὸς ἄρχων καὶ κύριος τῶν Συρακουσῶν μέχρι τοῦ 477 π. Χ. ἐπὶ τούτου καὶ εὐδαίμονες ἐγένοντο αἱ Συρακοῦσαι καὶ δυναταί, διότι τὸ πλεῖστον τῆς Σικελίας ὑπετάγη εἰς αὐτάς. Ἐκτίσασατο δὲ ὁ Γέλων πολλὴν πεζικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν, δι' ὧν καὶ τοὺς Καρχηδονίους αὐτοὺς κατενίκησε παρὰ τῇ Ἰμέρᾳ, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐν Σαλαμῖνι ἐγένετο ναυμαχία τῷ 480 π. Χ. Ὁ ἀδελφὸς δὲ καὶ διάδοχος τοῦ Γέλωνος Ἰέρων, ὃς ἤρξεν ἀπὸ τοῦ 477—467 π. Χ. ἦν φίλος τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Τὸν δὲ Ἰέρωνα διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ ἀδελφὸς Θρασύβουλος, ὃς τις διὰ τὴν ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν ἐξεδιώχθη τὸν ἔννατον ἡδὲ μῆνα τῆς ἀρχῆς καὶ ἐγένετο δημοκρατία, ἐξ ἧς ὁμῶς προῆλθε πολλὴ ἀναρχία καὶ ἀκολασία, ὑφ' ὧν πολλαχῶς ἐκακώθη ἡ πόλις. Ὑπὸ δὲ τῶν Συρακουσίων ᾤκίσθησαν αἱ Ἀκραι, αἱ Κασμέναι, ἡ Καμάρινα καὶ ἡ Ἐννα· εἴτα δὲ ἡ Γέλα, ἣν ἔκτι-

σαν περί τὸ 690 π. X. Ῥόδιοι. Τῆς δὲ Γέλας κτίσμα ἦν ὁ Ἀκράγας, πόλις εὐδαίμων γενομένη καὶ πολυάνθρωπος διὰ τε τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἀφθόνων προϊόντων τοῦ τόπου (1). Ὅτε δὲ ἤμαζεν ὁ Ἀκράγας, εἶχε διακοσίας χιλιάδας κατοίκων· μέχρι δὲ τοῦ νῦν τὰ μεγάλα ἐρείπια τῶν ναῶν αὐτοῦ θαυμάζουσιν οἱ περιηγηταί. Ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγκαταστάτων τυράννων ὠμότατος καὶ ἐπαχθέστατος ἦν ὁ Φάλαρις· πρῶτος δὲ καὶ δίκαιος ἄρχων ὑπῆρξεν ὁ Θήρων, ὃς μετὰ τοῦ Γέλωνος ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους. Ἄλλας δὲ πόλεις ἐπὶ τῆς Σικελίας ἔκτισαν Μεγαρεῖς μὲν περί τὸ 736 π. X. τὴν Ὑβλαν, ἐξ ἧς 400 ἔτη ὕστερον ἐκτίσθη ἡ Σελινοῦς, ἧς τὰ σωζόμενα ἐρείπια μαρτυροῦσι περί τοῦ ποτε μεγέθους καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς· Δωριεῖς δὲ τὰς πόλεις Τυνδαρίδα, Θάψον καὶ τὴν Ἡράκλειαν τὴν Μινώαν· Χαλκιδεῖς δὲ ἐξ Εὐβοίας τὴν Νάξον, ἧς καταστραφείσης ὑπὸ Διονυσίου τοῦ νεωτέρου, οἱ Νάξιοι ἔκτισαν τῷ 366 π. X. τὸ Ταυρομένιον, ἐξ ἧς ἦν ὁ ἱστορικὸς Τίμαιος. Νάξιοι δ' ὠσαύτως ἔκτισαν τῷ 730 π. X. τοὺς Λεοντίους, ὅθεν ἦν ὁ σοφιστὴς Γοργίας. Νάξιων κτίσμα ἦν ἡ Κατάνη. Ὡσαύτως δὲ Νάξιοι ᾤκισαν τὴν παλαιάν τῶν Σικελῶν πόλιν Ζάγκλην ὀνομαζομένην, ἣν ὕστερον Ἀναξίλας ὁ τῶν Ῥηγίων τυράννος Μεσσήνην ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἀντωνόμασεν ἐν ἔτει 512 π. X. Ἀπὸ δὲ τῆς Ζάγκλης ᾤκίσθη τῷ 649 ἡ Ἰμέρα, πόλις ἀξιόλογος, ἐξ ἧς ἦν καὶ ὁ ὀνομαστός Στησίχορος. Ἰόνων δὲ κτίσματα ἦσαν αἱ Μυλαὶ καὶ ἡ Ἐγεστα. Ἡ δὲ νῆσος Λιπάρα ἦν ἄποικος τῶν Κνιδίων· ἐκ ταύτης δ' ὀρμώμενοι οὗτοι ἐγεώργουν καὶ ἐνέμοντο τὰς Αἰόλου νήσους καλουμένας.

Πολλὰς δὲ καὶ ἀξιολόγους πόλεις οἱ Ἕλληνες ἔκτισαν ἐπὶ τῆς κάτω Ἰταλίας, οἷον οἱ μὲν ἐκ Σπάρτης Παρθενίαι ἔκτισαν περί τὸ 707 π. X. τὸν Τάραντα, ἥτις ἐγένετο πόλις δυνατὴ διὰ τε τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον· Ταραντίνων δὲ κτίσμα ἦν ἡ ἐπὶ Σίριος Ἡράκλεια, ἐξ ἧς ἦν ὁ ὀνομαστός ζωγράφος Ζεῦξις· Ἀχαιοὶ δ' ἐκ Πελοποννήσου περί τὸ 720 π. X. τὴν Σόδαριν, μεγίστην καὶ εὐδαιμονεστάτην πόλιν, ἥτις εἶχε πέντε καὶ εἴ-

(1) Ἰδὲ Θουκυδ. 6, 4 καὶ Διοδ. 13, 81—91.

κοσιν ὑπηκόους πόλεις καὶ τοσοῦτον πολυάνθρωπος ἦν, ὥστε μετὰ πολλῶν μυριάδων ἀνδρῶν, μετὰ τριάκοντα μυριάδων κατὰ Στράβωνα, πρὸς ὑπερβολὴν ὅμως λέγοντα, ἐστράτευσεν ἐπὶ Κροτωνιάτας, ὑφ' ᾧν ὅμως ὕστερον κατεστράφη. Τῶν δὲ Συβαριτῶν οἱ περισωθέντες ἔκτισαν ὕστερον τῷ 444 π. Χ. μετὰ Ἀθηναίων πλησίον τῆς Συβάρεως τοὺς Θουρίους, ὅπου ἀπέθανεν ὁ Ἡρόδοτος. Ἀχαιοὶ δὲ ὡσάυτως ἔκτισαν περὶ τὸ 735 π. Χ. τὴν Κρότωνα, πόλιν ὀνομαστὴν γενομένην, διότι ὑπῆρξεν ἡ ἔδρα τῆς τε Πυθαγορείου φιλοσοφίας, ἣν ἱδρυσεν αὐτοῦ ὁ ἐκ Σάμου Πυθαγόρας, καὶ τῆς περὶ τὴν ἀθλησιν ἀσκήσεως. Ἐκ Κρότωνος δ' ἦν ὁ ἐπιφανέστατος τῶν ἀθλητῶν Μίλων. Συβαριτῶν δὲ κτίσματα ἦσαν τὸ Μεταπόντιον καὶ ἡ Λᾶος· Κροτωνιατῶν δὲ ἡ Καυλωνία, ἡ Τέρινα καὶ ἡ παρὰ τῷ ποταμῷ Ἀχέροντι Πανδοσία. Ἀπὸ Συβάριος δὲ Τροιζήνιοι ἐκδιωχθέντες ἔκτισαν τὴν Ποσειδωνίαν, διό καὶ οἱ κάτοικοι Δωρικὴν εἶχον διάλεκτον. Χαλκιδεῖς δὲ μετὰ Μεσσηνίων ἔκτισαν περὶ τὸ 812 π. Χ. τὸ Ῥήγιον. Τὴν δ' Ἑλέαν, ἣν ὁ Ἡρόδοτος Ὑέλην ὀνομάζει, ἔκτισαν Φωκαεῖς ἐν ἔτει 535 π. Χ. ἐξ ἧς ἐγένοντο ὁ Παρμενίδης καὶ ὁ Ζήνων, ἄνδρες τῆς Ἑλεατικῆς σχολῆς. Χαλκιδέων δὲ καὶ Κυμαίων παλαιότατον κτίσμα ἦν ἡ Κύμη, πόλις εὐδαίμων καὶ δυνατὴ κατὰ θάλασσαν γενομένη· ὕστερον ὅμως περὶ τὸ 420 π. Χ. ὑπετάγη αὐτῇ εἰς τοὺς Καμπανούς. Σάμιοι δὲ περὶ τὸ 520 ἔκτισαν τὴν Δικαιάρχειαν· ἦν δ' αὐτῇ πρότερον ἐπίνειον τῶν Κυμαίων, ὕστερον δὲ ἀπέφησαν αὐτὴν Ῥωμαῖοι καὶ μετωνόμασαν Ποτιόλους. Ἀπὸ δὲ Κύμης ψικίσθη ἡ Νεάπολις, ἧς τῶν κατοικίων οἱ πολλοὶ ἦσαν Καμπανοί, Ἑλληνικὴ ὅμως καὶ γλῶσσα καὶ ἥθη ἐπεκράτησαν μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν Λομβαρδῶν. Λοκροὶ δὲ μετ' ἄλλων Ἑλλήνων ἔκτισαν τῷ 733 π. Χ. τὴν πόλιν τῶν Λοκρῶν τῶν Ἐπιζεφυρίων, οἵτινες ἐγένοντο ὀνομαστοὶ διὰ τὴν νομογραφίαν, ἣν συνέταξε κατὰ Στράβωνα ὁ Ζάλευκος περὶ τὸ 600 π. Χ. ἐκ τῶν Κρητικῶν νομίμων καὶ Λακωνικῶν καὶ ἐκ τῶν Ἀρεοπαγитικῶν. Λοκρῶν δὲ κτίσμα ἦν τὸ Ἰππώνιον.

Ἐπὶ δὲ τῆς Σαρδοῦς καὶ Κορσικῆς ἐπεκράτουν οἱ Καρχηδόνιοι, διό καὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις αὐτοῦ δὲν ἐκτίσθησαν, ἦν δ' ἔκτισαν οἱ Φωκαεῖς ἐπὶ τῆς Κορσικῆς Ἀλερίαν, κατέλιπον ἀναγ-

κασθέντες ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν τούτων συμμάχων Τυρρήνων, καὶ πλεύσαντες κατέκρησαν εἰς τὴν ὑπὸ Φωκαέων περὶ τὸ 600 π. Χ. κτισθεῖσαν, ὡς εἵπομεν, ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Γαλλίας Μασσαλίαν, ἥτις διὰ φρονίμου ἀριστοκρατικῆς πολιτείας καὶ διὰ τῆς ναυτιλίας ἐγένετο εὐδαίμων καὶ πολυάνθρωπος· διέμεινε δ' ἡ πόλις αὕτη καὶ ἐπὶ Ῥωμαίων ἔδρα Ἑλληνικῶν γραμμάτων (1). Μασσαλιωτῶν δὲ κτίσματα ἦσαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς παραλίας ἡ Ἀντίπολις, ἡ Νίκαια, ἡ Ὀλβία καὶ ἡ Ἀγάθη. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἰθρίας Μασσαλιῶται ἔκτισαν τὰς Ἐμπορίας, τὸ Ἡμεροσκοπεῖον, ὅπερ καὶ Δίονειον ἐκαλεῖτο, οἷον Ἀρτεμίσιον, διότι αὐτοῦ ἦν ἱερὸν τῆς Ἐφροσύνης Ἀρτέμιδος· σφόδρα τιμώμενον. Ῥοδίων δὲ κτίσμα αὐτοῦ ἦν ἡ Ῥόδη· Ζακυνθίων δὲ τὸ Σάγουντον, ὅπερ ὁ Ἀννίβας κατέστρεψε παρὰ τὰς ὁμολογίας πρὸς τοὺς Ῥωμαίους.

Περὶ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἔν τε ταῖς ἀποικίαις
καὶ τῇ ἰδίᾳ Ἑλλάδι.

§ 25. Οἱ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀποικήσαντες Αἰολεῖς, Ἴωνες καὶ Δωριεῖς ἐπέδοσαν εἰς τε τὴν θρησκείαν, τὴν πολιτείαν καὶ τὸν κατ' οἶκον βίον, ἐπεμελήθησαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, κατὰ διάφορον ὅμως καὶ ἴδιον τρόπον ἕκαστοι· παρ' αὐτοῖς, μάλιστα δὲ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι καὶ Ἴωσι, προέκοψεν ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἐπική ποιήσις, ὥστε ἐγένετο αὕτη ὕστερον εἰς πάντας τοὺς πεπαιδευμένους ἀλλοτρίως διδάσκαλος.

Περὶ ἐπικῆς ποιήσεως.

§ 26. Ἐγεννήθη δὲ ἡ ἐπική ποιήσις ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ πρῶτοι διωνομάσθησαν ἐπὶ μουσικῇ καὶ παιδείᾳ οἱ ἐν τῇ Πιερίᾳ περὶ τὸν Ὀλύμπου οἰκοῦντες Θρᾶκες, οἵτινες ἐθεράπευον τὰς Μούσας καὶ τὸν Διόνυσον. Οὗτοι ὕστερον διέδωκαν τὴν λατρείαν τῶν Μου-

(1) Ἰδὲ Στράβ. Δ. 179.

σῶν καὶ τοῦ Διονύσου καὶ καθόλου τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν ἰ-
δεάς καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὴν
Ἀττικὴν καὶ τὴν Φωκίδα. Ἡ δὲ τῶν θεῶν λατρεία, ἐξ ἧς προ-
ῆλθον αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς πλαστικῆς τέχνης, τῆς ἀρχιτεκτο-
νικῆς, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως, συνίστατο χρόνον πολὺν
ἐν ἀφώνοις πράξεσι καὶ σημαντικοῖς σχήμασιν, ἐν τονθορυζούσαις
προσευχαῖς, τέλος δὲ καὶ ἐν ὀλολυγμῷ, μέχρις οὗ οἱ πτερωτοὶ
λόγοι ἀπολυθέντες ἐξῆλθον τοῦ στόματος καὶ ἤχησε τὸ πρῶτον
ᾄσμα. Ἦσαν δὲ τὰ πρῶτα ᾄσματα ἀναμφιλέκτως βραχέα, ἅτινα
ἐξέφραζον δι' ὀλίγων στίχων καὶ ἀφελῶς παραστάσεις ψυχῆς
διεγειρομένης ὑπὸ τῆς προαισθήσεως ὑψηλοτέρου κόσμου. Πάν-
των δὲ τούτων ἀρχαιότατα ἦσαν τὰ ᾄσματα, ὅσα εἰς τοὺς και-
ροὺς τοῦ ἔτους ἀνεφέροντο καὶ τὰ διεγειρόμενα αἰσθήματα ἀπλῶς
ἐξέφραζον, καὶ ὑπὸ γεωργῶν καὶ θεριστῶν καὶ τρυγητῶν ᾗδοντο.
Τὰ πλεῖστα δὲ τῶν εἰρημένων ᾄσμάτων ἦσαν μελαγχολικὰ καὶ
πενθικά· προῆλθε δὲ τοῦτο φανερώς ἐκ τῆς τῶν θεῶν τῶν Ἑλλή-
νων φύσεως, διότι τινὲς τούτων ἀναγερόμενοι πρὸς τοὺς καιροὺς
τοῦ ἔτους τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὸν μαρασμὸν τῆς φύσεως, καθὼς
ἡ Δημήτηρ καὶ ἡ Περσεφόνη καὶ ὁ Διόνυσος, παρεῖχον αἰτίαν εἰς
ἐορτὰς λυπηράς τε καὶ εὐθύμους. Τοιοῦτον δὲ θρηνητικὸν μέ-
λος ἦν ὁ παρ' Ὀμήρῳ Λίνος, δι' οὗ ἐθρήνουν μὲν νέον ἐν τῇ
ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ἀποθανόντα, ᾗνιττοντο ὅμως τὴν ὑπὸ τοῦ καύ-
σωνος τοῦ θέρους μαρानθεῖσαν χάριν τοῦ ἔαρος. Πολλὰ δὲ καὶ
ἄλλα παρόμοια θρηνηδῆματα, ἐν οἷς οὐ μόνον ἡ δυστυχία ἐ-
νός τινος ἀλλὰ καθολικὸν καὶ ἀεὶ ἐπανερχόμενον ἄλγος ἐξεφρά-
ζετο, ἦσαν πολλαχού τῆς Ἑλλάδος, μάλιστα δὲ ἐν τῇ Μικρᾷ
Ἀσίᾳ. Ἔτερα δὲ αἰσθήματα ἐξέφραζον οἱ παιᾶνες, ἱεροὶ τὴν
ἀρχὴν ὄντες τοῦ Ἀπόλλωνος· ἦσαν δὲ ᾄσματα διὰ μουσικῆς καὶ
ἐννοιῶν τόλμην καὶ θάρρος ἐμπνέοντα, καὶ ᾗδοντο τὸ μὲν, ὅτε
ὑπὸ τῶν θεῶν ἀπεσοβεῖτο ἐπαπειλῶν τις κίνδυνος, τὸ δέ, μετὰ
τὴν νίκην καὶ σωτηρίαν. Οἱ δὲ θρῆνοι ἦσαν θρηνώδη ᾄσματα,
ῶν ἐξήρχοντο μὲν οἱ αἰοδοί, ἐξηκολούθουν δὲ γυναῖκες, πλησίον
τῆς κλίνης. ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ νεκρός. Τούτων δὲ ἐναντίον ἦσαν οἱ
εὐθυμοὶ ὕμνοι, οἵτινες ᾗδοντο ἀπὸ τῶν παλαιστοτάτων χρόνων,
ὅτε ἡ νύμφη ἐκ τῆς νυμφικῆς παστάδος μετὰ δάδων ἐπορεύετο

διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως παρὰ τῷ νυμφίῳ. Ὅσῳ δὲ μάλλον ἤδη διεκρίνοντο ἀλλήλων ἐν τοῖς ἥρωικοῖς χρόνοις θρησκεία καὶ πολιτεία, ἱερεῖς καὶ ἥρωες, τοσοῦτον καθαρωτέρα ἀνέτελλε καὶ ἡ τῶν χρόνων τούτων ποίησις· εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ μετὰδασις τῆς πελασγικῆς λατρείας τῆς φύσεως εἰς τιμὴν ἀνθρωπομόρφων θεῶν. Ἱερατικοὶ ἀοιδοί, οἱ καὶ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ καὶ κύριοι τῆς πνευματικῆς παιδείας τῶν χρόνων αὐτῶν ἱστορούμενοι, ἡσχολήθησαν περὶ τοὺς λόγους τῶν θεῶν, ἄλλως διαπλασθέντας ἀλλαχοῦ καὶ ἐν ἄλλοις φύλοις. Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ τῶν ὕμνων ποίησις ἡ μέχρι τοῦδε τὴν δύναμιν καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν θεῶν ὑμνήσασα ἐλάμβανεν ἤδη ἐπικώτερον νοῦν, ἤρξατο ἤδη νὰ ὑμνῇ τοὺς κατὰ τε τὴν ῥώμην τοῦ σώματος καὶ δύναμιν τοῦ νοῦ ἐξόχους ἡγεμόνας τῶν λαῶν ἐν ἔπεσι, καὶ ὁ περὶ τῶν ἡρώων λόγος συνήφθη μετὰ τῶν περὶ τῶν θεῶν μύθων. Καὶ ὅ,τι μὲν οἱ ποιηταὶ τῶν μυθικῶν χρόνων ἐποίησαν ὑμνοῦντες θεοὺς καὶ ἀνθρώπους ἀπώλετο διὰ τὴν εἰς τὴν ποίησιν ἐπίδοσιν τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων. Ἐκ δὲ τῶν πρὸ τοῦ Ὀμήρου ἡρώων τῶν ἐμπειρῶν τῆς ψῆδης μνημονεύεται ὁ Χεῖρων ὡς διδάσκαλος τῆς σοφίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ αὐτῷ ἀποδίδεται ἡ εἰσαγωγή τῶν ἀξιωματῶν τῆς δικαιοσύνης ἐν τοῖς ἥρωικοῖς χρόνοις, ἔπειτα τὰ περὶ τὰς θυσίας, τοὺς ὄρκους καὶ τὸ ἀνθρωπόμορφον νόμισμα τῶν Θεῶν. Ὁ Πιτθεὺς δὲ ὁ Θησέως πάππος, ὁ τῆς μικρᾶς πόλεως Τροιζῆνος ἡγεμὼν, ἐλέγετο ὅτι ἦν προκαθηγέτης τοῦ Ἡσιόδου ἐν τῷ διδακτικῷ ποιήματι καὶ διδάσκαλος ἠθικῶν ἀξιωματῶν· ἐπαινεῖται δὲ καὶ ἡ ῥητορεία τοῦ Ἀδράστου καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Ῥαδαμάνθυος. Ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσεΐᾳ φαίνονται οἱ ἀοιδοὶ ὡς ἰδία τις τάξις, ἰδίας τιμὰς ἀπολαύοντες· οἱ ἀοιδοὶ φαιδρεύουσι καὶ καλλύνουσι τὰς ἐορτὰς τοῦ λαοῦ καὶ εὐφραίνουσι τοὺς ἐστιωμένους παρὰ τοῖς ἡγεμόσιν· ἡ ψῆδὴ αὐτῶν ὑμνεῖ τοὺς θεοὺς καὶ ἀνθρώπους καὶ περὶ ἀμφοτέρων γινώσκουσι νὰ διηγῶνται πολλὰ πρὸς εὐφροσύνην τῶν ἀκροατῶν. Μεγίστη τέρψις τοῖς ἥρωσιν ἦν δεῖπνον, ὧν ἡ εὐφροσύνη ἠδξάνετο ὑπὸ τῶν ᾠσμάτων τῶν ἀοιδῶν· ἐν τῇ Ἰθάκῃ καὶ μετὰ τῶν Φαιάκων καθ' ἑκάστην ἔδει ὁ ἀοιδὸς παρὰ τὴν τοῦ ἡγεμόνος τρά-

πεζαν. ἐν τῇ Λακεδαιμόνι φαίνεται οὗτος ὡς σύνοικος τοῦ Μεγελάου· καὶ ἐν Μυκῆναις κατέλιπεν ὁ Ἀγαμέμνων ἀοιδὸν παρὰ τῇ Κλυταιμνήστρᾳ, ὅπως ἡ σύντροφος καὶ σύμβουλος αὐτῇ. Οἱ ἥρωες αὐτοὶ θεραπεύουσι τὴν ψδὴν καὶ μουσικὴν· διότι οἱ τοῦ Ἀγαμέμνονος πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα ἐλθόντες εὔρουν αὐτὸν ἐν τῇ σκηνῇ «φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ.» Οἱ ποιηταὶ ἀκολουθοῦσι τὴν ὁρμὴν τῶν ἐνθουσιασμῶν αὐτῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄδουσι τὰ ἄσματα, ὅσα εἶχον γυμνασθῇ τεχνικῶς, ἐνίοτε δὲ ἐξέλεγον παρακαλούμενοι ὑπὸ τῶν ἀχροατῶν ἴδια μέρη ἐκ τῶν ἁσμάτων αὐτῶν· ὅθεν καὶ δῆλη γίνεται ἡ πολλὴ γύμνασις καὶ ἄσκησις αὐτῶν, ἣν ὁμως οἱ θεόφιλοι Ἕλληνες ὑπελάμβανον ὥρον τῆς Μούσης ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τοῦ Διός, ὡς αἰτίου πάσης πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, μὴ παντὶ διδόμενον. Ἐκ τῶν ὁμηρικῶν δὲ ποιημάτων εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἐπικὴ ποίησις πρὸ τοῦ Ὀμήρου οὐ μόνον τοὺς ἱλιακοὺς μύθους ἐκτενέστερον τοῦ Ὀμήρου ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρχαιστάτους περὶ τῆς Ἀργοναυτῶν ἐκστρατείας, περὶ τοῦ Ἡρακλέους, περὶ τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ περὶ ἄλλων ἦσαν· οἱ ἱλιακοὶ ὁμως μῦθοι κατεκράτησαν τῶν ἀρχαίων καὶ ἔβαλον εἰς λήθην αὐτούς. Πιθανὸν δὲ ἐν τοῖς πρὸ Ὀμήρου χρόνοις οἱ ποιηταὶ ἡγωνίζοντο ἐν ταῖς ἐορταῖς καὶ ἀγῶσιν, ὧν μετεῖχεν ἅπας ὁ λαός· ἡ ποίησις ἐκόσμει τὰς συνελεύσεις τῶν ἱερῶν ὁμηγύρεων· οἱ περὶ τὸν βωμὸν χοροί, καὶ ἡ συνοδεύουσα τὸν ἀοιδὸν κιθάρισις καὶ κιθαμφόησις εἰς οὐδεμίαν βέβαια Ἑλληνικὴν ἐορτὴν ἔλειπον· καὶ αἱ ἐορταὶ ἦσαν δηλονότι ἡ γόνιμος γῆ, ἐξ ἧς ἐδλάστησεν ἡ ποίησις.

Αἱ ἀρχαὶ ἄρα τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἐγένοντο ἐν τῇ Ἑλλάδι, οἱ δὲ μεταναστάντες ἐκεῖθεν Ἀχαιοί, Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες μετήνεγκον αὐτὴν εἰς τὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παραλίας καὶ νήσους. Εὐφορον δὲ γῆν οἰκοῦντες καὶ διὰ τοῦ ἐμπορίου εὐδαίμονες γενόμενοι ἐτράπησαν πρὸς τὰς εὐθύμους τέχνας· ὥστε τὸ μεταφυτευθὲν ἦνθησε καὶ ἤχμασε θαυμαστὴν τινα ἀκμὴν· διότι οἱ ἀοιδοὶ αὐτῶν ἐνθουσιαστικῶς ἐτράπησαν εἰς νέας ψδὰς, ἀποβλεπούσας μάλιστα εἰς τὰ ἱλιακά, καλῶς γινώσκοντες ὅτι κατέκουν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ὅπου ποτε ἡ ὅλη δύναμις ἀπάν-

των τῶν Ἑλλήνων ἐνδόξως ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε. Πιθανὸν γίνεται ὅτι ἐν τῇ Τροίᾳ αὐτῇ πρῶτον ἀνεβλάστησεν ἡ ἐπικὴ ποίησις, διότι οἱ ἀπόγονοι τῶν νικητῶν Ἀχαιοὶ ἔχοντες ἡγεμόνας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀγαμέμνονος κατέλαβον τὴν Λέσθον καὶ Τροίαν καὶ μετὰ Βοιωτῶν ἔκτισαν τὰς αἰολικὰς ἀποικίας. Οὗτοι λοιπὸν διεφύλαξαν πιθανῶς τὰς περὶ τῶν προγόνων αὐτῶν ἐνδόξους φήμας καὶ ἐν μικροῖς ἔπεσιν ἐξέφρασαν τὰ ἄξια λόγου γεγονότα τοῦ πολέμου. Ὑστερον δὲ ἐκ τῆς Αἰολίδος διεδόθησαν οἱ ἱλιακοὶ λόγοι εἰς τοὺς γείτονας Ἴωνας, ὅτε οὗτοι αὐτονομούμενοι ἠδῶδαιμόνουν. Περὶ πάντων ὁμοῦ τῶν εἰρημένων οὐδὲν βέβαιον ἔχομεν, διότι ἡ τοῦ Ὀμήρου ποίησις, ὡς ὁ ἥλιος μετὰ τὴν ἡῶ ἀνατείλασα, ὑπεργήγασε καὶ ἐπεσκότισε πάντα τὰ πρότερον ποιηθέντα.

Περὶ τοῦ Ὀμήρου.

§ 27. Περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγενήθη οὗτος καὶ καθόλου περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ οὐδὲν ἀκριβὲς γινώσκομεν. Ἐπτα πόλεις λέγουσιν ὅτι ἤριζον περὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἡ Σμύρνη, ἡ Χίος, ἡ Κολοφών, ἡ Ἰθάκη, ἡ Πύλος, τὸ Ἄργος, αἱ Ἀθῆναι. Ἐκ τῶν ἐριζουσῶν τούτων πόλεων δύο μάλιστα δικαιουῦνται νὰ λέγωνται πατρίς τοῦ Ὀμήρου ἢ τε Χίος καὶ ἡ Σμύρνη. Περὶ μὲν τῆς Χίου μαρτυρεῖ ἡ ἐν αὐτῇ διαπρέψασα ἐταιρία τῶν Ὀμηριδῶν, ἀλλ' ἡ ἐν Χίῳ ἐνίδρυσις τούτων προῆλθεν ἐκ τῆς ἐκ Σμύρνης ἐξώσεως τῶν Ἰώνων, διὸ δὴ καὶ ἡ Σμύρνη πιθανώτερον λέγεται πατρίς τοῦ Ὀμήρου. Ἦν δὲ ἡ Σμύρνη πρότερον μία τῶν δώδεκα, ὡς προεῖπομεν, Αἰολίδων πόλεων, ἥτις ὕστερον ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τοῦ αἰολικοῦ συλλόγου προσετέθη τοῖς Ἴωσι. Ταύτην τὴν πόλιν ἱστοροῦσιν ὅτι καὶ Αἰολεῖς καὶ Ἀχαιοὶ καὶ Ἴωνες συνήκισαν. Ἐν ᾧ λοιπὸν οἱ Ἀχαιοὶ τὰς περὶ τοῦ ἐνδόξου τρωικοῦ πολέμου παραδόσεις, ἄστινας παρέλαβον παρὰ τῶν προγόνων ἢ εὖρον αὐτοῦ, μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐτελειοποιῶν, φαίνεται ὅτι οἱ φιλέμποροι Ἴωνες διεδίδον μακράν τὰς περὶ τοῦ ἔργου τούτου παραδόσεις, διότι ἡ μὲν ὕλη τῶν ἐπῶν

τοῦ Ὀμήρου φαίνεται ὅτι εἶνε ἀχαϊκή, ἀλλ' ἡ διαγραφὴ τῶν πραγμάτων, ἡ χάρις καὶ τὸ ἀφελὲς τῆς γλώσσης καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ μέτρου αὐτῶν εἰσιν ἰωνικά. Αὕτη ἡ ὕστερον πλασθεῖσα ἕρις τῶν ἀντιπαικνόμενων τοῦ Ὀμήρου πόλεων τεκμηριοῖ τὴν ἐν αὐταῖς πολλὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν.

Ὡσαύτως δ' ἀδηλος εἶνε καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐγένετο ὁ Ὀμηρος· διότι κατὰ μὲν τινες ὁ Ὀμηρος ἐγένετο μικρὸν πρὸ τῶν τρωικῶν, κατ' ἄλλους δὲ πολλῷ ὕστερον αὐτῶν. Πιθανώτεροι δ' εἰσιν οἱ ὑπολαμβάνοντες ὅτι ὁ Ὀμηρος ἤκμασε περὶ τὰ 900 ἔτη π. Χ.

Δύο δὲ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἔπη ἐποίησεν ὁ Ὀμηρος τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν· διὰ μὲν τῆς Ἰλιάδος ἄδει ὁ ποιητὴς τὰς ἐν 51 ἢ 53 ἡμέραις τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ πολέμου γενομένας περὶ τὸ Ἴλιον μάχας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τρῶας, διὰ δὲ τῆς Ὀδυσσεΐας τὰς κατὰ θάλασσαν πλάνας καὶ ταλαιπωρίας τοῦ εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστρέφοντος Ὀδυσσεὺς καὶ τῶν τούτου ἐταίρων· ἐνταῦτῃ δὲ ὁ Ὀμηρος μνεῖαν ποιεῖται καὶ τῶν προτέρων ἥρωικῶν πράξεων, τῆς ἥρωικῆς μυθικῆς περιόδου, ἣν ἐπραγματεύθησαν οἱ πρὸ αὐτοῦ ποιηταί, ἀλλ' ὁ Ὀμηρος συνήρμωσε πάντα εἰς ἓν ὅλον ἀρμονικὸν καὶ συνεχὲς οὔτω φυσικῶς καὶ χαριέντως, ὥστε πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ ποιητὰς ἐπεσκίασε καὶ ἠφάνισε· τὸ δὲ χαρίεν καὶ ἡδὺ τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου, τὸ ἀφελὲς τῆς συνθέσεως, τὸ ἀρμονικὸν καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ μέτρου οὔτω προσηγάγετο πάντας, ὥστε ἡ ἰωνικὴ διάλεκτος τοῦ Ὀμήρου κατέστη γλῶσσα ἰδίᾳ τοῦ ἔπους. Ταύτην μετεχειρίζοντο πάντες οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ μέχρι τῶν ὕστερων χρόνων, καὶ αὕτη δὲ ἡ λυρική καὶ ἡ δραματικὴ ποίησις πολλαχοῦ ὁμηρικὴν γλῶσσαν καὶ διάνοιαν μεταχειρίζεται. Ὁ Ὀμηρὸς γίνεται κάλλιστος διδάσκαλος καὶ φιλοσόφων καὶ ρητόρων καὶ στρατηγῶν καὶ τεχνιτῶν καὶ παντοίων ἡθικῶν ἀρετῶν καὶ διδαγμάτων. Ὁ Ὀμηρος ἦν τοῖς Ἑλλήσι βιβλίον τῆς θρησκείας καὶ τοῦ δικαίου, διότι κατὰ τοῦτο πολλάκις κατεπύοντο ἔριδες πολιτικά· διὰ δὲ τὰς παρ' αὐτῷ ἀξιολόγους διδασκὰς κατέστη ὁ Ὀμηρος βιβλίον ἠθικῆς τοῖς νέοις, ὡς δηλοῦται ἐκ πολλῶν καὶ ἄλλων συγγραφῶν

καὶ ἐκ τοῦ Ἰσοκράτους. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ Ἀριστείδης ὁ σοφιστὴς καλεῖ τὸν Ὅμηρον θεὸν καὶ θεῶν προφήτην· βωμοὶ δὲ καὶ στοαὶ καὶ ἀνδριάντες πανταχοῦ ἰδρύθησαν αὐτῷ. Ἀληθῶς βασιλικὸν πρᾶγμα ἐστὶ, κατ' Εὐστάθιον, ἡ Ὅμηρου ποίησις.

Τὰ εἰρημένα ἔπη τοῦ Ὅμηρου ᾗδοντο, ὡς παρὰ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν μανθάνομεν, ὑπὸ τῶν Ὀμηριδῶν ἐν ταῖς παραθαλασσίαις πόλεσι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ταῖς παρακειμέναις νήσοις. Ἦσαν δὲ οἱ Ὀμηρίδαι ἐταιρίαι ἀοιδῶν ἐν τῇ Χίῳ, οἵτινες ἐπεμελοῦντο καὶ διέδιδον τὰ τοῦ Ὅμηρου ἔπη, ποιοῦντες καὶ αὐτοὶ κατὰ διάνοιαν ὁμηρικὴν ᾠδάν· ἀπετέλουν δὲ ἰδίας φατρίας καὶ ἰδίας θυσίας καὶ εἶχον τὸν Ὅμηρον ἐπώνυμον ἥρωα αὐτῶν. Ὑστερον δέ, ὅτε διεδόθησαν τὰ ἔπη ἐν τῇ ἰδίᾳ Ἑλλάδι, ἀπεστοματίζοντο αὐτὰ ἐν ἐορταῖς καὶ πανηγύρεσιν ὑπὸ τῶν ῥαψωδῶν τῶν ὁμηρικῶν· ἦσαν δὲ καὶ οὗτοι γένος ἀοιδῶν περὶ τὰ ἔπη τοῦ Ὅμηρου διαπρέψαν· οἱ ῥαψωδοὶ ἐλάμβανον τὰ ἀπομνημονευόμενα τεμάχια τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, συνέρραπτον ταῦτα ἁρμονικῶς εἰς ἓν ὅλον καὶ ἀπήγγελλον ἐν ταῖς ἐορταῖς, μέχρις οὗ ὁ Πεισίστρατος βοηθούμενος ὑπὸ ὀνομαστῶν ποιητῶν συνήθροισεν εἰς ἓν τὰ σποράδην ἀδόμενα ἔπη τοῦ Ὅμηρου. Ὑστερον δὲ εἰς τὸν Ὅμηρον ἐνησχολήθησαν ἰδίᾳ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικοί, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ οἱ καλούμενοι χωρίζοντες, οἵτινες ἐδίσταζον εἰς ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, εἰκάζοντες τοῦτο ἐκ τῆς ὑπαρχούσης ἐν τοῖς ἔπεσι διαφορᾶς τῆς γλώσσης, τῶν ἡθῶν καὶ τῆς φύσεως τῶν θεῶν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς εἰς τὸν Ὅμηρον μελέτας καὶ ἐρεῦνας τούτων καὶ ἄλλων γραμματικῶν αἰεὶ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ποιητὴς ὁ Ὅμηρος ἐποίησε καὶ ἔγραψεν ἀμφοτέρω τὰ ἔπη, μέχρις οὗ ὁ φιλόλογος Θυόλφιος, εἰς τῶν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπιφανῶν γραμματικῶν, ἐκ πολλῶν τεκμαιρόμενος ἀπεφάνητο ὅτι τὰ Ὅμηρου ἔπη ἦσαν τὴν ἀρχὴν σειρὰ μικρῶν ποιημάτων διαπραγματευομένων τὴν αὐτὴν πραγματείαν, τὸ τρωικὸν ἔργον, συνεχομένων ἀλλήλοις καὶ πεποιημένων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπὸ πολλῶν ἀοιδῶν τῆς ἰωνικῆς σχολῆς, ἧς ἀρχηγὸς καὶ ἐπιφανέστατος ποιητὴς ἦν ὁ Ὅμηρος, ὅστις ἐπεσκίασε τοὺς

ἄλλους, ὅτι τὰ ἔπη ταῦτα δὲν ἦσαν γεγραμμένα, ἀλλ' ἤρδοντο εἰς ἐπήκοον πάντων ἐκ μνήμης ὑπὸ τῶν βραφωδῶν ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, διότι ἡ τέχνη τοῦ γράφειν οὕτω ἦν γνωστὴ τοῖς Ἑλλήσι, μέχρις οὗ περὶ τὰ 600 ἔτη π. Χ. συνηθροίσθησαν εἰς δύο μεγάλα ἔπη καὶ κατεγράφησαν (1). Τοῦ Οὐολφίου τὴν γνώμην ὡς ἡμαρτημένην ἐπολέμησαν ἑτεροὶ ἐλλόγιμοι καὶ γνώριμοι γραμματικοί, ἐν οἷς ὁ Νίτζιος, ἄλλα γνωματεύσαντες. Ἡμεῖς, εἰ καὶ ἐπαινοῦμεν τὰς εἰς τὸν Ὅμηρον ἐμβριθεῖς μελέτας τῶν εἰρημένων γραμματικῶν, ἐμμένομεν ὅμως εἰς τὴν καθόλου εἶχον γνώμην περὶ αὐτοῦ οἱ παλαιοί.

Καταστάντων δὲ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν κοινοῦ καὶ ἡδίστου τοῖς Ἑλλήσι κτήματος καὶ παραδείγματος καλλίστου τῆς ἐπικῆς ἐν Ἑλλάδι ποιήσεως ἀνεφάνησαν ποιηταί, οἵτινες περὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ὡς περὶ τι κέντρον, ἡδέως ἐστρέφοντο· οὗτοι ἐποίουν κατὰ τὸν ὁμηρικὸν τρόπον, ἐπραγματεύοντο οὖς ὁ Ὅμηρος ὑπεδήλωσεν ἢ καὶ κατὰ μέρος ἐπραγματεύθη μύθους καὶ προσῆπτον προθύμως τὰ ὑπ' αὐτῶν ποιούμενα πρὸς τε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, ὥστε ν' ἀποτελῶσι μετὰ τούτων ἓνα κύκλον· οἱ ποιηταὶ οὗτοι ἐκλήθησαν κυκλικοί, καὶ ἐγένοντο περὶ τὰ 700 ἔτη π. Χ. Οἱ εἰρημένοι ὅμως κυκλικοὶ ποιηταὶ ἐπραγματεύθησαν κατ' ἴδιον τρόπον καὶ ἄλλας μυθικὰς πραγματείας, ἄστινας ἐκόσμησαν δι' ἐπικινδύνων καὶ θαυμαστῶν πράξεων. Οἱ ἀξιολογώτεροι τῶν κυκλικῶν ποιητῶν ἦσαν ὁ ἐκ Μιλήτου Ἀρκτῖνος, ὁ ἐκ Μυτιλήνης Λέσχης, ὁ ἐκ Κύπρου Στασίνο, ὁ ἐκ Τροιζῆνος Ἀγίας, ὁ Εὐγάμων ἐκ Κυρήνης· ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων λείψανα μόνον ἐσώθησαν.

Τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἦσαν καὶ οἱ ὕμνοι, ὧν ποιητὴν ὑπέλαβον αὐτὸν τὸν Ὅμηρον, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν προοίμια ἀοιδῶν τῆς ἰωνικῆς σχολῆς, δι' ὧν οἱ ποιηταὶ ἤρχοντο τῶν μακρῶν αὐτῶν ἐπῶν. Τὰ βραχέα ταῦτα προοίμια σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένοντο αὐτοτελῆ ποιήματα, πολὺ πρὶν εἰσχωρησάντα εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας· διὰ τούτων οἱ ἀοιδοὶ ἐποιοῦν ἀρχὴν τῆς ἐ-

(1) Ἰδὲ τὴν Οὐολφίου διατριβὴν «Prolegomena ad Homerum.»

ορτῆς καὶ ὕμνου τὸν θεόν, εἰς δὲ ἐτελεῖτο ἡ ἑορτή, μετὰ δὲ ταῦτα ἤρχοντο τοῦ μακροῦ ἔπους, δι' οὗ ἐδηλοῦντο παλαιὰ γεγονότα καὶ ἥρωικά ἔργα τῶν ἐντοπίων ἡρώων. Ἐκ τῶν πολλῶν ὕμνων ὀλίγοι διεσώθησαν.

Περὶ τοῦ Ἡσιόδου.

§ 28. Ὡς δὲ παρὰ τοῖς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἰωσιν ἀπετελέσθη σχολή ποιητῶν, ὧν πρῶτιστος ἦν ὁ Ὅμηρος, οὕτω καὶ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος ἀπετελέσθη σχολή ἀοιδῶν, ὧν ἐξοχώτατος ἦν ὁ Ἡσιόδος. Ἦν δ' οὗτος ἐκ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Ἀσκληρῆς, ὅπου ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκ πενίας μετηνάστευσεν ἐκ τῆς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ αἰολίδος Κόρυμης. Ἦν δὲ τοῦ Ὀμήρου νεώτερος ὁ Ἡσιόδος κατὰ 100 ἔτη πιθανῶς ἐγένετο οὗτος περὶ τὸ 850 π. Χ. Φαίνεται δὲ ὅτι πολὺ ὕστερον οὗτος κατέλιπε τὴν Ἀσκληρὴν καὶ μετέβη εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Βοιωτίας, ὅπου πολὺν χρόνον ἐβίωσε, καὶ μετὰ θάνατον ὡς ἥρωας ἐτιμᾶτο, ὡς καὶ ὁ ἐν Χίφῳ Ὅμηρος. Τὰ εἰς ἡμᾶς διασωθέντα ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου εἰσὶ σχολῆς ἀοιδῶν οὐχὶ συγχρόνων, μαρτυρεῖ δὲ περὶ τούτου ἡ ὕφή, ἡ λέξις καὶ ἡ διάνοια αὐτῶν. Τὰ ἀξιολογώτατα δὲ τῶν ποιημάτων τῶν λεγομένων τοῦ Ἡσιόδου εἰσὶν ἡ Θεογονία καὶ τὰ Ἔργα καὶ Ἡμέραι. Ἡ μὲν Θεογονία περιέχει διδάγματα περὶ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου καὶ περὶ τῶν δυνάμεων τῶν τῆς φύσεως φαινομένων, ἅτινα θεοὺς καὶ ἥρωας οἱ Ἕλληνες ὑπέλαβον καὶ ἐνόμιζον· τὰ δὲ Ἔργα καὶ Ἡμέραι περιέχουσι συμβουλὰς καὶ νοουθεσίας περὶ φιλεργίας καὶ τάξεως καὶ οἰκονομίας, δι' ὧν ὁ Ἡσιόδος ζητεῖ νὰ διεγείρῃ εἰς τὸν ἄβουλον καὶ κακόνουν ἀδελφόν του Περσέα ὅργας πρὸς αὐτάς, ἐξ ὧν κρίνεται ἡ εὐδαιμονία τοῦ οἴκου.

Περὶ τοῦ καθ' Ὅμηρον βίου τῶν Ἑλλήνων καθόλου.

§ 29. Ὁ Ὅμηρος διαγράφει τὰ ἔθνη καὶ καθόλου τὸν βίον οὐχὶ τῶν πρὸς τοὺς Τρῶας πολεμησάντων ἡρώων, ἀλλὰ τῶν ἐπ'

αὐτοῦ Ἑλλήνων. Ἐξ αὐτοῦ ὁμοῦ διδασκόμεθα καὶ πολλὰ τῶν τρωικῶν χρόνων, ἅτινα ὑπόκεινται ὡς θεμέλιος τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Παρ' Ὀμήρῳ οἱ Ἕλληνες ἀποτελοῦσι, καίπερ διηρημένοι εἰς πολλὰς μικρὰς πολιτείας, ἐν ὁμόφυλον, ῥωμαλέον καὶ φιλοπόλεμον ἔθνος, διότι ἔζων ὑπὸ τὸν αὐτὸν τερπνὸν καὶ εὐδίων οὐρανόν, ἐνόμιζον δὲ τοὺς αὐτοὺς θεοὺς, εἶχον τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὰ αὐτὰ ἥθη καὶ καθόλου τὸν αὐτὸν βίον, ὅστις παρ' Ὀμήρῳ διαγράφεται πολλῇ ἡμερώτερος καὶ εἰρηνικώτερος τοῦ τῶν πρὸ αὐτοῦ παρ' αὐτῷ πολὺ ἐπαινεῖται ἡ τιμιότης, ἡ φρόνησις, ἡ εὐγλωττία, ἡ ἀγχίνοια καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀνδρεία. Πειρατεία δὲ καὶ λεηλασία πόλεων δὲν ἦν ἐν ὀνειδί, διότι καὶ αὐταὶ ἔργον τόλμης καὶ ἀνδρείας ἐνόμιζοντο. Δύο δὲ τάξεις ἀνθρώπων ἐπὶ τοῦ Ὀμήρου διεκρίνοντο, τὴν μὲν πρώτην ἀπετέλουν οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς, οὗς ὁ Ὀμηρὸς ἀριστῆας καλεῖ καὶ γέροντας καὶ ἀνακτας· διέπρεπον δ' οὗτοι καὶ ἐξεῖχον τῶν ἄλλων κατὰ τε τὸ γένος, τὴν ῥώμην τοῦ σώματος καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ· τὴν δὲ δευτέραν ὁ λαός. Εἶχον δὲ καὶ δούλους ἢ ἀργυρωνήτους ἢ δοριαλῶτους, οὗς οὐδεὶς νόμος ἐπροστάτευεν, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡμῶς μετεχειρίζοντο αὐτοὺς οἱ κύριοι. Οἱ ξένοι ὁμοῦ, οἱ ἐπαίται, οἱ ἐκέται καὶ οἱ ὁδοιπόροι ἦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διὸς τοῦ ξενίου καὶ ἰκεσίου.

Περὶ τῶν παρ' Ἑλλησι θεῶν.

§ 30. Ὡς ὁ τῶν Ἑλλήνων βίος σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένετο ἡμερώτερος καὶ βελτίων, οὕτω καὶ οἱ θεοὶ αὐτῶν ἐγένοντο ἡπιώτεροι καὶ βελτίονες τῶν τῆς προτέρας γενεᾶς, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τοῦ παρ' αὐτοῖς μύθου περὶ τῆς ἡττης καὶ τῆς καταταρταρώσεως τῶν Τιτάνων, τῶν παλαιότερων θεῶν, ἀνθ' ὧν εἰσάγονται οἱ τούτων νικηταί, οἱ ἀνθρώπων φύσιν καὶ πάθη καθ' Ὀμηρον μάλιστα καὶ Ἡσίοδον ἔχοντες δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοί, ὧν μέγιστοι καὶ ἐξοχώτατοι ἦσαν 1) ὁ ἐν αἰθέρι οἰκῶν Ζεὺς, ὁ θεὸς θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, ὁ τῶν νόμων καὶ τῶν πολιτειῶν προστάτης· σύμβολον δὲ τῆς δυνάμεως τούτου ἦν ὁ

κεραυνὸς καὶ ἱερὸς ὄρνις ὁ ὑψιπέτης αἰετός. 2) Ἡ ἀδελφὴ τοῦ-
του καὶ γυνὴ Ἥρα. Ἦν δ' αὕτη ἔφορος τοῦ γάμου καὶ τῆς νο-
μίμου πολιτείας· ὁπαδοὶ δὲ ταύτης ἦσαν αἱ Ὠραι, ἡ Ἥβη,
ἡ θεὰ τῆς νεότητος, καὶ ἡ ἀγγελιαφόρος Ἴρις· ἱερὸν δὲ πτηνὸν
ὁ τῶς. 3) Ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Διός. Ἦν δ' αὕτη θεὰ
τῆς σοφίας καὶ πάσης τέχνης καὶ τοῦ μετὰ φρονήσεως πολέ-
μου καὶ προστάτις τῶν πόλεων· ἱερὸν δὲ ταύτης πτηνὸν ἦν ἡ
γλαυξ· ἐτιμᾶτο δ' ἡ Ἀθηνᾶ ὑπὸ τῶν Ἰώνων ἰδίᾳ. 4) Ὁ Ἀ-
πόλλων, οὗτος ἦν τὰ πρῶτα θεὸς τῆς ἀνοίξεως, ὕστερον δὲ θεὸς
ἀποσοβῶν τὰ κακὰ καὶ φυλάττων τὰς πόλεις, διὸ καὶ φέρει
τόξα καὶ βέλη, ἦν δὲ καὶ ἡγέτης τῶν Μουσῶν. Ὡσαύτως ὑπε-
λαμβάνετο ὁ αὐτὸς καὶ θεὸς τοῦ ἡλίου, ἐξ οὗ καὶ Φοῖβος ὠνομά-
ζετο· ἐτιμᾶτο ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν Δωριέων. 5) Ἡ Ἀρτεμις, ἡ τοῦ Ἀ-
πόλλωνος ἀδελφὴ καὶ θεὰ τῆς σελήνης· αὕτη ἐπεμελεῖτο νὰ φο-
νεύῃ τὰ βλαβερά θηρία καὶ ν' ἀποσοβῇ τὰ κακὰ ἀπὸ τῶν ἀν-
θρώπων, ἰδίᾳ δ' ἦν ἔφορος τῆς παρθενίας, τῆς θήρας καὶ τῶν
δασῶν, διὸ δὴ καὶ φέρει καὶ αὕτη τόξα καὶ βέλη. 6) Ὁ Πο-
σειδῶν, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Διὸς καὶ θεὸς τῆς θαλάσσης· τούτου
δὲ γυνὴ ἦν ἡ Ἀμφιτρίτη, ὁπαδοὶ δὲ πολλοὶ ἐνάλιοι δαίμονες·
σύμβολον τῆς δυνάμεως τούτου ἦν ἡ τρίαινα, ὁ δ' ἵππος καὶ ὁ
δελφίν ἦσαν ἱερά αὐτοῦ. 7) Ὁ Ἥφαιστος, ὁ υἱὸς τοῦ Διός,
θεὸς δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεχνιτῶν, εἰς ὧν τὰ ἔργα παρεῖχε
χάριν καὶ κάλλος. 8) Ἡ Ἀφροδίτη, ἡ ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῆς θα-
λάσσης γεννηθεῖσα θυγάτηρ τοῦ Διός. Ἦν δ' αὕτη θεὰ τοῦ κάλ-
λους καὶ τῆς ἀγάπης, γυνὴ δὲ τοῦ Ἥφαιστου· ὁπαδοὶ δὲ ταύ-
της ἦσαν αἱ Χάριτες καὶ ὁ μικρὸς τῆς υἱὸς Ἔρως, δι' οὗ διή-
γειρεν ἡ θεὰ καὶ ἀπέσβενεν ἔρωτας. 9) Ὁ Ἄρης, ὁ θεὸς τοῦ
πολέμου, τῆς ἐν ταῖς μάχαις ἀνδρείας καὶ τῶν ἀνδροκτασιῶν· ὁ-
παδοὶ τούτου ἦσαν ἡ Ἐρίς καὶ ἡ Ἐνυώ. 10) Ἡ Ἑστία, ἡ ἀδελφὴ
τοῦ Διὸς καὶ θεὰ τῆς ἐστίας, προστάτις δὲ τοῦ ἐν οἴκῳ βίου καὶ
φύλαξ τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοσμιότητος. 11) Ὁ Ἑρμῆς, ὁ υἱὸς
τοῦ Διὸς καὶ θεὸς τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς πειθοῦς, τῆς πανουργίας
καὶ τοῦ πολυμηχάνου, διὸ καὶ ὑπελαμβάνετο θεὸς τοῦ ἐμπορίου,
ἔφορος τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν ὁδῶν. Προσέτι ἦν ὁ Ἑρμῆς ἄγγελος
τοῦ Διὸς καὶ ὠδήγει παραλαμβάνων τὰς ψυχὰς εἰς τὸν ᾗδην,

ἀφ' οὗ ἔργου καὶ ψυχοπομπὸς οὗτος ἐκαλεῖτο. 12) Ἡ Δημήτηρ (γῆ-μήτηρ)· αὕτη ἦν θεὰ τῆς γεωργίας, τοῦ γάμου καὶ τῶν κτημάτων. Ἐκ Θράκης μετεδόθη καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου· ἦν δ' οὗτος θεὸς τοῦ οἴνου καὶ πάσης εὐφροσύνης· δοτῆρ, εἰς οὗ τὰς ἑορτάς, τὰ Διονύσια καλούμενα, ἐγίνοντο ἀξιόλογοι πομπαὶ καὶ διδασκαλίαι δραμάτων· διὰ τῶν Διονυσίων ἤνιττοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὰ ὑπὸ τῶν ἐναλλαγῶν τῶν ὥρων τοῦ ἔτους γινόμενα φαινόμενα, οἷον τὴν ὑπὸ τοῦ θλιβεροῦ χειμῶνος ὠχρίασιν καὶ μαρασμὸν τοῦ ἀνθοφόρου καὶ εὐφροσύνου ἔαρος. Παρομοία ἦν καὶ ἡ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης, τῆς Περσεφόνης, λατρεία· διότι διὰ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ἄδου, Ἀΐδου καὶ Πλούτωνος καλουμένου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Διός, ἤνιττοντο οἱ Ἕλληνες τὸν ἐν τῇ γῇ σπειρόμενον σπóρον καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀνάδοσιν καρπῶν, προσέτι καὶ ἠθικὸν τι ὑπεδήλουν διὰ τῶν εἰρημένων ἐνεργειῶν τοῦ σπόρου, τὴν μετὰ θάνατον ἀνέγερσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐν ἐτέρᾳ κρεῖττονι ζωῇ μετástασιν αὐτῶν, πρὸς δ' ἀπέβλεπον καὶ τὰ ἐν Ἑλευσίνι τελούμενα μυστήρια.

Πλὴν δὲ τῶν εἰρημένων ὑπάτων θεῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένοντο καὶ ἄλλοι ὑποδεέστεροι θεοί, διότι οἱ Ἕλληνες πᾶν ἠθικὸν καὶ καλὸν καὶ πᾶν κακὸν καὶ πᾶν φυσικὸν ἐθεοποίησαν, οἷον ἡ μὲν τῆς δικαιοσύνης θεὰ ἐκλήθη Θέμις, ἡ δὲ τῆς τίσεως καὶ ἀνταποδόσεως Νέμεσις, αἱ δὲ τῆς κακῆς συνειδήσεως θεαὶ Ἑρινύες· ὁμοίως δὲ ἐθεοποιήθη ὁ Οὐρανός, ἡ Γῆ καὶ ἄλλα φαινόμενα· τῶν δὲ ἀνέμων θεὸς ἦν ὁ Αἴολος, τῆς δ' αὐγῆς θεὰ ἦν ἡ Ἑως· προσέτι οἱ ποταμοί, αἱ πεδιάδες, τὰ δάση, τὰ δένδρα καὶ αἱ πηγαὶ καθιερώθησαν θεοῖς, οἵαι ἦσαν αἱ Ὀρεάδες, αἱ Δρυάδες, αἱ Ναϊάδες, αἱ Νηρηίδες καὶ ἄλλαι.

Τοὺς θεοὺς ἐτίμων καὶ ἐλάτρευον οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς ναοῖς, ἐν τοῖς βωμοῖς, ἐπὶ τῶν ὁρῶν καὶ ἀλλαχοῦ δι' ἀγαλμάτων, ἀναθημάτων, δεήσεων, ἀγνισμῶν καὶ ἑορτῶν μετὰ ὀρχήσεων καὶ πομπῶν. Ἡ δὲ τῶν θεῶν θέλησις ἐδηλοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ἐκ τῶν σφαγίων, τῆς πτήσεως τῶν ὀρνέων καὶ τῶν ὀνείρων. Περὶ δὲ σπουδαιότερων πραγμάτων ἡρώτων οὗτοι προσερχόμενοι εἰς τὰ μαντεῖα τοὺς θεοὺς αὐτοὺς διὰ τῶν ἱερέων.

Περὶ τοῦ παρ' Ἑλλήσι κατ' οἶκον βίου.

§ 31. Ὁ κατ' οἶκον βίος τῶν Ἑλλήνων ἦν φυσικὸς καὶ ἀπλοῦς. Ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ συζευχθέντες συνέζων ὁμοφρονοῦντες καὶ διὰ ἀμοιβαίας ἀγάπης τίμιον καὶ εὐφρόσυνον καθιστῶντες τὸν βίον· ἡ μὲν γυνὴ ἐπεμελεῖτο τοῦ οἴκου ἐργαζομένη μετὰ τῶν θεραπαίνων καὶ τῶν δούλων πάντα τὰ οἰκεῖα ἔργα· πολλῶν παρ' Ὀμήρῳ εὐγενῶν γυναικῶν αἱ ἀρεταὶ ἐπαινοῦνται, οἷον ἡ πρὸς τὸν Ἑκτορα τρυφερὰ ἀγάπη τῆς Ἀνδρομάχης, ἡ σωφροσύνη τῆς Πηνελόπης καὶ ἡ πρὸς τὸν Ὀδυσσεῆα παραδειγματικὴ πίστις, ἡ παρθενικὴ εὐσχημοσύνη καὶ κοσμιότης τῆς Ναυσικᾶς καὶ ἄλλων γυναικῶν αἱ ἀρεταί. Τοῦ δὲ ἀνδρὸς ἔργον ἦν τὸ ποιμαίνειν, τὸ γεωργεῖν, τὸ συλλέγειν σῖτον, οἶνον καὶ ἄλλους καρπούς, ἡ ἀλιεία, τὸ ἐμπόριον, τὰ κυνηγέσια, ὁ πόλεμος καὶ ἄλλα καὶ ἡ οἰκοδομία. Ὁκοδόμουν δ' οἰκίας λιθίνους μετὰ εὐρυχώρων θαλάμων, καὶ κατεσκεύαζον σκεύη καὶ ἔπιπλα πολλὰ καὶ καλὰ ἔκ τε ξύλου καὶ μετάλλων πολυτίμων καὶ ἐλέφαντος, οἷον κλῖνας, κλιντῆρας, δίφρους, θρόνους, τραπέζας, λύχνους, τρίποδας, ἀμφορεῖς, ἀναθήματα καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ διάφορα (1).

Περὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων.

§ 32. Τὸ πολίτευμα ἦν πατρικὴ βασιλεία, ταύτην ἐκκληρονόμει ὧς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ πρεσβύτερος τοῦ βασιλέως υἱός. Ἔργον δὲ κύριον τῶν βασιλέων ἦν τὸ θεμιστεύειν κατὰ νόμους καὶ ἔθιμα πάτρια· εἰς σπουδαῖα ὁμῶς συνεβουλεύοντο μετὰ τῶν βασιλείων καὶ οἱ εὐγενεῖς· τὰς δὲ βουλὰς αὐτῶν ἐξέφερον εἰς τὰς συνελεύσεις, τὰς ἀγορὰς καλουμένας τοῦ δήμου, ὅστις σιγῶν ἤκουε, καὶ ἐνίοτε ἐξεδήλου τὴν ἀποδοχὴν ἢ μὴ αὐτῶν. Οἱ βασιλεῖς ἐγίνοντο ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ καὶ ἔθνον τὰς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ νενομισμένας θυσίας· ἔζων δ' ἀπὸ τῶν προσόδων, ὡς ἐλάμβανον ἀπὸ τινος εὐφόρου τόπου, ὃν οἱ λαοὶ ἀπέκοπτον εἰς αὐτούς, καὶ ὃν

(1) Ἴδὲ τὸ περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἔργον μου σελ. 14.

ἐκάλουν τέμενος· ἐλάβανον δὲ καὶ δῶρα ἐκ τῆς λείας καὶ ἐν τοῖς δεῖπνοις μερίδας κρείττονας τῶν τῶν ἄλλων. Ὁ πόλεμος ἐπολεμεῖτο μάλιστα ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ ἀριστέων. Οἱ εὐγενεῖς ἐμάχοντο ἀπὸ τῶν ἀρμάτων, οἱ δ' ἄλλοι ἐλεύθεροι ἄνδρες συνηκολούθουν αὐτοῖς καὶ ἀνδραγαθοῦντες ἐπηγοῦντο. Ἦν δὲ καὶ τις τάξις ἀνδρῶν, ἣτις πολλὰ ἐτιμᾶτο διὰ τε τὰς γνώσεις καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πολλὴν πείραν αὐτῶν, τοιοῦτοι δ' ἦσαν οἱ ἱερεῖς, οἱ μάντιες, οἱ κήρυκες, οἱ τεχνῖται καὶ οἱ ἄοιδοί.

Ἡ παρὰ Φαίαιξιν ἀποτελουμένη ἀρχὴ ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλκίνοῦ καὶ δεκατριῶν διαπρεπῶν ἡγεμόνων αὐτῶν ὑποδηλοῖ τὴν ἥδη ἀρξαμένην ἐλάττωσιν τῆς βασιλικῆς τιμῆς καὶ τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἀριστοκρατικοῦ.

Περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους διαφόρων συνδέσμων τῶν Ἑλλήνων.

§ 33. Οἱ Ἕλληνες τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀποικιῶν, καίτοι ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς καὶ μικρὰς αὐτονόμους πολιτείας, ἐθεώρουν ὅμως ἑαυτοὺς ἑνὸς ἔθνους καὶ ἐκάλουν ἑαυτοὺς ἐνὶ ὀνόματι Ἑλλήνας εἰς ἀντίθεσιν τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἅτινα οὗτοι καὶ βαρβάρους ἐκάλουν, δι' οὗ ὀνόματος ἐδήλουν τοὺς ἀνελευθέρους καὶ ἀγενεῖς καὶ ἀπαιδεύτους. Πλὴν δὲ τούτων ἀξιολογῶτατοι ἕτεροι σύνδεσμοι, οἵτινες ἱκανῶς συνεῖχον πρὸς ἀλλήλους τοὺς Ἑλλήνας, ἦσαν αἱ Ἀμφικτυονίαι, τὰ μαντεῖα καὶ οἱ ἀγῶνες.

Ἀμφικτυονίαι μὲν ἦσαν τὴν ἀρχὴν ἑταιρεῖαι ἐθνῶν περὶ ναὸν θεοῦ τινος οἰκούντων, εἰς φυλακὴν καὶ ἐπιμέλειαν αὐτοῦ τοῦ ναοῦ, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα Ἀμφικτύονες ἐγένετο. Ὀνομαστοτέρα δὲ τῶν Ἀμφικτυονιῶν ἦν ἡ ἐν Δελφοῖς, ἣτις καὶ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐκαλεῖτο. Δώδεκα δὲ ἦσαν τὰ μετασχόντα τοῦ συνεδρίου τούτου ἔθνη· οἱ Θεσσαλοί, οἱ Βοιωτοί, οἱ Δωριεῖς, οἱ Ἴωνες, οἱ Περραιβοί, οἱ Μάγνητες, οἱ Λοκροί, οἱ Οἰταῖοι, Ἀχαιοὶ οἱ Φθιώται, οἱ Μαλιεῖς, οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ Δόλοπες. Ἐκαστον δὲ τῶν εἰρημένων ἐθνῶν ἔπεμπε δύο πρεσβευτάς, Πυλαγόρας καὶ Ἱερομνήμονας ὀνομαζομένους, εἰς τὰς δις τοῦ ἔτους

γινόμενας συνόδους, τὸ μὲν ἔαρ εἰς Δελφούς, τὸ δὲ μετόπωρον εἰς τὰς Θερμοπύλας. εἰς τινα κώμην Ἀνθήλην ὀνομαζομένην, ὅπου ἦν ἱερὸν Δήμητρος τῆς Ἀμφικτυονίδος. Ἔργον δὲ τοῦ εἰρημένου Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου ἦν τὸ προνοεῖν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν μετασχουσῶν τοῦ συνεδρίου πόλεων, καὶ διαλῶειν τὰς πρὸς ἀλλήλας πολέμους· τὸ ἐπιμελεῖσθαι περὶ τοῦ ἱεροῦ, ἐν ᾧ ἀπέκειντο πολλὰ καὶ χρήματα καὶ ἀναθήματα, καὶ τῶν τελουμένων Πυθίων, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ὅρκου τῶν Ἀμφικτυόνων.

Περὶ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν.

§ 34. Ἐν Ἑλλάδι ἦσαν πολλὰ μαντεῖα, ὧν τὸ ὀνομαστότατον ἦν τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος· ἔκειτο δὲ τοῦτο εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Παρνασοῦ, ὅπου ἦν κοῖλον ἄντρον κατὰ βάθους οὐχὶ πολλὸν εὐρύστομον· ἐξ αὐτοῦ δ' ἀνεφέρετο πνεῦμα ἐνθουσιαστικόν· ὑπὲρ δὲ τοῦ στόματος ἔκειτο τρίπους ὑψηλός, ἐφ' οὗ ἀνέβαιναν ἡ Πυθία καὶ ἐξέρριπτεν, ἐμμανῆς καὶ παράφορος ὕψ' οὗ ἑδέχετο πνεύματος γενομένη, λέξεις τινάς, ἃς οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου ἐνέτεινον ὡς ἐπὶ τὸ πολλὸν εἰς μέτρον. Ἐκ τῶν εὐφυσεστάτων, ἐπιτηδαιοτάτων καὶ αἰνιγματωδῶν ἀποκρίσεων τοῦ μαντείου εἰκάζουσιν οἱ ἀρχαιολόγοι, ὅτι οἱ ὑπουργοὶ τοῦ ἱεροῦ εἶχον ἀκριβεῖς καὶ ἱστορικές γνώσεις, καὶ γεωγραφικάς καὶ θεολογικάς, καὶ ἐμάνθανον τὰ καθ' ἑκάστην γινόμενα οὐ μόνον ἐν ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐπιφανεστάτοις οἰκοῖς παρὰ κατασκόπων, οὓς εἶχον ἀπανταχοῦ· ὅπως καὶ ἂν ᾗ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ἐνομιζέτο τὸ ἀψευδέστατον, καὶ ἐτιμᾶτο πολὺ· οὐδεμίαν οἱ Ἕλληνες ἐπεχειροῦν ἐπιχείρησιν ἄνευ τῆς συμβουλῆς τῆς Πυθίας, οὐδεμίαν ἐστέλλετο ἀποικίαν ἄνευ τῆς συναινέσεως αὐτῆς· καθόλου δὲ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν προδύκαλει τοὺς Ἕλληνας εἰς ἡμερότητα καὶ σωφρονισμόν καὶ διέλυε τὰς πρὸς ἀλλήλους ἔχθρας καὶ πολέμους. Οὐ μόνον δὲ οἱ Ἕλληνες ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ Ἕλληνες ἡρώτων τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, φέροντες πολλὰ καὶ τίμια δῶρα, ἐξ ὧν τὸ μαντεῖον ἐγένετο πολυχρήματον. Ὅτε δὲ διεφθάρησαν οἱ Ἕλληνες συνδιεφθάρη καὶ τὸ μαντεῖον, καὶ ἐγένετο δοῦλον τῶν ἐν Ἑλλάδι φατριῶν.

Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀγώνων καὶ πανηγύρεων.

§ 35. Αἱ θρησκευτικαὶ ἑορταὶ πόλεων τινων παρέσχον ἐκ παλαιότητας ἀφορμὴν εἰς εὐφροσύνους παιδιὰς καὶ εἰς ἀγῶνας. Τοιαῦται εὐφρόσυνοι πανηγύρεις πολλαὶ ἐτελοῦντο ἐν Ἑλλάδι, ὧν μέτοχοι ἐγίνοντο μόνοι οἱ περίοικοι τῆς χώρας. Ἐκ τούτων δὲ τέσσαρες σὺν τῷ χρόνῳ κατεστάθησαν πανελλήνιοι πανηγύρεις τὰ Ὀλύμπια, τὰ Νέμεα, τὰ Ἰσθμια καὶ τὰ Πύθια· καὶ τούτων ὀνομαστότερα ἦσαν τὰ Ὀλύμπια, ἅτινα ἐτελοῦντο εἰς τὸν Δία ἐν τῷ ἐν Ἡλίδι τερπνῷ πεδίῳ τῆς Ὀλυμπίας, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἐξ ἀγριελαιῶν ἱερὸν ἄλσος τῆς Ἀλτσεως, ἐν ᾗ πολλὰ καὶ καλὰ ἦσαν μνημεῖα, οἶον ναοί, βωμοί, ἀνδριάντες καὶ ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τοῦ Διός, ἐν ᾗ ἴστατο τὸ ὑπὸ τοῦ Φειδίου πεποιημένον θαυμαστὸν ἄγαλμα αὐτοῦ, τὰ παρὰ τῶν πόλεων ἀποστελλόμενα τίμια ἀφιερώματα, τὸ γυμνάσιον, ἡ παλαίστρα, ὁ ἱππόδρομος, τὸ στάδιον καὶ ἄλλα (1). Ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως τῶν Ὀλυμπίων ἀναφέρεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους. Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ὑπὸ τοῦ Διὸς αὐτοῦ ἰδρύθησαν τὰ Ὀλύμπια, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους· ἀνδρῦθήσαν δὲ ταῦτα πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἰφίτου τοῦ βασιλέως τῆς Ἡλίδος, συνεργοῦντος καὶ τοῦ τούτου συγχρόνου Λυκούργου τοῦ νομοθέτου.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐτελοῦντο οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγῶνες νόμος ἦν ἅπασα ἡ Ἑλλὰς νὰ εἰρηνεύῃ. Ἡ Ἥλις αὐτὴ ἦν ἱερά,

(1) Πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ἔργα ἔκειντο ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ, ὧν πολλὰ μὲν ἐσυλήθησαν, ἄλλα δὲ ὑπὸ τοῦ χρόνου κατεστράφησαν καὶ πολλὰ κατεκάλυψαν αἱ προσχώσεις τοῦ Ἀχελφίου μάλιστα, διό δὲ ἄλλοι ἄλλοτε φιλάρχαιοι ἐπεχείρησαν ἀνασκαφὰς ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ, ἐν οἷς οἱ Γάλλοι ἐν ἔτει 1829 (Expédition de Morée), ὅτινες σκάπτοντες ἀνεκάλυψαν τινὰς τῶν μετοπῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, αἵτινες νῦν κεῖνται ἐν τῷ ἐν Λούδρφ μουσεῖῳ· ἀλλὰ φιλοτίμους ἀνασκαφὰς ἐπεχείρησαν πρὸ μικροῦ γινώριμοι Γερμανοί, ἐν οἷς ὁ ὀνομαστός ἀρχαιολόγος καὶ ἐμὸς ἐν Βερολίνῃ καθηγητὴς Ἑρνέστος Κούρτιος, ὃν προθύμως συνέδραμεν ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία. Τούτου λοιπὸν ἐπιστατοῦντος καὶ ἄλλων γνωρίμων ἐν Βερολίνῃ ἀρχαιολόγων συνεπιλαμβανομένων τοῦ ἔργου ἐγένοντο γενναῖαι ἀνασκαφαὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1874, ἐξ ὧν πολλὰ ἀρχαῖα ἔργα ἀνεκαλύφθησαν, καὶ πολὺ ἐξ αὐτῶν ὠφελήθη ἡ τοπογραφία μάλιστα καὶ ἡ τέχνη.

καὶ εἰς οὐδένᾳ ἐπετρέπετο οὐ μόνον πόλεμον κατ' αὐτῆς νὰ πολεμήσῃ, ἀλλ' οὐδ' ἔνοπλος νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς. Ἐτελοῦντο δὲ τὰ Ὀλυμπία κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος περὶ τὴν πρώτην πανσέληνον μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον, περὶ τὴν 23 Ἰουλίου καθ' ἡμᾶς. Ἀπὸ τοῦ 776 π. Χ. ὅτε λέγεται ὅτι ἐνίκησεν ὁ ἐξ Ἡλίδος Κόροιβος, ἤρξαντο νὰ ἀναγράφωσι τὰ ὀνόματα τῶν ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις νικησάντων, καὶ οὕτω καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κατ' Ὀλυμπιάδας χρονολογίας, ἧς ἡ χρῆσις ἐγένετο κοινὴ παρ' Ἑλλήσιν ἀπὸ τῶν χρόνων μάλιστα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διότι πρὸ ταύτης αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐχρονολογοῦν κατὰ τὰς μεγίστας αὐτῶν ἀρχάς. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ὠνόμαζον τὸ ἔτος ἐκ τοῦ πρώτου ἄρχοντος τοῦ καλουμένου ἐπωνύμου, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται ἐκ τῶν βασιλέων καὶ ὕστερον ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐφόρων· οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἐκ τῆς ἱερείας τῆς Ἡρας, ἄλλοι δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐξ ἄλλων. Πρὸς τούτοις συνεχέστε παρ' Ἑλλήσιν ἡ χρονολογία διὰ τε τῆς διαφόρου διαιρέσεως καὶ ὀνομασίας καὶ μεγέθους τῶν μηνῶν καὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἤρχετο τὸ ἔτος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὀλίγαι πόλεις μετεῖχον τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ὕστερον δὲ πλείονες, ἀπὸ δὲ τῆς 40 Ὀλυμπιάδος κοινωνοὶ αὐτῶν ἐγίνοντο καὶ οἱ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ οἱ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Ἑλληνες. Ἐξεκλείοντο δὲ τῆς πανηγύρεως οἱ ἄγαμοι, οἱ ἀσεβεῖς καὶ οἱ φονεῖς· θεαταὶ ὅμως τῶν ἀγώνων ἐγίνοντο καὶ οἱ μὴ Ἑλληνες. Ὀνομαστὰ δὲ ἀθλήματα καὶ ἀγωνίσματα ἦσαν τὰ ἐξῆς. Ὁ δρόμος, ἡ πάλη, ἡ πυγμὴ, ἡ δισκοβολία, τὸ ἄλμα, τὸ εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας εἰσαχθὲν ὕστερον ὀνομαστὸν πένταθλον, ἐν ᾧ ἀπεφαίνετο τὸ θερινὸν καὶ ἀνδρῶδες καὶ καθόλου θαυμαστή τις εὐεξία τῶν ἀμιλλωμένων καὶ τὸ κατὰ τὴν 33 Ὀλυμπιάδα εἰσαχθὲν δεινὸν καὶ ἐπικίνδυνον παγκράτιον. Προσέτι καὶ ἵππων ἐτελοῦντο ἀγῶνες καὶ ἀρμάτων τεθρίππων καὶ συνωρίδων (1). Ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ πολὺ πρὶν συνήγοντο οἱ θεαταὶ εἰς τὸ στάδιον καὶ τὸν ἵππόδρομον, ἵνα καταλάβωσι καλὰς θέ-

(1) Ἰδὲ τὸ περὶ τοῦ ἰδιωτ. βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἔργον μου σελ. 81.

σεις. Θεώμενοι δὲ οὗτοι προθύμως ὑπέμενον καὶ δίψαν καὶ πεῖναν καὶ ἐνοχλήσεις ἐκ τοῦ πολλοῦ κονιορτοῦ καὶ πᾶσαν τὰ λαιπωρίαν μέχρι οὗ ἴδωσι τὸν νικητὴν. Τὸ ἄθλον δὲ ἦν στέφανος ἐλαίας, ὃν περιέθετε περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ νικητοῦ εἰς τῶν Ἑλλανοδικῶν, τοιοῦτοι δ' ἐγίνοντο ἐκ τῶν Ἡλείων. Ὡς δ' ἐστέφετο ὁ Ὀλυμπιονίκης καὶ ὁ κήρυξ ἐκήρυσσε τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ, τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, τότε ἄπλετος ἡγεύετο εὐφημία καὶ ἔπαινος τῶν θεατῶν καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀντήχει τὸ ὄνομα τούτου, καὶ ὁ αὐτὸς πολλῶν ὑστερον ἡξιοῦτο τιμῶν. Πολυτιμώτατον, καθόλου εἰπεῖν, χρῆμα ἐνομίζετο ὁ εἰρημένος στέφανος. Διηγοῦνται ὅτι γέρων πατήρ ἰδὼν ἐν Ὀλυμπίῳ τὸν υἱὸν νικήσαντα καὶ φοροῦντα τὸν πολύτιμον στέφανον ἐκ τῆς χαρᾶς ἐξέπνευσεν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ υἱοῦ.

Ἀπὸ τῆς πέμπτης ἤδη ἑκατονταετηρίδος π. Χ. ἤρξαντο νὰ γίνωνται ἐν τοῖς Ὀλυμπίῳ καὶ ἀναγνώσματα ἱστορικὰ καὶ ποιητικὰ καὶ ἐπιδείξεις λόγων καὶ τεχνουργημάτων. Οἱ νικῶντες ὁμῶς οὐδὲν ἄλλο ἐλάμβανον ἄθλον εἰμὴ τὴν ἀποδοχὴν καὶ τὸν ἔπαινον ἀπάσης τῆς πανηγύρεως.

Πλὴν δὲ τῶν Ὀλυμπίων ἐτελοῦντο καὶ ἄλλοι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀγῶνες, οἷον τὰ Πύθια, τὰ Ἰσθμια καὶ τὰ Νέμεα. Ἐν τοῖς ἀγῶσι τούτοις πιθανῶς ἦσαν αἱ αὐταὶ καὶ αἱ ἐν τοῖς Ὀλυμπίῳ διατάξεις. Καὶ τὰ μὲν Πύθια ἐτελοῦντο τῇ Ἀπόλλωνι παρὰ τοὺς Δελφοὺς κατὰ πᾶν τέταρτον ἔτος, τὰ δὲ Ἰσθμια τῇ Ποσειδῶνι ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, καὶ τὰ Νέμεα τῇ Διὶ παρὰ τὴν Νεμέαν, ὁ δὲ ἐν Δελφοῖς νικῶν ἐλάμβανε στέφανον δάφνης, ὁ δὲ ἐν Νεμέᾳ ἢ ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ στέφανον ἐκ κισσοῦ ἢ ἐκ πίτυος.

Περὶ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου.

§ 36. Προείπομεν ἤδη ὅτι δύο φύλα κατὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσβολὴν τῶν Δωριέων διεκρίθησαν ἐν τῇ Ἑλλάδι πολλὴ ἀλλήλων διαφέροντα καὶ κατὰ τὸν πολιτικὸν καὶ κατὰ τὸν ἰδιωτικὸν βίον, τὸ τῶν Δωριέων, ὧν ἔδρα ἦν ἡ Σπάρτη, καὶ τὸ

τῶν Ἰώνων, ὧν ἔδρα ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Εἰς τὰς δύο ταύτας μάλιστα πόλεις περιστρέφονται τὰ Ἑλληνικά.

Τὴν Σπάρτην ἄστημόν τινα τὴν ἀρχὴν πόλιν οὖσαν κατέστησαν οἱ Δωριεῖς ἔδραν τῆς ὑπ' αὐτῶν κατακτηθείσης Λακωνικῆς, ἣν ὁμως κατέσχον μετὰ δυσχερεῖς καὶ πολυχρονίους πολέμους πρὸς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς χώρας, τοὺς Ἀχαιοὺς, οἵτινες ἐρρώμενως ἐπολέμουν ἀπὸ τῶν ὀχυρῶν αὐτῶν πόλεων. Ἐπὶ μακρότερον δὲ ἀντέστησαν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Ἐλους, ἧς τέλος ἀλούσης ὑπετάγη τελέως ἡ Λακωνικὴ. Ἐπομένως τρεῖς διεκρίθησαν τάξεις κατοίκων ἐν τῇ Λακωνικῇ· πρώτη ἦν ἡ τῶν Δωριέων, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν ἰδίως τάξιν τῶν ἀρχόντων, καὶ ὡς κάτοικοι τῆς Σπάρτης ὠνομάζοντο ἐξαιρέτως Σπαρτιᾶται· δευτέρα δ' ἦν ἡ τῶν διὰ συνθήκης ὑποταγέντων Ἀχαιῶν, οἵτινες εἶχον τὴν κτῆσιν αὐτῶν, καὶ ἦσαν ἐλεύθεροι δημόται, ἀλλ' ἐτέλουν φόρον τοῖς Δωριεῦσι καὶ οὐδόλως μετεῖχον τῶν ἀρχῶν. Οὗτοι κατέκουν τὴν περὶ τὴν Σπάρτην χώραν, ἀφ' οὗ καὶ ἐκαλοῦντο περιόικοι. Τὴν δὲ τρίτην τάξιν ἀπετέλουν οἱ Εἰλωτες, ὁ λαὸς δηλαδή τῶν διὰ πολέμου κατακτηθεισῶν πόλεων, ὅθεν καὶ ὠνομάσθησαν κατὰ τινος τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν οὐχὶ ἐκ τῆς πόλεως Ἐλους, ἀλλ' ἐκ τοῦ ῥήματος ἐλεῖν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα ὑπὸ τῶν πολυχρονίων πολέμων ἡγριώθη, καὶ ὑπὸ τῆς διχονοίας τῶν δύο βασιλείων τῆς Σπάρτης, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ γένους τοῦ Προκλέους Προκλεῖδαι ὠνομάζοντο, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀγίδος τοῦ υἱοῦ τοῦ Εὐρυσθέους Ἀγίδαι, ἐκαχοῦτο καὶ ἐστασίαζε καὶ κίνδυνον πολὺν ἐκινδύνευεν, ὁ Λυκούργος ἀνὴρ πολλὰ φιλόπατρις καὶ δίκαιος ἔσωσε τὴν Σπάρτην ἀντικαταστήσας τὴν τάξιν διὰ νόμων καλῶν καὶ θαυμαστῶν. Τὰ περὶ Λυκούργου εἰσὶ τὰ πλεῖστα μυθώδη καὶ ἄδηλα. Ἦν δὲ συντόμως ὁ Λυκούργος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης, τοῦ Προκλείδου Εὐνόμου, ὃν δολοφονηθέντα διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος υἱὸς Πολυδεύκης, ἀποθανόντος δὲ μετ' ὀλίγον καὶ τούτου ἀτέκνου ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ ἀδελφὸς Λυκούργος· ὡς ὁμως οὗτος ἤκουσεν ὅτι ἡ χήρα τοῦ ἀδελφοῦ ἦν ἔγκυος, ἐδήλωσεν ὅτι, ἂν γεννηθῇ ἄρρεν, αὐτὸς θέλει διοικήσει ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνεψιοῦ· ἀλλ' ἡ χήρα φιλόδοξος οὖσα ὑπέσχετο αὐτῷ κρυφίως

νὰ διαφθεῖρη τὸ βρέφος, ἂν συναινῇ νὰ λάβῃ αὐτὴν γυναῖκα. Ὁ Λυκοῦργος ἐβδελύχθη μὲν ἀκούσας τὸ ἀνόσιον πρόβλημα, ὑπεκρίθη ὅμως ὅτι συναινεῖ. Ἵνα δὲ μὴ ἡ γυνὴ προλαβοῦσα διαφθεῖρη τὸ τέκνον, ἔστειλεν οὗτος κρυφίως φύλακας τῆς αἰ-
τρὸς παραγγείλας, ἂν γεννηθῇ ἄρρεν, νὰ τὸ κομίσωσι πρὸς αὐ-
τόν. Ἐδείπνει λοιπὸν ὁ Λυκοῦργος μετὰ τῶν ἀρχόντων, ὅτε οἱ
ὑπηρέται ἐκόμισαν πρὸς αὐτόν τὸ παιδίον· ὅπερ οὗτος ἀναλαβὼν
εἶπε περιχαρῆς πρὸς τοὺς παρόντας· βασιλεὺς ὑμῖν ἐγεννήθη,
ὦ Σπαρτιάται, καὶ ὠνόμασεν αὐτόν Χαρίλαον, ἥτοι χαρὰν λαοῦ.
Τοῦντεῦθεν διτελεῖ διοικῶν τὰ τῆς πόλεως ὡς πρόδικος τοῦ
ἀνεψιοῦ Χαριλάου. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον λέγεται ὅτι ἐγέ-
νετο ἡ ἱδρυσις τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ἡ ἐκχειρία τῆς
Πελοποννήσου. Καί τοι ὁ Λυκοῦργος ἐπαινετῶς διψκει, ἡγα-
κάσθη ὅμως νὰ καταλίπη τὴν Σπάρτην φοβούμενος τὴν ὀργὴν
τῆς βασιλείας καὶ τὰς διαβολὰς τῶν ταύτης οἰκείων καὶ συγ-
γενῶν, οἵτινες πάντα τὰ ἀκίνητα ἐκίνουν νὰ καταδείξωσι τὸν
Λυκοῦργον κακὸν καὶ ὑποπτον. Καὶ πρῶτον μὲν ἦλθεν ὁ Λυ-
κοῦργος εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ἐξετάσας τὰ τῶν Κρητῶν ὀρι-
κὰ ἔθιμα παρέλαβέ τινα, ἀπὸ δὲ τῆς Κρήτης μετέβη εἰς τὴν
Ἰωνίαν, ὅπου εὔρε τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου, ἀπὸ δὲ τῆς Ἰωνίας
μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας αὐ-
τάς, ὡς λέγουσι. Δέκα δ' ἔτη ὕστερον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν
Σπάρτην προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες πολλὰ ἐκα-
κοῦντο ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων καὶ ἀνομιῶν, ὅπως σώσῃ τὴν
Σπάρτην ἀπὸ τοῦ κινδύνου. Ὁ Λυκοῦργος λοιπὸν ἔλθων ἐσχέ-
φθη μετὰ τινων τῶν προδρόνων τῆς Σπάρτης πρὸς ἀποκα-
τάστασιν τῆς τάξεως νὰ θέσῃ νόμους, οἵτινες νὰ θεμελιῶνται
ἐπὶ τὰ ὀρικὰ νόμιμα καὶ τὰ ὀρικά ἦθι καὶ ἔθιμα· ἀλλὰ
πρὶν ὁ Λυκοῦργος ἐπιχειρήσῃ τὸ ἔργον μετέβη εἰς τοὺς Δελ-
φοὺς, ἵνα ἀκούσῃ τὴν περὶ τῶν νόμων αὐτοῦ γνώμην τοῦ Ἀ-
πόλλωνος, τοῦ προστάτου θεοῦ τῶν Ὀρειῶν, ὁ δὲ τὸν μὲν
Λυκοῦργον ἐρωτῶντα ἀπεκάλεσεν εὐθὺς θεοφιλεῖ καὶ θεὸν
μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον, τὴν δὲ νομοθεσίαν αὐτοῦ ἀρίστην.

Κατὰ τὴν ἀνανέωσιν λοιπὸν τῶν παλαιῶν ὀρικῶν νομίμων
ἅτινα ὁ Λυκοῦργος μετεῤῥύθμισε κατὰ τοὺς τότε καιροὺς,

οἱ μὲν περίοικοι ἦσαν ἐλεύθεροι πολῖται, μετεῖχον τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ εἶχον ἴδια κοινά, ἐπολιτεύοντο κατὰ τὸν δωρικὸν τρόπον καὶ ἐτέλουν φόρον τοῖς Δωριεῦσιν, ἀλλ' οὐδόλως μετεῖχον τῶν ἀρχῶν. Οὗτοι εἰργάζοντο, ἐνεπορεύοντο καὶ καθόλου κατεγίνοντο εἰς τὰς τέχνας, ἀφ' ὧν ἀπεῖχε τελεῖως ὁ Σπαρτιάτης. Ἐν πολέμῳ δὲ ἠκολούθουν καὶ οἱ περίοικοι μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν οἱ μὲν ὡς φίλοι, οἱ δὲ εὐπορώτεροι ὡς ὀπλίται καὶ ἐπολέμουν γενναίως ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ Σπαρτιάται. Οἱ περὶ τὴν Σπάρτην κατοικοῦντες οὗτοι Ἀχαιοὶ ὠνομάζοντο καὶ Λακεδαιμόνιοι καθὼς καὶ οἱ Σπαρτιάται αὐτοί· τὸ δὲ ὄνομα Λάκωνες ἐδήλου πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς.

Οἱ δ' Εἰλωτες ἦσαν δοῦλοι τοῦ κοινοῦ, καὶ παρὰ τῆς πόλεως ἐδίδοντο πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας εἰς καλλιεργίαν τῶν τούτων κτημάτων, ἀφ' ὧν ἀπέφερον πρὸς τοὺς κυρίους ὠρισμένον μέτρον σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου, τὸ δὲ περισσεῦον ἐκέρδιζον οὗτοι, οὐ ἕνεκα καὶ πολὺ ἐπεμελοῦντο τῆς γεωργίας οἱ Εἰλωτες, διότι ἐκ τῆς εὐφορίας τῶν ἀγρῶν πολλοὶ τούτων οὐχὶ μικροῦ λόγου περιουσίαν ἀπέκτων. Εἶχον δὲ οἱ Εἰλωτες ἰδίᾳς κατοικίας καὶ ὠρισμένας ὑπηρεσίας καὶ λειτουργίας. Ἐν πολέμῳ δὲ συνηκολούθουν μετὰ τῶν κυρίων ὀπλισμένοι μετὰ σφενδονῶν καὶ τόξων, ἐνίοτε δὲ καὶ βαρέως ὀπλισμένοι καὶ ἀνδραγαθοῦντες ἐγίνοντο ἐλεύθεροι. Συνήθως δὲ ἑπτὰ Εἰλωτες ἠκολούθουν μεθ' ἑνὸς Σπαρτιάτου, ὡς ἐν Πλαταιαῖς, ὅπου 5000 Σπαρτιάται μετὰ 35000 Εἰλῶτων ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Μήδους. Οὐδενὶ τῶν Σπαρτιατῶν ἦν συγκεχωρημένον νὰ ἐλευθερώσῃ ἢ πωλήσῃ οὐς ἔδωκεν αὐτῷ ἢ πόλις Εἰλωτας, τοῦτο δ' ἐγίνετο μόνον διὰ βουλευμάτος καὶ οἱ οὕτω ἐλευθερωθέντες ἐκαλοῦντο νεοδαμώδεις. Πρὸς τοὺς Εἰλωτας οἱ Σπαρτιάται προσεφέροντο οὐχὶ τοσοῦτον ἀπανθρώπως, ὥς τινες τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν ἱστοροῦσιν. Ἦν ναὶ ἡ κρυπτεία ἀπηνῆς καὶ ἀπάνθρωπος καταδιωγμὸς καὶ φόνος τῶν Εἰλῶτων, ἀλλὰ διετάσσετο αὕτη ὑπὸ τῆς πολιτείας πρὸς ἀσκησιν τῶν νέων πολεμιστῶν, μάλιστα δὲ πρὸς τὴν κοινὴν ἀσφάλειαν, διότι φοβερὸν ἦν τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ Λακωνικῇ οἰκούντων Εἰλῶτων καὶ ἐπίβουλον τοῖς Σπαρτιάταις.

Ἐκτὸς δὲ τῶν Εἰλώτων ἦσαν ἐν τῇ Λακωνικῇ καὶ δοῦλοι ἀργυρώνητοι, οὓς ὁμῶς μετεχειρίζοντο οἱ περίοικοι, διότι Εἰλωτας οὗτοι δὲν εἶχον.

Οἱ δὲ Σπαρτιαῖται ἦσαν πάντες ὅμοιοι, ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν καὶ ἀρχόντων τῆς χώρας, ἀπεῖχον πάσης βαναύσου ἐργασίας, διέτριβον περὶ τὰ κυνηγέσια καὶ ἤσκουν τὰ περὶ τὸν πόλεμον. Διηροῦντο δ' οἱ Σπαρτιαῖται, ὥς καὶ οἱ κάτοικοι πάσης πόλεως δωρικῆς, εἰς τρεῖς φυλάς, εἰς τὴν τῶν Ὑλλέων, τὴν τῶν Δρυμάνων καὶ τὴν τῶν Παμφύλων· διὰ τὴν εἰς τρία ταύτην διαίρεσιν τῶν Δωριέων καλεῖ καὶ ὁ Ὅμηρος τούτους τριχάικας⁽¹⁾. ἑκάστη δὲ πάλιν φυλὴ διηρεῖτο εἰς δέκα ὠβάς, ἑκάστη δὲ ὠδὴ εἰς τριάκοντα γένη, ἕκαστον δὲ γένος εἰς δέκα οἴκους.

Ἐξοχώτατοι τῆς πολιτείας ἄρχοντες ἦσαν οἱ ἀπὸ Ἡρακλειδῶν καταγόμενοι δύο βασιλεῖς· οὗτοι εἶχον πολλὴν δύναμιν καὶ πολλὰ ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶχον τὴν ἱερωσύνην τοῦ Διὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ Διὸς τοῦ Λακεδαιμονίου· ἐγίνοντο ἡγεμόνες αὐτοκράτορες τοῦ στρατοῦ καὶ ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ εἶχον ἐξουσίαν νὰ καταδικάζωσιν εἰς θάνατον καὶ νὰ ἀπολύωσι τούτου πάντα ἄνευ δικαστηρίου, ἐπιστρέφοντες ὁμῶς ἐκ τοῦ πολέμου ἦσαν ὑπεύθυνοι τῶν πράξεων αὐτῶν. Οἱ βασιλεῖς ἦσαν μέλη τῆς γερουσίας, προῆδρευον ταύτης καὶ ἐν ταῖς συνελεύσεσι προηγόρευον καὶ ἐξέφερον τὰ προβουλευόμενα. Ἐξῶν δὲ οἱ βασιλεῖς ἀφ' ὧν ἡ Σπάρτη ἀπέτεμεν αὐτοῖς γαιῶν, ἃς ἐκαλλιέργουν οἱ περίοικοι· προσέτι δὲ καὶ δωρεὰς πολλὰς καὶ ἄλλας ἐλάμβανον οὗτοι καὶ ἀποθνήσκοντας λαμπρῶς ἐκήδευον οἱ Σπαρτιαῖται, καὶ ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς περίοικοι καὶ Εἰλωτες ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐπένθουν.

Ἡ δὲ γερουσία ἀπετελεῖτο ἐξ 28 γερόντων, οὓς ἐξέλεγεν ἰσοθίως ὁ δῆμος ἐν ταῖς συνελεύσεσιν ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἴκων· προσὸν δὲ τῶν γερόντων ἦν ἡλικία ἐξήκοντα ἐτῶν, ἡθὺς ἄμεμπτον καὶ βίος χρηστός· μετὰ τῶν 28 γερόντων συνηδρίαζον, ὥς εἴρηται, καὶ οἱ δύο βασιλεῖς, ὥστε τὴν γερουσίαν ἀπετέλουν τριάκοντα ἄνδρες, οὗτοι προεβουλευόντο περὶ πάν-

(1) Ἰδὲ Ὅμηρου Ὀδυσ. Γ. 175.

των τῶν τῆς πολιτείας. Ἡ γερουσία ἦν τὸ ἀνώτατον δικαστήριον, ὅπερ κατεδίκαζε πάντα κακὸν πολίτην εἰς ἀτιμίαν καὶ εἰς θάνατον, καὶ ὁ ἔφορος τῶν ἡθῶν τῶν πολιτῶν.

Αἱ δὲ συνελεύσεις τοῦ δήμου ἐγίνοντο κατὰ πᾶσαν πανσέληνον μεταξὺ τοῦ ποταμίου Κνακίωνος καὶ τῆς γεφύρας Βαθύκας· κοινωνοὶ δὲ αὐτῶν ἐγίνοντο πάντες οἱ ἡλικίαν 30 ἐτῶν ἔχοντες Σπαρτιᾶται. Ἐν τῇ συνελεύσει εἰσεφέροντο ὑπὸ τῶν γερουσιαστῶν τὰ προβουλευματα αὐτῶν περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, περὶ νόμων, περὶ ἀπελευθερώσεως Εἰλωτῶν καὶ περὶ ἄλλων πολιτικῶν πραγμάτων, περὶ ὧν ὁ δῆμος ἡσύχως ἤκουε τοὺς ἄρχοντας συντόμως λέγοντας καὶ συμβουλευόντας, καὶ ἐδήλου τὴν ὑπὲρ ἢ τὴν κατὰ τῶν προβουλευμάτων γνώμην «βοῇ καὶ οὐ ψήφῳ.»

Ἰδιάζουσα δ' ἐν τῇ Σπάρτῃ ἀρχὴ ἦν ἡ τῶν Ἐφόρων ἦσαν δὲ οὗτοι πέντε ὑπὸ τοῦ δήμου ἐπὶ ἓν ἔτος ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες, οἵτινες εἶχον τὰ πρῶτα ἀστυνομικὴν τινὰ ἐξουσίαν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἡδὲθήη αὐτῇ τοσοῦτον, ὥστε κατέστη ἀπὸ τοῦ βασιλέως μάλιστα Θεοπόμπου ἔτει 757 π. Χ. δύναμις ἰσχυρά· διότι οἱ Ἐφοροὶ πάντας τοὺς ἄρχοντας τῆς πολιτείας ὑπόπτους γενομένους, καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἐφόρους τοῦ παρελθόντος ἔτους πλὴν τῶν γερουσιαστῶν, προσεκάλουν νὰ ἀπολογηθῶσι πρὸς αὐτῶν· ὕστερον δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς ἀνομοῦντας περὶ τὰ πολιτικά ἐδίκαζον μετὰ τῶν γερόντων καὶ εἰς θάνατον πολυλάκις κατεδίκαζον αὐτούς. Ἐν τῇ Σπάρτῃ οἱ Ἐφοροὶ συνήθρουν καθ' ἑκάστην ἐν ἰδίῳ κτιρίῳ, ὅπου συνεδείπνουν καὶ ἐξένιζον πρεσβευτὰς ἄλλων πόλεων. Οἱ Ἐφοροὶ συνεκάλουν τὸν δῆμον εἰς τὴν συνέλευσιν, εἰσέφερον εἰς αὐτὴν τὰ βουλευματα ἅτινα ὁ δῆμος ἐπεψήφισεν, ἐκήρυσσον πόλεμον καὶ ἐποίουν εἰρήνην καὶ συνθήκας, ὁμνύοντες αὐτοὶ καὶ ὑπογράφοντες αὐτάς, ὥριζον τὸ πλῆθος τοῦ ἀποστελλομένου εἰς πόλεμον στρατοῦ καὶ ἐξέλεγον τοὺς στρατηγούς, πρὸς οὓς ἔπεμπον οὗτοι παραγγελίας καὶ διαταγὰς διὰ τῆς σκυτάλης. Ἦν δὲ ἡ σκυτάλη μακρὸν τι καὶ στρογγύλον ξύλον, ὅπερ ἐτέμενετο εἰς δύο, ὥστε καλῶς νὰ ἐφαρμῳζωνται πρὸς ἀλλήλας αἰ τομαί· τούτων τὸ μὲν ἐδίδοσαν οἱ Ἐφοροὶ πρὸς τὸν ἐκπεμπόμενον στρατηγόν, τὸ δ' ἔ-

τερον κατεῖχον αὐτοί. Ὅτε λοιπὸν οὗτοι ἤθελον νὰ μηνύσωσι τι περιεῖλισσον στεγὸν ἱμάντα περὶ τὸ παρ' αὐτοῖς ξύλον καὶ κατέγραφον ὅτι ἀπόρρητον ἤθελον νὰ δηλώσωσιν εἰς τὸν στρατηγόν. Ὁ δὲ λαβὼν τὸν ἱμάντα περιεῖλισσε περὶ τὸ παρ' αὐτῷ ξύλον καὶ ἀνεγίνωσκε τὰ γεγραμμένα, οἷς παραχρῆμα οὗτος ἐπέειπετο (1). Ὑστερον δὲ δύο τῶν Ἐφόρων ἠκολούθουν ἐν πολέμῳ μετὰ τοῦ βασιλέως ὡς σύμβουλοι. Τέλος οἱ Ἐφοροὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπαχθεῖς καὶ ἄπληστοι γενόμενοι συνετέλεσαν εἰς τὴν διαφθορὰν τῶν παλαιῶν δωρικῶν νομίμων καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς Σπάρτης, ὡς τοῦτο προεδήλωσε καὶ χρησμός τις εἰπών. « Ἄ φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δὲ μηδέν. »

Τοῦ Λυκούργου λέγεται ὅτι ἦν καὶ ἡ ἀνανέωσις τῆς διανομῆς τῆς Λακωνικῆς γῆς, ἥτις ἦν κτῆμα τῶν Δωριέων, εἰς 39000 ἴσας μερίδας, κλήρους ὀνομαζομένους, ἐξ ὧν ἐννέα μὲν χιλιάδας διένειμεν οὗτος εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, διότι τοσοῦτοι ἦσαν οἱ οἴκοι τούτων, τριάκοντα δὲ χιλιάδας εἰς τοὺς περιόικους, ἀλλὰ πολὺ μικροτέρας τῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Σκοπὸς δὲ κύριος τῆς εἰρημένης διανομῆς τῆς Λακωνικῆς ἦν ἡ διατήρησις τῶν οἴκων, διότι οὐδὲν ἄλλο ἦν τοῖς παλαίοις τοσοῦτον φοβερὸν καὶ ἀποτρόπαιον, ὅσον ἡ τοῦ γένους ἀφάνις καὶ ἡ ἐρήμωσις τῶν οἴκων αὐτῶν διὰ καὶ ἐτιμώρουν τοὺς ἀγάμους, καὶ ἐτίμων τοὺς εὐτέκνους. Ἵνα δὲ μὴ ἀπαλλοτριῶται ὁ κλῆρος ἢ διαμερίζηται ἢ προστιθῇ πρὸς ἄλλον, ὁ νόμος διέτασσε νὰ κληρονομῇ τὸν κλῆρον ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν, ὅστις ὅμως ἐχρεώσται νὰ προνοῇ περὶ τῶν οἰκείων, ἀλλ' ἂν ὁ Σπαρτιάτης κατέλειπεν οὐχὶ υἱόν, ἀλλὰ θυγατέρα, αὕτη ἐκληρονόμει αὐτόν, ἂν ὑπὴρδρεύετο τὸν πλησιέστερον συγγενῆ, ἐκαλεῖτο δ' ἡ θυγάτηρ αὕτη ἐπίκληρος. Τὸ ὑπὸ τοῦ Λυκούργου ἀνανεωθὲν δωρικὸν τοῦτο ἔθιμον ἐτηρήθη μέχρι Λυσάνδρου, ἀπὸ δὲ τούτου ἠδύνατο πᾶς Σπαρτιάτης νὰ δωρήσῃ τὸν κλῆρον αὐτοῦ ἢ διὰ διαθήκης νὰ καταλίπῃ εἰς ἕτερον· ἔκτοτε ὁ ἀριθμὸς τῶν κληρονόμων ἢ κτηματικῶν ἡλαττώθη κατὰ μικρὸν εἰς ἑκατόν.

(1) Ἰδὲ περὶ σκυτάλης τὸν Πλούτ. ἐν Β. Λυσάνδρου 19. καὶ Γέλλ. Ν. Α. XVII. 9.

Ἐπὶ προσέτι λέγουσιν ὅτι, ἐπιθυμῶν ὁ Λυκοῦργος νὰ ἐκβάλῃ ἐκ τῆς Σπάρτης τὴν πολλῶν κακῶν αἰτίαν, τὴν πλεονεξίαν, ἡκύνῃσε πᾶν νόμισμα χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν καὶ μόνον σιδηροῦν προσέταξε νὰ μεταχειρίζωνται οἱ Σπαρτιάται, ὅπερ διὰ τὸ βάρος καὶ τὸ πλῆθος ἀπώλεσε πᾶσαν ἀξίαν ἐν τῇ Σπάρτῃ· ἡ πολιτεία ὅμως μετεχειρίζετο χρήματα εἰς τὰς πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις συναλλαγὰς. Ὡσαύτως ἡ χρῆσις τῶν ἀργυρίων δὲν ἦν ἀπηγορευμένη εἰς τοὺς ἐμπορευομένους περιοίκους, οἵτινες ἄλλως δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διάγῳσιν ἐν πᾶσιν ὡς οἱ Σπαρτιάται αὐτοί. Ὡσαύτως ὁ Λυκοῦργος ἐξήλασεν ἐκ τῆς πόλεως τὰς τῆς πλεονεξίας ἀδελφάς, τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τρυφήν, διὸ καὶ τὰς οἰκίας οἱ Σπαρτιάται εὐτελέστατα ἀκοδόμουν, οὐδὲν ἄλλο μεταχειρίζόμενοι εἰς τὴν οἰκοδομίαν ἐργαλεῖον ἢ πέλεκυν καὶ πρίονα, καὶ τὰ σκεύη ὀλίγα καὶ εὐτελῆ, καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς μὲν τοὺς ξένους τὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ Σπάρτῃ διατριβήν, τοῖς δὲ Σπαρτιάταις τὴν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς ξένην γῆν ἀποδημίαν.

Εἰς τὴν ὁμοφροσύνην καὶ ἰσότητά τῶν Σπαρτιατῶν πολὺ συνετέλεσαν αἱ κοιναὶ συνεστιάσεις, συσσίτια ἢ φειδίτια καλούμενα τῶν ἀνδρῶν· δέκα δὲ καὶ πέντε ἄνδρες ἀπετέλουν ἐν συσσίτιον, εἰς δὲ ἕκαστος συνεισέφερε κατὰ μῆνα ὠρισμένον μέτρον ἀλφίτων (κριθίνου ἀλεύρου), οἴνου, τυροῦ, σύκων καὶ ὀλίγον χρῆμα εἰς ἀγορὰν κρέατος καὶ ἄλλων χρησίμων· ἐκ τῶν συσσιτίων οὐδεὶς τῶν Σπαρτιατῶν ἠδύνατο νὰ λείψῃ πλὴν ὁ θύων ἢ ὁ ἐκ τῆς θήρας ἀργὰ ἐπιστρέφων. Ἡ ἐν τοῖς συσσιτίοις τροφή ἦν λιτή, καὶ ἀγαπητὸς ζωμός, ὁ μέλας ζωμὸς καλούμενος, περὶ οὗ λέγει ὁ Πλούταρχος ὅτι βασιλεὺς τις τοῦ Πόντου θέλων νὰ γευθῇ τοῦ περιφήμου τούτου ζωμοῦ προσεχάλεσεν ἐπίτηδες μάγειρον Σπαρτιάτην, ἀλλὰ γευθεὶς ἀπέβαλεν αὐτὸν ὡς ἀηδέστατον. Τότε ἀπεκρίθη ὁ Σπαρτιάτης αὐτῷ ζωμός, ὦ βασιλεῦ, εὐχαριστῇ μόνον ἐκείνους, οἵτινες λούονται εἰς τὸν Εὐρώταν.» Χοροὶ δὲ καὶ ψαλμοὶ καὶ διηγήσεις ἀνδραγαθημάτων ἡδυνον τὰ συμπόσια, διὸ δὴ καὶ ἐφοίτων εἰς ταῦτα οἱ παῖδες, ἵνα παιδεύωνται ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας τῶν γεραιτέρων.

Κόριον δὲ μέλημα τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου ἦν ἡ παιδεία τῶν νέων. Ταύτης δὲ ἀρχὴ ἐγένετο ἀπὸ τῶν μητέρων, δρόμοι καὶ πάλῃ ἐν γυμνώσει πρὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ βολαὶ δίσκων καὶ ἀκοντίων ἐβρώννουν τὰ σώματα τῶν παρθένων, ἐξ ὧν μητέρων γενομένων ἔμελλον νὰ βλαστήσωσιν ἐβρωμενέστατα τέκνα. Τὸ τέκνον ἐξητάζετο εὐθὺς ὡς ἐγεννᾶτο, καὶ εἰ μὲν εὐρίσκετο ἀνάπηρον καὶ ἄμορφον ἀπεπέμπετο εἰς τοὺς λεγομένους ἀποθέτας, βάραθρόν τι παρὰ τὸν Ταῦγετον, εἰ δὲ εὐπαγὲς καὶ ῥωμαλέον, παρεδίδοτο πρὸς τοὺς γονεῖς εἰς τροφὴν μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους. Ὑπὸ τούτων δὲ ἀντρέφοντο τὰ παιδιά τραχέως, ἔτρωγον ὅ,τι αὐτοῖς παρείχον, περιεπάτουν γυμνόποδα, καὶ ἐν τῇ σκότει ἀφόδῳ, θέρος δὲ καὶ χειμῶνα ἐνεδύοντο τὸ αὐτὸ ἔνδυμα, ἔπαιζον γυμνά, ἐκοιμῶντο ἐπὶ ξηραῖς στρωμνῇς· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐβδόμου ἔτους παρελάμβανεν αὐτὰ ἡ πόλις καὶ κατέταττεν εἰς τὰς καλουμένας ἀγέλας, καὶ εἰς ἱλᾶς· τούτων δὲ προϊστάντο οἱ συμπληρώσαντες τὸ εἰκοστόν ἔτος καὶ οἱ σωφρονέστατοι τῶν νέων, οὓς ἐκάλουν Εἵρενας, πρὸς οὓς ἐπειθοντο καὶ τὰς διαταγὰς ἐτέλουν οὗτοι· οἱ δ' Εἵρενες πάλιν ἦσαν ὑπεύθυνοι εἰς τοὺς πολλὰ δυναμένους παιδονόμους, οἵτινες ὡσαύτως ἐξελέγοντο ἐκ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀνδρῶν. Ἀπαντες δ' οἱ παῖδες συνδιητῶντο, συνετρέφοντο, συνέπαιζον, ἐγυμνάζοντο καὶ ἡσκοῦντο εἰς πάσας τὰς σωματικὰς καὶ πολεμικὰς ἀσκήσεις, ἐκοιμῶντο δὲ ἐπὶ τριφυλλίου, ὅπερ οὗτοι ἀπέκοπτον ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐρώτα· τὸν χειμῶνα ἐπετρέπετο αὐτοῖς νὰ ποιῶσι στιβάδας ἐκ χόρτων ξηρῶν· συνείθιζον δὲ καθόλου νὰ ὑπομένωσι πείναν, ἀγρυπνίαν, ψῦχος, θερμότητα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀλγυδόνας· ἐφ' ᾧ δημοσίως κατ' ἔτος οὗτοι ἐμαστιγοῦντο ὑπὸ τῶν μαστιγοφόρων, οὓς ὁ παῖδονόμος ἐξέλεγεν ἐκ τῶν νεωτέρων, παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Ἀρτέμιδος, τῆς ἐπικαλουμένης Ὀρθίας, μέχρις αἵματος, ὃ δὲ γενναίως ὑπομείνας ἐκηρύσσετο νικητής· λέγουσιν ὅτι πολλοὶ τῶν παίδων ἐκ πολλῆς φιλοτιμίας ἀπέθανον μαστιγούμενοι, οὐδὲν σημεῖον ἀλγυδόνος δεῖξαντες· προσέτι οἱ νέοι ἐδιδάσκοντο νὰ τιμῶσι καὶ γεραίρωσι τοὺς πρεσβυτέρους, ν' ἀποκρίνονται ἐρωτώμενοι συνήτως καὶ συντόμως· τοῦτ' ἐδήλου ὁ περιγυρόμενος λακωνισμός.

Ῥσαύτως δὲ ἐπεμελοῦντο οἱ Σπαρτιᾶται περὶ τῶν ψδῶν καὶ τῶν χορῶν, δι' ὧν ἐπηγοῦντο ἐν ταῖς ἐορταῖς οἱ ὑπὲρ τῆς Σπάρτης ἀποθανόντες, καὶ ἐκακίζοντο οἱ δειλοὶ καὶ οἱ ἀνάνδρσι. Ὡς δ' ὁ βίος τῶν Δωριέων, ὅστις ἐπὶ μακρότερον ἐτηρήθη ἐν τῇ Σπάρτῃ, ἦν ἐν πᾶσι σεμνὸς καὶ ἐμβριθὴς καὶ ἀνδρικός, οὕτω καὶ οἱ νόμοι (τόνοι τῆς μουσικῆς) αὐτῶν ἦσαν σεμνοὶ καὶ σταθεροί, αἱ δ' αἰδοὶ ἐγερτικαὶ θυμοῦ καὶ ὀρμῆς ἐνθουσιώδους καὶ πραγματικῆς ⁽¹⁾.

Κύριον δὲ μέλημα τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου καὶ χρῆμα περισπούδαστον ἦν ὁ πόλεμος· ἐπὶ τοῖς πολεμικοῖς ὁμολογούμενως διέπρεψαν οἱ Σπαρτιᾶται παρὰ πάντας τοὺς Ἕλληνας· διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι δικαίως ὠνόμαζον τοὺς Λακεδαιμονίους μόνους τεχνίτας τῶν πολεμικῶν ⁽²⁾. Ἐκαστὸς Σπαρτιάτης ἐχρεώσται νὰ ᾔη στρατιώτης ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας. Ὁ δὲ στρατὸς τῶν Σπαρτιατῶν διηρεῖτο εἰς ἑξή μόρας, ὧν ἑκάστη εἶχε τετρακοσίους ἄνδρας, ἐπὶ Ξενοφῶντος ὅμως εἶχεν ἑξακοσίους, ὕστερον δὲ ἐννεακοσίους. Ἐκάστη δὲ πάλιν μόρα ὑποδιηρεῖτο εἰς τέσσαρας λόχους, ἕκαστος δὲ λόχος εἰς δύο πεντηκοστίας, ἑκάστη δὲ πεντηκοστὸς εἰς δύο ἐνωματίας· ἑκάστη δὲ μόρα συνετάσσετο ἵλη ἐξ ἑκατὸν ἱππέων. Μετὰ τοῦ στρατοῦ συνηκολούθουν καὶ οἱ στρατολογούμενοι ἀπὸ τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Σκίρου, ἀφ' ἧς καὶ ἐκαλοῦντο Σκιριταὶ· ἡ τῶν Σκιριτῶν αὕτη τάξις ἀπετελεῖτο συνήθως ἐξ ἑξακοσίων φιλῶν· οὗτοι προηγούντο ἐν πολέμῳ καὶ

(1) Τριῶν μνημονεύει ὁ Πλούταρχος ἐνθουσιωδῶν ψδῶν, ἃς ᾄδον ἐν ταῖς ἐορταῖς τρεῖς χοροὶ γερόντων, νέων καὶ παίδων. Ὁ μὲν τῶν γερόντων ἀρχόμενος ἔλεγεν·

Ἄρμες πόκ' ἤμες ἄλκιμοι νεανίαι·

ὁ δὲ τῶν νέων ἀποκρινόμενος ἔλεγεν·

Ἄρμες δέ γ' εἰμές· αἱ δὲ λῆς, πείραν λάβε·

ὁ δὲ τρίτος, ὁ τῶν παίδων·

Ἄρμες δέ γ' ἐσσόμεσθα πολλῶν κάρρονες.

(2) Πάντων ἄκροι τεχνῖται καὶ σοφισταὶ τῶν πολεμικῶν οἱ Σπαρτιᾶται. Πλούτ. ἐν Β. Πελοπίδου. Παρθλ. καὶ Ξεν. Π. Λακ.

εἰτάσσοντο εἰς τὸ ἀρισερὸν κέρας. Ὅπλα δὲ τῶν Σπαρτιατῶν ἦσαν φοινικίς στολή, θώραξ χαλκοῦς, ἀσπίς χαλκῇ καὶ μεγάλῃ, δόρυ μακρόν, ξίφος βραχὺ καὶ περικεφαλαία, ἅτινα ἐπεμελοῦντο νὰ καθαρίζωσι καὶ λαμπρύνωσι. Στρατηγὸς δ' αὐτοκράτωρ παντὸς τοῦ στρατοῦ ἦν ὁ βασιλεὺς αὐτός, ὃς εἶχε περὶ αὐτὸν πολλοὺς ἐκλεκτοὺς Σπαρτιάτας, πολεμάρχας, ἱερεῖς, μάντεις, κήρυκας, ἱατρούς, σαλπικτὰς καὶ πολλοὺς ἐθελοντάς· προσέτι μετὰ τοῦ βασιλέως ἠκολούθουν τριακόσιοι ἐκλεκτοὶ καὶ λαμπροὶ νέοι, οἵτινες ἐκαλοῦντο μὲν ἱππεῖς, συνήθως ὅμως ἐμάχοντο πεζῇ πλησίον τοῦ βασιλέως.

Ἐξεστράτευνον οἱ Σπαρτιάται ἀεὶ χαρίεντες καὶ εὐφρόσυνοι, καὶ μετὰ ῥυθμοῦ πολλοῦ καὶ κόσμου, οὐ χάριν καὶ ἔθουν οὗτοι εἰς τὰς Μούσας, ὡς παρεχομένας ταύτας εὐταξίαν καὶ κόσμον τοῖς μαχηταῖς· προσέτι ἔθουν καὶ τῷ Ἑρωτι, ὡς παρέχοντι τοῖς ἀνθρώποις τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν καὶ αἰδῶ. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ εἰς φάλαγγα πυκνὴν συντεταγμένοι ἐχώρουν, τῶν ἀθλητῶν αὐλούντων τὸ ἐνθουσιῶδες Καστόρειον μέλος, ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὓς συνετάρασσον διὰ πολλῶν καὶ καλῶν ἐξιγμῶν καὶ παραγωγῶν.

Ἐκαστος δὲ τῶν Σπαρτιατῶν ἐξετέλει μετὰ θαυμασίας πειθαρχίας τὰς διαταγὰς τῶν στρατηγῶν καὶ ἀρχόντων· καὶ μαχόμενος ἐφιλοτιμεῖτο νὰ νικήσῃ ἢ ν' ἀποθάνῃ, διότι τοῦτο ἐπέτασσον αὐτῷ οἱ νόμοι σᾶρχεσθαι καλῶς, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα καὶ μαχόμενον νικᾶν ἢ ἀποθνήσκειν. «Τὸ νὰ καταλείπῃ ὁ Σπαρτιάτης ἐν τῇ μάχῃ τὴν θέσιν, ἢ νὰ γίνηται ῥίψαςπισ ἦν ἡ μεγαλειτέρα ἀτιμία, φοβερωτέρα καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου. Ὅσον δ' ἀνδρείως καὶ φοβερωῶς ἐμάχετο ὁ Σπαρτιάτης, τοσοῦτον φιλόανθρωπος ἐδείκνυτο μετὰ τὴν νίκην. Τὸ καταδιώκειν τὸν φεύγοντα πολέμιον ἦν ἀπηγορευμένον ὑπὸ τοῦ νόμου, τὸ δὲ λεηλατεῖν καὶ σκυλεύειν τοὺς πεσόντας ἦν ἔργον τῶν Εἰλώτων.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι νόμοι τοῦ Λυκούργου, ἐν οἷς οὗτος ἀπερχόμενος εἰς Δελφοὺς ὤρκισε τοὺς Σπαρτιάτας σταθερῶς νὰ ἐμμένωσι κατὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ ἐκ τῆς Σπάρτης, ὅπου ὅμως οὔτε αὐτὸς ἐπέστρεψεν, οὔτε ἡ κόνις αὐτοῦ ἐστάλη, διότι κατὰ διατάγην τοῦ ἐν τῇ Κρήτῃ τελευτήσαντος Λυ-

κούργου, τὸ μὲν τούτου σῶμα ἐκάη, ἡ δὲ τέφρα διεσπάρη εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα μὴ τὰ λείψανα αὐτοῦ κομισθῶσιν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ὑπολάβωσιν αὐτοὺς λελυμένους τῶν ὄρκων ὡς ἐπιστρέφαντος τοῦ Λυκούργου. Τὸ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Λυκούργου εἰρημένον πλάσμα ὑποδηλοῖ ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται ἐπὶ πλείστον χρόνον διετέλεσαν τηροῦντες τὰ δωρικά νόμιμα, ὧν κεφάλαιον ἦν τὸ εὐκοσμον, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀρετή. Τοιοῦτες δὲ νόμους ἔχοντες οἱ Σπαρτιᾶται ἐγένοντο ταχέως ἰσχυροὶ καὶ κραταίοι, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς γείτονας αὐτῶν ἐπεχείρησαν πόλεμον καὶ τοὺς Μεσσηνίους καθυπέταξαν.

Περὶ τῶν Μεσσηνιακῶν πολέμων. (1)

§ 37. Ἐποφθαλμιῶντες οἱ Σπαρτιᾶται πρὸς τὴν καλὴν καὶ εὐφορον χώραν τῶν Μεσσηνίων, πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀπαλλοτριωθεῖσαν ἀπ' αὐτῶν, διότι οἱ τὴν Μεσσήνην κατασχόντες Δωριεῖς ὀλιγώτεροι ὄντες τῶν ἐν τῇ Λακωνικῇ συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν παλαιῶν κατοίκων, ἐκαιροφυλάκουν τὴν τελείαν κατάκτησιν τῆς χώρας. Ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς αἰτίας καὶ ἐξ ἄλλων καὶ δὴ καὶ ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἐριδος περὶ τοῦ ἐν Λίμναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱεροῦ, τοῦ ἐν μεθορίois τῆς τε Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, συνέστη, ὡς λέγουσιν ὁ πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος, ὅστις ἐπολεμήθη δέκα καὶ ἐννέα ἔτη ἀπὸ τοῦ 743 μέχρι τοῦ 724 π. Χ. Ἐπολέμουν δ' ἀμφοτέρωι οἱ λαοὶ πρὸς ἀλλήλους μετὰ πολλῆς πικρίας καὶ ἐπιμονῆς, εἰσβάλλοντες εἰς τὴν χώραν ἀλλήλων οἱ μὲν Σπαρτιᾶται ἐκ τοῦ ἐν Μεσσηνίᾳ πολισμάτος Ἀμφείας, οἱ δὲ Μεσσήνιοι ἐκ τῶν ὀχυρῶν πόλεων αὐτῶν καὶ διαρπάζοντες καὶ καταστρέφοντες πᾶν τὸ προστυχόν, μέχρις οὗ οἱ Μεσσήνιοι ἀποκαμόντες μαχόμενοι κατέλιπον τὰς πόλεις καὶ ἀνφίσκησαν εἰς τὸ ὄρος τῆς Ἰθώμης, χωρίον ὀχυρὸν καὶ δύσβατον ὄν, ἔνθα ἦν καὶ βωμὸς τοῦ Ἰθωμάτα Διός. Καὶ κατ'

(1) Τὰ περὶ τῶν Μεσσηνιακῶν πολέμων διηγεῖται Πausanias ὁ περιηγητὴς κατὰ παλαιοὺς ἐπικοὺς ποιητὰς καὶ λογογράφους καὶ κατ' ἐγχωρίους παραδόσεις, ἐν οἷς κεῖται πολλὰ μυθῶδες. Παρβλ. καὶ Στράβ. ε'. 257 καὶ η'. 362.

ἀρχὰς μὲν ὁ Αἰπυτιδῆς Ἀριστόδημος θύσας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ κατὰ τινα χρησμόν πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν θεῶν ἐνίκησε βασιλεὺς γενόμενος τῶν Μεσσηνίων μετὰ τῶν συμμάχων Ἀργείων καὶ Σικυωνίων καὶ Ἀρκάδων τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς τούτων συμμάχους Κορινθίους, ἀλλ' εἰτα ἀτυχήσας καὶ ὑπὸ ὄψεως ὀνείρου ταραττόμενος κατέσφαξεν ἑαυτὸν μανεῖς ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς θυγατρὸς. Οἱ δὲ Μεσσήνιοι ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τε τῆς πολιορκίας καὶ τοῦ λιμοῦ καὶ φοβούμενοι μὴ δι' ἔνδειαν προδιαφθαρῶσιν ἐξῆλθον ἐπὶ τοὺς πολιορκοῦντας καὶ ἀνδρείως ἐπολέμησαν, ἀλλ' ἀπώλεσαν τοὺς ἀξιολόγους στρατηγούς αὐτῶν, μικρὸν δ' ἔτι ἀντισχόντες ἐξέλιπον τὴν Ἰθώμην ἐν ἔτει 724, καὶ ἔφυγον οἱ μὲν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ εἰς τὸ Ἄργος, οἱ δὲ ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν Ἀλκιδαμίδαν ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέκρησαν εἰς τὸ ὑπὸ Χαλκιδῆων πρότερον κτισθὲν Ῥήγιον· οἱ δὲ μείναντες τῶν Μεσσηνίων ἀπώλεσαν τὴν αὐτονομίαν καὶ ὑπεχρέωθησαν ν' ἀποφέρωσι πρὸς τοὺς Σπαρτιατάς τὸ ἥμισυ τοῦ ἐκ τῶν ἀγρῶν καρποῦ, καὶ ὅταν ἀποθνήσκῃ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης νὰ πενθῶσι καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν.

Μετὰ δὲ τὸν εἰρημένον πόλεμον ἡ Σπάρτη πολὺν ἐκινδύνευσε κίνδυνον ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ γεννηθέντων κατὰ τὸν πόλεμον ἐκ μὴ νομίμων γάμων νέων, οὓς παρθενίας ἐκάλουν· οὗτο ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς νόθοι περιφρονούμενοι συνώμοσαν μετὰ τῶν Εἰλώτων εἰς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, μηνυθείσης δὲ τῆς συνωμοσίας ἡναγκάσθησαν νὰ καταλίπωσι τὴν Σπάρτην, καὶ λαβόντες ἡγεμόνα τὸν Σπαρτιάτην Φάλανθον ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔκτισαν τὴν Τάραντα ἔτει 708 π. Χ.

Ἀλλ' οἱ μείναντες τῶν Μεσσηνίων αἰρετώτερον ὑπολαμβάνοντες τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον ἢ τὴν ὥμην καὶ ἀπάνθρωπον δουλείαν τῶν Σπαρτιατῶν, παροξυνόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐπιφανῶν καὶ γενναίων νέων, μάλιστα δὲ ὑπὸ τοῦ ἥρωος Αἰπυτιδοῦ Ἀριστομένους τοῦ ἐξ Ἀνδανίας, ἐπανέστησαν καὶ δεύτερον ἔχοντες συμμάχους ἄλλους τε τῶν Πελοποννησίων καὶ τοὺς Ἀρκάδας καὶ τοὺς Ἀργεῖους, οἵτινες ἐμίσαν τὴν τῆς Σπάρτης ὑπεροχὴν· οὕτως ἤρξατο λοιπὸν ὁ δεύτερος Μεσσηνιακὸς πό-

λεμος, ὅστις ἐπολεμήθη δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ 685 μέχρι 668 π. Χ. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνικῶντο οἱ Σπαρτιάται ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων, ὧν αὐτοκράτωρ στρατηγὸς ἦν ὁ ἥρως Ἀριστομένης, ὅστις λέγουσιν ὅτι ἔπραξεν ἔργα τόλμης καὶ ἀνδρείας πολλά καὶ θαυμάσια· εἴτα δὲ προσλαβόντες οὗτοι κατὰ τὸν χρησμὸν Τυρταῖον τὸν Ἀθηναῖον τὸν ποιητὴν καὶ κιθαριδόν, οὗτινος τὰ ἐνθουσιώδη ἐλεγεία πολὺ ἐνεθάρρουν τοὺς Σπαρτιάτας καὶ προὔκालουν τούτους εἰς ὁμόνοιαν, ἤρξαντο πάλιν νὰ νικῶσι· τῷ τρίτῳ δὲ μάλιστα ἔτει τοῦ πολέμου διαφθείραντες χρήμασι τὸν βασιλέα τῶν Ἀρκάδων Ἀριστοκράτην ἐνίκησαν νίκην λαμπράν. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἔπесον ἐν τῇ μάχῃ καὶ μάλιστα οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρεῖοι στρατηγοί, ὁ Ἀριστομένης ἔπεισε τοὺς Μεσσηνίους νὰ καταλίπωσι τὴν Ἀνδανίαν καὶ ἄλλα πολίσματα καὶ ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὸ ὄρος Εἶραν, ὅπου ἔνδεκα ἔτη ἀνδρείως ἡμύνοντο τοὺς πολιορκοῦντας Σπαρτιάτας, πολλὰς ἐφόδους καὶ καταδρομὰς ποιῶντες εἰς τὴν Λακωνικὴν, καθ' ἃς συνελήφθη ὁ Ἀριστομένης ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ παραδόξως ἐσώθη ἐκ τοῦ βαράθρου Κεάδα, ὅπου ἐρρίφθη, ἵν' ἀποθάνῃ τὸν διὰ λιμοῦ θάνατον, ἐφελκόμενος ὑπὸ ἀλώπεκος. Τέλος δὲ μετὰ τριήμερον φονικὴν καὶ δυσχερῆ μάχην ἐάλω, ὡς ἦν πεπρωμένον, ἡ Εἶρα ἔτει 668 π. Χ. καὶ οὕτω τελευτᾷ καὶ ὁ δεῦτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος. Τότε πολλοὶ τῶν εὐγενῶν Μεσσηνίων ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀριστομένου Γόργου καὶ Μαντίκλου ἀπέπλευσαν εἰς τὸ Πηγιον, ὅθεν ἐξελθόντες ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως Ζάγκλης, τὴν Μεσσήνην μετωνόμασαν. Ὁ δ' Ἀριστομένης ἡβουλήθη ἐκ τῆς Ἀρκαδίας μετὰ τινων καὶ ἄλλων νὰ ἐπιπέσῃ αἰφνης κατὰ τῆς Σπάρτης καὶ κυριεύσῃ ταύτην, ἀλλ' ἡ τολμηρὰ αὕτη ἐπιχείρησις προὔδωκε καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀρκάδων Ἀριστοκράτους, ὅπερ μαθόντες ὕστερον οἱ Ἀρκάδες ἐλιθοβόλησαν τὸν βασιλέα καὶ κατέλυσαν τὴν βασιλικὴν ἀρχήν. Ὁ Ἀριστομένης καταλιπὼν τὴν Πελοπόννησον ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Ρόδον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν, ὡς λέγουσιν, οἱ δὲ ἀπομείναντες τῶν Μεσσηνίων κατετάχθησαν εἰς τὸ Εἰλωτικόν· οὔτινες ὁμοῦ αἰεὶ ὀρεγόμενοι τῆς αὐτονομίας ἐπανέστησαν καὶ τρίτον μετὰ

διακόσια ἔτη, ἵνα ἀπαλλαχθῶσι τῆς δουλείας τῶν Σπαρτιατῶν.

Μετὰ δὲ τὴν κατὰκτησιν τῆς Μεσσήνης ἐπεχείρησαν οἱ Σπαρτιαῖται πόλεμον καὶ πρὸς ἄλλους γείτονας λαούς, οἷον πρὸς τοὺς Ἀρκάδας καὶ μάλιστα τοὺς Τεγεάτας, οἵτινες γενναίως πολλὰ ἔτη πόλεμον ἐπολέμουν δεινόν, τέλος ἡναγκάσθησαν οὗτοι νὰ γένωνται σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν, πρὸς οὓς συνεφώνησαν νὰ ἔχωσι πάντοτε ἐν τοῖς πολέμοις τὸ εὐώνυμον κέρας· ὥσαύτως δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους ἐπολέμησαν, οὓς ἀφείλον περὶ τὰ 550 π. Χ. τὴν Κυνουρίαν. Τελευτῶντες δὲ οἱ Σπαρτιαῖται κατέστησαν ἡγεμόνες τῆς Πελοποννήσου, πλὴν τοῦ Ἀργους καὶ τῆς Ἀχαΐας, καὶ οἱ ἰσχυρότεροι τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων. Εἰς καιρὸν δὲ νὰ μνημονεύσωμεν ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Σπάρτης ὁ βασιλεὺς Δημάρατος ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ ἐτέρου καὶ φιλοδόξου βασιλέως Κλεομένους τοῦ Α. καὶ κατέφυγε πρὸς τοὺς Πέρσας ἐν ἔτει 491.

Περὶ τῶν Ἀθηνῶν.

§ 38. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς διηροῦντο παλαιόθεν εἰς τέσσαρας φυλάς καὶ εἰς δώδεκα δήμους⁽¹⁾, οἵτινες εἶχον ἴδια βουλευτήρια καὶ ἰδίους ἄρχοντας· τούτους διεσπαρμένους ὄντας καὶ διαφερομένους καὶ πολεμοῦντας ἐνίοτε πρὸς ἀλλήλους ὁ συνετὸς Θησεὺς ἔπεισεν, ὥς λέγουσι, νὰ καταλύσῃσι τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀρχάς καὶ ν' ἀναδείξωσιν ἐν κοινὸν βουλευτήριον καὶ πρυτανεῖον τὰς Ἀθήνας ἐν ἔτει 1250 π. Χ. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς πολιτικῆς ταύτης ἐνώσεως καὶ συνοικισμοῦ ἐώρταζον οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἔτος τὰ συνοίκια καὶ ἑορτὴν λαμπράν εἰς τιμὴν τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς τὰ Παναθήναια⁽²⁾. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Σκύρῳ τελευτὴν

(1) Ἐκάστη δὲ τῶν τεσσάρων φυλῶν, αἵτινες ὠνομάζοντο πιθανῶς ἐκ τοῦ βίου τῶν κατοίκων Τελέοντες ἢ Γελέοντες, Ὅπλητες, Αἰγικορεῖς καὶ Ἀργαδεῖς, διηρεῖτο εἰς τρεῖς φρατρίας, ἑκάστη δὲ πάλιν τούτων εἰς τριάκοντα γένη, ἅτινα ἡνοῦντο διὰ κοινῶν θυσιῶν καὶ ἱερῶν. Προσέτι οἱ κάτοικοι τῆς χώρας διηροῦντο εἰς τρία, εἰς εὐπατρίδας, γεωμόρους καὶ δημιουργούς, ἡ δὲ χώρα αὕτη εἰς δήμους, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἠῤῥῆσεν εἰς τέλος εἰς 174.

(2) Ἰδὲ Θουκυδ. 2,15.

τοῦ Θησέως ἐβασίλευον ἐν Ἀθήναις οἱ τοῦτοιο ἀπόγονοι μέχρις οὗ ὁ Νηλεΐδης Μέλανθος φυγὼν ἐκ τῆς Πύλου κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου νικήσας ἐκ μονομαχίας τὸν βασιλέα τῶν Βοιωτῶν Ξάνθον ἐγένετο αὐτὸς βασιλεὺς· ὅτε ὁμως ὁ Κόδρος ὁ υἱὸς τοῦ Μελάνθοιο ἔπεσεν ἐκουσίως τῷ 1068 π.Χ. μαχόμενος, ὡς προείπομεν, πρὸς τοὺς ἐπιστρατεύσαντας ἐπὶ τὰς Ἀθήνας Δωριεῖς καὶ ἀτοχήσαντας, τότε οἱ εὐπατρίδαι διὰ τὴν περὶ διαδοχῆς, ὡς λέγεται, ἔριδα τῶν υἱῶν τοῦ Κόδρου καταλύσαντες τὴν βασιλείαν κατέστησαν τὸν Μεδῶνα ἄρχοντα ἰσόβιον μὲν, ὑπεύθυνον ὁμως, οἱ δὲ νεώτεροι υἱοὶ τοῦ Κόδρου Νηλεὺς καὶ Ἀνδροκλος καταλιπόντες τὴν Ἀττικὴν ἀπέκησαν μετὰ πολλῶν ἐκ τῆς Αἰγαιείας φυγόντων εἰς τὴν Ἰωνίαν. Δέκα καὶ τρεῖς ἄρχοντες ἰσόβιοι καὶ ὑπεύθυνοι πάντες ὁμως Κοδρίδαι ἢ Μεδωνίδαι τῶν Ἀθηναίων γίνονται. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τούτων Ἀλκμαίωνος ἐν ἔτει 752 π. Χ. γίνονται ἀντὶ ἰσοβίων ἄρχοντες ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐξ ὧν οἱ τέσσαρες πρῶτοι ἦσαν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κόδρου, οἱ δὲ μετὰ τούτους ἐκ τῶν εὐπατριδῶν. Τέλος καὶ τὴν δεκαετῆ ἀρχὴν οἱ εὐπατρίδαι μετέβαλον εἰς ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἐν ἔτει 683 καὶ ἐξελέγοντο ἐκ τῶν εὐπατριδῶν αὐτῶν ἐννέα ἄρχοντες, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐκαλεῖτο ἄρχων ἐπάνυμος, διότι ἀπὸ τοῦτου ὠνομάζετο τὸ ἔτος, ὁ δὲ δεῦτερος βασιλεὺς, διότι οὗτος ἦν ἐπιμελητὴς καὶ δικαστὴς ἱερῶν πραγμάτων, ὧν τὴν ἐπιμέλειαν εἶχε πρότερον ὁ βασιλεὺς, ὁ δὲ τρίτος ἐλέγετο πολέμαρχος· οὗτος εἶχε κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν κατὰ πόλεμον στρατηγίαν, ὕστερον δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου μηδικοῦ πολέμου ἐπετράπησαν αὐτῷ τὰ τε τῶν μετοίκων, τῶν ἀπελευθέρων καὶ τὰ τῶν ἐν Ἀθήναις ξένων. Οἱ δ' ἄλλοι δὲ ἄρχοντες ἐκαλοῦντο θεσμοθέται, διότι τούτων ἔργον ἦν τὸ ἐπιμελεῖσθαι τῶν θεσμῶν καὶ τὸ δικάζειν περὶ πραγμάτων μὴ ἀναγομένων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἄλλων τριῶν ἀρχόντων.

Περὶ τοὺς χρόνους τούτους τὰ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων εἰχονλίαν κακῶς, διότι οἱ εὐπατρίδαι, ἔχοντες ἀπάσας τὰς ἀρχάς, καὶ ἐν ταῖς κρίσεσιν ὄντες αὐτογνώμονες δι' ἑλλειψιν γραπτῶν νόμων, ἐπέεζον καὶ κατέθλιβον τοὺς τεχνίτας καὶ γεωρ-

γούς, καὶ πολλοὺς τούτων ὑποχρέους ὄντας ἡνάγκαζον νὰ ὑπηρετῶσι καὶ νὰ δουλεύωσι παρ' αὐτοῖς, διὸ πολλὰ κακούμενος ὁ δῆμος ἐτάρασσε τὰ πράγματα, καὶ ἐζήτηι γραπτοὺς νόμους, ἵνα διὰ τούτων περιορίσῃ τὴν αὐτογνωμοσύνην αὐτῶν. Οἱ μὲν εὐπατρίδαι λοιπὸν φοβοῦμενοι μὴ ὁ δῆμος στασιάσῃ καὶ συνταράξῃ τὴν πολιτείαν ἀνέθηκαν ἐν ἔτει 624 π. Χ. εἰς τὸν ἄρχοντα Δράκοντα νὰ συγγράψῃ τοὺς παλαιοὺς νόμους, καὶ νὰ προσθέσῃ καὶ νέους. Ὁ δὲ Δράκων εὐπατρίδης ὢν καὶ αὐτὸς ἐνομοθέτησε πρὸς εὐνοίαν τῶν ὁμοτίμων εὐπατρίδων ἐτήρησεν ἀνέπαφον τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἔγραψε νόμον νὰ δικάζωνται οἱ ἐφ' αἵματι διωκόμενοι ἐν τοῖς πέντε δικαστηρίοις τῶν ἐφετῶν· ἅπανα ἔκειντο ἐν τῇ πόλει καὶ πλησίον τῆς πόλεως εἰς καθιερωμένους τόπους. Ἀρχαιότατον δὲ πάντων καὶ τιμιώτατον φοινικὸν δικαστήριον ἦν ὁ Ἄρειος Πάγος, κληθεὶς οὕτω ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ λόφου τοῦ Ἄρεως, ἐφ' οὗ ἔκειτο· ἐδίκαζεν ὁ Ἄρειος Πάγος περὶ φόνου, τραύματος καὶ φαρμάκων ἐκ προνοίας, τὰ δ' ἄλλα τέσσαρα δικαστήρια τῶν ἐφετῶν ἐδίκαζον περὶ ἀκουσίου φόνου, περὶ μοιχίας, περὶ ἀμύνης, περὶ φόνου ἐξ ἀψύχων πραγμάτων γενομένου, οἷον λιθοῦ ἢ ξύλου ἢ σιδήρου, βαλλομένων ἐξ ἀγνώστου⁽¹⁾.

Οἱ τοῦ Δράκοντος ὅμως νόμοι ταχέως ἡμελήθησαν διὰ τὸ μέγεθος τῆς ζημίας, διότι ἅπανι τοῖς ἁμαρτάνουσι κατὰ Πλούταρχον ὥριστο ζημία θάνατος· διὸ καὶ ὁ ῥήτωρ Δημάδης καλῶς περὶ τῶν νόμων τοῦ Δράκοντος εἶπεν ὅτι δι' αἵματος ἐγράφησαν, οὐχὶ διὰ μέλανος. Νῦν ὁ δῆμος, χειρὸν ἢ τὸ πρότερος κακούμενος ὑπὸ τῆς ἀνομίας, καὶ οὐδεμίαν βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς του ἐλπίζων παρὰ τῶν εὐπατρίδων, ἠθύνει καὶ ἐδοῖται τὸν πλούσιον καὶ δυνατὸν Κύλωνα, ὅστις ὠρέγετο νὰ γένηται τύραννος ἐν Ἀθήναις, ἥτις ἀρχὴ ἦν φανερώς ἐπαχθῆς εἰς τοὺς εὐπατρίδας.

Ὁ Κύλων λοιπὸν βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ ὑπὸ τοῦ πεινθεροῦ αὐτοῦ Θεαγένους τοῦ ἐν Μεγάροις τυράννου κα-

(1) Ἰδὲ Δημοσθ. κ. Ἀριστοκρ. σ. 645 καὶ Αἰσχίν. κ. Κτησιφ. 85.

τέλαθεν ἐν ἔτει 612 π. Χ. τὴν ἀκρόπολιν, ἐπολιορκήθη ὁμοῦς ὑπὸ τοῦ τότε ἐπωνύμου ἄρχοντος Μεγακλέους, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλκμαίωνος καὶ μέγιστον ἐκινδύνευε κίνδυνον, μέχρις οὗ οὗτος μὲν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ διέφυγεν εἰς Μέγαρα, οἱ δὲ μείναντες κατέφυγον ἰκέται εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν Εὐμενίδων, ὅπου ὁμοῦς ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μεγακλέα ἀθέως ἐσφάγησαν. Ἐπειδὴ τὸ ἄγος ἐπράχθη ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῶν Ἀθηναίων, διὰ τοῦτο ἔνοχοι τούτου ἦσαν πάντες οἱ Ἀθηναῖοι, ἰδίᾳ δὲ ἑναγεῖς καὶ ἀλιτῆριοι ἐκαλοῦντο οἱ ἀπὸ τοῦ Μεγακλέους καὶ οἱ Ἀλκμαιωνίδαι. Τὸ Κυλώνειον τοῦτο ἄγος ἐγένετο αἰτία ἐμφυλίων ἐρίδων, ἐξ ὧν πολλάκις ἐξωρίσθησαν οἱ ἑναγεῖς Ἀλκμαιωνίδαι. Τελευτῶντες δ' οὗτοι ἐδικάσθησαν κατὰ συμβουλήν τοῦ Σόλωνος, καὶ καταδικασθέντες οἱ μὲν ζῶντες ἔφυγον, τῶν δὲ τεθνεώτων τὰ ὅστ' ἀνορυχθέντα ἐξεβλήθησαν πέραν τῶν ὀρίων τῆς Ἀττικῆς, τὴν δὲ πόλιν ἐκάθηρε διὰ θείων τελετῶν ὁ ἐκ τῆς Κρήτης προσκληθεὶς ἱερόμαντις Ἐπιμενίδης (1).

Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἤρξαντο πάλιν νὰ στασιάζωσι πρὸς ἀλλήλους διασχισθέντες εἰς τρία κατὰ τὰ τρία διάφορα μέρη τῆς χώρας, ἅτινα οὗτοι κατέκουν, α) εἰς τοὺς Πεδιαιούς, οἵτινες κατέκουν τὸ πρὸς τὴν Μεγαρίδα ἐπίπεδον μέρος, καὶ πλοῦσιοι καὶ κτηματικοὶ ὄντες ἐζήτουν πολίτευμα ἀριστοκρατικὸν ἢ ὀλιγαρχικόν· β) εἰς τοὺς Παράλους, οἵτινες κατέκουν τὴν πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀττικῆς παραλίαν, οὗτοι ἦσαν ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι καὶ ἐπεθύμουν μεμιγμένον πολίτευμα· γ) εἰς τοὺς Διακρίους ἢ Ὑπερακρίους, οἵτινες εἶχον τὰ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολικά ὄρεινὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐπεθύμουν τὴν δημοκρατίαν· τούτοις προσετέθησαν καὶ πλῆθος ἀπόρων δημοτῶν, οἵτινες μισοῦντες τοὺς εὐπατρίδας πάντα λίθον ἐκίνουν εἰς ταπεινώσιν τούτων, εἰς οὓς οὗτοι ὑπόχρεοι ὄντες καὶ ἀδυνατοῦντες ν' ἀποδώσωσι τὰ χρῆν ἐκινδύνευον νὰ γένωνται κατὰ τινα παλαιὸν νόμον δοῦλοι «ἀγῶγιμοι», καθὼς πολλοὶ καὶ ἄλλοι ἐπωλήθησαν διὰ χρῆν αὐτοῖς τε καὶ τὰ τούτων τέκνα καὶ εἰς ξένην γῆν μάλιστα, ἄλλοι δὲ ἔφυγον

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 5, 71. καὶ Θουκυδ. 1, 126 καὶ Πλουτ. Σόλ 12.

τὴν πατρίδα, ὅπως ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τῆς τυραννίδος καὶ ὠμό-
τητος τῶν δανειστῶν. Οὕτω λοιπὸν κακῶς ἐχούσης τῆς χώρας
ἐξελέχθη ὑφ' ἀπάντων ἄρχων ἐπώνυμος ὁ Σόλων τῷ 594 π.Χ.
εἰς ὃν ἀνέθηκαν τὴν διόρθωσιν τῶν πραγμάτων.

Περὶ τοῦ Σόλωνος καὶ τῶν τούτου νόμων.

§ 39. Ὁ Σόλων ἦν ἐκ Σαλαμῖνος, υἱὸς τοῦ ἀπὸ τοῦ Κόδρου
'Εὐηκεστίδου· τὸν ἄνδρα τοῦτον πάντες οἱ Ἀθηναῖοι πολὺ ἐτί-
μων καὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν μακρῶν ἀποδημιῶν πείραν αὐτοῦ καὶ διὰ
τοὺς χρηστοὺς τρόπους, μάλιστα δὲ διὰ τὴν πολλὴν παιδείαν,
ἧς ἕνεκα καὶ εἰς τῶν ἐπτὰ σοφῶν κατελέχθη. Ἔργον δὲ τῆς πό-
λιτικῆς τούτου πείρας καὶ συνέσεως ἦν πρῶτον μὲν ἡ ἀνάκτη-
σις τῆς νήσου Σαλαμῖνος, περὶ ἧς οἷ τε Μεγαρεῖς καὶ οἱ Ἀθη-
ναῖοι πολὺν χρόνον πρὸς ἀλλήλους ἐπολέμουν, μέχρις οὗ οἱ
'Αθηναῖοι ἀποκαμώντες πολεμοῦντες ἔθεντο νόμον εἰς θάνατον
καταδικάζοντα πάντα, ὅστις ἤθελεν εἰπεῖ τι περὶ ἀνακτῆσεως
τῆς Σαλαμῖνος. Ὁ Σόλων λοιπὸν μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὕβριν ταύ-
την ἤλθε προσποιηθεὶς ἔκστασιν φρενῶν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ
ἀπήγγειλεν ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ κήρυκος ἦν αὐτὸς οὗτος ἐποίη-
σεν ἐλεγείαν περὶ τῆς ἀπωλείας τῆς Σαλαμῖνος· οἱ Ἀθηναῖοι
ἡδέως ἀκούοντες τὴν ψῆδὴν, παρορμώμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν φί-
λων τοῦ Σόλωνος προθύμως ἔλυσαν τὸν νόμον, καὶ ἀναδείξαν-
τες στρατηγὸν αὐτὸν τὸν Σόλωνα ἐστράτευσαν κατὰ τῶν Μεγα-
ρέων, καὶ νικήσαντες τούτους διὰ στρατηγήματος τοῦ Σόλωνος
ἀνέκτησαν τὴν νήσον ἔτει 604 π. Χ. Ἐπειδὴ οἱ Μεγαρεῖς προσε-
κάλεσαν δικαστὰς καὶ διαλλακτὰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὁ Σό-
λων ἔπεισε τούτους δικάζοντας ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δικαίως ἀντι-
ποιοῦνται τῆς Σαλαμῖνος δι' ἑνὸς στίχου τοῦ Ὀμήρου πιθανῶς
τότε ἐμβληθέντος (1)· δεύτερον δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὀνομαστό-
τερον ἔργον ἦν ὅτι διὰ τῆς τούτου συμβουλῆς καὶ παραινέσεως
οἱ Ἀμφικτύονες, πρὸς οὓς τότε ἐπρεσβεύετο, ἐπολέμησαν πρὸς
τοὺς Κιρραίους, οἵτινες καὶ μέρος τοῦ ἱεροῦ ἀγροῦ τοῦ μαντείου
τῶν Δελφῶν ἐσφετερίσθησαν, καὶ τοὺς πορευομένους εἰς τὸ

(1) Ἰλιάδ. Β. 568.

μάντιον διὰ φόρων ἀφορήτων ἐδάρυνον· οἱ Ἀμφικτύονες τελευτῶντες κατέσκαψαν νικήσαντες τὴν πόλιν Κίβραν, καὶ τὴν χώραν αὐτῆς καθιέρωσαν τῷ Ἀπόλλωνι (1). Ὁ εἰρηνένος πόλεμος ἐπολεμήθη δέκα ἔτη πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 600 μέχρι τοῦ 590 π. Χ. καλεῖται δὲ πρῶτος ἱερὸς πόλεμος.

Ἀρχων ἐπώνυμος ἀναδειχθεὶς ὁ Σόλων τῷ 594 π. Χ. πάλιν ἐπεμελήθη ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν κακῶν τῆς ἀνομίας καὶ ἀναρχίας. Πρῶτον λοιπὸν τούτου φιλανθρώπουμα ἦν ἡ σεισάχθεια, δι' ἧς ὁ δῆμος ἀνεκουφίζετο τοῦ ἄχθους τῶν χρεῶν, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἐκ τοῦ σεῖω καὶ ἄχθους γινόμενον. Ἡ ἀνακούφισις δ' αὕτη ἐγένετο α) διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ τόκου καὶ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος· διότι τὴν μὲν πρότερον ἐβδομήκοντα τριῶν δραχμῶν οὔσαν, ἐποίησεν ἑκατὸν, ὥστε οἱ ἀποτίνοντες τὰ χρεῖα ὠφελοῦντο εἰκοσι καὶ ἐπτὰ ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, δὲν ἐδλάπτοντο δὲ καὶ οἱ ἀπολαμβάνοντες· β) διὰ τῆς ἀμνηστίας πάντων τῶν διὰ χρεῖα ἀτίμων γενομένων πλὴν τῶν ἐπὶ φόνῳ καταδικασθέντων ἢ ἐπὶ τυραννίδι· γ) διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως νὰ δανειζοσὶ τὸ λοιπὸν ἐπὶ τοῖς σώμασι· δ) διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ὑποθήκης τῶν διὰ δάνεια κτημάτων. Προσέτι κατηργήθησαν ἅπαντες οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος πλὴν τῶν φονικῶν, διότι οὗτοι ἦσαν παλαιότατοι καὶ διὰ θρησκευτικῶν ἐθίμων καθιερωμένοι. Εἶτα ὁ Σόλων, ἵνα ὁρίσῃ ἐξ ἑαυτοῦ τὰ δίκαια, τὰς συνεισφοράς πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τὰς λειτουργίας ἐκάστου τῶν πολιτῶν, διήρξεσε τούτους (2) κατὰ

(1) Ἐξηνδραποδίσαντο, κατ' Αἰσχίνην, τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς λιμένας ἔχωσαν, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν κατέσκαψαν, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν καθιέρωσαν κατὰ τὴν μαντείαν. Ἰδὲ καὶ Πλουτ. Σόλ. 11.

(2) Τρεῖς τάξεις κατοίκων διεκρίνοντο ἐν Ἀθήναις, πρῶτοι ἦσαν οἱ ἀπὸ ἀστῶν γονέων γεννηθέντες, οἵτινες ἦσαν οἱ κυρίως πολῖται Ἀθηναῖοι· δεῦτεροι οἱ μέτοικοι· ἦσαν δ' οὗτοι οἱ ἀπὸ ἄλλης πόλεως, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, εἰς Ἀθήνας μετοικήσαντες καὶ κατοικοῦντες· εἰς τούτους δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχωσι κτήματα ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἠδύναντο δὲ μὴ νὰ μετέρχωνται ὅτι

τάς προσόδους ἀπὸ τῶν κτημάτων αὐτῶν εἰς τέσσαρας τάξεις, αἵτινες ἐλέγοντο τιμήματα ἐκ τῆς τιμῆς τῆς περιουσίας ἐκάστου.

Ἦσαν δὲ αἱ τέσσαρες τάξεις αἷδε·

Πρώτη μὲν ἡ τῶν πεντακισιομεδίωνων, οἵτινες εἶχον πρόσοδον ἀπὸ τῶν ἀγρῶν αὐτῶν πεντακισίους μεδίμνους, ἥτοι μέτρα ξηρῶν καὶ ὑγρῶν γεννημάτων, οἷον καρπῶν, ἐλαίου καὶ οἴνου.

Δευτέρα δὲ ἡ τῶν ἱππέων, οἵτινες εἶχον πρόσοδον τριακισίους μεδίμνους καὶ ἠδύναντο νὰ τρέφωσιν ἵππον.

Τρίτη δὲ ἡ τῶν ζευγιδῶν, οἵτινες εἶχον πρόσοδον ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἢ διακισίους μεδίμνους καὶ ἠδύναντο νὰ τρέφωσι ζεῦγος βοῶν.

Τετάρτη δὲ ἡ τῶν θητῶν, οἵτινες ἢ οὐδεμίαν ἢ μικροτέραν εἶχον πρόσοδον· οὗτοι οὐδένα ἐτέλουν φόρον, ἀλλὰ καὶ οὐδεμιᾶς μετεῖχον ἀρχῆς, πλὴν τοῦ συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζειν· μόνον δὲ οἱ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων ἐφορολογοῦντο καὶ μετεῖχον τῶν ἀρχῶν καὶ πάσης λειτουργίας.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀξία ἐκάστου μεδίμνου ἦν τότε μιᾶς δραχμῆς, ὅηλον ὅτι τὸ τῆς πρώτης τάξεως φορολογοῦμενον τίμημα (κεφάλαιον) ἦν 6000 δραχμῶν, τὸ δὲ τῆς δευτέρας 3600, τὸ δὲ τῆς τρίτης 1800, διότι κατὰ τὸ τίμημα τοῦτο οὐχὶ κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς περιουσίας ἐφορολογοῦντο οἱ Ἀθηναῖοι· καὶ ἀλὺν

ἐγίγνωσκον ἔργον, ἀποφέροντες μέτριόν τινα φόρον· ὥφειλεν ὁ μὲν ἕκαστος τούτων νὰ ἔχῃ Ἀθηναῖον προστάτην, ὅστις νὰ προστατεύῃ αὐτὸν ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ νὰ ἐπιμελῇται τῶν ἐδίων καὶ δημοσίων τούτου ὡς ἐγγυητής· ἂν δέ τις τῶν μετοίκων ἐσφτερρίζετο πολιτικά δίκαια, ἐπωλεῖτο ὡς δοῦλος· τρεῖς δὲ ἦσαν οἱ δοῦλοι, ὧν τὸ πλῆθος ἦν πολὺ ἐν Ἀθήναις· πρὸς τούτους οἱ Ἀθηναῖοι προσεφέροντο φιλανθρωπώτατα πάντων· οὐδεὶς τῶν κυρίων εἶχεν ἐξουσίαν νὰ φονεύσῃ δοῦλον ἢ ὡμῶς νὰ μεταχειρίζεται τοῦτον· ὁ κακούμενος δοῦλος ἠδύνετο νὰ καταφύγῃ ἑκέτης εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θησέως καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ πωληθῇ εἰς ἕτερον δεσπότην· πολλοὶ δὲ τῶν δούλων συχνὰ ἀπηλευθεροῦντο καὶ κατετάσσοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν μετοίκων.

οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἀπεδίδοσαν πάντα τὸν ἐκ τοῦ τιμήματος φόρον, οἱ δὲ τῆς δευτέρας τὰ β, ἡ δὲ τῆς τρίτης τὰ γ. Κατὰ δὲ ταῦτα τὸ εἶδος τῆς πολιτείας ἦν οὐχὶ ἐκ γένους, ἀλλ' ἐκ τιμημάτων ἀριστοκρατία, ἥτοι τιμοκρατία· μετείχε δὲ καὶ δημοκρατίας τὸ αὐτό, καθότι ἡ ἀκτῆμων τάξις μετείχε τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν δικαστηρίων.

Τὴν μεγίστην ἐν Ἀθήναις δύναμιν εἶχεν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, εἰς ταύτην συνήρχοντο πάντες οἱ ἀπὸ εἴκοσιν ἐτῶν πολῖται Ἀθηναῖοι καὶ συνεζήτουν περὶ πάντων τῶν σπουδαιοτάτων πραγμάτων τῆς πολιτείας, οἷον περὶ νόμων, περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου, περὶ παρανομιῶν, περὶ ἐκλογῆς ἀρχόντων, περὶ τῆς διαχείρισεως τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ περὶ ἄλλων (1). Συνήγον δὲ τὰς ἐκκλησίας διὰ κηρύκων ἢ διὰ προγραμμάτων οἱ πρυτάνεις κατ' ἀρχὰς μὲν ἅπαξ, ὕστερον δὲ τετράκις ἐκάστης πρυτανείας, πάλαι μὲν ἐν τῇ Πνυκί, ὅπου ἦν τὸ βῆμα, ὕστερον δ' ἐν τῇ Διονυσιακῇ θεάτρῳ· ἀλλὰ καὶ ἐκτάκτως συνελέγοντο αἱ ἐκκλησίαι τοῦ δήμου· αἱ τοιαῦται ἐκκλησίαι ἐλέγοντο σύγκλητοι, ἐν ᾧ αἱ τακτικαὶ ἐλέγοντο κύριαι. Ἄνδρες δὲ τοῦ δημοσίου ἐπεσπτάουν, ἵνα μὴ εἰσέλθῃ τις εἰς αὐτὰς παρανόμως ἢ μὴ ἐξέλθῃ πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς ἐκκλησίας· τοῦτου ἕνεκα ἐφ' ὅσον ἡ ἐκκλησία διήρκει ἦν πεφραγμένη ἢ πρὸς τὴν Πνύκα φέρουσα ὁδός, καὶ αἱ τῆς πόλεως πύλαι κεκλεισμέναι καὶ ἡ ἀγορὰ ἀργοῦσα. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἕκαστος πολίτης ἡδύνατο νὰ ἀγορεύσῃ περὶ τῶν προκειμένων· διὸ καὶ ὁ κῆρυξ ἐπὶ πρῶτα αἰτῆς ἀγορεύειν βούλεται· συνήθως δὲ ἡγόρευον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἄνδρες ἔμπειροι τῶν πολιτικῶν καὶ ῥήτορες γνώριμοι, οἵτινες ἀγορεύοντες ἦσαν ἀπαρεγγχεῖρητοι, διὸ καὶ ἐφόρουν στέφανον· τούτους ὅμως λοιδοροῦντας καὶ ἀκοσμοῦντας κατεδίκαζον αἱ πρόεδροι εἰς πρόστιμον πεντήκοντα δραχμῶν. Μετὰ δὲ τὰς ἀγορεύσεις οἱ ἐκκλησιάζοντες ἐψήφισον. Ἐγίνετο δὲ ἡ ἐπιψήφισις ἢ διὰ χειροτονίας ἢ διὰ ψήφων· ἵνα δὲ τὸ ψήφισμα ἔχῃ κῦρος, ἔπρεπεν αἱ ψῆφοι νὰ ᾧσι καὶ 6000.

Περὶ παντὸς δὲ πράγματος, ὅπερ προϋτίθετο εἰς τὴν ἐκκλη-

(1) Ἰδὲ Πολυδ. 8,95. 132.

θίαν τοῦ δήμου, προεβουλευέτο ἡ βουλὴ, ταύτην δὲ ἀπετέλουσαν τετρακόσιοι ἄνδρες, ἑκατὸν ἀφ' ἑκάστης τῶν τεσσάρων φυλῶν, ἐκ τῶν τριῶν ὁμῶς πρώτων τάξεων καὶ ἐχόντων ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν διὰ κλήρου ἐπὶ ἓν ἔτος ἐκλεγόμενοι. Ἀπὸ Κλεισθένους ὁμῶς ἐν ἔτει 509, ὅτε αἱ τέσσαρες φυλαὶ μετεποιήθησαν εἰς δέκα, ὥς προϊόντες θέλομεν εἰπεῖν, καὶ ἐξ ἑκάστης τούτων ἐξελέγοντο πεντήκοντα βουλευταί, ἡ βουλὴ ἀπετελεῖτο ἐκ πεντακοσίων βουλευτῶν. Οἱ βουλευταὶ πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν βουλὴν ἐδοκιμάζοντο, ἂν ὁ βίος αὐτῶν ᾖ ἀνεπίληπτος, εἰτα δὲ ὤμνουν τὸν βουλευτικὸν ὅρκον. Συνήρχοντο δ' οὗτοι καθ' ἑκάστην πλὴν τῶν ἑορτῶν εἰς σκέψιν καὶ συζήτησιν τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐν τῇ βουλευτηρίῳ, ὅθεν ἐξέφερον τὰ προβουλευόμενα αὐτῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας πρὸς ἐπιψήφισιν. Ἰνα δὲ μηδεμίαν ἡμέραν μένη ἄναρχος ἡ πόλις, ἑκάστη φυλὴ ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέντε ἢ τριάκοντα καὶ ἐξ ἡμέρας διεχειρίριζε τὰ τῆς πόλεως ὄνομάζετο ὁ μὲν χρόνος οὗτος πρυτανεία, οἱ δὲ τῆς φυλῆς ἄνδρες πρυτάνεις. Οὗτοι ἐξέλεγον καθ' ἑκάστην διὰ κλήρου ἐξ αὐτῶν ἓνα ἐπιστάτην, ὅστις εἶχε τὰς κλεῖς τῶν ἱερῶν, ἔνθα ἦσαν τὰ χρήματα καὶ τὰ γράμματα. Οἱ πρυτάνεις διημέρευον καὶ ἐσιτοῦντο δαπάναις τοῦ κοινοῦ ἐν τῇ πρυτανείῳ, ὅπου ξενιζόμενοι ἐσιτοῦντο καὶ οἱ τῶν πόλεων πρεσβευταί, καὶ οἱ τῆς τιμῆς ταύτης ἀξιωθέντες πολῖται (1). Καθ' ἑκάστην πρυτανείαν ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς βουλῆς εἰς γραμματεῦς ὕστερον δὲ ἐξελέγοντο καὶ ἄλλοι γραμματεῖς καὶ ὑπογραμματεῖς. Ἡ βουλὴ ἐβουλευέτο περὶ πάντων, ὥς προεβρόθή, τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων, ἅτινα εἰσέφερον εἰτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς ἐπιψήφισιν· αὕτη ἐπεστάτει καὶ εἰς τὰς δοκιμασίας τῶν ἀρχόντων· διότι πάντες οἱ ἐπὶ τὰ κοινὰ αἰεὶ ἐπὶ ἓν ἔτος ἐρχόμενοι ἐδοκιμάζοντο πρότερον, μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς ἐδίδοσαν εὐθύνας· καὶ οἱ μὲν πᾶν ἀρχόντων καθίσταντο διὰ κλήρου, οἱ δὲ ἐξελέγοντο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις διὰ χειροτονίας, ἧτοι ἦσαν ἄρχοντες κληρωτοί, ἡ χειροτονητοὶ καὶ αἵρετοί.

Ἀρχαὶ δ' ἐν Ἀθήναις ἦσαν πολλαὶ καὶ ἄλλαι, ὧν ἀνωτάτη

(1) Πολυδ. 8,96 καὶ 9,40.

ἦν καὶ ἡ τῶν ἐννέα ἀρχόντων, ἥτις δὲν κατελύθη μὲν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, ἡλαττώθη δὲ τὸ ἀξίωμα, διότι οὗτοι ἐξελέγοντο νῦν διὰ κλήρου ἐκ τῶν τῆς πρώτης τάξεως, καὶ ὤμνουον καὶ οὗτοι ὅτι θέλουσι ἄρξει καλῶς, μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς ὑπεῖχον εὐθύναι· καὶ εἰ μὲν καλῶς ἤρξαν, ἐγίνοντο μέλη ἰσόβια τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ἐτέρα δ' ἐν Ἀθήναις ἀρχὴ ἦσαν τὰ δικαστήρια. Ἐν τούτοις ἐδίκαζον κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος οἱ κατ' ἔτος ἐκ τῶν τεσσάρων τάξεων κληρούμενοι ἐξακισχίλιοι ὁμωμοκότες πολῖται, ἡλιασταὶ καλούμενοι ἐκ τοῦ ἀλιαζεσθαι, τοῦτ' ἔστιν ἀθροίζεσθαι· ἐξ ὧν πάλιν οἱ θεσμοθέται ἐκλήρουσι τὴν κατὰ χρεῖαν ὅτε μὲν διακοσίους ἢ τετρακοσίους, ὅτε δὲ πεντακοσίους ἢ ἑξακοσίους εἰς ἐκάστην δίκην· ἐν σπουδαίαις δὲ πράγμασιν ἐδίκαζον πλείονες τῶν ἡλιαστῶν ἐν τῇ καλουμένῃ Ἡλιαίᾳ.

Τὸ ὕπατον δὲ τῶν δικαστηρίων ἦν ὁ Ἀρειος πάγος· τούτου μέλη ἰσοβίως ἐγίνοντο ὅσοι τῶν ἀρχόντων ἐβίωσαν, ὡς προείπομεν, καλῶς καὶ ἀμέμπτως καὶ ἤρξαν δικαίως. Τὸ εἰρημένον δικαστήριον ἀπέκτησεν ἐπὶ Σόλωνος μεγίστην πολιτικὴν δύναμιν καὶ τιμὴν, διότι πλὴν τῶν φονικῶν δικῶν, ἄστινας ἀρχῆθην ἐδίκαζεν οὗτος, ὡς προεβήρηθη, κατέστη ἤδη καὶ ἐπίσκοπος καὶ φύλαξ τῶν νόμων. Ὁ Ἀρειος πάγος ἐδοκίμαζε τὰς ἀποφάσεις τοῦ δήμου καὶ ἡκύρου αὐτάς, ἂν ἦσαν παράνομοι, ἦν δὲ καὶ ἄγρυπνος φρουρὸς τῆς τάξεως καὶ κοσμιότητος τῶν ἡθῶν τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καθόσον ἐπεβρώννυτο ἡ δημοκρατία ἡλαττοῦτο καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐρείσματος τούτου τῆς πόλεως, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ Αἰσχύλος (1).

Πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους καὶ συνετοὺς ὁ Σόλων ἔγραψε νόμους, ὧν ὀνομαστοὶ ἦσαν οἱ ἐξῆς· ὁ κηρύσσων ἴατιμον τὸν ἐν στάσει μηδετέρας μερίδος γενόμενον· ὁ κωλύων νὰ κακολογῶσι τοὺς τεθνεῶτας· ὁ ἀπαλλάσσων τὸν υἱὸν νὰ τρέφῃ τὸν πατέρα, ὅστις δὲν ἐδίδασκεν αὐτὸν τέχνην τινά· ὁ ἀναδεικνύων τίμιον καὶ ἱερὸν τὸν γάμον καὶ ἄλλοι περὶ θρησκείας, περὶ προκοπῆς τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ περὶ φιλανθρώπου χρήσεως τῶν δούλων.

(1) Ἐρωμά τε χώρας καὶ πόλεως σωτήριον (Εὐμεν. 680).

Ἡ δὲ τροφή καὶ ἡ παιδεία τῶν νέων δὲν ἦν μὲν κύριον μέλημα, ὡς ἐν τῇ Σπάρτῃ, τῆς πολιτείας, ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν Ἀθήναις αὕτη ἐγένετο κατὰ τινας ὑποδειχθείσας διατάξεις τοῦ Σόλωνος. Τὰ παιδιὰ μέχρι μὲν ἐξ ἐτῶν ἔτρεφον αἱ μητέρες καὶ αἱ τροφοί· ἀπὸ δὲ τοῦ ἔκτου ἔτους ἐπαιδαγωγοῦντο τὰ ἄρρενα ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ, ὅστις ἦν ὁ τιμιώτερος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν δούλων· ἔργον δὲ τούτου ἦν νὰ ὁδηγῇ τὸν παῖδα εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν διδασκαλειῶν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ νὰ διδάσκη αὐτὸν τρόπους εὐκοσμίας. Οἱ γονεῖς καθόλου ἐζήτουν νὰ ἐμποιῶσιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς παῖδας τὴν εὐπείθειαν καὶ τὸ σέβας πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὴν πρὸς τὰ αἰσχροὶ καὶ κακὰ ἀποστροφὴν· πρὸς τοῦτο οὗτοι καὶ οἱ παιδαγωγοὶ αὐτοὶ καὶ ἐνουθέτουν καὶ ἠπεῖλουν καὶ ἔδερν τοὺς ἀπειθοῦντας παῖδας. Τὰ δὲ μαθήματα, ἅπερ ἐδιδάσκοντο, προιούσης τῆς ἡλικίας, οἱ τῶν καλῶν ἀγαθῶν υἱοί, ἦσαν τὰ γράμματα, ἡ μουσικὴ καὶ ἡ γυμναστικὴ. Ὅτε δ' οὗτοι ἐγένοντο ἱκανοὶ ν' ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ ἐννοῶσι κατὰ τὸ δυνατόν τὰ γεγραμμένα, παρτίθουσιν τούτοις ν' ἀναγινώσκωσιν ὀνομαστῶν ποιητῶν ποιήματα, οἷα τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Σόλωνος, τοῦ Θεόγνιδος, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἀθάνατα ἔπη τοῦ Ὀμήρου, ὡς περιέχοντα νοουθεσίας καὶ ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν προτρεπτικά. Ὡς δὲ ἐν τῇ Σπάρτῃ, οὕτω καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ καθόλου παρ' ἅπασιν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἡ γυμναστικὴ ἦν περισπούδαστον χρῆμα· δρόμος καὶ πάλη καὶ ἄλμα, ἀκόντιον καὶ ἵπποδρομία ἐγίνοντο φίλα γυμνάσματα καὶ ἀσκήσεις τῶν ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου τῆς ἡλικίας τῶν ἐν Ἀθήναις νέων(1), οὔτινες ἐν πᾶσιν ἐπετηροῦντο ὑπὸ τῶν γυμναστῶν, κοσμητῶν, σωφρονιστῶν καὶ παιδαγωγῶν· ἀπὸ δὲ τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἔτους ἔφηβοι γενόμενοι ὤμνουν τὸν πολεμικὸν ὅρκον καὶ ἐστρατεύοντο μέχρι τοῦ ἐξηχστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας.

Ἦν ὁ πόλεμος καὶ παρὰ Ἀθηναίοις τίμιον ἔργον καὶ καθήκον τοῦ πολίτου· ὁ ἐν πολέμῳ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος ἦν ὁ

(1) Παρβλ. τὸ περὶ τοῦ ἰδιωτ. β. τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἔργον μου.

ἐνδοξότατος. Ὅτε δὲ πόλεμος ἐκηρύσσεται, ἡ ἐκκλησία ὥριζε τὸ πλῆθος τῆς στρατολογίας· ἐστρατολογοῦντο δὲ ἐκ τῶν τριῶν, ὡς εἵπομεν, τάξεων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ τῆς τετάρτης τάξεως προσελαμβάνοντο ὡς φιλοὶ στρατιῶται· ἐξηροῦντο δὲ τοῦ πολέμου οἱ ἀδύνατοι καὶ οἱ βουλευταί, πᾶς δ' ἄλλος φεύγων τὸν πόλεμον ἐστερεῖτο παντὸς πολιτικοῦ δικαίωματος. Τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ ἀπετέλουν οἱ ὀπλίται. Τὸ δὲ ἵππικὸν ἀπετελεῖτο τὴν ἀρχὴν ἐκ πλουσίων τριακοσίων πολιτῶν· εἴτα δὲ ἐδιπλασιάσθη, ἐπὶ δὲ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑψήσεν εἰς χιλίους διακοσίους. Τὸ ἵππικὸν τοῦτο ἦν μόνιμον, καὶ ἐν εἰρήνῃ ἐχρησίμευεν εἰς τὰς πομπὰς καὶ τὰς πανηγύρεις. Ἀρχηγοὶ δὲ τοῦ στρατοῦ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας δέκα στρατηγοί, δέκα ταξίαρχοι, δύο ἱππαρχοὶ, καὶ δέκα φύλαρχοι. Οἱ εἰρημένοι ἄρχοντες τοῦ στρατοῦ οὐ μόνον ἐν πολέμῳ ἀλλὰ καὶ οἴκοι ἐπεμελοῦντο περὶ τῶν πολεμικῶν, περὶ τῆς στρατολογίας, περὶ τοῦ ὅπλισμοῦ τῶν στρατιωτῶν καὶ περὶ ἄλλων παρασκευῶν· προϋνόουν περὶ τῆς φυλακῆς τῆς χώρας, τῶν φρουρίων, τῶν λιμένων, τῶν ὀπλοθηκῶν καὶ ἄλλων παρομοίων.

Ὅμοίως ὁ Σόλων καὶ περὶ τῆς τῶν παρθένων καὶ γυναικῶν κοσμιότητος καὶ χρηστῶν ἡθῶν προϋνόησε, γράψας νόμον, καθ' ὃν αὐταὶ αὐστηρῶς ἐπετηροῦντο ὑπὸ τῶν καλουμένων γυναικονόμων καὶ γυναικοκόσμων· αἱ γυναῖκες ὅμως τῶν μετοίκων καὶ αἱ ἐταῖραι διῆγον ἄνετον βίον, δὲν ἐκλείοντο ἐν τῇ γυναικωνίτῃ καὶ ἐπετρέπετο αὐταῖς νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ θέατρα.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος· οὗτοι ἐγράφησαν ἐπὶ ξυλίων πινάκων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ σχήματος ὠνομάζοντο ἄξονες καὶ κύρβεις, καὶ ἐφυλάττοντο τὰ μὲν πρῶτα ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὕστερον δὲ ἐν τῇ πρυτανείᾳ. Θέσας δὲ ὁ Σόλων τοὺς νόμους παρήγγειλεν ἐτησίαν αὐτῶν ἀναθεώρησιν· καὶ ὀρκίσας τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ δέκα ἔτη, οὐχὶ ἐπὶ ἑκατόν, ὥς τινες κακῶς ὑπέλαβον, νὰ φυλάττωσιν ἀμεταβλήτους αὐτοὺς ἀπεδήμησεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἴτα εἰς τὸν Κροῖσον τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας. Ἐν ἔτει δὲ 559 π. Χ. ἀπέθανεν ὁ Σόλων ὑπέργηρος ἐν Ἀθήναις, ἐπιζήσας μάλιστα εἰς τὴν πρώτην τυραννίδα τοῦ Πεισιστράτου.

Περὶ τοῦ Πεισιστράτου καὶ τῶν τούτου υἱῶν.

§. 40 Ἐν ᾧ ἔτι ὁ Σόλων ἀπεδήμει, ἤρξαντο αἱ τρεῖς προειρημέναι φατρίαι στασιάζουσαι πρὸς ἀλλήλας· προΐστατο δὲ τῶν μὲν Πεδιαιῶν ὁ Λυκοῦργος, τῶν δὲ Παράλων ὁ Μεγακλῆς, τῶν δὲ Διακρίων ὁ Πεισίστρατος. Ἦν δὲ ὁ Πεισίστρατος ἀνὴρ ὀξύνους, δραστήριος, πρᾶος, γλυκύλογος καὶ φιλόανθρωπος ἀλλὰ καὶ πολὺ φιλόδοξος, διὰ τῶν ἀρετῶν τούτων ἠδυνήθη νὰ προσκλήσῃται τὸν δῆμον· προθυμούμενος δὲ ταχύτερα νὰ καταβάλῃ τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ καὶ νὰ γένηται ἐγκρατὴς τῶν πραγμάτων, τεχνάζεται τὸ ἐξῆς· ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐπλήγῃσεν αὐτὸς ἑαυτόν, καὶ παρελθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν καθηματωμένος ἔλεγεν ὅτι ἐκινδύνευσεν καὶ ἐπεβουλεύθη ὑπὸ τῶν δυσμενῶς πρὸς τὸν δῆμον διακειμένων· ὁ δὲ πιστεύσας καὶ παροξυνθεὶς ἔδωκεν αὐτῷ εἰς φυλακὴν τοῦ σώματος πεντήκοντα κορουνοφόρους. Ὁ Πεισίστρατος προσλαβὼν καὶ ἄλλους κατέσχε τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐγένετο ἐν ἔτει 560 π. Χ. τύραννος τῶν Ἀθηναίων. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον οἱ περὶ τὸν Μεγακλέα καὶ Λυκοῦργον ὁμοφρονήσαντες ἐξεδίωξαν τὸν Πεισίστρατον. Μετὰ πέντε ὅμως ἔτη διενεχθεὶς πάλιν ὁ Μεγακλῆς πρὸς τὸν Λυκοῦργον, καὶ φοβούμενος μὴ ἡττηθῇ, ὑπέσχετο πρὸς τὸν Πεισίστρατον νὰ βοηθήσῃ τοῦτον νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν, ἂν λάβῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Κοισύραν ὀνομαζομένην γυναῖκα, καὶ συνάρξωσιν ὁμοῦ. Ὁ Πεισίστρατος ἐδέχθη, καὶ ἐπιστρέψας ἀνέβη μεγαλοπρεπῶς εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ τεχνάσματος παραδόξου, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος (1). Ὁ Πεισίστρατος ἐνυμφεύθη κατὰ τὴν ὁμολογίαν τὴν τοῦ Μεγακλέους θυγατέρα· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἡγάπα ταύτην, ὀργισθεὶς ὁ Μεγακλῆς διηλλάγη πάλιν πρὸς τὸν Λυκοῦργον, καὶ ἠνάγκασαν τὸν Πεισίστρατον νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἐρέτριαν, ὅπου δέκα ἔτη διέτριψε μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς πρώτης γυναικὸς υἱῶν αὐτοῦ, βουλευόμενος καὶ πάντα λίθον κινῶν εἰς ἀνάκτησιν τῆς Ἀθήνησι τυραννίδος. Ὦντως τὸ δέκατον ἔτος βοηθούμενος ὑπὸ μισθωτῶν Θηβαίων καὶ Ἀργείων καὶ ὑπὸ τοῦ Ναξίου Λυγδάμιος

(1) Ἡρόδ. 1. 59.

ἀπέβη εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὅθεν ἐπιπερὼν μετὰ τῶν ἐξ Ἀθη-
νῶν προσελθόντων ὁμοφρόνων αὐτοῦ, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς
περὶ τὸν Μεγακλέα, καὶ γενόμενος πάλιν ἐγκρατὴς τῶν πραγμά-
των τῶν Ἀθηναίων ἐν ἔτει 541 π. Χ. ἐξώρισεν ὡς ἐναγεῖς τοὺς
Ἀλκμαιωνίδας καὶ ἐτυράννησε μέχρις οὗ ἀπέθανε τῷ 527. Ὁ
Πεισίστρατος διώκει τὰ τῆς πόλεως πρῶτος καὶ φιλανθρωπῶς καὶ
ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Ἐπὶ τῆς τού-
του ἀρχῆς πολλὴν ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον,
αἱ τέχναι καὶ ἡ παιδεία. Ὁ Πεισίστρατος λέγεται ὅτι συνήθροι-
σεν εἰς ἓν τὰ τέως σποράδην ἀδόκιμα ἔπη τοῦ Ὀμήρου. Εἰς
τὸν αὐτὸν τοῦτον ἀποδίδονται, ἀλλ' ὑπὸ μεταγενεστέρων ἱστορι-
κῶν, καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις ἰδρυσις καλῆς βιβλιοθήκης· ἐκόσμησε τὴν
πόλιν διὰ λαμπρῶν κτιρίων καὶ πολλὰ ἄλλα καλὰ ἐποίησε.
Δικαίως δὲ ὁ Πεισίστρατος λέγεται ὁ θεμελιωτὴς τοῦ μεγαλείου
καὶ τῆς δόξης τῶν Ἀθηναίων.

Ἀποθανόντος τοῦ Πεισιστράτου ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ
πρεσβύτερος υἱὸς τούτου Ἰππίας, ὃς προσέλαβε συνάρχοντα
καὶ τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Ἰππαρχον, ἄνδρα νουνεχῆ καὶ φι-
λόμουσον καὶ φιλάνθρωπον. Ἀμφότεροι δὲ οἱ ἀδελφοὶ ἤρξαν
μιμούμενοι τὸν πατέρα· διεκόσμησαν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ περί-
χωρα, ἡλάττωσαν τοὺς φόρους, προσεκάλεσαν εἰς τὰς Ἀθή-
νας ὀνομαστοὺς ποιητὰς καὶ τεχνίτας τὸν Ἀνακρέοντα, τὸν Ὀ-
νομάχριτον, τὸν Λᾶσον καὶ τὸν Σιμωνίδην, καθόλου δὲ προῦ-
θυμήθησαν νὰ καταστήσωσι τὰς Ἀθήνας μεγάλας καὶ εὐδαίμο-
νας. Καί τοι περὶ τὰ τοιαῦτα ἔργα πολλὸ ἐφιλοτιμοῦντο οἱ Πεισι-
στρατῆδαι, δὲν ἤρεσκον ὅμως τοῖς Ἀθηναίοις, διότι οὗτοι ἐμί-
σουν τὴν τυραννίδα καὶ ἐπεθύμουν νὰ καταλύσωσι ταύτην. Δύο
λοιπὸν ἐπιστήθιοι φίλοι ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, μι-
σοῦντες τοὺς τυράννους καὶ δι' ἄλλα καὶ διὰ τὴν προπληλακισθεῖ-
σαν ὑπὸ τοῦ Ἰππάρχου ἀδελφὴν τοῦ Ἀρμοδίου, συνώμοσαν νὰ
φονεύσωσιν αὐτούς. Κατὰ τὴν ἐορτὴν λοιπὸν τῶν μεγάλων Πα-
ναθηναίων τῷ 514 π. Χ. ὁ μὲν Ἰππαρχος ἔπεσε πληγείς ὑπὸ
τῶν ξιφῶν αὐτῶν, ὁ δὲ Ἰππίας διατάσων τὰ τῆς ἐορτῆς τῆς
πόλεως ἐσώθη. Οἱ τυραννοκτόνοι ἐφονεύθησαν μὲν, ἐτιμήθησαν
ἕως ὅστερον ὑπὸ τῶν μισοτυράνων Ἀθηναίων, οἵτινες καὶ

ἀνδριάντας εἰς τούτους ἀνήγειραν, καὶ ἐν πανηγύρεσι καὶ συμποσίοις ὕμνουσιν αὐτούς. Ὁ Ἰππίας ἐτυράννησεν ἔτι τρία ἔτη, πικρῶς ὁμως καὶ ὠμῶς. Οἱ Ἀθηναῖοι κακούμενοι ἐτράπησαν πρὸς τοὺς ἐξορίστους Ἀλκμαϊωνίδας, οἵτινες ἔσπευσαν εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οὓς παρώρμησεν ἡ Πυθία εἰς ἐλευθέρωσιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἐξώσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰππίου, ὃν ἐβοήθει τὸ ἱππικὸν τῶν Θεσσαλῶν· εἶτα ὁμως ἐπῆλθον πάντες οἱ Σπαρτιᾶται στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κλεομένους, καὶ ἐπολιορκήσαν τὸν Ἰππίαν ἐν τῇ ἀκροπόλει. Ἐπειδὴ ὁ οὗτος ἦν καλῶς ἐφωδιασμένος, καὶ καλῶς ἡμύνητο, ἡναγκάσθησαν οἱ Σπαρτιᾶται νὰ ἀπέλθωσιν οἴκαδε. Ὅτε ὁμως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων συνελήφθησαν τὰ εἰς σωτηρίαν ἀλλαχοῦ ἐκπεμπόμενα τέκνα τοῦ Ἰππίου, τότε ἡναγκάσθη ὁ οὗτος νὰ παραδώσῃ τὴν ἀκρόπολιν καὶ νὰ φύγῃ ἐν ἔτει 510 π. Χ. εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὸν βασιλέα Δαρεῖον.

Μετὰ δὲ τὴν ἔξωσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐπανῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας πάλιν οἱ Ἀλκμαϊωνίδαι, ὧν προΐστατο ὁ Κλεισθένης, πρὸς ὃν ἤριζον οἱ εὐπατρίδαι ἔχοντες προεστώτα τὸν δυνατὸν καὶ ἐκ δοκίμου οἴκου Ἰσαγόραν, ὅστις ἡττώμενος ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Κλεομένην, τὸν ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πολιορκίας τῶν Πεισιστρατιδῶν φίλον τούτου καὶ ξένον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περὶ τὸν Κλεισθένην δὲν ἠδύναντο ν' ἀντιστῶσι πρὸς τὸν εἰσβαλόντα εἰς τὴν Ἀττικὴν Κλεομένην ἔφυγον· συνέφυγον δὲ καὶ πολλοὶ ἐξ ἐπιφανῶν οἴκων, ὅσους ὑπέδειξεν εἰς τὸν Κλεομένην ὁ Ἰσαγόρας· ὅτε ὁμως ὁ Κλεομένης ἐζήτησε πρὸς χάριν τοῦ Ἰσαγόρου νὰ καταλύσῃ τὴν βουλὴν, καὶ ἄλλην νὰ συστήσῃ ἐκ τριακοσίων φίλων τοῦ Ἰσαγόρου, οἱ Ἀθηναῖοι ἀγανακτήσαντες καὶ ὀπλισθέντες ὥρμησαν κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ἡνάγκασαν τούτους τε καὶ τοὺς περὶ τὸν Ἰσαγόραν νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὴν ἀκρόπολιν· ὅθεν τὴν τρίτην ἡμέραν διὰ συνθήκης ἐξῆλθον ἐλεύθεροι οἱ Σπαρτιᾶται, ἀλλὰ τοὺς περὶ τὸν Ἰσαγόραν ἐφόνευσαν. Ἐπανελθὼν ὁ Κλεισθένης εἰς Ἀθήνας ἠύξησε καὶ ἐπέβρωσε τὴν δημοκρατίαν διὰ μεταβολῶν πολλὰ ὠφελίμων· διεῖλε τὰς τέσσαρας παλαιὰς φυλάς εἰς δέκα, ὥς ὠνόμασεν ἀπὸ ἐπιχωρίων ἡρώων, ἐκάστην δὲ πάλιν τούτων εἰς

δέκα δήμους, ὧν ἕκαστος εἶχε δήμαρχον. Ἦσαν δὲ οἱ δῆμοι τοπικαὶ διαιρέσεις ἢ κοινότητες, ἐν αἷς ἀνεμίχθησαν πολῖται μέτοικοι καὶ ξένοι, δι' ὧν ἠυξήθη τὸ πλῆθος τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτῶν, καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ δύναμις πολλῶν παλαιῶν οἰκων ἡλαττώθη· ἐξ ἑκάστης δὲ τῶν φυλῶν ἐξελέγοντο πεντήκοντα βουλευταί, ὥς τ' ἡ βουλὴ ἀπετελεῖτο ἤδη ἐκ πεντακοσίων βουλευτῶν, ἑκάστης δὲ φυλῆς οἱ βουλευταὶ ἐγίνοντο διαδοχικῶς, ὥς ἀνωτέρω εἵπομεν, πρυτάνεις. Εἰς ἐπίδοσιν δὲ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἀθηναίων ὁ Κλεισθένης ἠῤῥησε τὰς 48 ναυκραρίας εἰς 50, ὧν ἔργον ἦν νὰ φροντίζωσι περὶ τοῦ πληρώματος καὶ τοῦ ὅπλισμοῦ τῶν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ναυπηγουμένων τριήρεων, εἰς δὲ τὸ πλεῖστον συνετάλουν οἱ πλοῦσοι.

Εἰς ἀσφάλειαν δὲ καὶ φυλακὴν τῆς δημοκρατίας εἰσῆγαγεν ὁ Κλεισθένης τὸν ὀστρακισμόν, ἥτοι τὴν δι' ὀστράκων ἐξορίαν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ 40 κατ' ἀρχάς, ὕστερον ἐπὶ 5 ἔτη παντὸς ἐπιφανοῦς ἀνδρός· ἡ ψηφοφορία ἐγίνετο ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τῶν 9 ἀρχόντων καὶ τῆς βουλῆς τῶν 500. Αἱ δὲ ψῆφοι ἔπρεπεν οὐχὶ ὀλιγώτεραι τῶν 6000 νὰ ᾧσιν (1).

Ἀντὶ δὲ τῆς μέχρι τοῦδε διὰ χειροτονίας ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων εἰσῆχθη ἡ διὰ κυάμου, ὅθεν καὶ ἐλέγοντο οἱ οὕτως ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες οἱ ἀπὸ κυάμου ἄρχοντες ἢ κυαμευτοί· ὁ δὲ περὶ δοκιμασίας νόμος ἐτηρεῖτο. Διὰ τοιούτων καὶ ἄλλων κατασκευασμάτων ἠῤῥησε τὴν δημοκρατίαν ὁ Κλεισθένης καὶ τὴν ἰσότητά τῶν πολιτῶν ἐπέβρωσεν.

Ἐν τούτοις ὁ Κλεισθένης ἀγανακτῶν διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ ὕβριν ἐξεστράτευσεν πάλιν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἔχων συμμάχους Βοιωτοὺς καὶ Χαλκιδεῖς καὶ Κορινθίους· ἀλλὰ μόλις ἐφθασαν εἰς τὴν Ἐλευσίνα καὶ οἱ Κορίνθιοι ἀπεχώρησαν μὴ θέλοντες διὰ τῆς ταπεινώσεως τῶν Ἀθηναίων νὰ αὐξήσωσι τοὺς

(1) Αὗται κατ' Ἀριστοτέλη (πολ. γ'. ἡ. 2) αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις δοκοῦσι διώκειν τὴν ἰσότητα μάλιστα πάντων· ὥς τε τοὺς δοκοῦντας ὑπερέχειν δυνάμει διὰ πλοῦτον ἢ πολυφιλίαν ἢ τινα ἄλλην πολιτικὴν ἰσχὺν ὠστράκιζον καὶ μεθίστασαν ἐκ τῆς πόλεως χρόνους ὠρισμένους.

Σπαρτιάτας, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησε καὶ ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης ὁ Δημάρατος ἐκ δυσμενείας πρὸς τὸν Κλεομένην· ὡσχύτως καὶ οἱ ἄλλοι οἱ Πελοποννήσιοι ἀπεχώρησαν· ὁ δὲ Κλεομένης καταλειφθεὶς μόνος ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς ἄπρακτος νὰ ἐπιστρέψῃ. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Χαλκιδέων καὶ τῶν τούτων συμμάχων τῶν Βοιωτῶν, καὶ νικῆσαντες κατέλιπον ἐπὶ τῆς χώρας τῶν πλουσίων τετρακισχιλίους κληρούχους ἀπόρους Ἀθηναίους (1). Καὶ πάλιν οἱ Σπαρτιάται ἐκ προτροπῆς τοῦ Κλεομένου ἐπειράθησαν νὰ καταγάγῃσιν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Ἰππῖαν, ὃν μετεκάλεσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἠναγκάσθησαν ὅμως διὰ τὸν κατὰ τῆς τυραννίδος λαμπρὸν λόγον πρὸς τοὺς συμμάχους τοῦ ἐκ Κορίνθου Σωσικλέους νὰ καταλίπωσι τὸν Ἰππῖαν (2), ὅστις μετέβη εἰς τὴν Μιχρὰν Ἀσίαν πρὸς τὸν σατράπην Ἀρταφέρνην, ὅστις μάλιστα προέστρεπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσι τὸν Ἰππῖαν ἀπειλῶν αὐτοῖς τὰ χάκιστα.

Περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐν ἄλλαις Ἑλληνικαῖς πόλεσιν.

§ 41. Ὡς περ ἐν Ἀθήναις τὸ πολίτευμα μετεβλήθη, οὕτως καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Ἑλληνικαῖς πόλεσιν. Ἡ βασιλεία καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων διέμεινε περὶ τὰ 200 ἔτη, εἴτα ὅμως ἐν τισι μὲν πόλεσιν ἐξέλιπεν αὕτη· ἐν τισι δὲ κατελύθη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐγένετο ὀλιγαρχία. Καὶ αὕτη ὅμως ἐπαχθῆς εἰς τοὺς πολλοὺς γενομένη κατελύθη ὑπὸ δυνατῶν καὶ φιλοδόξων ἀνδρῶν, οἵτινες καὶ κατέστησαν αὐτοὶ τύραννοι. Οὗτοι ἡσφάλισαν ἑαυτοὺς διὰ δορυφόρων, καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων πολλοὺς μὲν ἐδίωξαν, πολλοὺς δὲ ἀπεστέρησαν τῶν χρημάτων, πολλοὺς δὲ καὶ τῆς ζωῆς· ἤγειραν δὲ οἰκοδομὰς εἰς ἐργασίαν καὶ ἐπασχόλησιν τῶν πολλῶν (3). Ἀλλὰ καὶ ἡ τυραννίς, μιση-

(1) Ἰδὲ Ηροδ. 5,77.

(2) Ηροδ. 5,92.

(3) Ἡ λέξις τύραννος, ἥτις τὴν ἀρχὴν ἦν συνώνυμος τοῦ βασιλέως, μετέπεσεν εἰς τὴν ὕστερον κακὴν χρῆσιν διὰ τὴν ἀ-

τῇ οὖσα εἰς τοὺς φύσει ἐλευθέρους Ἕλληνας, κατελύθη ἐπὶ τῶν Μήδικῶν ἤδη σχεδὸν πανταχῶς εἰς τὴν κατάλυσιν δὲ τῆς τυραννίδος οὐ μικρὸν συνέπραξαν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται. Ἀντὶ δὲ τῆς τυραννίδος γίνεται ἐν μὲν ταῖς Ἰωνικαῖς πόλεσι δημοκρατία, ἐν δὲ ταῖς Δωρικαῖς ἀριστοκρατία. Οὕτως οὖν πολιτεύόμενοι διετέλεσαν οἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς τούτων ὑποταγῆς εἰς τε τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους.

Ἐν μὲν τῇ Ἠπειρῷ ἐπὶ μακρότατον ἐβασίλευον οἱ Αἰακίδαι κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῇ Μολοττίᾳ· εἶτα δὲ ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Μακεδόνων ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἠπειρῷ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀποικίᾳ τῶν Κορινθίων Ἀμβρακίᾳ.

Ἡ δὲ Θεσσαλία διὰ τε τὸ εὐμετάβολον καὶ θερμὸν τῶν κατόικων κατεσπαράττετο ὑπὸ ταραχῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων, καθ' οὓς δυνατοὶ τινες ἐγκατεστάθησαν τύραννοι· οἷον ἐν τῇ Ἀλφίρῳ οἱ Ἡρακλεῖδαι Ἀλευάδαι, οἵτινες πρόισταντο ὡς ταχὺ τοῦ δεσμοῦ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ πόλεων· καὶ τούτων ὁμοῦς ἡ ἀρχὴ κατελύθη τῷ 400 π. Χ. ὑπὸ τῶν τυράννων τῶν Φερῶν, ὧν τινων πάλιν ἡ τυραννὶς κατελύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου.

Τῆς δὲ Ἀκαρνανίας τὸ παλαιὸν πολίτευμα ἀγνοοῦμεν· ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος ὁμοῦς γίνεται δῆλον, ὅτι οἱ ἀτίθασοι Ἀκαρνανῆες εἶχον, ὕστερον ὁμοῦς, κοινόν τι.

Τῆς δὲ Αἰτωλίας οἱ ἄγριοι καὶ μάχιμοι κάτοικοι ἦσαν διηρημένοι εἰς μικρὰς κώμας καὶ ἐβασιλεύοντο· ὕστερον δὲ ἐδημοκρατήθησαν, τελευτῶντες δὲ συνέστησαν ἐπὶ τῆς τῶν Μακεδόνων δυναστείας δεσμὸν.

Αἱ δὲ Λοκρῶν μὲν τῶν Ὀζολῶν πόλεις ἦσαν καὶ πολὺ ὕστερον κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων καὶ αὐτόνομοι· αἱ δὲ τῶν Ὀπουντίων εἶχον κοινόν, οὗ ὁμοῦς οὐδόλως μετεῖχον οἱ Ἐπικνημιδιοί.

Οἱ δὲ Φωκεῖς οἱ πικροὶ τῶν τε Θεσσαλῶν καὶ Λοκρῶν ἐχθροὶ εἶχον μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας κοινὸν σύστημα, ἀφ' οὗ ὁμοῦς ἦσαν ἀποκεχωρισμένοι οἱ Δελφοί, οἵτινες εἶχον ἴδιον πολίτευμα.

λαζονείαν καὶ τὴν παρανομίαν τινῶν αὐθαιρέτων ἀρχόντων, οἵτινες κατέστησαν φοβερὸν καὶ μισητὸν τὸ ὄνομα τοῦ τυράννου.

Ἐν δὲ τῇ Βοιωτίᾳ, καταλυθείσης τῆς βασιλείας, ἐγένοντο τῶσαι μικραὶ πολιτεῖαι, ὅσαι πόλεις ἀξιόλογοι ἐν αὐτῇ ἦσαν· οἷον αἱ Θῆβαι, αἱ Πλαταιαί, αἱ Θεσπιαί, ἡ Τάναγρα καὶ ἡ Χαιρώνεια. Τούτων δὲ τὸ πολίτευμα κατέστη ἐπὶ τῶν Μηδικῶν ὀλιγαρχικόν, οὐχὶ ὅμως ἄνευ ἔριδος καὶ πολέμων πρὸς τὸν δῆμον. Αὗται δὲ αἱ μικραὶ καὶ αὐτόνομοι πολιτεῖαι ἀπετέλουν συμπολιτείαν τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν καλουμένην, ἧς προΐσταντο ἔνδεκα ἄνδρες βοιωτάρχαι καλούμενοι· οὗτοι εἶχον τὴν μεγίστην ἀρχὴν καὶ τὴν ἐν πολέμῳ ἡγεμονίαν. Τῶν Θηβῶν ὅμως τὸ βίαιον καὶ φιλαρχον ἐγέννησεν ἔριδας καὶ στάσεις καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἀποχωρισμὸν τῶν Πλαταιῶν καὶ Θεσπιῶν αἰτινες ἐγένοντο τῶν Ἀθηνῶν σύμμαχοι. Τούτου δ' ἕνεκα ἡ βοιωταρχία οὐδὲν μέγα καὶ οὐδὲν ἄξιον λόγου κατώρθωσεν ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας. Ἡ δὲ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν ἐπὶ Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου ἦν ὀλιγοχρόνιος.

Ἐν δὲ τῇ Μεγαρίδι μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀπὸ Δωριέων βασιλείας γίνονται αἵρετοι Αἰσυμνήται. Εἰτα δὲ ὁ δῆμος στασιάζας ἐγκαθιστᾷ τύραννον περὶ τὸ 620 π. Χ. τὸν Θεαγένην. Μετὰ δὲ τὸν Θεαγένην γίνεται ὅτε μὲν ὀλιγαρχία, ὅτε δὲ ὀχλοκρατία. Ἡ Μεγαρίς ἐκακώθη πολὺ ὑπὸ ἐμφυλίων διχονοιῶν καὶ στάσεων.

Ἐν δὲ τῇ πλουσίᾳ καὶ ἐμπορικῇ Κορίνθῳ, ὅτε περὶ τὸ 777 π. Χ. ἐξέλιπον οἱ ἀπὸ Ἡρακλειδῶν βασιλεῖς, κατέσχον τὴν ἀρχὴν οἱ ἀπὸ τοῦ πλουσίου οἴκου Ἡρακλεῖδαι Βακχιάδαι, ἐξ ὧν αἵρετοὶ κατ' ἔτος πρυτάνεις διεχειρίζον ἀπὸ τοῦ 745 τὴν ἀρχὴν. Ἡ ὀλιγαρχία αὕτη διήρκεσε περὶ τὰ ἐνενήκοντα ἔτη. Ἐν τέλει δὲ ταύτης ἐναυμάχησαν οἱ Κορίνθιοι τῷ 664 π. Χ. πρὸς τοὺς ἀχαρίστους ἀποίκους αὐτῶν Κερκυραίους τὴν παλαιοτάτην κατὰ Θουκυδίδην ναυμαχίαν, καὶ ἡττήθησαν (1). Τῷ δὲ 655 π. Χ. ἐκδιώξας ὁ Κύψελος τοὺς Βακχιάδας γίνεται αὐτὸς τύραννος. Ἐκ τῶν διωχθέντων δὲ ἦν καὶ ὁ εἰς Τυρρηνίαν καταφυγὼν καὶ αὐτοῦ τὰς Ἑλληνικὰς τέχνας μετενεγκὼν Δημάρατος. Ὁ

(1) Ναυμαχία παλαιτάτη ὣν ἴσμεν γίγνεται Κορινθίοις πρὸς Κερκυραίους (Θουκ. 1,13).

φίλος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν Κύψελος ἐτυράννησεν ἐν εἰρήνῃ 30 ἔτη. Τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ υἱὸς Περιάνδρος, εἰς ὣν ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ τοῦ Περιάνδρου ἐγένοντο οἱ Κορίνθιοι δυνατοὶ καὶ πλούσιοι. Τοῦτον δὲ οἰκτρῶς ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ ἔκγονος Ψαμμήτιχος, ὃν ἐπ' ὀλίγον τυραννήσαντα ἐξεδίωξαν οἱ Σπαρτιαῖται τῷ 586 καὶ ἐγκατέστησαν τὴν ἀριστοκρατίαν.

Ἐν δὲ τῇ Σικυῶνι, καταλυθείσης τῆς βασιλείας, ὁ δῆμος ἐγένετο ἄρχων· οἱ τῶν Δωριέων ὅμως ἄριστοι ἤριζον πρὸς τοῦτον. Ἐκ τῆς διχονοίας ταύτης καὶ ἐριδος ὠφελοῦμενος ὁ Ὀρθαγόρας γίνεται αὐτὸς τύραννος ἐν ἔτει 673. Οἱ δὲ ἀπὸ τούτου ἐτυράννησαν περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη. Εἰτα τῆς τυραννίδος καταλυθείσης, ἐγένετο ἀριστοκρατία.

Τὸ τῆς Φλιοῦντος πολίτευμα ἦν τὸ πλεῖστον ἀριστοκρατικόν.

Τῆς δ' Ἀχαΐας αἱ 12 μικραὶ πόλεις ἐβασιλεύοντο τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Τισαμενοῦ, εἰτα μετέστησαν τὴν πολιτείαν εἰς δημοκρατίαν. Ἦσαν λοιπὸν 12 μικραὶ μετρίως δημοκρατούμεναι πολιτεῖαι, ὣν τόπος ἦν τὸ Αἰγίον, ἐν ᾧ τὰς τε συνόδους καὶ τὰ διαβούλια συνετέλουν, ἐν τῷ ἄλσει Διὸς τοῦ Ὀμαγυρίου. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐτήρησαν τὰ ἀρχαῖοτραπα ἥθη, διότι οὗτοι ὀλίγον μετέσχον τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐμφυλίων πολέμων.

Ἐν δὲ τῇ Ἠλίδι ἐβασίλευον οἱ ἀπὸ τοῦ Ὀξύλου μέχρι τῆς 50 Ὀλυμπιάδος· εἰτα δὲ ἀντὶ τῆς βασιλείας γίνεται ὀλιγαρχία. Ἡ χώρα ὅμως ἐτέλει ἐπὶ μακρότερον ἐν εἰρήνῃ διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ τελουμένους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Τῷ δὲ 471 π. Χ. πλεῖστοι τῶν κατὰ μικρὰς πόλεις οἰκούντων Ἠλειῶν συμφέσθησαν εἰς μίαν, τὴν ὀνομαζομένην Ἠλιν.

Ἡ δ' Ἀρκαδία ἦν καὶ αὐτὴ διηρημένη εἰς μικρὰς πολιτείας, ἐξ ὧν ἡ μὲν Μαντίνεια ἠνώθη μετὰ τοῦ Ἀργους, ἡ δὲ Τεγέα μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, ὡς προσέρχεται· ἦν δὲ παρ' αὐτοῖς ἡ δημοκρατία τὸ ἐπικρατέστερον πολίτευμα· οὗτοι ἠνοῦντο δι' ἐορτῶν καὶ πανηγύρεων, ἀπὸ δὲ τοῦ 369 π. Χ. διὰ συμμαχίας.

Τὸ δ' Ἀργος ἐβασιλεύετο μέχρι τῶν Μηδικῶν· τῶν δὲ βα-

σιλέων ὀνομαστότερος ἦν ὁ Τημενίδης Φεῖδων, ὃς ἐξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τῷ 748 ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἀργολίδα καὶ Αἴγινα, ἔσχε δὲ καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Πελοποννησίων (1). Ὅτε ὁμοῦς οὗτος ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἡλείων ἐξέπεσε, τότε καὶ τὸ Ἄργος ἀπώλεσε τὰς μακρὰν κειμένας πόλεις, περὶ δὲ τὸ 524 καὶ τὰς πλησίον, εὐθὺς ὁμοῦς μετὰ τὴν ἑναρξίαν τῶν Μηδικῶν ἀπέκτισε πάλιν τὰς πλησίον πόλεις, κατέσκαψε δὲ ἐν ἔτει 468 καὶ τὰς Μυκῆνας(2). Τὸ δὲ πολίτευμα ἦν ἀπὸ τοῦ 524 δημοκρατία, εἰς ἀντίθεσιν τοῦ πολιτεύματος τῶν Σπαρτιατῶν, πρὸς οὗς ἤριζον αἰεὶ καὶ ἐπολέμουν περὶ τῶν ὁρίων.

Ἡ Ἐπίδauρος ὁμοῦς, Τροιζὴν καὶ Ἑρμιόνη ἐτήρησαν τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα καὶ τὴν πρὸς τοὺς Σπαρτιατάς φιλίαν.

Ἐκ δὲ τῶν νήσων ἡ μὲν Κέρκυρα, ἥτις διὰ τε τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ ναυτικὸν μεγάλη καὶ εὐδαίμων ταχέως γενομένη ἤρισε καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν, τὴν Κίρινθον(3), ἐξ ἧς ἐκτίσθη τῷ 700 π. Χ. τὸ μὲν πρῶτον ἐτυραννεῖτο ὑπὸ τῶν Κυψελιδῶν, ὕστερον δὲ ἐκακοῦτο ὑπὸ ἐρίδων καὶ στάσεων τοῦ δήμου πρὸς τοὺς δυνατοὺς.

Ἡ δὲ Αἴγινα ὀνομαστὴ διὰ τε τὸ ἐμπόριον καὶ ναυτικὸν γενομένη, ἀποχωρισθεῖσα πιθανῶς περὶ τὸ 540 π. Χ. ἀπὸ τῆς Ἐπιδαύρου, ἐξ ἧς Δωριεῖς ἐλθόντες κατέσχον τὴν νήσον, ἐπολιτεύετο ἀριστοκρατικῶς, καὶ ἤκμαζεν ἐπὶ τῇ ναυτιλίᾳ καὶ ἐμπορίᾳ, ἕως οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐγένοντο θαλασσοκράτορες(4).

Ἡ δὲ Κρήτη ὀνομαστὴ ἤδη περὶ τὸ 1300 π. Χ. οὖσα διὰ τὸν νομοθέτην καὶ βασιλέα Μίνω, ὃς καὶ τῶν Κυκλάδων ἐκράτησε καὶ τῶν παρακειμένων νήσων, ἐχωρίσθη εὐθὺς μετὰ τὰ τρωικὰ εἰς μικρὰς δημοκρατίας, αἵτινες συχνὰ διεφέροντο καὶ ἐπολέμουν πρὸς ἀλλήλας. Τούτων δὲ τὰ ἔθιμα καὶ νόμιμα ἡ-

(1) Φεῖδωνος τοῦ τὰ μέτρα ποιήσαντος Πελοποννησίοισι, καὶ ὀδρίσαντος μέγιστα δὴ Ἑλλήνων ἀπάντων, ὃς ἐξαναστήσας τοὺς Ἡλείων ἀγωνοθέτας, αὐτὸς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγῶνα ἔθηκε. Ἡρόδ. 6,127. παρβλ. καὶ Στρεβ. 8,3,178· καὶ Πausan. 6,22,2.

(2) Διοδρ. 11,65. (3) Θουκυδ. 1,13. (4) Παρβλ. Müller, Aeginetica. 1817.

σαν ὅμοια πρὸς τὰ τῶν Σπαρτιατῶν· δέκα ἄρχοντες ἐξελέγοντο κατ' ἐνιαυτὸν ἐκ τῶν εὐγενῶν, οἵτινες ὠνομάζοντο κόσμοι· εἶχον δὲ καὶ γερουσίαν ἐκ τῶν κεκοσμηκότων καὶ καλῶς ἀρξάντων γερόντων. Τῶν δὲ τούτων ἀρχῶν τὰ βουλευόμενα ἐκύρουν ἢ ἡκύρουν αἱ συνελεύσεις τοῦ λαοῦ. Οἱ δὲ κάτοικοι διηροῦντο εἰς πολίτας, (περιοίκους), ὑπηκόους καὶ μνωίτας (Εἰλωτας.)

Οἱ δ' ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἕλληνες πολλὰ ἔπαθον κακὰ ὑπὸ τῶν τυράννων, οὓς καθίστων καὶ ἐφύλαττον οἱ Πέρσαι. Σημειώσεως δ' ἀξία γίνεται ἡ ἀπόφασις τοῦ βασιλέως Δαρείου, ὅστις, μετὰ τὴν ἀποστασίαν τῆς Ἰωνίας, θέλων νὰ ἐμποδίσῃ τοῦ λοιποῦ πᾶσαν ἀποστασίαν τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, κατέλυσε διὰ τοῦ Μαρδονίου πανταχοῦ τὴν τυραννίδα, καὶ εἰσήγαγε τὴν δημοκρατίαν. Κατὰ τὸν χρόνον λοιπὸν τοῦτον κατελύθη ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ τυραννίς, καθὼς καὶ ἐν τισὶ νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους· οἷον τῆς μὲν ἐν Λέσβῳ Μυτιλήνης ἐτυράννησεν ὁ Πιπτακὸς περὶ τὸ 600 π. Χ. τῆς δὲ Σάμου ὁ Πολυκράτης ἀπὸ τοῦ 540-523· τῆς δὲ Νάξου ὁ Λύγδαμις, ὃν ἐγκατέστησε μὲν ὁ Πεισίστρατος τῷ 541 π. Χ. ἐξέβαλον δὲ οἱ Σπαρτιᾶται. Ἐν Κύπρῳ δὲ δυνατώτατοι βασιλεῖς ἐγένοντο οἱ τῆς Σαλαμῖνος. Καὶ ἐν ἄλλαις ὅμως πόλεσι τῆς νήσου ἦσαν βασιλεῖς, ἕως οὗ Εὐαγόρας ὁ Β. ἐγένετο κύριος τῆς πλείστης χώρας ἀπὸ τοῦ 400 - 390 π. Χ.

Περὶ τῆς παρ' Ἑλλησι ποιήσεως καὶ φιλοσοφίας
κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

α. Περὶ τῆς ποιήσεως.

§ 42. Ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάλυσις τῆς βασιλείας καὶ ἡ ἐξέγερσις τοῦ δημοκρατικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν παρὰ τούτοις ἐπίδοσιν τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἣτις ἐκ πάντων τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως καὶ ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Ἐγεωργήθη ἡ λυρικὴ ποίησις καὶ ὑπὸ τῶν τριῶν Ἑλληνικῶν φύλων, καὶ διάφορον ἔσχε χαρακτηρισμὸν παρ' ἑκάστῳ αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἴωνες ἀνέπτυξαν καὶ ἐτελείωσαν τὴν ἐλεγείαν καὶ τοὺς ἱάμβους· οἱ δὲ Αἰολεῖς τὴν μονοδικὴν λυρικὴν· οἱ δὲ Δωριεῖς τὴν χορικὴν λυρικὴν. Λέγομεν δὲ ἐφε-

ξῆς ἰδίᾳ περὶ ἐκάστου τῶν γενῶν τούτων τῆς λυρικῆς ποιήσεως· καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῆς ἐλεγείας. Αὕτη ἐδήλου τὴν ἀρχὴν λυπηρὸν καὶ μελαγχολικὸν αἶσθημα, ὡς δηλοῖ ἡ λέξις ἔλεγος, ἐξ οὗ αὕτη γίνεται μέτρον δὲ ἀρμόζον εἰς ταύτην ἦν τὸ ἐλεγεῖον, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ἐνὸς ἀκαταλήκτου δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου καὶ ἐξ ἐνὸς δικαταλήκτου καταχρηστικῶς πενταμέτρου ὀνομαζομένου. Ἡ ἐλεγεία διαδεξαμένη τὸ ἔπος καὶ μακρὸν βιώσασα χρόνον πολλὰς ἐπραγματεύθη ὑποθέσεις, ὅθεν καὶ διάφορα εἶδη αὐτῆς ἐγεννήθησαν· πρῶτον μὲν καὶ ἀρχαιότατον ἡ θρηνώδης ἐλεγεία, ἥτις ἐχρησίμευεν εἰς κηδεΐας καὶ τὰ παρόμοια· δεύτερον δὲ ἡ πολεμική, ἥτις ἐξῆπτε τὸν θυμὸν εἰς πολέμους καὶ παρεκελεύετο εἰς πράξεις γενναίας, οἷα ἡ ἐλεγεία τοῦ Τυρταίου τοῦ Ἀθηναίου καὶ ἄλλων· τρίτον ἡ πολιτική, ἥτις εἶχεν ὑπόθεσιν πολιτικὴν, οἷα ἦν ἡ τοῦ Ἐφεσίου Καλλίνου· τέταρτον ἡ ἐρωτική, οἷα ἡ τοῦ ἐκ Κολοφῶνος Μιμνέρμου, ὃς τις ἤκμασε περὶ τὸ 630 π. Χ. τελευταία δὲ ἀνεπτύχθη ἡ διδακτικὴ καὶ γνῶμικὴ ἐλεγεία, ἥτις ζητεῖ διὰ παραγγελημάτων ἠθικῶν καὶ παραινέσεων νὰ προτρέψῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὰ ἀγαθὰ ἔργα καὶ νὰ διεγείρῃ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα αὐτῶν ἔρωτα. Ἐν τῇ εἰρημένη ἐλεγείᾳ διέπρεψαν ὁ Σόλων καὶ ὁ κατὰ τὸ 540 π. Χ. γενόμενος ἐκ Μεγάρων Θέογνις καὶ ἄλλοι.

Προσέτι ὑπὸ τῶν Ἰώνων ἀνεπτύχθη καὶ ἕτερον γένος ποιήσεως οἱ ἱαμβοὶ ἢ ἡ ἱαμβογραφία. Ἰαμβος ἐκαλεῖτο τὰ πρῶτα αὐτοσχέδιος ἐρεσχελία καὶ σκῶμμα πρὸς ἀλλήλους τῶν ἑορταζόντων τὴν ἑορτὴν τῆς Δήμητρος καὶ τοῦ Διονύσου. Ἐκ τούτων τῶν σκωμμάτων διέπλασεν ὁ ἐκ Πάρου περὶ τὰ 700 π. Χ. ἀκμάσας ὀνομαστὸς ποιητὴς Ἀρχίλοχος τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως, οὗτινος τὸ μέτρον ἦν τὸ ἱαμβικὸν τρίμετρον. Ἰαμβογράφος ἦν ὁ ἐξ Ἀμοργοῦ Σιμωνίδης καὶ ἄλλοι καὶ ὁ περὶ τὰ 540 π. Χ. ἀκμάσας Ἰππώναξ ὁ ἐξ Ἐφέσου, ὃς τις λέγεται καὶ εὐρετὴς τῆς παρωδίας, ἥτις ἦν μεταποίησις σκωπτικῆς σπουδαίων καὶ γενναίων ποιημάτων εἰς ταπεινὰ καὶ φορτικά, οἷα ἡ τῷ Ὀμήρῳ προσποιουμένη Βατραχομουμαχία καὶ ὑπὸ τοῦ Πίγρητος πιθανῶς ἐπὶ τῶν Μηδικῶν γενομένη.

Τῆς δὲ αἰολικῆς ποιήσεως, ἥτις ἀνεπτύχθη ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ, κύριος χαρακτήρ εἶναι τὸ πάθος. Ταύτης ποιηταὶ ἐγένοντο ὁ ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς ἐν Λέσβῳ Μυτιλήνης πυρώδης καὶ φιλόπατρις Ἀλκαῖος, ὅστις ἐγένετο περὶ τὰ 600 π. Χ. πολλὰ δὲ οὗτος ἔπαθεν ἐρίζων πρὸς τοὺς τυράννους τῆς πατρίδος αὐτοῦ, μάλιστα δὲ πρὸς τὸν σοφὸν καὶ φιλόδημον Πιπτακόν, καθ' οὗ πικρῶς ἔκρουε τὰς χορδὰς τῆς βαρβίτου αὐτοῦ. Ἡ ἐκ τῆς αὐτῆς Λέσβου καὶ σύγχρονος τοῦ Ἀλκαίου ποιήτρια Σαπφώ, ἥς τὸ ὄνομα ἦν γνωστὸν ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα· ταύτης ἡ ποίησις ἐθαυμάζετο διὰ τὸν πλοῦτον τῶν νοημάτων, τὸ εὐαίσθητον τῆς καρδίας καὶ τοὺς λιγυροὺς τῆς λύρας αὐτῆς ἤχους, οἵτινες ἀπέπνεον χάριν καὶ θερμὸν ἔρωτα. Εἰς τὴν αἰολικὴν λυρικὴν ποίησιν ἀνήκει καὶ ἑτέρα ποιήτρια, ἡ φίλη καὶ συμπολίτις τῆς Σαπφούς Ἡριννα, ἐν ἀκμαίᾳ ἀποθανοῦσα ἡλικίᾳ· αὕτη πολλὴ ἐπηρείτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· καὶ ὁ ἐκ τῆς ἰωνικῆς πόλεως Τέω περὶ τὰ 520 π. Χ. ἀκμάσας Ἀνακρέων, ὁ ποιητὴς τῶν ἐρώτων, τῶν συμποσίων καὶ τῶν ἡδονῶν. Τὰ εἰρημένα ποιήματα τῆς αἰολικῆς λυρικῆς ἦσαν βραχέα, ἀφελῆ καὶ χαρίεντα, καὶ συνετίθεντο ἐκ μικρῶν καὶ καλῶν καὶ ποικίλων στροφῶν, ἐφεξῆς ἐπαναλαμβάνομένων.

Ἡ δὲ δωρικὴ λυρικὴ ἀνεπτύχθη κατὰ πρῶτον ἐν τε τῇ Πελοποννήσῳ καὶ τῇ Σικελίᾳ, ὕστερον δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· ἤδετο δὲ ὑπὸ τῶν χορῶν, διὸ καὶ χορικὴ ποίησις. Ἐν ταύτῃ διέπρεψαν ὁ ἐκ Σάρδεων τῆς Λυδίας Ἀλκμάν· οὗτος ἤχημασε περὶ τὰ 629 π. Χ. διέτριβε δὲ ἐν τῇ Σπάρτῃ τὸ μὲν πρῶτον ὡς δοῦλος, ὕστερον δ' ὡς ἀπελεύθερος· ἐποίησεν οὗτος χορικά μέλη, οἷα ὕμνους, προσόδια, παρθένια, ὕμναίους καὶ ἔρωτικά. Ὁ περὶ τὰ 620 γενόμενος Ἀρίων ἐκ Λέσβου· οὗτος ἐτελειοποίησε τὸν ἐν τοῖς Διονυσίοις ᾄδόμενον διθύραμβον, ὃν ἡδὸν χοροὶ περὶ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ. Ὁ ἐξ Ἰμέρας τῆς Σικελίας Στησίχορος, ὅστις ἤχημασεν ἀπὸ τοῦ 646—560 π. Χ. οὗτος ἐπενόησε τὴν διαίρεσιν εἰς στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν καὶ ἐπὶ ᾧ καὶ ἐποίησεν ἔρωτικά ᾄσματα, δι' ὧν ἐπραγματεύετο ἡρώων μύθους· ὁ αὐτὸς προσέτι μετεποίησε τὸ

τῆς πατρίδος αὐτοῦ ποιμενικὸν ἄσμα εἰς βουκολικὸν ποίημα. Τὸν Στησίχορον ἐν τῇ αὐτῇ ποιήσῃ ἐμιμήθη ὁ ἐκ τοῦ Ῥηγίου τῆς κάτω Ἰταλίας Ἰβυκος, ὅστις πολὺν χρόνον διέτριψεν ἐν τῇ Σάμῳ παρὰ τῷ Πολυκράτει. Ὁ ἐπὶ Πεισιστρατιδῶν καὶ ὕστερον τῶν Μηδικῶν ἀκμάσας Σιμωνίδης ὁ Κεῖος ἦν δ' αὐτός φίλος τῶν τυράννων Πιττακοῦ καὶ Ἰππάρχου καὶ τοῦ τῶν Συρακουσῶν Ἰέρωνος. Ὁ Σιμωνίδης ἐκτός τῶν πολλῶν χορικῶν ἁσμάτων, δι' ὧν πολλάκις ἐνίκησεν ἐν τοῖς ἐν Ἀθήναις ἀγῶσι, καὶ ἄλλων, δι' ὧν ἐξύμνησε νικητὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι, προσέτι ἐμόρφωσε τὸ ἐπίγραμμα, ἐπαινῶν δι' αὐτοῦ τοὺς ἐν πολέμοις πεσόντας.

Μετὰ τὸν μέγαν Σιμωνίδην ἔρχεται ὁ μέγιστος τῶν Ἑλλήνων χορικῶν ὁ Πίνδαρος ὁ Θηβαῖος γεννηθεὶς τὸ ἔαρ τοῦ 522 π. Χ. Ὁ Πίνδαρος ἦν ἱερὸς ἀοιδός, ἔργον τοῦ βίου αὐτοῦ καταστήσας νὰ ὑμνῇ κατὰ πρῶτον μὲν τοὺς θεούς, εἰτα δὲ καὶ πᾶν ἔργον γενναῖον ὑφ' ὅτου δήποτε τῶν Ἑλλήνων, εἴτε Δωριέων, εἴτε Ἰώνων, εἴτε Αἰολέων, εἴτε ἰδιώτου, εἴτε βασιλέως, εἴτε πόλεως ἐτελεῖτο· ὅθεν καὶ ἐθνικὸς τῶν Ἑλλήνων ποιητὴς ἀπεδείχθη, τὴν σφραγίδα ἐθνικοῦ τε καὶ ἱεροῦ ἀοιδοῦ ἀπομάξας καὶ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ οὐ μόνον κατὰ τὴν ὕλην τῶν ποιημάτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ εἶδος. Ὁ Πίνδαρος ἐποίησε ποιήματα εἰς πάντα τὰ εἶδη τῆς χορικῆς λυρικῆς ποιήσεως, οἷον ὕμνους εἰς τοὺς θεούς, παιᾶνας, διθυράμβους, προσόδια, παρθένια, σκόλια, θρήνους, ἐγκώμια εἰς ἔπαινον ἀνδρῶν νικητῶν ἢ βασιλέων καὶ ἐπινίκους· διεσώθησαν δὲ εἰς ἡμᾶς πλὴν πολλῶν ἀποσπασμάτων τῶν ἄλλων εἰδῶν σχεδὸν ἅπαντα τὰ ποιήματα ἐνὸς μόνου εἵδους τῶν ἐπινίκων καλουμένων, οὓς ἐποίησεν ἐπαινῶν τοὺς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι νικήσαντας.

Προσέτι δὲ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἑκτης ἑκατονταετηρίδος ἀνεπτύχθη ὁ αἶνος, ἥτοι μῦθος, ὃν τὰ θηρία ἐπλάσσοντο διαλεγόμενα πρὸς ἄλληλα· διὰ τῶν τοιούτων μύθων ἐδίδοντο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συμβουλαι καὶ νουθεσίαι χρήσιμοι καὶ ὠφέλιμοι πρὸς τὸν βίον· ὁνομαστότατος τῶν μυθοποιῶν καὶ πλάστης ἰδίως τοῦ αἶνου ἐγένετο ὁ Αἴσωπος. Τὰ περὶ τούτου εἰσὶν ὑποσχότεινα· λέγουσιν ὅτι οὗτος ἦν ἐκ Φρυγίας, μικρός, δύσμορφος, καὶ δοῦλος

Σαμίου τινὸς ὅστις θαυμάσας τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀπῆλευθε-
ρωσεν αὐτόν· ὁ Αἰώωπος λέγουσιν ὅτι ἐφρονεῦθη ὑπὸ τῶν Δελ-
φῶν, παροξυνθέντων ἐκ τῶν σκωπτικῶν τούτων μύθων.

β'. Περὶ φιλοσοφίας.

§. 43. Ἐκ τῶν μύθων τῶν περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου καὶ
τῆς πρὸς τοῦτον ἀναφορᾶς τοῦ θεοῦ τῶν περὶ τὸν Ὀρφέα,
τῶν λατρῶν τοῦ Διονύσου, καὶ ἐκ τῶν ὕστερον κατὰ μικρὸν
γενομένων ἐμβριθεστέρων ἐρευνῶν θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων
πραγμάτων ἐγεννήθησαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς παρ' Ἑλλήσι
φιλοσοφίας· ταύτης δὲ τρεῖς διεκρίθησαν αἱρέσεις ἥτοι σχολαὶ
κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἡ τῶν Ἰώνων, ἡ τῶν Ἑλεατῶν καὶ
ἡ τῶν Πυθαγορείων. Οἱ μὲν Ἴωνες πρῶτοι ἐσπούδασαν περὶ
τὴν ἐρευναν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἥτοι τῆς φύσεως, διὸ καὶ
ὠνομάσθησαν οὗτοι ὑπὸ τῶν παλαιῶν φυσικοὶ καὶ φυσιολόγοι·
τούτων οἱ μὲν παλαιότεροι ἐζήτουν νὰ ἀνεύρωσι τὴν οὐσίαν,
ἐξ ἧς τὰ πάντα συνέστησαν, οἱ δὲ νεώτεροι τὴν αἰτίαν τοῦ γί-
γνεσθαι τὰ ὄντα καὶ ἀπόλλυσθαι. Ἀρχηγέτης δὲ τῆς παρ' Ἑλ-
λήσι φιλοσοφίας λέγεται Θαλῆς ὁ Μιλήσιος· ἦν δ' οὗτος ἀ-
νὴρ εὐμήχανος, εἰδήμων τῆς μαθηματικῆς καὶ ἀστρονομίας
καὶ ἔμπειρος πολιτικῆς τινος σοφίας, διὸ καὶ ὁ Θαλῆς κα-
τελέγετο εἰς τοὺς ἐπὶ τὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος· λέγουσιν ὅτι
οὗτος προεῖπε καὶ ὥρισε καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔμελλε νὰ
γένηται ἔκλειψις ἡλίου, ἐν ᾧ καὶ ἐγένετο. Ὁ Θαλῆς λοιπὸν
ἐδόξαζεν ὅτι τὸ πᾶν ἐξ ὕδατός ἐστιν, ἐπομένως ἀρχὴν πρώτην
τῶν ὄντων ἀπάντων ὑπέλαβε τὸ ὕδωρ. Τοῦ Θαλοῦ δὲ ἀκροα-
τῆς καὶ φίλος καὶ διάδοχος ἐγένετο ὁ Ἀναξίμανδρος Μιλήσιος,
ὅστις ὑπέλαβε τὴν πρώτην οὐσίαν τὸ πάντα περιέχον καὶ
αἰεὶ κινούμενον ἄπειρον, ἐξ οὗ τὰ πάντα γίνονται καὶ εἰς ὃ
πάλιν τελευτῶσι. Τοῦ δ' Ἀναξιμάνδρου συμπολίτης καὶ ἀ-
κουστής καὶ διάδοχος ἦν ὁ Ἀναξίμενης· οὗτος ὑπέλαβεν ἀρ-
χὴν καὶ ὑπόστασιν τῶν ὄντων τὸν ἀέρα, ἐξ οὗ τὰ πάντα γίνον-
ται διὰ τῆς ἀραιώσεως καὶ πυκνότητος.

Ἐπίσημος δὲ φιλόσοφος ἦν ὁ Ἡράκλειτος Ἐφέσιος, ὅστις ἐγέ-
νετο τῷ 505 ἐνιαυτῷ π. Χ. Λέγουσιν ὅτι ἦν ἀνὴρ σκυθρωπὸς καὶ
μελαγχολικός, βαθυνούστατος δὲ καὶ ὑψηλότατος· ἡ τοῦ ἀνδρὸς

αὕτη διάθεσις κατέστησε τὸν λόγον αὐτοῦ σκοτεινὸν καὶ ἀσαφῆ καὶ δεόμενον κατὰ τοὺς ἀρχαίους Δηλίου κολυμβητοῦ, διὸ καὶ Ἡράκλειτος ὁ σκοτεινὸς ἐπωνομάσθη· οὗτος ἐδόξαζεν ὅτι τὸ πᾶν ἐν ῥοῇ διηγεκεῖ ἐστίν, οὐδὲν ὄντως ἐστίν, ἀλλὰ πᾶν αἰεὶ γίγνεται καὶ παρέρχεται· δημιουργὸν δὲ δύναμιν τῆς αἰδίου ταύτης κινήσεως καὶ γενέσεως τῶν ὄντων ὑπέλαβε τὸ πῦρ, οὐχὶ ὅμως τὸ αἰσθητὸν ἀλλὰ ὑψηλοτέραν τινα καὶ καθολικωτέραν αὐτοῦ δύναμιν· ὅτι ἡ αἰδὶς αὕτη κίνησις καὶ μεταλλαγή τῶν ὄντων γίνεται οὐχὶ κατὰ τύχην καὶ εἰκῇ, ἀλλὰ κατὰ θείους καὶ ἀναγκαιοτάτους νόμους.

Εἰς τοὺς Ἰωνας φιλοσόφους ἀνήκει καὶ ὁ Ἀναξαγόρας· οὗτος ἐγεννήθη ἐν Κλαζομεναῖς τῷ 500 ἐνιαυτῷ π. Χ. Ἀπὸ δὲ Κλαζομενῶν μετέβη εἰς Ἀθήνας, ὅπου διέτριψεν ἀπὸ τοῦ 556 μέχρι 431 καὶ ἐγνώρισε πολλοὺς καὶ ἄλλους τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν καὶ δὴ καὶ τὸν Περικλέα, οὗτινος καὶ διδάσκαλος ἐγένετο, ὡς λέγουσιν· ἀλλ' οὗ τινος ἡ φιλία πολλοὺς παρεσκεύασεν αὐτῷ ἐχθροὺς, ἐξ ὧν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Λάμφακον, ὅπου ἀπέθανεν ἐν ἔτει 428. Ὁ Ἀναξαγόρας ἐδέχετο ἀπειρον πλῆθος ἀρχηγόνων καὶ ἀναλλοιώτων τῆς ὕλης μορίων (στοιχείων), ἅτινα οὐτ' ἐλαττοῦνται οὔτε πληθύνονται, ἀλλὰ πάντα ἴσα αἰεὶ ταῦτα ἀτόμους καὶ ὁμοιομερείας ἐκάλεσαν οἱ ὕστερον, ἐδόξαζε δὲ ὁ Ἀναξαγόρας ὅτι πᾶν χρῆμα ἐκ τῆς πρὸς ταῦτα συμμίξεως γίγνεται, ἐκ δὲ τοῦ ἀπ' αὐτῶν χωρισμοῦ ἀπόλλυται. Τὰ σώματά εἰσιν ὕλη μόνη, οὐδεμίαν ἔχοντα ἐνδογενῆ δύναμιν τῆς μεταπλάσεως. Ἀρχὴν δὲ τῆς κινήσεως καὶ πάσης ζωῆς ὑπέλαβεν ὁ Ἀναξαγόρας τὸν Νοῦν, χρῆμα καλῶν τοῦτον πάντων χρημάτων λεπτότατον καὶ καθαρώτατον, ἀπηλλαγμένον παντὸς σωματοειδοῦς καὶ ἔχον γνῶσιν πάντων καὶ κρατοῦν παντός. Ἐλεγε δὲ ὅτι τὰ στοιχεῖα ὄντα τὴν ἀρχὴν φύρδην μίγδην ὁ νοῦς ἐπελθὼν διεκρίνε καὶ διεκόσμησε καὶ συνέστησε τὸν νῦν ὑπάρχοντα κόσμον ἐξ ἧς ἔδωκεν αὐτοῖς ἐγκυκλίου κινήσεως, δι' ἧς καὶ οἱ ἀστέρες τηροῦνται· οὗτοί εἰσι κατὰ τὸν Ἀναξαγόραν λίθοι περιδινθέντες καὶ ὁρμήσαντες ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς κινήσεως πρὸς ὃν ἔχουσιν ἄνω χῶρον.

Ἡ δὲ τῶν Ἐλεατῶν σχολὴ ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς πόλεως Ἐλέας, ἧτις ἦν πόλις τῆς κάτω Ἰταλίας· ταύτης δὲ οἰκίσται ἐγένοντο

οἱ Φωκαεῖς, οἵτινες λαμπρῶς πρὸς τοὺς Πέρσας πολεμήσαντες ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας ἡναγκάσθησαν τελευτῶντες νὰ καταλίπωσι τὴν πατρίδα καὶ ν' ἀποικήσωσιν εἰς τὴν Κύρνον (Κορσικήν). Εἶτα δὲ ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς Καρχηδονίους καὶ Τυρρηγνοὺς ἔριδος ἀπώκησαν εἰς τὴν Ἑλέαν περὶ τὰ 556 π. Χ. ὡς ἐν τῷ περὶ ἀποικιῶν κεφαλαίῳ εἵπομεν, μετὰ τῶν Φωκαέων φαίνεται ὅτι συναπόκησε καὶ ὁ ἐκ Κολοφῶνος Ξενοφάνης, ὅστις ἐγένετο ἰδρυτὴς τῆς ἐλεατικῆς σχολῆς. Οὗτος ὑπέλαβε κόσμον καὶ θεὸν ἐν καὶ ταῦτόν, «ἐν εἶναι τὸ πᾶν, καὶ τοῦτο ὑπάρχειν Θεόν.» ἐπομένως ὁ Ξενοφάνης ἐγένετο πολέμιος τῶν ὑπολαμβανόντων οὐ μόνον ἀνθρωπομόρφους τοὺς θεοὺς ἀλλὰ καὶ ἀνθρωποπαθεῖς. Ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ τῶν ποιητῶν ἔρις πρὸς τοὺς φιλοσόφους.

Ὁνομαστὸς φιλόσοφος ἦν καὶ ὁ Ἑμπεδοκλῆς ὁ Ἀκραγαντῖνος. Ἦκμασε δ' οὗτος κατὰ τὸ 444 π. Χ. καὶ ἦν ἐξ ἐπιφανοῦς καὶ πλουσίου οἴκου καὶ ὀνομαστὸς διὰ πολλὰ καὶ ἄλλα τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν παιδείαν. Ἐκ τῶν πολλῶν μνημονευομένων τούτου συγγραμμάτων ἐπισημότερον ἦν τὸ περὶ φύσεως διδακτικὸν ποίημα, ἐξ οὗ μέρος διεσώθη εἰς ἡμᾶς. Ὁ Ἑμπεδοκλῆς ὑπελάμβανε ἐν ἑν αἶδιον, ὡς καὶ οἱ Ἑλεάται, ὅπερ ἦν τετραπλοῦν ἦτοι ἀποτελεῖτο ἐκ τεσσάρων στοιχείων, ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, ὁ ἀήρ καὶ ἡ γῆ, ἐκ τούτων πᾶν γίνεταί ἐν τῷ παντὶ διὰ μίξεως καὶ χωρισμοῦ, πρὸς τὴν λειτουργίαν ταύτην δύο ἐνεργοῦσι κινητικαὶ δυνάμεις, ἡ συνθετικὴ, ἣν ἀπεκάλει ὁ Ἑμπεδοκλῆς φιλότητα καὶ ἁρμονίαν καὶ στοργήν, καὶ ἡ ἀποσυνθετικὴ, ἣν ἀπεκάλει νεῖκος, ἔχθος καὶ ἔριν. Ὁ Ἑμπεδοκλῆς προσέτι ἐδόξαζε τὸ περὶ μετεμψυχώσεως δόγμα τοῦ Πυθαγόρου.

Ἑτέρα δὲ φιλοσοφικὴ αἵρεσις ἦν ἡ τῶν Πυθαγορείων· οὗτοι ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ ἀρχηγέτου αὐτῆς Πυθαγόρου. Ἐγεννήθη δ' οὗτος ἐν τῇ Σάμῳ, ἥς ἐκράτει τότε ὁ ὀνομαστὸς Πολυκράτης, οὗτινος τὴν τυραννίδα μισῶν κατέλιπε τὴν πατρίδα καὶ ἀπῆλθε τεσσαρακοντούτης τὴν ἡλικίαν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, καὶ διέτριβεν ἐν τῇ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Λακεδαιμονίων ἀποικίᾳ Κρότωνι. Ἦν δ' ὁ Πυθαγόρας ἀνὴρ εἰδήμων δια-

φόρων μαθημάτων, τῆς γεωμετρίας, τῆς ἀστρονομίας, τῆς μουσικῆς καὶ ἄλλων, τὸ δὲ εἶδος σεμνὸς καὶ δεινὸς τὸ λέγειν. Αἱ τοῦ ἀνδρὸς τούτου νοουθεσίαι καὶ συμβουλαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπὶ τὸ σεμνοπρεπέστερον καὶ ἐρῶμενέστερον μεταβολὴν τῶν μαλακῶν καὶ ἀβρῶν ἡθῶν τῶν Κροτωνιατῶν, ὧν ἐν τῇ πόλει συνέστησε τὸ πυθαγορικὸν καλούμενον συνέδριον, οὗτινος κύριον μέλημα ἦν νὰ ἀποτελέσῃ τὰ φρονήματα τῶν ἐταίρων γενναῖα καὶ ἀκραιβνῆ, τὸν δὲ ἄλλον βίον ἰδιόν τε καὶ δημόσιον κοσμιώτερον. Οἱ περὶ τὸν Πυθαγόραν λοιπὸν ὑπέλαβον ἀρχὴν τῶν ὄντων τὴν ἁρμονίαν, τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἁρμονίας ἐναντιῶν στοιχείων συνέστησαν τὰ ὄντα. Εἰς διασάφησιν τῆς δόξης των ταύτης παρωμοίασαν τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου πρὸς τὴν κατασκευὴν οἰκοδομήματος εἰπόντες. «Ἐν μέσῳ τοῦ συμμετρώως συντεταγμένου καὶ σφαιροειδοῦς κόσμου ἱδρύται τὸ κεντρικὸν καλούμενον πῦρ, τὸ τιμιώτατον πάντων τῶν ἄλλων στοιχείων καὶ κύριον αἷτιον τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς· περὶ δὲ τὸ πῦρ τοῦτο φέρονται ἐν κύκλῳ τὰ οὐράνια σώματα, δέκα τὸν ἀριθμὸν ὄντα, ἡ γῆ, ἡ σελήνη, ὁ ἥλιος, οἱ πέντε πλανῆται καὶ ἡ ἀντίχθων. Πέραν δὲ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἄλλο πῦρ τὸ καλούμενον τὸ περιέχον περιβάλλει τὸν πάντα κόσμον καὶ καταυγάζει καὶ ζωοποιεῖ αὐτόν.» Προσέτι εἶπον ὅτι τὰ ἀπ' ἀλλήλων διαστήματα τῶν οὐρανίων σωμάτων εἰσὶ κατὰ λόγον τῆς ἁρμονίας· ἐπομένως ἐκ τῆς ἐμμελοῦς τούτων περιφορᾶς ἀποτελεῖται συναυλία τις παραπλησία τῇ μουσικῇ ἁρμονίᾳ. Ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ κατὰ τοὺς Πυθαγορείους ἀπορρέει ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ πυρός· αὕτη μετὰ θάνατον διέρχεται διὰ διαφόρων σωμάτων πρὸς κάθαρσιν προτέρων αὐτῆς ἀδικημάτων μέχρις οὗ ἐπανεέλθῃ πάλιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Αἱ εἰρημέναι θεωραὶ ἐπερῶννοντο ὑπὸ τῆς μελέτης τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς μουσικῆς, ὡς κυρίως ἔσκουν οἱ Πυθαγόρειοι.

Περὶ δὲ τῆς ἱστορίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν πλαστικῶν τεχνῶν ἔσται λόγος κατωτέρω.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ.

Ἀπὸ τῶν Μηδικῶν πολέμων μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτοι ἀπὸ τοῦ 500—431 π. Χ.

§. 44 Τὸ λαμπρότατον καὶ θαυμαστότατον τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας εἰσὶν οἱ πρὸς τοὺς Πέρσας πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων· αἰτία δὲ τούτων ἐγένοντο αἱ ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ἦσαν δ' αὗται τὴν μὲν ἀρχήν, ὡς προείπομεν, αὐτόνομοι· εἶτα δὲ ὑπετάγησαν περὶ τὸ 700 π. Χ. εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας, ἧτις ἐπὶ Κροίσου κατέστη κράτος μέγα καὶ ἰσχυρόν. Ὅτε δὲ ὁ Κῦρος νικήσας τὸν Κροῖσον ἐγένετο κύριος τῆς Λυδίας ἐν ἔτει 546 π. Χ. τότε καὶ αἱ εἰρημέ-
ναι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐγένοντο ὑπήκοοι τῶν βασιλέων τῶν Περσῶν. Διὰ τούτων δὲ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων γνωρίσας ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος ὁ Ὑστιάσπου τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Ἕλληνας ἐ-
βουλήθη νὰ καθυποτάξῃ αὐτοὺς τε καὶ ἄλλα ἔθνη αὐτῆς. Ἐπεμψε λοιπὸν τῷ 514 π. Χ. κατασκόπους, μεθ' ὧν ἦν καὶ ὁ ὀνομαστὴς ἱατρὸς Δημοκίδης, ἵνα διεξέλθωσι καὶ ἐρευνή-
σωσι τὰ παραθαλάσσια τῆς τε Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας(1). Περὶ
τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐξεστράτευσεν ὁ Δαρεῖος αὐτὸς ἐπὶ τοὺς Σκύθας,
ἄγων περὶ τὰς 600,000 ἀνδρῶν καὶ στόλον 600 νεῶν δι' ἄλ-
λας τε αἰτίας καὶ ἵνα κατακτήσῃ τὴν Θράκην καὶ τὰς ἐπὶ
τῶν ἀνατολικῶν καὶ μεσημβρινῶν παραλίῶν τῆς αὐτῆς χώρας
καὶ τὰς ἐν Ἑλλησπόντῃ κειμένας Ἑλληνικὰς πόλεις, δι' ὧν ἡ
ὁδὸς ἔφερεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Μετ' αὐτοῦ δ' ἠκολούθει καὶ
ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Κίμωνος, τύραννος ὢν τότε
τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου καὶ ὑποτελὴς τῇ Περσίᾳ. Εἰς
τοῦτον τὸν Μιλτιάδην καὶ εἰς τοὺς τυράννους τῆς Ἰωνίας
Κώην τε καὶ Ἰσπιαῖον καὶ εἰς ἄλλους στρατηγούς τῶν Ἑλλή-
νων παρέδωκεν ὁ Δαρεῖος τὴν φυλακὴν ἧς ἔζευξεν ἐπὶ τοῦ
Ἰστρου γεφύρας, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς διαβάς εἰσέβαλεν εἰς τὴν
Σκυθίαν.

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 3, 133—136.

Ἀτυχήσαντος δὲ τοῦ Δαρείου εἰς τὴν πρὸς τοὺς Σκύθας ἐκστρατείαν καὶ κακῶς ὑποστρέφοντος ὀπίσω, Σκύθαι ἵππεῖς προλαβόντες ἦλθον εἰς τοὺς φυλάττοντας τὴν γέφυραν Ἴωνας, καὶ προέτρεπον αὐτοὺς νὰ λύσωσιν αὐτήν, ὥπως ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Περσῶν. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἐτράπησαν πάντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, μετεπείσθησαν ὁμῶς ὑπὸ τοῦ Ἰστιαίου τοῦ τυράννου τῆς Μιλήτου, εἰπόντος· ὅτι συμφέρει νὰ διασωθῇ ὁ Δαρεῖος, διότι ἕκαστος αὐτῶν διὰ τὸν Δαρεῖον ἄρχει, καταστραφείσης δὲ τῆς δυνάμεως τούτου, οὐδεὶς θὰ ἄρχῃ, διότι ἐκάστη τῶν πόλεων θὰ προτιμήσῃ μᾶλλον τὴν δημοκρατίαν ἢ τὴν τυραννίδα. Διασωθεὶς λοιπὸν διὰ τῆς γεφύρας ὁ Δαρεῖος ἦλθεν εἰς τὴν Σηστόν, ἐντεῦθεν αὐτὸς μὲν διέβη εἰς τὴν Ἀσίαν, κατέλιπε δὲ τὸν Πέρσῃ Μεγαβάζον ἐν τῇ Εὐρώπῃ μετὰ 80,000 Περσῶν, ὃς καθυπέταξε τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν· εἴτα δὲ ὁ Πέρσης Ὀτάνης ὁ διάδοχος τοῦ Μεγαβάζου καθυπέταξε τὰς ἐπὶ τῆς Προποντίδος Ἑλληνικὰς πόλεις, καὶ τὰς νήσους Λήμνον τε καὶ Ἰμβρον καὶ Ἀντανδρον. Αἱ δὲ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνικαὶ πόλεις, ὧν ἤρχον ἐντόπιοι τύραννοι ἢ ὀλιγάρχαι, οἵτινες ὑπέκουν εἰς τοὺς σατράπας τῆς Περσίας, ἡσύχαζον περὶ τὰ δέκα ἔτη μέχρις οὗ τινες τῶν ἐν Νάξῳ δυνατῶν ἐξωσθέντες ὑπὸ τοῦ δήμου ἦλθον εἰς τὴν Μίλητον, ἐν ᾗ ἤρχεν ὁ Ἀρισταγόρας, ὁ γαμβρὸς τοῦ Ἰστιαίου, ὃν κατεῖχεν ὁ βασιλεὺς τότε ἐν Σούσοις διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Εἰς τὸν Ἰστιαῖον ὁ Δαρεῖος εἶχε δωρήσει, ἀντὶ τῆς πιστῆς φυλακῆς τῆς γεφύρας, χώραν εὐφορον καὶ καλὴν παρὰ τὸν Στρυμόνα ποταμόν, ἐνθα ἦν ἄφθονος ναυπηγῆσιμος ὕλη, καὶ μέταλλα ἀργυρίου. Αὐτοῦ ἔκτισεν ὁ Ἰστιαῖος πόλιν Μύρκινον ὀνομασθεῖσαν, ἣν διανοεῖτο νὰ καταστήσῃ ἔδραν ἀκμαίου καὶ ἰσχυροῦ κράτους· ὁ Δαρεῖος ὁμῶς ὑποπτεύσας αὐτὸν ἐκ διδαχῆς τοῦ Μεγαβάζου μετεπέμψατο ἐπὶ προφάσει ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ παρ' αὐτῷ ἄνδρα πιστὸν καὶ συνετόν(1). Οἱ ἐκ Νάξου λοιπὸν φυγάδες ἐλθόντες παρεκάλουν τὸν Ἀρισταγόραν νὰ βοηθήσῃ νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν.

(1) Ἡρόδ. 5,23—25.

ὁ δὲ Ἀρισταγόρας ἐλπίσας πολλά ἐκ τῆς βοηθείας ἦλθεν εἰς τὰς Σάρδεις καὶ ἔπεισεν εἰς τοῦτο καὶ τὸν Ἀρταφέρνην τὸν τοῦ βασιλέως ἀδελφόν, ὃς ἔδωκεν αὐτῷ, συνκινουντος καὶ τοῦ βασιλέως, 200 τριήρεις καὶ στρατὸν ἱκανόν. Ἐχων λοιπὸν ὁ Ἀρισταγόρας τὸν εἰρημένον στόλον, οὕτινος ἐναυάρχει ὁ Πέρσης Μεγαβάτης, καὶ στρατὸν ἐκ Μιλήτου ἔπλεεν ἐπὶ τοὺς Ναξίους τὸ ἔαρ τοῦ 499 π. Χ. καθ' ὃδὸν ὁμοῦς ἤρισεν ὁ Ἀρισταγόρας πρὸς τὸν Μεγαβάτην, ὅστις προὔδωκεν εἰς τοὺς Ναξίους τὴν ἐπιβολήν. Οὗτοι μαθόντες τὰτα παρεσκευάσθησαν οὕτω καλῶς, ὥστε πολιορκηθέντες τέσσαρας μῆνας λαμπρῶς ἡμύναντο τοὺς ἐχθρούς· ὁ δ' Ἀρισταγόρας ἠναγκάσθη ἄπρακτος νὰ ὑποστρέψῃ. Φοβούμενος δὲ μὴ ἀποτίσῃ τὰς εἰς τοῦτο τὸ ἀτυχὲς ἐγχείρημα γενομένας δαπάνας, διανοεῖτο εἰς σωτηρίαν νὰ ἀποστατήσῃ τοὺς Ἴωνας. Ἐν τούτῳ δὲ ἐστάλη παρὰ τοῦ Ἰστιαίου διὰ τινος πιστοῦ δούλου πρὸς αὐτὸν παραγγελία ν' ἀποστατήσῃ ἀπὸ τοῦ βασιλέως· διότι ἤλπιζε, γενομένης ἀποστασίας, νὰ σταλῇ πάλιν εἰς τὴν Ἰωνίαν.

Ὁ Ἀρισταγόρας λοιπὸν ἐξεδήλωσε πρὸς τοὺς φίλους τὴν γνώμην αὐτοῦ. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι πάντες ἐτράπησαν πρὸς τὴν γνώμην ταύτην, Ἐκαταῖος δὲ ὁ λογοποιὸς πρῶτον μὲν ἐζήτηι νὰ ἀποτρέψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν Δαρεῖον πολέμου, ἀπαριθμῶν πάντα τὰ ἔθνη, ὧν ἤρχεν ὁ Δαρεῖος καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔπειθε συνεβούλευε δευτερον νὰ ἐπιμεληθῶσιν, ὅπως καταλαβόντες τὰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Βραγχίδαϊς Ἀπόλλωνος πολλὰ χρήματα ναυπηγήσωσι πολλὸν στόλον καὶ γένωνται δυνατοὶ κατὰ θάλασσαν. Παρὰ τὴν γνώμην δὲ ταύτην ὁ Ἀρισταγόρας συλλαβὼν τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στόλου, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἐκ τῶν τῆς Καρίας, εἰσήγαγε τὴν δημοκρατίαν καὶ ἐν Μιλήτῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὴν Μίλητον δ' ἐμιμήθησαν αἱ πλεῖσται πόλεις τῆς Ἰωνίας, Αἰολίδος, τινὲς δὲ καὶ τῆς Καρίας καὶ Κύπρου(1).

Ἐπιθυμῶν δὲ ὁ Ἀρισταγόρας νὰ λάβῃ συμμάχους καὶ τοὺς

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 5, 31—37.

ἐν Εὐρώπῃ Ἕλληνας ἦλθεν εἰς [τὴν Σπάρτην, καὶ παραστὰς πρὸς τὸν βασιλέα Κλεομένην ἔλεγεν ὅτι πρέπει οἱ προσεστώτες τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐλευθερώσωσιν ἐκ τῆς δουλείας τοὺς Ἴωνας, ἄνδρας συγγενεῖς καὶ ὁμαίμους· ὅτι δ' εὐκόλῳ ἦν εἰς τοὺς ἀνδρείους Σπαρτιάτας νὰ νικήσωσι τοὺς ἀπειροπολέμους βαρβάρους καὶ νὰ λάθωσιν αὐτοὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς χώρας αὐτῶν. Ὁ Κλεομένης σκεφθεὶς μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἠρώτησε τὸν Ἀρισταγόραν, πόσον μακρὰν ἦν ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς θαλάσσης τῶν Ἰώνων εἰς τὰ Σοῦσα, ἔνθα ἦν ὁ βασιλεὺς; ἀκούσας δὲ ὅτι ἦν τριῶν μῆνων διακόψας εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, «ὦ ξεῖνε Μιλήσιε, ἀπαλλάσσεο ἐκ Σπάρτης πρὸ δύντος ἡλίου· ὁ Ἀρισταγόρας ἐδοκίμασε νὰ ἐπιτύχῃ ὅτι διὰ χρημάτων ἐζήτει ἔλθων λοιπὸν εἰς τοῦ Κλεομένου ὑπέσχετο αὐτῷ δέκα τάλαντα, ἂν ἐδέχετο νὰ βοηθήτῃ ἀνανεούοντος δὲ τοῦ Κλεομένου προσέθηκε καὶ ἄλλα, ἕως οὗ προσέθηκε πεντήκοντα· τότε ἐφώνησεν ἡ παρ' αὐτῷ ἱσταμένη ἐννεαέτις θυγάτηρ Γοργῶ ὀνομαζομένη, «Πάτερ, διαφθερέει σε ὁ ξεῖνος, ἦν μὴ ἀποστὰς ἔης.» ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἀφῆκε τὸν Ἀρισταγόραν καὶ μετέβη εἰς ἄλλο οἶκον (1).

Ἐκδιωχθεὶς δὲ ἐκ τῆς Σπάρτης ὁ Ἀρισταγόρας, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον εἶπεν ὅσα καὶ ἐν τῇ Σπάρτῃ περὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀγαθῶν, πρὸς τοῦτοις ὅτι οἱ Μιλήσιοι ἦσαν ἄποικοι τῶν Ἀθηναίων, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει οἱ Ἀθηναῖοι νὰ σώσωσιν ἐκ τῆς δουλείας τοὺς ὁμοφύλους Ἴωνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ἐδέχθησαν ἀσμένως τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ ψηφίσαντες ἀπέστειλαν εἰς βοήθειαν εἴκοσι ναῦς, αἷς προσετέθησαν καὶ πέντε τῶν Ἑρετριῶν. Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀφίκοντο εἰς τὴν Μιλητον, ἐξεβρόγχη τελέως ἡ ἀποστασία, ἥτις διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 500 μέχρι 494 π. Χ. εἶτα οἱ Ἀθηναῖοι ἦλθον εἰς τὴν Ἐφεσον, ὅθεν μετὰ τοῦ στρατοῦ τῶν ἄλλων συμμάχων ἐστράτευσαν ἐπὶ τὰς Σάρδεϊς, ἃς εὐχερῶς ἐκυρίευσαν πλὴν τῆς ἀκροπόλεως, ἣν ἐφύλαττεν αὐτὸς ὁ Ἀρταφέρνης ἔχων πολλὴν δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ στρατιώτης τις ἔδραλε

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 5,49—51.

πῦρ εἰς μίαν τῶν οἰκιῶν, καὶ τὸ πῦρ διεδόθη εὐθὺς εἰς τὰς ἄλλας οἰκίας καλαμίνας οὕσας, ἅπασα ἡ πόλις κατεκάη καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων ἐφονεύθησαν(1). Οἱ Πέρσαι ὁμῶς μετ' ὀλίγον ἐφώρμησαν ἐπὶ τοὺς Ἴωνας, καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς φονεύοντες μέχρι τῆς Ἐρέσου, ὅπου, μάχης φονικωτάτης γενομένης, ἡττήθησαν οἱ Ἴωνες καὶ διεσπάρησαν. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀπῆλθον ἀπολιπόντες τοὺς Ἴωνας. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ οἱ Κύπριοι κατεδουλώθησαν ἐκ νέου καὶ ἄλλαι πόλεις αἰολικαὶ καὶ ἰωνικαὶ ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπορθήθησαν καὶ καθυπετάγησαν. Ἐν τούτοις ἦλθε καὶ ὁ Ἰστιαῖος ἀπὸ Σούσων εἰς Σάρδεις ἐπὶ προφάσει νὰ καταπαύσῃ τὴν στάσιν· κατηγορηθεὶς ὁμῶς ὡς προδότης ὑπὸ τοῦ Ἀρταφέρνηους ἔφυγεν εἰς τὴν Χίον, ἐκεῖθεν δὲ ἦλθεν εἰς τὴν Μίλητον, ὅθεν ὁ Ἀρισταγόρας φυγὼν ἔπλευσεν εἰς τὸν Στρυμόνα, ὅπου ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν παροξυνθέντων Θρακῶν (2). Ὁ δ' Ἰστιαῖος διωχθεὶς ἐκ τῆς Μιλήτου ἐπειράτευε μετὰ νεῶν Λεσθίων παρὰ τὸ Βυζάντιον μέχρις οὗ ζωγρηθεὶς ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀνεσταυρώθη. Τούτου τὴν κεφαλὴν ταριχεύσας ὁ Ἀρταφέρνης ἐπέμψεν εἰς Σοῦσα πρὸς τὸν Δαρεῖον, ὃς ἰδὼν τὴν κεφαλὴν πολλὴ ἐλυπήθη μνησθεὶς τῆς χάριτος τοῦ Ἰστιαίου, διέταξε δὲ νὰ λούσῃσι καὶ καλῶς νὰ θάψωσιν αὐτήν(3).

Ἄμα δὲ τῷ ἔαρι τοῦ 496 ἐπολιόρηκε τὴν Μίλητον, ὡς ἔδραν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὡς καταφύγιον τῶν Ἰώνων, ἐκ γῆς μὲν ὁ στρατὸς τῶν Περσῶν, ἐκ θαλάσσης δὲ ὁ ἐξ 600 νεῶν στόλος αὐτῶν, ὅστις πρότερον εἶχε κατανικήσει ἐκ προδοσίας τῶν Σαμίων τὸν ἐκ 353 νεῶν στόλον τῶν Ἰώνων παρὰ τὴν ἀντικρὺ τῆς Μιλήτου κειμένην μικρὰν νῆσον Λάδην. Οὕτω λοιπὸν ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη ἡ Μίλητος, ἥς τῶν μὲν ἀνδρῶν τοὺς πλείστους ἀπέκτειναν, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἀνδραποδίσαντες ἤγαγον εἰς τὰ Σοῦσα. Ἐν ἔτει δὲ 495 ὑπετάγη καὶ ἡ Καρία· εἰτα δὲ καὶ αἱ ἐν Ἑλλησπόντῳ νῆσοί τε καὶ πόλεις· ὁμοίως δὲ κατεσχέθη ὑπὸ τῶν Περσῶν τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Θρακικὴ Χερσόνησος.

Ὅτε δὲ ἡγγέλθη εἰς τὸν Δαρεῖον ἡ ἔμπρησις τῶν Σάρδεων,

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 5, 99—101. (2) Ἡροδ. 5, 102—103.

(3) Ἡροδ. 6, 28—30.

ἡρώτησε καταταραχθεῖς τίνες ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι; μαθὼν δ' ὥρ-
γίσθη πολὺ καὶ λαθὼν τόξον ἐξετόξευσεν εἰς τὸν ἀέρα καὶ
εἶπε «Δὸς ὦ Ζεῦ νὰ τιμωρήσω τοὺς Ἀθηναίους», καὶ προσέτα-
ξεν εἰς ἓνα τῶν θεραπόντων νὰ λέγῃ πρὸς αὐτὸν τρεῖς καθ' ἑκά-
στην ἐν ὥρᾳ τοῦ δεῖπνου «Δέσποτα μένεο τῶν Ἀθηναίων». τὸν
θυμὸν τοῦ βασιλέως ὑπεξέκαιε καὶ ὁ παρ' αὐτῷ Ἰππίας. Ὅθεν ἀ-
ναδείξας ὁ Δαρεῖος τὸν γαμβρὸν Μαρδόνιον διάδοχον τοῦ Ἀρτα-
φέρνους, προσέταξεν αὐτῷ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ἐμπρήσαντας τὰς
Σάρδεῖς Ἀθηναίους τε καὶ Ἑρετριεῖς. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἐλθὼν
εἰς τὴν Ἰωνίαν κατέπαυσε πάντας τοὺς τυράννους καὶ κατέστησε
δημοκρατίας ἐν ταῖς πόλεσιν(1). Εἶτα δὲ συλλέξας καὶ στρατὸν
πολὺν καὶ στόλον διέβη τῷ 493 τὸν Ἑλλησποντον. Ὁ στόλος
ὅμως ἐκ 300 νεῶν περιπεσὼν εἰς σφοδρὸν χειμῶνα πλέων περὶ
τὸν Ἀθῶ ἐξώκειλεν ὁ πλεῖστος καὶ διεφθάρη, συνδιεφθάρησαν δὲ
καὶ ὑπὲρ τὰς δύο μυριάδας ἀνθρώπων. Ὁ δὲ Μαρδόνιος μετὰ
τοῦ πεζοῦ στρατοῦ ἐλθὼν εἰς Μακεδονίαν καθυπέταξεν αὐτήν,
ἀλλὰ πολὺ ἐκακώθη ὑπὸ τῶν Θρακῶν Βρύγων, οἷτινες ἐπιπεσόν-
τες τὴν νύκτα ἐφόνευσαν πολλοὺς, καὶ τὸν Μαρδόνιον αὐτὸν ἐ-
τραυματίσαν. Ὅθεν ἀναγκασθεὶς οὗτος αἰσχυρῶς ὑπέστρεψεν ὀ-
πίσω(2).

Ὁ Δαρεῖος οὐδόλως ἀποθαῤῥυνθεὶς ἐκ τῆς ἀποτυχίας
ταύτης, ἦν ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ Μαρδονίου, διέ-
ταξε νὰ παρασκευασθῶσι νέαι καὶ μεγαλείτεραι πεζικαὶ καὶ
ναυτικαὶ δυνάμεις· ἐν ταύτῃ δὲ ἔπεμψε τῷ 491 π. Χ. κήρυ-
κας εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ζητήσωσι γῆν καὶ ὕδωρ· ἦν
δὲ τοῦτο σημεῖον ὑποταγῆς· εἰς τοὺς κήρυκας δὲ ἐλθόντας εἰς
τὴν Ἑλλάδα ἔδωσαν γῆν καὶ ὕδωρ αἱ Θῆβαι καὶ πολλαὶ τῶν
Βοιωτῶν πόλεις, πάντες δὲ οἱ νησιῶται καὶ αὐτὴ ἡ κατὰ θά-
λασσαν δυνατὴ Αἴγινα(3). Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως καὶ οἱ Σπαρτιᾶ-
ται ἐκ περιφρονήσεως ἔβαλαν τοὺς κήρυκας οἱ μὲν Ἀθηναῖοι
εἰς βάραθρον, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται εἰς φρέαρ, λέγοντες πρὸς αὐ-
τοὺς μετὰ χλεύης νὰ φέρωσιν ἐκ τούτων γῆν καὶ ὕδωρ πρὸς

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 6,43. (2) Ἰδὲ Ἡροδ. 6,44,45. (3) Ἡροδ.
6, 48, 49.

τὸν βασιλέα Δαρεῖον, ὅς τις ἀπέστειλεν αὐτοὺς πρὸς τοιαύτην ἄχαριν ὑπουργίαν.

Τῷ δὲ ἔαρι τοῦ 490 ἐξέπλευσε κατὰ τῆς Ἑλλάδος στόλος ἐξ 700 νεῶν μετὰ 120,000 ἀνδρῶν, ὧν ἐστρατήγουν ὁ Δάτις καὶ ὁ Ἀρταφέρνης· τούτους προσέταξεν ὁ Δαρεῖος νὰ ἐμπρήσωσι τὰς πόλεις, μάλιστα τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἐρέτριαν, καὶ νὰ ἐξανδραποδίσωσι τοὺς κατοίκους. Ὁ στόλος λοιπὸν ἐπιπλέων πολλὰς νήσους τῶν Κυκλάδων ἐκυρίευσεν, πολλὰς δὲ καὶ ἐνέπρησεν. Εἶτα δ' ἐλθὼν εἰς τὴν Ἐρέτριαν ἐπολιόρκει αὐτήν, ἥ δὲ ἐπὶ ἑξ ἡμέρας πολιορκουμένη γενναίως ἡμύνατο τοὺς πολεμίους, τῇ δὲ ἐβδόμῃ ἔπεσε διὰ προδοσίας εἰς τὰς χεῖρας τῶν Περσῶν, οἵτινες τὰς μὲν οἰκίας αὐτῆς ὥς καὶ τὰ ἱερὰ ἔκαυσαν, τοὺς δὲ κατοίκους δέσαντες ἔπεμψαν πρὸς τὸν Δαρεῖον, κατὰ τὰς τούτου ἐντολάς· ὁ δὲ ἔδωκεν αὐτοῖς χώραν νὰ κατοικήσωσι πλησίον τῶν Σούσων. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπλεον εἰς τὴν Ἀττικήν, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ πεισιστρατίδου Ἰππίου, ὅστις ἤλπιεν νὰ τυραννήσῃ πάλιν ἐν Ἀθήναις. Μαθόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτι ἐπ' αὐτοὺς ἐπέπλεον ὁ περσικὸς στρατός, ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἐδείχθησαν μὲν πρόθυμοι, ἀλλ' ἐκωλύοντο τὸ παραυτίκα νὰ στείλωσι βοήθειαν, διότι δὲν ἦν πανσέληνος, καὶ νόμον ἱερὸν εἶχον νὰ μὴ ἐκστρατεύωσι πρὸ τῆς πανσελήνου(1). Μόνοι δὲ οἱ Πλαταιεῖς ἔπεμψαν 1000 ἄνδρας εἰς βοήθειαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι στρατολογήσαντες δέκα χιλιάδας ἄνδρας, χιλίους ἑξ ἐκάστης τῶν δέκα φυλῶν, καὶ δέκα ἐκλέξαντες στρατηγούς ἐστράτευσαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὅπου ἀπέβησαν οἱ Πέρσαι. Εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν ἦν καὶ ὁ Μιλτιάδης, ὅστις μικρὸν ἔτι διέμεινεν ἐν Χερσοννήσῳ μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν Ἰώνων, εἶτα ὅμως ἐκ φόβου κατέφυγεν εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ πέντε πλοίων καὶ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ· αὗτος ἦν ἀνὴρ στρατηγικὸς, ἔμπειρος τῶν περσικῶν πραγμάτων καὶ πλούσιος. Οἱ δέκα οὗτοι στρατηγοὶ ἐδιχογνωμόνησαν, διότι οἱ μὲν πέντε ὥκνουν νὰ προσβάλωσι τοὺς ἐχθρούς, πολυπληθεστέρους ὄντας, οἱ δὲ μετὰ τοῦ Μιλτιάδου

(1) Ἡροδ. 6, 106.

συνεβούλευον νὰ ἐπέλθωσιν ἐπ' αὐτούς· ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ γνώ-
μαι τῶν στρατηγῶν ἦσαν διάφοροι, ἔπρεπεν ἡ τοῦ πολεμάρ-
χου γνώμη νὰ διακρίνη περὶ τοῦ πράγματος· ἦν δὲ τότε πολέ-
μαρχος ὁ Καλλίμαχος· πρὸς τοῦτον ἐλθὼν ὁ συνετὸς καὶ γεν-
ναῖος Μιλτιάδης ἔλεγεν· ἀπὸ σοῦ νῦν, ὦ Καλλίμαχε, ἐξαρτᾶ-
ται ἡ νὰ καταδουλώσῃς τὰς Ἀθήνας ἢ ἐλευθερώσας νὰ κατα-
λίπῃς ὄνομα ἐνδοξόν, οἷον οὐδὲ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογεί-
των κατέλιπον· διότι ἂν μὲν νικηθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι θέλουσιν ὑπο-
κύψει εἰς τοὺς Μήδους, καὶ παραδοθῇ εἰς τὴν αἰσχρὰν τυραν-
νίδα τοῦ Ἰππίου, ἂν δὲ νικήσωσιν, αἱ Ἀθῆναι θέλουσι γένει ἡ πρῶ-
τη πόλις τῶν ἐν Ἑλλάδι· θὰ νικήσωσι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν ἐπέλ-
θωσιν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς νῦν, πρὶν διασεισθῇ τὸ φρόνημα καὶ τὸ
θάρρος τούτων ὑπὸ τῆς διχονοίας·» ἀκούσας ὁ Καλλίμαχος
προσετέθη πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Μιλτιάδου(1). Τότε δὲ οἱ πέντε
στρατηγοί, ὧν ἡ γνώμη ἦν νὰ προσβάλωσι, παρέδωσαν εἰς τὸν
Μιλτιάδην κατὰ τὴν συμβουλὴν καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ χρηστοῦ
Ἀριστείδου τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἥς ἕκαστος ἤρχεν ἡμέρας,
διότι καθ' ἡμέραν αὕτη περιήρχετο ἐναλλὰξ εἰς ἕκαστον τῶν 10
στρατηγῶν. Ὡς δ' ἡ ἡμέρα τῆς ἀρχιστρατηγίας περιῆλθεν εἰς
τὸν Μιλτιάδην, ἦν δ' αὕτη ἡ 29 Σεπτεμβρίου τοῦ 490 π. Χ. διέ-
ταξεν οὗτος τοὺς Ἀθηναίους συνετῶς εἰς μάχην· τὸ μὲν δεξιὸν
κέρας εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι, τὸ δὲ εὐώνυμον οἱ Πλαταιεῖς, τὸ δὲ
μέσον ἦν ἀσθενέστατον· διότι στρατιῶται φιλοὶ καὶ δοῦλοι ἀ-
πειτέλουν αὐτό· εἶτα δὲ πάντες διαταχθέντες ἐπῆλθον δρομαίως
ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς, ὥστε οὗτοι βλέποντες ὑπέλαβον αὐτοὺς μανι-
κοὺς καὶ τελείως ἠφανισμένους· εὐθὺς δὲ ἤρξατο φονικωτάτη
καὶ διαρκὴς μάχη· μέχρις οὗ οἱ Πέρσαι ὀρμήσαντες κατὰ τοῦ
μέσου τοῦ στρατοῦ διέβρηξαν αὐτὸ καὶ κατεδίωκον· τὸ δὲ κέ-
ρας ἑκάτερον, νικήσαν τοὺς ἐναντίους, ἐτράπη εἰς βοήθειαν
τοῦ μέσου· νικήσαντες δὲ καὶ ἐνταῦθα οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίω-
ξαν πάντας τοὺς Πέρσας καὶ κατέκοπτον μέχρι τῆς θαλάσ-
σης, ὅπου ἔντρομοι καὶ τεθορυβημένοι οἱ βάρβαροι εἰσέβαινον
εἰς τὰς ναῦς, ὧν ἑπτὰ ἐκράτησαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἐν τῇ μάχῃ

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 6, 109.

ταύτη ἔπεσον ἐκ μὲν τῶν Περσῶν 6400 ἐκ δὲ τῶν Ἀθηναίων 192, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ πολέμαρχος Καλλιμάχος, ὁ στρατηγὸς Στησίλαος καὶ ὁ Κυναίγειρος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, ὃν ἐφόνευσαν οἱ βάρβαροι ἀποκόψαντες διὰ πελέκεος τὴν χεῖρα, κρατοῦσαν πρῶταν τριήρους βαλλομένης ἐν παραχῇ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀθηναῖος δὲ τις, λέγουσι, καθημαγμένος ἀπὸ τῶν πληγῶν ἔδραμεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα εὐαγγελίσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν λαμπρὰν νίκην· ἐλθὼν δέ, μόλις ἔχων πνοήν, εἶπε «χαίρετε, χαίρομεν, νενικήκαμεν» καὶ ἐξέπνευσεν.

Οἱ δὲ Πέρσαι ἐβουλεύοντο ν' ἀποβῶσιν εἰς τὸ Φάληρον, περιπλύσαντες τὸ Σούνιον, καὶ νὰ κυριεύσωσι τὰς Ἀθήνας, πρὶν φθάσωσιν οἱ ἐκ Μαραθῶνος· οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς ἐννοήσαντες ἦλθον αὐθημερὸν εἰς τὰς Ἀθήνας, καταλιπόντες ἐν Μαραθῶνι τὸν Ἀριστείδην μετὰ τῆς αὐτοῦ φυλῆς φύλακα τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν πλουσίων λαφύρων, ἐν οἷς ὑπῆρχον ἀλύσεις, δίδων ἔμελλον νὰ δέσωσι τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ἐν ἐκ Πάρου μάρμαρον, ἐν ᾧ ἔμελλον νὰ χαράξωσι τὴν νίκην αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ μαρμαροῦ τούτου ὕστερον ὁ περίφημος Φειδίας ἐποίησε τὴν θεὰν Νέμεσιν, ἣν ἀνέστησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ Μαραθῶνος. Ἰδόντες δ' αὐτοὺς οἱ βάρβαροι ἀπέπλευσαν ἐκ τοῦ Φαλήρου εἰς τὴν Ἀσίαν. Περὶ δὲ τοῦ Ἰππίου λέγουσιν ὅτι ἀπέθανεν ὕστερον κακῶς ἐν Αἴγνῳ. Δισχιλιοὶ δὲ Σπαρτιαῖται ἦλθον μικρὸν μετὰ τὴν πανσέληνον εἰς τρεῖς ἡμέρας, οἵτινες πολὺ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ νίκῃ, ἐζήτησαν δὲ νὰ ἴδωσι τοὺς Μήδους, ἐλθόντες δὲ καὶ ἰδόντες ἐπῆγμεσαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὑπέστρεψαν ὀπίσω. Τὴν ἐν Μαραθῶνι ἐνδοξὸν νίκην, ἥτις οὐ μόνον τὰς Ἀθήνας ἔσωσε καὶ τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηναίων ἐνδοξότατον κατέστησε παρ' ἅπασιν τοῖς Ἑλλήσιν, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐκ τῆς βαρβαρότητος ἔσωσεν, ἐνίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ μὲν διὰ τῶν γενναίων φρονημάτων καὶ ἀνδρείας, τὸ δὲ διὰ τῆς συνετῆς ἐν πολέμῳ τάξεως καὶ τῆς δρόμῳ ἐπιθέσεως, τὸ δὲ διότι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐπιτηδεύτερά ὅπλα εἰς τὴν ἐκ συστάδην μάχην παρὰ οἱ βάρβαροι (1).

(1) Πρῶτοι μὲν γὰρ πάντων Ἑλλήνων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν,

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ὁ Μιλτιάδης ᾗτησε παρὰ τῶν ἐπηρμένων ὑπὸ τῆς νίκης Ἀθηναίων, καὶ κτήσεων χωρῶν ὀρεγομένων, ἐβδομήκοντα ναῦς καὶ στρατόν, ἵνα ἐκστρατεύσῃ κατὰ χώρας, ὅθεν εὐκόλως θέλουσι λάβει πολὺν χρυσὸν καὶ προσκτήσονται δύναμιν. Παραλαβὼν δὲ τὸν στρατὸν ὁ Μιλτιάδης ἔπλεεν ἐπὶ τὴν Πάρον, πρόφασιν ἔχων, ὅτι οἱ Πάριοι ἐδοήθησαν τοὺς Πέρσας, τάληθες δέ, ἵνα ἐκδικηθῇ Παρίον τινα βλάβαντα αὐτὸν ἄλλοτε. Ἐλθὼν δὲ ὁ Μιλτιάδης ἀπήτησεν 100 τάλαντα καὶ ἤρξατο πολιορκῶν τὴν Πάρον. Οἱ δὲ Πάριοι, καλῶς τετειχισμένοι ὄντες, ἡμύνοντο γενναίως τοὺς πολεμίους. Τέλος δ' ὁ Μιλτιάδης θραύσας κατὰ τὴν πολιορκίαν τὸν μηρὸν ἠναγκάσθη μετὰ πολιορκίαν 22 ἡμερῶν καὶ ἀτυχῇ κακῶς ἔχων νὰ ἀποπλεύσῃ ὀπίσω. Ἐπανελθὼν δὲ κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Ξυθίππου τοῦ πατρὸς τοῦ Περικλέους ὅτι ᾗπάτησε τοὺς Ἀθηναίους, καὶ καταδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ δήμου, ὅστις ὁμῶς μεταπεισθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Μιλτιάδου ἀπέλυσε μὲν αὐτὸν τοῦ θανάτου, ἐζημίωσε δὲ εἰς πεντήκοντα τάλαντα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ταῦτα ν' ἀποδώσῃ ἡ πόρεϊ, ἐβλήθη εἰς τὴν εἰρκτήν, ὅπου, σαπέντος τοῦ μηροῦ, ἀπέθανε· τὰ δὲ πεντήκοντα τάλαντα ἀπέτισεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κίμων (1).

Ὁ ἀπὸ τοῦ πρώτου τούτου Περσικοῦ πολέμου μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ χρόνος ἦν ὁ τοῦ κλέους καὶ τῆς ὠραιότητος τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τούτῳ κατ' ἀρχὰς δύο ἄνδρες διεχειρίζον τὰ πράγματα ἐν Ἀθήναις, οἱ μαραθωνομάχοι Ἀριστείδης τε ὁ Λυσιστράτου καὶ Θεμιστοκλῆς ὁ Νεοκλέους. Ἀμφότεροι μὲν οἱ εἰρημνοὶ ἄνδρες ἦσαν πολιτικοὶ ἀντίπαλοι, ἀμφότεροι ὁμῶς ἐφιλοτιμοῦντο νὰ καταστήσωσι τὰς Ἀθήνας μεγάλας καὶ εὐδαίμονας. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστείδης ἦν ἐξ ἐπιφανοῦς μὲν οἴκου, οὐχὶ ὁμῶς καὶ πολλὰ εὐπόρου, ἀλλ' οὐδ' ἀπόρου τελείως, διότι δὲν θὰ ἐγένετο ἄρχων. Εἶχε δὲ φύσιν καλήν, καὶ τρόπους εὐγενεῖς

δρόμῳ ἐς πολεμίους ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ ἀνέσχοντο ἐσθιῆτά τε Μηδικὴν ὀρέωντες. . . τέως δὲ ἦν τοῖσι Ἕλλησι καὶ τὸ οὐνομα τῶν Μήδων φόβος ἀκοῦσαι. Ἰδὲ Ἡροδ. 6, 112.

(1) Ἡροδ. 6, 136.

καὶ χρηστούς, ἦν συνετός, πρῶτος καὶ καλοκᾶγαθος· ἐπολι-
τεύετο δὲ οὐχὶ πρὸς χάριν καὶ δόξαν, ἀλλὰ μετὰ συνέσεως καὶ
δικαιοσύνης, μάλιστα δὲ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Ἀριστείδου ἦν εἰς
πάντας γνωστή. ὅθεν καὶ ἡξιώθη τῆς ἐπωνυμίας τοῦ δικαίου.
Ὁ δ' οἶκος τοῦ Θεμιστοκλέους ἦν μὲν οὐχὶ πολὺ ἐπιφανής,
εὐπορος ὅμως· ἐγεννήθη ὁ Θεμιστοκλῆς τῷ 514 π. Χ. ἦν
δὲ νεώτερος τοῦ Ἀριστείδου κατὰ 10 ἔτη· διὰ τὴν εὐπορίαν
τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐπαιδεύθη καλῶς· παῖς δ' ἔτι ὧν ἦν ὑψη-
λόφρων, συνετός καὶ πολυπράγμων· διότι παύων ἀπὸ τῶν μα-
θημάτων οὐκ ἦν ῥάθυμος, οὐδὲ φιλοπαίγμων, ὥς οἱ ἄλλοι
παῖδες, ἀλλ' ἐμελέετα συνετούς καὶ δικανικοὺς λόγους· κα-
θόλου δὲ ἐδιδάσκετο προθύμως τὰ πολεμικὰ καὶ τὰ πολιτικά, ἐξ
ᾧ ἤλπιζε νὰ δοξασθῇ. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Μαραθῶνι ἔνδοξον νί-
κην τοῦ Μιλτιάδου, ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπεμακρύνθη ἀπὸ παντὸς
τερπνοῦ καὶ ἡδέος, ἐφαίνετο σύννους καὶ σκυθρωπός, καὶ
τὰς νύκτας ἡγρύπνει· πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας καὶ ἐρωτῶν-
τας ἔλεγεν ὅτι, «καθεύδειν αὐτὸν οὐκ ἔῃ τὸ τοῦ Μιλτιάδου
τρόπαιον.» Διὰ δὲ τῆς θαυμαστικῆς αὐτοῦ φύσεως καὶ συνέσεως
καὶ πείρας τῶν πολιτικῶν ἐγένετο ὁ Θεμιστοκλῆς κατὰ Θου-
κυδίδην «κράτιστος δὴ αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα.» Ὁ εὐφυής
οὗτος ἀνὴρ συνιδὼν ὅτι ἡ ἥττα τῶν Περσῶν δὲν ἦν τὸ τέλος τοῦ
πρὸς τούτους πολέμου, ὥς οἱ ἄλλοι ἐνόμιζον, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ δεινότε-
ρων ἀγώνων, οὓς θέλουσι καλῶς ὑποστῇ οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν ἀσκη-
θῶσιν εἰς τὰ ναυτικά καὶ παρασκευάσωσι ναυτικὴν δύναμιν· συνε-
βούλευσε, προφασιζόμενος τὸν πρὸς Αἰγινήτας πόλεμον, νὰ παύ-
σωσιν οἱ Ἀθηναῖοι διανεμόμενοι πρὸς ἀλλήλους τὴν ἀπὸ τῶν
ἀργυρείων μετᾶλλων λαυριωτικὴν πρόσοδον 30 — 40 ταλάντων
οὖσαν, καὶ ἐκ τῶν χρημάτων τούτων νὰ ἀδεῃσῶσι τὸν στόλον αὐ-
τῶν(1). Ὅντως δυσχερῆ πόλεμον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν πρὸς
τοὺς Αἰγινήτας, οὓς κατηγόρησαν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ὡς
προδότας τῆς Ἑλλάδος, καὶ τελευτῶντες ἐνίκησαν· ἕνεκα τοῦ
πολέμου τούτου ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Δημάρατος ἀπώλεσε
τὴν βασιλείαν ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ Κλεομένους, καὶ κατέφυγεν εἰς

(1) Ἰδὲ Θουκυδ. 1,138. Ἡροδ. 7,144· Πλουτ. Θεμιστ. 3.

τὸν Δαρεῖον. Ἀκούσαντες οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεδέχθησαν τὴν γνώμην του καὶ ἐναυπήγησαν τριήρεις. Ἐντεῦθεν λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι καταγινόμενοι περὶ τὰ θαλάσσια ἔργα ἐγένοντο ὀνομαστοὶ καὶ δυνατοὶ κατὰ θάλασσαν, ἐξ ἧς ὁμολογουμένως προῆλθεν ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ μετὰ ταῦτα μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ δύο λοιπὸν οὗτοι ἄνδρες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου διώκουν ἐναλλάξ τὰ τῆς πολιτείας πράγματα. Τελευτῶν ὁ Θεμιστοκλῆς διεπράξατο νὰ ἐξοστρακισθῇ ἐπὶ 10 ἔτη ὁ πολὺ φειδωλὸς τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ τὰ ἐναντία συμβουλευῶν ἀντίπαλος αὐτοῦ Ἀριστείδης. Ἐν ᾧ δὲ ἕκαστος τῶν δημοτῶν ἔγραφε τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὀστράκου, χωρικός τις προσῆλθε πρὸς τὸν Ἀριστείδην, ὃν ἠγνόει, καὶ παρεκάλει αὐτὸν νὰ ἐγγράψῃ ἐπὶ τοῦ ὀστράκου τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστείδου· καὶ τί κακόν, ἠρώτησε, σὲ ἐποίησεν ὁ Ἀριστείδης; οὐδὲν ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, οὐδὲ γνωρίζω κἄν αὐτόν, ἀλλὰ λυποῦμαι ἀκούων αὐτὸν δίκαιον παρὰ πάντων καλούμενον. Ὁ Ἀριστείδης λαβὼν τὸ ὀστρακον ἔγραψεν ἡσύχως τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὀστράκου.

Μαθὼν ὁ Δαρεῖος τὴν ἐν Μαραθῶνι ἤτταν τῶν Περσῶν μεγάλως ὠργίσθη κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἔκρινε δὲ μετὰ πλειοτέρων δυνάμεων νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα· πρὸς τοῦτο δὲ παρεσκευάζετο ἐπὶ τρία ἔτη. Τὸ τέταρτον ὅμως ἔτος συνέπεσεν ἡ ἀποστασία τῆς Αἰγύπτου καὶ ἡ περὶ διαδοχῆς ἔρις τῶν υἱῶν αὐτοῦ, οὗς καθησύχασεν, ἀποδείξας διάδοχον τῆς βασιλείας τὸν νεώτερον υἱὸν Ξέρην, τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς παρ' αὐτῷ μέγιστα δυναμένης γυναικὸς τοῦ Ἀτόσσης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Κύρου. Ταῦτα δὲ ἐκώλυσαν τὸν Δαρεῖον ἀπὸ τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας, μέχρις οὗ ἀπέθανεν οὗτος τῷ 485 π. Χ.

Ὁ δὲ τοῦ Δαρείου διάδοχος Ξέρξης κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἦν πρόθυμος νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἤθελε δὲ μόνον τὸν συλλεγόντα στρατὸν νὰ μεταχειρισθῇ εἰς καταδουλώσιν τῆς Αἰγύπτου, ἀλλ' ἀνέπεισαν αὐτὸν τὰ μὲν ὁ φιλόδοξος Μαρδόνιος, ὅστις ἤλπιζε νὰ τυραννήσῃ τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ αἱ παρακελεύσεις τῶν ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας Ἀλευαδῶν. Ὡς δ' ὁ Ξέρξης παρὰ τὴν γνώμην πολλῶν καὶ ἐπισήμων Περσῶν ἔκρινε

νά ἐκστρατεύσῃ, πρῶτον μὲν κατεδούλωσε τὴν Αἴγυπτον, μετὰ δὲ τὴν δούλωσιν τῆς Αἰγύπτου, τέσσαρα ἔτη πολλὰ καὶ καταπληκτικὰ παρσκευάζοντο δυνάμεις. Ὅλον τὸ ἀπέραντον αὐτοῦ κράτος ἀπὸ τῆς Ἰνδίας καὶ Σκυθίας μέχρις Αἰγύπτου καὶ Θράκης ἐσειέτο καθ' Ἡρόδοτον ὑπὸ τῶν παρσκευῶν· ἐκ πεντήκοντα καὶ πλέον ἔθνων, διάφορον καὶ γλῶσσαν ἔχόντων, καὶ ἤθη καὶ ὄπλα συνελέχθησαν μεγάλαι δυνάμεις. Ἦν δὲ τὸ πλῆθος τοῦ μὲν πεζοῦ στρατοῦ 1,700,000, τῶν δὲ ἱππέων περὶ τὰς 80,000, τὸ δὲ τῶν τριήρων 1,207, ὧν τὸ πλῆρωμα ἦν πολλῶν μυριάδων ναυτῶν· τῶν δὲ φορτηγίδων 3,000. Εἰς τροφὴν τῶν μεγάλων τούτων δυνάμεων ἐστήθησαν ἀποθῆκαι σίτου εἰς ἅπασαν τὴν Θρακικὴν παραλίαν μέχρι τῆς Μακεδονίας. Φοβούμενος δὲ ὁ Ξέρξης μὴ ὁ στόλος πλέον πάλιν περὶ τὸν Ἄθω προσπταίῃ, καθὼς προσέπταισαν οἱ πρῶτοι περὶ αὐτὸν πλεύσαντες, διέταξε νὰ διορύξωσιν αὐτὸν κατὰ τὸν αὐχένα τῆς χειρσονήσου, ἔνθα ἡ πόλις Σάνη(1). Ὡς δὲ πάντα τὰ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ἡτοιμάσθησαν, αἱ μὲν πεζικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις συνηθροίσθησαν εἰς τὰ Κριτάλλα τῆς Καππαδοκίας ἔτει 481 π. Χ. Ὁ δὲ στόλος εἰς τὴν Φώκαιαν καὶ Κύμην. Ἐκ δὲ τῶν Κριτάλλων πορευθεὶς ὁ Ξέρξης μετὰ τοῦ στρατοῦ ἦλθεν εἰς τὰς Σάρδεεις, ὅπου διεχειμάσεν. Ἐκ δὲ τῶν Σάρδεων ἔπεμψε κήρυκας, ἵνα ζητήσωσι γῆν καὶ ὕδωρ εἰς πάσας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, πλὴν οὔτε εἰς τὰς Ἀθήνας, οὔτε εἰς τὴν Σπάρτην ἔπεμψε, διότι οὗτοι ἐκακοποίησαν, ὡς προεῖρηται, τοὺς ὑπὸ Δαρείου πεμφθέντας κήρυκας εἰς ζήτησιν γῆς καὶ ὕδατος. Προσέτι διέταξε νὰ ζεύξωσι διὰ δύο γεφυρῶν τὸν ἐξ Ἀβύδου εἰς Σηστὸν πόρον τοῦ Ἑλλησπόντου· ἐπειδὴ ὁμως χειμῶν ἐπιγενόμενος συνέκοψε πάντα καὶ διέλυσεν, ὁ Ξέρξης θυμωθεὶς διέταξε καθ' Ἡρόδοτον τοὺς μὲν ἐπιστάτας τῶν γεφυρῶν ν' ἀποκεφαλίσωσι, τὴν δὲ θάλασσαν νὰ μαστιγώσωσι καὶ δεσμεύσωσιν· εἰτα

(1) Περὶ δὲ τοῦ διορύγματος τούτου, ὅπερ ὁ Ἰουδενάλης ἀποκαλεῖ πλάσμα Ἑλληνικὸν (Graecia mendax. Juvenal. X. 173.) μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης (4,109)· ὁ Ἡρόδ. 7, 22—24. ὁ Στράβων καὶ ἄλλοι ἱστορικοί.

δὲ ἐποιήθησαν δύο στερεώτεραι γέφυραι· πρὸς δὲ ἐγεφύρωσαν
 ζεύξαντες καὶ τὸν Στρυμόνα ποταμόν. Τὸ δ' ἔαρ τοῦ 480 π.
 Χ. ἐπορεύθη ὁ Ξέρξης εἰς τὴν Ἀβύδον, ὅπου ἐλθὼν ἠθέλησε
 νὰ ἴδῃ πάντα τὸν στρατόν· ἀπὸ τινος λοιπὸν ἐπὶ λόφου ἐπίτη-
 δες ἰδρυθέντος λιθίνου θρόνου ἐθεώρει πάσας τὰς δυνάμεις αὐ-
 τοῦ. Ὡς δ' εἶδε πάντα μὲν τὸν Ἑλλήσποντον κεκρυμμένον ὑπὸ
 τῶν νεῶν, πάσας δὲ τὰς παραλίας καὶ τὰ πεδία τῆς Ἀβύδου γέ-
 μοντα ἀνθρώπων, ἐμακάρισεν ἑαυτόν, μετὰ δὲ ταῦτα ἐδάκρυσε,
 συλλογισθεὶς ὅτι εἰς ἑκατὸν ἔτη οὐδεὶς ἐκ τοσούτων θέλει ὑπάρ-
 χει. Τὴν δ' ἐπ' αὖριον προσευξάμενος ὁ Ξέρξης πρὸς τὸν ἀνα-
 τείλαντα ἥλιον, ἔν' εὐοδώσῃ τὴν ἐπιχείρησιν αὐτοῦ, διέταξε νὰ
 διαβῇ ὁ στρατὸς διὰ τῶν γεφυρῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ διέβη
 ἐν ἑπτὰ ἡμέραις καὶ ἐν ἑπτὰ νυξί. Πορευόμενος δὲ ὁ Ξέρξης
 ἦλθεν εἰς Δορίσκον, αἰγιαλὸν ὄντα τῆς Θράκης καὶ πεδίων μέ-
 γα· αὐτοῦ ἐξήτασε καὶ δεύτερον καὶ ἐξηρίθμησεν ἀπάσας τὰς
 πεζικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις. Ἐκ δὲ τοῦ Δορίσκου πορευό-
 μενος ὁ Ξέρξης μετὰ τοῦ εἰς τρεῖς μοίρας διαιρεθέντος πεζοῦ
 στρατοῦ, ὃν μία ἐτάχθη νὰ πορεύηται παρὰ τὴν θάλασσαν
 μετὰ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας,
 ὃν χωρῶν τοὺς μαχίμους κατοίκους ἠνάγκασε νὰ συστρα-
 τεύωνται, ἦλθεν εἰς τὴν ἐν τῇ Θερμαίῳ κόλπῳ κειμένην Θέρ-
 μην, ὅπου στάς ἀνέπαυε τὸν στρατόν. Αὐτοῦ δὲ διατρίβων εἶδε
 τοὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα πεμφθέντας κήρυκας εἰς ζήτησιν γῆς
 καὶ ὕδατος τοὺς μὲν κενούς, τοὺς δὲ φέροντας γῆν τε καὶ ὕδωρ. Οἱ
 δὲ δόντες γῆν τε καὶ ὕδωρ ἦσαν οἱ δεῖ Θεσσαλοὶ, Δόλοπες, Αἰνιά-
 νες, Περγραιβοί, Λοκροί, Μάγνητες, Μαλιεῖς, Ἀχαιοὶ οἱ Φθιώται,
 οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Βοιωτοί, πλὴν Θεσπιέων καὶ Πλαταιέων.
 Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ξέρξης μετὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων δυνά-
 μεων ἔσπευδε νὰ κατασκάψῃ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ καταδουλώσῃ
 τὴν Ἑλλάδα, αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχον διάφορον γνώμην·
 διότι οἱ μὲν δόντες γῆν τε καὶ ὕδωρ εἶχον θάρρος, ὅτι οὐδὲν θέ-
 λουσι πάθει κακὸν ὑπὸ τοῦ βαρβάρου, οἱ δὲ μεγάλως φοβοῦ-
 μενοι τὴν δύναμιν τῶν βαρβάρων οὐδεμίαν ἐδείκνυνον προθυμίαν
 εἰς τὸν πρὸς τοὺς πόλεμον· ὀλίγαι δὲ πόλεις, ὃν ἐξοχώτερα
 ἦσαν ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπομείνωσι τὸν

ἐχθρὸν καὶ ν' ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα, μάλιστα δὲ οἱ φιλοπάτριδες Ἀθηναῖοι, οὓς διαβρῆθην ὁ Ἡρόδοτος σωτῆρας μόνους τῆς Ἑλλάδος καλεῖ. Ἐν δὲ τοῖς Ἀθηναίοις διέπρεπε τότε ὁ μεγαλεπήβολος Θεμιστοκλῆς, ὃς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους, ὥς προεῖρηται, ναυπηγήσαντες ναῦς νὰ γένωνται θαλάσσιοι. Οὗτος καὶ νῦν, τῶν βαρβάρων ἐπερχομένων, ἐνεθάβρυνεν αὐτοὺς ἐμβάντες εἰς τὰς ναῦς νὰ πολεμήσωσι πρὸς τοὺς κατὰ θάλασσαν. ἔξ ἧς ἔσται αὐτοῖς ἡ σωτηρία· καθὼς ἐδήλου καὶ ὁ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους δοθεὶς χρησμός, ὅτι τούτων ἡ σωτηρία θέλει εἶναι τὸ ξύλινον τεῖχος, ἥτοι τὰ πλοῖα, ὥς ἐξήγησεν αὐτὸν ὁ Θεμιστοκλῆς.

Συνελθόντες δὲ οἱ πρόδουλοι τῶν συμμάχων πόλεων εἰς τὸν Ἴσθμὸν ἔκριναν νὰ πέμψωσι ἄλλους εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλους εἰς τὴν Σικελίαν πρὸς τὸν Γέλωνα καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ ἄλλους εἰς τὴν Κρήτην, ἵνα προτρέψωσι αὐτοὺς εἰς συμμαχίαν. Ἀλλ' οἱ μὲν Ἀργεῖοι φθονοῦντες τοὺς Σπαρτιάτας εἶπον ὅτι δέχονται, ἂν γένωνται ἡγεμόνες κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ Γέλων ὑπέσχετο πολὺν καὶ πεζὸν καὶ ναυτικὸν στρατὸν καὶ τροφὰς ἱκανάς, ἂν γένηται στρατηγὸς ἡγεμὼν τῶν Ἑλλήνων μετ' ἀγανακτήσεως ὁμῶς τὴν πρότασιν ταύτην ἀποβαλόντες οἱ τῶν Ἑλλήνων ἄγγελοι ἀπέπλευσαν. Οἱ δὲ Κερκυραῖοι πληρώσαντες ἐξήκοντα ναῦς προσωρμίσθησαν περὶ τὸ Ταίναρον τῆς Λακεδαιμονίων γῆς, περιμένοντες τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου. Οἱ δὲ Κρήτες ἤρνηθησαν νὰ γένωνται σύμμαχοι, πρόφασιν ἔχοντες τὸν χρησμόν, ὃς τις ἀπέτρεπεν αὐτοὺς τοῦ πολέμου(1).

Οἱ δὲ Θεσσαλοὶ ἔπεμψαν ἀγγέλους εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἴσθμῳ προδούλους τῆς Ἑλλάδος, πρὶν διαβῆ ὁ Ξέρξης εἰς τὴν Εὐρώπην, ὑποσχόμενοι, ἂν οἱ Ἕλληνες πέμψωσι στρατὸν καὶ φυλάξωσι τὰ μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης κείμενα Τέμπη, δι' ὧν ἔμελλον οἱ Πέρσαι νὰ εἰσβάλωσιν ἐκ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἑλλάδα, νὰ βοηθήσωσι καὶ αὐτοὶ δολαῖς δυνάμεσιν, εἰ δὲ μή, θὰ συνομολογήσωσι μετὰ τῶν Περ-

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 7, 148—152. —157—166. 168—169,

σῶν. Οἱ δ' Ἕλληνες ἐγκρίναντες ἔπεμψαν κατὰ θάλασσαν εἰς φυλακὴν τῶν στενῶν μυρίους ὀπλίτας, οἷς προσετέθη καὶ τὸ ἱππικὸν τῶν Θεσσαλῶν· ἐστρατήγει δὲ τῶν μὲν Λακεδαιμονίων ὁ Εὐαίνετος, τῶν δὲ Ἀθηναίων ὁ Θεμιστοκλῆς. Μετ' ὀλίγας ὁμως ἡμέρας ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν ὀπίσω, τὰ μὲν κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀλεξάνδρου, συμβουλευσάντος αὐτοὺς δι' ἀγγέλων νὰ φύγωσι, διότι θέλουσι καταπατηθῇ αὐτοῦ μένοντες ὑπὸ τῶν ἀπείρων στρατῶν τοῦ Ξέρξου, τὰ δὲ διότι ἤκουσαν ὅτι καὶ ἄλλη ὁδὸς φέρει εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὴν ἄνω Μακεδονίαν διὰ Πεῖραιθων κατὰ πόλιν Γόννον, δι' ἧς μάλιστα καὶ εἰσέβαλεν ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου. Οἱ δὲ Θεσσαλοὶ ἐρημωθέντες συμμαχῶν ἐμήδισαν προθύμως χρησιμώτατοι σύμμαχοι τῶν Περσῶν γενόμενοι.

Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Ἕλληνες ἔκριναν τὰς μὲν Θερμοπύλας νὰ προκαταλάβωσι μεθ' ἱκανῶν ὀπλιτῶν, ἵνα κωλύσωσι τὸν Πέρσην νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ἐν τοῖς στενοῖς παρόδων, ἐπὶ δὲ τὸ Ἀρτεμίσιον νὰ πλεύσῃ ὁ ναυτικὸς στρατός. Ἐπεμψαν λοιπὸν εἰς τὰς Θερμοπύλας περὶ τὰς 4,900 ὀπλίτας, ὧν οἱ τριακόσιοι ἦσαν ἐκλεκτοὶ Σπαρτιᾶται, οἱ δὲ ἄλλοι ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, Κορίνθου καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀπὸ τῆς Λοκρίδος, Φωκίδος, Θηβῶν καὶ Θεσπιῶν· ἀπάντων δ' ἐστρατήγει ὁ Λεωνίδας, ὁ ἑταῖρος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης.

Ὅτε δὲ ὁ ἐκ τῆς Ἀσίας ἐκχυθεὶς καὶ καθ' ὁδὸν εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια αὐξηθεὶς καθ' Ἡρόδοτον πεζικὸς τε καὶ ναυτικὸς στρατὸς τῶν Περσῶν ἐπλησίασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας(1), οἱ Ἕλληνες ἐκπλαγέντες ἐβουλεύοντο νὰ φύγωσι, μάλιστα οἱ Πελοποννήσιοι ᾔθελον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ φυλάξωσι τὸν Ἰσθμόν· ὁ ἀνδρεῖος ὁμως Λεωνίδας καὶ οἱ

(1) Ὁ στρατὸς ἡῤῥάνατο πολὺ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, δι' ὧν ἐπορεύετο ὁ Ξέρξης· καθόλου περὶ τοῦ πλήθους τῆς στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου διαφωνοῦσιν οἱ ἱστορικοί· ὁ Ἡρόδοτος, ἀριθμῶν τὸν στρατὸν καὶ τὰ ἔθνη ἐξ ὧν ἐστρατολογήθη, λέγει μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως· «κοῖτον δὲ πινόμενόν μιν ὕδωρ οὐκ ἐπέλιπε, πλὴν τῶν μεγάλων ποταμῶν;» Ἰδὲ Ἡροδ. 7,21.

Φωκεῖς καὶ οἱ Λοκροὶ ἐψήφισαν νὰ μείνωσιν αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ ὁ Ξέρξης ἔπεμψεν ἱππέα κατάσκοπον, ὅστις προσελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων εἶδε τοὺς ἔξω τοῦ στρατοπέδου τεταγμένους, ἔτυχον δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν νὰ ᾔηται οἱ Σπαρτιάται, τοὺς μὲν γυμναζομένους, τοὺς δὲ κτενιζομένους, ἀπελθὼν δ' εἶπε πρὸς τὸν Ξέρξην πάντα ὅσα εἶδεν ἀκούσας δὲ ὁ Ξέρξης ἠπόρει καὶ γελοῖα ταῦτα ὑπελάμβανεν, δὲν ἐπειθετο δὲ εἰς τὸν παρ' αὐτῷ ἐξόριστον βασιλέα τῆς Σπάρτης Δημάρατον, λέγοντα πρὸς αὐτὸν ὅτι οἱ Ἕλληνες τοιαῦτα ποιούσιν, ὅταν μέλλωσι νὰ κινδυνεύωσι περὶ ζωῆς ἢ θανάτου. Τέσσαρας ἡμέρας περιέμενεν ὁ Ξέρξης, ἐλπίζων πάντοτε ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ φύγωσιν· ἐπειδὴ δὲ ἔδλεπεν αὐτοὺς ἀφόβως ἐπιμένοντας, θυμωθεὶς διέταξε τοὺς τε Μήδους καὶ Κισσίου τοὺς νὰ ζωγρήσωσι καὶ προσαγάγωσιν αὐτοὺς πρὸς αὐτόν. Οἱ Μῆδοι βραδύως ἐπέπεσον ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, κατεκρημνίσθησαν ὅμως κατὰ τῶν πετρῶν τρυπηθέντες ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν τόξων. Εὐθὺς ἄλλοι πάλιν προθύμως ἐπῆλθον, ἐδιάσθησαν ὅμως καὶ οὗτοι αἰσχυρῶς νὰ ὑποχωρήσωσι. Τότε ὁ βασιλεὺς ἐπέσθη ὅτι πολλοὺς μὲν εἶχεν ἀνθρώπους, ὀλίγους δὲ ἄνδρας. Τοὺς Μήδους δὲ διεδέχθησαν οἱ 10,000 ἐπίλεκτοι τῶν Περσῶν, οἵτινες ὠνομάζοντο ἀθάνατοι, διότι τὸ πλῆθος τῆς τάξεως τούτων ἐτηρεῖτο αἰεὶ τὸ αὐτό, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀθανάτους τούτους κακῶς ἔπεμψαν εἰς τὸν ἄδην οἱ ἀνδρεῖοι Ἕλληνες. Ὁ Ξέρξης θεωρῶν ἀπὸ ὑψηλοῦ θρόνου τὴν μάχην τρις ἀνεπήδησε φοβηθεὶς περὶ τοῦ στρατοῦ. Τῇ ὑστεραίᾳ δὲ ἐπανελήφθη φονικωτέρα ἡ μάχη, ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ βάρβαροι ἠναγκάσθησαν αἰσχυρῶς νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν. Οἱ Ἕλληνες δ' ἐμάχοντο ἐκ διαδοχῆς κατὰ ἔθνη πλὴν τῶν Φωκέων, οὗτοι δ' ἐτάχθησαν νὰ φυλάττωσι τὴν κατὰ τὴν ῥάχιν τοῦ ὄρους τείνουσαν ἀτραπὸν Ἀνόπαιαν ὀνομαζομένην. Ἀποροῦντος δὲ τοῦ Ξέρξου περὶ τοῦ πρακτέου, ἦλθε πρὸς αὐτὸν ἀνὴρ Μαλιεύς, Ἐφιάλτης ὀνομαζόμενος, οὗτος ἐκ φιλοχρηματίας ὑπέσχετο αὐτῷ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Πέρσας διὰ τῆς εἰρημένης ἀποκρήμνου ἀτραποῦ εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ξέρξης περιχαρὴς γενόμενος καὶ πλουσίως ἀμείψας τὸν προδότην συνεξέπεμψε μετ' αὐτοῦ τὸν στρατὸν τῶν ἀθανά-

των. Οὗτοι ἀνέβαινον πᾶσαν τὴν νύκτα ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου, μέχρις οὗ περὶ τὴν αὐγὴν κατήντησαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους· αὐτοῦ δὲ ἐφύλαττον Φωκέων, ὡς προεῖρηται, χίλιοι ὀπλῖται· οὗτοι δὲ ἠναγκάσθησαν ὑπὸ πολλῶν καὶ πυκνῶν βαλλόμενοι βελῶν νὰ φύγωσιν εἰς τὰ ὑψηλὰ τοῦ ὄρους. Οἱ δὲ Πέρσαι ἀφέντες αὐτοὺς κατέβησαν ταχέως τὸ ὄρος.

Οἱ δ' ἐν Θερμοπύλαις Ἕλληνες μαθόντες παρ' αὐτομόλων καὶ παρὰ τῶν ἡμεροσκοπῶν, ὅτι περιεκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, κατεφοβήθησαν καὶ ἠπόρουν περὶ τοῦ πρακτέου· τότε ὁ Λεωνίδας τοὺς μὲν ἄλλους συμμάχους ἔπεισε νὰ φύγωσι ταχέως εἰς τὰς πατρίδας· αὐτὸς δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Σπαρτιαῖται ἔμειναν αὐτοῦ καὶ παρεσκευάζοντο ν' ἀποθάνωσι κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος· παρέμειναν δὲ ἐκουσῶς καὶ 700 Θεσπιεῖς, φιλοτιμούμενοι νὰ συναποθάνωσι μετὰ τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, 400 δὲ Θηβαίους κατέσχευεν ὁ Λεωνίδας, ὡς ὁμήρους, διότι αἱ Θῆβαι ἦσαν ὑποπτοὶ μηδισμοῦ. Ὅτε δὲ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος προσέταξεν ὁ Ξέρξης κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἐφιάλτου νὰ προσβάλωσι πρὸς τοὺς πολεμίους. Οἱ δὲ περὶ τὸν Λεωνίδα Ἕλληνες ἐξῆλθον εἰς τὸ εὐρύτερον τοῦ ἀχένος, βέβαιοι ὄντες ὅτι θ' ἀποθάνωσι, καὶ ἀνδρείως μαχόμενοι πολλοὺς ἐφόνευσαν τῶν βαρβάρων· ἐπειδὴ δὲ συνετρίβησαν τὰ δόρατα ὥρμησαν ξιφῆρεις ἐπ' αὐτούς· τότε πολλοὶ ἔπεσον τῶν Περσῶν, ἐν οἷς καὶ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξεως· ἔπεσε δὲ καὶ ὁ ἀνδρείος Λεωνίδας, καὶ ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ τούτου πολὺς καὶ ὠθισμὸς καὶ φόνος ἐγένετο Περσῶν τε καὶ Λακεδαιμονίων, τοῦτον τελευτῶντες ἤρπασαν οἱ Ἕλληνες, τετράκις τοὺς ἐναντίους τρέψαντες. Οὕτως ἐπάλαιον οἱ θυμολέοντες Ἕλληνες ἔως οὗ οἱ ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου ὁδηγούμενοι ἐπῆλθον ὅπισθεν τούτων, ὅτε οἱ μὲν Σπαρτιαῖται καὶ οἱ Θεσπιεῖς ἀνεχώρησαν ὀπίσω εἰς τὸ στενὸν τῆς ὁδοῦ καὶ συνηθροίσθησαν ἐπὶ λόφου κειμένου ἐν τῇ εἰσόδῳ, οἱ δὲ Θηβαῖοι ἡττομολήσαν εἰς τοὺς Πέρσας, πρὸς οὓς οἱ ὑπολειφθέντες Ἕλληνες λαμπρῶς ἀγωνισθέντες ἀπέθανον ἐνδόξως.

Ὁ Ξέρξης τοσοῦτον ἐθυμώθη κατὰ τοῦ Λεωνίδου ὥστε παρηγόμησεν εἰς τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, διότι διέταξε ν' ἀποκόψωσι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ νὰ ἐμπήξωσιν εἰς πᾶσσαλον· καὶ ταῦτα

ἔπραττε παρὰ τὰ νενομισμένα τῶν Περσῶν, οἵτινες ἐτίμων μάλιστα τοὺς ἀγαθοὺς πολεμιστάς. Οἱ Ἕλληνες ὁμως ἐτίμησαν ἐξόχως τὰς ἀρετὰς τῶν ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων, διότι λέων λίθινος ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν στενῶν ἰδρύθη εἰς τιμὴν τοῦ Λεωνίδου, καὶ ὅμοιοι καὶ ἐπιγράμματα ἐποιήθησαν εἰς τοὺς πεσόντας Σπαρτιάτας τε καὶ Θεσπиеῖς· ἐν ἑκ τῶν ἐπιγραμμάτων ἦν καὶ τόδε·

ᾠ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε

κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Δύο ἐκ τῶν τριακοσίων Σπαρτιατῶν Εὐρυτόν τε καὶ Ἀριστόδημον ὀφθαλμιῶντας εἶχεν ἐκπέμψει πρὸ τῆς μάχης ὁ Λεωνίδας εἰς τινα γείτονα πόλιν· τούτων ὁ μὲν Εὐρυτος ἔσπευσεν εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ συναπέθανε μετὰ τῶν ἄλλων, ὁ δ' ἕτερος ἐσώθη εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου ἐζη ἀτιμαζόμενος καὶ ὄνειδιζόμενος ὅφ' ἀπάντων· τέλος ὁμως ἐξέπλυνε τὴν ἀτιμίαν ἀνδραγαθίᾳς καὶ πεσὼν εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην· ἕτερος δὲ ὡσαύτως Σπαρτιάτης πεμφθεὶς ἄγγελος εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ σωθεὶς εἰς τὴν Σπάρτην ἐκρεμάσθη, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀτιμίαν καὶ τὸ ὄνειδος.

Οἱ δ' ἐπ' Ἀρτεμίσιον Ἕλληνες εἶχον ναῦς 274, καὶ τούτων ἦσαν αὐτῶν μὲν τῶν Ἀθηναίων 127, ὧν ἡγήτο ὁ Θεμιστοκλῆς· οἱ Κορίνθιοι δὲ παρείχοντο 40 ναῦς, Μεγαρεῖς 20, Αἰγινῆται 18, Σικυῶνιοι 12, Λακεδαιμόνιοι δὲ 10, Ἐπιδαύριοι 8, Ἐρετριεῖς δὲ 7, Τροιζήνιοι δὲ 5, Στυρεῖς δὲ 2 καὶ ἄλλαι Ἑλληνίδες πόλεις ἐπεβοήθουν μετὰ νεῶν· στρατηγὸς δὲ παντὸς τοῦ στόλου ἦν Εὐρυβιάδης ὁ Σπαρτιάτης. Ὁ δὲ στόλος τῶν Περσῶν κατέπλευσε πρὸς τὴν ἄκραν τῆς Μαγνησίας, Σηπιάδα ὀνομαζομένην. Ἐνταῦθα μέγας καὶ πολὺς χειμὼν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπιγενόμενος διέφθειρε ναῦς μὲν περὶ τὰς 400, σιταγωγὰ δὲ καὶ ἄλλα πλοῖα πολλὰ καὶ ἄνδρας πολλούς. Καὶ μετὰ τὴν φθορὰν ὁμως ταύτην ὁ στόλος τῶν Περσῶν ἦν πολλαπλάσιος τοῦ τῶν Ἑλλήνων· δι' ὃ οἱ Πελοποννησίοι μάλιστα φοβηθέντες ἐβουλεύοντο νὰ πλεύσωσιν ἔσω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Εὐβοεῖς μαθόντες τὴν βουλὴν αὐτῶν παρεκάλουν τὸν Εὐρυβιάδην νὰ προσμείνωσι χρόνον ὀλίγον, ἕως ἂν ἐκσώσωσι τοὺς οἰκείους. Ὡς δὲ δὲν ἔπειθον τὸν Εὐρυβιάδην, μεταβάντες ἔπεισαν τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Θεμιστοκλέα,

δόντες αὐτῷ καὶ τριάκοντα τάλαντα. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἐπιθυμῶν καὶ αὐτὸς νᾶ παραμείνωσιν αὐτοῦ, ἔπεισε τὸν Εὐρυβιάδην μεταδοὺς αὐτῷ ἐκ τῶν χρημάτων πέντε τάλαντα· ἔπεισε δὲ καὶ τὸν Ἀδείμαντον, τὸν στρατηγὸν τῶν Κορινθίων, μεταδοὺς καὶ αὐτῷ τρία τάλαντα.

Οὕτω λοιπὸν οἱ μὲν Ἕλληνες κατέμειναν ἐν τῇ Εὐβοίᾳ. Οἱ δὲ βάρβαροι, ἐπειδὴ εἶδον, ὅτι οἱ περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον Ἕλληνες εἶχον ὀλίγας ναῦς, ἐδείχθησαν πρόθυμοι ἐπιπλεύσαντες νᾶ κυριεύσωσιν αὐτάς· φοβούμενοι ὁμως, μὴ οἱ Ἕλληνες ἰδόντες αὐτοὺς φύγωσιν, ἔπεμψαν διακοσίας ναῦς, ἵνα περιπλέοντες περὶ τὴν Εὐβοίαν περικυκλώσωσιν αὐτούς. Οἱ δ' Ἕλληνες μαθόντες τὴν βουλὴν τῶν Περσῶν παρὰ τινος δούτου Σικυωνίου, αὐτομολήσαντος πρὸς αὐτούς, ἐπέπλευσαν αὐτοὶ ἐπὶ τὸν στόλον τῶν Περσῶν. Ἡ ναυμαχία ἐγένετο μέχρι νυκτὸς καρτερὰ καὶ ἰσόρροπος· καὶ ὁμως οἱ Ἕλληνες ἐκορίευσαν 30 ναῦς τῶν βαρβάρων. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν καταγιγίς ἀγρία τὴν νύκτα ἐκείνην ἐγερθεῖσα μετὰ ὄμβρων καὶ φοβερῶν βροντῶν ἀπὸ τοῦ Πηλίου διέφθειρε πολλὰς ναῦς τῶν βαρβάρων, μάλιστα δὲ τὰ περὶ τὴν Εὐβοίαν περιπλέοντα διακόσια πλοῖα ἐξέπεσον φερόμενα ὑπὸ τῶν ἀνέμων πρὸς τὰς πέτρας καὶ διεφθάρησαν. Ἐνθαῤῥυνθέντες δὲ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς ἐκ θεοῦ φθορᾶς τοσοῦτων περσικῶν νεῶν, λαβόντες δὲ καὶ βοήθειαν 53 νεῶν Ἀττικῶν ἐπέπεσον τὴν ἐπαύριον ἐπὶ τὰς ναῦς τῶν βαρβάρων, ὅστινες αἰσχυνόμενοι, ὅτι τοσοῦτον ναυτικὸν αὐτοὶ ἔχοντες ἡττήθησαν ὑπ' ὀλίγων νεῶν τῶν Ἑλλήνων, καὶ φοβούμενοι τὸν Ξέρξην ἡναγκάσθησαν νᾶ συνάψωσι γενικὴν ναυμαχίαν. Ἐκάτεροι ἐπολέμησαν ἀνδρείως, διότι καὶ οἱ Πέρσαι εἶχον καὶ τρίρεις εὐπαγεῖς, καὶ ναυτικοὺς ἐπιτηδείους, μάλιστα δὲ διέπρεπον παρ' αὐτοῖς οἱ Αἰγύπτιοι. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν διεφθάρησαν μὲν ἐκ τῶν βαρβάρων πολλοὶ καὶ ἄνδρες καὶ νῆες· ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπώλεσαν καὶ ναῦς καὶ ἄνδρας· ἐγένετο δὲ ἡ ναυμαχία αὕτη καθ' ἣν ἡμέραν ἡγωνίζοντο καὶ οἱ ἐν Θερμοπόλει.

Μαθόντες δὲ νῦν οἱ Ἕλληνες τὰ περὶ Θερμοπυλῶν, καὶ ἔχοντες τὰς πλείστας τῶν νεῶν τετρωμένας ἔκριναν καλὸν ν' ἀποχωρήσωσιν ἔσω εἰς τὴν Ἑλλάδα· εἰσέπλευσαν λοιπὸν εἰς τὴν

Σαλαμίνα. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκλέξας ταχυπλόους ναῦς ἐπορεύθη περὶ τὰ πότιμα ὕδατα καὶ ἐν τοῖς λίθοις ἔγραψε γράμματα, δι' ὧν προέτρπε τοὺς Ἴωνας καὶ Κᾶρας ν' αὐτομολήσωσι πρὸς αὐτούς, ὁμογενεῖς ὄντας· εἰ δὲ μὴ δύνανται, νὰ ἐβελοκακήσωσιν ἐν τῇ μάχῃ· εἶχε δ' ἐν νῷ ὁ Θεμιστοκλῆς γράφων ταῦτα ἢ νὰ μεταβάλλῃ τὴν τούτων γνώμην, ἢ νὰ διαβάλλῃ αὐτοὺς πρὸς τὸν Ξέρξην καὶ καταστήσῃ ὑπόπτους.

Ἀπὸ δὲ τῶν Θερμοπυλῶν ἀγρίως καταφέρεται νῦν ὁ χεῖμαρρος τῶν βαρβάρων εἰς τὴν καταλειμμένην καὶ ἀδοθήτην μέσσην Ἑλλάδα· διότι οἱ Πελοποννήσιοι, ὡς ἔμαθον ὅτι οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα ἀπέθανον ἐν Θερμοπύλαις, συνέδραμον τάχιστα ἐκ τῶν πόλεων εἰς τὸν Ἰσθμόν, καὶ συγχώσαντες τὴν Σκιρωνίδα ὁδὸν ὑποκόδοιμον ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τεῖχος, ἵνα προστατεύσωσι τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Πέρσαι εἰσέβαλον ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν διὰ τῆς μηδιζούσης Δωριδος εἰς τὴν Φωκίδα, ἣν ἐδήκωσαν καὶ κατέκαυσαν, διότι οἱ Φωκεῖς ἐφρόνουν τὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἦσαν παλαιοὶ ἐχθροὶ τῶν Θεσσαλῶν. Ἐντεῦθεν τὸ μὲν πλεῖστον τοῦ στρατοῦ καὶ δυνατώτατον στρατηγούμενον ὑπὸ τοῦ Ξέρξου εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὸ δ' ἄλλο ἔχοντες ἄλλους ἡγεμόνας ὤρμησαν εἰς σύλησιν τοῦ ἐν Δελφοῖς πλουσίου ἱεροῦ. Ὅτε δὲ προσῆλθον μέχρι τοῦ ναοῦ τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς, τότε κεραυνοὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πέτραι ἀπὸ τοῦ Παρνασοῦ μετὰ πολλοῦ πατάγου καταφερόμεναι διέφθειραν πολλοὺς αὐτῶν, οἱ δὲ βάρβαροι φοβηθέντες τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐτράπησαν εἰς φυγὴν· τότε οἱ Δελφοὶ καταβάντες ἐφόνευσαν πλῆθος πολλὸν αὐτῶν (1). Διὰ δὲ τῆς Βοιωτίας ὁ Ξέρξης, ἐμπρήσας τὰς Θεσπιὰς καὶ Πλαταιάς, διότι ἔμαθε παρὰ τῶν Θηβαίων ὅτι δὲν ἐμῆδιζον οὗτοι, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καίων καὶ καταστρέφων τὰ πάντα· τὴν πόλιν δὲ εὗρεν ἔρημον, διότι οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου ἄφριξιν τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Σαλαμίνα ἔσπευσαν νὰ ἐκσωσωσι τοὺς γέροντας, τὰ τέκνα, τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς δούλους· καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι ἀπέστειλαν αὐτὰ εἰς τὴν Τροιζῆνα, οἱ δὲ εἰς

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 8, 37.

Αἴγινα, οἱ δὲ εἰς Σαλαμῖνα· αὐτοὶ δὲ ἐκλιπόντες τὴν πόλιν ἔπλευσαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα· ὀλίγοι δὲ μόνον πένητες ἔμειναν, οἷτινες ἀναθάντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔφραξαν ἑαυτοὺς διὰ θυρῶν καὶ ξύλων, νομίζοντες ὅτι τοῦτο ἐδήλου ὁ θεὸς ξύλινον τεῖχος, καὶ περιέμενον τοὺς βαρβάρους, οὓς ἐπελθόντας ἱκανὸν χρόνον γενναίως ἡμύναντο, ἕως οὗ οἱ Πέρσαι ἀναθάντες ἀπὸ τινος ἀποκρήνου καὶ ἀφυλάκτου μέρους εἰσέπεσον εἰς αὐτὴν, καὶ τοὺς μὲν πολιορκουμένους ἐφόνευσαν, τὴν δὲ ἀκρόπολιν ἐνέπρησαν.

Ὅτε δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου Ἑλληνες κατέσχον τὰς ναῦς εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνέβρευσαν καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων νῆες ἐκ Τροίης, οὓς εἶχον συλλεχθῆ. Ἦν δὲ πᾶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Σαλαμῖνι Ἑλληνικῶν νεῶν 378, ἐξ ὧν 180 τὰς ἀρίστας πλεούσας παρείχοντο αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Ὡς δὲ εἰς τὴν Σαλαμῖνα συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ τῶν πόλεων ἐδουλεύοντο περὶ τοῦ ἐπιτηδαιοτάτου εἰς ναυμαχίαν τόπου· ἡ γνώμη δὲ τῶν πλείστων ἦν πλεύσαντες πρὸς τὸν Ἴσθμον νὰ ναυμαχήσωσιν· ἐπειδὴ, ἂν νικηθῶσιν αὐτοῦ, ἡδύνατο νὰ σωθῶσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐδουλεύοντο, ἦλθεν ἀνὴρ Ἀθηναῖος καὶ ἡγγεῖλεν ὅτι οἱ βάρβαροι καταδραμόντες διὰ τῶν Θερμοπυλῶν ἐδήλωσαν καὶ κατέστρεψαν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐνέπρησαν τὴν ἀκρόπολιν. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ἕλληνες, τοσοῦτον ἐθορυβήθησαν, ὥστε τινὲς τῶν στρατηγῶν ἀφῆκαν τὴν συνέλευσιν, καὶ εἰσπεσόντες εἰς τὰς ναῦς ἐγένοντο ἐτοιμοὶ πρὸς ἀπόπλουν, οἱ δὲ ἄλλοι ἔκριναν νὰ ναυμαχήσωσι πρὸ τοῦ Ἴσθμου. Ὁ δὲ συνετὸς Θεμιστοκλῆς βλέπων τὴν ἐκ τοῦ τόπου καὶ τῶν στενῶν βοήθειαν, καὶ ὅτι, ἂν οἱ Ἕλληνες διασκεδασθῶσι κατὰ πόλεις, ἡ Ἑλλὰς ἀπολεῖται, ἐκίνησε πᾶν πρᾶγμα, ἵνα μεταπείσῃ τὸν ἔχοντα τὴν ἡγεμονίαν Εὐρυβιάδην. Λέγοντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος εἶπεν ᾧ Θεμιστοκλῆς ἐν τοῖς ἀγῶσιν οἱ προεξκινιστάμενοι ῥαπίζονται.—Ναί, εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς, οἱ δ' ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται.» Αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ Ἀδείμαντος πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα ζητοῦντα νὰ πείσῃ τοὺς συνελθόντας στρατηγοὺς εἶπε μετ' ἀπειλῆς· «ὅτι ἅπολις ἀνὴρ πρέπει νὰ σιγᾷ καὶ νὰ μὴ γνωμοδοτῇ.» Ἡμεῖς, εἶπεν

ἀξιοπρεπῶς ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔχομεν 200 πεπληρωμένας τριήρεις, αἵ τινες ἦλθον νὰ σᾶς βοηθήσωσιν, ἂν θέλητε δι' αὐτῶν νὰ σωθῇτε, ἀλλ' ἂν μᾶς καταλίπητε καὶ δεύτερον προδόντες ἡμᾶς, θέλομεν ἀποπλεύσει εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ Σίριν, καὶ θέλομεν κτίσει πόλιν μεγάλην καὶ λαμπράν, ὑμεῖς δὲ μονωθέντες τοιούτων συμμάχων, θέλετε ἐνθυμηθῇ τοὺς ἔμοις λόγους. Ὁ Εὐρυδιάδης φοβηθεὶς, μὴ ἀπολίπωσιν αὐτοὺς οἱ Ἀθηναῖοι, ἔκρινεν αὐτοῦ μένοντες νὰ ναυμαχήσωσιν.

Ἐν τούτῳ ὁ στόλος τῶν Περσῶν πλέων δι' Εὐρίπου ἦλθεν εἰς τὸ Φάληρον· εἶχον δὲ καθ' Ἡρόδοτον ὁ εἰς Ἀθήνας εἰσβαλὼν πεζὸς τε καὶ ναυτικὸς στρατὸς οὐχὶ ὀλιγωτέρους στρατιώτας, ἢ ὅτε ἦλθον εἰς τὴν Σηπιάδα καὶ εἰς τὰς Θερμοπύλας, διότι οὗς ἀπώλεσαν οἱ βάρβαροι ἄνδρας καὶ ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίον ἀνεπλήρωσαν δι' Ἑλλήνων μηδισάντων (1). Ὡς δὲ ἦλθεν εἰς τὸ Φάληρον ὁ ναυτικὸς στρατός, καλέσας ὁ Ξέρξης τοὺς στρατηγούς αὐτοῦ ἠρώτησεν, ἂν νομίζωσι καλὸν νὰ ποιήσωσι ναυμαχίαν. Ἐπειδὴ δὲ πάντες πλὴν τῆς μετ' αὐτοῦ συστρατευομένης ἐξ Ἀλικαρνασσὸς Ἀρτεμισίας ἦσαν τῆς γνώμης νὰ ναυμαχήσωσι, παρήγγειλε νὰ πλεύσωσι κατὰ τῆς Σαλαμῖνος· ἅμα δὲ καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς ἐπορεύετο εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μαθόντες δὲ οἱ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὅτι ἡ Πελοπόννησος ἠπειλεῖτο ὑπὸ τοῦ πεζοῦ τῶν βαρβάρων, συνῆλθον μετὰ θορύβου καὶ ταραχῆς, καὶ συσχεψάμενοι ἔκριναν ν' ἀποπλεύσωσι ταχέως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ περὶ ἐκείνης νὰ κινδυνεύωσιν, οὐχὶ περὶ χώρας δοριαλώτου. Βλέπων δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ ἀντιλέγων καὶ συμβουλευῶν, ἐσοφίσθη τὴν περὶ τὸν Σίικιννον πραγματείαν. Ἦν δὲ ὁ Σίικιννος Πέρσης μὲν τὸ γένος, οἰκέτης δὲ πιστὸς τοῦ Θεμιστοκλέους. Τοῦτον ἐξέπεμψεν οὗτος κρύφα πρὸς τοὺς στρατηγούς τῶν πολεμίων, παραγγείλας νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός, φρονῶν τὰ τοῦ βασιλέως ἐκδηλοῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες φοβηθέντες βουλεύονται νὰ φύγωσι, καὶ συμβουλεύει, ἐν ᾧ οὗτοι ταράσσονται καὶ διχογνωμονοῦσι, νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ θέλουσι νικήσει αὐτούς. Ὁ Ξέρξης

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 8, 66.

νομίσας ὅτι ταῦτα ἐλέγχθησαν ἀπ' εὐνοίας, ἐχάρη καὶ διέταξε τοὺς στρατηγούς νά κυκλώσωσι πλέοντες τὴν νύκτα πάντα τὸν πόρον, καὶ νά διαζώσωσι τὰς νήσους Σαλαμῖνά τε καὶ Ψυττάλειαν, ὅπως μὴ δεῖς τῶν πολεμίων ἐκφύγη. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττοντο, διέβη τὴν νύκτα ὁ Ἀριστείδης εἰς τὴν Σαλαμῖνα ἐξ Αἰγίνης, ὅπως ἦν ἐξωστραχισμένος, διὰ τοῦ στόλου τῶν πολεμίων, καὶ εἶπε πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα τὴν κύκλωσιν τῶν Περσῶν. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς, θαυμάσας τὴν καλοκάγαθίαν τοῦ ἀνδρός, ἐδήλωσεν αὐτῷ τὰ περὶ τὸν Σίκιννον, καὶ παρεκάλεσε νά εἴπῃ πάντα εἰς τοὺς Ἕλληνας· ὁ δ' Ἀριστείδης ἐπῆνεσε τὸν Θεμιστοκλέα, καὶ ἐλθὼν εἶπεν εἰς τοὺς στρατηγούς, ὅτι περιβάλλεται πᾶν τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τῶν νεῶν τοῦ Ξέρξου, καὶ προέστρεπεν αὐτοὺς εἰς τὴν μάχην. Οἱ πλείονες ὁμῶς τῶν στρατηγῶν δὲν ἐπέιθοντο. Ἐν τούτῳ Τηγία τριήρης αὐτομολήσασα πρὸς τοὺς Ἕλληνας εἶπε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Ἀκούσαντες δὲ οἱ Ἕλληνες παρεσκευάσθησαν πρὸς ναυμαχίαν οὕτω· τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τὸ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι, πρὸς οὓς ἀντετάχθησαν οἱ περὶ τὰ ναυτικά ἔμπειροι Φοίνικες, τὸ δὲ ἕτερον τὸ πρὸς τὸν Πειραιᾶ εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι, πρὸς οὓς ἀντετάχθησαν οἱ τῶν Περσῶν σύμμαχοι Ἴωνες. Ὁ δὲ Ξέρξης ἐκάθισεν ἐπὶ τινος χρυσοῦ διόφρου ὑπὸ τὸ ἀντικρυ τῆς Σαλαμῖνος ὄρος, ὃ καλεῖται Αἰγάλεως, ἵνα θεωρήσῃ τὸν στόλον καὶ τὴν μάχην, περὶ αὐτὸν ἔχων γραμματεῖς, ὧν ἕργον ἦν νά καταγράψωσι τὰ κατὰ τὴν μάχην πραττόμενα. Τὴν πρωίαν λοιπὸν τῆς 23 Σεπτεμβρίου τοῦ 480 ἤρξατο ναυμαχία ἐκατέρωθεν φονικωτάτη, διότι καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Πέρσαι ἡγωνίζοντο ἀνδρείως. Τέλος δὲ οἱ λαμπροὶ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰγινῆται φιλοτίμως συνέτριβον ἐπιπίπτοντες τὰς ναῦς τῶν πολεμίων καὶ εἰς θόρυβον πολὺν αὐτοὺς κατέστησαν. Ἐν τῷ θορύβῳ δὲ τούτῳ ἡ τολμηρὰ Ἀρτεμισία, διωκομένη ὑπὸ νεῶς Ἀττικῆς καὶ κινδυνεύουσα νά συλληφθῇ, κατέδυσσε τρυπήσασα ναῦν φιλικὴν κατὰ τύχην παραπεσοῦσαν, ὁ δὲ τριήραρχος τῆς Ἀττικῆς νεῶς νομίσας τὴν ναῦν τῆς Ἀρτεμισίας Ἑλληνίδα, ἀφείλε αὐτὴν ἐτράπη πρὸς ἄλλας. Τοῦτο ἰδὼν ὁ Ξέρξης, καὶ ὑπολαβὼν καὶ οὗτος τὴν ναῦν Ἑλληνίδα, εἶπε θαυμάσας τὴν τόλμην τῆς γυναικός. α Οἱ μὲν ἄνδρες γε-

γῶνασί μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες.» Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἀπέθανον πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ Περσῶν τε καὶ Μήδων καὶ τῶν ἄλλων συμμαχῶν, ὀλίγοι δὲ τινες καὶ τῶν Ἑλλήνων, διεφθάρησαν δὲ καὶ αἱ πλεῖσται τῶν νεῶν τῶν βαρβάρων. Τοιούτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν ἐν Σαλαμῖνι νίκην ἐπιφανεστάτην, «ἥς οὐθ' Ἑλλησι, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, οὔτε βαρβάροις ἐνάλιον ἔργον εἴργασται λαμπρότερον.»

Ὁ Ξέρξης μεγάλως ἐλυπήθη βλέπων ὅτι αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις αἰσχυρῶς ἡττήθησαν, καὶ πλῆθος πολὺ νεῶν διεφθάρη, καὶ φοβούμενος διενοεῖτο νὰ φύγῃ· ἵνα μὴ γένηται ὅμως κατὰδῆλος μήτε εἰς τοὺς Ἕλληνας, μήτε εἰς τοὺς ἑαυτοῦ προσποιεῖτο ὅτι παρесеκευάζετο εἰς ἄλλην ναυμαχίαν. Ὁ Μαρδόνιος ὅμως ἔμπειρος ὢν τῆς διανοίας ἐκείνου ἔγνω ὅτι ἡ βουλή αὐτοῦ ἦν νὰ φύγῃ ἐκ τῶν Ἀθηνῶν. Προσελθὼν λοιπὸν προέτρεπε τὸν Ξέρξην νὰ ὑποστρέψῃ ὀπίσω εἰς τὴν Περσίαν, αὐτὸν δὲ νὰ καταλίπῃ σὺν τριάκοντα μυριάσιν ἀνδρῶν, μεθ' ὧν ὑπέσχετο οὗτος νὰ δουλώσῃ ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τὴν συμβουλὴν, καὶ διέταξε τὸν Μαρδόνιον νὰ ἐκλέξῃ οὓς βούλεται, τὸν δὲ στόλον νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ἵνα διαφυλάξῃ τὰς γεφύρας. Οἱ δ' Ἕλληνες, μαθόντες ὅτι ὁ ναυτικὸς στρατὸς ἔφυγεν ἀπὸ τοῦ Φαλήρου, κατεδίωξαν αὐτὸν μέχρις Ἀνδρου, εἰς δὲ τὴν Ἀνδρον ἐλθόντες ἐβουλεύοντο· καὶ ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς συνεβούλευε νὰ ἐπιδιώξωσι τὰς ναῦς τῶν βαρβάρων μέχρις Ἑλλησπόντου καὶ ἐκεῖ νὰ λύσωσι τὰς γεφύρας· ἡ γνώμη ὅμως τοῦ Εὐρυβιάδου ἦν ν' ἀφήσωσι νὰ φύγῃ ὁ Ξέρξης μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν· πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἐτράπησαν καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Πελοποννησίων στρατηγοί. Πρὸς ταῦτα δὲ καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἤγγειλε δι' ἀγγέλου πρὸς τὸν Ξέρξην ὅτι ἐκώλυσε τοὺς Ἕλληνας βουλευομένους νὰ διώξωσι τὰς ναῦς αὐτοῦ, καὶ νὰ λύσωσι τὰς ἐν Ἑλλησπόντῳ γεφύρας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπέσχε νὰ ἐπιδιώξῃ προσωτέρω τὰς ναῦς τῶν βαρβάρων ἐτράπη μέρος αὐτοῦ πρὸς τὰς μηδισάσας νήσους, παρ' ὧν ὁ Θεμιστοκλῆς ἔλαβεν ἀναγκάσας χρήματα. Ὁ δὲ Ξέρξης ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἐπορεύθη ταχέως διὰ τῆς

Βοιωτίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου καταλιπὼν τὸν Μαρδόνιον μετὰ τριάκοντα μυριάδων ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν ἐπορεύθη κατὰ τάχος μετὰ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ, οὗ τινος ὅμως τὸ πλεῖστον καθ' ὁδὸν λοιμὸς καὶ λιμὸς διέφθειρεν, εἰς τὸν Ἑλλάσποντον, ὅπου τὰς γεφύρας εὐρῶν ὑπὸ χειμῶνος διαλελυμένας διέδη διὰ πλοίου εἰς τὴν Ἄβυδον (1).

Ὑποστρέψαντες δὲ οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Σαλαμίνα πρῶτον μὲν ἠὲ χαρίστησαν καὶ ὕμνησαν τοὺς θεοὺς, ὡς αἰτίους τῆς ἐπιφανεστάτης κατὰ τῶν βαρβάρων νίκης· ἔπεμψαν δὲ καὶ δῶρα εἰς τοὺς Δελφοὺς ἐκ τῆς πλουσίας λείας τῶν Περσῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπλευσαν οἱ στρατηγοὶ εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἵνα δώσωσιν ἀριστεία πρὸς τὸν ἀξιώτατον ἐκ τῶν Ἑλλήνων γενόμενον κατὰ τὸν πόλεμον. Λαβὼν δὲ ἕκαστος τῶν στρατηγῶν τὴν ψῆφον ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἔκρινεν ὑπὸ φθόνου πρῶτον μὲν αὐτόν, δεύτερον δὲ τὸν Θεμιστοκλέα. Καὶ ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνομιζέτο ὁ σοφώτερος τῶν Ἑλλήνων· τοῦτο δ' ἐδήλωσαν οἱ Σπαρτιᾶται, οἳ τινες μεγάλως ἐτίμησαν τὸν Θεμιστοκλέα ἐλθόντα εἰς τὴν Σπάρτην· διότι πρὸς μὲν τὸν Εὐρυτιάδην ἔδωκαν ἀριστεῖον ἀνδρείας, πρὸς δὲ τὸν Θεμιστοκλέα ἀριστεῖον σοφίας καὶ δεξιότητος, δόντες πρὸς ἀμφοτέρους ἐλαίας στέφανον. Πρὸς τούτοις δ' ἐδώρησαν αὐτὸν ἄρμα τῶν ἐν τῇ Σπάρτῃ καλλίστων, καὶ ἀπερχόμενον προέπεμψαν μέχρι τῶν ὄρων τῆς χώρας τριακόσιοι ἵππεις ἐκλεκτοὶ Σπαρτιᾶται (2). Λέγεται δὲ ὅτι καὶ εἰς τοὺς τελουμένους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπιφανέντος τότε πάντες οἱ θεαταὶ παραβλέψαντες τοὺς ἀγωνιστὰς προσήλωσαν πρὸς ἐκεῖνον μετὰ θαυμασμοῦ τὰ ὄμματά· ὥς τε καὶ αὐτὸς χαρεῖς εἶπε πρὸς τοὺς φίλους, ὅτι θερίζει τοὺς καρποὺς τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πόνων του.

Τὸ δὲ ἔαρ τοῦ 479 π. Χ. ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας ὁ Μαρδόνιος ἐκ τῆς Θεσσαλίας (3), ὅπου διεχείμαζε, τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον, ὃς ἦν ξένος καὶ φίλος τῶν Ἀθηναίων, ἵνα πείσῃ αὐτοὺς εἰς συμμαχίαν μετὰ τῶν Περσῶν, ἀνθ' ἧς

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 8, 97—110. 115—122. (2) Ἡροδ. 8, 123. 124. (3) Ἡροδ. 8, 143.

ὑπέσχετο αὐτοῖς ὁ Μαρδόνιος ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως ν' ἀφήσῃ αὐτοὺς αὐτονομίους, ν' ἀποδώσῃ τὴν γῆν, προσέτι νὰ ἐκλέξωσι καὶ ὅσῃν ἄλλῃν θέλωσι καὶ ν' ἀνορθώσῃ τοὺς ναοὺς, ὅσους οἱ Πέρσαι ἐνέπρησαν. Μαθόντες δὲ οἱ Σπαρτιαῖται τὰ περὶ Ἀλεξάνδρου, καὶ φοβηθέντες μὴ οἱ Ἀθηναῖοι συνομολογήσωσι μετὰ τῶν Περσῶν, ἔπεμψαν καὶ αὐτοὶ ταχέως πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα ἀποτρέψωσι τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ νὰ δεχθῶσι τοὺς λόγους τοῦ Μαρδονίου. Οἱ Ἀθηναῖοι, συνελθόντες καὶ ἀκούσαντες τοὺς λόγους ἑκατέρων, ἀπεκρίθησαν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἀριστείδου πρὸς μὲν τὸν Ἀλέξανδρον ν' ἀπαγγεῖλῃ πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ὅτι αἶως ἂν ὁ ἥλιος ταύτην τὴν ὁδὸν πορεύεται, οἱ Ἀθηναῖοι θέλουσι πολεμεῖν πρὸς τοὺς Πέρσας ὑπὲρ τῆς δεδηλωμένης χώρας, καὶ τῶν ἡσθεημένων καὶ κατακεκαυμένων ἱερῶν.» Πρὸς δὲ τοὺς ἀπὸ τῆς Σπάρτης πρέσβεις, ὅτι «ἔς τ' ἂν καὶ εἰς περιττὴν Ἀθηναίων, μηδαμᾶ ὁμολογήσοντας ἡμέας Ξέρξῃ» (1)· ἐν ταύτῃ δὲ παρεκάλεσαν τοὺς Σπαρτιατάς νὰ ἐκπέμψωσιν ὡς τάχιστα στρατιάν, διότι ταχέως ὁ βάρβαρος θέλει εἰσβάλλει εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

Μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Μαρδόνιος ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐκείθεν δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν· εὗρε δὲ τὰς Ἀθήνας ἐρήμους, διότι οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀθηναίων, ἀκούσαντες ὅτι ὁ μὲν Μαρδόνιος ἦν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ, οἱ δὲ ἐκ τῆς Πελοποννήσου βραδέως παρεσκευάζοντο εἰς βοήθειαν, ἐξεκόμεσαν πάντα καὶ αὐτοὶ διέβησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ἐξ Ἀθηνῶν δὲ ἔπεμψεν αὐθις ὁ Μαρδόνιος ἄγγελον εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ἵνα προβάλλῃ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὅσα καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν. Ἐλθὼν δὲ ὁ ἄγγελος εἰς τὴν βουλὴν εἶπε τὰ παρὰ Μαρδονίου· τότε δὲ τῶν τις βουλευτῶν Λυκίδης ὀνομαζόμενος ἐγνωμοδότησε νὰ δεχθῶσι τοὺς λόγους· οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς παροξυνθέντες ἐλιθοβόλησαν αὐτὸν μὲν οἱ ἄνδρες, τὴν δὲ γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀθηναίων. Εἶτα δὲ ἔπεμψεν εἰς τὴν Σπάρτην πρεσβευτάς, ἵνα μεμφθῶσι τὴν βραδύτητα καὶ ὀλιγωρίαν τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ

(1) Ἡροδ. 8, 143.

προτρέψωσι τούτους εἰς ταχεῖαν βοήθειαν, εἰ δὲ μὴ, θέλουσιν εὐ-
 ρει αὐτοὶ βοήθειάν τινα. Ἐλθόντες δὲ οἱ ἄγγελοι εἰς τὴν Λακεδαι-
 μονα μετὰ τῶν ἐκ Μεγάρων καὶ Πλαταιῶν ἀγγέλων, εἶπον πρὸς
 τοὺς ἐφόρους τὰ παρ' Ἀθηναίων. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἑώραζον
 τοῦτον τὸν χρόνον τὰ Ὑακίνθια, καὶ περὶ ταῦτα ἐπιμελῶς διέτρι-
 βον· ἅμα δὲ ἐτερίζον τὸ ἐν Ἰσθμῷ τεῖχος· διὸ καὶ ἀνέβαλον
 οἱ ἔφοροι τὴν ἀπόκρισιν εἰς τὴν ὑστεραίαν· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ εἰς
 τὴν ἄλλην, καὶ τοῦτο ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐποιοῦν. Ὅτε ὁμως Ἀ-
 νὴρ Τεγεάτης, δυνάμενος μέγιστα ἐν Λακεδαιμόνι, ἔδειξεν ὅτι
 ἂν οἱ Ἀθηναῖοι γένωνται σύμμαχοι τῶν Περσῶν, τὴν Πελο-
 πόννησον δὲν θέλει φυλάξει καὶ τὸ ἰσχυρότατον ἐν τῷ Ἰσθμῷ
 τεῖχος, τότε ἐννοήσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξέπεμψαν τὴν νύ-
 κτα κρυφίως τῶν Ἀθηναίων πεντάκις χιλίους Σπαρτιάτας,
 ὧν ἕκαστος ἐπὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν ἑλλωτας, μετὰ τούτων καὶ
 πεντάκις χίλιοι ἠκολούθησαν περίοικοι. Τούτων δ' ἐστρατήγει
 Πausanίας ὁ Κλεομβρότου, ἐπίτροπος ὦν τοῦ υἱοῦ τοῦ Λεω-
 νίδου. Πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἐλθόντας εἰς τὸν Ἰσθμὸν προσε-
 τέθησαν καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου· πρὸς
 τούτους ἐλθόντας εἰς τὴν Σαλαμῖνα προσέμιξαν καὶ ὀκτάκις χίλιοι
 ὀπλῖται Ἀθηναῖοι, ὧν ἤρχεν ὁ Ἀριστείδης. Ἀπας οὗτος ὁ
 στρατὸς ἦλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν.

Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἀκούσας τὴν ἔξοδον τῶν Σπαρτιατῶν ἐνέ-
 πρησε τὰς Ἀθήνας, καὶ κρημνίσας καὶ συγχώσας πᾶν ὅ,τι ἦν
 ἔτι ὀρθόν, ἢ οἶκημα, ἢ ἱερὸν ἀνεχώρησεν εἰς τὰς Θήβας· ἐλ-
 θὼν δὲ ἔταξε τὸν στρατόν, πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Ἑλλήνων,
 παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμόν. Ἐλθόντες δὲ οἱ Ἕλληνες ἐστρα-
 τοπέδευσαν ἀντικρὺ τῶν Περσῶν, ἐν τῇ ἐτέρᾳ ὄχθῃ τοῦ Ἀσω-
 ποῦ, ἐπὶ τῆς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρώνος. Ὁ Μαρδόνιος σπεύ-
 δων νὰ συνάψῃ μάχην ἔπεμψεν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας πᾶν τὸ ἱπ-
 πικόν, οὗ ἱππαρχος ἦν ὁ Μασίστιος, ἀνὴρ εὐδοκιμώτατος τῶν
 Περσῶν· ὑπὸ τῆς προσβολῆς δὲ τῶν ἱππέων ἐπιέζοντο μάλι-
 στα οἱ Μεγαρεῖς, οἳ τινες ἔτυχον ταχθέντες εἰς πεδινὸν καὶ πο-
 λὺ ἐκτεθειμένον τόπον, πιεζόμενοι δὲ ἔπεμψαν κήρυκα εἰς τοὺς
 στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων, παρακαλοῦντες νὰ διαδεχθῶσιν ἄλ-
 λοι αὐτούς· ὀκνούντων δὲ τῶν ἄλλων διεδέχθησαν αὐτοὺς τρια-

κόσιοι ἐκλεκτοὶ Ἀθηναῖοι, οἳ τινες, μαχόμενοι πρὸς τοὺς ἐπελθόντας πάλιν ἱππεῖς, ἐφόνευσαν τὸν ἱππαρχον Μασίστιον, ὃν μεγάλως ἐπένθησαν ὅτε στρατὸς καὶ ὁ Μαρδόνιος. Εἶτα δὲ οἱ Ἕλληνες ἀναλαβόντες τὰ ὅπλα κατέβησαν εἰς τὰς Πλαταιάς, διότι ὁ τόπος οὗτος ἐφαίνετο πολὺ ἐπιτηδαιότερος εἰς στρατοπέδειαν καὶ εὐδρότερος· ἐλθόντες δὲ ἐτάχθησαν κατὰ ἔθνη πλησίον τῆς κρήνης Γαργαφίας. Ἐν δὲ τῇ διατάξει ἐγένετο πολλὴ λογομαχία καὶ ἔρις Ἀθηναίων τε καὶ Τεγεατῶν διότι ἐκάτεροι ἠξίουσαν νὰ ἔχωσι τὸ ἕτερον κέρας· τότε παρελθὼν ὁ Ἀριστείδης εἶπε. «Δὲν ἤλθομεν νὰ στασιάζωμεν ἐν τῇ παρόντι καιρῷ ἕνεκα τάξεως, ἀλλὰ νὰ πολεμήσωμεν πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅτε ἡμῖν, ὡ Σπαρτιᾶται, ἦν ἂν θέλητε τάξιν, καὶ θέλομεν προθυμηθῇ νὰ τιμῇσωμεν αὐτὴν καὶ νὰ μὴ καταισχύνωμεν τοὺς πατέρας » Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ σύνεδροι ἀπέδωκαν προθύμως τὸ εὐώνυμον κέρας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τὸ δὲ δεξιὸν εἶχον αὐτοὶ οἱ Σπαρτιᾶται. Σύμπαντος δὲ τοῦ ἐν Πλαταιαῖς Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὸ πλῆθος ἦν ἑνδεκα μυριάδες, ἐξ ὧν τρεῖς μὲν μυριάδες καὶ ὀκτὼ χιλιάδες ἦσαν ὀπλίται, ἑπτὰ δὲ μυριάδες καὶ χίλιοι τριακόσιοι φιλοί. Οἱ δὲ περὶ τὸν Μαρδόνιον βάρβαροι μετέβησαν καὶ αὐτοὶ εἰς Πλαταιάς, καὶ ἐστρατοπέδωσαν ἐπὶ τὴν ἐτέραν ὄχθην τοῦ Ἀσωποῦ· ἦν δὲ τὸ πλῆθος τούτων τριάκοντα, ὡς προεῖρηται, μυριάδες, οἷς συνεμάχουν καὶ πέντε μυριάδες μηδισάντων Ἑλλήνων· τούτους δ' ἔταξεν ὁ Μαρδόνιος οὕτως· κατὰ μὲν τοὺς Λακεδαιμονίους ἔστησε τοὺς Πέρσας δυνατωτέρους καὶ πολυπληθεστέρους ὄντας, ἐναντίον δὲ τῶν Ἀθηναίων ἔταξε τοὺς μηδίσαντας Ἕλληνας, μάλιστα δὲ τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς.

Δέκα δὲ ἡμέρας ἴσταντο οἱ δύο στρατοὶ ἄπρακτοι ἐναντίον ἀλλήλων. Τέλος δὲ ὁ φιλοπόλεμος Μαρδόνιος βλέπων πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐπιβρέοντας καὶ πλείονας γινομένους, ἔκρινε νὰ πολεμήσῃ, καί τοι τὰ σφάγια εἶχεν ἀπαίσια. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος, ἦλθεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡσυχίας πρὸς τὰς φυλακὰς τῶν Ἀθηναίων, καὶ προσκαλέσας τοὺς στρατηγοὺς εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ Μαρδόνιος διανοεῖτο, ἅμα φανῇ ἡ ἡμέρα, νὰ πολεμήσῃ· ἂν δὲ πάλιν, ἔλε-

γεν, ἀναβάλλη τὸν πόλεμον, συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ περιμένωσι· διότι οἱ Πέρσαι ὀλίγων μόνων ἡμερῶν τροφὰς ἔχουσι. Ταῦτα μαθὼν καὶ ὁ Πausanίας διήλλαξε τὴν τάξιν, καὶ ἔδωκε πρὸς μὲν τοὺς Ἀθηναίους τὸ δεξιὸν κέρας, πρὸς δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους τὸ εὐώνυμον, διότι οἱ Ἀθηναῖοι πολεμήσαντες ἐν Μαραθῶνι ἐγίνωσκον τοὺς Μήδους καὶ τὴν μάχην αὐτῶν. Ἀκούσας δὲ ὁ Μαρδόνιος τὴν ἀλλαγὴν ταύτην, ἤλλαξε καὶ αὐτὸς τὴν τάξιν, μεταστήσας τοὺς Πέρσας κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους· τοῦτο ἰδὼν ὁ Πausanίας ἔταξε πάλιν τοὺς Σπαρτιάτας ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Μαρδόνιος ἤλλαξε πάλιν τὴν τάξιν. Κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐπελθόντες οἱ ἵππεῖς ἔβλαπτον τὴν Ἑλληνικὴν στρατιάν, εἰσακοντίζοντες καὶ τοξεύοντες· προσέτι συνετάραξαν καὶ συνέχωσαν τὴν κρήνην Γαργαφίαν, ἀφ' ἧς ὕδρευέτο πᾶν τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον· διὸ ἔκριναν οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων νὰ μετακινήσωσι τὸν στρατὸν εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἀσωποῦ, πρὸ τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν. Γενομένης λοιπὸν νυκτός, προαπεστάλη τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ, οἱ τινες ὅμως προέβησαν πλεόν τοῦ συμπεφωνημένου τόπου. Εἶτα δὲ καὶ οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξ ὧν οἱ μὲν Σπαρτιάται ἐπορεύοντο παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρώνος, φοβούμενοι τὸ ἱππικόν· οἱ δ' Ἀθηναῖοι τανάπαλιν διὰ τοῦ πεδίου.

Ὡς ὁ Μαρδόνιος ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔφυγον ὑπὸ τὴν νύκτα, εἶδε δὲ καὶ τὸν τόπον ἔρημον, ὑπέλαθεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπὸ φόβου καὶ δειλίας ἔφυγον· διὸ καὶ διαβὰς μετὰ τοῦ ἱππικοῦ τὸν Ἀσωπὸν ἐδίωκε κατ' ἔχρος τοὺς Ἕλληνας· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι, διαταχθέντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ἄραντες τὰ σημεῖα ἐπεδίωκον ἀτάκτως καὶ μετὰ βοῆς, νομίζοντες ὅτι θ' ἀρπάξωσι τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Μαρδόνιος ἀπῆντησε τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ Τεγεάτας μόνους, καὶ ἐπετέθη ἐπ' αὐτούς. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν Τεγεατῶν ταχθέντες εἰς φάλαγγα ἡμύνοντο τοὺς πολεμίους· ἐπειδὴ ὅμως πολὺ ἐβλάπτοντο ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς Ἀθηναίους, οἳ τινες προθυμότερα ὥρμησαν νὰ βοηθήσωσιν αὐτοὺς ἐν ἐποδίσθησαν ὅμως ὑπὸ τῶν μετὰ τοῦ βασιλέως συμμαχησάντων Ἑλλήνων· πρὸς οὗς ἤρξατο σφοδρὰ μάχη. Μονωθέντες λοιπὸν οἱ

Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεᾶται ἡτοιμάζοντο νὰ πολεμήσωσιν αὐτοὺς τὸν Μαρδόνιον καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ· ἔμενον ὁμως ἀκίνητοι, ἕως ἂν γένωνται καλὰ τὰ σφάγια· ἐν τούτῳ βαλλόμενοι ὑπὸ τῶν Περσῶν ἔπιπτον πολλοὶ καὶ πολλοὶ ἐτραυματίζοντο· εἶτα δὲ προεξαναστάντες οἱ Τεγεᾶται προὔχωρουν εἰς τοὺς βαρβάρους· κατόπιν δὲ καὶ οἱ Σπαρτιάται· τότε ἤρξατο κρατερὰ καὶ φονικωτάτη μάχη, ἐπὶ πολὺ δὲ ἀμφίβροπος, διότι ἐκάτεροι ἀνδρείως ἐμάχοντο· οἱ Πέρσαι ὁμως εἶχον ὅπλα βραχύτερα ἢ οἱ Ἕλληνες· ἦσαν δὲ καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ ἀδασεῖς καὶ ἄπειροι, καθ' ὅλου δὲ ὑπελείποντο πολὺ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν πολεμικὴν· φονικὴ δὲ μάλιστα καὶ ἰσχυρὰ ἐγένετο ἡ μάχη, ὅσον ὁ Μαρδόνιος ἀπὸ ἵππου λευκοῦ ἐμάχετο μετὰ χιλίων ἐπιλέκτων ἱππέων· ὅτε ὁμως ἔπεσεν ὁ Μαρδόνιος κτυπηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Ἀιμνήστου καὶ τὸ περὶ ἐκείνον τεταγμένον ἰσχυρότατον τάγμα, τότε καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι ἐτράπησαν καὶ ἔφευγον ἀτάκτως. Καὶ οἱ Βοιωτοὶ προθύμως μαχόμενοι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἡττήθησαν, καὶ τραπέντες ἔφευγον· μόνον δὲ τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐφύλαττε καὶ ἐσκέπαζε τοὺς φίλους φεύγοντας· τελευταῖον δὲ ἐτράπη καὶ αὐτὸ εἰς φυγὴν. Ἐφευγον δὲ οἱ Πέρσαι οἱ μὲν εἰς τὸ στρατόπεδον, οἱ δὲ εἰς τὸ παρὰ ταῖς Θήβαις κατασκευασθὲν ξύλινον τεῖχος, ὅπου προσῆλθον μὲν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἄπειροι δὲ ὄντες τῆς τειχομαχίας οὐδὲν κατῴρθουν, ἕως οὗ προσῆλθον οἱ Ἀθηναῖοι· οὗτοι ἐπέβησαν τοῦ τεύχους, καὶ εἰσῆλθον καὶ οἱ ἄλλοι. Τότε γενικὸς καὶ φοβερὸς ἠκολούθησε φόνος τῶν Περσῶν, ὥς τε ἐκ τῶν τριάκοντα μυριάδων ἐσώθησαν μόνον τέσσαρες μυριάδες, οἳ τινες ἔφυγον μετὰ τοῦ Ἀρταβάζου διὰ τῆς Φωκίδος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον (1). Οἱ δ' Ἕλληνες ὀλίγους ἀπώλεσαν· εὖρον ὁμως ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν βαρβάρων ἀναριθμητὰ καὶ πολυτιμώτατα λάφυρα. Ἐκ τούτων τὸ δέκατον ἀφίερωσαν εἰς τοὺς θεοὺς, τὰ δὲ λοιπὰ διενείμαντο ἕκαστοι πρὸς ἀλλήλους κατ' ἀξίαν· δεκαπλάσιον δὲ ἐδόθη πρὸς τὸν Πausanίαν. Ὡς δὲ οἱ Ἕλληνες διμερίσαντο τὴν λείαν, καὶ ἔθαψαν τοὺς νε-

(1) Ἰδὲ Ἡροδ. 9,70.

κρούς, ἐστράτευσαν ἐπὶ τὰς Θήβας καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Θηβαίους διὰ πολιορκίας καὶ ἐρημώσεως τῆς χώρας αὐτῶν νὰ παραδώσωσιν αὐτοῖς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς μηδισάσης φατρίας, οὗς παραλαβὼν ὁ Πausanías καὶ ἀγαγὼν εἰς Κόρινθον ἐφόνευσεν (1).

Καθ' ἣν ἡμέραν ἐγένετο ἡ ἐνδοξος ἐν Πλαταιαῖς μάχη, συνέπεσε καὶ ὁ ναυτικὸς στρατὸς τῶν Ἑλλήνων νὰ νικήσῃ ἐν Μυκάλῃ τῆς Ἰωνίας τὸν ναυτικὸν στρατὸν τῶν Περσῶν (2). Οὗτος ἀπέπλευσεν, ὡς προείπομεν, μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν εἰς τὴν Σάμον, ἵνα φυλάττῃ, μὴ ἀποστῶσιν οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἕλληνες. Ἡ δὲ ναυτικὴ τῶν Ἑλλήνων δύναμις, ἥς ἡγοῦντο Λεωτυχίδης ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ Ξάνθιππος ὁ Ἀθηναῖος, ἦν προσωρμισμένη ἐν τῇ Δῆλῳ. Αὐτοῦ ἦλθον πρεσβεύται τῶν Ἰώνων, παρακαλοῦντες τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπιτεθῶσι, πλεύσαντες εἰς τὴν Σάμον, ἐπὶ τὴν ναυτικὴν τῶν Περσῶν δύναμιν, καὶ νὰ ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἕλληνας. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ναύαρχοι ἐνέκριναν καὶ ἐξέπλευσαν ἐκ τῆς Δῆλου τὸ φθινόπωρον τοῦ 479 π. Χ. Ὡς δὲ ἔμαθον οἱ Πέρσαι τὸν ἐπίπλουον τῶν Ἑλλήνων, τὰς μὲν ναῦς τῶν Φοινίκων ἀφῆκαν, μετὰ δὲ τῶν λοιπῶν ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Μυκάλην τῆς Ἰωνίας, ὅπου ἦν ὁ περὶ τὰς ἐξ μυριάδας πεζοὺς στρατὸς τῶν βαρβάρων, ὧν ἐστρατήγει ὁ ἀξιοθέατος Τιγράνης· ἐλθόντες δ' αὐτοῦ ἀνέιλκυσαν τὰς ναῦς, καὶ περιέφραξαν αὐτάς διὰ ξυλίνου τείχους καὶ τάφρου βαθείας. Οἱ δ' Ἕλληνες ἔπλευσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Μυκάλην, ὅπου ὁ Λεωτυχίδης ἐσοφίσθη ὅτι καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, παρήγγεσε διὰ κήρυκος τοὺς Ἴωνας νὰ μνησθῶσι τῆς ἐλευθερίας ἐν καιρῷ πολέμου. Οἱ δὲ βάρβαροι ὑποπτεύσαντες αὐ-

(1) Οἱ Πλαταιεῖς ἐτέλουν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τιμὴν τῆς νίκης θυσίαν, καθ' ἣν ὁ τῶν Πλαταιέων ἄρχων τὴν ἐξῆς πρόποσιν ἐποίει. Προπῖνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀποθανοῦσι. Πλουτ. Θεμιστ. 20, 21. (2). Τὸ μὲν γὰρ ἐν Πλαταιῇσι, καθ' Ἡρόδοτον, πρῶτ' ἔτι τῆς ἡμέρης ἐγένετο, τὸ δὲ ἐν Μυκάλῃ περὶ δεῖλῃν (9,101).

τοὺς ἀφελόντο ἀπὸ μὲν τῶν Σαμίων τὰ ὄπλα, τοὺς δὲ Μιλησίους ἔπεμψαν ἐκτὸς τοῦ στρατοπέδου. Ἐν τούτοις οἱ Ἕλληνες ἀποθάντες εἰς τὴν γῆν ἐπετέθησαν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους μετὰ πολλοῦ θάρρους καὶ προθυμίας· διότι θαυμαστὴ φήμη διήλθε εἰς πᾶν τὸ στρατόπεδον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν ἐν Πλαταιαῖς τὸν Μαρδόνιον. Ὅμοιως δὲ καὶ οἱ Ἴωνες ἐνθαῤῥυνθέντες ἐπετέθησαν ἐπὶ τοὺς Πέρσας. Τέλος οἱ Ἕλληνες εἰσέπλεσαν εἰς τὸ τεῖχος, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς βαρβάρους, ἐνέπρησαν τὰς ναῦς καὶ ἔλαβον ἀξιολόγους θησαυρούς. Οἱ δὲ Σάμιοι, Χίοι, Λέσβιοι καὶ ἄλλοι νησιῶται ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Ἑλλήνων.

Εἶτα δὲ ἐκ τῆς Μυκάλης οἱ Ἕλληνες ἔπλευσαν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον· ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀβυδον, ἐκ δὲ τῆς Ἀβύδου οἱ μὲν περὶ τὸν Λεωτυχίδην Πελοποννήσιοι ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα· οἱ δ' Ἀθηναῖοι περάσαντες ἐκ τῆς Ἀβύδου εἰς τὴν Χερσόνησον ἐπολιόρχουν τὴν Σηστόν, ἣν ἐλόντες κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 478 ἀπέπλευσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα (1).

Περὶ τῶν ἐπιθετικῶν πολέμων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρσας, ἡγουμένων τῶν Ἀθηναίων.

§. 45. Τὸ ἔνδοξον τέλος τῶν εἰρημένων μεγάλων καὶ φοβερῶν ἀγώνων κατέστησε δικαίως τοὺς Ἕλληνας ὑπερηφάνους καὶ φιλαύτους. Ἡ ἡμέρα καθ' ἣν οὗτοι κατέστρεψαν τὰς τῶν βαρβάρων δυνάμεις ἐτιμᾶτο κατ' ἔτος δι' ἑορτῶν καὶ θυσιῶν καὶ οἱ ὑπὲρ πατρίδος πεσόντες δι' ἐπιταφίων λόγων καὶ μνημείων, ἃ τινὰ ἀνήγειραν ἐκ τῆς πολλῆς καὶ πλουσίας λείας, ἣν ἔλαβον παρὰ τῶν Περσῶν, ἐξ ἧς λείας καὶ μετεβλήθη καθόλου ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τῶν Μηδικῶν ὅμως πολέμων κατεδείχθη καὶ ἡ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους διχόνοια καὶ διαίρεσις· διότι ἡ εἰς τοὺς Μήδους τόλμη τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ πλῆθος τοῦ ναυτικοῦ αὐτῶν ἐξήγειραν τὸν πρὸς αὐτοὺς φθόνον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν· ὅθεν ὅτε οἱ Ἀθη-

(1) Ἡροδ. 9, 114—121. Ἐνταῦθα τελευτᾷ ἡ ἱστορία τοῦ Ἡροδότου.

ναῖοι ἐπανελθόντες εἰς τὴν δις ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατακαεῖσαν πόλιν αὐτῶν ἐπεχείρησαν νὰ τειχίσωσιν αὐτὴν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ μεγαλειπηδόλου Θεμιστοκλέους, οἱ Σπαρτιάται παρορμώμενοι καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐπεμψαν πρέσβεις, ἵνα ἐμποδίσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἔργου, προφασιζόμενοι νὰ μὴ ἔχῃ ὁ θάρβαρος, ἐπελθὼν πάλιν, ὀχυρὸν ὀρμητήριον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεκρίθησαν ὅτι θέλουσι πέμψει πρέσβεις περὶ τούτου εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ ἀπέστειλαν αὐτὸν τὸν Θεμιστοκλέα, ὃς τις συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ πέμψωσι καὶ ἄλλους πρέσβεις, ὅταν ἱκανῶς τὸ τεῖχος ὑψωθῇ. Ἐν τούτῳ δὲ ἐτείχιζον παντὶ σθένει πάντες καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες· ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἐλθὼν εἰς τὴν Σπάρτην δὲν προσήρχετο πρὸς τὰς ἀρχάς, ἀλλ' ἐβράδυνε καὶ προῦφασίζετο. Ἐπειδὴ ὅμως ἄλλοι ἐκ τῶν συμμάχων ἐρχόμενοι κατηγόρουν, ὅτι αἱ Ἀθῆναι τειχίζονται, ὁ Θεμιστοκλῆς τοῖς εἶπε νὰ πέμψωσιν ἄνδρας χρηστούς, παρ' ὧν θέλουσι μάθει τὴν ἀλήθειαν. Ἀπέστειλαν λοιπὸν οἱ Σπαρτιάται· ἀλλὰ καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς παραγγέλλει κρυφίως εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ κρατῶσιν αὐτούς, ἕως ἂν αὐτοὺς καὶ οἱ ἤδη μεταβά-
ντες εἰς Σπάρτην συμπρεσβευταὶ ἐπιστρέψωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς ἔμαθε παρὰ τῶν συμπρέσβεων ὅτι τὸ τεῖχος ἔλα-
θεν ἤδη ἱκανὸν ὕψος, παρελθὼν εἶπε πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ὅ-
τι ἡ πόλις εἶνε ἤδη τετειχισμένη, καὶ ἱκανὴ νὰ σώζῃ τοὺς ἐνοί-
κοῦντας. Οἱ Σπαρτιάται ἐλυπήθησαν, διότι ἀπέτυχον τῆς βου-
λῆς αὐτῶν, οὐδὲν ὅμως ἐδῆλωσαν, καὶ οἱ πρέσβεις ἐκατέρων ἀπῆλθον ἀδολαβεῖς. Ἐν ταύτῳ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι διὰ προτροπῆς πάλιν τοῦ Θεμιστοκλέους κατεσκεύασαν τὸν Πειραιᾶ λιμένα ἀ-
σφαλέστατον καὶ ἐπιτηδεϊότατον εἰς φυλακὴν νεῶν, τειχίσαντες
τούτον καὶ τὴν Μουνυχίαν στερεῶς ἐκ τῆς γῆς.

Ἐπειδὴ δὲ διέμενον ἔτι Πέρσαι ἔν τε τῇ Θράκῃ, καὶ ἐν
πολλαῖς Ἑλληνικαῖς νήσοις καὶ πόλεσιν ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας,
ἐξέπλευσε τῷ 477 ἐπ' αὐτοὺς ὁ συμμαχικὸς στόλος, ναυαρχού-
μενος ὑπὸ τοῦ Πausaniou, Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος. Καὶ πρῶτον
μὲν ἐγένοντο κύριοι οἱ Ἕλληνες τοῦ πλείστου τῆς ἀξιόλογον ναυ-
τικὸν ἐχούσης νήσου Κύπρου· εἶτα δὲ ἐκυρίευσαν τὸ Βυζάντιον,
τὴν κλεῖδα τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τὸ ἀξιολογώτατον ἐμπορεῖον,

ἔπου ἐξώγρησαν πολλοὺς ἐπιφανεῖς Πέρσας. Ἐν τούτοις ὁ Παύσανίας, φιλόδοξος καὶ πλεονέκτης ὢν, σκοτισθεὶς ὑπὸ τῶν νικῶν καὶ τῆς ἐκ τούτων πολλῆς καὶ πλουσίας λείας, ἐδουλήθη νὰ προδώσῃ τὴν πατρίδα πρὸς τὸν βασιλέα, ἵνα διὰ τούτου γένηται αὐτὸς τύραννος αὐτῆς· ἐπὶ τούτῳ ἔστειλε κρυφίως εἰς τὸν Ξέρξην τοὺς ἐν Βυζαντίῳ ζωγρηθέντας Πέρσας καὶ ἐπιστολὴν δι' ἧς ἐζήτει παρὰ τοῦ Βασιλέως μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ εἰς γυναῖκα, καὶ ὑπισχνεῖτο αὐτῇ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ξέρξης σφόδρα χαρεὶς ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ἔπεμψεν εἰς τὴν Φρυγίαν σατράπην τὸν Ἀρτάβαζον, ἐντειλάμενος αὐτῷ νὰ συνεννοῇται μετὰ τοῦ Πausανίου. Οὗτος δὲ ὑπολαβὼν ἤδη τὸ πρᾶγμα τετελεσμένον ἐνεδύθη κατὰ τὸν περσικὸν τρόπον, ἐφρουρεῖτο ὑπὸ Μήδων καὶ Αἰγυπτίων, καθὼς Πέρσης σατράπης, καὶ προσεφέρετο κακῶς πρὸς τοὺς συμμάχους· ἐφ' ᾧ οὗτοι σφόδρα ἠγανάκτησαν· καὶ οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἀπέπλευσαν οἰκάδε, οἱ δὲ νησιῶται καὶ οἱ ἐξ Ἰωνίας σύμμαχοι, ἰδίᾳ οἱ Σάμιοι, Χίοι καὶ Λέσβιοι, οἱ ὁμόφυλοι τῶν Ἀθηναίων, παρεκάλεσαν τὸν Ἀριστείδην καὶ τοὺς Ἀθηναίους νὰ γένωνται ἡγεμόνες αὐτῶν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν.

Ἐν τούτῳ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀνεκάλεσαν τὸν Πausανίαν καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐξέπεμψαν ἕτερον ἄρχοντα, Δόρκιν ὀνομαζόμενον, ὃν ὅμως οἱ σύμμαχοι δὲν ἐδέχθησαν. Οὗτος ἀπῆλθε καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐκέτι ὕστερον ἄλλον ἐξέπεμψαν. Οὕτω λοιπὸν μετέστη πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία, ἣν εἶχον οὗτοι ἀπὸ τοῦ 477 μέχρι τοῦ 404 π. Χ. οἱ δὲ Σπαρτιατὰι ἐτήρησαν τὴν κατὰ γῆν ἡγεμονίαν. Παραλαβόντες οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἡγεμονίαν ἔταξαν φρονίμως κατὰ συμβουλὴν τοῦ δικαίου Ἀριστείδου ὃν οἱ σύμμαχοι προσέφερον φόρον ἐπὶ τῆς τῶν Σπαρτιατῶν ἡγεμονίας εἰς τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους πόλεμον. Ἦν ὁ ταχθεὶς τὸ πρῶτον φόρος 460 τάλαντα· ταμεῖον δὲ τοῦ φόρου καὶ τόπος συνελεύσεως τῶν συμμάχων ὠρίσθη ἡ Δῆλος (1). Τινὲς δὲ τῶν πόλεων παρεῖχον ἀντὶ χρημάτων ναῦς. Τὸν δὲ Πausανίαν, ἐλθόντα εἰς τὴν Σπάρτην, κρίναντες οἱ

(1) Θουκυδ. 1,94—97.

Σπαρτιάται ἀπέλυσαν μὲν τῆς προδοσίας, κατεδίκασαν δὲ εἰς πρόστιμον δι' ἄλλα ἀδικήματα. Ὁ δὲ ἀφικνεῖται δεύτερον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐν ἰδίᾳ τριήρει· ὅθεν μετέβη εἰς τὴν Τρωάδα, ὅπου ἔπραττε τὰ τῆς προδοσίας. Οἱ ἔφοροι ἀκούσαντες ταῦτα προσεκάλεσαν καὶ δεύτερον αὐτόν, καθ' οὗ ὁμοῦς οὐδεμίαν εὕρισκον αἰτίαν, οὐδ' ἀληθῆ ὑπελάμβανον τὴν φήμην, ὅτι αὐτὸς παρώρμα τοὺς Ἑλλωτας εἰς ἀποστασίαν, διότι οὐδὲν εἶχον σημείον· ὕστερον ὁμοῦς, ἐπειδὴ πιστός τις τοῦ Πausανίου γραμματοκομιστῆς ἔδειξεν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον, οἱ ἔφοροι ἐπίστευσαν, καὶ ἔμελλον νὰ τὸν συλλάβωσι· τοῦτο προῖδὼν ὁ Πausανίας ἔφυγε ὁρομαίως πρὸς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς, ὅθεν ἐξήγαγον αὐτὸν οἱ ἔφοροι μέλλοντα ὑπὸ τοῦ λιμοῦ νὰ τελειώσῃ, ἐξαχθεὶς δὲ παραχρῆμα ἀπέθανεν.

Ἐν ᾧ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς πόλεως καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἀθηναίων, ὁ Ἀριστείδης θέλων ν' ἀμείψῃ τὴν εἰς τοὺς Μήδους τόλμην καὶ ἀνδραγαθίαν τοῦ δήμου, καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν φορολογουμένων, ἔγραψε ψήφισμα, δι' οὗ καὶ οἱ τῶν τεσσάρων τάξεων πολῖται εἶχον τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα, καὶ ἐξ ἀπάντων τῶν Ἀθηναίων ἐξελέγοντο οἱ ἄρχοντες, οὐχὶ ἐκ τῆς πρώτης τάξεως. Ἐκ τούτου τὸ ἐν Ἀθήναις πολιτεῦμα γίνεταί καθ' ὅλου δημοκρατικόν. Αὕτη ἡ ἰσότης τῶν πολιτῶν ἦν σωτήριος εἰς τὴν πολιτείαν, ἐν ᾧ τὸ πλεῖστον τοῦ δήμου ἦσαν ἄνδρες δίκαιοι καὶ φρόνιμοι, καὶ ἐν ᾧ ὁ δῆμος ἐπειθετο εἰς ἄνδρας εἰδήμονας τῶν πολιτικῶν, δικαίους καὶ φιλοπάτριδας, καὶ τὰ ψηφίσματα αὐτῶν ἀπεδέχοντο· ὅτε ὁμοῦς ἐπεκράτησαν οἱ ἀπαίδευτοι καὶ οἱ ἀκτῆμονες, οἱ τινες ὀλίγοις χρήμασιν εὐκόλως διεφθείροντο ὑπ' ἀνθρώπων φιλάρχων καὶ ἀσυνέτων, τῶν δημαγωγῶν, εἰς οὓς ἀναγκαίως ὑπεχώρησαν οἱ φρόνιμοι τῶν πολιτευομένων, τότε μετεβλήθη εἰς κακὸν ἡ εἰρημένη ἰσότης τῶν πολιτῶν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ὕστερον. Ὁ Ἀριστείδης μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐτιμᾶτο πολὺ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ὑπὸ φθόνου τῶν Ἀθηναίων καὶ μίσους τῶν ἄλλοτε κτηματικῶν καὶ ἐγκρίτων πολιτῶν, οἱ τινες πολλὰ ἀπώλεσαν ἐν τοῖς πολέμοις, ἐξωστραχίσθη τῷ 471 π.Χ.

Μετὰ δὲ τὸ αἰσχρὸν τέλος τοῦ Πausανίου οἱ Λακεδαιμόνιοι πέμψαντες πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας κατηγοροῦν τὸν Θεμιστοκλέα ὡς συναίτιον τοῦ μηδισμοῦ τοῦ Πausανίου, καὶ ᾗξίου· νὰ καταδικασθῇ καὶ αὐτός. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς, ὅς τις ἔτυχεν ἐξωστρακισμένος εἰς τὸ Ἄργος, μαθὼν ταῦτα ἔφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐκ δὲ τῆς Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀδμητον τὸν βασιλέα τῶν Μολοσσῶν, ὅς τις ἐδέχθη καλῶς τὸν ἱκέτην. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Σπαρτιᾶται πέμψαντες πρέσβεις ἀπήτουν παρ' αὐτοῦ τὸν Θεμιστοκλέα, καὶ ᾗπειλουν ὅτι θέλουσι πολεμήσει πρὸς αὐτόν, ἂν δὲν τοῖς ἐκδώσῃ τὸν προδότην, ὁ Ἀδμητος φοβηθεὶς ἔπεισε τὸν Θεμιστοκλέα νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν· ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφυγε μετὰ σπουδῆς ἐκ τῆς χώρας τῶν Μολοσσῶν εἰς τὴν Πύδναν, ἐκεῖθεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅθεν ἔπεμψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν τοῦ Ξέρξου υἱὸν Ἀρταξέρξη, ὅς τις νεωστὶ ἔλαβε τὴν βασιλείαν, δι' ἧς ἐδήλου αὐτῷ πόσον οὗτος ὠφέλησε τοὺς Πέρσας πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν διὰ τῶν κρυφίων ἀγγελιῶν, καὶ ἐζήτηε παρ' αὐτοῦ ἄσυλον· ἐν ταύτῃ δ' ὑπέσχετο νὰ προσέλθῃ πρὸς αὐτόν μετὰ ἑνα ἐνιαυτόν. Ὁ βασιλεὺς ἐθαύμασε τὴν τόλμην καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρός, καὶ ἀπεδέχθη τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ὁ Θεμιστοκλῆς ἔμαθεν ὅσον ἡδύνατο τὴν περσιδα γλώσσαν καὶ τὰ ἔβη τῆς χώρας· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα, παρ' ᾧ ἡδύνατο μεγάλως καὶ διὰ τὸ ἀξίωμα καὶ διότι ὑπέσχετο αὐτῷ τὴν δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τούτῳ ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν αὐτῷ εἰς διατροφὴν τρεῖς πόλεις τὴν Μαγνησίαν μὲν εἰς ἄρτον, τὴν Λάμφακον δὲ εἰς οἶνον καὶ τὴν Μουῶντα εἰς ὄψον. Ἐν τῇ Μαγνησίᾳ ὅμως ἐτελεύτησεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὡς δέ τινες λέγουσιν ἀπέθανεν οὗτος ἐκουσίως διὰ φαρμάκου ἐκ μετανοίας δι' ἣν ἔδωκε τῷ βασιλεῖ ὑπόσχεσιν ἐξ ἀνάγκης. Ἐν δὲ τῇ Μαγνησίᾳ ἔδρυσαν αὐτῷ μνημεῖον· τὰ ὅσα ὅμως αὐτοῦ μετακομίσαντες οἱ συγγενεῖς ἔθηκαν κρυφίως ἐπὶ τῆς Πειραικῆς Χερσονήσου. Ἐν ἔτει δὲ 467 π. χ. ἐτελεύτησε τὸν βίον καὶ ὁ δυνατός τοῦ Θεμιστοκλέους ἀντίπαλος Ἀριστείδης, ὅς τις καὶ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του καὶ ὅφ' ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων πολὺ ἐτιμᾶτο.

Τούτον ἡ πόλις ἐκήδευσεν ἐκ τοῦ δημοσίου, ἐπεμελήθη περὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ καὶ ἡγείρεν αὐτῷ μνημεῖον.

Ἐκ τῆς εἰς δύο διαιρέσεως τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἑλλάδος προῆλθε καὶ ἡ εἰς δύο διαιρέσεις τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Καὶ τῶν μὲν Δωρικῶν πόλεων καὶ τῶν πλείστων τῆς Πελοποννήσου, αἱ τινες εἶχον λόγου ἀξίαν περὶ δυνάμιν, ἡγεμόνευον οἱ Σπαρτιαῖται, ὁμοίως δὲ τὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐφρόνουν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ πάντες ὅσοι ὑπελάμβανον σωτήρια τὰ ἀρχαιοτρόπα πολιτικά τε καὶ ἰδιωτικά ἔθιμα· τῶν δ' Ἰωνικῶν πόλεων, αἱ τινες εἶχον ἀξιόλογον ναυτικὴν δυνάμιν, ἡγεμόνευον οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἐγκαθίστων πανταχοῦ τὴν δημοκρατίαν καὶ κατέλυσον τὰς ὀλιγαρχίας, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται κατέλυσον τὰς δημοκρατίας. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθον καὶ αἱ ἔριδες καὶ οἱ πόλεμοι τῆς Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν περὶ τῆς ἡγεμονίας ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος (1).

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο εἰρημένων μεγάλων ἀνδρῶν Θεμιστοκλέους τε καὶ Ἀριστείδου διψᾷ τὰ τῆς πόλεως ὁ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ δραστήριος καὶ γενναῖος, οὐδόλως λειπόμενος τοῦ Μιλτιάδου κατὰ τὴν τόλμην, οὐδὲ τοῦ Θεμιστοκλέους κατὰ τὴν σύνεσιν. Ὁ Κίμων ἐπιθυμῶν ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ δήμου ἀφειδῶς ἐδαπάνᾳ εἰς τοῦτον. Λέγουσιν ὅτι τὸν Κίμωνα συνήθως παρηκολούθουν δοῦλοι φέροντες νομίσματα καὶ ἱμάτια, ἐξ ὧν ἐδίδου πρὸς οὓς συνήντα ἐνδεεῖς καὶ πένητας τῶν πολιτῶν, καὶ καθ' ἑκάστην ἐδείκνυε δημότας ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ· προσέτι ἐξέφραξε τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ, ἵνα καὶ ξένοι καὶ πολῖται ἀδεῶς ἀπολαύωσι καρποὺς ἀπὸ τούτων. Εἶχεν ὅμως ὁ Κίμων ἀριστοκρατικὰς ἀρχάς, διὸ καὶ αἰεὶ ἡγωνίζετο ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν τοῦ δήμου ὑπεροχὴν. Ἐπιθυμῶν δὲ ὁ Κίμων νὰ τρέψῃ τὸ δραστήριον καὶ φιλότιμον τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν, πάντα ἐκίνει τὰ ἀκίνητα νὰ ἄγωσιν οὗτοι πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην, μάλιστα ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι. Διὰ ταῦτα στρατηγὸς ἐκλεχθεὶς ὁ Κίμων πολλὰ καὶ λαμπρὰ διεπράξατο ἔργα πολέμων ἀπὸ τοῦ 470

(1) Οἱ μὲν γὰρ Ἀθηναῖοι πανταχοῦ τὰς ὀλιγαρχίας, οἱ δὲ Λάκωνες τοὺς δήμους κατέλυσον. (Αριστοτ. Πολιτ. 5, 6. 9.)

πρὸς τοὺς Πέρσας. Πρῶτον μὲν ἐξέβαλε τούτους ἐκ τῆς Θρακικῆς παραλίας πλὴν τῶν ἐχόντων τὴν ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος κειμένην πόλιν Ἱόναια, οἳ τινες γενναίως ἐπὶ πολὺ πολιορκούμενοι ἡμύονοντο· ὅτε ὁμῶς παντάπασιν ἐξέλιπεν ὁ σίτος, τότε ὁ τοῦ βασιλέως στρατηγὸς Βούτης ἔβαλεν εἰς τὴν πόλιν πῦρ, καὶ συνδιεφθάρη μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν πολυτίμων χρημάτων. Οὕτως οἱ Ἀθηναῖοι ἐγένοντο κύριοι εὐφορωτάτης καὶ καλλίστης χώρας, ἔνθα ὕστερον ἔκτισαν οὗτοι τὴν Ἀμφίπολιν. Ὡσαύτως ὁ Κίμων ἐκυρίευσεν τὴν Σκυρόν, ἧς οἱ κάτοικοι ἐληίζοντο τὴν θάλασσαν, καὶ πολὺ ἔδλαπτον τοὺς ἐμπορευομένους. Ἀπὸ δὲ τῆς Σκύρου κατήγαγεν ὁ Κίμων εἰς Ἀθήνας τὰ ὀσῆα τοῦ Θησέως, ἐφ' οἷς ὑπερφυῶς ἐχάρησαν οἱ Ἀθηναῖοι.

Ἐν ἔτει δὲ 469 π. Χ. ἐξέπλευσε πάλιν ὁ Κίμων μετὰ διακοσίων τριήρων, αἷς ἠκολούθουν καὶ ἑκατὸν νῆες τῶν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν οἰκούντων Ἑλλήνων, ἵνα καὶ ἐκεῖθεν ἐκβάλλῃ τοὺς Πέρσας. Ἐπελθὼν λοιπὸν οὗτος ἐγένετο κύριος πολλῶν πόλεων τῆς τε Καρίας καὶ Λυδίας· εἰτα ἐστράτευσεν εἰς τὴν Παμφυλίαν, ὅπου πολὺς στρατὸς τῶν Περσῶν συνηθροίσθη καὶ στόλος ἐκ 450 μέχρι 500 νεῶν, ἐπιπλεύσας δὲ ἐπὶ τὸν στόλον αὐτῶν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος κατενίκησεν αὐτὸν καὶ πολλὰς ἐκυρίευσεν ναῦς τῶν Φοινίκων, περὶ δὲ τὰς 200 διέφθειρεν, εὐθὺς δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Κίμων ἀπεβίβασεν τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν γῆν, οἳ τινες προθύμως ἐπῆλθον ἐπὶ τοὺς βαρβάρους· οὗτοι ἐπὶ πολὺ ἐμάχοντο γενναίως, τελευτῶντες ὁμῶς ἡττήθησαν καὶ ἔφυγον καταλιπόντες πολλὴν καὶ πλουσίαν λείαν· οὕτω λοιπὸν ὁ Κίμων τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐνίκησεν, ὥς περ ἀθλητῆς ἔμπειρος, δύο θαυμαστάς νίκας. Ἐκ τῶν ἡττῶν τούτων τοσοῦτον ἐταπεινώθη ἡ τῶν Περσῶν δύναμις, ὥς τε ἀπέσχον τὸ λοιπὸν οὗτοι νὰ πολεμῶσι πρὸς τοὺς Ἕλληνας (1).

(1) Ὑπὸ μεταγενεστέρων ἱστορικῶν γίνεται μνεία καὶ συνθήκης, ἣν ὁ βασιλεὺς συνέθετο πρὸς τὸν Κίμωνα· κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην, ἥτις καὶ Κιμώνειος εἰρήνη ὠνομάσθη, οἱ Πέρσαι ὑπεχρεοῦντο αἵππου μὲν δρόμον αἰετὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπέ-

Εὐπορήσας ὁ Κίμων ἐκ τῆς εἰρημένης ἐκστρατείας μετεχειρίσθη πολλὰ χρήματα εἰς ἀπόκτησιν τῆς εὐνοίας τοῦ δήμου καὶ εἰς ἐπιβρώσιν τῆς ἀριστοκρατικῆς φατρίας, μάλιστα δὲ εἰς αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων· ἐκαλλώπισε τὸ ἄστυ καταφυτεύσας τὴν ἀγορὰν διὰ πλατάνων, καὶ ἀποδείξας τὴν Ἀκαδήμειαν ἄλσος κατάβρυτον διατεμνόμενον ὑπὸ ὁδῶν καὶ περιπάτων καθαρῶν καὶ συσκίων· ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἤρξατο καὶ ἡ οἰκοδομία τῶν μακρῶν τειχῶν.

Ἐν ἔτει 468 ὁ Κίμων ἐξέβαλεν ἐκ τῆς Χερσονήσου τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Θρᾷκας, καὶ κατέκτησε χώραν εὐφορωτάτην καὶ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον ἐπίκαιρον, ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν νὰ ἀσφαλίσωσι δι' ἀποικιῶν. Ἐκ τούτου ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἐξαίρεται, καὶ ἡ τούτων πρὸς τοὺς συμμάχους σχέσις μεταβάλλεται· διότι ἀντὶ τῶν ἐν Δήλῳ βουλῶν καὶ ἀποφάσεων τῶν συμμάχων ἀποστέλλονται ἐξ Ἀθηνῶν διαταγαὶ πρὸς τοὺς· οἱ φόροι συλλέγονται αὐστηρῶς καὶ καταναλίσκονται ἄνευ εὐθύνης, εἰ δέ τις τῶν συμμάχων ἡρνεῖτο τὴν συνεισφοράν ἢ δυσηνεσχέτει πολὺ ἐκολάζετο· τοῦ κακοῦ ὁμως αἵτιοι ἦσαν καὶ αὐτοὶ οἱ σύμμαχοι, διότι οὗτοι προτιμῶντες νὰ ζῶσιν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ νὰ γεωργῶσι καὶ νὰ μετέρχωνται τὸ ἐμπόριον ἐδέχθησαν τὴν τοῦ Κίμωνος γνώμην, νὰ παρέχωσι τοῖς Ἀθηναίοις κατ' ἔτος χρήματα, δι' ὧν οὗτοι νὰ παρασκευάζωσι τὸ ὠρismένον πλῆθος τῶν τριήρων καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῶν, ἐκ τούτου λοιπὸν ἐγένοντο οὗτοι γεωργοὶ καὶ χρηματισταὶ καὶ ἐκ πολεμικῶν ἀπόλεμοι· οἱ δ' Ἀθηναῖοι διαπονούμενοι εἰς τὰς στρατιάς καὶ ἀσχούμενοι εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα ἐγένοντο δεσπόται τῶν διδόντων καὶ κολασταὶ τούτων ἀπαραίτητοι. Δηλοῦσιν οἱ Νάξιοι, οἳ τινες ἀποστάντες ἐπολεμήθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐν ἔτει 466, καὶ ἡττηθέντες ἐγένοντο τελείως ὑπήκοοι τούτων.

Τὰ αὐτὰ ἔπαθον καὶ οἱ Θάσιοι· οὗτοι εἶχον ἐν τῇ Θρακικῇ παραλίᾳ, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν ἀποικίας, μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, ἐξ ὧν πολὺ ὠφελοῦντο, ἕνεκα τούτων ἡ

χειν θαλάσσης, ἔνδον δὲ Κυανέων καὶ Χελιδονίων μακρᾷ νηὶ καὶ χαλκεμβόλῃ μὴ πλέειν.» Ἰδὲ Πλουτ. Κίμ. 13.

ρισαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἀπέστησαν ἀπὸ τῆς τούτων συμμαχίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Κίμωνος κατεναυμάχησαν αὐτοὺς ἐν ἔτει 465 π. Χ. καὶ πολιόρκησαντες ἐπὶ τρία ἔτη τὴν πόλιν αὐτῶν τοὺς ἡνάγκασαν νὰ παραδώσωσι τὰς ναῦς, νὰ κρημνίσωσι τὰ τεῖχη καὶ νὰ ἀφῇ-σωσι τὴν τε ἡπειρον καὶ τὸ μέταλλον. Ἐπιστρέψας δὲ ὁ Κίμων εἰς τὰς Ἀθήνας κατηγορήθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ὅτι δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀλεξάνδρου ἡμέλησε νὰ κατακτήσῃ πολλὴν χώραν ἐν τῇ Θράκῃ· τὸ ὄνομα ὁμῶς τοῦ Κίμωνος καὶ αἱ ἄλλαι τούτου ἀρεταὶ συνετέλεσαν νὰ σώσωσιν αὐτόν. Τοσαύτη δὲ ἦν ἡ παρ' Ἀθηναίοις δύναμις τοῦ Κίμωνος, ὥστε τῇ προτροπῇ τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τῶν ὑπὸ τῶν Εἰλώτων ἕνεκα τοῦ φοβεροῦ σεισμοῦ κινδυνεύοντων Σπαρτιατῶν.

Περὶ τοῦ τρίτου Μεσσηνιακοῦ πολέμου.

§. 46. Ἐν ἔτει 464 π. Χ. φοβερὸς σεισμὸς ἐγένετο ἐν τῇ Λακωνικῇ, ὅφ' οὗ ἅπαντα σχεδὸν ἡ Σπάρτη ἐκρημνίσθη, καὶ περὶ τὰς 20000 ἀνθρώπων ἀπώλοντο. Τοῦτο ἰδόντες οἱ Εἰλωτες καὶ πάντες οἱ Εἰλωτεύοντες, ἐν οἷς καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν δουλωθέντων παλαιῶν Μεσσηνίων, ἀφ' οὗ καὶ Μεσσήνιοι οἱ πάντες ἐκλήθησαν, συνέδραμον πανταχόθεν, ἵνα ἀρπάσωσι καὶ ἀπολέσωσι τοὺς σεωσμένους τῶν Σπαρτιατῶν, ὅπως ἀπαλλαχθῶσι τῆς βαρείας δουλείας, ἀλλ' ἡ σύνεσις τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου διέσωσε τότε τὴν Σπάρτην· διότι οὗτος συνιδὼν τὸν μέλλοντα κίνδυνον διέταξε τὸν σαλπικτὴν νὰ σαλπίξῃ τὸ πολεμικόν· οἱ δὲ πειθαρχικοὶ Σπαρτιάται ἀκούσαντες συνηθροίσθησαν ὡς τάχιστα πρὸς αὐτὸν μετὰ τῶν ὀπλων καὶ συνετάχθησαν· τούτους ἰδόντες οἱ Εἰλωτες ὀπισμμένους καὶ συντεταγμένους φοδηθέντες ἀνεχώρησαν, κητέλαβον δὲ τὴν ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ ἰσχυρὰν Ἰθώμην, ὅθεν ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας τὸν τρίτον καλούμενον Μεσσηνιακὸν πόλεμον, ὃς τις ἐπολεμήθη δέκα ἔτη ἀπὸ τοῦ 464 μέχρι τοῦ 454 (1). Ἐπειδὴ δὲ ὁ πόλεμος

(1) Θουκυδ. 1. 101, 2.

ἐμνημόνεο προσεκάλεσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἄλλους τε συμμάχους καὶ τοὺς Ἀθηναίους, ὡς ἐπιτηδειοτάτους εἰς τειχομαχίαν· οἱ ἐν Ἀθήναις δημοκρατικοί, μάλιστα ὁ Ἐφιάλτης διεμαρτύροντο νὰ μὴ βοηθήσωσιν, ὁ Κίμων δὲ ὡς ἀνέπεισε τὸν δῆμον νὰ πέμψωσιν εἰς βοήθειαν πολλοὺς ὀπλίτας καὶ αὐτὸν στρατηγὸν τούτων. Ἐπειδὴ ἡ πολιορκία ἐχρόνιζεν, οἱ Λακεδαιμόνιοι φοβηθέντες τὸ τολμηρὸν καὶ τὸν νεωτερισμὸν τῶν Ἀθηναίων μὴ πως ἂν παρამείνωσι, συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν ἐν τῇ Ἰθώμῃ ἀπέπεμψαν τούτους μόνους τῶν συμμάχων, προφασισθέντες ὅτι δὲν ἔχουσιν αὐτῶν ἔτι χρεῖαν (1). Ἐπὶ τῇ ἀναξίᾳ ταύτῃ ἀποπομπῇ παροργισθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ἀφῆκαν τὴν κατὰ τῶν Μήδων γενομένην πρὸς αὐτοὺς συμμαχίαν καὶ ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Ἀργείων, τῶν πολεμίων τῶν Σπαρτιατῶν, ἐξωστράκισαν δὲ καὶ τὸν φιλολάκωνα καὶ μισόδημον ἐπονομασθέντα Κίμωνα εἰς δέκα ἔτη. Οἱ Ἀργεῖοι τότε ὠφεληθέντες ἐκ τῶν δυσχερειῶν τῆς Σπάρτης κατέσκαψαν τὰς μισητάς αὐτοῖς Μυκήνας. Οἱ δὲ ἐν Ἰθώμῃ Εἰλωτες ἀποκαμώντες δέκα ἔτη πολεμοῦντες πρὸς τοὺς Σπαρτιατάς συνεβιάσθησαν νὰ ἐξέλθωσιν ὑπόσπονδοι τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῶν παίδων καὶ γυναικῶν· τούτους οἱ Ἀθηναῖοι δεχθέντες κατέκισαν εἰς τὴν Ναύπακτον, ἣν νεωστὶ εἶχον ἀφαιρέσει ἀπὸ Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν. Κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Κίμωνος πολλὰ ἔπαθον οἱ ἀριστοκρατικοὶ ὑπὸ τοῦ δήμου, δν παρώξυνε κατ' αὐτῶν ὁ Ἐφιάλτης ὁ Σιμωνίδου, οὗτος μάλιστα ἔπεισεν αὐτὸν ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ Ἀρείου πάγου ἀπάσας τὰς κρίσεις πλὴν ὀλίγων· ἐκ τούτου λοιπὸν ἐπροπηλακίσθη τὸ ἀξίωμα καὶ ἐμειώθη ἡ δύναμις τοῦ σεπτοῦ τούτου τῆς πολιτείας ἐρείσματος. Ἐν ἔτει δὲ 460 π. Χ. ἐπηρύξησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν φόρον τῶν συμμάχων εἰς 600 τάλαντα, καὶ μετεκόμισαν ἐκ τῆς Δήλου τὸ ταμεῖον, ἐξ οὗ ἠδύνατο νὰ δαπανῶσιν ὡς ᾔθελον.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιθυμοῦντες τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως αὐ-

(1) Οἱ Λακεδαιμόνιοι — τὴν τόλμαν καὶ τὴν λαμπρότητα (τῶν Ἀθηναίων) δεῖσαντες ἀπεπέμψαντο μόνους τῶν συμμάχων ὡς νεωτεριστάς. Πλουτ. Κίμων. 17. Περικλ. 9.

τῶν ἀπέστειλαν 200 ναῦς εἰς τὴν μεγάλην καὶ πλουσίαν Κύπρον, ἵνα ἐκβάλωσιν ἐξ αὐτῆς τοὺς Πέρσας. Μόλις ὅμως αἱ νῆες ἀφίκοντο, καὶ εὐθὺς ἀπέπλευσαν κατὰ διαταγὴν τῶν ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἣν ἀπέστησεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου ὁ Ἰνάρως, ὁ βασιλεὺς τῶν Λιθύων· ἐλθόντες λοιπὸν εἰς Αἴγυπτον κατεναυμάχησαν μετὰ τῶν συμμάχων Αἰγυπτίων τὸν στόλον τῶν Περσῶν καὶ τὸν ἐπελθόντα στρατὸν αὐτῶν διέφθειραν. Ἡττηθέντες δὲ οἱ Πέρσαι κατέφυγον εἰς τὴν Μέμφιδά, ἥς τὰ δύο μέρη ἐκυρίευσαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ πρὸς τὸ τρίτον μέρος, ὃ ἐκαλεῖτο λευκὸν τεῖχος, ἐπολέμουν οὗτοι ἐπὶ τρία ἔτη. Ἐν τούτῳ ὅμως ὁ τῆς Συρίας σατραπῆς Μεγάθυξος ἐπελθὼν μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον καὶ κατέκλεισεν εἰς νησίδα τοῦ Νείλου τὸν Ἰνάρων καὶ τὰς ναῦς τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἐπολιόρκει αὐτήν, ἕως οὗ ἀπεξήρανεν οὗτος τὴν νησίδα, ἀποστρέψας τὸ ὕδωρ ἀλλοχόσας διὰ διωρύχων καὶ ἐξέθηκεν ἐπὶ ξηροῦ τὰς ναῦς· τότε ἐζωγρήθη ὁ Ἰνάρως καὶ ἀνεσταυρώθη, αἱ δὲ νῆες τῶν Ἀθηναίων κατεστράφησαν καὶ ὀλίγαι τούτων ἐξεσώθησαν εἰς τὴν Κυρήνην ἐν ἔτει 455. Ὡσαύτως δὲ διεφθάρησαν καὶ ἑτεραι 50 τριήρεις, αἵτινες ὕστερον ἔπλευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ δὲ Πέρσαι ἀνέκτησαν πάλιν ἅπασαν τὴν Αἴγυπτον. Οὕτω λοιπὸν μάτην ἀπώλετο τοσοῦτος στόλος καὶ τοσαῦται τῶν Ἀθηναίων ἐλπίδες.

Καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι αὐτῇ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν πολέμους· πρῶτον ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς τούτων συμμάχους Αἰγινίτας ἕνεκα τῶν Μεγαρέων ἔτει 458. Οὗτοι ἀδικούμενοι ὑπὸ τῶν Κορινθίων καὶ ὀλιγορούμενοι ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπέστησαν τούτων καὶ προσεχώρησαν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων· οἱ δὲ Κορίνθιοι ἀγανακτοῦντες ἐκήρυξαν πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἡττήθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν στρατηγουμένων ὑπὸ τοῦ Μυρωνίδου Ἀθηναίων, καὶ οἱ Αἰγινῆται πολιορκηθέντες ἑννέα μῆνας ἡναγκάσθησαν νὰ χρημνίσωσι τὰ τείχη, νὰ παραδώσωσι τοῖς Ἀθηναίοις τὰς τριήρεις καὶ νὰ τελῶσιν ἐτήσιον φόρον.

Οἱ Σπαρτιαῖται πολεμοῦντες τότε τὸν πρὸς τοὺς Εἰλωτας πό-

λεμον δὲν ἡδυνήθησαν νὰ βοηθήσωσι τοὺς συμμάχους, μετὰ ταῦτα ὁμως συνεπλάκησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε οἱ Φωκεῖς στρατεύσαντες εἰς τὴν Δωρίδα, τὴν μητρόπολιν, ὡς ἀλλαχοῦ ἐβῆρήθη, τῶν Λακεδαιμονίων, ἐκυρίευσαν ἐν τῶν πολισμάτων ταύτης. τότε οἱ Σπαρτιᾶται ἀπέστειλαν εἰς βοήθειαν στρατόν, οὗ τινος ἐστρατήγει ὁ Νικομήδης, ὁ ἐπίτροπος τοῦ νέου ἔτι ὄντος βασιλέως Πλειστοάνακτος, καὶ νικήσαντες ἠνάγκασαν τοὺς Φωκεῖς ν' ἀποδώσωσι τὴν πόλιν καὶ ἀπεχώρησαν πάλιν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ μίσους μᾶλλον πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἢ ἐκ φιλίας πρὸς τοὺς Φωκεῖς ἔσπευσαν νὰ ἐμποδίσωσι τοὺς τοὺς νὰ διαπεράσωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον, πέμψαντες στόλον νὰ περιπλέῃ τὸν Κρισαῖον κόλπον καὶ στρατιώτας νὰ φρουρῶσι τὴν δύσοδον Γεράνειαν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἔκριναν νὰ περιμείνωσιν ἐν τῇ Βοιωτίᾳ, καὶ σκεφθῶσι τίνι τρόπῳ ἀσφαλέστατα θὰ διαπεράσωσιν τῶν Λακεδαιμονίων πρόθυμοι βοηθοὶ ἐγένοντο οἱ μέχρι τοῦδε ἐν ὄνείδει ὄντες Θηβαῖοι, κρυφίως δὲ καὶ τινες τῶν ἀριστοκρατικῶν Ἀθηναίων, οἱ ἐν Ἀθῆναις ὁμως ἔσπευσαν πανδημεὶ νὰ ἐξώσωσιν ἐκ τοῦ πλησίον αὐτῶν τοὺς μισητοὺς Σπαρτιάτας, βοηθοὺς ἔχοντες 1000 Ἀργεῖους καὶ ἄλλους συμμάχους καὶ Θεσσαλοὺς ἱππεῖς, οἳ τινες ὁμως ἐν τῇ μάχῃ μετέστησαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Πρὸς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ἦλθε τότε καὶ ὁ Κίμων πρόθυμος νὰ πολεμήσῃ μετὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ κατὰ διαταγὴν τῆς ὑποπευούσης αὐτὸν βουλῆς δὲν ἐδέχθησαν τὸν ἄνδρα· ἀπερχόμενος ὁμως ἐκεῖνος παρεκάλεσε τοὺς φίλους ν' ἀγωνισθῶσιν ἐβῆρωμένως πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ νὰ δείξωσιν ἔργῳ ὅτι εἰσὶν ἀνάτιοι· ὄντως οὗτοι ἐκθύμως πολεμήσαντες ἐν τῇ ἐν Τανάγρα γενομένῃ ἔτει 457 φονικωτάτῃ μάχῃ ἔπεσον λαμπρῶς. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι νικήσαντες ἀπῆλθον οἴκαδε διὰ τῆς Γερανείας καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἡ ἐν Τανάγρα ἤττα τῶν Ἀθηναίων, καὶ τὸ γενναῖον καὶ φιλόπατρι τοῦ Κίμωνος παρῳήθησαν τὸν δῆμον νὰ μετακαλέσῃ ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Κίμωνα, συνεργοῦντος καὶ τοῦ Περικλέους. Δύο δὲ μῆνας μετὰ τὴν μάχην ἐστράτευσαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς Βοιωτοὺς καὶ νικήσαντες αὐτοὺς ἐν ἔτει 456 ἠνάγκασαν τὰς ἐν Βοιωτίᾳ πόλεις, πλὴν τῶν Θηβῶν, καὶ τοὺς Φωκεῖς καὶ τοὺς Λοκροὺς

Ὅπουντίους νὰ ἐγκαταστήσωσι τὴν δημοκρατίαν, καὶ νὰ γένωνται σύμμαχοι αὐτῶν. Εἵτα δὲ ἐν ἔτει 455 οἱ Ἀθηναῖοι περιέπλευσαν ἔχοντες στρατηγὸν τὸν Τολμίδην τὴν Πελοπόννησον, ἐνέπρησαν τὸ Γύθειον, τὸ νεώριον τῶν Λακεδαιμονίων, ὑπέταξαν τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέσπασαν ἀπὸ τῶν Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν τὴν Ναύπακτον, ἣν παρέδωκαν, ὡς προείπομεν, εἰς τοὺς ἐκ τῆς Ἰθώμης ἐξεληθόντας Μεσσηνίους. Τὸ δὲ ἐπὶ τὸς ἐτος περιέπλευσαν πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Περικλέους τὴν Πελοπόννησον, ἐδήλωσαν μέρος αὐτῆς, καὶ διαπλεύσαντες πέραν τῆς Ἀκαρνανίας ἐκυρίευσαν πολλὰς πόλεις. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν τότε πολλὰ ἔνδοξοι καὶ δυναταί· ἐν ἔτει 457 ἐπετελέσθησαν καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη.

Κατελθὼν δὲ ὁ Κίμων εὐθὺς κατέλυσε τὸν πόλεμον καὶ διήλλαξε πείσας ἀμφοτέρας τὰς πόλεις, ἀλλὰ μετὰ τριετῆς διαπρεσβεύσεις, εἰς πενταετῆς σπονδὰς ἐν ἔτει 450 π. Χ. Βλέπων δ' οὗτος τοὺς Ἀθηναίους εὐκινήτους καὶ ὀρεγομένους πράξεων πολεμικῶν, καὶ ἐπιθυμῶν ν' ἀπομακρύνῃ τούτους ἀπὸ ἔμφυλίων πολέμων ἐπλήρωσε 200 τριήρεις καὶ ἐξέπλευσεν εἰς τὴν ὑπὸ Περσῶν κατεχομένην Κύπρον, ἥς ἡ κατάκτησις πολὺ ἔμελλε νὰ ἐπιβρώσῃ τὴν τῶν Ἀθηναίων ναυτικὴν δύναμιν· καὶ 60 μὲν ναῦς ἔπεμψεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς βοήθειαν τοῦ ἐν τοῖς ἔλεσι πρὸς τοὺς Πέρσας ἔτι πολεμοῦντος Ἀμυρταίου· αἱ δὲ ἄλλαι ἐπολιόρχουν τὸ Κίτιον κατὰ τὴν πολιορκίαν ὅμως ἀπέθανεν ὁ Κίμων τῷ 449 π. Χ. οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀναγκασθέντες ὑπὸ λιμοῦ ἀπεχώρησαν ἀπὸ τοῦ Κιτίου· ἐνίκησαν ὅμως τοὺς Πέρσας παρὰ τῇ ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ἀνεχώρησαν οἴκαδε μετὰ τῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐπανελθουσῶν νεῶν. Μετὰ δὲ τὴν Κίμωνος τελευτὴν ἔπαυσαν οἱ Ἕλληες πολὺν χρόνον πολεμοῦντες πρὸς τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ὑπὸ δημαγωγῶν διαφθαρέντες ἐτράπησαν εἰς τὸν ἐπ' ἀλλήλους πόλεμον· ἡ Ἀναπνοὴ μὲν τοῖς βασιλέως πράγμασι, κατὰ Πλούταρχον, γενόμενοι, φθόρον δ' ἀμύθητον τῆς Ἑλληνικῆς δυνάμεως ἀπεργασάμενοι.»

Περὶ τῶν κατὰ Περικλῆ χροῶν.

§. 47. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἄρχεται ἡ Ἀθήνησι τοῦ Περικλέους προστασία. Ἦν δὲ ὁ Περικλῆς υἱὸς τοῦ Ξανθίπου, τοῦ ὁδηγήσαντος εἰς Μυκάλην τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων, καὶ τῆς Ἀγαρίστης τῆς ἀπὸ τοῦ ἐπιφανεστάτου οἴκου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν. Ὁ Περικλῆς διέπρεψεν ἐπὶ συνέσει, φρονήματι γενναίῳ, φιλοπατρίᾳ, δεινότητι περὶ τὸ λέγειν καὶ ἐπὶ ἄλλαις ἀρεταῖς, ὧς ἀνέπτυξε διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς παιδείας. Φίλους δὲ καὶ διδασκάλους ἔσχε πολλοὺς καὶ γνωρίμους ἄνδρας, ἰδίᾳ τὸν φιλόσοφον Ἀναξαγόραν, ὃς τις κατέστησε τὸ τούτου φρόνημα σοβαρὸν, τὸν λόγον ὑψηλὸν καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς καὶ πανούργου, κατὰ Πλούταρχον, βωμολοχίας. τὸ δ' ἦθος ἀπηλλαγμένον δεισιδαιμονίας. Ἡ περὶ τὸ λέγειν μάλιστα δύναμις τοῦ Περικλέους πολὺ ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, ὅφ' ὧν καὶ Ὀλύμπιος οὗτος προσηγορεύετο, οἱ δὲ δραματικοὶ ἔλεγον περὶ τοῦ κράτους τῆς τοῦ Περικλέους γλώσσης, ὅτι οὗτος ἐβρόντα ὅτε ἐδημηγόρει καὶ ἤστραπτε, καὶ ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ ἔφερε δεινὸν κεραυνόν. Ὁ Περικλῆς δεξιότατα πάντων τῶν ἐν Ἀθῆναις ἀρχόντων ἐπὶ 40 ἔτη ἐπραττε τὰ τῆς πόλεως. χωρὶς νὰ ἦνέ τις τῶν ἐννεα ἀρχόντων, ἀλλὰ ὡς πανίσχυρος ῥήτωρ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ὅτε μὲν ἐβρώμενος παραλύων τὰς ὁρμὰς τοῦ δήμου, ὅτε δὲ προτρέπων αὐτὸν πρὸς τὰ καίρια καὶ τὰ καλά. Ἰδίᾳ δὲ ὑπερεπηνεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο ἡ τοῦ Περικλέους περὶ τὴν διαχείρισιν χρηστότης καὶ τὸ ἀδωροδόχeton. Περὶ ὧν πάνυ καλῶς ὁ ἀθάνατος Θουκυδίδης λέγει. «Χρημάτων τε διαφανῶς ἀδωρότατος γενόμενος κατεῖχε τὸ πλῆθος ἐλευθέρως, καὶ οὐκ ἤγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἦγεν . . . ἐγίνετό τε λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή (1). Ὁ Περικλῆς, ὑπολαμβάνων τὴν δημοκρατίαν τὸ μόνον σωτήριον τῆς πόλεως πολίτευμα, πολὺ προϋθυμήθη εἰς αὔξησιν τοῦ δήμου. Εἰς τοῦτον διὰ τοῦ Περικλέους πολλαὶ δωρεαὶ ἐδόθησαν

(1) Θουκυδ. 2,65. πρὸς. καὶ Πλουτ. Περικλ. 16.

ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, δι' ὧν ἐκτῆσατο μὲν ὁ Περικλῆς τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ, ἥτις τὴν ἀναγκαίαν εἰς ἐπίτευξιν, ἥς εἶχε βουλῆς καὶ ἐπιθυμίας, νὰ καταστήσῃ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἀνεπτύχθη παρὰ τῷ δήμῳ ἡ ῥαστώνη, ἡ φιλοχρηματία, ἡ φιλαργυρία, ἡ ἀσωτία καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ἃ τινὰ παρέλυσαν τὰ ἀπλᾶ ἦθη τοῦ δήμου καὶ παρέδωκαν τοῦτον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συνέχοντος καὶ χειραγωγούντος τοῦτον Περικλέους εἰς τὰς χεῖρας τῶν δημαγωγῶν, οἵτινες ἐπῆνεγκον τὴν ἀπώλειαν τῆς αὐτονομίας αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ Περικλέους λοιπὸν ἐδόθη εἰς τὸν δῆμον τὸ δικαστικόν, ἥτοι μισθὸς διδόμενος εἰς τοὺς δικαστὰς διὰ πᾶσαν δίκην· τὴν δ' οὗτος πρῶτον εἰς ὁβολός, ὕστερον δὲ τρεῖς· τὸ δικαστικὸν τοῦτο ἐγένετο μὲν καλὸς πορισμὸς τοῖς πένησιν, ἀλλὰ καὶ αἴτιον καταχρήσεων, διότι οὗτοι εὐκόλως διαφθειρόμενοι ὑπὸ χρημάτων ἐξέδιδον ἀνόμους καὶ ἀδίκους ἀποφάσεις· τότε ἐγεννήθη τὸ μοχθηρὸν γένος τῶν συκοφαντῶν, οἵτινες κέρδους χάριν ἐποιοῦντο συχνὰς κατηγορίας (εἰσαγγελίας) κατὰ τῶν πλουσίων καὶ ἄλλων ἡσύχων πολιτῶν, ὧν καὶ αἱ περιουσίαι συχνὰ ἐδημεύοντο καὶ αὐτοὶ ἐκινδύνευον· εἰς ἀπαλλαγὴν λοιπὸν καὶ ἀθώωσιν μετεχειρίζοντο καὶ οὗτοι καὶ παρακλήσεις φίλων καὶ δυνατῶν, καὶ ἀγορὰς ψήφων, καὶ δωροδοκίας καὶ πᾶν ὅ,τι ἄνομον καὶ ἀσεβὲς γίνεται ἐν αἷς πόλεσι δικάζουσι δικασταὶ κακοὶ καὶ διεφθαρμένοι· δεῦτερον τὸ ἐκκλησιαστικόν, ἥτοι μισθὸς διδόμενος εἰς τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου· τὴν δὲ καὶ οὗτος τὰ πρῶτα εἰς ὁβολός, ὕστερον δὲ τρεῖς· ὁ μισθὸς οὗτος παρῶρμα τὸ πλῆθος νὰ φοιτᾷ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα ἐπεκράτει· ἀλλὰ τὸ πλῆθος εὐκόλως ἦγον καὶ ἔφερον ἐπιτήδειοι δημαγωγοί· τρίτον τὰ στρατιωτικά, ἥτοι χρήματα διδόμενα εἰς τοὺς στρατευομένους πολίτας, οἵτινες πρότερον ἦσαν ἄμισθοι· ἐδίδοντο δὲ εἰς μὲν τοὺς ὀπλίτας δύο ὁβολοί, εἰς δὲ τοὺς ταξιάρχας τὸ διπλάσιον, εἰς δὲ τοὺς ἵππεις τὸ τριπλάσιον, εἰς δὲ τοὺς στρατηγούς τὸ τετραπλάσιον· τέταρτον τὰ θεωρικά, ἥτοι χρήματα διδόμενα εἰς τοὺς ἀπόρους, ἵνα φοιτῶσι καὶ οὗτοι εἰς τὰ θέατρα, καὶ θεῶνται καὶ ἀκροῶνται τὰς διδασκαλίας τῶν

δραμάτων. Τοσοῦτον δὲ φιλοθεάμονες ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὥς τε ἔθηκαν νόμον θανάτῳ νὰ ζημιῶται ἐκεῖνος, ὅς τις ἤθελε συμβουλεύσει τὴν κατάργησιν τούτων. Προσέτι παρεσκευάσθησαν ἑορταί, πανηγύρεις, δημόσιαι ἐστιάσεις καὶ ἄλλα πρὸς εὐφροσύνην τοῦ δήμου.

Ἐκ πάντων τούτων θρασυνθεὶς ὁ δῆμος ἐπαχθῶς προσεφέρειτο πρὸς τοὺς πλουσίους· εἰς τούτους ἐπέθηκεν οὗτος πάντα τὰ εἰς τὴν πόλιν γινόμενα ἀναλώματα· αἱ δαπάναι ὡς καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὐτῶν τούτων τῶν δαπανώντων ἐκαλοῦντο λειτουργίαι. Αἱ κατὰ πᾶν ἔτος γινόμεναι κατὰ τάξιν τῶν πολιτῶν λειτουργίαι, αἷτινες καὶ ἐγκύκλιοι ἐκαλοῦντο, ἦσαν αἱ γυμνασιάρχαι, αἱ χορηγίαι, αἱ ἐστιάσεις, καὶ αἱ τριηραρχίαι καὶ ἄλλαι σπουδαιοτάτῃ καὶ δαπανηροτάτῃ λειτουργία ἦν ἡ τριηραρχία· ὁ τὴν λειτουργίαν ταύτην λειτουργῶν πολίτης ἐκαλεῖτο ὡς ἄρχων τριήρους τριήραρχος· οὗτος ἐλάμβανε παρὰ τῆς πόλεως πλοῖον κενὸν καὶ τὸ ἀναγκαῖον εἰς τὸ πλήρωμα χρῆμα, ὁ δὲ ἐχρεώσκει νὰ προσεξέυρῃ τὸ πλήρωμα, νὰ παρασκευάσῃ τὰ σκεύη καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν ναὺν καλὴν καὶ ἐτοίμην εἰς πόλεμον. Ὑστερον δὲ ἐπειδὴ ἐκ τῶν μακρῶν ἐμφυλίων πολέμων πολλοὶ οἴκοι ἐδυστόχησαν, ἀνετέθησαν διὰ ψηφίσματος ἔτει 357 αἱ τριηραρχίαι εἰς χιλίους καὶ διακοσίους τοὺς πλουσιωτάτους τῶν Ἀθηναίων· οὗτοι διηρέθησαν εἰς εἴκοσι συμμορίας, αὗται δὲ πάλιν εἰς συντελείας, ὧν ἐκάστη ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα καὶ ἑξ ἄνδρῶν, καὶ ὑπεχρεοῦτο εἰς παρασκευὴν καὶ ἐτοιμασίαν μιᾶς τριήρους (1).

Ὁ Περικλῆς θέλων ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀργῶν καὶ διὰ τὴν ἀργίαν πολυπραγμόνων ἀνθρώπων πολλοὺς μὲν τούτων ἔστελλε κληρούχους εἰς πόλεις ὑπόπτων συμμάχων, ἔνθα ἐθεράπευον τὴν ἔνδειαν αὐτῶν ἐξ ὧν ἐλάμβανον γαιῶν, ἐφρουροῦν δὲ καὶ τοὺς συμμάχους μὴ τι νεωτερίσωσιν· ἄλλους δὲ πάλιν τῶν πολιτῶν ἔπεμπε καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐν 60 τριήρεσιν ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας ἐμίσθους, ὅπως ἀσκῶνται τὰ ναυτικά. Ὁ Περικλῆς ἐπεμελήθη τοῦ ἐμπορίου, τῆς ναυτιλίας καὶ τῶν τεχνῶν,

(1) Δημοσθ. 18, 106. 237.

ἐξ ὧν καὶ ἡ πόλις δυνατὴ καὶ εὐδαίμων ἐγένετο, καὶ πολλοὶ τῶν πολιτῶν οὐ μικρὰν ἐκτήσαντο περιουσίαν, διότι τινῶν πολιτῶν ἡ περιουσία ἐπὶ Περικλέους ἐτιμᾶτο 100 ταλάντων, ἧτοι περὶ τὰς 600000 δραχμῶν, ἐν ᾧ ἐπὶ Σόλωνος περιουσία 50000 δραχμῶν ἐνομίζετο ἡ μεγίστη.

Ἐπιμελεία τοῦ Περικλέους κατεσκευάσθησαν ἐν Ἀθήναις λαμπρὰ καὶ θαυμαστά ἔργα τέχνης, ναοί, βωμοί, στοαί, ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἀριστουργήματα ὑπὸ ὀνομαστῶν τεχνιτῶν, ὧν ἐπεστάται ὁ μέγιστος τῶν τεχνιτῶν, ὁ πολλὸς Φειδίας· τὰ λαμπρότατα δὲ τούτων ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, οἷα τὰ προπύλαια, ἔργον τοῦ Ἀθηναίου Μνησικλέους, ὁ ἑκατόμπεδος παρθενών, ὁ ναὸς τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς· ἐν τῇ ναῷ τούτῳ ἵστατο τὸ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ πεποιημένον μέγιστον ἄγαλμα τῆς θεοῦ, ἔργον τοῦ Φειδίου· ἕτερον δὲ καὶ κολοσσικὸν ἄγαλμα τῆς αὐτῆς θεοῦ κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Φειδίου ἐκ χαλκοῦ ἀπὸ τῶν ἐν Μαραθῶνι λαφύρων· ἦν δὲ τοῦτο τοσοῦτον ὕψηλόν, ὥς τε οἱ περὶ τὸ Σούνιον πλέοντες ἔβλεπον τὴν αἴγλην τῆς περικεφαλαίας καὶ τοῦ δόρατος αὐτῆς. Ἐπὶ Περικλέους ὥσαύτως ἐκτίσθη τὸ πολυέδρον Ὠδεῖον, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο μουσικοὶ ἀγῶνες. Προσέτι ἐγένοντο τὰ μακρὰ τεῖχη, οἷς προσετέθη καὶ τρίτον· ἀνεκτίσθησαν δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐν τῇ Ἀττικῇ καέντα ἱερά· ἐπὶ Περικλέους ἤρξατο καὶ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ἐν τῇ ἀκροπόλει Ἐρεχθείου καὶ τοῦ ἐν Ἐλευσίνι περιφήμου ναοῦ τῆς Δήμητρος. Ἐν τοῖς εἰρημένοις ἔργοις μεγάλοι ἀρχιτέκτονες καὶ ὀνομαστοὶ εἰργάσθησαν τεχνῖται, καὶ ὕλης πολλῆς καὶ πολυτίμου καὶ ποικίλης ἐγένετο χρῆσις (1). Τὰ δ' εἰς τὰ ἔργα ταῦτα δαπανηθέντα χρήματα ἐλήφθησαν ἀπὸ τοῦ Ἀθήνησι ταμείου τῶν συμμαχῶν.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν μεγαλοπρεπεστάτων καὶ λαμπροτάτων ἔργων μεγάλη καὶ αἰδὶος δόξα προσεγένετο ταῖς Ἀθήναις·

(1) Ὑλὴ μὲν ἦν λίθος, χαλκός, ἐλέφας, χρυσός, ἔβενος, κυπάρισσος . . . τέκτονες, πλάσται, χαλκότυποι, λιθουργοί, βαφεῖς, χρυσοῦ μαλακτῆρες, ἐλέφαντος ζωγράφοι, ποικιλιταί, τορευταί καὶ ἄλλοι. Πλουτ. Περικλ. 12.

διότι ταῦτα οὐδέποτε οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἡδυνήθη οὐχὶ νὰ ὑπερβάλῃ, ἀλλ' οὐδὲ καὶ νὰ μιμηθῇ (1). Ἀλλὰ ὡς ἅπασαι αἱ τέχναι ἐπέδωκαν ἐν Ἀθήναις, οὕτω καὶ ἡ ποίησις καὶ ἡ μουσική· θαυμαστὴν δὲ μάλιστα ἐν Ἀθήναις ἀκμὴν ἐπὶ Περικλέους ἤκμασεν ἡ τραγωδία, ἡ κωμωδία, ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία· αἱ Ἀθηναῖοι, καθόλου εἰπεῖν, ἐγένοντο σχολεῖον καὶ μουσεῖον ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος (2).

Ἡ πρὸς ἀλλήλας ζηλοτυπία τῶν δύο πόλεων Σπάρτης τε καὶ Ἀθηνῶν ἐξεδηλώθη ἐν ᾧ ἔτι ἐνέμενον αἱ πενταετείς σπονδαί. Ὅτε οἱ Φωκεῖς ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Δελφοὺς περὶ τῆς προστασίας τοῦ μαντείου, οἱ Σπαρτιᾶται προθύμως ἐξεστράτευσαν εἰς βοήθειαν τῶν Δελφῶν καὶ νικήσαντες τοὺς Φωκεῖς παρέδωκαν τὸ μαντεῖον εἰς αὐτούς, ἀλλ' ἀποχωρησάντων τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἐνέβαλον εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ κρατήσαντες παρέδωκαν πάλιν εἰς τοὺς Φωκεῖς. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐκλήθη πρῶτος ἱερὸς πόλεμος, καὶ ἐπολεμήθη ἐν ἔτει 448.

Τὸ δὲ ἐπὶ τὸν ἔτος ἐστασίασαν ὁ Ὀρχομενὸς καὶ ἡ Χαιρώνεια καὶ ἄλλα χωρία τῆς Βοιωτίας καὶ Εὐβοίας καὶ οἱ Μεγαρεῖς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους παροτρυνόμενοι ὑπὸ πολλῶν ἐκ Βοιωτίας ἀριστοκρατικῶν φυγᾶδων· οἱ Ἀθηναῖοι δυσανασχετοῦντες ἔπεμψαν εὐθὺς στρατὸν καὶ στρατηγὸν τὸν Τολμίδην, ἀλλὰ μάχης φονικῆς γενομένης περὶ τὴν Κορώνειαν ἔτει 447, ἡττήθη οὗτος καὶ ἔπесεν, ἀπέθανον δὲ καὶ πολλοὶ καὶ γενναῖοι νέοι καὶ γνώριμοι ἄνδρες, οἷος ὁ Κλεινίας ὁ τοῦ Ἀλκιβιάδου πατὴρ καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Ἰσοκράτους. Ἐκ τῆς ἥττης ταύτης πολλαὶ τῶν ἐν Βοιωτίᾳ πόλεων ἀπέστησαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Ὡσαύτως

(1) Οὕτως ἐπανθεῖ τις καινότης, κατὰ Πλούταρχον, αἰεὶ ἄθικτον ὑπὸ τοῦ χρόνου διατηροῦσα τὴν ὄψιν, ὥς περ' αἰεθάλῃς πνεῦμα, καὶ ψυχὴν ἀγέρῳ καταμεμιγμένην τῶν ἔργων ἐχόντων.

(2) Ὡς περὶ τούτου διαβρήδην αὐτὸς ὁ Περικλῆς λέγει· «ἐυνελὼν τε λέγω τὴν πᾶσαν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παιδεύειν εἶναι.» Θουκυδ. 2, 41.

καὶ οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ διέλυσαν τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίαν καὶ ἐγένοντο αὐτόνομοι. Μικρὸν δὲ μετὰ ταῦτα ἐν ἔτει 446 π. Χ. ἀπέστη ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἡ Εὐβοία· ὁ Περικλῆς εἶχεν ἤδη εἰσβάλει εἰς ταύτην μετὰ στρατιᾶς, ὅτε ἡγγέλθη αὐτῷ, ὅτι ἀπέστησαν τὰ Μέγαρα, καὶ ὅτι στρατὸς Σπαρτιατῶν μετὰ Πελοποννησίων, ὧν ἡγεῖτο ὁ Πλειστοάναξ, ὁ βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ Περικλῆς ἐκόμισε πάλιν κατὰ τάχος τὴν στρατιάν ἐκ τῆς Εὐβοίας, δὲν ἐτόλμησεν ὁμῶς νὰ συνάψῃ μάχην, ἀλλὰ κρύφα διέφθειρε διὰ δέκα τάλαντων τὸν Κλεανδρίδην, τὸν σύμβουλον τοῦ βασιλέως, ὅς τις ἀπήγαγεν ἐκ τῆς Ἀττικῆς τοὺς Πελοποννησίους. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπαλλαγέντες τῶν Λακεδαιμονίων διέδωκαν πάλιν εἰς τὴν Εὐβοίαν, στρατηγὸν ἔχοντες τὸν Περικλέα, καὶ καθυπέταξαν αὐτήν, ἐξοίκισαντες δὲ ἐξ αὐτῆς μόνον τοὺς Ἑστιαεῖς, κατήκισαν Ἀθηναίους. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀγανακτοῦντες τὸν μὲν Πλειστοάνακτα ἐπανελθόντα ἐξώρισαν, τὸν δὲ Κλεανδρίδην κατεδίκαναν εἰς θάνατον. Ἐκτοτε ὁ Περικλῆς ἔγραφεν ἐν τῷ ἀπολογισμῷ δέκα τάλαντα, ὡς ἀναγκαῖον ἀνάλωμα (1). Τινὲς δὲ ἰστοροῦσιν ὅτι ὁ Περικλῆς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἔπεμπε δέκα τάλαντα εἰς τὴν Σπάρτην, δι' ὧν ἐδωροδόκει πάντας τοὺς ἐν τέλει.

Ἐν ἔτει δὲ 445 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἐποίησαν σπονδὰς τριακοντούταις πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους, ἀποδόντες ὡς κατεῖχον πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ δὲ τὰς εἰρημένους σπονδὰς ἐπετράπη εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ γένωνται σύμμαχοι ἢ τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν Λακεδαιμονίων. Μικρὸν δὲ ὕστερον ἔτει 444 συμπράξει τοῦ Περικλέους ἐξωστραχίσθη ὁ προεστὼς τῆς Ἀθήνησιν ἀριστοκρατικῆς φατρίας Θουκυδίδης ὁ Μιλησίους· ἦν δ' οὗτος γαμβρὸς τοῦ Κίμωνος, ἀνὴρ καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ περὶ τὸ λέγειν δεινός, ἄπειρος ὁμῶς τῶν πολεμικῶν. Μετὰ τὸν ἐξωστραχισμόν τούτου ὁ Περικλῆς ἔπραττε τὰ τῆς πόλεως ἄνευ ἀντιπάλου, καὶ ἐξετέλεσε τὰς πλείστας τῶν πρὸ μικροῦ μνημονευθεῖσων πολιτικῶν διατάξεων.

(1) Ἰδὲ Θουκυδ. 1, 113—114· καὶ Πλουτ. Περικλ. 22—23.

Ἐν ἔτει δὲ 440 ἐπολεμήθη ὁ πρὸς Σαμίους πόλεμος διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Οἱ Σάμιοι ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Μιλησίους καὶ ἡττώμενοι προσεκάλεσαν βοηθοὺς τοὺς Ἀθηναίους· οὗτοι δὲ ἐκ ζηλοτυπίας πρὸς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Σαμίων ἐξεστράτευσαν ἐπὶ τούτους, στρατηγοῦντος τοῦ Περικλέους, καὶ ἐπὶ ἑννέα μῆνας πολιορκήσαντες ἠνάγκασαν τούτους ἔτει 439 νὰ κρημνίσωσι τὰ τεῖχη, νὰ παραδώσωσι τὰς ναῦς, ν' ἀποδώσωσι τὰ εἰς τὸν πόλεμον δαπανηθέντα χρήματα καὶ νὰ ἐγκαταστήσωσι τὴν δημοκρατίαν. Τὸν πρὸς Σαμίους πόλεμον λέγουσί τινες τῶν ἱστορικῶν ὅτι ἐπεχείρησεν ὁ Περικλῆς πρὸς χάριν τῆς ἐκ Μιλήτου περιβολῆτος Ἀσπασίας, ἧς τὸ κάλλος, ἡ χάρις τῶν λόγων καὶ ἄλλαι ἀρεταὶ τοσαύτην δύναμιν ἔσχον, ὥς τε ὁ Περικλῆς συνδιῆγε μετ' αὐτῆς καὶ συνεβίου, μάλιστα μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, βίον δαπανηρότατον, ἐξ οὗ λαθόντες ἀφορμὴν οἱ ἀστέιοι Ἀθηναῖοι διεκωμῶδησαν πολλαχῶς τὸν Περικλέα. Πρὸς τὴν χαριεστάτην καὶ ἐλλόγιμον Ἀσπασίαν πολλοὶ τῶν φιλοσόφων ὠμίλησαν καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης, ὅστις πολὺ ἐθαύμασε τὴν περὶ τὸ λέγειν μάλιστα δύναμιν καὶ χάριν αὐτῆς. Ἡ Ἀσπασία ἀνέδειξεν ἐν Ἀθῆναις τὸ γένος τῶν ἐταιρῶν, αἷς ὠμίλουν καὶ ἄνδρες γνῶριμοι καὶ φιλόσοφοι. Ὡς δὲ οἱ Σάμιοι, οὕτω καὶ οἱ μετὰ τῶν Σαμίων συναποστάντες Βυζάντιοι, ὑπετάγησαν πάλιν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπληρμένοι νῦν πρὸς τὰς νίκας καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν ὠρέγοντο μεγαλειτέρων κατακτήσεων, ἐπεθύμουν νὰ γένωνται κύριοι τῆς τ' Αἰγύπτου καὶ ἄλλων παραλίων πόλεων τῆς Ἀσίας· νὰ κατακτήσωσι τὴν Σικελίαν καὶ νὰ νικήσωσι τοὺς Τυρρῆνοὺς καὶ τοὺς Καρχηδονίους· ἀλλ' ὁ Περικλῆς συνετῶς ἐχάλα τὰς ἐπικινδύνους ταύτας τῶν Ἀθηναίων ὁρμάς. Ἐχων δὲ αἰεὶ οὗτος ἐν νῦν νὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθῆνας ἡγεμόνα μεγάλης καὶ πάντας τοὺς Ἑλλήνας περιλαμβανούσης ὁμοσπονδίας προέτεινε νὰ πέμψῃ πᾶσα Ἑλληνὶς πόλις πρεσβευτὴν εἰς τὰς Ἀθῆνας, ὅπως συσχεφθῶσι περὶ ἀνιδρύσεως τῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφέντων ναῶν, περὶ τελέσεων ὧν ἐποίησαν εὐχῶν κατὰ τοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Πέρσας, περὶ ἐλευθέρως θαλασσοπλοΐας καὶ πῶς καθόλου νὰ διάγωσιν ἐν εἰρήνῃ. Πρὸς ταῦτα λοιπὸν ἔπεμψαν

20 αξιολόγους, πρεσβευτὰς εἰς τὰς πόλεις· ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν τοῦτο καὶ σωτήριον διανόημα τοῦ Περικλέους ἐματαιώθη ἐκ τοῦ μίσους καὶ φόβου τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐξ οὗ ἐγεννήθη ὁ πλείστας πόλεις ἐρημώσας καὶ τὰ πάντα ἐν Ἑλλάδι ἀνατρέψας καὶ φθείρας Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ.

Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 431 μέχρι τοῦ 404 π. Χ.

§ 48 Ἡ πρὸς ἀλλήλας ζηλοτυπία τῶν δύο πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἡ διαφορὰ τῆς τε πολιτείας καὶ τοῦ βίου αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ ὁ φόβος τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς τὴν αὐξάνουσαν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο αἰτία τοῦ φθοροποιοῦ πολέμου, τοῦ Πελοποννησιακοῦ (1). Αἱ δὲ εἰς τὸ φανερὸν λεγόμεναι αἰτίαι ἦσαν αὗται. Ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἰλλυρίας ἔκειτο ἡ Ἐπίδαμνος. Ταύτην ἀπύκνησαν οἱ Κερκυραῖοι· ὁ δὲ τῶν Ἐπιδάμωνίων δῆμος ἐρίσας πρὸς τοὺς δυνατοὺς ἐξεδίωξεν αὐτούς· οἱ δὲ ἐπελθόντες μετὰ τῶν γειτόνων βαρβάρων ἐπολιόρχουν τὴν πόλιν καὶ ἐληίζοντο τοὺς ἐν αὐτῇ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ Ἐπιδάμνιοι πιεζόμενοι ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς τὴν Κέρκυραν ὡς μητρόπολιν οὔσαν, καὶ παρεκάλουν τοὺς Κερκυραῖους εἰς βοήθειαν· οὗτοι ὁμως ἀπέπεμψαν αὐτοὺς ἀπράκτους. Οἱ Ἐπιδάμνιοι ἀποτυχόντες ἤλθον εἰς τὴν Κόρινθον, ὡς συνεβούλευσεν αὐτοὺς ἐρωτῶντας τὸ μαντεῖον. Οἱ Κορίνθιοι ἐδέχθησαν αὐτοὺς ἐκ μίσους πρὸς τοὺς Κερκυραῖους, διότι οὗτοι, ἅποικοι ὄντες αὐτῶν, παρημέλουν καὶ περιεφρόνουν αὐτοὺς δι' ὃν ἐκτήσαντο πλοῦτον καὶ δύναμιν κατὰ θάλασσαν· ἔπεμψαν λοιπὸν προθύμως οἱ Κορίνθιοι στρατὸν καὶ νέους ἐποίκουσ. Ἐπὶ

(1) Τὴν μὲν ἀληθεστάτην πρόφασιν, ἀφανεστάτην δὲ λόγῳ, τοὺς Ἀθηναίους ἡγοῦμαι, μεγάλους γιγνομένους καὶ φόβον παρέρχοντας τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἀναγκάσαι εἰς τὸ πολεμεῖν. Θουκυδ. 1,23.

τουτοις παροξυνθέντες οἱ Κερκυραῖοι εὐθὺς ἐστράτευσαν μετὰ τῶν φυγάδων ἐπὶ τὴν Ἐπίδαμνον καὶ ἐπολιόρχουν αὐτήν· εἶτα δὲ πλεῦσαντες εἰς τὸ Ἄκτιον, ὅπου ἦν ὁ στόλος τῶν Κορινθίων, καὶ παραταχθέντες ἐναυμάχησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Κορινθίους· τότε δὲ παρεδόθη καὶ ἡ Ἐπίδαμνος διὰ συνθήκης ἐν ἔτει 435.

Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν οἱ Κερκυραῖοι ἐπιπλέοντες ἔφθειρον πολλὰς πόλεις τῶν συμμάχων καὶ αὐτῶν τῶν Κορινθίων τοὺς λιμένας. Ἐπειδὴ οἱ Κορίνθιοι ἐξ ὀργῆς πρὸς τοὺς Κερκυραίους πολὺ σπουδαίως ἐναυπηγοῦντο καὶ παρεσκευάζοντο εἰς νέαν ναυμαχίαν, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐδείκνυντο πρόθυμοι νὰ βοηθήσωσι τούτους, οἱ Κερκυραῖοι φοβοῦμενοι, διότι οὔτε εἰς τὰς σπονδὰς τῶν Ἀθηναίων εἰσεγράφησαν, οὔτε εἰς τὰς τῶν Λακεδαιμονίων, ἤλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτητον τὴν συμμαχίαν τούτων· ὥσαύτως καὶ οἱ Κορίνθιοι ἔπεμψαν πρέσβεις, ἵνα ἀποτρέψωσι τοὺς Ἀθηναίους τοῦ νὰ γένωνται σύμμαχοι τῶν Κερκυραίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀμφοτέρων τοὺς λόγους καὶ συσκεψάμενοι ἔκριναν νὰ δεχθῶσι τοὺς Κερκυραίους, διότι προέβλεπον τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον τῶν Πελοποννησίων, καὶ δὲν ἤθελον νὰ ἀφήσωσι τὴν τοσοῦτον ναυτικὸν ἔχουσαν Κέρκυραν νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Πελοποννησίων. Ἵνα μὴ λυθῶσιν ὅμως αἱ τριακοντούτεις σπονδαί, συμμαχίαν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐποίησαν πρὸς τοὺς Κερκυραίους, ἀλλ' ἐπιμαχίαν, ἥτοι βοήθειαν τῆς χώρας ἀλλήλων. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ Κορίνθιοι ἀπῆλθον, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν εἰς βοήθειαν τῶν Κερκυραίων δέκα ναῦς παραγγείλαντες εἰς τοὺς στρατηγούς νὰ μὴ ναυμαχήσωσι πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἐὰν μὴ οὗτοι ἀποδιδάσωσι στρατὸν ἢ εἰς τὴν Κέρκυραν, ἢ εἰς τι χωρίον ἐκεῖνων. Ὅτε δὲ παρὰ τὸ Χειμέριον τῆς Θεσπρωτίδος ἐναυμάχουν οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Κερκυραῖοι τὴν μεγίστην, κατὰ Θουκυδίδην, τῶν ναυμαχιῶν, ἣν Ἕλληνες πρὸς Ἕλληνας ἐναυμάχησαν, οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τὸ πρῶτον ἀπέσχον τοῦ πολέμου, βλέποντες ὅμως τοὺς Κερκυραίους πιεζομένους ἐδοήθουν καὶ αὐτοί· ὥς ἐκ τούτου ἡ νίκη ἦν ἀμφίβοτος. Οἱ Κορίνθιοι ἐτοιμασθέντες πάλιν ἐπέπλεον ἐπὶ τοὺς Κερκυραίους, ἀλλὰ κατιδόντες εἶκοσιν ἔτι ναῦς Ἀθηναίων προσπλευούσας ὑπεχώρησαν· οὕτω λοιπὸν ἐτελεύτησεν ἡ ναυμαχία. Ἀμφότεροι δὲ οὔτε Κερ-

κυραῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι ἔστησαν τρόπαιον ὡς νενικηκότες καὶ ἀνεχώρησαν· ὡσαύτως καὶ αἱ νῆες τῶν Ἀθηναίων ἀνεχώρησαν.

Οἱ Κορίνθιοι ἐπιστρέφοντες ἐμνηχανῶντο πᾶσαν μηχανήν, ὅπως τιμωρήσῃσι τοὺς Ἀθηναίους· κατηγόρησαν λοιπὸν τούτους ἐν τῇ Σπάρτῃ ὅτι ἔλυσαν τὰς σπονδάς. Οἱ Σπαρτιᾶται ὅμως ἀνέβηλον νὰ κηρύξῃσι παρασπόνδους τοὺς Ἀθηναίους, μέχρις οὗ συνέβησαν τὰ τῶν Ποτιδιαίων. Οὗτοι κατέκουν ἐπὶ τῆς χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἦσαν δὲ ἄποικοι τῶν Κορινθίων, σύμμαχοι δὲ καὶ φόρου ὑποτελεῖς τῶν Ἀθηναίων· τούτους ὑποπτέουσιντες οἱ Ἀθηναῖοι μὴ ἀποστῶσι, πειθόμενοι ὑπὸ τῶν Κορινθίων καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περδίκκου, πρὸς ὃν διεφέροντο οἱ Ἀθηναῖοι, διέταξαν τούτους νὰ κρημίσῃσι τὸ ἥμισυ τῶν τειχῶν, νὰ δώσωσιν ὁμήρους καὶ νὰ μὴ δέχωνται τοῦ λοιποῦ οὐδὲ ἡ Κόρινθος ὡς μητρόπολις καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπεμπεν ἐπιδημιουργούς, ἧτοι προεστῶτας. Οἱ Ποτιδιαῖται ἐπεμψαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως πείσωσι τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ νεωτερίσωσι περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν, ἐπιστρέφοντες δὲ ἦλθον καὶ εἰς τὴν Λακεδαίμονα μετὰ Κορινθίων, ὅπως προτρέψῃσι τοὺς Πελοποννησίους εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Σπαρτιᾶται ὑπέσχοντο αὐτοῖς ὅτι θέλουσιν εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀττικὴν ἃν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέλθωσιν ἐπὶ τὴν Ποτιδιαίαν· τότε ἀπέστη αὕτη, συναπέστησαν δὲ καὶ τινὰ τῶν ἐπὶ τῆς Θράκης παραθαλασσίῳ χωρίῳ. Μαθόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀποστασίαν τῆς Ποτιδαίας καὶ τῶν ἄλλων πόλεων, ἀπέστειλαν ἀξιόλογον στρατὸν μετὰ 70 νεῶν καὶ ἐνίκησαν τοὺς ἀποστάτας καὶ οὐδὲ οἱ Κορίνθιοι ἀπέστειλαν εἰς βοήθειαν Πελοποννησίους. Οὕτω λοιπὸν ἡ Ποτιδαία κατὰ κράτος ἐπολιορκεῖτο καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐν ἔτει 432 π. X.

Φοβηθέντες οἱ Κορίνθιοι περὶ τῆς Ποτιδαίας καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀνδρῶν αὐτῶν κατεδύον ἐλθόντες εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου παρεκλήθησαν καὶ οἱ σύμμαχοι τῶν Πελοποννησίων κατὰ τῶν Ἀθηναίων ὅτι ἔλυσαν οὗτοι τὰς τριακοντούτεις σπονδάς καὶ ἀδικοῦσι τὴν Πελοπόννησον· πρὸς τοὺς Κορινθίους συνεφώνησαν καὶ ἅπαντες ὅσοι ἦσαν παρόντες τῶν συμμάχων· οὕτω λοιπὸν οἱ Σπαρ-

τιᾶται ἐψήφισαν τὸν πόλεμον· ἵνα ὁμως λάθῃσι καιρὸν εἰς παρασκευήν, καὶ ἔχωσι πρόφασιν τοῦ πολέμου, τρεῖς ἔπεμψαν πρέσβεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους αἰτοῦντες πράγματα ἀπαράδεκτα. Πρῶτον μὲν ἐζήτησαν νὰ ἐκδιώξωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τῆς πόλεως τὸ Κυλώνειον ἄγος, ἐν ᾧ ἐνείχετο ὁ Περικλῆς ἐκ μητρός· ἐγίγνωσκον μὲν ὅτι δὲν ἤθελον εἰσακουσθῆναι, ἀλλ' ἤλπιζον νὰ διαβληθῇ ὁ Περικλῆς ὡς αἷτιος τοῦ πολέμου ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ ἰσχυροὶ κατεβόων κατ' αὐτοῦ ἀντίπαλοι, οἳ τινες ἤρξαντο ἤδη νὰ καταδιώκωσι τοὺς φίλους καὶ οἰκείους τούτου. Πρῶτος μὲν κατηγορήθη ὁ Φειδίας καὶ καταδικασθεὶς ἐβλήθη εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε· δεύτερος δὲ ὁ Ἀναξαγόρας, ὅς τις ἐξεσώθη φυγὼν τὰς Ἀθήνας βοηθείᾳ τοῦ Περικλέους. Εἶτα κατηγορήθη καὶ αὐτὴ ἡ ὡραία Ἀσπασία ἐπὶ ἀσεβείᾳ καὶ διαφθορᾷ τῶν ἡθῶν. Ὑπὲρ ταύτης ἀπελογήθη αὐτὸς ὁ Περικλῆς, καὶ μόλις καὶ μετὰ κόπου καὶ δακρύων μάλιστα ἡδυνήθη νὰ σώσῃ αὐτήν. Οἱ Ἀθηναῖοι πέμψαντες εἰς τὴν Σπάρτην ἀνταπήτησαν νὰ ἐξελάσωσι καὶ αὐτοὶ τὸ τῆς Χαλκιοίκου ἄγος· δεύτερον δὲ οἱ Σπαρτιᾶται ἐζήτησαν νὰ λύσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας, ν' ἀφήσωσιν αὐτόνομον τὴν Αἴγιναν, μάλιστα δὲ πάντων νὰ ἀναιρέσωσι τὸ περὶ Μεγάρων ψήφισμα, δι' οὗ ἀπεκλείοντο οἱ Μεγαρεῖς τῆς Ἀττικῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι οὐδὲ ταῦτα ὑπήκουσαν· τέλος δὲ ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ τελευταῖοι ἐκ Λακεδαιμόνος πρέσβεις, οἳ τινες εἶπον ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπιθυμοῦσι τὴν εἰρήνην, ἥτις θέλει εἶναι, ἂν οἱ Ἀθηναῖοι ἀφήσωσιν αὐτονόμους τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἀθηναῖοι νουθετούμενοι καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἀπεκρίθησαν κατὰ τὴν τούτου συμβουλὴν, ὅτι εἰσὶ ἕτοιμοι [ν] ἀφήσωσιν αὐτονόμους τὰς πόλεις, ἂν καὶ αὐτοὶ ἀποδώσωσι τὴν αὐτονομίαν εἰς τὰς συμμαχοὺς πόλεις, ὅτι οὐδὲν θέλουσι ποιῆσαι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπιτασσόμενοι, καὶ ὅτι εἰσὶ πρόθυμοι κατὰ τὰς συνθήκας ν' ἀπολογηθῶσι περὶ τῶν ἐγκλημάτων ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς καὶ ὁμοίοις. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπαυσαν αἱ διαπρεσβεύσεις, πόλεμος ὁμως δὲν ἐκηρύχθη καὶ πρὸς ἀλλήλους εἶχον ἐπιμιξίαν.

Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 431 τριακόσιοι Θηβαῖοι εἰσῆλθον ὥπλισμένοι περὶ πρῶτον ὕπνον εἰς τὰς Πλαταιάς, τὴν σύμμαχον πό-

λιν τῶν Ἀθηναίων, ἵνα ἀναγκάσωσι τοὺς Πλαταιεῖς νὰ διαλύσῃσι τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίαν. Οἱ δὲ Πλαταιεῖς τὴν μὲν νύκτα ἡσύχαζον νομίζοντες ὅτι πολὺ πλείότεροι ἦσαν οἱ εἰσβαλόντες Θηβαῖοι· ἅμα ὁμῶς ὑπεφάνη ἡ ἡμέρα καὶ κατενόησαν ὅτι οἱ Θηβαῖοι δὲν ἦσαν πολλοί, ἐπιτεθέντες ἐδίωξαν τοὺτους, καὶ πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, 180 δ' ἐζώγρησαν. Ὁ δὲ ἀκολουθῶν στρατὸς τῶν Θηβαίων ἐδράδυνε νὰ ἔλθῃ καὶ διὰ τὸ γενόμενον πολὺ σκότος καὶ διὰ τὴν πολλὴν βροχὴν· ἀκούσαντες δὲ τὸ γενόμενον ἐβουλεύοντο εἰς σωτηρίαν τῶν ζωγρηθέντων νὰ συλλάβωσι τοὺς ἔξω τῆς πόλεως εὐρισκομένους Πλαταιεῖς. Ἐπειδὴ ὁμῶς οἱ ἐν τῇ πόλει ἠπειλήσαν ὅτι θέλουσιν ἀποκτείνει οὓς ἔχουσιν ἄνδρας αὐτῶν, ἃν ἀδικήσωσι τὰ ἔξω, ἀνεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι οὐδὲν ἀδικήσαντες. Μαθόντες οἱ Ἀθηναῖοι τὰ ἐν Πλαταιαῖς γενόμενα παραχρῆμα συνέλαβον ὅσοι τῶν Βοιωτῶν ἦσαν ἐν τῇ Ἀττικῇ, καὶ εἰς τοὺς Πλαταιεῖς παρήγγειλαν νὰ φεισθῶσι τῶν ζωγρηθέντων, ἀλλ' οὗτοι ἐκ πολλῆς ὀργῆς ἐφόνευσαν αὐτούς. Οἱ Ἀθηναῖοι βλέποντες ἤδη τὸν πόλεμον ἐπικείμενον ἐστράτευσαν εἰς Πλαταιάς, ὅπου εἰσήγαγον σῖτον καὶ φρουροὺς ἐγκατέλιπον, καὶ τοὺς ἀδυνάτους ἀνθρώπους μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παιδῶν ἐξεκόμισαν.

Τὸ ἐν Πλαταιαῖς ἔργον ἐπέσπευσε τὸν ἄγριον τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πόλεμον, εἰς δὴ ἡ συμμαχία καὶ ἡ παρασκευὴ ἐκατέρων τῶν πόλεων ἦν αὕτη. Τῶν μὲν Λακεδαιμονίων πάντες οἱ Πελοποννήσιοι πλὴν τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, ἔξω δὲ τῆς Πελοποννήσου οἱ Μεγαρεῖς, οἱ Φωκεῖς, οἱ Λοκροί, οἱ Βοιωτοί, οἱ Ἀμπρακιῶται, οἱ Ἀνακτόριοι καὶ οἱ Λευκάδιοι. Ἐκ τούτων ναυτικὸν μὲν παρῆχον οἱ Κορίνθιοι, οἱ Μεγαρεῖς, οἱ Σικυῶνιοι, οἱ Ἡλεῖοι, οἱ Ἀμπρακιῶται καὶ οἱ Λευκάδιοι, ἱππεῖς δὲ ἀγαθοὺς οἱ Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ Λοκροί, αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις παρῆχον πεζὸν στρατόν. Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐγένοντο ἐξ εὐνοίας σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὥς τε ἡ τῆς Σπάρτης πεζικὴ δύναμις ἡδύνατο ν' αὐξήθῃ εἰς 60000 ὁπλιτῶν (1). ταμεῖον ὁμῶς κοι-

(1) Ἡ δὲ εὐνοια παρὰ πολὺ ἐποίει τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον εἰς τοὺς

νὸν δὲν εἶχον, ἐκάστη πόλις ἐχρεώσται νὰ παρέχῃ τὰ ἐπιτήδεια εἰς τοὺς ἰδίους στρατιώτας. Τῶν δὲ Ἀθηναίων σύμμαχοι ἦσαν οἱ Χίοι, οἱ Λέσβιοι, οἱ Κερκυραῖοι, οἱ Ζακύνθιοι, οὗτοι παρεῖχον ἀξιόλογον ναυτικόν, οἱ Πλαταιεῖς, οἱ ἐν Ναυπάκτῳ Μεσσήνιοι, οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀκαρνάνων, οὗτοι παρεῖχον πεζοὺς· καὶ ἐκ τῶν Θεσσαλῶν ἦλθον βοηθοὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἷον οἱ Λαρισσαῖοι, οἱ Φαρσάλιοι, οἱ Κρανώνιοι, οἱ Φεραῖοι καὶ ἄλλοι. Προσέτι συμμάχους εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι τὰς ὑποτελεῖς ἐλληνικὰς πόλεις, οἷον τὰς ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὰς ἐν τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ, ἀπάσας σχεδὸν τὰς νήσους πλὴν τῆς Μήλου καὶ τῆς Θήρας· οὗτοι παρεῖχον χρήματα. Ἀπασα δὲ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἀποτελεῖτο ἐκ 13000 ὀπλιτῶν, 16000 φρουρῶν ἀπὸ τῶν πρεσβυτάτων καὶ νεωτάτων, 1200 ἵππέων, 1600 τοξοτῶν καὶ 300 τριήρων. Πλὴν δὲ τῆς εἰρημένης δυνάμεως οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον καὶ χρήματα νὰ δαπανῶσιν εἰς τὸν πόλεμον· εἶχον 600 τάλαντα ἐκ τοῦ κατ' ἐνιαυτὸν φόρου ἀπὸ τῶν συμμάχων ἄνευ τῆς ἄλλης προσόδου, προσέτι ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀκροπόλει 6000 τάλαντα καὶ πολλὰ ἀναθήματα καὶ ἱερά σκευῆ, ὧν ἡ ἀξία ἦν 500 ταλάντων.

Αὗται ἦσαν ἐκατέρων αἱ δυνάμεις καὶ ἡ παρασκευὴ εἰς τὸν ἀγριὸν τοῦτον πόλεμον, τὸν Πελοποννησιακόν, ὃν διαιροῦσιν εἰς τρία κύρια μέρη, πρῶτον μὲν τὸν δεκαετῆ ἢ πρῶτον πόλεμον, ὃς τις ἐπολεμήθη ἀπὸ τοῦ 431 μέχρι τοῦ 421· δεύτερον δὲ, καθ' ὃ κυριώτερον ἔργον ἢ ἐπὶ τοὺς Συρακουσίους ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων, ἥτις ἔληξε τὸ 413· τρίτον δὲ τὸν Δεκελεικὸν πόλεμον, τὸν πολεμηθέντα ἀπὸ τοῦ 412 μέχρι τῆς ἐν ἔτει 405 ἀλώσεως τῶν Ἀθηνῶν (1).

Λακεδαιμονίους, ἄλλως τε καὶ προειπόντων ὅτι τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦσιν· Θουκυδ. 2. 3.

(1) Τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου τὰ πρῶτα 20 ἔτη ἱστορεῖ ὁ Θουκυδίδης, τὰ δὲ τελευταῖα τοῦτου ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς· περὶ τοῦ αὐτοῦ πολέμου ἱστορεῖ καὶ ὁ Διόδωρος ἐν τῇ 12 (40) καὶ 13 (107)· προσέτι ὁ Πλούταρχος ἐν τοῖς βίοις Περικλέους, Νικίου, Ἀλκιβιάδου καὶ Λυσάνδρου.

Α'. Περὶ τοῦ δεκαετοῦς ἢ πρώτου πολέμου.

§ 49. Εὐθὺς μετὰ τὰ ἐν Πλαταιαῖς οἱ σύμμαχοι συνήχθησαν κατὰ παραγγελίαν τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὸν Ἴσθμόν, ὅθεν ὁ βασιλεὺς Ἀρχίδαμος ἔπεμψε πρῶτον εἰς τὰς Ἀθήνας πρεσβευτήν, ὃν ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέπεμψαν συνοδεύσαντες μέχρι τῶν ὁρίων· ὁ δὲ ἀποχωρισθεὶς τῶν συνοδευσάντων αὐτὸν εἶπε τὰ ἀξιωμακρόνεντα καὶ προφητικὰ ῥήματα ταῦτα· «Ἦδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἑλλήσι μεγάλων κακῶν ἄρξει.» Εἶτα ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλε μετὰ 60000 ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἧς οἱ κάτοικοι κατὰ συμβουλήν τοῦ Περικλέους εἰσεκόμισαν παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τὰ σκεύη τὰ οἰκεῖα εἰς τὴν πόλιν, τὰ δὲ πρόβατα καὶ τὰ ὑποζύγια ἔπεμψαν εἰς τὴν Εὐβοίαν. Ὁ Ἀρχίδαμος προχωρῶν ἔτεμνε τὰ πεδία καὶ ἡρήμου τὴν χώραν· τὴν ἐρήμωσιν ταύτην βλέπουσα ἡ νεότης καὶ ἀγανακτοῦσα ἐπεθύμει νὰ ἐπεξέλθῃ ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ὁ Περικλῆς, ὃν ἐκάκιζον ὡς αἴτιον τῶν κακῶν, φρονίμως ἀπέτρεπεν αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσιν ἵνα μὴ πάθωσι πολεμοῦντες πρὸς ἅπασαν τὴν δύναμιν τῶν Πελοποννησίων, ἐξέπεμψε δὲ ἱππεῖς, ἵνα κωλύωσι τοὺς πολεμίους νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὴν πόλιν καὶ κακουργήσωσι τοὺς ἐγγὺς ἀγρούς. Ἐνταυτῷ ἀπέστειλε περὶ τὴν Πελοπόννησον 100 ναῦς, μεθ' ὧν ἠκολούθησαν καὶ 50 τῶν Κερκυραίων, αἵτινες περιπλέουσαι διήρπαζον καὶ ἐδῆρουν πολλὰς παραθαλασσίους πόλεις αὐτῆς. Πρὸς ταῦτα ἐκπλαγέντες οἱ Πελοποννήσιοι, ὧν αἱ τροφαὶ ἤδη ἐξέλιπον, ἀνεχώρησαν ταχέως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ διελύθησαν. Ὅτε δὲ ἀπῆλθον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέβαλον τοὺς Αἰγινήτας ἐκ τῆς Αἰγίνης αὐτοὺς τε καὶ τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας, ὥς οὐχὶ ὀλιγώτερον αἰτίους τοῦ πολέμου, καὶ ἔπεμψαν αὐτῶν ἐποίκους. Εἰς τοὺς ἐκδιωχθέντας Αἰγινήτας ἔδωσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ κατοικήσωσι τὴν μεταξὺ Λακωνικῆς καὶ Ἀργεὺς κειμένην Θυρέαν· ἐν ταύτῃ οἱ Ἀθηναῖοι ἐποίησαν συμμαχίαν πρὸς τὸν Σιτάλκην τὸν βασιλέα τῆς Θράκης καὶ πρὸς τὸν Περδίκκην τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Τὸ δὲ φθινόπωρον τοῦ ἔτους τούτου ὁ Περικλῆς ἄγων 10000 ὁπλιτῶν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεγαρίδα καὶ ἐδῆλωσε τὴν χώραν.

Τὸ δὲ ἐπὶ τὸν ἔτος ἦτοι τὸ 430 εἰσέβαλον πάλιν οἱ Πελοποννήσιοι εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν βασιλέα Ἀρχίδαμον καὶ κατέστρεφον τὴν γῆν, ὡς καὶ τὸ πρῶτον. Ἀλλὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐνέσκηψεν εἰς τὴν πόλιν φοβερός λοιμὸς καταβάς, ὡς λέγουσιν, ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐκ τούτου πολὺ πλῆθος ἀνθρώπων ἀπέθνησκειν ἐν καύματι ἰσχυρῷ καὶ δίψῃ καὶ ταλαιπωρίᾳ μεγάλῃ. Τὴν φοβερὰν ταύτην νόσον ἐπηύξανε καὶ ὁ καύσων τοῦ θέρους καὶ ἡ ἐκ τοῦ πολέμου ταλαιπωρία, καὶ ἡ εἰς τὸ ἄστυ ἐκ τῶν ἀγρῶν συσσώρευσις πλῆθους ἀνθρώπων, οἳ τινες κακῶς καὶ ἐν καλύδαις πνιγγραῖς διητῶντο (1). Πλὴν τῆς πολλῆς φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων προῆλθεν ἐκ τοῦ εἰρημένου λοιμοῦ καὶ ἡ περὶ τὰ ἱερὰ καὶ ὄσια ὀλιγογρία, ἡ διαφθορά τῶν ἡθῶν καὶ τῆς κοσμιότητος, ἡ ἀνομία καὶ ἡ τροπὴ τῶν ζώντων πρὸς τὰς ἀπολαύσεις καὶ ἡδονάς, διότι οὗτοι τὰ πάντα ἔδλεπον ἐφῆμερα(2). Ἐν τοιούτῳ κακῷ ἐμνήσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τοῦ παλαιοῦ χρησιμοῦ τούτου,

Ἦξει Δωριακὸς πόλεμος καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ.

Ἐν ᾧ οἱ Πελοποννήσιοι ἔτεμνον καὶ ἔδλαπτον τὴν Ἀττικὴν ὁ Περικλῆς ἔπλευσε μετὰ 50 νεῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐλθὼν πρῶτον ἐδῆωσε τὴν Ἐπίδαυρον· εἶτα καὶ ἄλλα ἐπιθαλάσσια πολίσματα τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι μείναντες ἐν τῇ Ἀττικῇ 40 ἡμέρας ἐξῆλθον φοβηθέντες τὴν νόσον. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἐπέπεσε καὶ εἰς τὰς ναῦς καὶ ἔφθειρε τὴν στρατιάν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεχώρησαν εἰς τὰς Ἀθήνας· ὡσαύτως ἡ νόσος μετεδόθη ὑπὸ τοῦ συστρατηγοῦ τοῦ Περικλέους Ἀγνωνος καὶ εἰς τὸν πολιορκοῦντα τὴν Ποτίδαιαν στρατὸν καὶ πολλοὺς ἔφθειρεν. Ἐπὶ τούτοις δυσφοροῦντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐκάκιζον τὸν Περικλέα ὡς πείσαντα αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὡς αἴτιον τῆς ἐκ τούτου συμφορᾶς, καὶ μεταβαλόντες γνώμην ἔπεμψαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας πρέσβεις περὶ εἰρήνης ἀλλ' οὗτοι ἀπεπέμ-

(1) Παρέμεινε δὲ ἡ νόσος κατὰ τὸν Θουκυδίδην δύο ἔτη, εἶτα ἐγένετό τις ἀνακωχή, παρέμεινε δὲ ὕστερον οὐκ ἔλασσον ἐνιαυτοῦ. 3,87.

(2) Θεῶν δὲ φόβος ἡ ἀνθρώπων νόμος οὐδεὶς ἀπείργε. Θουκυδ. 2, 47—54 καὶ Πλουτ. 6. Περικλ. καὶ Διόδωρ. Σικελ. 12,58.

φθησαν ἄπρακτοι. Ὁ Περικλῆς ἐζήτει νὰ ἐνθαρρύνῃ τὸν δῆμον καὶ νὰ παραλύσῃ τὴν εἰς αὐτὸν ὀργὴν τούτου· ἀλλ' οἱ μισοῦντες τὸν Περικλέα δυνατοὶ καὶ κτηματικοὶ διεπράξαντο νὰ καταδικασθῇ οὗτος εἰς ζημίαν 15 ταλάντων, καὶ νὰ παυθῇ τῆς στρατηγίας. Ἐνταυτῷ δὲ καὶ ὁ λοιμὸς μεγάλως ἐλόπησεν αὐτόν, διότι καὶ φίλους πολλοὺς καὶ χρησιμωτάτους πρὸς τὴν πολιτείαν ἀπώλεσε, καὶ συγγενεῖς καὶ οἰκείους· ἀλλ' ἐν ταῖς συμφοραῖς κατέδειξεν ὁ Περικλῆς τὸ φρόνημα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ψυχῆς. Ὅτε ὁμως ἐπέβηκε τὸν νεκρικὸν στέφανον κατὰ τὸ παρ' Ἑλληνισιν ἔθος ἐπὶ τοῦ τελευταίου καὶ γνησίου υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Παράλου, ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀνέκλαυσε καὶ πλῆθος δακρύων ἐξέχυσεν.

Ἡ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους παράδοσις τῆς Ποτιδαίας ἐνεθάρρυνε πάλιν τοὺς Ἀθηναίους, οἱ τινες συνιδόντες ὅτι ἡδίκησαν τὸν ἐπιτηδειότατον καὶ πλείστου ἄξιον ἄνδρα, τὸν Περικλέα, ἐξέλεξαν αὐτὸν πάλιν στρατηγόν, καὶ πάντα τὰ πράγματα ἐπέτρεψαν αὐτῷ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε καὶ ὁ Περικλῆς ὑπὸ τῆς νόσου πρὸς μεγίστην συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων (1). Οἱ δ' ὕστερον τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ἀναλαβόντες οὔτε τὸν ἔσοχον νοῦν τοῦ Περικλέους εἶχον, οὔτε τὴν εἰς τὸν πόλεμον πρόνοιαν, οὐδὲ τὴν χρηστότητα αὐτοῦ, ἀλλ' ἦσαν κακοὶ δημιουργοί, οἵτινες ἐκ φιλοπρωτίας καὶ ἀντιζηλίας τὰ πάντα ἔπραττον πρὸς ἡδονὴν τοῦ δήμου (2).

Τὸ δὲ θέρος τοῦ 429 δὲν εἰσέβαλον οἱ Πελοποννήσιοι εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀλλ' ἐστράτευσαν μετὰ τῶν Βοιωτῶν ἐπὶ τὰς Πλαταιάς, ὅς ἤρξαντο νὰ πολιορκῶσι, διότι οἱ Πλαταιεῖς ἤρνοῦντο νὰ ἀποστῶσιν ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι καρτερικῶς ἡμύνοντο, καὶ ἡ πολιορκία ἐχρόνιζεν, ὁ Ἀρχίδαμος περιτειχίσας κύκλῳ τὴν πόλιν καὶ τάφρον ὀρύξας ἐντὸς καὶ ἔξωθεν τοῦ στρατοπέδου ἀνεχώρησε, καταλιπὼν μέρος τοῦ στρατοῦ εἰς φυλακὴν τοῦ τείχους. Ἦσαν δὲ σύμπαντες οἱ πολιορκούμενοι 400 Πλαταιεῖς, 80 Ἀθηναῖοι καὶ 110 γυναῖκες

(1) Ἐπεβίω (τῷ πολέμῳ) δύο ἔτη καὶ ἑξ μῆνας. Θουκυδ. 3, 65.

(2) Θουκυδ. 2, 65.

σιτοποιοί. Τοὺς δὲ παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας καὶ πάντας τοὺς ἀδυνάτους εἶχον προαποστείλει εἰς τὰς Ἀθήνας(1). Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔχοντες στρατηγὸν τὸν Φορμίωνα δις ἐναυμάχησαν ἐν τῇ Κορινθιακῇ κόλπῳ πρὸς τὰς τριήρεις τῶν Πελοποννησίων καὶ διαφθείραντες τὰς πλείστας αὐτῶν ἐνίκησαν δύο λαμπροτάτας νίκας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους οἱ ἐν Ἀθήναις πλούσιοι καὶ δυνατοί, ὅπως ἀντιταχθῶσι πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἀναίδειαν τῶν δημοκολάκων, μάλιστα πρὸς τὴν θρασύτητα τοῦ Κλέωνος, προήγαγον εἰς τὸ πρωτεύειν τὸν Νικίαν, τὸν υἱὸν τοῦ Νικηράτου. Ἦν δ' ὁ Νικίας στρατηγὸς ἀνδρείος καὶ φρόνιμος καὶ σεμνός, ἐστереῖτο ὅμως τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου, καὶ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς τοῦ Περικλέους· ἦν καὶ ἄτολμος καὶ δειλὸς καὶ δεισιδαίμων· οὗτος ἐκ τῆς πολλῆς καὶ πλουσίας περιουσίας δαπανῶν εἰς χορηγίας καὶ γυμνασιαρχίας καὶ εἰς ἄλλα ἐζήτει νὰ υἰκειωθῇ τὸν δῆμον. Ὁ δὲ Κλέων ἦν ἐξ ἀσήμεου οἴκου καὶ κύριος βυρσοδεψείου, ἐξ οὗ καὶ ὑπὸ τῶν κωμικῶν βυρσοδέφης σκωπτικῶς ἀπεκαλεῖτο. Ἦν ἀπαίδευτος ἄνθρωπος καὶ βίαιος, ἀλλ' εἶχε φωνὴν σθεναράν καὶ περὶ τὸ λέγειν ἦν πιθανός· διὰ τούτων ἐξέπληττε καὶ ἔπειθε τὸν δῆμον μεταπλάσσωσιν τὴν ἀλήθειαν καὶ διὰ πικρῶν καὶ σκωπτικῶν λόγων καταγελάστους ποιῶν τοὺς ἀντιπάλους.

Ἐν τούτοις ὁ πόλεμος φοβερὸς ἐκατέρωθεν ἐπολεμεῖτο. Ἐν ἔτει 428 εἰσέβαλον καὶ τρίτον οἱ Πελοποννήσιοι εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἔφθειραν ἀνηλεῶς τὴν χώραν. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν τούτων εἰσβολὴν ἀπέστη ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ Λέσβος πλὴν Μηθύμνης. Ἡ ἀποστασία αὕτη ἐτάραξε πολὺ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἡ Λέσβος ἡδύνατο, ἔχουσα ναυτικὸν καὶ δύναμιν ἀξιόλογον, νὰ βλάβῃ πολὺ προστιθεμένη εἰς τὴν τῶν Πελοποννησίων συμμαχίαν καὶ νὰ παρορμήσῃ τὴν πλουσίαν Ἰωνίαν εἰς ἀποστασίαν, διὸ ἔσπευσαν νὰ καθυποτάξωσιν αὐτὴν παρασκευάσαντες ναῦς περὶ τὰς 250, ἐξ ὧν 100 μὲν τριήρεις ἐφύλασσον τὴν Ἀττικὴν, τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Σαλαμῖνα, 100 δὲ περιέπλεον

(1) Ἡ φοβερά πολιορκία τῶν Πλαταιῶν εἶνε ἡ πρώτη περὶ ἧς ἀκριβῆ ἔχομεν περιγραφὴν ἐν τῷ Θουκυδίδῃ 3, 21.

φθείρουσαι τὴν Πελοπόννησον, 40 δὲ ἔπεμψαν εἰς τὴν Λέσθον καὶ ἐπολιόρκουν τὴν Μυτιλήνην κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι χάριν τῶν νέων συμμάχων αὐτῶν, τῶν Λεσθίων, εἰσέβαλον πάλιν τῇ 427 π. Χ. εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνηλεῶς φθείροντες τὴν χώραν, καὶ 40 ναῦς ἀπέστειλαν εἰς βοήθειαν τῶν Μυτιληναίων, ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ ὁ στόλος οἱ Μυτιληναῖοι πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ πολέμου καὶ τῆς σιτοδείας καὶ ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλους στάσεως καὶ διχονοίας παρέδωκαν ἐξ ὁμολογίας τὴν πόλιν εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Πάχχητα, ἀπέστειλαν δὲ καὶ πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ εἰρήνης. Ὁ δῆμος ὁμῶς παροξυνόμενος ὑπὸ τοῦ δημαγωγοῦ καὶ βιαίου Κλέωνος ἐψήφισε νὰ ἀποκτείνωσιν ἡβηδὸν ἅπαντας τοὺς Μυτιληναίους, τοὺς δὲ παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας νὰ ἀνδραποδίσωσι· τὸ ψήφισμα τοῦτο ἔπεμψεν εἰς τὸν στρατηγὸν Πάχχητα· ἀλλὰ τὴν ἄλλην ἡμέραν μετανόησαντες οἱ Ἀθηναῖοι ἠχύρωσαν τὸ πρότερον ψήφισμα καὶ ἀπέστειλαν μετὰ σπουδῆς ἕτερον ἡμερώτερον, ὅπερ κατέφθασεν εἰς καιρόν. Κατὰ τὸ δεύτερον ψήφισμα μόνον οἱ αἵτιοι τῆς ἀποστάσεως ὑπὲρ τοὺς χιλιούς ὄντες, οὓς ὁ στρατηγὸς ἔπεμψεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐφονεύθησαν, τὰ τεῖχος τῆς Μυτιλήνης καθήρθησαν, αἱ νῆες παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ οἱ ἄγροι τῆς Λέσθου πλην τῶν τῆς Μηθύμνης ἐδόθησαν εἰς 3000 κληρούχους Ἀθηναίους, εἰς οὓς οἱ ἐργαζόμενοι αὐτοὺς Λέσθιοι ἐνιαύσιον ἀπέφερον φόρον.

Μεῖζονα συμφορὰν ἔπαθον περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους οἱ τालαίπωροι Πλαταιεῖς. Οὗτοι πολιορκούμενοι ἔτι ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Βοιωτῶν καὶ ὑπὸ πολλῆς σιτοδείας κινδυνεύοντες ἐβουλεύθησαν νὰ διαφύγωσι διὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων, ἀλλ' οἱ μὲν ἡμίσεις ἐροθήθησαν τὸν κίνδυνον, διακόσιοι δὲ καὶ εἴκοσιν ἐτόλμησαν ἐν νυκτὶ χειμερινῇ καὶ σκοτεινῇ νὰ ἀναβῶσι τοὺς φραγμοὺς διὰ κλιμάκων, καί, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν ὑπολελειμμένων Πλαταιῶν, οἱ τινες ἐξελθόντες ἐξ ἄλλου μέρους τῆς πόλεως καὶ προσβαλόντες τὸ τεῖχος ἐθορύβουν τοὺς πολεμίους, νὰ διαφύγωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ δὲ ὑπολελειμμένοι ἐκαρτέρουν πολιορκούμενοι μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 427, ὅτε ἐκ παντελοῦς σιτοδείας ἀναγκασθέντες παρέδωσαν τὴν

πόλιν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἳ τινες ὑπέσχοντο αὐτοῖς νὰ κο-
λάσῃσι μόνους τοὺς αἰτίους, καὶ τούτους ἀφ' οὗ δικάσῃσι δικα-
σταὶ Λακεδαιμόνιοι. Ἦλθον λοιπὸν ἀπὸ Λακεδαιμόνος πέντε δικα-
σταί, οἳτινες δικάζοντες ἠρώτησαν αὐτοὺς τὸ σύντομον τοῦτο
ἐπερώτημα, ἂν ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ ἐποίησαν ἀγαθόν τι τοὺς
Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς συμμάχους. Ἐπειδὴ δὲ ὠμολόγουν
ὅτι οὐδὲν εὐεργέτησαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπάγοντες ἀπέκτειναν
ἅπαντας, διακρούουσιν Πλαταιεῖς καὶ εἴκοσι καὶ πέντε Ἀθηναίους,
τάς δὲ γυναῖκας ἠνδραπόδισαν, τὴν δὲ πόλιν πᾶσαν κατηδάφι-
σαν πλὴν τῶν ναῶν, καὶ τὴν γῆν ἐνέμοντο οἱ Θηβαῖοι, ὧν ἕνεκα
καὶ ἡ ἀπάνθρωπος καταστροφή τῆς ἐνδόξου πόλεως τῶν Πλα-
ταιῶν ἐγένετο.

Οὕτως ἀγρίως διετέλει πολεμούμενος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν
πόλεων ὁ ὀλέθριος πόλεμος· τὸ δὲ πρὸς ἀλλήλους μῖσος τού-
των μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς τούτων συμμάχους. Ἀπασα ἡ Ἑλ-
λὰς διηρέθη εἰς δύο πολέμια μέρη, τὸ τῶν δυνατῶν, ὧν προ-
στάται ἦσαν οἱ Σπαρτιάται, καὶ τὸ τοῦ δήμου, οὗ προστάται ἦσαν
οἱ Ἀθηναῖοι. Αἱ δύο αὗται στάσεις ἐγένοντο αἰτίαι φονικωτάτων
ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι πράξεων· διότι ἐν ἐκάστη πόλει ἦσαν
δημοκρατικοὶ καὶ ἀριστοκρατικοί, οἳ τινες αἰεὶ ἤριζον πρὸς ἀλ-
λήλους, καὶ οἱ νικῶντες προσεφέροντο ἀπανθρωπότηα πρὸς τοὺς
ἡττημένους. Φοδερὸν παράδειγμα τούτου παρέχεται ἡμῖν ἡ
Κέρκυρα. Ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ ὡμῶς διεφέροντο καὶ ἐπολέ-
μουν πρὸς ἀλλήλους ἀπὸ τοῦ 427 μέχρι τοῦ 425 π. Χ. οἱ ἀρι-
στοκρατικοί, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν τριήρων τῶν Πελοποννησίων,
καὶ οἱ δημοκρατικοί, βοηθούμενοι ὑπὸ τριήρων τῶν Ἀθηναίων·
τελευτῶντες δὲ ἐνίκησαν οἱ δημοκρατικοί, οἳ τινες λυσσῶδῶς διέ-
φθειραν πολλοὺς τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐξ ὧν 500 ὠχυρώθη-
σαν εἰς ὄρος, ὅθεν ἡμύνοντο, κινδυνεύοντες ὅμως παρέδωκαν
ἐαυτοὺς εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων, οἱ δὲ παρέδωσαν
τούτους πρὸς τὸν δῆμον, ὅς τις παραλαβὼν αὐτοὺς καθεῖρξεν εἰς
οἶκημα μέγα. ὅθεν ἐξῆγε κατὰ εἴκοσιν ἄνδρας δεδεμένους, οὓς
διεδίβαζε διὰ δύο στοίχων ὀπλιτῶν, παρατεταγμένων ἐκατέρω-
θεν, καὶ ἐφόνευεν. Ἔως 60 εἶχε φονεύσει, ὃ τε οἱ ἄλλοι οἱ ἐν
τῷ οἰκήματι ἔμχθον τὴν συμφορὰν, καὶ ἡρνοῦντο νὰ ἐξέλθωσιν,

ἡπειλουν δὲ θάνατον εἰς ἐκεῖνον ὅς τις ἤθελεν εἰσέλθει. Ὁ δὲ ἡμιος τότε ἀνέβη ἐπὶ τὸ στέγασμα τῆς οἰκίας καὶ διασχίσας τὴν ὀροφὴν ἐκτύπα διὰ κεράμων καὶ ἐτόξευεν αὐτοὺς μέχρι νυκτός, ὅτε οἱ ἄλλοι διέφθειραν ἑαυτοὺς διὰ τῶν εἰσπεσόντων βελῶν καὶ δι' ἀγχόνης. Ἀφ' οὗ ἐγένετο ἡμέρα· ἐπισωρεύσαντες τοὺς νεκροὺς ἐπὶ ἀμάξας ἐξέβαλον ἔξω τῆς πόλεως (1). Ἡ ἐν Κερκύρα αὕτη πρώτη τοῦ πολέμου τούτου καὶ φρικαλέα πρᾶξις ἐγένετο ὕστερον πολλάκις καὶ ἐν ἄλλαις ἐλληνικαῖς πόλεσιν ἐκ τῆς φοβερᾶς παραλυσίας καὶ διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν, ἣν περιγράφει ὁ πολὺς Θουκυδίδης. Ἐπιβουλὴ κατὰ τοῦτον καὶ ἀπιστία ἐπεκράτουν πανταχοῦ, καὶ οὔτε λόγος, οὔτε ὄρκος ἐφυλάσσετο· οἱ φαυλοτέροι καὶ οἱ βιαιότατοι ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ κατίσχυον· οἱ ἐν ταῖς πόλεσιν ἄρχοντες ἐπέτρεπον τὰς ἀναισχυνοτάτας καὶ ἀδικωτάτας πράξεις· τὸ δίκαιον καὶ ἡ εὐσέβεια κατεγελῶντο, καὶ αὕτη ἡ τῶν ὀνομάτων σημασία μετεβλήθη, διότι ἡ ἀλόγιστος τόλμη ἐνομίζετο ἀνδρεία, ἡ δὲ μέλῃσι δειλία εὐπρεπής, ἡ δὲ σωφροσύνη πρόσχημα ἀνανδρίας. Οὕτω πᾶν εἶδος κακίας κατὰ τὸν Θουκυδίδην ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἑλλάδι (2).

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 427 π. Χ. ἐπέπεσε τὸ δεύτερον ἡ νόσος εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ πολλῆς σφοδρότητος, παρέμεινε περὶ τὸν ἓνα ἐνιαυτόν, εἶτα ὅμως ἐξέλιπε. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἔστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Σικελίαν εἴκοσι ναῦς, ὥπως βοηθήσωσι τοὺς ὑπὸ τῶν Συρακουσίων κακουμένους Λεοντίνους, προσφάσει μὲν τῆς συγγενείας, βουλῇ δὲ νὰ γένωνται κύριοι τῶν ἐν Σικελίᾳ πραγμάτων καὶ ν' ἀποκόψωσι τὴν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον σιτοπομπίαν (3). Ἐπειδὴ δὲ ἐκράτουν οἱ Συρακοῦσιοι ἀπείστει-

(1) Θουκυδίδ. 4, 46—49.

(2) Οὕτως ὡμὴ στάσις προῦχώρησε, καὶ ἔδοξε μᾶλλον, διότι ἐν τοῖς πρώτῃ ἐγένετο, ἐπεὶ ὕστερόν γε καὶ πᾶν, ὡς εἰπεῖν, τὸ ἐλληνικὸν ἐκινήθη... τὸ ξυγγενὲς τοῦ ἑταιρικοῦ ἀλλοτριώτερον ἐγένετο... Πᾶσα ἰδέα κατέστη κακοτροπίας διὰ τὰς στάσεις τῶν ἐλληνικῶν, καὶ τὸ εὐηθες, οὗ τὸ γενναῖον πλεῖστον μετέχει, καταγελασθὲν ἠφανίσθη. Θουκυδ. 3, 82—84

(3) Πρόπειραν ποιούμενοι εἰσφίσι δυνατὰ εἶναι τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ πράγματα ὑποχεῖραι ποιήσασθαι. Θουκυδ. 2, 86.

λαν οἱ Ἀθηναῖοι ἔτει 425 τεσσαράκοντα ναῦς· περιπλέοντες δὲ οὗτοι τὴν Πελοπόννησον ἡναγκάσθησαν ὑπὸ χειμῶνος νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὴν Πύλον. Τὸ χωρίον τοῦτο πολὺ ὀχυρὸν ὃν ἐτείχισαν τάχιστα οἱ Ἀθηναῖοι, κατὰ συμβουλήν τοῦ ὀξύνου Δημοσθένους, ὅστις συνέπλεεν ὡς ἰδιώτης, ὅπως ἐκ τούτου ὁρμώμενοι οἱ Μεσσήνιοι μάλιστα φοβερά βλάβπτωσι τοὺς Λακεδαιμονίους· φύλαξ δὲ τοῦ χωρίου κατελείφθη αὐτὸς ὁ Δημοσθένης μετὰ πέντε νεῶν καὶ μέρος στρατοῦ· αἱ δὲ ἄλλαι ἔσπευσαν εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἔτυχον τότε ἐορτάζοντες ἐορτὴν τινα, ἔμειναν κατ' ἀρχὰς ἀμέριμνοι, ὕστερον δὲ ὡς συνεῖδον ὅσον ἡπειλοῦντο ἐκ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ παραμονῆς τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀττικῇ πρὸ 14 ἡμερῶν εἰσθαλόντες Πελοποννήσιοι, ὧν ἐστρατῆγαι ὁ βασιλεὺς Ἅγις ὁ τοῦ Ἀρχιδάμου, ἀνεχώρησαν ταχέως, καὶ ἐλθόντες ἐπολιόρχουν τὸν Δημοσθένην κατὰ γῆν. Ὡσαύτως προσεκληθήσαν καὶ αἱ εἰς τὴν Κέρκυραν ἀποπλεύσασαι ἤδη τριήρεις, δι' ὧν ἀφικομένων ἐπολιορχεῖτο καὶ ἐκ θαλάσσης ὁ Δημοσθένης· προσέτι διεβίβασαν καὶ εἰς τὴν παρατείνουσαν καὶ ἐγγὺς ἐπικειμένην καὶ δασώδη νῆσον Σφακτηρίαν 420 ὀπλίτας Σπαρτιατῶν καὶ Εἰλώτων. Ὁ Δημοσθένης προφθάσας ὑπεξέπεμψε δύο ναῦς ν' ἀναγγεῖλωσι πρὸς τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ πρὸς τοὺς εἰς τὴν Ζάκυνθον ὑπὸ ἐναντίων ἀνέμων κατεχομένους ἐν ταῖς ναυσὶν Ἀθηναίους τὸν κίνδυνον, ὥπλισε δὲ καὶ 40 πρὸς βοήθειαν ἐλθόντας Μεσσηνίους. Μετὰ τῆς μικρᾶς ταύτης δυνάμεως πολὺ ἐπιδεξίως ἀπέκρουσε τὰς ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης σφοδρὰς προσβολὰς τῶν Λακεδαιμονίων, μάλιστα τὰς τοῦ ἀνδρείου Βρασίδου, ὅς τις ἐκ παντὸς τρόπου προῦθυμεῖτο ν' ἀποβιδασθῇ εἰς τὴν ἀποθάβραν· ἀλλὰ τραυματισθεὶς ἐλειποφύχῃ, καὶ ἀπώλεσε καὶ τὴν ἀσπίδα (1). Τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ παραγίνονται καὶ αἱ ἐκ τῆς Ζακύνθου περὶ τὰς πεντήκοντα τριήρεις τῶν Ἀθηναίων· ὡς δ' εἶδον οὗτοι τὴν τε γῆν πλήρη ὀπλιτῶν καὶ τὸν κόλπον πλήρη νεῶν, τὴν

(1) Τοῖς μὲν πεζῇ κρατοῦσι θαλασσοκρατεῖν συνέβαινε, τοῖς δὲ κατὰ θάλασσαν πρωτεύουσι τῆς γῆς ἀπείργειν τοὺς πολεμίους. Διοδ. 12, 62 καὶ Θουκ. 6, 11.

δὲ παρακειμένην Σφακτηρίαν κατεχομένην ὑπὸ Σπαρτιατῶν οὐδὲν ἐπεχείρησαν τὴν πρώτην ἡμέραν, τὴν δ' ἐπαύριον εἰσπλεύσαντες ὥρμησαν ἐπ' αὐτοὺς καὶ τὰς μὲν πλείονας καὶ ἀντιπρόφρους τῶν νεῶν αὐτῶν κατέστησαν εἰς φυγὴν καὶ ἐπιδιώκοντες πολλὰς ἔφθειραν, πέντε δὲ ἔλαβον· τὰς δὲ λοιπὰς ἐξώθησαν εἰς τὴν γῆν· τὴν δὲ νῆσον Σφακτηρίαν εὐθὺς περιέπλεον καὶ ἐφύλασσον. Τὰ περὶ τὴν Πύλον γινόμενα ἐθορύβησαν πολλοὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς Σπάρτης, καὶ εἰς φόβον αὐτοὺς κατέστησαν περὶ τῶν ἐν Σφακτηρίᾳ ἀποκεκλεισμένων ἀνδρῶν, ὥς τε ἐποίησαν σπονδὰς πρὸς τοὺς ἐν τῇ Πύλῳ Ἀθηναίους, ἀπέστειλαν δὲ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις περὶ εἰρήνης· συνωμολόγησαν δὲ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰς ναῦς ἐν αἷς ἐναυμάχησαν, καὶ πάσας τὰς ἐν τῇ Λακωνικῇ πολεμικὰς, περὶ τὰς 60 οὐσας, ἃς τινες θέλουσιν ἀποδώσει πάλιν οὗτοι, ὥς ἐπιστρέψωσιν οἱ πρέσβεις· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ν' ἀφήσωσι νὰ πέμψωσι πρὸς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ ἄνδρας τακτὸν μέτρον τροφῶν, νὰ εἶνε δὲ ἀνακωχή, ἕως ἐπιστρέψωσιν οἱ πρέσβεις. Οὗτοι δὲ ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ὠρέγοντο κατὰ Θουκυδίδην μειζόνων, παραπειθόμενοι ὑπὸ τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος, ἐπομένως διελύθησαν αἱ σπονδαί· οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲν ἀπέδοσαν τὰς ναῦς κατὰ τὰς ὁμολογίας, ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς ὅτι ἐποίησαν παράσπονδά τινα. Οὕτως ἤρξατο αὖθις ὁ πόλεμος. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι περιέπλεον μετὰ 70 νεῶν φυλάσσοντες τὴν νῆσον· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι σφοδρῶς ἐκ τῆς γῆς προσέβαλλον τὸ τεῖχος· προσέτι εἰσῆγον διὰ τολμηρῶν ναυτῶν καὶ κολυμβητῶν τροφὰς εἰς τὴν νῆσον, ἐκ τούτου ἡ πολιορκία ἐχρόνιζε, καὶ ἐπίπνοος ἐγένετο εἰς τοὺς Ἀθηναίους διὰ ἀπορίαν τροφῶν καὶ ὕδατος. Μαθόντες δὲ οἱ ἐν Ἀθήναις ὅτι ἡ στρατιὰ ταλαιπωρεῖται, καὶ ὅτι τροφαὶ εἰσάγονται εἰς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ, καὶ φοβούμενοι μὴ ἀναγκασθῶσιν οἱ περὶ τὴν Πύλον ὑπὸ τοῦ ἐπικειμένου χειμῶνος καὶ τῆς σιτοδείας νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν μετεμελήθησαν ὅτι δὲν ἐδέχθησαν τὰς σπονδὰς, καὶ ἐκάκισον τὸν Κλέωνα ὡς παραίτιον τῆς μὴ συμβάσεως. Οὗτος δὲ ἀποβλέπων εἰς τὸν Νικίαν ἔλεγεν ὅτι ἢ μὴ παράδοσις τῆς νήσου προέρχεται ἐκ τῆς δειλίας τῶν στρατηγῶν, καὶ ὅτι αὐτὸς ἂν ἦτον ἀρχηγὸς θὰ ἐποίει τοῦτο· ὁ

τηκονταετῇ εἰρήνην, καθ' ἣν ὑπεχρεώθησαν ἀμρότεροι αἱ πόλεις ν' ἀποδώσωσι τὰς κατὰ τὸν πόλεμον κυριευθείσας πόλεις, νὰ ἀφῇσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι αὐτονόμους τὰς ὑποτελεῖς αὐτῶν πόλεις, αἳ τινες ὁμῶς θέλουσι φέρει τὸν ἐπ' Ἀριστείδου φόρον, καὶ ν' ἀπολυθῶσι παρ' ἀμφοτέρων οἱ αἰχμάλωτοι (1). Ἐπὶ τῇ γενομένῃ ταύτῃ εἰρήνῃ πολὺ ἐχάρησαν οἱ ἐν Ἀθήναις, καὶ τὸν Νικίαν, δι' οὗ μάλιστα ἐγένετο αὕτη, πάντες ἐπευφύμουν, καὶ τὴν νίκην ἀπ' αὐτοῦ Νικίσειον ἐκάλεσαν (2). Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν τρόπον κατελύθη ὁ ἐπὶ δέκα ἔτη πολεμηθεὶς οὗτος πόλεμος.

B. Περὶ τῆς ἐπὶ τοὺς Συρακουσίους στρατείας τῶν Ἀθηναίων.

§. 50. Αἱ πρὸς ἀλλήλους γινόμεναι σπονδαὶ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς. διότι ταύτας δὲν ἔστερξαν οἱ Κορίνθιοι, οἱ Βοιωτοί, οἱ Ἡλεῖοι, οἱ Μεγαρεῖς καὶ αἱ ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς πόλεις δι' ἄλλα τε καὶ διότι ὑπώπτεισαν μὴ ἐκ τῆς συμμαχίας τῶν δύο πόλεων κινδυνεύσῃ ἡ ἐλευθερία τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, διὸ καὶ συνδιελέγοντο οὗτοι περὶ συμμαχίας κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ὧν ἦ τε δύναμις καὶ τὸ ἀξίωμα οὐ μικρὸν εἶχεν ἐν τῷ πολέμῳ ταπεινωθῇ. Ἡ θορυβώδης αὕτη κατάστασις τῆς Ἑλλάδος διήγειρεν ἐν τοῖς Ἀργείοις τὴν ἐλπίδα ν' ἀνακτήσωνται τὴν παλαιὰν ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου ἡγεμονίαν· ἐπὶ ταύτῃ προῆγον μάλιστα αὐτοὺς οἱ Κορίνθιοι, οἳ τινες ἔπεισαν τοὺς Ἀργεῖους νὰ γένωνται ἡγεμόνες συμμαχίας κατὰ τῶν δύο πόλεων, ἧς ὁμῶς μέτοχοι δὲν ἐγένοντο οἱ Βοιωτοὶ καὶ οἱ Μεγαρεῖς διὰ τὰ δημοκρατικὰ φρονήματα τῶν Ἀργείων καὶ ἐκ προτροπῆς τῆς Σπάρτης· ὥς αὐτως δὲ καὶ ἄλλαι πόλεις ἠρνήθησαν νὰ συμμαχήσωσιν. Ἀ-

(1) Ἰδὲ Θουκυδ. 5, 15.

(2) Τὸν Νικίαν διὰ στόματος εἶχον, ὡς ἀνὴρ εἴη θεοφιλὴς καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτῷ δι' εὐσέβειαν ἐπωνύμῳ γενέσθαι τοῦ μεγίστου καὶ καλλίστου τῶν ἀγαθῶν δέδωκε. Τῷ γὰρ ὄντι Νικίου τὴν εἰρήνην ἐνόμιζον ἔργον εἶναι, ὡς Περικλέους τὸν πόλεμον. — Διὸ καὶ τὴν εἰρήνην ἐκείνην ἄχρι νῦν Νικίσειον καλοῦσι. Πλουτ. Νικ. 9.

πασαι δὲ νῦν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐκινουῦντο, καὶ πᾶσαν ἔμηχανῶντο μηχανὴν ὅπως ἀποτελέσωσιν ἰδίας συμμαχίας εἰς ἀποσόβησιν κινδύνων ἐξ ἄλλων συμμαχιῶν ἄλλων πόλεων. Ἐν δὲ ταῖς ἀξιολογωτέραις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος οἱ πολῖται ἐσχίσθησαν εἰς δύο ἀντίπαλα μέρη, ὧν τὸ μὲν ἐπεθύμει τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, τὸ δὲ ἤθελε τὴν ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου, ὥς ἐν Ἀθήναις οἱ εὖ φρονοῦντες καὶ οἱ προκριτώτεροι τῶν πολιτῶν ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην, τὸ δὲ πλῆθος καὶ ἡ νεωτερίζουσα νεότης ἤθελον τὸν πόλεμον, καὶ τῶν μὲν προΐστατο ὁ συνετὸς καὶ μέτριος Νικίας, τῶν δὲ φιλοπολέμων ὁ Ἀλκιβιάδης ὁ τοῦ Κλεινίου υἱός. Κατήγετο δὲ οὗτος ἐξ ἐπιφανεστάτου γένους, ἦν συγγενὴς τοῦ Περικλέους, ὅστις καὶ ἐπετρόπευεν αὐτόν. Τοῦ Ἀλκιβιάδου πολλὰ ἐπηνεῖτο ἡ εὐφυΐα, ἡ τῶν λόγων γλυκύτης, τὸ φιλότιμον καὶ ἄλλαι ἀρεταὶ ἰδίᾳ δὲ τὸ ἐξαισιον κάλλος, ὅπερ παρέσχεν αὐτὸν αἰετὶ ἐράσμιον καὶ ἡδὺν πρὸς τούτοις ἐκέκτειτο πολλὴν πλοῦτον καὶ κτήσιν ἀξίας, ὥς λέγουσι, πολλῶν ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπεθύμει ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας παρὰ πᾶσι νὰ πρωτεύῃ, πάντες νὰ θαυμάζωσι τὰς πράξεις αὐτοῦ, καὶ περὶ τούτου νὰ γίνηται λόγος ἐν τῇ πόλει. Τὰς τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀρετὰς καὶ τὸ χρηστὸν ἐννοήσας ὁ σοφὸς Σωκράτης ἡγάπησεν αὐτὸν καὶ διὰ σοφῶν παραινέσεων καὶ συμβουλῶν ἐζήτηε νὰ προφυλάξῃ τὰς συμφύτους αὐτοῦ ἀρετὰς· ὡσαύτως καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐτίμα παρὰ πάντας καὶ ἡδεῖτο τὸν Σωκράτην, ὃν καὶ ἔσωσεν ἐν τῇ παρὰ τὸ Δῆλιον μάχῃ, ὥς καὶ ὁ Σωκράτης ἔσωσε τὸν Ἀλκιβιάδην ἐν τῇ παρὰ τὴν Ποτιδαίαν μάχῃ· δὲν ἡδυνήθη ὁμως ὁ Σωκράτης νὰ καταστήσῃ τοῦτον ἐραστὴν τοῦ δικαίου, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ, διὰ τὰς πρὸς τοῦτον ὁμιλίας τῶν κολάκων, ὑφ' ὧν παρεκαλεῖτο εἰς πότους καὶ εἰς ἔρωτας καὶ εἰς πράξεις ὑπερηφάνους καὶ ὕβριστικὰς, ἅς τινας οἱ μὲν πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀριστοὶ ἐδδελύσσοντο καὶ ἐφοβοῦντο ὡς τυραννικὰς καὶ παρὰ νόμους, ὁ δὲ δῆμος ἡνεύχετο καὶ συνεχώρει διὰ τὴν δόξαν τῶν προγόνων, τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, τὴν εὐπρέπειαν τοῦ σώματος, τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ ἐμπειρίαν, μάλιστα δὲ διὰ τὰς πρὸς τὴν πόλιν φιλοτίμους αὐτοῦ ἐπιδόσεις

καὶ χορηγίας καὶ δι' ἄλλας μεγαλοπρεπεῖς δωρεάς. Περιβόη-
τοι δὲ ἐγένοντο κατὰ Πλούταρχον αἱ ἵπποτροφίαι τούτου καὶ τὸ
πλῆθος τῶν ἀρμάτων, ἐξ ὧν ἐπὶ ἐνταῦθα ἔπεμψεν εἰς τοὺς
ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ὅσα οὐδὲ βασιλεὺς ἔπεμψε, καὶ τρεῖς
διὰ τούτων ἐνίκησεν (1). Ὁ Ἀλκιβιάδης λοιπὸν, φθονῶν τὸν Νι-
κίαν ὅτι οὗτος πολὺ ἐτιμᾶτο καὶ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ
ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἐβουλεύετο νὰ συγχύσῃ τὰς σπονδάς. Γινώ-
σκων δὲ καλῶς ὅτι οἱ Ἀργεῖοι ἐκ μίσους καὶ φόβου πρὸς τοὺς
Λακεδαιμονίους ἐπεθύμουν τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων
παρεθάρρυνε τούτους νὰ πέμψωσι περὶ ταύτης πρέσβεις εἰς τὰς
Ἀθήνας. Ὡς δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔμαθον ταῦτα ἔπεμψαν καὶ
αὐτοὶ πρέσβεις, ὅπως ἀποτρέψωσι τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς
πρὸς τοὺς Ἀργεῖους συμμαχίας, καὶ διὰ φιλικῶν καὶ ἐπεικῶν
τρόπων ἐξομαλύνωσι τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφοράς· ἐλθόντες
δὲ εἰς τὴν βουλὴν εἶπον ὅτι ἦλθον αὐτοκράτορες περὶ πάντων.
Ἡ βουλὴ ἀπεδέχθη εὐμενῶς τούτους, ἔμελλον δὲ τῇ ὕστεραίᾳ
νὰ εἰσαχθῶσι καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ὁ Ἀλκιβιά-
δης ἔσπευσε νὰ συνδιαλεχθῇ πρότερον μετ' αὐτῶν, οὓς ἔπεισε
νὰ μὴ εἰπωσιν εἰς τὸν δῆμον ὅτι ἦλθον αὐτοκράτορες περὶ τῶν
δικαίων, διότι οὗτος μέγα φρονῶν θέλει ἀπαιτήσῃ πλείονα.
Ὅτε δὲ τῇ ὕστεραίᾳ οἱ πρέσβεις εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν
καὶ ἐρωτώμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἠρνήθησαν ὅτι ἦλθον αὐ-
τοκράτορες, ἡγέρθη μετὰ κραυγῆς καὶ ὀργῆς οὗτος καὶ ἀπεκά-
λει τοὺς Σπαρτιάτας ἀπίστους καὶ παλιμβούλους, τὸν δὲ Νικίαν
κακόν. Ὁ δὲ δῆμος ἀγανακτῶν ἀπέπεμψε τοὺς Λακεδαιμο-
νίους καὶ ἀνέδειξε στρατηγὸν τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅστις εὐθὺς ἐ-
ποίησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους συμμάχους τοὺς Ἀργεῖους καὶ
Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους. Οὕτω δὲ ἀκίνδονοι ἐνομιζόντο τότε
οἱ Σπαρτιάται, ὥστε οἱ Ἡεῖοι ἐτόλμησαν νὰ ἀποκλείσωσι τοὺς
τοὺς τῶν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 420 π. Χ. τελουμένων ὀλυμ-
πιακῶν ἀγώνων, λέγοντες ὅτι οὗτοι ἐν τῇ ὀλυμπιακῇ ἀνακωχῇ
εἰσέβαλον εἰς πόλιν καὶ καταδικασθέντες ἠρνήθησαν νὰ ἀποτί-
σωσι τὴν κατὰ τὸν δεδωγμένον νόμον καταδίκην. Μετὰ τινὰς

(1) Πλουτ. Ἀλκιβ. 11.

φιλονεικίας καὶ ἑρίους ἐξεστράτευσαν οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τῶν συμμάχων εἰς τὴν Μαντινείαν ἔτει 418, καὶ πολεμήσαντες πρὸς τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς τούτων συμμάχους ἐνίκησαν. Διὰ τῆς νίκης ταύτης οἱ Σπαρτιᾶται οὐ μόνον τὸ ἀξίωμα αὐτῶν διεφύλαξαν ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Ἀργεὶ καὶ οἱ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Πελοποννήσου δυνατοὶ ὑπερίσχυσαν καὶ κατέλυσαν τὴν δημοκρατίαν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον πάλιν ὑπερίσχυσεν ὁ ὄημος καὶ ἀνενέωσεν τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμάχίαν· ὁ δ' Ἀλκιβιάδης σπεύσας εἰς τὸ Ἀργεὺς μετὰ 20 νεῶν ἔλαβε 300 ἐκ τῶν φρονούντων τὰ τῶν Λακεδαιμονίων Ἀργεῖους καὶ κατέθεσεν αὐτοὺς εἰς τὰς ἐγγυὲς νήσους, ὧν ἤρχον οἱ Ἀθηναῖοι. Ὡσαύτως οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν πολλάκις βοήθειαν πρὸς τοὺς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ συμμάχους. Ἐπολέμουν λοιπὸν αἱ δύο πρωτεύουσαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις οὐ μόνον ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ Θράκῃ, καὶ ὅμως αἱ σπονδαὶ παρέμενον ἔτι. Ἦν δὲ ἡ κατάστασις αὕτη τῆς Ἑλλάδος οὔτε εἰρηνική, οὔτε ἐμπόλεμος. Ἐν τούτῳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐστράτευσαν ἐπὶ τὴν νῆσον Μήλον, ἧς οἱ κάτοικοι ἦσαν ἄποικοι τῶν Λακεδαιμονίων καὶ δὲν ᾔθελον νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τούτους οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ κράτος πολιορκήσαντες ἤνάγκασαν νὰ παραδοῦνται· ὅσους δὲ ἄνδρας ἔλαβον τῶν Μηλίων ἀπέκτειναν, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἡνδραπόδισαν, τὴν δὲ νῆσον αὐτοὶ κατέκρησαν.

Ἡ τῶν σπονδῶν διάλυσις καὶ ἡ τοῦ πολέμου ἀνανέωσις προήλθεν ἐκ τῆς Σικελίας. Ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ πόλεως Ἐγέστης ἐπέμφθησαν ἔτει 416 πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σελινουντίων καὶ τῶν τούτων συμμάχων Συρακουσίων λέγοντες ἄλλα τε πολλὰ καὶ ὅτι ἂν οἱ Συρακούσιοι κατισχύσωσι, θέλουσι κυριεύσει ἅπασαν τὴν Σικελίαν, καὶ θέλουσι βοηθήσει τοὺς συγγενεῖς Πελοποννησίους, ὅπως καταλύσωσι καὶ τὴν ἐκείνων δύναμιν· προσέτι ὑπέσχοντο ὅτι θέλουσιν οἱ Ἐγεσταῖοι παράσχει ἱκανὰ χρήματα εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐπιθυμῶν νὰ στρατηγήσῃ καὶ ἐλπίζων νὰ κυριεύσῃ τὴν Σικελίαν καὶ μεγάλως νὰ δοξασθῇ ἔπεισε παραινῶν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀναλάβωσι τὸν

πόλεμον. Μάτην ἀντέλεγον οἱ φρονιμώτεροι, μάλιστα δὲ ὁ Νικίας, ὅστις διὰ φρονίμων παραιnéσεων ἐζήτει νὰ ἀποτρέψῃ τοὺς ἀπὸ τοῦ πολέμου· ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι παραπεισθέντες ὑπὸ τῶν μεγάλων λόγων τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ὑπὸ τῶν ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων περὶ τῆς εὐπορίας τῶν Ἑγεσταίων ἐπήφισαν νὰ στρατεύσωσιν ἐπὶ τὴν Σικελίαν, ἧς οὔτε τὸ μέγεθος ἐγίνωσκον οἱ πολλοί, οὐδὲ τὰ ἐνοικουῶντα πλήθη Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων. Στρατηγοὺς δὲ αὐτοκράτορας ἀπέδειξαν τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάμαχον, τὸν υἱὸν τοῦ Ξενοφάνους. Ἐν τούτῳ παρεσκεύασαν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ πολλῆς σπουδῆς ἅπαντα τὰ πρὸς μεγάλην στρατείαν χρήσιμα. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἰδιωτῶν προθύμῃθησαν νὰ συνεχεστρατεύωσι δι' ἰδίων τριήρων, ἄλλοι δὲ τούτων ὑπέσχοντο νὰ δώσωσι χρήματα, πολλοὶ δὲ προσήρχοντο ἐκουσίως καὶ κατεγράφοντο εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐλπίζοντες πολλὰ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου. Παρεσκευάσθησαν λοιπὸν δυνάμεις, ὅας οὐδέποτε οὐδεμία ἄλλη πόλις ἑλληνὶς ἐξαπέστειλε διὰ θαλάσσης. Ἀπετελοῦντο δὲ αὗται ἐξ 134 τριήρων, ἐξ ὧν 100 μὲν ἦσαν τῶν Ἀθηναίων, 34 δὲ τῶν συμμάχων, καὶ ἐκ 5100 ὁπλιτῶν καὶ 1300 φιλῶν, συνηκολούθουν δὲ καὶ πλῆθος τι ὁπλιταγωγῶν καὶ σιταγωγῶν πλοίων.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ στόλος ἦν ἤδη ἕτοιμος εἰς ἀπόπλουν περιεκόπησαν ἐν μιᾷ νυχτὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ πόλει Ἑρμῶν τοῦτο διετάραξε τὴν πόλιν, καὶ ὁ δῆμος μεγάλας ἐπήφισε δωρεάς εἰς τὸν μηνύσοντα τοὺς πράξαντας, προσέτι καὶ εἰς ἐκεῖνον ὃς τις ἤθελε μηνύσει ἄλλο τι γεγεννημένον ἀσέβημα. Μηνύεται λοιπὸν ὑπὸ τινων μετοίκων καὶ δούλων ὅτι ἐγένοντο ἤδη πρότερον περικοπαί τινες ἀγαλμάτων ὑπὸ νεωτέρων ἐν παιδιᾷ καὶ μέθῃ, καὶ ἐν συμποσίοις ἀκολάστοις ἐβεβήλωσαν οὗτοι τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια καὶ τὰς τελετὰς τούτων μετὰ ἀσεβοῦς ἐμπαιγμοῦ ἀπεμιμήθησαν. Τὰς βεβηλώσεις ταύτας καὶ τὰς παρ' οἶνον ἀπομιμήσεις ἀπέδιδον οἱ μισοῦντες τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς αὐτὸν τοῦτον καὶ εἰς τοὺς φίλους τούτου. Ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης συνιδὼν τὴν κακὴν βουλήν τῶν ἐχθρῶν ἐζήτει νὰ ἀπολογηθῇ πρὸς τὰ μηνύματα καὶ νὰ κριθῇ πρὶν ἐκπλεύσῃ· ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ φοβοῦμενοι, μὴ ὁ δῆμος ἀπολύσῃ τὸν Ἀλκιβιάδην διὰ

τὴν πρὸς τοῦτον εὐνοίαν τοῦ στρατεύματος, καὶ διότι οἱ Ἀργεῖοι καὶ τινες τῶν Μαντινέων δι' ἐκείνον συνεστράτευον, διεπράξαντο νὰ ψηφίσῃ ὁ δῆμος νῦν μὲν αὐτὸς νὰ πλεύσῃ, νὰ μὴ ἐμποδισθῇ δὲ ὁ ἀπόπλους τῆς στρατιᾶς, καὶ, ὅταν διαπραχθῇ ὁ πόλεμος, ἃς ἀπολογηθῇ παρών.

Μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τὰ μέσα τοῦ θέρους τοῦ 415 κατέβησαν εἰς τὸν Πειραιᾶ οἱ στρατηγοὶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν· συγκατέβη δὲ καὶ πᾶς σχεδὸν ὁ ἐν τῇ πόλει ὄχλος καὶ ἀστῶν καὶ ξένων προπέμποντες οἱ μὲν τοὺς φίλους, οἱ δὲ τοὺς συγγενεῖς, οἱ δὲ τοὺς υἱούς, καὶ οἱ μὲν μετὰ πολλῆς ἐλπίδος, οἱ δὲ μετὰ λυπηρᾶς προαισθήσεως ἂν ποτε ἔμελλον πάλιν νὰ ἴδωσιν αὐτούς. Ἐκ τοῦ Πειραιῶς δὲ ἀπάρας ὁ στόλος ἦλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἐντεῦθεν ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις δὲν ἐδέχθησαν αὐτούς, οὐτ' ἀγορὰν παρῆχον οὐδὲ ἐπέτρεπον αὐτοῖς νὰ προσορμίσωσι· προσέτι καὶ αἱ περὶ χρημάτων μεγάλαι ὑποσχέσεις τῶν Ἑγεσταίων ἦσαν ψευδεῖς. Ἐκ τούτων πάντων πολὺ ἠθύμησαν οἱ στρατηγοὶ καὶ συνελθόντες ἐβουλεύοντο τί ποιητέον· καὶ τοῦ μὲν Νικίου ἡ γνώμη ἦν νὰ συνδιαλλάξωσι τοὺς Σελινουντίους πρὸς τοὺς Ἑγεσταίους καὶ ν' ἀποπλεύσωσιν οἴκαδε, τοῦ δὲ Ἀλκιβιάδου νὰ ζητήσωσι πρῶτον διὰ κηρύκων τὴν συμμαχίαν τῶν ἄλλων πόλεων πλὴν Σελινουῶντος καὶ τῶν Συρακοσίων, ν' ἀποστατήσωσι τοὺς Σικελοὺς ἀπὸ τῶν Συρακοσίων, εἴτα νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐπὶ τούτους, τοῦ δὲ Λαμάχου ἡ γνώμη ἦν νὰ ἐπιπλεύσωσι παραχρῆμα ἐπὶ τοὺς Συρακοσίους καὶ νὰ πολεμήσωσι πρὸς τούτους ἀπαρασκευάτους ἔτι ὄντας καὶ μάλιστα ἐκπεπληγμένους· ἐνίκησεν ὁμῶς ἡ γνώμη τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἦλθεν ἡ Σαλαμινία ναὺς νὰ παραλάβῃ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ τινὰς τῶν μετ' αὐτοῦ στρατιωτῶν, ἵν' ἀπολογηθῶσιν ἐν Ἀθήναις περὶ τῶν Ἑρμῶν καὶ τῶν μυστηρίων, περὶ ὧν ἐνεκάλει αὐτοὺς ἡ πόλις. Διότι οἱ μισοῦντες τὸν Ἀλκιβιάδην προφασίζόμενοι τὴν τῶν Ἑρμῶν περικοπὴν διέβαλον αὐτὸν ἀπόντα ὡς συνομόσαντα νὰ καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν· ὁ δὲ δῆμος πιστεύσας καὶ παροξυνθεὶς ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν πολλοὺς μὲν τῶν χρηστῶν πολιτῶν συλλαβὼν ἐνέβαλεν εἰς τὸ δε-

σματοῦν ὡς ὑπόπτους, πολλοὺς δὲ ἀπέκτεινεν, εἰς δὲ τὴν Σικελίαν ἀπέστειλε τὴν Σαλαμινίαν ναῦν διατάσσων νὰ ἔλθῃ τὴν ταχίστην ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ κριθῇ. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀναλαβὼν εἰς τὴν ἰδίαν τρίτην τοὺς συνδιαβεβλημένους ἀπέπλευσε μετὰ τῆς Σαλαμινίας· ὅτε δὲ κατέπλευσαν εἰς τοὺς Θουρίους, φοβηθέντες τὰς διαβολὰς τῶν ἐχθρῶν ἔφυγον κρύφα ἀπὸ τῆς νεώς· οἱ δὲ ἐκ τῆς Σαλαμινίας τὸ μὲν πρῶτον ἐζήτουν τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, ὡς δὲ οὐδαμοῦ ἐφαίνοντο οὗτοι, ἀπέπλευσαν εἰς τὰς Ἀθήνας· τότε οἱ Ἀθηναῖοι δικάσαντες ἐρήμην κατεδίκασαν εἰς θάνατον αὐτόν τε καὶ τοὺς μετ' ἐκείνου· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐπεραιώθη ἐπὶ πλοίου ἐκ τῆς Θουρίας εἰς τὸ Ἄργος, ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σπάρτην, καὶ πολὺ παρῶντε τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐξαιπῶν πᾶσαν τὴν τούτων βουλήν περὶ τῆς στρατιᾶς τῆς ἐπὶ τοὺς Συρακουσίους παρόντων καὶ τῶν ἀπὸ τούτων καὶ τῶν ἀπὸ Κορινθίων ἀποσταλέντων πρέσβειων, ἵνα παρακαλέσωσι τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς φανερώτερον πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς ἀποστολὴν βοήθειας εἰς τὴν Σικελίαν. Προσέτι ὁ Ἀλκιβιάδης συνεβούλευσε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ κατὰσχῳσι τὴν οὐ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἀπέχουσαν Δεκέλειαν, ἐξ ἧς ὁρμώμενοι οὗτοι θέλουσι δεινῶς βλάπτει τοὺς Ἀθηναίους ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ· οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπιβρώσθεντες ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔπεμψαν νὰ ἐπιτειχίσωσι τὴν Δεκέλειαν καὶ βοήθειαν εἰς τοὺς ἐν τῇ Σικελίᾳ, ἧς στρατηγὸν ἀνέδειξαν τὸν συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον Γούλιππον.

Οἱ δὲ ἐν τῇ Σικελίᾳ Ἀθηναῖοι ὀλίγα ἔπραξαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦ 415 π. Χ. Τὸν δὲ ἐπιόντα χειμῶνα ἐνίκησαν τοὺς Συρακουσίους πρὸ τῶν Συρακουσῶν, καὶ ἔχοντες τὰ ἐκ τῶν πολέμων λάφυρα ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Κατάνην νὰ διαχειμᾶσιν. Τὸ δὲ θέρος τοῦ 414 ἐπῆλθον πάλιν ἐπὶ τοὺς Συρακουσίους ὁ Νικίας καὶ ὁ Λάμαχος, καὶ νικήσαντες ἐγένοντο κύριοι τῶν Ἐπιπολῶν, χωρίου ἀποκρήμνου καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως εὐθὺς κειμένου, καὶ ἐπολιόρχουν καὶ περιτειχίζον τὰς Συρακούσας. Ἐν τινι δὲ τῶν ἐφόδων ἔπεσεν ἀνδρείως μαχόμενος καὶ ὁ ἕτερος τῶν στρατηγῶν Λάμαχος. Οἱ δὲ Συρακούσιοι πολιορκούμενοι

καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης, καὶ οὐδεμίαν βοήθειαν οὐδαμῶθεν λαμβάνοντες. οὐδὲ ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου, ἐποίησαν συμβήσαστικούς λόγους πρὸς τὸν Νικίαν. Ἐν τούτῳ ἦλθεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου μετὰ τῶν συμμάχων ὁ Γούλιππος, ὃς τις λίαν δραστηρίως καὶ συνετῶς ἔπεισε τὰς ἐν τῇ Σικελίᾳ θωρηκὰς πόλεις νὰ συμμαχήσωσιν· εἶτα μετὰ πολλῶν ἐκ τούτων ἐπελθὼν ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐξέβαλε τούτους ἐκ τῶν Ἐπιπολῶν, καὶ ἐκώλυσε δι' ἀντιτειχίσματος τὴν ἀποπεράτισιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Συρακουσῶν. Βλέπων δὲ ὁ Νικίας τὴν ἀξέανουσαν δύναμιν τῶν πολεμίων καὶ τὸν ἐξ αὐτῶν κίνδυνον ἔπεμψεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἄγγελον καὶ ἐπιστολὴν δηλωτικὴν τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Σικελίᾳ πραγμάτων, καὶ παρεκάλει ἢ νὰ μετακαλέσωσι τὸν στρατὸν ἢ νὰ ἐπιπέμψωσιν ἱκανὴν στρατιὰν πεζικὴν καὶ ναυτικὴν καὶ χρήματα, καὶ διάδοχον αὐτοῦ, διότι αὐτὸς ἦν ἀδύνατος νὰ παραμείνῃ δι' ἣν ἐνόσει νόσον νεφρίτιν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπέπεμψαν εἰς τὴν Σικελίαν πολλὴν καὶ πεζικὴν καὶ ναυτικὴν στρατιὰν καὶ χρήματα καὶ συνάρχοντας τοῦ Νικίου δύο δοκίμους ἄνδρας, τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Εὐρυμέδοντα. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Σπαρτιάται ἀπέστειλαν νέας ἐπικουρίας εἰς τὴν Σικελίαν. Πρὸ τῆς εἰς τὴν Σικελίαν ἀφίξεως τῶν ἐκατέρωθεν ἐπικουριῶν, οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ τούτων σύμμαχοι ἐπετέθησαν ἐν ἔτει 413 ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης· οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ θάλασσαν ἐνίκησαν τοὺς Συρακουσίους, ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ Πλημμυρίῳ ἀκρωτηρίῳ τειχίσματα αὐτῶν ἠλώθησαν ὑπὸ τοῦ αἰφνιδίως ἐν καιρῷ τῆς ναυμαχίας προσπεσόντος Γούλιππου· ἐν τῇ εἰρημένῃ ἀλώσει τῶν τειχῶν πολλοὶ ἀπέθανον καὶ ἐξωγρήθησαν, καὶ πολλὰ χρήματα ἀπώλεσαν οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸ παρὰ τὴν ἀκτὴν στρατόπεδον, ὅπου δυσκόλως καὶ οὐχὶ ἄνευ μάχης ἐλάμβανον τὰς τροφάς, διότι ἐκ τῆς καταλήψεως τοῦ Πλημμυρίου καὶ οἱ εἰσπλοὶ καὶ αἱ εἰσκομιδαὶ ἐκωλύοντο ὑπὸ τῶν Συρακουσίων. Δευτέρως δὲ ναυμαχίας γενομένης ἐκ προθυμίας τῶν Συρακουσίων, ἐνίκησαν κατὰ κράτος οὗτοι τοὺς Ἀθηναίους, ἐξ οὗ καὶ θαρβραλέωτεροι ἐγίνοντο. Ἐν τούτῳ ἦλθον οἱ στρατηγοὶ Δημοσθένης καὶ Εὐρυ-

μέδων ἔχοντες τὴν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἀξιόλογον βοήθειαν, πρὸς ἣν πολὺ κατεπλάγησαν οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι. Ὁ Δημοσθένης ἰδὼν ὅτι τὰ πράγματα εἶχον κακῶς, καὶ νομίσας ὅτι οὐ καλὸν νὰ διατρίβῃ, μὴ πάθῃ ὅ,τι ἐκ τῆς διατριβῆς ἔπαθεν ὁ Νικίας, ἔπεισε τοὺς στρατηγοὺς ν' ἀνακτήσωνται, πανστρατιᾷ εὐθὺς ἐπιτεθέντες, τὰς Ἐπιπολάς, καὶ κατορθώσωσιν ἢ νὰ κρατήσωσι τῶν Συρακουσῶν ἢ ν' ἀποχωρήσωσιν· ἀναλαβὼν λοιπὸν οὗτος πᾶσαν τὴν στρατιάν προὐχώρησεν ἐν νυκτὶ πανσελήνῃ πρὸς τὰς Ἐπιπολάς, καὶ φρουρίων τινῶν ἐκράτησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλὰ θαρρῆσαντες προσέβαινον ἐν ἀταξίᾳ ὡς νενικηκότες. Τότε οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπετέθησαν ἐπὶ τούτους οὕτως ἀτάκτως προβαίνοντας, καὶ ἔτρεψαν οἱ δὲ διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν τόπων διωκόμενοι καὶ πλανώμενοι ἐρρίπτοντο κατὰ τῶν πετρῶν καὶ ἀπέθνησκον. Ἐκ τῆς γενομένης ἀπροσδοκίτου ταύτης συμφορᾶς ὁ στρατὸς ἀποθαῦρυνθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς νόσου πιεζόμενος ἡγανάκτει παραμένων ἐν χωρίῳ ἐλώδει καὶ ἐν πολλῷ καύσωνι. Οὕτω λοιπὸν ἔχόντων τῶν πραγμάτων ὁ Δημοσθένης συνεδούλευσε ν' ἀποπλεύσωσι τὴν ταχίστην εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ νὰ βοηθήσωσι τὴν χώραν αὐτῶν κακουμένην ὑπὸ τῶν ἐπιτειχιζόντων τὴν Δεκέλειαν ἢ νὰ ἀποχωρήσωσιν εἰς σύμμαχον πόλιν· τῆς γνώμης τοῦ Δημοσθένους ἦν καὶ ὁ Εὐρυμέδων. Ὁ Νικίας ὁμῶς φοβούμενος τοὺς ἐν Ἀθήναις συκοφάντας ἀντεῖπε καὶ συνεδούλευσε νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃσι τὴν πολιορκίαν ἄνευ τῆς τοῦ δήμου γνώμης. Ἐν τούτῳ ἦλθεν εἰς τοὺς Συρακουσίους βοήθεια ἀπὸ τε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀπὸ τῆς Σικελίας, ἣν ἰδόντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων μετεμελήθησαν ὅτι δὲν ἀπέπλευσαν πρότερον· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Νικίας αὐτὸς οὐκέτι ἡγαντιοῦτο. Τῇ δ' ὑπεραίᾳ, ὅτε ἦσαν ἕτοιμοι ν' ἀποπλεύσωσιν, ἐγένετο ἔκλειψις σελήνης, ἥτις ἐφόβησε τὸ πλῆθος καὶ τὸν δεισιδαίμονα Νικίαν, ὅστις ἀνέβαλε τὸν ἀπόπλουν ἐπὶ τρεῖς ἐννέα ἡμέρας, ὡς οἱ μάντιες ἀπεφάναντο (1). Μαθόντες δὲ οἱ Συρακούσιοι τοῦτο παρὰ τινων αὐτομόλων προσέβαλον τοὺς Ἀθηναίους καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θά

(1) Θουκ. 7, 50. Ἐξ ἀνάγκης οἱ Ἀθηναῖοι ἔμειναν ὀλιγώτερον χρόνον.

λασσαν, καὶ νικῆσαντες πολλοὺς τούτων ἀπέκτειναν, καὶ ναῦς διέφθειραν, καὶ τὸν ἕτερον τῶν στρατηγῶν Εὐρυμέδοντα ἐφόνευσαν· προθυμοῦμενοι δὲ νὰ λάθωσιν ἅπαν τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων αἰχμάλωτον ἀπέφραξαν τὸ στόμα τοῦ λιμένος. Βλέποντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐκ τῆς ἀποκλείσεως ἐπιχειρούμενον κίνδυνον ἐπειράθησαν, ἐμβάντες εἰς τὰς ναῦς, νὰ λύσωσι τὸ ζεῦγμα, ἀλλὰ κρατερῶς ναυμαχῆσαντες πρὸς τοὺς Συρακούσιους καὶ πρὸς τὸ ζεῦγμα καὶ κατὰ τὸν λιμένα ἡττήθησαν, καὶ διωκόμενοι ἐξέπεσον εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Νικίας παρήγγειλαν νὰ εἰσβῶσι πάλιν εἰς τὰς ναῦς καὶ διὰ τῆς βίας νὰ ἐκπλεύσωσιν, ἀλλ' οἱ ναῦται καταπεπληγμένοι πρὸς τὴν ἡτταν δὲν ἤθελον νὰ εἰσβῶσι· τότε ἔκριναν ἅπαντες ν' ἀναχωρήσωσι κατὰ γῆν εἰς τινα σύμμαχον πόλιν τῆς Σικελίας. Τῇ τρίτῃ λοιπὸν ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ἐξῆλθον καὶ ταλιπόντες ἀτάφους τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς νοσοῦντας ὀδυρομένους καὶ ἰκετεύοντας· ἦν δὲ τὸ πλῆθος τούτων περὶ τὰς 40000. Τούτων τοὺς μὲν ὀπλίτας ὁ Νικίας ἔταξεν ἐν πλαισίῳ, τοὺς δὲ σκευοφόρους καὶ τὸν πλεῖστον ὄχλον ἐντὸς τούτου· καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ Νικίας, τοῦ δὲ ἐφεπομένου ὁ Δημοσθένης. Ἡ πορεία τῶν Ἀθηναίων ἐγένετο βραδεῖα καὶ λίαν δυσχερής, διότι οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι προεξελθόντες ἐκ στρατηγήματος ἀπέφραξαν τὰς κατὰ τὴν χώραν ὁδοὺς, καὶ παρακολουθοῦντες αὐτοὺς μοχθηρῶς προχωροῦντας προσέβαλλον, καὶ πολλοὺς ἐτραυματίζον· τούτων ἕνεκα διειροθήθησαν οἱ στρατηγοὶ νὰ καταλίπωσιν ἦν οὗτοι ἐπορεύοντο καὶ ἐτήρουν οἱ Συρακούσιοι ὁδὸν καὶ νὰ τραπῶσι τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν φέρουσαν, ἀλλ' εἰς τὸν στρατὸν ἐν νυκτὶ καὶ ἐν φόβῳ πορευόμενον ἐνέπεσε ταραχή, ἐξ ἧς τὸ τοῦ Δημοσθένους στρατεύμα ἀπεσπάσθη καὶ ἀτακτότερον ἐχώρει πρὸς τοῦτο προσπεσόντες οἱ Συρακούσιοι καὶ κυκλώσαντες ἠνάγκασαν τὸν Δημοσθένην νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα ἐξ ὁμολογίας μηδεὶς νὰ θανατωθῇ, μηδ' ἄλλως νὰ κακωθῇ· ἦσαν δὲ οἱ παραδοθέντες περὶ τὰς 6000 ἀνδρῶν. Μαθὼν ὁ Νικίας τὰ περὶ τὸν Δημοσθένην καὶ ἀδυνατῶν ἐκ τῆς κακοπαθείας ν' ἀντιμάχεται παρεδόθη καὶ αὐτός. Τότε συναθροίσαντες οἱ Συρακούσιοι καὶ οἱ σύμμαχοι τοὺς αἰχμα-

λώτους καὶ τὴν πολλὴν λείαν ἀνεχώρησαν εἰς τὴν πόλιν· καὶ τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀθρόους κατεβίβασαν εἰς τὰς λιθοτομίας, τὸν δὲ Νικίαν καὶ τὸν Δημοσθένην ἀπέσφαζεν παρὰ τὴν γνώμην καὶ θέλησιν τοῦ Γολίππου. Οἱ δὲ ἐν ταῖς λιθοτομίαις ἐν στενωπῷ καὶ ἀστέγῳ χώρῳ συσσεσωρευμένοι ἐπὶ 70 ἡμέρας φοβερὰ ἐκακοπάθησαν ὑπὸ πείνης καὶ δόψης καὶ ἡλίου καὶ ὑπὸ τῶν μετοπωρινῶν καὶ ψυχρῶν νυκτῶν, ἐξ ὧν πολλοὶ καὶ ἐνόσησαν καὶ ἀπέθανον· ἔπειτα πλὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἐκ Σικελίας καὶ Ἰταλίας συστρατευσάντων Ἑλλήνων τοὺς ἄλλους ἐπόλησαν. Ὀλίγοι δὲ ἀπὸ τῶν πολλῶν Ἀθηναίων ἐπανῆλθον οἵκαδε, οἱ δὲ λοιποὶ κακούμενοι οἰκτροῦς ἀπέθανον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἄρχεται τὸ τρίτον μέρος τοῦ φοβεροῦ δράματος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὁ Δεκελεικὸς κληθεὶς πόλεμος ἀπὸ τῆς ἐν Ἀττικῇ ὀχυρᾷ Δεκελείας, ἣν κατέλαβον κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὡς προερρήθη, οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐξ ἧς ἐξορμῶντες οὗτοι μεγάλως ἐκακούργουν τὴν Ἀττικὴν, καὶ πολὺ ἔδλαπτον τοὺς Ἀθηναίους (1).

Γ. Περὶ τοῦ Δεκελεικοῦ πολέμου.

§. 51. Πρὸς τὴν ἀγγελίαν τῆς Σικελικῆς συμφορᾶς μεγάλως κατεπλάγησαν καὶ ἐφοβήθησαν οἱ ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐνόμιζον ὅτι οἱ πολέμιοι πολλαπλάσιοι νῦν γενόμενοι εὐθὺς θέλουσι καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης ἐπιτεθῆ ἐπ' αὐτοὺς στερουμένους καὶ πλοίων καὶ ὀπλιτῶν καὶ χρημάτων, καὶ τοὺς συμμαχοὺς αὐτῶν θέλουσι παροτρύνει εἰς ἀποστασίαν. Ἐν τούτοις μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας κατεσκεύασαν ναῦς, συνέλεξαν στρατὸν καὶ ἐξέπεμψαν ὅπως προσέχωσι μὴ ἀποστῶσιν οἱ σύμμαχοι· ἐν ταύτῃ ἐξέλεξαν τετρακοσίους ἄνδρας, οἷς ἔδωκαν ἐξουσίαν νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἂν κρίνωσι χρήσιμον πρὸς τὸν πόλεμον (2).

(1) Λακεδαιμόνιοι -- καταλαβόντες χωρίον ὀχυρὸν Δεκέλειαν φρούριον ἐποίησαν κατὰ τῆς Ἀττικῆς διὸ καὶ συνέβη τὸν πόλεμον τοῦτον Δεκελεικὸν προσαγορεύεσθαι (Διοδώρ. 13, 9.).

(2) Ἐλόμενοι τετρακοσίους ἄνδρας τούτοις ἔδωκαν ἐξουσίαν τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ὑπελάμβανον γὰρ τὴν ὀλιγαρχίαν εὐθετωτέραν εἶναι τῆς δημοκρατίας ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσιν. Διοδώρ. 13, 36. 141. Θουκυδ. 8, 18.

Ἐξ ἀπορίας δὲ χρημάτων ἡναγκάσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ αὐξήσωσι τὸν φόρον τῶν συμμάχων. ἐφ' ᾧ πολὺ ἡγανάκτησαν οὗτοι, καὶ περὶ ἀποστάσεως ἐκινολογοῦντο πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἢ Εὐβοίαν, ἢ Λέσθον, ἢ Χίον καὶ αἱ ἐν Ἰωνίᾳ Ἑρυθραί· καὶ αὕτη ἡ Περσία, ἥτις πολὺ ἐχάρη ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν Ἀθηναίων, ἐκινεῖτο εἰς ἀνάκτησιν τῆς προτέρας ἐπὶ τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν ἐξουσίας· τούτων ἕνεκα καὶ ὁ τῆς Ἰωνίας καὶ Καρίας σατραπῆς Τισσαφέρνης καὶ ὁ σατραπῆς τῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου κειμένων ἐλληνικῶν πόλεων Φαρνάβαζος ἐδοχῆθουν καὶ συνέπραττον προθύμως εἰς τὴν ταπεινώσιν τῶν Ἀθηναίων μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἔπεμφαν εἰς τὴν Ἰωνίαν ναῦς αὐτῶν τε καὶ τῶν συμμάχων καὶ ἄρχοντα τὸν Χαλκιδέα μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου· τούτων ἡ ἀφίξις καὶ μάλιστα ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐνεθάρρυνεν εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τοὺς Χίους, τοὺς Ἑρυθραίους, τοὺς Κλαζομενίους, τοὺς Τηίης τὴν Λέβεδον, εἴτε καὶ τὴν ἀξιολογωτάτην Μίλητον, κατὰ μικρὸν δὲ καὶ ἄλλας νήσους. Ἡ τῆς Μιλήτου ἀπόστασις ἐθροῦθησε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἡνάγκασε τούτους νὰ λάβωσι τὰ εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀπὸ τοῦ Περικλέους ἀποτεθειμένα διὰ τὴν ἐσχάτην χρεῖαν τῆς πόλεως 1000 τάλαντα· ἐκ τούτων τῶν χρημάτων κατεσχέυασαν καὶ ἐπλήρωσαν οὐκ ὀλίγας ναῦς, ἃς ἀπέστειλαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπως τηρῶσι τὴν Σάμον καὶ τὴν Λέσθον, μὴ ἀποσιῶσιν. Ἐλθόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι προθύμως ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Πελοποννησίους· καὶ πρὸς τοὺς ἐκ Σικελίας καὶ Ἰταλίας Ἑλλήνας· καὶ προσελάμβανον τὰς τῶν συμμάχων ἀποστασίας· ἕνεκα τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐποίησαν συμμαχίαν πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τοῦ Χαλκιδέως καὶ τοῦ Τισσαφέρους, καθ' ἣν ὁμολόγησαν ὅτι βασιλεὺς καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμμάχων κοινῶς ν' ἀμύνωνται καὶ πολεμῶσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ δὲ Χαλκιδεὺς ἐκύρου τὰ δίκαια ἐπὶ τῶν πόλεων καὶ χωρῶν, ἅτινα εἶχεν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ τούτου πατέρες. Ἡ συνθήκη αὕτη δὲν ἤρρεσεν εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ἐκ Σπάρτης ἀποσταλέντας πρέσβεις, διότι διὰ ταύτης ἀφίνοντο πάλιν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Περσῶν οὐ μόνον οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνες ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐλληνικαὶ νῆσοι καὶ

χωραι ἐν τῇ Εὐρώπῃ· διὸ καὶ ἐζήτησεν ὁ Σπαρτιάτης μάλιστ' αἰχάς ἐτέρας καλλιτέρας νὰ ποιήσῃσι συνθήκας. Ὁ Τισσαφέρνης ἀγανακτῆσας ἀπεχώρησεν ὀργισμένος. Ἐν τούτοις ὁ Ἀλκιβιάδης, πεσόντος τοῦ Χαλκιδέως ἐν τῇ ἐν Μιλήτῳ μάχῃ, ὑποπτος γενόμενος εἰς τοὺς Πελοποννησίους, καὶ ἐχθρὸς ὢν τοῦ Ἀγιδος καὶ ἄλλως ἄπιστος, ὑπεξέφυγεν εἰς τὸν Τισσαφέρνην, μαθὼν ἐν καιρῷ ὅτι ἐστάλη ἐπιστολὴ ἐκ τῆς Λακεδαιμόνος πρὸς τὸν ναύαρχον Ἀστύοχον ν' ἀποκτείνῃ αὐτόν καὶ διὰ πειστικῶν λόγων ἔπεισε τοῦτον ὁ Ἀλκιβιάδης νὰ ἐλαττώσῃ τὴν εἰς τοὺς Πελοποννησίους μισθοφοράν, ἅμα δὲ παρήγει νὰ μὴ διαλύσῃ τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ν' ἀφήσῃ ἀμφοτέρους νὰ κατατρίβωνται ὑπὸ τούτου. Ὁ Τισσαφέρνης θαυμάσας καὶ ἀγαπήσας τὸν Ἀλκιβιάδην ἔπραξεν ὡς οὗτος παρήγει, ἀπέτρεψε τὰς προσπλευούσας Φοινίσσας ναῦς νὰ προστεθῶσι πρὸς τὰς τῶν Πελοποννησίων, καὶ οὕτω ἐματαιώσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις τούτων. Ἀμα δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπιθυμῶν νὰ κατέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας ἔπεμψε λόγους πρὸς τοὺς ἐν Σάμῳ δυνατωτάτους τῶν Ἀθηναίων ἄνδρας, ὑποσχόμενος ὅτι θέλει πείσει τὸν Τισσαφέρνην νὰ γένηται σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, ἐὰν συμπράξωσιν οὗτοι εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς δημοκρατίας εἰς ὀλιγαρχίαν, ἵνα πιστεύσῃ αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ γένηται σύμμαχος. Μόνος ὁ στρατηγὸς Φρόνιχος συνείδεν ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖ ἢ πῶς νὰ κατέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἀντέπραπτεν· ἀλλ' ὁ στρατὸς ἄσμενος ἐδέχθη τοὺς λόγους τοῦ Ἀλκιβιάδου πολλὰ ἐλπίσας ἐκ τῆς φιλίας τοῦ Τισσαφέρνους καὶ ἔπεμψεν εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις τὸν Πείσανδρον καὶ ἄλλους ἐκ τοῦ στρατοῦ, ὅπως συμπράξωσι περὶ τῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου καθόδου καὶ περὶ τῆς καταλύσεως τοῦ δήμου.

Οἱ δὲ μετὰ τοῦ Πεισάνδρου πρέσβεις ἦλθον ἐν ἔτει 411 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συντόμως εἶπον τὰ περὶ τῆς καθόδου τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῆς εἰς τὴν ὀλιγαρχίαν μεταβολῆς τῆς δημοκρατίας· ὁ δῆμος τὸ μὲν πρῶτον χαλεπῶς ἤκουσε τὸ περὶ ὀλιγαρχίας, διδασκόμενος ὅμως ὑπὸ τοῦ Πεισάνδρου ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἄλλη σωτηρία ἐνέδωκε καὶ ἔπεμψε τὸν Πείσανδρον καὶ δέκα ἄνδρας μετ' αὐτοῦ νὰ συνδιαλεχθῶσι μετὰ τοῦ Τισ-

σαφέρνους καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ πράξωσιν ὅπως αὐτοῖς φανῇ ἄριστον. Ἀπῆλθον ὁμῶς ἄπρακτοι εἰς τὴν Σάμον διὰ τὰς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τισσαφέρνους ὑπερβολικὰς καὶ δεινὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἀλκιβιάδου. Εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Τισσαφέρνης ἐποίησε νέας συνθήκας πρὸς τοὺς Πελοποννησίους. Ἐν ταῖς Ἀθήναις ὁμῶς κατελύθη ἡ δημοκρατία συμπράξει τῶν συνωμοσιῶν ἧτοι ἐταιριῶν ἀνδρῶν ἀρίστων, οὓς ἐνεθάρρυνεν ὁ ἀπὸ τῆς Σάμου ἐπιτήδης ἀποσταλὴς Πείσανδρος, καὶ ὁ τούτου φίλος Θηραμένης, καὶ ἐγένετο ὀλιγαρχία, ἧς ἐπεμελήθη ὁ συνετὸς καὶ ὀνομαστὸς ῥήτωρ Ἀντιφῶν καὶ ἄλλοι πεπειραμένοι ἄνδρες (1).

Εἰσέχθησαν λοιπὸν ἀντὶ τῆς καταλυθείσης βουλῆς, τετρακόσιοι ἄμισθοι καὶ αὐτοκράτορα ἐξουσίαν ἔχοντες ἄνδρες, καὶ ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐξελέχθησαν πεντακισχίλιοι ἄνδρες, οὓς συνεχάλουν οἱ τετρακόσιοι, ὅποτε ᾗθελον. Ἡ ὀλιγαρχικὴ τούτων τῶν ἀνδρῶν διοίκησις μετετράπη οὐ πολὺ ὕστερον εἰς τυραννικὴν, οὗτοι οὐδέποτε συνεχάλουν τοὺς 5000, ἀπέκτειναν πολλοὺς τῶν πολιτῶν, ἐξώρισαν ἄλλους καὶ ἄλλους ἔβαλον εἰς τὰ δεσμωτήρια. δὲν κατήγαγον δὲ τοὺς φεύγοντας, ἵνα μὴ κατέλθῃ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης· ἅμα δὲ ἔπεμψαν καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν ἐν τῇ Δεκελείᾳ ὄντα βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων Ἀγιν περὶ διαλλαγῆς. Ὁ δὲ ἐν τῇ Σάμῳ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων βαρέως ἤκουσε τὰ ἐν Ἀθήναις γενόμενα καὶ συμπράξει δύο παρ' αὐτοῖς νέων ἀρχηγῶν καὶ δημοκρατικῶν Θρασυβούλου καὶ Θρασύλλου μετέστησαν εἰς δημοκρατίαν τὰ ἐν τῇ Σάμῳ, καὶ ὥμοσαν πάντες οἱ στρατιῶται τὸν μέγιστον ὅρκον ὅτι θὰ δημοκρατῶνται, θὰ διατελῶσι πολεμοῦντες πρὸς τοὺς Πελοποννησίους καὶ θὰ ᾧσι πολέμιοι τῶν τετρακοσίων· τὸν αὐτὸν δὲ ὅρκον συνώμοσαν καὶ πάντες οἱ Σάμιοι. Ἀμα δὲ οἱ ἐν τῇ Σάμῳ προεστώτες καὶ μάλιστα ὁ Θρασύβουλος ὑπολαμβάνοντες τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπιτήδειον νὰ παράσχῃ τὴν παρὰ βασιλέως συμμαχίαν ἔπεισαν τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν νὰ ψηφίσῃ νὰ κατέλθῃ οὗτος. Τὸν Ἀλκιβιάδην εὐθὺς κατελθόντα εἰς τὴν Σάμον ἐξέλεξαν στρατηγὸν μετὰ τοῦ Θρασυ-

(1) Θουκυδ. 8, 65—70

δούλου καὶ Θρασύλλου. Τόσαῦτα δὲ ὁ στρατὸς ἀγαθὰ ἤλπιζε παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὥστε κατεφρόνησε τοὺς πολεμίους καὶ ἐζήτην νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν Παιραιᾶ καὶ καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν τετρακοσίων, ὁ Ἀλκιβιάδης ὁμως ὀρθῶς συμβουλευόντων ἐκώλυσεν αὐτὸν τοῦ ἐπιπλου, καὶ ἐδήλωσεν εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν τετρακοσίων ἀποσταλέντας πρέσβεις ὅτι ὁ στρατὸς δὲν κωλύει τοὺς πεντακισχιλίους ν' ἀρχωσι, καταλύει ὁμως τοὺς τετρακοσίους καὶ ζητεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν βουλὴν. Οἱ δ' ἐν Ἀθήναις ὀλιγαρχικοὶ ἐστασιαζον καὶ ἤριζον πρὸς ἀλλήλους, καὶ τὰ ἀπαγγελθέντα παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου πολλῇ μᾶλλον ἐπέβρωσαν τὸν στασιασμὸν τούτων. Ἐν τούτῳ τῶν Πελοποννησίων νῆες πλεύσασαι εἰς Εὐβοίαν καὶ νικήσασαι τὰς τῶν Ἀθηναίων τριήρεις ἀπέστησαν ἅπασαν τὴν νῆσον. Ἡ ἀγγελία τῆς ἀπωλείας τῆς Εὐβοίας φοδερὰ κατέπληξε τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες συνελθόντες εἰς τὴν Πύκα κατέπαυσαν τοὺς τετρακοσίους καὶ παρέδωκαν τὰ πράγματα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους· τὰς ἀρχὰς ἐπαίησαν ἀμίσθους, καὶ ἔπαυσαν πολλὰς καταχρήσεις. Τὴν ἐξ ὀλιγαρχίας καὶ δημοκρατίας σύγκρασιν ταύτην τῶν Ἀθηναίων ἐπαινεῖ ὁ Θουκυδίδης (1) ἐψήφισαν προσέειν νὰ κατέλθῃ ὁ Ἀλκιβιάδης, οὗ τὴν στρατηγίαν ἐπέκωρυσαν. Ἀπὸ τοῦ νῦν τρέπεται ἡ νίκη πάλιν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· διότι ἐν ἔτει 411 οἱ στρατηγοὶ Θρασύλλος καὶ Θρασύβουλος οἱς ἐνίκησαν παρὰ τὴν Ἄβυδον τοὺς Λακεδαιμονίους, ὧν ἐναυάρχει ὁ Μίνδαρος, ὅστις προσεκτήσατο σύμμαχον τὸν Φαρνάδαζον καὶ τροφὰς παρ' αὐτοῦ ἐλάμβανε. Τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον Μίνδαρον τὸ ἐπὶ ἔτος κατενίκησεν ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ τοῦ Θηραμένους καὶ Θρασυδούλου ἐν τῇ παρὰ τὴν Κύζικον ναυμαχίᾳ, καθ' ἣν ἔπεσεν ὁ Μίνδαρος (2) καὶ τὰ πλοῖα τῶν Πελοποννησίων τα πλείστα διεφθάρη.

(1) Θουκυδ. 8, 97.

(2) Τὴν συμφορὰν τῶν Λακεδαιμονίων δηλοῦσι τὰ εἰς τὴν Λακεδαίμονα πεμπόμενα καὶ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πιεσθέντα γράμματα, τάδε. Ἔρρει τι καλά, Μίνδαρος ἀπεσσοῦ· πεινῶντι τῶνδρες· ἀπορίομες τί χρὴ δρᾶν. Ξενοφ. Ἑλλην. 1, 23. καὶ Πλουτ. Ἀλκιβ. 28.

σαν, πολλὰ δὲ καὶ ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐγένετο κύριος τῆς Κυζίκου καὶ ἄλλων πόλεων τοῦ Ἑλλησπόντου, παρ' ὧν ἔλαβε πολλὰ χρήματα. Εἶτα ἐνίκησε τὸν Φαρνάδαζον ἐν ἔτει 409 παρὰ τὴν Ἀβυδὸν, καὶ πάλιν τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος παρὰ τὴν Χαλκηδόνα, καὶ ἠνάγκασε τοῦτον νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους εἴκοσι τάλαντα καὶ νὰ ποιήσῃ ἀνακωχὴν. Εἶτα δὲ διὰ αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὰ ἀπ' αὐτῶν ἀποστάντα παραθαλάσσια χωρία τῆς Θράκης πάλιν καθυπέταξαν, καὶ τὰς παλαιὰς πηγὰς χρυσοῦ ἠνέφεσαν, καὶ ἡσφάλισαν ἐκ νέου τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας σιτοπομπήν.

Ἐπὸ θει ἤδη ὁ τοσάκις τοὺς πολεμίους νικήσας Ἀλκιβιάδης νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα. Ἦλθε λοιπὸν πρῶτον εἰς τὴν Σάμον καὶ ἔλαβε πολλὰ χρήματα παρὰ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων· ἀπὸ δὲ τῆς Σάμου ἀπέπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἔχων κεκοσμημένας τὰς Ἀττικὰς τριήρεις μετὰ πολλῶν ἀσπίδων καὶ λαφύρων, κομίζων καὶ ἀκροστόλια 200 διαφθαρείσων νεῶν τῶν Πελοποννησίων καὶ πολλὰς δοριαλῶτους ἐπισύρων. Ὅτε δὲ οὗτος κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τῇ 6 Ἰουνίου τοῦ 408 ἄπειρον πλῆθος καὶ ἐκ τοῦ Πειραιῶς καὶ ἐκ τοῦ ἄστεως ἠθροίσθη πρὸς τὰς ναῦς, ἵνα ἴδῃ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὃν ἀπεκάλει τὸν κράτιστον τῶν πολιτῶν. Οὗτος δὲν ἀπέβη εὐθὺς φοβούμενος τοὺς ἐχθρούς· ὅτε ὅμως σκοπῶν καταΐδε τοὺς οἰκείους αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτῶν τοὺς φίλους, τότε ἀποθὰς ἀναβαίνει εἰς τὴν πόλιν παραπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ βοῶντος πλῆθους καὶ ἀσπαζομένου καὶ στεφανοῦντος αὐτόν. Παρελθὼν δὲ εἰς τὴν βουλὴν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπελογήθη περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ ἐπήλπισεν αὐτοὺς περὶ τοῦ μέλλοντος· ἐπαινέθει δὲ ὑφ' ἀπάντων ἀνερῶν ἦθ' στρατηγὸς αὐτοκράτωρ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· ἀπεδόθη δὲ τούτῳ καὶ ἡ δημευθεῖσα κτῆσις καὶ προσετάρχθησαν οἱ ἱερεῖς ν' ἀναιρέσωσι τὰς γενομένας ἀρὰς κατ' αὐτοῦ ὡς βεβήλου τῶν μυστηρίων· ἅτινα ἀφ' οὗ ἐπετειχίσθη ἡ Δεκέλεια κατὰ γῆν δὲν ἐτελοῦντο, διότι τὰς εἰς τὴν Ἐλευσίνα παρόδους ἐκράτουν οἱ πολέμιοι, ἀλλ' ἐλλιπῶς κατὰ θάλασσαν. Ἦδη ἐκ προνοίας πολλῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου ἡσφαλίσθη ἡ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα ὁδός, οἱ

φερεις ἐπιμελῶς ἐδορυφορήθησαν καὶ ἡ τελετὴ σεμνῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐτελέσθη, τὸ δὲ κατὰ τὴν πομπὴν τοῦ περιχαροῦς πλήθους ἀναφώνημα· Ἰαχχε! Ἰαχχε! ἐπλήρου τὸν ἀέρα(1)

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὰς νίκας τῶν Ἀθηναίων ἐξέπεμψαν ναύαρχον τὸν Λύσανδρον, ἄνδρα πολυμήχανον καὶ φιλόδοξον, ὡμότατον ὅμως καὶ ἄπιστον εἰς τὰς πρὸς τὰς πόλεις ὁμολογίας. Οὗτος ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἐφεσον, ὅπου ἔμενεν, ἔχων πολλὰς ναῦς· ἐκείθεν δὲ ἀνέβη εἰς τὰς Σάρδεις πρὸς τὸν Κῦρον τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ βασιλέως Δαρείου τοῦ Νόθου, ὃν οὗτος συμπράξει τῆς μητρὸς Παρυσάτιδος ἔπεμψε σατράπην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως προθυμότερα βοηθήσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἷς καὶ πολὺν μισθὸν παρείχεν Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἐκπλεύσας ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπου διέτριψε τρεῖς μῆνας, προσωρμίσθη εἰς τὸ οὐ μακρὰν τῆς Ἐφέσου κείμενον Νότιον, καὶ εἰς ναυμαχίαν συχνὰ ἐξεκάλει τὸν ἡσυχάζοντα Λύσανδρον, πρὸς ὃν πολλὰ ἐχορήγει χρήματα ὁ Κῦρος· ὁ Ἀλκιβιάδης ἐξ ἀπορίας χρημάτων ἠναγκάσθη νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Καρίαν πρὸς ἀργυρολογίαν· κατέλιπε δὲ ἐπιμελητὴν τῶν νεῶν τὸν Ἀντίοχον, τὸν κυβερνήτην αὐτοῦ, προστάξας νὰ μὴ ἐπιπλεύσῃ ἐπὶ τὰς ναῦς τοῦ Λυσάνδρου, μηδ' ἂν ἐπιπλεύσωσιν οἱ πολέμιοι· ἀλλ' ὁ ἀνόητος Ἀστύοχος παρακούσας εἰσέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἐφεσίων καὶ ἐγένετο αἴτιος νὰ ναυμαχήσωσιν ἀτάκτως οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς ἐν τάξει πλέοντας Λακεδαιμονίους, οἵτινες ἐνίκησαν, διέφθειραν τὸν Ἀντίοχον καὶ ναῦς ἔλαβον δεκαπέντε. Οἱ δὲ μισοῦντες τὸν Ἀλκιβιάδην Ἀθηναῖοι διέβαλον τοῦτον πρὸς τὸν δῆμον εἰπόντες ὅτι δι' ἀμέλειαν ἀπώλεσε τὰς ναῦς· ὁ δὲ πεισθεὶς ἐξέλεξε δέκα ἄλλους στρατηγούς, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Κόνων, ὁ Θράσυλλος καὶ ὁ Περικλῆς· Ὁ Ἀλκιβιάδης λαβὼν τριήρη μίαν ἀπέπλευσεν εἰς τὰ ἐν τῇ Χερσονήσῳ κτήματα αὐτοῦ καὶ δὲν εἶδε πλεόν τὴν ἀγνώμονα πατρίδα Ἐν ἔτει δὲ 407 οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔπεμψαν κατὰ τὸν νόμον ἕτερον ναύαρχον ἀντὶ τοῦ Λυσάνδρου, τὸν Καλλικρατίδαν. Οὗτος ἐκυρίευσεν τὴν Μήθυμναν καὶ κατεδίωξε τὸν

(1) Πλουτάρχ. Ἀλκιβ. 32—34 Ξενοφ. Ἑλλην. 1, 4. 8—21.

Κόνωνα εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ ἐπολιόρκει αὐτόν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούσαντες τὴν πολιορκίαν ἔπεμψαν 110 ναῦς εἰς βοήθειαν, πρὸς δὲ προσετέθησαν καὶ ἄλλαι 40 τῶν συμμάχων· ἐπὶ ταύτας ἐπέπλευσεν ὁ Καλλικρατίδας· γενομένης δὲ κρατερᾶς ναυμαχίας ἔτει 405 ἐν ταῖς ἔναντι τῆς Λέσβου κειμέναις Ἀργινούσαις, ἐνίκηθησαν οἱ Πελοποννήσιοι, ἀπολέσαντες περὶ τὰς 70 ναῦς καὶ τὸν ναύαρχον Καλλικρατίδαν, ὅστις ἔπεσεν ἀνδρείως μαχόμενος. Ἐκ τῆς νίκης ταύτης τῶν Ἀθηναίων ἀπελύθη καὶ ὁ Κόνων τῆς πολιορκίας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στρατηγοὶ ἐκωλύθησαν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν ναυμαχίαν χειμῶνος νὰ σώσωσι τοὺς ναυαγοὺς καὶ τοὺς πεσόντας νὰ θάψωσι, κατηγορήθησαν ὑπὸ τοῦ Θηραμένους καὶ ἄλλων δημαγωγῶν, καὶ ἐθανατώθησαν ἐξ τούτων, ἐν οἷς ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Θράσυλλος.

Μετὰ δὲ ταῦτα πάντες οἱ σύμμαχοι καὶ αὐτοὶ ὁ Κῦρος ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην, ἵνα ζητήσωσι ναύαρχον πάλιν τὸν Λύσανδρον. Ἐπειδὴ νόμον εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ μὴ ναυαρχῇ δις ὁ αὐτός, ἔστειλαν ναύαρχον μὲν τὸν Ἄρακον, ἐπιστολέα δὲ λόγιον τὸν Λύσανδρον ἔργῳ δὲ ἀληθῇ τοῦ στόλου ἡγεμόνα. Οὗτος ἐλθὼν καὶ συναθροίσας πάσας τὰς ναῦς, καὶ λαθὼν ἀργύριον παρὰ τοῦ Κύρου πολὺ εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ προσέβαλε τὴν σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων πόλιν Λάμψακον, ἣν ἐκυρίευσαν καὶ διήρπασαν οἱ στρατιῶται. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλέοντες μετὰ 180 νεῶν προσωρμίσθησαν πρὸς τοὺς ἔναντι τῆς Λαμψάκου Αἰγὸς ποταμούς· ὁ Ἀλκιδιάδης κατιδὼν ἐξ οὗ ἦν χωρίου τὸν ἀλίμενον καὶ κακὸν τόπον τῶν Ἀθηναίων, ἐλθὼν παρήνευσε τούτους νὰ μεθορμίσωσιν εἰς τὴν Σηστόν, ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ δὲν ἤκουσαν τὴν ὀρθὴν τούτου συμβουλὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι καταφρονοῦντες τὸν Λύσανδρον, διότι οὗτος καθεκάστην προκαλούμενος εἰς μάχην δὲν ἀντεπέπλει, ἐπιστρέφοντες διεσχεδάζοντο κατὰ τὴν χερσόνησον καταλιπόντες κενὰς τὰς ναῦς. Ὁ Λύσανδρος ὠφελήθεις ἐκ τούτου προσέπεσε πρὸς αὐτοὺς αἶφνης καὶ ἀπροσδοκῆτως μηνὶ δεκεμβρίῳ τοῦ 405, καὶ ἔλαβε πάσας αὐτῶν τὰς ναῦς περὶ τὰς 200 οὐσας, πλὴν τῆς Παράλου καὶ 9 νεῶν τοῦ Κόνωνος, ὅς τις κατέφυγεν εἰς τὴν Κύπρον πρὸς τὸν Εὐαγόραν. Τῶν δὲ αἰχμαλώτων 3000 Ἀθη-

ναίους κατέσφαξεν ὁ Λύσανδρος καὶ τὸν στρατηγὸν Φιλοκλέα. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν ἅπαντες οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἀπέστησαν ἀπὸ τούτων πλὴν τῆς Σάμου. Ὁ δὲ Λύσανδρος ἐπιπορευόμενος τὰς πόλεις διέτασσε τοὺς ἐν αὐταῖς φρουροὺς Ἀθηναίους νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὥπως ταχύτερον αὐξήσῃ ἡ ἔνδεια τροφῶν, καὶ ἐν ἐκάστη τῶν πόλεων ἐγκαθίστα δεκαρχίαν, ἥς προϊστάτο εἰς ἀρμοστῆς Σπαρτιάτης. Αἱ δ' Ἀθηναῖοι ἔρρημοι οὖσαι συμμαχῶν καὶ πλοίων καὶ ἐνδεεῖς σίτου ἐπολιορκήθησαν κατὰ γῆν μὲν ὑπὸ τοῦ καταβάντος ἐκ τῆς Δεκελείας Ἀγιδος καὶ τοῦ ἐπελθόντος Πausανίου, κατὰ θάλασσαν δὲ ὑπὸ τοῦ καταπλεύσαντος Λυσάνδρου μετὰ 150 νεῶν. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ καθ' ἐκάστην ἀπέθνησκον ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἐν τῇ πόλει, ἐπέμφθη ὁ Θηραμένης πρῶτον πρὸς τὸν Λύσανδρον, εἶτα μετὰ 9 ἄλλων ἀνδρῶν εἰς τὴν Σπάρτην περὶ εἰρήνης· ἐν τῇ γενομένη αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Θηβαῖοι προῦδαλαν νὰ ἀνδραποδίσωσι τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' οἱ Σπαρτιάται εἶπον ὅτι εἶνε ἄδικον ν' ἀνδραποδίσωσι πόλιν, ἥτις μέγα ἀγαθὸν εἰργάσατο τῇ Ἑλλάδι ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις (1). Ἐγένετο λοιπὸν ἡ εἰρήνη κατὰ τὰς ὁμολογίας ταύτας· νὰ χρημνίσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ τε μακρὰ τείχη καὶ τὰ περὶ τὸν Πειραιᾶ, νὰ παραδώσωσι τὰς ναῦς πλὴν 12· νὰ κατέλθωσιν οἱ φυγάδες καὶ ν' ἀκολουθῶσιν ἐν πολέμῳ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Οὕτω κατέπλευσεν ὁ Λύσανδρος ἔτει 404 π. Χ. εἰς τὸν Πειραιᾶ, καὶ κατεσκάφησαν τὰ τεῖχη ἐν αὐλοῖς καὶ χαρᾷ πολλῇ τῶν συμμαχῶν, οἵτινες ἐνόμιζον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡμέραν τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος (2)· προσέτι κατελύθη ἡ ἐν Ἀθήναις πολιτεία, καὶ ἐξελέχθησαν τριάκοντα ἄνδρες, οἷς ἐπετράπη πᾶσα ἡ ἐξουσία καὶ ἡ συγγραφὴ τῶν πατρίων νόμων, καθ' οὓς θέλουσι πολιτευθῇ.

Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἡγεμονίας τῶν Σπαρτιατῶν.

§. 52. Ἡ Σπάρτη μετὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἐν Αἰγὸς ποτα-

(1) Ὡστόσο καὶ ὁ ἐν Δελφοῖς θεὸς διέταξε τὴν κοινὴν ἐστίαν τῆς Ἑλλάδος μὴ κινεῖν Ἀττιαν. 4, 6. Μὴ ποιήσητε ἐτερόφθαλμον τὴν Ἑλλάδα. Πλουτ. Ἡθικ.

(2) Ξενοφ. Ἑλλην. 2, 2, 23. καὶ Πλούτ. Λυσαν. 15.

μοῖς ἦτταν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἐκ ταύτης ταπεινῶσιν τούτων γίνεται πάλιν ἡγεμῶν τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ ἡ τῶν Σπαρτιατῶν ἀρχὴ ταχέως γίγνεται ἐπαχθῆς οὐ μόνον εἰς τοὺς ὑποταχέντας Ἑλληνας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς συμμάχους διὰ τὸ τραχὺ καὶ ὑπερήφανον τοῦτων καὶ διὰ τὴν ἀκόρεστον φιλαργυρίαν τῶν ἐκ τῆς Σπάρτης ἄρμοστών. Ὁ Λυσάνδρος τραχέως καὶ ὑπερηφάνως κατέλυε τὰς δημοκρατίας, κατεδίωκε τοὺς φιλοδῆμους καὶ φόρον ἀφόρητον 1000 ταλάντων ἐπέβαλεν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ δεινοῦ πολέμου εἰς ἐσχάτην πτωχείαν ἐλθούσας πόλεις καὶ νήσους. Τὰ δὲ παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀποσταλέντα εἰς τὴν Σπάρτην πολλὰ χρήματα, ἅτινα οὗτος ἔλαβεν ἐξ ἄλλων πόλεων καὶ ἀπὸ τῆς κυριευθείσης Σάμου, διέφθειραν τὰ Δωρικὰ ἔθνη, καὶ τοὺς ἀπαιδεύτους Σπαρτιάτας ἀπειργάσαντο ἡδουπαθεῖς καὶ ὄβρισταί. Ἐν τῇ Σπάρτῃ προσέτι ἰδρύθη καὶ δημόσιον ταμεῖον. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως καὶ ἐν τῇ ταπεινώσει καὶ κακοπραγίᾳ ἐδείκνυντο μεγάλοι καὶ εὐγενεῖς, διότι αἰεὶ διετέλουν φιλοῦντες τὰς Μούσας καὶ τὰ καλὰ. Τῆς ἀττικῆς ἀνατροφῆς καὶ τῶν ἀττικῶν χαριέντων τρόπων πάντες οἱ Ἕλληνες ἐγίνοντο μιμηταὶ καὶ ἐρασταί, ἐν ᾧ τὴν τῶν Σπαρτιατῶν ὀμότητα καὶ ἀπληστίαν ἀπηχθάνοντο καὶ ἐμίσουν καὶ αὐτοὶ οἱ σύμμαχοι Πελοποννήσιον· διὸ δὴ καὶ ἡ τῶν Σπαρτιατῶν ἀρχὴ ταχέως κατελύθη καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις.

Οἱ ἐν Ἀθήναις συμπράξει τοῦ Λυσάνδρου ἐγκαταστάντες τριάκοντα ἄνδρες, οἳ τινες διὰ τὴν ὀμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν ὕστερον τριάκοντα τύραννοι ἐκλήθησαν, νόμους μὲν νὰ συγγράψωσιν ἀνέβαλον, τὴν δὲ βουλὴν καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἐκ τῶν ἰδίων φίλων καταστήσαντες διόικουν τὸ πρῶτον ἐπιεικῶς, εἰτα δὲ τοῦτων οἱ πλεῖστοι, ἐν οἷς ὁ Κριτίας, ὀρεγόμενοι νὰ κρατήσωσι τὴν ἀρχὴν παρεκάλεσαν τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ πέμψωσι φρουροὺς εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως· συμπράξει λοιπὸν τοῦ Λυσάνδρου ἐπέμφθησαν φρουροὶ καὶ ἄρμοστής ὁ Καλλίβιος. Ὅτε δὲ οὗτοι ἐλθόντες κατέλαβον τὴν ἀκρόπολιν, τότε οἱ 30 ἀφῆρσαν πάντων τῶν πολιτῶν τὰ ὄπλα, πλὴν τῶν ὁμογνωμόνων καὶ φίλων αὐτῶν, καὶ ἔπραττον ὅ,τι ἤθελον· πολλοὺς μὲν ἐχθρας ἔνεκα ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ ἔνεκα χρημάτων. Ἐκ τῶν

πολλῶν καγαθῶν ἀνδρῶν, οἳ τινες ἐκ τῆς πλεονεξίας τούτων μηδὲν ἀδικήσαντες ἀπέθανον, ἦν καὶ ὁ ὀνομαστὸς ῥήτωρ ὁ Ἀντιφῶν· ὡσαύτως καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιστῆμων μετοίκων ἀπέκτειναν καὶ πολλοὺς ἐξώρισαν, ὅπως λάβωσι τὴν κτῆσιν τούτων. Φοβερά δέ, καθ' ὅλου εἰπεῖν, ἐγένετο ἡ ἐξουσία τῶν τριάκοντα, ἐξ ἧς καὶ τριάκοντα τύραννοι ἐκλήθησαν· ἀπανθρωποτέρα ὅμως ἀπέβη αὕτη, ἀφ' οὗ ἐθα νατώθη συμπράξει τοῦ ὤμοῦ καὶ φιλοδοξοτάτου Κριτίου ὁ Θηρα μένης, εἰς τῶν 30 καὶ οὗτος ὢν, διότι οὗτος ἀντέλεγε καὶ ἀντέπραττεν εἰς τὰς ἀδίκους τοῦ Κριτίου πράξεις. Οἱ ἀνὸσιώτατοι οὗτοι τύραννοι ἕνεκα ἰδίων κέρδεων ἀπέκτειναν εἰς ὀκτὼ μῆνας, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, πλείονας ἢ πάντες Πελοποννήσιοι δέκα ἔτη πολεμοῦντες (1). Ἐκ τῶν πολλῶν φυγάδων ἐνεπλήσθησαν τὰ Μέγαρα, τὸ Ἄργος καὶ αἱ Θῆβαι, αἵ τινες μάλιστα φιλανθρωπῶς ὑπεδέχοντο τοὺς φυγάδας καταφρονήσασαι τοῦ ψηφίσματος τῶν Λακεδαιμονίων, δι' οὗ ἐπετάσσοντο αἱ πόλεις νὰ παραδίδωσι τοὺς φυγάδας εἰς τοὺς τριάκοντα· ἐν τοῖς φυγάσιν ἐλογίσθη καὶ ὁ ἀγχίνους καὶ ὁ μηχανητικὸς Ἀλκιβιάδης, ὅστις ἀνέβαινεν ἤδη εἰς τὸν βασιλεῖα, ὅπως προσκτήσεται τοῦτον καὶ διδάξῃ περὶ τοῦ κινδύνου, ὃν ἐκινδύνευεν οὗτος ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων. Οἱ Λακεδαιμόνιοι παροξυνόμενοι ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ Κριτίου παρεκάλεσαν τὸν Φαρνάβαζον νὰ ἀφανίσῃ αὐτόν· ἐκ διαταγῆς λοιπὸν τοῦ ἀπίστου τούτου σατράπου ἐδολοφονήθη ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν τινι χωρίῳ τῆς Φρυγίας.

Ἐκ τῶν εἰς τὰς Θῆβας καταφυγόντων ἦν καὶ ὁ Θρασύβουλος· οὗτος ὁρμηθεὶς μετὰ 70 κατέλαθε τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀττικῆς κείμενον ἰσχυρὸν χωρίον, τὴν Φυλὴν. Ἐκεῖθεν δὲ ἐξῆλθεν ἐνδυναμωθείς ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῆς πόλεως προσελθόντων Ἀθηναίων, καὶ μετὰ τινας εὐτυχεῖς ἀψιμαχίας πρὸς τὸ στράτευμα τῶν 30 κατέλαβον οὗτοι τὸν Πειραιᾶ καὶ συνεσπειράθησαν περὶ τὴν Μουνηχίαν. Ἐπὶ τούτους ἐπῆλθον οἱ τριάκοντα, ἐνίκηθησαν ὅμως καὶ κατέφυγον μετὰ τῶν φίλων ἐν τῇ Ἐλευσίνι· ἐν τῇ μάχῃ ἔπεσον καὶ οἱ διαδόχοι τῶν 30 τυράννων ὁ Κριτίας καὶ ὁ Ἰππόμαχος. Οἱ ἐν Ἀθήναις ὁμοφρονήσαντες ἐξέλεξαν ἄλλους

(1) Ξενοφ. Ἑλλην. 4, 4, 21. Ἰδὲ καὶ Ἰσοκρ. Πανηγ. 32.

δέκα ἄρχοντας, ἕνα ἀπὸ φυλῆς· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἔζητησαν νὰ ἰδρύσωσιν ὀλιγαρχίαν καὶ ἀνευθύνως νὰ ἄρχωσι. Τούτου ἕνεκα ἔτρεχον ἐξ Ἀθηνῶν ἄθροοι πρὸς τὸν ἐν Πειραιεὶ Θρασύβουλον, ὅπως διὰ τῶν ὄπλων ἀναστήσωσιν ἐν Ἀθήναις τὴν δημοκρατίαν. Ἐκ τούτου οἱ δέκα φοβηθέντες ἔπεμψαν εἰς τὴν Σπάρτην ζητοῦντες βοήθειαν· τὸ αὐτὸ ἐποίησαν καὶ οἱ τριάκοντα. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπέστειλαν τὸν Λύσανδρον· οὗτος ἐλθὼν ἐπολιόρκησε τοὺς περὶ τὸν Θρασύβουλον καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης. Ἐν τούτῳ ὁ βασιλεὺς Πausanίας φθονῶν τὸν Λύσανδρον συνέπραξε νὰ σταλῇ καὶ αὐτὸς μετὰ στρατοῦ· οὗτος ἐλθὼν διήλλαξε τοὺς διαμαχομένους· ὁ δὲ Θρασύβουλος μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀνέβη εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ πάντες φυγάδες καὶ ἐξόριστοι κατήλθον, εἰς πάντας δὲ ἐδόθη ἀμνηστία. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν Ἐλευσίνι τριάκοντα παρεσκευάζοντο εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις δημοκρατικούς, οὗτοι ἐξεστράτευσαν ἐπ' αὐτούς, καὶ συλλαβόντες τοὺς στρατηγούς ἐφόνευσαν, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους διηλλάγησαν (1). Πάλιν λοιπὸν ἀποκατέστη ἐν Ἀθήναις ἡ πολιτεία τοῦ Σόλωνος μετὰ τῶν ὑπὸ Κλεισθένους γενομένων μεταρρυθμίσεων ἐν ἔτει 431 ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου, τοῦ εἰσαγαγόντος ἐν Ἀθήναις τέλειον τὸν Ἰωνικὸν ἀλφάδιον (2).

Ἄλλ' ἡ λειτουργία τῶν πατρίων νόμων δὲν ἡδυνήθη νὰ ἐπαναγάγῃ πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν παλαιὰν εὐδαιμονίαν καὶ εὐκλειαν τῆς πόλεως διὰ τὴν ἐπιπολάσασαν διαφθοράν τῶν ἡθῶν, ὧν ἕνεκα ἐπλήσθη ἡ ταλαίπωρος πόλις δικηγόρων πλεονεκτῶν, ἀναιδῶν δημαγωγῶν καὶ συκοφαντῶν, οἵτινες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παρέπειθον τὸν δῆμον ν' ἀδικῇ. Τεκμήριον ἢ εἰς θάνατον καταδίκη τοῦ σοφωτάτου τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν Σωκράτους, ὃς τις πάντοτε καὶ πανταχοῦ καὶ εἰς περιπάτους καὶ εἰς γυμνάσια καὶ εἰς πλήθους ἀγορὰν ἐξήλεγχε τὴν ἀμάθειαν τῶν σοφιστῶν καὶ προθύμως ἐδίδασκε τοὺς νέους τὰ χρηστά, καὶ πρὸς ἀρετὴν αἰεὶ προέτρπευεν αὐτούς. Τοῦ Σωκράτους μαθηταὶ ἐγένοντο οἱ ὀνομαστότεροι τῶν ἀρχαίων φιλοσό-

(1) Ξενοφ. Ἑλλην. 2, 4, 42—43. (2) Περὶ τῆς μετ' Εὐκλείδην γραμματικῆς ἰδὲ Πλουτ. Ἀριστ. 1.

φων, οἷος ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ξενοφῶν καὶ ἄλλοι, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ θέλομεν εἰπεῖ. Τὸν χρηστότατον τοῦτον διδάσκαλον ἀπέκτειναν διὰ κωνείου οἱ ἄβουλοι Ἀθηναῖοι παραπεισθέντες παρὰ τῶν ἀθλίων συκοφαντῶν, οὓς ὅμως ἀπέκτειναν μετ' οὐ πολὺ μεταμεληθέντες, καὶ πολλὰ ἀγγήσαντες ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ σοφοῦ καὶ δικαίου διδασκάλου αὐτῶν.

Ἐν τούτῳ τῇ χρόνῳ ἐγένετο καὶ ἡ τοῦ Κῦρου ἐκστρατεία ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀρταξέρην, τὸν βασιλέα τῆς Περσίας, ὃν ἀπὸ πολλοῦ διενοεῖτο ὁ Κῦρος, νὰ ἐκθρονίσῃ καὶ νὰ βασιλεύσῃ αὐτός, πρὸς ὃ ἐπῆγε τοῦτον καὶ ἡ εὐνοῦσα καὶ ἀγαπῶσα αὐτὸν μάλλον ἢ τὸν βασιλεύοντα Ἀρταξέρην μήτηρ Παρύσατις. Τούτου ἕνεκα προσεποιεῖτο ὁ Κῦρος τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ προθυμώτατα τούτους ἐβοήθησε πολεμοῦντας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ, ὡς εἴπομεν, πολέμου, Προσέτι καὶ πολλοὺς τῶν δυνατῶν τῶν Ἑλλήνων προσεκτήσατο ὁ Κῦρος διὰ τῶν μεγαλοδωριῶν καὶ τῶν ἐρασμίων τρόπων ὑπὸ τῶν εἰρημέων δυνατῶν μάλιστα ἐβοηθήθη εἰς συλλογὴν 13,000 Ἑλλήνων μισθωτῶν, ὧν ἤρχε Κλέαρχος ὁ Σπαρτιάτης. Τούτους λοιπὸν ἔχων ὁ Κῦρος καὶ 70,000 Ἀσιανοὺς ἐπορεύετο ἄνω, προφασίζόμενος ὅτι θέλει νὰ ἐκβάλλῃ ἐκ τῆς χώρας τοὺς Πισίδας. Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν εἰς Θάψακον, ὅπου ὁ Κῦρος ἐδήλωσεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ὅτι ὁδεύει ἐπὶ τὸν βασιλέα, εἰς Βαβυλῶνα· καὶ διὰ μεγαλοπρεπῶν δώρων καὶ ὑποσχέσεων ἔπεισε τοὺς στρατιώτας νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ. Ἐφθασαν λοιπὸν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἐντεῦθεν πάλιν πορευόμενοι ἔτυχον τὸν στρατὸν τοῦ Ἀρταξέρξου παρὰ τὰ ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ Κούναξα, ὅπου μάχης φονικῆς γενομένης οἱ Ἑλληνες ἐνίκησαν τὸ καθ' αὐτοὺς καὶ ἐδίωκον, ἀλλ' ὁ Κῦρος ἰδὼν τὸν βασιλέα καὶ τὸ περὶ ἐκεῖνον στίφος ἐφορμᾷ καὶ μαχόμενος κατ' αὐτοῦ ἀκοντίζεται καὶ ἀποθνήσκει μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ὀλίγων ἀρίστων. Ὡς δὲ ἔπεσεν ὁ Κῦρος, εὐθὺς καὶ ὁ τούτου στρατὸς μετέστη πρὸς τὸν βασιλέα καταλιπὼν τοὺς Ἑλληνας νικῶντας καὶ περιμένοντας τὸν Κῦρον. Πρὸς τούτους μαθόντας τὸν θάνατον τούτου ἔπεμψεν ὁ Τισσαφέρνης κήρυκας περὶ παραδόσεως τῶν ὀπλων, οἱ δὲ γενναίως ἀντείπον. Εἶτα πάλιν ὁ Τισσαφέρνης ὑπεσχέθη ἐπ' ὀνόματι τοῦ βα-

σιλέως ν' ἀφήσῃ αὐτοὺς ὑποσπόνδους νὰ ἀπέλθωσιν· ὁ ἄπιστος
 ὁμως οὗτος σατράπης συλλαβὼν δολίως τοὺς στρατηγούς τῶν
 Ἑλλήνων καὶ δέσας ἀπέστειλεν εἰς τὸν βασιλέα, ὃς ἀπέσφαξεν
 αὐτούς. Νῦν οἱ Ἕλληνες περὶ τοὺς 10,000 ὄντες ἠπόρουσαν περὶ
 τοῦ πρακτέου καὶ ἀπηλπίζοντο· τότε ἀνέστη ὁ παρ' αὐτοῖς ὡς
 ἀπλοῦς στρατιώτης στρατεύων Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος· οὗτος διὰ
 συνετῶν παραινέσεων καὶ προτροπῶν ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς νὰ μὴ
 μένωσιν ἀδρανεῖς καὶ ἄθρομοι, ἀλλὰ διὰ τῶν ὅπλων προθύμως
 ν' ἀνοίξωσι τὴν πρὸς τὴν πατρίδα φέρουσαν ὁδόν. Οἱ Ἕλληνες
 πεισθέντες εὐθὺς ἐξέλεξαν ἄλλους τε στρατηγούς καὶ αὐτὸν τοῦ-
 τον τὸν Ξενοφῶντα καὶ ἤρξαντο τῆς πορείας· αὕτη δὲ ἐγένετο
 λίαν δυσχερής, διότι στερούμενοι οἱ Ἕλληνες ὁδηγῶν καὶ χω-
 ρογραφικῶν χαρτῶν, καὶ προσβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν πολεμίων
 διέβαινον ἐρήμους, ὄρη ὑπερύψηλα καὶ ἄδρατα, γηλόφους, χαρά-
 δρας, ποταμοὺς βαθεῖς καὶ ἀπόρους, καὶ δι' ἀγρίων καὶ πολε-
 μικῶν λαῶν. Ἀπαντας τοὺς εἰρημένους κινδύνους ὑπέστησαν οἱ
 Ἕλληνες διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ καρτερίας αὐτῶν καὶ διὰ τῆς φρο-
 νήσεως τοῦ στρατηγοῦ Ξενοφῶντος, ὅστις ὁδηγήσας αὐτοὺς ἔως
 εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν παρέδωκεν εἰς τὸν πρὸς τὸν Τισσαφέρνην
 καὶ Φαρνάβαζον πολεμοῦντα Θίβρωνα. Ἡ ἀπὸ τῆς Ἐφέσου
 μέχρι Κουνάξων ἀνάδασις τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡ ἐντεῦθεν μέ-
 χρι τοῦ Εὐξείνου ἑνδοξος κατάδασις τούτων διήρκεσεν ἑνιαυτὸν
 ἕνα καὶ μῆνας τρεῖς (1).

Τῶν χωρῶν ὧν ἤρχεν ὁ Κύρος σατράπης ἐπέμφθη ὁ Τισσα-
 φέρνης· οὗτος ἐζήτησε νὰ λάβῃ ὑπηκόους τοὺς ἐπὶ τῆς Ἀσίας
 Ἑλλήνας· οἱ δὲ θέλοντες τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἔπεμψαν
 πρέσβεις πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ὡς προστάτας τῆς Ἑλλά-
 δος περὶ βοήθειας. Οἱ δὲ ἔπεμψαν ἔτι 400 τὸν Θίβρωνα μετὰ
 στρατεύματος, τοῦτον ὁμως κατηγορηθέντα ἀντικατέστησαν τὸ
 ἐπιὸν ἔτος διὰ τοῦ Δερκυλλίδου, στρατηγοῦ συνετοῦ καὶ εὐτόλ-
 μου· οὗτος πολλὰς πόλεις ἐκούσας παρέλαβε καὶ πρὸς τὸν Φαρ-
 νάβαζον καὶ Τισσαφέρνην καλῶς ἐπολέμει, οἷτινες ἠναγκάσθη-
 σαν νὰ ποιήσωνται σπονδὰς ἔτι 397 πρὸς τὸν Δερκυλλίδαν

(1) Ἰδὲ Ξενοφ. Ἀνάβ. καὶ Διοδ. 14, 19, 31.

ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ νὰ ἀφήσῃ ὁ βασιλεὺς αὐτονόμους τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἐπειδὴ ὁμοως ἡγγέλθη εἰς τὴν Σπάρτην ὅτι οἱ σατράπαι δολίως παρεσκευάσαν μεζζονας δυνάμεις, ὅπως ἐκβάλωσι τοὺς Λακεδαιμονίους ἐκ τῆς Ἀσίας, οἱ Σπαρτιᾶται ἔπεμψαν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν βασιλέα Ἀγησίλαον, ὅστις πρὸ μικροῦ ἀνέλαθε τὴν βασιλείαν, παροραθέντος, συμπράξει τοῦ Λυσάνδρου, τοῦ Λεωτυχίδου, ὅστις ἐλέγετο οὐχὶ τοῦ Ἀγίδος, ἀλλὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου υἱός, ὃν ὁμοως ὁ Ἅγις ἀποθνήσκων ἀνεγνώρισεν ὡς ἴδιον υἱόν. Ἦν δὲ ὁ Ἀγησίλαος χωλὸς μὲν τὸν ἕνα πόδα, ἀνδρείος δὲ στρατηγὸς καὶ μηχανητικὸς καὶ φιλοτιμότατος, εἶπερ τις καὶ ἄλλο(1). Τοῦτον τὸν ἄνδρα ἔπεμψαν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐν ἔτει 396 μετὰ 8000 ἀνδρῶν, μετὰ τούτου δὲ ἡκολούθησε καὶ ὁ Λύσανδρος, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ὁ ὑπ' αὐτοῦ προστατευθεὶς Ἀγησίλαος θέλει ἐν πᾶσιν ὑπακούει αὐτῷ, ἀλλὰ ἀπατηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ ἀγανακτῶν τὸν στρατόν. Ὁ θαυμάσιος Ἀγησίλαος διενεοῖτο οὐ μόνον τὰς Ἑλληνίδας πόλεις νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τῶν Περσῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ προβῇ πολεμῶν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας καὶ συντρίψῃ τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως. Ἐνίκησε λοιπὸν μετὰ στρατηγικῆς συνέσεως τοὺς Πέρσας παρὰ τὰς Σάρδεϊς· ἐπὶ τῇ ἡττῇ ταύτῃ τῶν Περσῶν ἀγανακτήσας ὁ Δαρεῖος, καὶ νομίσας αἷτιον ταύτης τὸν Τισσαφέρην, ἔπεμψε τὸν Τιθραύστην καὶ ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· τὸν δὲ Ἀγησίλαον ἔπεισεν ὁ Τιθραύστης δοῦς καὶ 30 τάλαντα νὰ ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν Φρυγίαν τοῦ Φαρναδάζου. Ὁ Ἀγησίλαος λοιπὸν διήλασε καίων καὶ πορθῶν τὴν Φρυγίαν καὶ Βιθυνίαν, τὰς χώρας τοῦ Φαρναδάζου. Ἐν δὲ τῷ ἔαρι τοῦ 394 παρεσκευάζετο ν' ἀναβῇ ὅσον ἡδύνατο ἀνωτάτω, καὶ συντρίψῃ τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως(2), ἀλλ' ἠναγκάσθη ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων νὰ καταλίπῃ περίλυπος τὴν Ἀσίαν καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἧς τὰς ἐξοχωτέρας πόλεις παρώρμησαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης τὰ ὑπὸ τοῦ Τιθραύστου ἀποσταλέντα χρήματα.

(1) Ξενοφ. Ἑλλην. 3, 1—4. Ἰδὲ καὶ Ξενοφ. β. Ἀγησ. καὶ Πλουτ. Ἀγησ. (2) Ξενοφ. Ἑλλην. 3, 4, 1—15, καὶ 4, 1, 41.

Ὁ Τιθραύστης ἐννοήσας ὅτι ὁ Ἀγησίλαος βουλεύεται νὰ καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν Περσῶν, ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιτιθέειν Ἕλληνα μετὰ πολλῶν χρημάτων, ἵνα διὰ δωροδοκιῶν προαγάγῃ τὸ κατὰ τῶν πλεονεκτῶν Λακεδαιμονίων μῖσος τῶν ἐξοχωτέρων ἐν Ἑλλάδι πόλεων. Ἐκ τῶν χρημάτων ἔλαβον αἱ Θῆβαι, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος πλὴν τῶν Ἀθηναίων, αἵτινες ὁμῶς μετέσχον τῆς ἐπὶ τοὺς Λακεδαιμονίους γενομένης συμμαχίας τῶν εἰρημένων πόλεων. Ἀρχὴν δὲ ἔλαβεν ὁ πόλεμος τούτων ἀπὸ τινος ἔριδος τῶν Φωκέων πρὸς τοὺς Ὀπουντίους Λοκρούς, οὗς ἐδοθήθουν οἱ Θηβαῖοι. Ἐκ τούτου λαθόντες ἀφορμὴν οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξέπεμψαν τὸν Λύσανδρον εἰς τοὺς Φωκεῖς, παραγγείλαντες νὰ συλλέξῃ στράτευμα ἔκ τε τῶν Φωκέων καὶ τῶν κατ' ἐκείνα χωρίων, καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου θέλει ἐντύχει τὸν ἄγοντα τὸ κύριον τοῦ στρατοῦ Πausanίαν. Ὁ Λύσανδρος ἔστη ἐν τῇ Ἀλιάρτῃ, ὅπου δὲν ἀνέμεινε τὸν Πausanίαν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν στρατεύματος ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Θηβαίους, ὅφ' ὧν ἡττήθη καὶ ἔπεσε μαχόμενος· οὐ πολὺ ὕστερον ἀνεφάνη ὁ Πausanίας, ἀλλ' ὤκνησε νὰ ἀνανεώσῃ τὴν μάχην, ἠρκέσθη δὲ νὰ λάβῃ ὑποσπόνδους τοὺς νεκρούς, οὗς θάψας ἀπῆλθεν. Ἡ νίκη αὕτη περιποιήσατο πολλὰς καὶ ἄλλας πόλεις τῇ εἰρημένῃ συμμαχίᾳ, ἥς ὁρμητήριον κατὰ τῆς Πελοποννήσου κατέστη ἡ Κόρινθος, ἐξ ἧς καὶ ὁ μέχρι τοῦ 387 πολεμηθεὶς πόλεμος Κορινθιακὸς ἐκλήθη.

Περὶ τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου.

§. 53. Ὅρωντες οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν πρὸς αὐτοὺς σύστασιν πολλῶν πόλεων ἔπεμψαν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον παραγγείλαντες νὰ βοηθήσῃ ὡς τάχιστα τῇ πατρίδι. Ὁ Ἀγησίλαος εὐθὺς ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς Φρυγίας, καὶ διαδὰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐπορεύθη τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἣν ὁ βασιλεὺς, ὅτε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐξεστράτευσεν. Ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ τῶν Περσῶν στόλος ναυαρχούμενος ὑπὸ τοῦ Φαρναβάζου καὶ τοῦ Κόνωνος διέφθειραν περὶ τὴν Κνίδον τὸν στόλον τῶν Λακεδαιμονίων, οὗ ναύαρχος ἦν ὁ Πείσανδρος, ὃς ἔπεσε λαμπρῶς μαχόμενος καὶ πεντῇ

κοντα τριήρεις τῶν Λακεδαιμονίων ἔλαβον οἱ περὶ τὸν Κόνωνα. Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύτην ἐξεβλήθησαν οἱ ἄρμισταὶ καὶ αἱ φρουραὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἐξ ἀπασῶν τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων καὶ τῶν παρακειμένων νήσων. Ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπώλεσαν τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν διὰ τοῦ Κόνωνος, ὃς τις καταπλεύσας εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀνφοκοδόμησε χρήμασι τῶν Περσῶν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Ὁ Ἀγησίλαος ἐνέτυχε τὸ στράτευμα τῶν πολεμίων εἰς τὸ κατὰ τὴν Κορώνειαν πεδίον, ὅπου μάχης φονικῆς γενομένης ἔτει 394, ἐνίκησε μὲν οὗτος, ἀλλὰ τοσοῦτον κατεπονήθη, ὥστε εὐθὺς ἀπέπλευσεν οἴκαδε.

Ἐν τούτοις ὁ πόλεμος διετέλει ἔτι ἑπτὰ ἔτη πολεμούμενος καὶ ἐνίκων κατὰ γῆν μὲν οἱ Λακεδαιμόνιοι, κατὰ θάλασσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες συμπράξει τῶν Περσῶν διεπόρθουν καὶ ἐδύοντο τὰ παραθαλάσσια τῆς Λακωνικῆς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι βαρέως φέροντες τὴν ἀπώλειαν τῆς ἡγεμονίας ἔπεμψαν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν Ἀνταλκίδαν, ἄνδρα ἐπιτήδειον καὶ πανοῦργον, ὅπως ποιήσῃ συμπράξει τοῦ Σατραπῆος Τιριβάζου εἰρήνην πρὸς τὸν βασιλέα. Οἱ λόγοι τοῦ Ἀνταλκίδου τοσοῦτον ἤρσαν εἰς τὸν Τιριβάζον ὥς τε οὗτος τὸν Κόνωνα τὸν φοβερόν πολεμίων τῶν Λακεδαιμονίων συλλαβὼν καθεῖρξεν, ἀνέβη δὲ εἰς τὰ Σοῦσα, ἵνα πείσῃ τὸν βασιλέα· ἀλλ' οὗτος τὸ μὲν πρῶτον δὲν ἐπείσθη καὶ ὁ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας πόλεμος ἐπολεμεῖτο, ἀλλ' ὅτε πάλιν τὸ δεύτερον ἀπεστάλη ὁ αὐτὸς Ἀνταλκίδας εἰς τὴν Ἀσίαν ἔτει 388, τότε ὁ βασιλεὺς συμπράξει πάλιν τοῦ εὐνοοῦντος τὸν Ἀνταλκίδαν Τιριβάζου ἐπείσθη νὰ ποιήσῃ εἰρήνην, ὥς ὁ Ἀνταλκίδας ἐδίδασκεν. Ὁ Τιριβάζος παρήγγειλεν εἰς τοὺς περὶ εἰρήνης πεμφθέντας πρέσβεις καὶ ἐξ ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων ν' ἀκούσωσιν ἣν ὁ βασιλεὺς, ὥς τις κρατερὸς κύριος, κατέπεμψεν εἰρήνην. Κατὰ ταύτην αἱ μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις καὶ αἱ νῆσοι Κλαζομεναὶ καὶ Κύπρος ἀφίνονται εἰς τὸν βασιλέα, αἱ δὲ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις μικραὶ καὶ μεγάλαι γίνονται αὐτόνομοι πλὴν Λήμνου καὶ Ἰμβροῦ καὶ Σκύρου, αὗται ὥς καὶ τὰ πρῶτά εἰσι τῶν Ἀθηναίων· ἡπεῖλει δὲ ὁ βασιλεὺς τοὺς μὴ δεχομέ-

νους ταύτην τὴν εἰρήνην νὰ πολεμήσῃ μετὰ τῶν ἀποδεχομένων καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ διὰ χρημάτων.

Ἐργάται τῆς ἐν ἔτει 387 π. Χ. γενομένης ἀτίμου Ἀνταλκιδείου εἰρήνης ταύτης, ἣν Πλούταρχος δικαίως ἀποκαλεῖ ὕβριν τῆς Ἑλλάδος, ἐγένοντο οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἐς ἀνάγκησιν ἧς ἀπώλεσαν ἡγεμονίας προθύμως παρέδωκαν τὰς Ἑλληνικάς πόλεις εἰς τὸν βασιλέα, καὶ παρέσχον τοῦτῃ τὴν ἀφορμὴν νὰ ἀναμειγνύηται, ὥςτις ἰσχυρὸς διαιτητής, εἰς τὰ Ἑλληνικά, καὶ νὰ διαλύῃ τὰς διαφόρους τῶν Ἑλλήνων ἔριδας (1).

Κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κληθέντα τοῦτον πόλεμον ἐγένετο μεταβολὴ τις τῶν πολεμικῶν τῶν Ἑλλήνων. Οἶδαμεν ὅτι πρότερον οἱ ἔχοντες καὶ οἱ κτηματικοὶ μετεῖχον τῶν ἀρχῶν καὶ ἀπετέλουν ἐν πολέμῳ τὸ κύριον τοῦ στρατοῦ, τοὺς ὀπλίτας· σὺν τῇ χρόνῳ δέ, διαφθαρέντων τῶν πραγμάτων, οὗτοι μὲν ἀπέσχον τοῦ πολέμου, ἀντὶ δὲ τούτων εἰσέχθησαν οἱ μισθωτοί, οἳ τινες ἀπὸ τοῦ τέλους μάλιστα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπηρέτουν ἐπὶ μισθῷ οὐ μόνον τοῖς Ἑλλησιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Πέρσαις· τῶν μισθωτῶν στρατηγοὶ καὶ ἡγεμόνες ἐγίνοντο οἱ ἀγχινούστεροι τούτων καὶ τολμηρότεροι, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ ἐξ Ἀθηνῶν ὀνομαστός Ἰφικράτης, οὗτινος πολὺ ἐπῆνεῖτο ἢ τε στρατηγικὴ ἀγχίνοια καὶ ἡ ἐμπειρία τῶν πολεμικῶν. Οὗτος ἐξεῦρε νέον εἶδος πολεμικοῦ, ὅπερ μετεῖχε τοῦ τε ὀπλητικοῦ καὶ τῶν φιλῶν· διότι πρὸς μὲν τούτους ὁμοίαζε κατὰ τὴν ταχύτητα καὶ τὸ εὐκίνητον, πρὸς δὲ τοὺς ὀπλίτας κατὰ τὸ μάχεσθαι ἐν πυκνῇ φάλαγγι. Οἱ τοῦ Ἰφικράτους συχνὰ ἐγυμνάζοντο καὶ ἤσκουν τὰ πολεμικά, καὶ ἐπιμελῶς καθ' ἑκάστην ἐδιδάσκοντο ἐξελιγμούς, ἐπιστροφάς, πυκνώσεις, συνασπισμούς καὶ ἄλλας στρατιωτικὰς τάξεις, δι' ὧν πολὺ ἐν πολέμῳ ἐξέπλησσον οὗτοι καὶ ἐθροῦβουν τοὺς πολεμίους. Χάριν τῆς εὐκινήσιας τῶν στρατιωτῶν ὁ Ἰφικράτης κατεσκεύασε τὰ ὅπλα τῶν μισθωτῶν ἐπιτήδεια εἰς τὰς πολεμικὰς κινήσεις, διότι τὰ μὲν ἀγχέμαχα τούτων ὅπλα ἦσαν ἐλαφρότερα παρὰ πρότερον, τὰ δὲ ἐπιθετικά μα

(1) Ξενοφ. Ἑλλην. 5,1, 31. Εἰ δεῖ τὴν τῆς Ἑλλάδος ὕβριν καὶ προσίαν εἰρήνην καλεῖν Πλουτ. Ἀρταξέρ. 21 καὶ Ἀγγισίλ. 23.

κρότερα· οἷον ἔφερον οὗτοι μικράν καὶ κούφην ἀσπίδα, ἣν πέλ-
την ἐκάλουν, ἐξ ἧς καὶ οὗτοι πελτασταὶ ἐκαλοῦντο, θώρακα δὲ
ἐφόρουσαν λινοῦν οὐχὶ δὲ χαλκοῦν καὶ ὑπόδεσιν ἐλαφράν, τὰ δόρα-
τα ὁμως καὶ τὰ ξίφη αὐτῶν ἦσαν σχεδὸν διπλάσια. Πολλὰ δὲ
καὶ ἄλλα χρήσιμα εἰς τοὺς πολέμους ἐπενόησεν ὁ Ἰφικράτης,
ιδίᾳ δὲ πολὺ ἐπηγεῖτο καὶ ἐθαυμάζετο ἡ τῶν μισθωτῶν τοῦ
Ἰφικράτους πειθαρχία καὶ ἡ ἐν πολέμῳ τῶν παραγγελιῶν ἀ-
κριβής ἐκτέλεσις.

Ἡ εἰς μικρὰς αὐτονόμους πολιτείας διαίρεσις τῶν ἐν Ἑλλάδι
πόλεων πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τῆς
Σπάρτης, ἥτις ὁμως ταχέως ἀπέβη τυραννικὴ καὶ βιαία. Οἱ Λα-
κεδαιμόνιοι ἐξεστράτευσαν ἐπὶ τὴν Μαντινείαν, καὶ ἡγάγκασαν
τοὺς Μαντινεῖς νὰ χρημνίσωσι τὴν πόλιν καὶ νὰ διοικισθῶσι
τετραχῇ κατὰ κώμας, ὥς τὸ παλαιὸν ᾤκουν. Ὡσαύτως ἡγάγ-
κασαν καὶ τοὺς Φλιασίους νὰ καταδεχθῶσι τοὺς φυγάδας. Προσ-
έτι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐταπείνωσαν τὴν ἐπὶ τῆς Θράκης δυνατὴν
πόλιν Ὀλυνθον. Αὕτη ἐγένετο μετὰ τὰ περσικὰ διὰ τοῦ ἐμπο-
ρίου καὶ τῆς ναυτιλίας μεγάλη καὶ εὐδαίμων· προσηγάγετο
πολλὰς καὶ μεγάλας περὶ αὐτὴν Ἑλληνικὰς πόλεις· καὶ ἄλλας
πόλεις τῆς Μακεδονίας προσέλαθεν, ὥστε κατέστησεν αὐτοῦ μι-
κράν ἡγεμονίαν. Ἐπὶ ταύτην λοιπὸν ἐπορεύθησαν οἱ Λακεδαιμό-
νιοι ἔτει 382, πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἀποσταλέντων πρέσβεων ἐκ τῆς
Ἀκάνθου καὶ Ἀπολλωνίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας
Ἀμύντου, ἵνα ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Ὀ-
λυνθιοὶ ἐπὶ τρία ἔτη πολιορκούμενοι ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἐρ-
ρωμένως ἐπολέμουν καὶ ἡμύνοντο, κακῶς ὁμως ἔχοντες ὑπὸ
τοῦ λιμοῦ ἡναγκάσθησαν νὰ ποιήσωσι συνθήκας πρὸς τοὺς Λα-
κεδαιμονίους, καθ' ἃς κατέλιπον τὰς κατακτήσεις αὐτῶν καὶ ἡκο-
λούθουν ἐν πολέμῳ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἐν ᾧ δὲ ἐπολεμεῖτο ὁ πρὸς Ὀλυνθίου πόλεμος ὁ ἐκ Σπάρ-
της Φοιδίδας πορευόμενος μετὰ στρατοῦ διὰ τῆς Βοιωτίας ἐπὶ τὴν
Ὀλυνθον ἔστη ἔξωθεν τῶν Θηβῶν καὶ ἐστρατοπέδευσεν. Ἐν τῇ
πόλει ἐστασίαζον τότε οἱ ἀριστοκρατικοὶ πρὸς τοὺς δημοκρατικούς·
ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν Λεοντιάδης πρὸς κατάληψιν τῆς
τυραννίδος ἦλθε πρὸς τὸν Φοιδίδαν καὶ παρώρμησε τοῦτον νὰ

καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολιν. Ὁ Φοιβίδας προθύμως ἐδέχθη, καὶ εἰσαχθεὶς εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ Λεοντιάδου κατέσχευεν ἔτει 382 τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν, τὸν ἀρχηγὸν τῶν δημοκρατικῶν καθεῖρξεν. Ἡ Ἑλλὰς ἅπασα ἡγανάκτησεν ἐπὶ τῇ παρασπόνδῳ ταύτῃ πράξει. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μετεκάλεσαν μὲν τὸν Φοιβίδαν καὶ χρήμασιν ἐζημίωσαν αὐτόν, διότι ἄνευ προσταγῆς τῆς πόλεως ἔπραξε ταῦτα, ἀλλὰ διετέλουν κατέχοντες τὴν ἀκρόπολιν· ἐγκατέστησαν ἐν ταῖς Θήβαις τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἐφυγάδευσαν τοὺς δημοκρατικούς, τὸν δὲ Ἰσμηνίαν δικάσαντες ὠκισαὶ ἐκ Λακεδαίμονος καὶ τῶν συμμάχων κατεδίκαναν εἰς θάνατον (1).

Περὶ τοῦ Βοιωτικοῦ πολέμου

§. 54. Τῶν ἐν Θήβαις ὀλιγαρχικῶν προΐστατο ὁ Λεοντιάδης καὶ δύο πολέμαρχοι, ὁ Ἀρχίας καὶ ὁ Φίλιππος· οὗτοι ἐφυγάδευσαν πολλοὺς τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν περὶ τοὺς 400 κατέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Πελοπίδας, ὃς τις καὶ τοι νεώτατος παρώρμα τοὺς ἄλλους νὰ ἐλευθερώσῃσι τὰς Θήβας. Οὗτοι λοιπὸν πεισθέντες ἔπεμψαν κρύφα πρὸς τοὺς ἐν Θήβαις φίλους καὶ ἐδῆλωσαν αὐτοῖς τὰ δεδογμένα· οἱ δὲ συνεπύχουν καὶ ὑπέσχοντο ὁ μὲν γραμματεὺς τῶν πολεμάρχων Φυλλίδας νὰ προσκαλέσῃ εἰς δεῖπνον τοὺς πολεμάρχους καθ' ἣν ἐσπέραν ἔμελλον οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν καὶ Μέλωνα νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, ὁ δὲ Χάρων νὰ παράσχη αὐτοῖς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Οἱ φυγάδες λοιπὸν ἐξ Ἀθηναίων ἐξορμήσαντες ἔστησαν ἐν τοῖς μεθορίοις· δώδεκα δὲ ἐκ τούτων οἱ ἐπιτηδεύοντες, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Πελοπίδας, ὁ Μέλων καὶ ἄλλοι ἐξ ἐπιφανῶν οἰκων ἄνδρες, φορέσαντες ἐσθῆτας γεωργῶν καὶ θηρευτικὰ ὄργανα ἔχοντες, ἵνα μὴ ὑποπτευθῶσι, παρεισῆλθον ἐν νυκτὶ χειμερινῇ ἄλλοι ἄλλοθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέλυσαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χάρωνος, ὅπου παρσκευάζοντο εἰς τὸ ἔργον. Ἐν τούτῳ ὁ Ἀρχίας προσέταξε τὸν Χάρωνα δι' ὑπηρέτου νὰ προσέλθῃ εἰς αὐτόν. Οὗτος μετέβη παραχρῆμα καὶ πρὸ τῶν θυρῶν

(1) Ἰδὲ Ξενοφ. Ἑλλην. 5. 2. 25—37 καὶ Διοδ. 15, 30.

τῆς οἰκίας τοῦ Ἀρχίου ἡρωτήθη παρὰ τούτου, παρόντος καὶ τοῦ Φυλλίδου. «Ἦκουσα, ὦ Χάρων, ὅτι τινὲς τῶν φυγάδων κρύπτονται ἐν τῇ πόλει, καὶ βοηθοῦνται ὑπὸ τινων τῶν πολιτῶν.» Ὁ Χάρων καθυσύχασε τὸν Ἀρχίαν ὑποσχεθεὶς αὐτῷ ὅτι ἐπιμελῶς θέλει ἐξετάσει. Ὁ Φυλλίδας ἐπήνεσε τὴν προθυμίαν τοῦ Χάρωνος, καὶ ἐπαναγαγὼν τὸν Ἀρχίαν εἰς τὸ συμπόσιον κατήνεγκεν αὐτὸν εἰς πότον πολύν· ἅμα δὲ ὑπέσχετο αὐτῷ νὰ εἰσαγάγῃ ταχέως καὶ ἑταίρας. Ἐν τούτῳ ἦλθέ τις ἐξ Ἀθηναίων κομίζων πρὸς τὸν Ἀρχίαν ἐπιστολὴν δηλοῦσαν σαφῶς πάντα τὰ τῆς συνωμοσίας, καὶ εἶπεν εἰς τὸν Ἀρχίαν εὐθύς ν' ἀναγνώσῃ αὐτήν, διότι περὶ σπουδαίων τινῶν αὕτη δηλοῖ· ὁ δ' Ἀρχίας μεθῶν εἶπε μειδιάσας. «Ἐς αὖριον τὰ σπουδαῖα.» καὶ ὑπέβαλε τὴν ἐπιστολὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον. Ὅτε δὲ ἐγένοντο οἱ πολέμαρχοι ἐκλελυμένοι καὶ κάτοινοι εἰσῆχθησαν καὶ αἱ ἑταῖραι· ἦσαν δὲ αὗται οἱ περὶ τὸν Μέλωνα, οἳ τινες ἐφόρουσαν ἄνω τῶν θωράκων γυναικείας ἐσθῆτας καὶ δασεῖς στεφάνους ἐλάτης καὶ πεύκης, εἰσελθόντες λοιπὸν οὗτοι ἐπέπεσον ξιφῆρεις ἐπὶ τοὺς πολεμάρχους καὶ ἀπέκτειναν. Τότε ὁ Φυλλίδας προσλαβὼν τοὺς περὶ τὸν Πελοπίδαν ἐπορεύθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Λεοντιάδου, ὃν οὐχὶ εὐχερῶς ἀπέκτεινεν ὁ Πελοπίδας. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ περὶ τὸν Μέλωνα ἠνέφξαν τὸ δεσμωτήριον, ἀπέλυσαν τοὺς δεσμώτας καὶ ὥπλισαν, ἔπεμψαν δὲ καὶ ἱππεῖς πρὸς τοὺς μείναντας εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἀττικῆς φυγάδας, ἐκάλουν δὲ καὶ τοὺς ἄλλους πολίτας εἰς ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, κηρύσσοντες ἐνταυτῇ ὅτι ἀπέθανον οἱ τύραννοι· προσῆλθον πολλοὶ πολῖται πρόθυμοι καὶ ὥπλιζοντο ἐκ τῶν ἀναβῆρχθέντων ὅπλοποιείων, προσῆλθον δὲ καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Γοργίδας μεθ' ὧν εἶχον ἡσυχασμένων ἀνδρῶν εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως, ἧτις ἦν μεστὴ βοῆς, θορύβου, φόβου καὶ ταραχῆς. Οἱ δὲ τὴν Καδμείαν κατέχοντες ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὸ κήρυγμα καὶ τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν πολιτῶν ἠσύχαζον. Ἀμα δ' ἐγένετο ἡμέρα παρῆσαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς οἱ φυγάδες ὥπλισμένοι καὶ συνηθροίσθη ὁ δῆμος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου εἰσῆχθησαν ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Γοργίδας, τούτους ἐστεμμένους καὶ παρακαλοῦντας τοὺς πολίτας εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος μετὰ κρότου καὶ βοῆς

ἐδέχθησαν ὡς εὐεργέτας καὶ σωτῆρας. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἐξελέχθησαν βριωτάρχαι ὁ Πελοπίδας, ὁ Μέλων καὶ ὁ Χάρων. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ προσῆλθον βοηθοὶ καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων καὶ 5,000 Ἀθηναίων, ὥστε τὸ πλῆθος αὐτῶν ἐγένετο περὶ τὰς 10,000 ὁπλιτῶν καὶ 2,000 ἱππέων, οἱ πολέμαρχοι ἤρξαντο νὰ προσβάλωσι τὴν ἀκρόπολιν, οἱ δὲ ἐν αὐτῇ φρουροὶ φοβηθέντες εἶπον ὅτι παραδιδοῦσι τὴν ἀκρόπολιν, ἂν ἀφῆσωσιν αὐτοὺς ἀσφαλῶς καὶ μετὰ τῶν ὅπλων ν' ἀπέλθωσιν. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἄσμενοι ἔδωκαν αὐτοῖς ὅσα ἀπῆτουν, καὶ ὅρκους ὁμόσαντες ἐξέπεμψαν.

Ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου αἱ Θῆβαι προΐστανται πάλιν τῶν ἐν Βοιωτίᾳ καὶ πρωτεύουσι τῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων. Ἦσαν μὲν οἱ Θηβαῖοι ῥωμαλέοι καὶ ἡ τούτων χώρα εὐάνδρος, ὡς καὶ πᾶσα ἡ Βοιωτία, ἀλλ' ἦσαν ἡδυπαθεῖς καὶ παχυλοὶ καὶ ἡ τούτων νωβρότης ἦν παροιμιώδης. Οἱ Θηβαῖοι μάλιστα εἶχον ὄνομα κακὸν διὰ τε τὴν ἐν τοῖς Μηδικοῖς κακὴν διαγωγὴν καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς ἀπαρδειγμάτιστον ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν· ἀλλ' ἤδη δύο μεγάλοι ἐκ Θηβῶν ἄνδρες ἐξαίρουσι τὰς Θήβας καὶ ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τινα χρόνον ἀναδεικνύουσιν· ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας. Ἀμφότεροι δὲ οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν ἐξ ἐπιφανῶν τῶν ἐν Θήβαις οἰκων, ἀλλ' ὁ μὲν τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἦν πτωχός, ὁ δὲ τοῦ Πελοπίδου πλούσιος. Ἀμφότεροι ἦσαν ἐκ παίδων φίλτατοι φίλοι καὶ καλῶς ἐξετράφησαν καὶ ἐπαιδεύθησαν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ ἀγωγὴν· ὁ μὲν Πελοπίδας ἐβίου βίον κοινονικόν, ἔγγμε πλουσίαν γυναῖκα, ἐξ ἧς ἐγένοντο καὶ παῖδες, διέτριβε περὶ τὰς παλαιάστρας καὶ τὰ γυμνάσια καὶ τὰ κυνηγέσια· ὁ δὲ Ἐπαμεινώνδας διῆγε μονότροπον καὶ φιλόσοφον βίον· ἐγένετο ἀχροατῆς τοῦ πυθαγορείου Λύσιδος καὶ ὁπαδὸς τῆς πυθαγορείου σχολῆς, ἐξ ἧς ἐκτῆσατο τὸ ἐν ταῖς κρίσεσιν αὐτοῦ καθαρὸν καὶ εἰλικρινές, καὶ τὸ ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἔργοις ἀτάραχον καὶ ἔμπεδον· ἐκ τῆς φιλοσοφίας ἐγένετο οὗτος ἄκρος ἐραστὴς τοῦ δικαίου καὶ πρόθυμος ἐκπληρωτῆς τῶν τε πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τῶν πρὸς τοὺς συμπολίτας καθηκόντων. Τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐπηγεῖτο ἡ δύναμις τοῦ λόγου, ἡ τῶν Ἑλληνικῶν

πραγμάτων πείρα καὶ ἡ στρατηγική. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐγένετο ὁμολογεμένως ὁ ἐξοχώτερος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ στρατηγῶν τοῦ Ἀγησίλαου, τοῦ Ἰφικράτους καὶ τοῦ Χαθρίου, Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπενόησε τάξεις πολεμικάς, αἱ ἐμιμήθησαν οἱ μετ' αὐτὸν ὀνομαστοὶ στρατηγοὶ ἄνδρες καὶ ἡγεμόνες καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων. Ἀμφότεροι οἱ εἰρημένοι ὅτε ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας μέγιστον ἀπ' ἀρχῆς ἡράσθησαν ἔρωτα τοῦ ἰδεῖν τὴν πατρίδα, κατὰ Πλούταρχον, λαμπροτάτην καὶ μεγίστην ἐφ' ἑαυτῶν γενομένην (1).

Ἀκούσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν ἐν Θήβαις ἐπανάστασιν παραχρῆμα ἔπεμψαν εἰς τὴν Βοιωτίαν βοηθὸν τῶν ἐν τῇ ἀκρόπολει τὸν βασιλέα Κλεόμβροτον. Ἐπειδὴ ὁμοῦ οὗτος ἔμαθεν ὅτι ἡ ἀκρόπολις παρεδόθη, κατέλιπεν εἰς Θεσπιάς ἀρμοστήν τὸν Σφοδρίαν μετὰ ὀλίγων στρατιωτῶν καὶ ἐπέστρεψεν οἴκαδε· ὁ δὲ Σφοδρίας ἄβουλος ὢν παρώξυνε τοὺς Ἀθηναίους δι' αἰφνιδίου καὶ νυκτερινῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπως καταλάβῃ ἄφρουρον τὸν Πειραιᾶ, νὰ γένωνται πρόθυμοι σύμμαχοι τῶν Θηβαίων. Οἱ Λακεδαιμόνιοι τρεῖς εἰσέδαλον εἰς τὴν Βοιωτίαν τῶν 378, 377 καὶ 376, κακουργοῦντες τὴν χώραν· οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐν ταῖς πρὸς τούτους συμπλοκαῖς καὶ συγκρούσεσιν ἐδιδάσκοντο καὶ ἤσχοῦντο τὰ πολεμικά, καὶ θαρβύλαεώτεροι ἐγίνοντο, διὸ καὶ εἰς τὸν Ἀγησίλαον τετρωμένον ἐπιστρέψαντα ἐκ Βοιωτίας ὁ Ἀνταλκίδας· «καλὰ διδασκάλια, εἶπε, παρὰ Θηβαίων ἀπολαμβάνεις, διδάξας αὐτοὺς μὴ βουλομένους μάχεσθαι». Πρὸς πάσας τὰς ἐπιχειρήσεις οἱ Θηβαῖοι ἐβοηθοῦντο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες οὐκ ἄσημον παρεσκεύασαν ναυτικὴν δύναμιν· προσηγάγοντο οὗτοι πάλιν συμμάχους τὰς ἀπ' αὐτῶν ἀποστάσας Ἑλληνικὰς νήσους· ὁμολογήσαντες νὰ ἔχωσι μὲν ἡγεμόνας τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ νὰ ᾧσιν αὐτόνομοι καὶ ἐν ταῖς κοινῇ συνεδρίῳ νὰ ἔχωσι δικαίωμα ἴσης ψήφου, καὶ νὰ συντελῶσιν εἰς διατήρησιν κοινοῦ στόλου· ἀπετελέσθη λοιπὸν ὁμοσπονδία ἐκ πέντε καὶ ἐβδόμηκοντα πόλεων. Δύο ἔτη αἱ τριήρεις τῶν Ἀθηναίων ἔπλεον ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ οὐδεὶς τῶν Σπαρτιατῶν

(1) Πλουτ., 6'. Πελοπ. 4.

ετόλμησε νὰ ἀντιστῇ εἰς αὐτάς. Ἐν ἔτει δὲ 376 ἀντεπέπλευσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμμάχων ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους, ὧν ναύαρχος ἦν ὁ Χαθρίας, ἀλλ' ἠττήθησαν ναυμαχήσαντες παρὰ τὴν Νάξον, καὶ πάλιν παρὰ τὴν Λευκάδα ἔτει 375 ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὧν ἐναυάρχει ὁ τοῦ Κόνωνος υἱὸς Τιμόθεος.

Περὶ τοῦτον τὸν χρόνον πολὺ ἐκακώθησαν ἢ τε Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι ὑπὸ τε τῶν ἐρίδων καὶ τῶν στάσεων τοῦ δήμου πρὸς τοὺς δυνατοὺς καὶ ὑπὸ σεισμῶν καὶ κατακλυσμῶν μεγάλων καὶ ἀπίστων, ἐξ ὧν πολλοὶ ἀπώλοντο ἄνθρωποι καὶ πόλεις, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ αἱ ἐν Ἀχαΐᾳ πόλεις Βούρα καὶ ἡ μέγιστον πρὸ τοῦ σεισμοῦ ἀξίωμα ἔχουσα τῶν κατὰ τὴν Ἀχαΐαν πόλεων Ἐλίκη, ἥτις κατεκλύσθη ὑπὸ τῆς θαλάσσης μετεώρου γενομένης ἐν ἔτει 373 (1).

Ἐπειδὴ οἱ Θηβαῖοι κατέστρεψαν τὰς ἐν Βοιωτίᾳ φίλας καὶ πιστάς τῶν Ἀθηναίων Ἠλαταιάς καὶ Θεσπιάς, ἐστράτευσαν δὲ καὶ εἰς τὴν Φωκίδα, οἱ Ἀθηναῖοι ἀγανακτήσαντες ἔπεμψαν πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην περὶ εἰρήνης· ἐν τῇ Σπάρτῃ συνήλθον καὶ ἐξ ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων πρέσβεις καὶ ἐκ τῶν Θηβῶν. ἅπαντες οὗτοι συνωμολόγησαν εἰρήνην ἐν ἔτει 374, ἧς βάσις ἦν ἡ Ἀνταλκίδειος. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ὁμῶς ἀντεῖπε πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὑπὲρ τῶν Θηβαίων, διότι οὗτοι ἔμελλον ν' ἀπολέσωσιν ἢν ἀνέκτησαν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν τῆς Βοιωτίας πόλεων· παρακαλούμενος ὁμῶς ὑπὸ τῶν ἄλλων, εἶπεν ὅτι ἀποδέχεται, ἂν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἀφήσωσιν αὐτονόμους τὰς ἐν τῇ Λακωνικῇ πόλεις. Ὁ Ἀγησίλαος ὀργισθεὶς ἐξήλειψεν ἐκ τῶν σπονδῶν τοὺς Θηβαίους.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἐν τῇ Φωκίδι ὄντα βασιλέα Κλεόμβροτον νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τοὺς Θηβαίους· ὁ δὲ παραχρῆμα εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν ἄγων ὀπλίτας μυρίους, ἐν οἷς ἦσαν τέσσαρες χιλιᾶδες ὀπλίται καὶ χίλιοι ἵππεῖς Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰ Λεῶκτρα ἐπὶ ὠψώματος. Οἱ Θηβαῖοι μόνους συμμάχους ἔχοντες τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τούτους ὑπόπτους ἀντεπεξῆλθον περὶ τοὺς 6000 ὄντες καὶ ἐστρατοπέ-

(1) Διοδ. 15, 48,

δευσαν ἀπαντικρὺ τῶν Λακεδαιμονίων· ἐστρατηγοῦντο δ' οὗτοι ὑπὸ τῶν δύο ἐνδόξων στρατηγῶν τοῦ Πελοπίδου, ὅστις ἡγεῖτο τοῦ φιλοτίμου ἱεροῦ λόχου, καὶ τοῦ Ἑπαμεινώνδου, οὗτινος ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σύνεσις ἐν παντὶ πολὺ ἐνεθάρρουνεν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ Ἑπαμεινώνδας ἐξάγων τὸ στράτευμα καὶ ἀκούσας, ὅτι ἀπαίσιος οἰωνὸς φανεῖς ἐθορύβητε τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἐκπορευομένους Θηβαίους, ἐξεφώνησε τὸν τοῦ Ὀμήρου στίχον.

Εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Ἐν Λεύκτροις λοιπὸν μηνὶ ἰουλίῳ τοῦ 377 ἐγένετο φονικὴ μάχη, καθ' ἣν κατὰ κράτος ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι τοὺς Λακεδαιμονίους, οἵτινες καὶ ἄνδρας Σπαρτιάτας πολλοὺς καὶ ἐπισήμους ἀπώλεσαν καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Κλεόμβροτον. Τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην ἤραντο οἱ Θηβαῖοι διὰ τῆς συνέσεως τῶν στρατηγῶν, διὰ τῆς ἀνδρείας τοῦ ἱεροῦ λόχου, διὰ τοῦ ἀξιολόγου ἱππικοῦ, μάλιστα δὲ διὰ τῆς ἐν τῇ μάχῃ εἰς λοξὴν φάλαγγα ὑπὸ τοῦ Ἑπαμεινώνδου παρατάξεως τῶν Θηβαίων (1).

(1) Πρὸς χάριν τῶν φιλοτίμως τὴν ἱστορίαν μελετώντων καλὸν ἐνομίσαμεν νὰ προσθέσωμεν ὧδε βραχέα τινα περὶ τῆς λοξῆς φάλαγγος, ἧς χρῆσις ἐγένετο καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις καὶ ὀνομαστοῖς στρατηγοῖς. Ἦν δὲ ἡ εἰρημένη τάξις τοιαύτη τις. Τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας εἰς βάθος 50 ἀνδρῶν συντεταγμένον ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς δυνάμεως καὶ κατ' οὐρὰν ἔχον τὸν ἱερὸν λόχον τοῦ Πελοπίδου ἀντέταξεν ὁ Ἑπαμεινώνδας εἰς τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων, ὧν αἱ ἐνωματῖαι ἦσαν συντεταγμέναι κατὰ τρεῖς στίχους, εἰς δώδεκα τὸ βάθος, καὶ ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ Κλεόμβροτος· τὸ δὲ ἕτερον κέρας ἐκ τῶν ἀσθενεστάτων ἀποτελούμενον παρέταξε κατὰ στίχον (εἰς παράταξιν) οὐ τὸ βάθος ἄδηλον. Τὸ δὲ παράγγελμα τοῦ Ἑπαμεινώνδου ἦν τὸ μὲν ἱππικὸν τῶν Θηβαίων ἐπιτηδεύτερον ὢν τοῦ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἐκ τῶν συχνῶν πολέμων πρὸς τοὺς πολεμίους πολὺ ἡσκημένον νὰ ἐπιτεθῇ ἐπὶ τὸ προτεταγμένον ἱππικὸν τῆς φάλαγγος τοῦ Κλεομβρότου, μετὰ δὲ τοῦ ἱππικοῦ νὰ ἐπιτεθῶσι καὶ οἱ λοιποὶ ὀπλίται τοῦ εὐωνύμου, οἱ δὲ τοῦ δεξιοῦ κέρατος νὰ μὴ συνεπιτεθῶσιν, ἀλλὰ νὰ υποχωρῶσιν ἐν τῇ μάχῃ. Κατὰ τὸ παράγγελμα λοιπὸν τοῦ Ἑπαμεινώνδου ἐπιπεσόντες οἱ τῶν Θηβαίων ἱππεῖς ἔτρεψαν τοὺς τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες φεύγοντες ἐπέπεσον εἰς τοὺς ἐαυτῶν ὀπλίτας τοῦ Κλεομβρότου μικρὸν πρὸς ἀριστερὰ περὶ τὸ μέσον τοῦ ὄλου στρατεύματος τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων, ὥστε ἐκωλύθη τοῦτο νὰ προελάσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰ κέρατα, ὧν τὸ μὲν δεξιὸν ὑπερφαλάγγει τὸ

Ἡ ἀγγελία τῆς ἐν Λεύκτροις συμφορᾶς πολὺ ἐλύπησε τοὺς ἐφόρους, ἀλλὰ δὲν ἐταπείνωσε τὸ Σπαρτιατικὸν φρόνημα αὐτῶν, διότι καὶ τὴν ἑορτὴν, ἣν ἐώρταζον, δὲν διέκοψαν, καὶ στρατεύμα ἕτερον συλλέξαντες ἀπέστειλαν εἰς τὴν Βοιωτίαν εἰς σωτηρίαν τῶν ὑπολοίπων· προσέτι ἔπεμψαν καὶ τὰ ὀνόματα πρὸς τοὺς οἰκείους ἐκάστου τῶν τεθνεώτων, οἵτινες γενναίως ἔφερον τὸ πάθος (1). Οἱ δὲ Θηβαῖοι εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην προσεκάλεσαν βοηθοὺς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὸν τύραννον τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Φερῶν. ἀλλ' οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐκ ζηλοτυπίας οὐδὲν περὶ βοηθείας ἀπεκρίθησαν, ὁ δὲ Ἰάσων ἀνὴρ δραστήριος ὢν καὶ φιλοτιμότητος καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἐπιθυμῶν ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ Ἑλληνικά καὶ ἐκ τῆς τούτων διαφθορᾶς καὶ παραλύσεως ὠφελούμενος νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος προθύμως ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Βοιωτίαν μετὰ πολλῆς δυνάμεως, ἀλλ' οὐκ ἐβοήθησε τοὺς

ἐπιτεθὲν τῶν Θηβαίων. τὸ δὲ ἀριστερόν ἐκ τῶν συμμάχων αποτελούμενον, ὡς εἶδε τὸ δεξιὸν τῶν Θηβαίων ὑποχωροῦν, ἐπέτεθ' ἐπ' αὐτό, ὥστε ἀποτελεσθῇ μνηστοειδὲς τάξις. Ἐν τούτῳ τὰ ἀριστερὰ πλάγια τῆς βαθείας φάλαγγος τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἦσαν ἀσκεπῆ, ἅτινα κατιδὼν ὁ Κλεόμβροτος ἐστράφη ἐπ' αὐτά, ἀλλ' εὐθὺς ὁ Πελοπίδας ἐπεξῆλθε μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἠπείλει ὀλεθρον εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ νῶτα τῶν ἀπειλούντων νὰ ἐπιτεθῶσι Λακεδαιμονίων. Ἐκπλαγεῖς πρὸς τὸ στρατήγημα ὁ Κλεόμβροτος ἐζήτει ν' ἀναστρέψῃ καὶ ἀποκαταστήσῃ πάλιν τὸ δεξιόν. Ἐκ τούτου πολλὸς θόρυβος καὶ ταραχὴ ἐγένετο ἐν τοῖς Λακεδαιμονίοις· ἐν τούτοις ἐπιπίπτει ὁ μὲν Ἐπαμεινώνδας κατὰ μέτωπον ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ δὲ Πελοπίδας ἐπὶ τὰ πλάγια τούτων, τότε ἤρξατο φοινικὴ μάχη, καθ' ἣν τὸ μὲν πρῶτον ἀνδρείως ἀντέστησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὅτε ὅμως ὁ Κλεόμβροτος ἔπεσε καὶ πολλοὶ τῶν ἐπισήμων Σπαρτιατῶν, τότε εἰς τελείαν τροπὴν ἐστράφη τὸ στρατεύμα τῶν Λακεδαιμονίων. Ἰδὲ Ξενοφ., Ἑλλην. 6, 4, 2—15, Διοδ. Σικελ. 15, 51—56. Πλουτ. Πελοπ. 20—23. Παράβαλε καὶ τὴν καλὴν συγγραφὴν περὶ τῶν πολεμικῶν τῶν Ἑλλήνων τῶν Rüstow καὶ Köchly σελ. 175.

(1) Ἦ δ' ὕστερα ἦν ὁρᾶν, ὧν μὲν ἐτέθνασαν οἱ προσήκοντες, λιπαροὺς καὶ φαειροὺς ἐν τῇ φανερῇ ἀναστρεφόμενους, ὧν δὲ ζῶντες ἡγγελμένοι ἦσαν, ὀλίγους ἂν εἶδες, τούτους δὲ σκυθρωποὺς καὶ ταπεινοὺς περιμένοντας. Ξενοφ., Ἑλλην. 6, 4, 16,

Θηβαίους νὰ ταπεινώσωσι τελείως τοὺς Λακ εδαιμονίους καὶ ἐκ τῆς τούτων ταπεινώσεως κραταιωθῶσιν οὗτοι, ἀλλὰ συνέπραξε παρ' ἀμφοτέροις νὰ ποιήσωσιν εἰρήνην, καὶ νὰ ἀπέλθωσιν ἐκ τῆς Βοιωτίας οἱ Λακεδαιμόνιοι.

Ἐκ τῆς ταπεινώσεως καὶ συμφορᾶς τῶν Σπαρτιατῶν ἐνθαῦρονθεῖσαι αἱ ἐν Πελοποννήσῳ πόλεις ἐκινήθησαν εἰς ἀνάκτησιν τῆς αὐτονομίας αὐτῶν. Οἱ Μαντινεῖς λοιπὸν σπουδῇ ἐπιστρέψαντες περιτείχισαν τὴν πόλιν αὐτῶν, εἰς οὐδὲν λογισάμενοι τὰς ἀπειλὰς τοῦ Ἀγησιλάου. Οἱ δὲ Ἀρκάδες ἐκ διδασκαλίας τοῦ Λυκομήδους, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν δημοκρατικῶν, συνφκίσθησαν ἐκ τῶν μικρῶν δῆμων εἰς τὴν προσαγορευθεῖσαν μεγάλην πόλιν, εἰς τὸ νότιον καὶ δυτικὸν τῆς Ἀρκαδίας καὶ κατέστησαν κοινὸν πολίτευμα. Ἐπειδὴ οἱ Ἀρκάδες ἐδιχογνωμόνουν καὶ ἤριζον, οἱ Λακεδαιμόνιοι ὠφελοῦμενοι ἐκ τῆς τούτων διχογνωσίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἔχοντες στρατηγὸν τὸν Ἀγησίλαον τῷ 310. Τότε οἱ Ἀρκάδες ἐζήτησαν τὴν συμμαχίαν τῶν Θηβαίων. Οὗτοι εὐθὺς ἔπεμψαν στρατεύματα καὶ στρατηγοὺς τοὺς βοιωτάρχας Ἐπαμεινώνδαν καὶ Πελοπίδαν. Πρὸς τούτους ἐλθόντας προσῆλθον οἱ Ἀρκάδες, οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Ἡλεῖοι καὶ ἄλλοι καὶ ἀπετελέσθη δύναμις ἐκ 50,000 ἀνδρῶν· ὁ Ἀγησίλαος εἶχεν ἤδη ἐπιστρέψει οἴκαδε. Οἱ δὲ ἡγεμόνες τῶν Πελοποννησίων προέτρεπον τοὺς Θηβαίους νὰ ἐμβάλωσιν εἰς τὴν Λακωνικὴν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας, εἰ καὶ πολλὰς δυσχερεῖας παρεῖχεν ἡ τοιαύτη ἐπιχείρησις, καὶ ὁ χρόνος τῆς βοιωταρχίας ἤδη ἔληγε, καὶ ἐγίνωσκον ὅτι θανάτῳ ἐξημιοῦτο πᾶς ὁ παρανόμως παρατείνων τὸν χρόνον αὐτῆς, ἐτόλμησαν ὅμως τὴν τολμηρὰν ταύτην πράξιν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ καίοντες καὶ πορθοῦντες ἐδάδιζον ἐπὶ τὴν Σπάρτην αὐτὴν ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν Εὐρώταν. Φόβος καὶ ἀμνηχανία κατέλαθε τοὺς Σπαρτιάτας, ὅτε εἶδον τὸν ἐκ τῶν πυρῶν τῶν πολεμίων ἀποθρῶσκοντα καπνόν· διότι οὗτοι καὶ πόλιν ἀτείχιστον εἶχον, καὶ ἡ εὐρωστος νεότης αὐτῶν ἔπεσεν ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ πολλοὶ τῶν περιοίκων ἀπέστησαν. Τότε τὴν Σπάρτην ἐκ τοῦ μεγίστου κινδύνου ἔσωσεν ἡ φρόνησις τοῦ Ἀγησιλάου· διότι οὗτος ὠφελούμενος ἐκ τοῦ δυσσεσθόλου τῆς χώρας, ὅτω συνετῶς ὠδήγησε τοὺς εὐπειθεῖς Σπαρτιάτας, ὥστε οὗτοι

ἐρρώμενέστατα ἀπέκρουσαν τὰς ἐφόδους τῶν πολεμίων, οἵτινες τελευτῶντες ἀπεχώρησαν πρὸς τὸ Ἑλος καὶ τὸ Γύθειον, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν Μεσσήνην, ὅπου ἔκτισαν ἐν ἔτει 369 π. Χ. ὑπὸ τὸ ὄρος Ἰθώμην τὴν νέαν Μεσσήνην, ἣν συνώκισαν οἱ ἀπόγονοι τῶν Μεσσηνίων καὶ πολλοὶ τῶν περιοίκων καὶ Εἰλώτων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀθυμοῦντες πρὸς τὰς νίκας τῶν Θηβαίων ἐπεμψαν τὸν στρατηγὸν Ἰφικράτην εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἵνα κωλύσῃ τοὺς Βοιωτοὺς νὰ ἀπέλθωσιν οἴκαδε· ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας διεβίβασεν ἀπαθὲς τὸ στράτευμα εἰς τὴν Βοιωτίαν. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐποίησαν φιλίαν καὶ συμμαχίαν.

Τὸ δὲ θέρος τοῦ 369 ἔτους εἰσέβαλον καὶ δεύτερον οἱ Θηβαῖοι εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα εἶχε προαποσταλῆ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὁ Χαθρίας, ὃς τις μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ στίφους τινὸς τῶν Λακεδαιμονίων ἐφύλαττε πλησίον τῆς Κορίνθου, ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας διὰ στρατηγήματος προσπεσὼν αἴφνης πρὸς τοὺς φυλάσσοντας Λακεδαιμονίους ἐξεδίωξε τούτους, καὶ εἰσβάλων εἰς τὴν Πελοπόννησον συνέσμιξε μετὰ τῶν συμμάχων Ἀρκάδων, Ἡλείων καὶ Ἀργείων καὶ προσέδαλε τοὺς Σικυωνίους, οἷς ἠνάγκασε νὰ γένωνται σύμμαχοι τῶν Θηβαίων. Ἐν τούτῳ κατέπλευσεν εἰς Κόρινθον ἡ παρὰ Διονυσίου τοῦ ἐκ Συρακουσῶν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους βοήθεια, διὸ καὶ οἱ Θηβαῖοι ἀπῆλθον οἴκαδε, καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἕκαστος οἴκαδε.

Μετὰ ταῦτα οἱ Θηβαῖοι προσέσχον τὸν νοῦν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Θεσσαλία διηρεῖτο εἰς πολλὰς μικρὰς πόλεις, αἵτινες ἀπετέλουν κοινόν· ταύτης τῆς χώρας ἄρχοντες ἦσαν οἱ εὐγενεῖς, ὧν κτῆμα ἦσαν οἱ ἀγροὶ καὶ οἱ τούτους γεωργοῦντες πενέσαι. Οἱ εὐγενεῖς καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἀπετέλουν τοὺς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν τεθωρακισμένους καὶ γνωστοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι ἱππεῖς. Ἐκ τούτων ἀνεφαίνετο κατὰ καιροὺς δραστήριός τις καὶ ἐπιβολώτερος ἀνὴρ, ὃς τις καθίστατο τύραννος πολλῶν πόλεων, καὶ ἀπετέλει ἰσχυράν τινα ἡγεμονίαν, οὐχὶ ὅμως ἐπὶ πολλὸν διαμένουσαν. Ἐκ τούτων ἦν ὁ ἐκ Φερῶν Ἰάσων, ὃς τις ἐκράτησεν ἀπάσης τῆς Θεσσαλίας· οὗτος θαρρῶν εἰς τὰ πλούτη αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἐκ μισθω-

τῶν δυνάμιν διενεόθητῃ νὰ λάβῃ τὴν ἡγεμονίαν ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, εἶτα δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Περσίαν. Ἄλλ' ἐν ᾧ ταῦτα ἐβουλεύετο ἐδολοφονήθη. Ἀνέλαθον δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ δύο τούτου υἱοὶ ὁ Πολύδωρος καὶ ὁ Πολύφρων, ἀλλὰ τὸν Πολύδωρον ἐφόνευσε μετ' οὐ πολὺ ὁ Πολύφρων, καὶ τοῦτον πάλιν ὁ ἀνεψιὸς Ἀλέξανδρος ἔτει 369 π. Χ. οὗτος ὅμως ἐτυράννει οὕτω ὡμῶς καὶ ἀπανθρώπως, ὥστε οἱ Θεσσαλοὶ προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς Θηβαίους· οὗτοι ἔπεμψαν τὸν Πελοπίδαν μετὰ στρατεύματος· ὁ Πελοπίδας καὶ τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ καλῶς διέταξε καὶ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ, ἔνθα οἱ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. ἐν πολλῇ ἔριδι ἦσαν περὶ τῆς ἀρχῆς· ταύτην φρονίμως κατέλυσε, τότε πιθανῶς παρέλαθεν ὁμηρον τὸν μετὰ ταῦτα ὀνομαστὸν γενόμενον βασιλέα Φίλιππον· ἀλλ' ἡ παρὰ Πελοπίδου διάταξις ταχέως διαταράχθη, διὰ τοῦτο ἀπεστάλη πάλιν οὗτος μετὰ τοῦ Ἰσμηνίου εἰς τε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐν μὲν τῇ Μακεδονίᾳ εὐκόλως ἀποκατέστη ἡ τάξις· ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ ὅμως ὁ τύραννος Ἀλέξανδρος συλλαβὼν ἀμφοτέρους τοὺς πρέσβεις καθεῖρξεν. Οἱ Θηβαῖοι παραχρῆμα ἀπέστειλαν στρατεύματα εἰς τιμωρίαν τοῦ ἀνοσίου Ἀλεξάνδρου· ὁ στρατὸς ὅμως μέγιστον ἐκινδύνευσεν κίνδυνον ἐξ ἀφροσύνης τῶν στρατηγῶν, ἐξ οὗ ἐσώθη ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, δν στρατιώτην ἀπλοῦν ὄντα ἀνέδειξαν στρατηγὸν οἱ στρατιῶται· οὗτος ἠνάγκασε τὸν Ἀλέξανδρον ν' ἀπολύσῃ τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν.

Ἐν τούτοις πολλοὶ τῶν Πελοποννησίων κατανοήσαντες ὅτι οἱ Θηβαῖοι βουλεύονται αὐτοὶ νὰ λάβωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου, ἣν εἶχον οἱ Σπαρτιᾶται, διέλυσαν τὴν πρὸς τοὺς Θηβαίους συμμαχίαν. Οἱ Ἀρκάδες μάλιστα πλησθέντες φρονήματος ὑπὸ τοῦ Λυκομήδους τοῦ Μαντινέως ἡξίουσαν νὰ γένωνται αὐτοὶ ἡγεμόνες καὶ παρεσκευάζοντο πρὸς τοῦτο. Διὰ ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐστράτευσαν ἐπὶ τούτους ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν βασιλέα Ἀρχίδαμον, καὶ μάχης γενομένης ἐν τοῖς ὑπὲρ Μηδείας γηλόφοις ἐνίκησαν κατὰ κράτος τοὺς Ἀρκάδας παμπληθεῖς τούτων φονεύσαντες, οὐδέναι αὐτοὶ ἀπολέσαντες· διό

καὶ ἄδακρυς αὕτη ἡ μάχη ἐκλήθη(1). Τότε οἱ Θηβαῖοι, ἵνα μὴ ἀπολέσωσι τὴν ἡγεμονίαν, ἔπεμψαν μιμούμενοι τὸν ἄζηλον ζῆλον τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν, ὅπως λάβωσι τοῦτον σύμμαχον· πρὸς τὸν αὐτὸν βασιλέα ἀνέδθησαν πρέσβεις καὶ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀρκάδων καὶ Ἡλείων καὶ Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων· ἀλλὰ τὸν βασιλέα προσεκτήσατο ὁ Πελοπίδας πολὺ καὶ ἄλλα εἰπὼν καὶ ὅτι μόνοι τῶν Ἑλλήνων αὐτοὶ ἐν Πλαταιαῖς συνεμάχουν τῷ βασιλεῖ. Οὗτος λοιπὸν ἔγραψε, καθὼς ἐζήτει ὁ Πελοπίδας, ἡ Μεσσήνη νὰ ᾔγῃ αὐτόνομος ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀνεκλύσωσι τὰς ναῦς. Οἱ Θηβαῖοι λοιπὸν συνεκάλεσαν τὰς πόλεις, ἵνα ἀκούσωσι τὴν παρὰ βασιλέως ἐπιστολὴν καὶ ὁμώσωσιν· οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάται ἐκ περιφρονήσεως οὐδένα ἔστειλαν πρεσβευτήν, αἱ δ' ἄλλαι πόλεις ἔπεμψαν πρέσβεις, ἀλλ' ἡρνήθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν εἰρήνην καὶ νὰ ὁμώσωσιν.

Οἱ Θηβαῖοι ψευσθέντες τῶν ἐλπίδων ἔκριναν διὰ πολέμου νὰ ὑπερισχύσωσιν. Εἰσέβαλε λοιπὸν καὶ τρίτον ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔτει 367· καὶ πρῶτον στρατεύσας εἰς τὴν Ἀχαΐαν ἠνάγκασε τὰς πλείστας τῶν πόλεων ταύτης νὰ γένωνται σύμμαχοι τῶν Θηβαίων· μικρὸν ὅμως ὕστερον διέλυσαν πάλιν αἱ αὐταὶ τὴν πρὸς τοὺς Θηβαίους συμμαχίαν καὶ συνεμάχισαν τοῖς Λακεδαιμονίοις. Ἐν τούτοις οἱ Πελοποννήσιοι κατετρώχοντο ὑπὸ ἐμφυλίων ταραχῶν καὶ πολέμων, καὶ αὕτη δὲ ἡ ἐκχειρία καὶ ἡ ὀλομπιακὴ πανήγυρις δὲν ἡδυνήθη νὰ διακωλύσῃ τὰς εἰρήσεις. Τότε οἱ Θηβαῖοι παρεῖδον τὰ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ γενόμενα διότι ἠναγκάσθησαν νὰ πέμψωσι τὸν Πελοπίδαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπως τιμωρήσῃ τὸν πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπότητα προσφερόμενον Ἀλέξανδρον τῶν Φερῶν. Ὁ Πελοπίδας ἐπελθὼν ἐνίκησε μὲν λαμπρῶς τὸν Ἀλέξανδρον παρὰ τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς, ἀλλ' ἔπεσε καὶ αὐτός· ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη νὰ ποιήσῃ ἐπιζήμιον εἰρήνην. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐννοήσας ὅτι ἄλλως οὐκ ἔσται δυνατόν νὰ λάβωσιν αἱ Θῆβαι

(1) Ξενοφ. Ἑλλην. 7, 1, 28. καὶ Διοδ. 15, 72.

τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, τῶν Ἀθηναίων κατὰ θάλασσαν κρατούντων, ἔπεισε τοὺς Θηβαίους νὰ ναυπηγήσωσιν ἑκατὸν τριήρεις· σὺν ταύταις ἐκπλεύσας ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐκ τῆς Ἀδελίδος τῷ 363 κατέπληξε τοὺς Ἀθηναίους, προσέλαβε συμμάχους καὶ τοὺς Βοζαντίους καὶ Χίους καὶ Ῥοδίους· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθεν οἵκαδε ἐννοήσας ὅτι ἔργον τῶν Θηβαίων οὐκ ἦσαν τὰ θαλάσσια ἔργα.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τὰ ἐν Πελοποννήσῳ εἶχον κακῶς, τινὲς τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων, οἷα ἡ Κόρινθος, ἡ Φλιοῦς καὶ ἄλλαι, ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Θηβαίων· ἄλλαι δὲ ὁμῶς ἀπέστησαν ἀπὸ τῆς τούτων συμμαχίας καὶ ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Λακεδαιμονίων· οἱ δὲ Ἀρκάδες ἤριζον πρὸς ἀλλήλους· τούτων τινὲς διήρπασαν τὰ χρήματα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱεροῦ· οἱ δὲ Μαντινεῖς καὶ ἄλλοι τὴν ἀνοσίαν ταύτην πρᾶξιν μισήσαντες ἐκινήθησαν νὰ τιμωρήσωσι τοὺς ἱεροσύλους, προσλαβόντες συμμάχους τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ Ἀχαιοὺς καὶ Ἡλείους, τοὺς δὲ ἐναντίους τούτων ἐδοήθουν τὸ Ἄργος, ἡ Μεσσήνη, ἡ Τεγέα, ἡ Μεγαλόπολις· καὶ ἄλλαι μικρότεραι πόλεις, αἷς ἀπάσαις συνεμάχισαν οἱ Θηβαῖοι, οἵτινες ἀπέστειλαν τὸν Ἐπαμεινώνδαν· ὁ θαυμάσιος οὗτος στρατηγὸς εἰσέβαλε μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ τέταρτον εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸ ἔαρ τοῦ 362 π. Χ. καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐντὸς τῆς Τεγέας· οἱ δὲ πολέμιοι συνηθροίσθησαν ἐν τῇ Μαντινείᾳ. Ἐν ᾧ δὲ οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου στρατηγούμενοι Λακεδαιμόνιοι ἐστράτευσαν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ὁ Ἐπαμεινώνδας ὑπολαβὼν τὴν Σπάρτην ἔρημον στρατιωτῶν ὥρμησε τὴν νύκτα ἐπ' αὐτήν· καὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἐπεφάνη εἰς αὐτήν, ὅπου μικρὸν πρότερον ἔφθασε μετὰ μοίρας στρατοῦ ὁ Ἀγησίλαος, πρὸς ὃν ἐν καιρῷ προὔδόθη ἡ ἐπιβουλὴ. Οἱ Σπαρτιάται ἀνδρείως ἡμύνοντο τοὺς μέχρι τῆς ἀγορᾶς προελάσαντας Θηβαίους, οἵτινες τελευτῶντες ἠναγκάσθησαν ν' ἀποχωρήσωσι τῆς Σπάρτης, ἧς βοηθοὶ ἦλθον ἄλλοι τε καὶ οἱ Μαντινεῖς πανδημεῖ. Δευτέραν δὲ ἀγχίνουσαν βουλήν ἐβουλεύθη ὁ Ἐπαμεινώνδας νὰ ἐπιπέσῃ αἰφνης ἐπὶ τὴν Μαντινείαν ἔρημον ἀνδρῶν τότε οὖσαν, ἀλλὰ καὶ ἡ βουλὴ αὕτη ἀπέτυχε, διότι μικρὸν πρότερον κατέφθασαν οἱ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸς βοήθειαν πεμ-

φθέντες ἱππεῖς· εὐθὺς δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Μαντινεῖς ἐπεφάνησαν, καὶ παρεσκευάζοντο ἅπαντες πρὸς τὴν τῶν ὅλων κρίσιν. Ἐν ἔτει λοιπὸν 362 π. Χ. συνήφθη ἡ ἐν Μαντινεΐᾳ ὀνομαστὴ μάχη, καθ' ἣν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ νικηφόρον ἱππομαχίαν διέβρῃξε διὰ τῆς λοξῆς φάλαγγος τὰς στίχας τῶν πολεμίων καὶ τούτους ἔτρεψεν, ἀλλ' ἐν τῇ τροπῇ καιρίαν ἔλαβε πληγὴν εἰς τὸν θώρακα καὶ παραχρῆμα ἔπεσεν, ἡ τοῦτου πτώσις τοὺς μὲν Θηβαίους κατεθροῦδῃσε, τοὺς δὲ πολεμίους ἐνεθάβρυνε νὰ ἀποκαταστήσωσι τὰς τάξεις. Οἱ Θηβαῖοι ὁμολογουμένως ἐνίκησαν, ἀλλὰ παρῆδον νὰ ὠφελῇθωσιν ἐκ τῆς νίκης· ἐπομένως ἀμφοτέρω ἀντεποιῶντο τῆς νίκης. Τὸν Ἐπαμεινώνδαν ζῶντα ἔτι ἐξεκόμισαν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπου οἱ συγκληθέντες ἱατροὶ ἐξετάσαντες τὸν καταλειφθέντα ἐν τῷ θώρακι σιδήρον τοῦ θραυσθέντος δόρατος ἐδήλωσαν ὅτι ἀποθνήσκει, ὅταν ἐξαχθῇ οὗτος· ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀκούσας ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὴν ἀσπίδα, εἶτα ἐρωτήσας καὶ μαθὼν ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν. «ὦρα εἶπε, ν' ἀποθάνω» καὶ ἀποσπασθέντος τοῦ δόρατος εὐφύχως ἐξέπνευσεν (1).

Ἡ ἐν Μαντινεΐᾳ μάχη ἦν ἡ τελευταία τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Θηβαίων. Ἡ δὲ ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐξασθένεισι καὶ ἐρήμωσις τῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων ἐπήνεγκε τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εἰρήνην, ἣν ἐμεσίτευσαν οἱ τῆς Περσίας πρέσβεις· τῆς εἰρήνης μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν μετέσχον, διότι κατ' αὐτὴν οἱ Μεσσήνιοι ἐγίνοντο αὐτόνομοι, ἀπέσχον ὅμως οἱ Σπαρτιᾶται παντὸς πολέμου καὶ ἔχθρας (2). Ὁ δὲ ὀγδοηκοντούτης Ἀγησίλαος βαρέως φέρων τὴν ταπεινώσιν τῆς Σπάρτης πάντα ἐκίνει λίθον νὰ ἐξεύρῃ πόρους εἰς ἔξαρσιν αὐτῆς. Ἐδέχθη λοιπὸν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ βοηθήσῃ τὸν ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀπειλούμενον βασιλέα Ταχῶ. Ἀθροίσας λοιπὸν πολλοὺς μι

(1) Ἐν τῇ ἐν Μαντινεΐᾳ μάχῃ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι μετὰ τῶν συμμάχων παρέταξαν 20,000 ὀπλιτῶν καὶ 2,000 ἱππέων, ὁ δὲ Ἐπαμεινώνδας 30,000 πεζῶν καὶ 3,000 ἱππέων. «Οὐδέποτε γὰρ Ἑλλήνων, ἱστορεῖ ὁ Διόδωρος (15,86.) πρὸς Ἑλληνας ἀγωνιζομένων οὔτε πλῆθος ἀνδρῶν τοσοῦτο παρετάξατο οὔθ' ἡγεμόνες ἀξιολογώτεροι τοῖς ἀξιωμασι. Παράβηκε καὶ Ξενοφ. 5, 18. (2) Πλουτ. Ἀγῆς. 35.

σθοφόρους ἀφ' ὧν χρημάτων ἔπεμψεν αὐτῷ ὁ Ταχῶς καὶ πλοῖα ἐξέπλευσεν. Ἐπειδὴ ὁμως οὐχ ὥς περ ἤλπιζε στρατηγὸς ἀπάσης τῆς δυνάμεως ἀπεδείχθη, ἀλλὰ τῶν μισθοφόρων μόνων, τὴν δὲ τοῦ ναυτικοῦ στρατηγίαν παρέδωκεν ὁ Ταχῶ εἰς τὸν Χαβρίαν τὸν Ἀθηναῖον, πικρανθεὶς κατέλιπε τὸν ἄφρονα Ταχῶ καὶ ἐδοήθησε τὸν κατὰ τούτου ἀποστάντα Νεκτανεβῶ τὸν Β. τὸν ἀνεψιὸν τούτου νὰ κρατήσῃ τῆς ἀρχῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἀγησίλαος λαβὼν πλούσια καὶ πολλὰ δῶρα καὶ τάλαντα ἀργυρίου 230 ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πατρίδα διὰ τῆς Κυρήνης· ὑπὸ χειμῶνος δὲ πολλοῦ ἡναγκάσθη νὰ προσορμίσῃ εἰς τὸν λιμένα Μενέλαον, ὅπου ἀπέθανεν ἐν ἔτει 364 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην ἡ μὲν τῆς Σπάρτης δύναμις κατέπεσεν, ἡ δὲ τῶν Θηβαίων, ἣν ἐξῆρον οἱ δύο μεγάλοι αὐτῶν στρατηγοί, κατέστη πάλιν ἄσημος, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, οἵτινες εἶχον ἀνακτῆσαι ναυτικὴν δύναμιν καὶ πολλὰς νήσους συμμάχους προσέλαβον, παραπειθόμενοι ὑπὸ τῆς λώβης τῶν δημαγωγῶν προσεφέροντο οὕτω ἀπλήστως καὶ κακῶς πρὸς τοὺς συμμάχους, ὥστε ἡναγκάζοντο ν' ἀποστῶσιν ἀπὸ τούτων· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις Ἑλληνικαῖς πόλεσι φοβερὰ ἐπεκράτει παραλυσία τῶν ἡθῶν· οὐδεμία πόλις, καθόλου εἰπεῖν, ἐφαίνετο ἀξία ἐν τῇ Ἑλλάδι νὰ περιποιήσῃ ἑαυτῇ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὑπὸ τοὺς χρόνους τούτους ἕτερον κράτος, ὅπερ Ἑλληνικῶς καὶ ἀνερτάφη καὶ ἐπαιδεύθη καὶ τὴν κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Θηβαίων ἀναπτυχθεῖσαν ἑλληνικὴν πολεμικὴν εἰσήγαγεν εἰς τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ, ἔμελλε νὰ ἡγεμονεύσῃ τῶν Ἑλλήνων καὶ μετὰ τούτων ἐπελθὼν νὰ καταλύσῃ τὴν τῶν Περσῶν ἀρχήν. Ἦν δὲ τοῦτο τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος καίμενον κράτος τῶν Μακεδόνων.

Περὶ τῶν Μακεδόνων.

§. 55. Ἡ Μακεδονία ἐξετείνετο πρὸ τοῦ Φιλίππου πρὸς νότον μὲν μέχρι τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Καμβουνίων ὄρων, ἅτινα ὄριζον ταύτην ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μέχρι τοῦ Στρυμόνος, ὅς τις ὄριζε τὴν Θράκην ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, πρὸς δὲ βορρᾶν καὶ δυσμὰς μέχρι τῆς Παιονίας καὶ

Ἰλλυρίας, ὑπὸ δὲ τοῦ Φιλίππου πολὺ ἠρξήθη ἡ Μακεδονία.

Παλαιότατοι κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἦσαν οἱ τε Πελασγοί, ὧν κυρία ἔδρα ἦν ἡ Ἑλλάς, καὶ οἱ Θρᾶκες, οἵτινες ἰδίᾳ κατοικοῦν ἐν τῇ Πιερίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Τούτοις τοῖς πρὸς βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου πελασγικοῖς φύλοις ἀνemieχθησαν, πολὺ ὅμως πρὸ τῶν Τρωικῶν, ἔθνη ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἷον Φρύγες καὶ Μυσοὶ καὶ Τεῦκροι, οἵτινες μόνον εἰς τὴν Ὀρεστίδα τὴν ἐν τῇ ἄνω Μακεδονίᾳ κειμένην χώραν καὶ εἰς τὴν Χαλκιδικὴν δὲν εἰσέδραμον. Ἡ Ὀρεστὶς ἦν ἡ παλαιοτάτη ἔδρα τῶν Μακεδόνων, οἷς συνώκησαν καὶ Δωριεῖς, ἐξ ἀμφοτέρων τούτων ἀποτελέσθη ἓν ἔθνος, οὗ οἱ βασιλεῖς κατήγοντο πάντες ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀργεὶ Τημενίου τοῦ Ἡρακλείδου, διὸ δὴ καὶ ἡγωνίζοντο οὗτοι τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα. Μητρόπολις τῆς τῶν Τημενιδῶν δυναστείας ἦν ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λυσίου κειμένη Ἐδεσσα ἢ αἱ Αἰγαὶ καλούμεναι. ἔνθα ὤσπερον, ὅτε ἡ Πέλλα ἐγένετο μητρόπολις τοῦ κράτους, ἐθάπτοντο οἱ βασιλεῖς.

Οἱ Μακεδόνες καὶ διάλεκτον διελέγοντο συγγενῇ τῆς αἰολικῆς μάλιστα καὶ δωρικῆς διαλέκτου, καὶ θεοὺς ἐνόμιζον καὶ ἐτίμων, οὗς καὶ οἱ Ἕλληνες αὐτοί, ἰδίᾳ δὲ τὸν Δία καὶ τοὺς παρὰ Δωριεῦσι μάλιστα τιμωμένους Ἀπόλλωνα τε καὶ Ἡρακλέα.

Πρῶτος δὲ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας ἦν ὁ διὰ κατακτίσεων τὴν χώραν αὐξήσας Περδίκκας. Ἐπὶ δὲ τοῦ βασιλεύοντος κατὰ τὸ 513 π. Χ. Ἀμύντου τοῦ Α. ὑπετάγη ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς Πέρσας· τούτου δὲ ὁ υἱὸς Ἀλέξανδρος ὁ Α. συνεστράτευσεν τῇ Ξέρξῃ ἐξ ἀνάγκης, διότι ἦν ἑξένης καὶ φίλος τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἀπέστη ἀπὸ τῶν Περσῶν καὶ κατεδίωξε τούτους φεύγοντας διὰ τῆς Μακεδονίας. Ὅτε δὲ ἀπεχώρησαν οἱ Πέρσαι τῆς Θράκης, τότε ἡ Μακεδονία ἐγένετο πάλιν αὐτόνομος. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἤρχεν ὁ τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱὸς Περδίκκας ὁ Β. οὗτος πολὺ ἐπιδεξίως ἐξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ πρὸς βλάβην τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Χαλκιδικῇ. Τοῦ δὲ Περδίκκου ὁ υἱὸς Ἀρχέλαος ἐφίλει τὴν Ἑλ-

ληνικὴν παιδείαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην· καὶ πολὺ προὐθυμεῖτο νὰ εἰσαγάγῃ ταύτας εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ. Ὁ οἶκος τοῦ Ἀρχελαίου κατέστη ἐνδιαίτημα πολλῶν ἐπισήμων ποιητῶν καὶ τεχνιτῶν καὶ ἄλλων ἐνδόξων ἀνδρῶν. Τοῦ Ἀρχελαίου δολοφονηθέντος, περὶ τὰ 40 ἔτη ἡ Μακεδονία ἐταράσσεται· διότι αὕτη ὑπὸ πολεμίων καὶ ἐξ ἀνατολῶν ἠπειλεῖτο καὶ ἐκ δυσμῶν, καὶ ὑπὸ φοβερῶν ἐμφυλίων στάσεων καὶ ἐρίδων κατετρύχετο, ἐν αἷς συχναὶ δολοφονίαι βασιλέων ἐγίνοντο. Ἐν τούτοις βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας γίνεται ὁ Ἀμύντας ὁ Β. Μετὰ δὲ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τούτου Ἀλέξανδρος βοθηεῖα τοῦ Πελοπίδου, ὅστις καλῶς διέλυσε τὰς περὶ διαδοχῆς τῶν βασιλικῶν ἐριδας καὶ παρέλαβεν ὁμηρον εἰς Θήβας ὡς προείπομεν τὸν νεώτατον ἀδελφὸν Φίλιππον ἔτει 368· τὸν δὲ βασιλεῖα Ἀλέξανδρον δολοφονήσας ὁ νόθος ἀδελφὸς Πτολεμαῖος ὁ Ἀλωρίτης παρέλαβε τὴν ἀρχήν· καὶ τοῦτον ὅμως ἐφόνευσεν ὁ γνήσιος τῆς βασιλείας κληρονόμος Περδίκκας ὁ Γ. ὅστις τέλος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας γίνεται· οὗτος μαχόμενος πρὸς τοὺς ἄρπαγας Ἰλλυριοὺς ἔπεσεν αὐτὸς καὶ 4,000 Μακεδόνες ἐν ἔτει 360. Οἱ Ἰλλυριοὶ ἐκράτησαν μέρος τῆς Μακεδονίας, οἱ δὲ Παῖονες ἐδύηον καὶ διήρπαζον τὰ γείτονα μέρη αὐτῆς. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν στρατὸν εἰς βοήθειαν τοῦ ἀξιούντος νὰ βασιλεύσῃ τῆς Μακεδονίας Ἀργαίου· οἱ δὲ Θρᾶκες παρεσκευάζοντο νὰ ἐμβάλωσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπως λάβῃ τὴν βασιλείαν ὁ ἐκδληθεὶς ἐξ αὐτῆς ἄρπαξ τῆς ἀρχῆς τῶν Μακεδόνων Πausanias. Ἐν τοῖς δεινοῖς τούτοις καιροῖς τῆς Μακεδονίας, οὗς δεινότερους ἀπειργάζετο ἡ ἀρχὴ ἀνηλίκου βασιλέως Ἀμύντου τοῦ Γ. τοῦ υἱοῦ τοῦ Περδίκκου, ἐπεφάνη ὁ Φίλιππος ὁ Β. ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐν τῇ μάχῃ πεσόντος Περδίκκου τοῦ Γ. Οὗτος κατ' ἀρχὰς ἐβασίλευσεν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνεψιοῦ Ἀμύντου, εἶτα τούτου ἀποθανόντος ἔτει 359 π. Χ. ἀνεδείχθη αὐτὸς βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ εὐγνώμονος λαοῦ.

Ὁ Φίλιππος κατὰ τὴν ἐν Θήβαις ὡς ὁμηρος τριετὴ διαμονὴν διέτριβε παρὰ τῷ Ἐπαμεινώνδῃ καὶ τοῖς τούτου φίλοις, περιεπορεύθη τὰς ἀξιολογωτέρας τῆς Ἑλλάδος πόλεις καὶ ἔγνω τὰ ἥθη, τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν

πολεμικὴν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἐπιμιξίας πολλὰς καὶ καλὰς ὁμολογουμένως ἐκτῆσατο ὁ Φίλιππος γνώσεις, δι' ὧν θαυμαστῶς ἀνέπτυξε τὰς συμφύτους αὐτῷ ἀρε. τὰς τὴν στρατηγικὴν, τὴν πολιτικὴν καὶ τὸ ἀρχικόν, (1) δι' ὧν καὶ ἔσωσε καὶ δυνατὴν ἀνέδειξε τὴν Μακεδονίαν. Ἐδουλεύετο δὲ καὶ τῆς Ἑλλάδος νὰ ἡγεμονεύσῃ καὶ συλλέξας τὰ ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων περισωθέντα λείψανα τῶν Ἑλλήνων νὰ καταλύσῃ ἐπελθὼν τὴν ἀρχὴν τῶν Περσῶν. Πρὸς ταῦτα ὁ Φίλιππος πάντα μετεχειρίζετο καὶ ἀπάτην καὶ δωροδοκίας καὶ ὑποσχέσεις καὶ ὅρκους. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξήγγισεν νὰ πραινῇ

(1) Τεκμήριον τῆς στρατηγικῆς ἀρετῆς τοῦ Φιλίππου εἶνε ἡ παρ' αὐτοῦ τελείωσις τῆς Ἑλληνικῆς φάλαγγος, ἣν οὗτος ἀληθῶς ἀπρόσμαχον ἀπειργάσατο· ταύτην ἀπετέλουν οἱ ἐκ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ τῶν Μακεδόνων στρατολογηθέντες 24.000 πεζοί. Οἱ δὲ εὐγενεῖς τῶν Μακεδόνων ἑταῖροι καλούμενοι διηροῦντο εἰς δύο, τούτων οἱ μὲν πλουσιώτεροι καὶ ἐπισημότεροι ἀπετέλουν τὸ ἵππικόν, οἱ δὲ ὑποδεέστεροι, οἱ πεζέταιροι καλούμενοι, ἀπετέλουν τὸ κύριον τῆς φάλαγγος· οἱ δὲ πάντων διαπρεπέστατοι ἐν τῇ στρατῷ ἀπετέλουν τὸ ἄγγμα τῶν ἑταίρων, οὗτοι ἐνδιητῶντο ἐκ παίδων ἐν τοῖς ἀνακτόροις, διὸ καὶ παῖδες βασιλικοὶ ἐλέγοντο, καὶ ἀνδρωθέντες ἀπετέλουν βασιλικὴν συνοδίαν, ἐν πολέμῳ δὲ ἴσταντο παρὰ τῷ βασιλεῖ· εἰς τὸ εἰρημένον ἄγγμα δὲν κατετάσσοντο εἰ μὴ οὓς ὁ βασιλεὺς ἐξέλεγε· πλὴν δὲ τῶν εἰρημένων ὑπῆρχον καὶ αἱ τάξεις τῶν ὑπασπιστῶν καὶ ἀργυρασπίδων, οἵτινες πιθανῶς ἦσαν εἰδη ψιλῶν στρατιωτῶν.

Ἡ φάλαγξ ἀπετελεῖτο, ὡς εἵπομεν, κυρίως ἐξ 24,000 ὀπλιτῶν, φαλαγγιτῶν, ἰδίᾳ καλουμένων. Αὕτη δὲ ὑποδιηρεῖτο ἐξ ὧν ἐστρατολογοῦντο οἱ κρατιώτα ἐξ μερῶν τῆς Μακεδονίας εἰς 6 τάξεις, αἵτινες καὶ φάλαγγες πολλάκις ἐκαλοῦντο· ἐκ τούτων ἐκάστη περιεῖχε 4,000 ἄνδρας ἡ δὲ τάξις πάλιν ὑποδιηρεῖτο συνήθως εἰς 4 χιλιαρχίας, ὧν ἐκάστη περιεῖχεν 700 — 1,000 ἄνδρας καὶ καθ' ἑξῆς. Παρετάσσετο δὲ ἡ φάλαγξ εἰς βάθος 12 μέχρις 16 ἀνδρῶν, εἰ ἐπέτρεπεν ὁ χώρος. Ὁ δὲ ὀπλισμὸς τῶν φαλαγγιτῶν ἦν ἀσπίς χαλκῇ, κράνος στρογγύλον μετὰ κρασπέδου, καυσία καλούμενον, ἐλαφραὶ κνημίδες ὡς αἱ Ἰφικρατίδες λεγόμεναι, ξίφος βραχὺ καὶ λόγχαι μακραί, σάρισσαι ὀνομαζόμεναι, τούτων τὸ μῆκος ἦν 14 ἕως 16 ποδῶν, ὥστε αἱ τοῦ πέμπτου στίχου ὑπερέβαινον τὸ μέτωπον τοῦ πρῶτου. Ἡ θέα καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς φάλαγγος ἐξέπληττε τοὺς ὀρῶντας. Ἰδὲ ἱστορίαν τῶν πολεμικῶν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ Rüstow καὶ Köchly, σελ. 232.

τοὺς Ἀθηναίους, οὗς σφόδρα ἠδύλαθεῖτο, τούτους βλέπων φιλοτιμουμένους ν' ἀνακτήσωσι τὴν Ἀμφίπολιν καὶ βοηθοῦντας τὸν Ἀργαῖον νὰ βασιλεύσῃ τῆς Μακεδονίας ἀφῆκεν αὐτὴν αὐτόνομον καὶ ἐποίησεν εἰρήνην πρὸς αὐτούς· ἀπολυθεὶς λοιπὸν τοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πολέμου ἐπετέθη ἐπὶ τοὺς Παίονας καὶ νικήσας ἐγένετο κύριος τῆς χρυσοφόρου χώρας τούτων. Εἶτα δὲ ἐστράτευσεν εἰς τὴν τῶν Ἰλλυριῶν χώραν καὶ κατὰ κράτος τούτους νικήσας ἐξέτεινε τὸ κράτος τῶν Μακεδόνων μέχρι τῆς Λυχνίτιδος λίμνης τῆς νῦν Ὀχρίδος καλουμένης. Μετὰ δὲ ταῦτα κατέκτησε τὴν Ἀμφίπολιν, τὴν Πόδναν καὶ τὴν Ποτιδαίαν, τῶν Ἀθηναίων ἀποικίας οὕσας. Ἐν ἔτει δὲ 358 ἐγένετο κύριος ὁ Φίλιππος καὶ τῆς μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νήσου κειμένης χρυσοφόρου χώρας, ἀπὸ τῶν μεταλλείων τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ Παργαίου εἶχεν αὐτὸς πρόσοδον κατ' ἐνιαυτὸν χιλίων ταλάντων· εἰς ἀσφάλειαν δὲ ἔκτισεν αὐτοῦ ὄχυράν πόλιν Φιλίππους ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν.

Περὶ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου.

§. 56. Οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἀρχὰς ὠλιγόρουν τοῦ Φιλίππου, ὅτε· ὅμως, ὅτε συνεῖδον τὸν ἐξ αὐτοῦ κίνδυνον, ἐκωλύοντο νὰ κινηθῶσιν εἰς ἀνάγκησιν ὧν ἀπώλεσαν ἐν τῇ Θράκῃ πόλιν ὑπὸ τοῦ πολέμου τοῦ συμμαχικοῦ, οὗτινος αἵτιοι ἐγένοντο αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι· διότι οὗτοι κατέβληον καὶ κατεπίεζον τοὺς συμμάχους, ἐπομένως ἠνάγκασαν τὰς νήσους Χίον, Βυζάντιον, Ῥόδον καὶ Κῶν ν' ἀποστῶσιν ἀπ' αὐτῶν. Πρὸς τούτους βοηθουμένους καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Καρίας Μαυσώλου ἐπολέμουν οἱ Ἀθηναῖοι τρία ἔτη ἀπὸ τοῦ 358 ἕως τοῦ 355. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον πολλὰ ἐκακώθησαν οὗτοι· διότι καὶ χρήματα πολλὰ ἐδαπάνησαν καὶ ἄνδρας ἀπώλεσαν, καὶ τῶν μεγάλων στρατηγῶν αὐτῶν ἐστερήθησαν, οἷον τοῦ Χαβρίου πεσόντος εἰς τὴν Χίον, καὶ τοῦ Τιμοθέου καὶ τοῦ Ἰφικράτους, οὗς ἔπαυσαν τῆς στρατηγίας καὶ κατεδίκαν εἰς πρόστιμον πολλῶν ταλάντων, παροξυνθέντες ὑπὸ τοῦ ἀναξίου καὶ ἀκολάστου Χάρητος, ὅστις διέβαλεν αὐτοὺς ὡς προδότας. Τελευτῶντες οἱ Ἀθηναῖοι κατέλυσαν τὸν πρὸς τοὺς ἀποστάτας πόλεμον, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν ἀπει-

λῶν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, ὃν παρώξυνε κατ' αὐτῶν ὁ ἄ. βουλος Χάρης, καὶ ἀφῆκαν αὐτοὺς αὐτονόμους (1).

Περὶ τοῦ Φωκικοῦ ἢ τρίτου ἱεροῦ πολέμου.

§. 57. Ἐν ᾧ ὁ Φίλιππος εἰσεχώρει εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου εἶχε προσκληθῆ παρὰ τῶν καταθλιβομένων Θεσσαλῶν ὑπὸ τῶν τυράννων τῶν Φερῶν, καὶ τούτους προσεκτᾶτο διὰ τῶν προσηγῶν καὶ χαριέντων αὐτοῦ τρόπων καὶ διὰ τῆς εὐτραπείας συνέστη ὁ κληθεὶς τρίτος ἱερὸς πόλεμος, ὅστις ἐπολεμήθη ἐννέα ἔτη ἀπὸ τοῦ 355 ἕως τοῦ 346, καὶ ἤνοιξε τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν σφόδρα ἐπιθυμοῦντα τὴν ταύτης ἡγεμονίαν Φίλιππον. Τὸν πόλεμον τοῦτον ἐξέκαυσαν οἱ Θηβαῖοι. Οὗτοι μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην δυνατοὶ ὄντες καὶ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀσφαλίσωσι τὴν ἐπὶ τῶν βοιωτικῶν πόλεων ἡγεμονίαν καὶ νὰ ταπεινώσωσι τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς τούτων φίλους Φωκεῖς κατηγόρησαν ἀμφοτέρους εἰς τοὺς Ἀμφικτύονας, τοὺς μὲν Σπαρτιάτας διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας, τοὺς δὲ Φωκεῖς, διότι ἐσφετερίσθησαν ἀγροὺς τῆς ἱερᾶς χώρας· οἱ Θηβαῖοι διεπράξαντο νὰ καταδικασθῶσιν ὑπὸ τοῦ συνεδρίου εἰς ἀπότισιν πολλῶν ταλάντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Φωκεῖς παρήκουσαν, οἱ Ἀμφικτύονες ἐκήρυξαν αὐτοὺς ἱεροσύλους καὶ πολεμίους. Οἱ Φωκεῖς κινδυνεύοντες ἀνέδειξαν στρατηγὸν τὸν παρ' αὐτοῖς πολὺ τιμώμενον Φιλόμηλον. Οὗτος παρεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες προθύμως ἐδέχθησαν αὐτοὺς ἀδικουμένους· ἡ Σπάρτη μάλιστα κρύφα ἐχορήγει αὐτοῖς χρήματα, ἐξ ὧν ὁ Φιλόμηλος συνέλεξε πλῆθος μισθοφόρων, δι' ὧν κατέλαβεν οὖτος καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν, καὶ ἐξέκοψεν ἐκ τῶν στηλῶν τὰ περὶ καταδίκης τῶν τε Σπαρτιατῶν καὶ Φωκέων γράμματα. Οἱ Θηβαῖοι ἤλπιζον ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες ἤθελον κινηθῆ κατὰ τῶν Φωκέων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ μόνοι οἱ Βοιωτοὶ, οἱ Λοκροὶ καὶ οἱ Θεσσαλοὶ, πλὴν τῶν τυράννων τῶν Φερῶν, ἐξεστράτευσαν, ὅπως ἐκβάλωσι τοὺς Φωκεῖς ἐκ τῶν Δελφῶν. Οἱ δὲ Φωκεῖς ἐδοηθοῦντο ὑπὸ τε τοῦ δυσεισδόλου

(1) Διοδ., 16, 23.

χώρας καὶ ὑπὸ τῶν ὀχυρῶν πόλεων αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἱερῶν τῆς χρημάτων, ἐξ ὧν συνέλεξαν 10,000 μισθωτῶν καὶ ὠχύρωσαν τοὺς Δελφούς. Ὁ πόλεμος διετέλει ἐκατέρωθεν ἀγρίως καὶ ἀπανθρώπως πολεμοῦμενος. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου φοινικῆς γενομένης μάχης πρὸς ἀλλήλους οἱ Βοιωτοὶ ὑπερέχοντες κατὰ τὸ πλῆθος ἐνίκησαν τοὺς Φωκεῖς καὶ ἔτρεψαν τούτους, ἐξ ὧν πολλοὶ κατεκόπησαν· ὁ δὲ Φιλόμηλος συγκλεισθεὶς πολὺ τετραυματισμένος εἰς τινα κρημνῶδη τόπον καὶ ἀδιέξιστον καὶ φοβοῦμενος τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ὕδριν κατεκρήμνισεν ἑαυτὸν καὶ ἀπέθανεν ἐν ἔτει 353 π. Χ. Οἱ Φωκεῖς ἀνέδειξαν στρατηγὸν αὐτοκράτορα τὸν ἀδελφὸν τοῦ Φιλομήλου Ὀνόμαρχον· οὗτος πολὺ τι πλῆθος χρημάτων ἀδεῶς λαθὼν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ μισθοφόρους πολλοὺς συναθροίσας καὶ ὅπλα κατασκευάσας καὶ προσλαθὼν συμμάχους τοὺς τυράννους τῶν Φερῶν καὶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ Σπαρτιάτας ἐδόχῃσε τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Δωρίδα, καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐκυρίευσεν τὸν Ὀρχομενόν. Τότε παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν ὁ Φίλιππος, ὁ πρὸ μικροῦ ἀπολέσας τὸν ὀφθαλμὸν ἐκ τοξόματος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης, ἦλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἐνίκησε τοὺς τυράννους καὶ τοὺς εἰς βοήθειαν ἀποσταλέντας 7000 Φωκεῖς. Ὅτε ὁμοῦς ὁ Ὀνόμαρχος ἀναλαθὼν πᾶσαν τὴν δύναμιν ἦλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὁ Φίλιππος δις ἐνίκηθη πολεμήσας πρὸς τοῦτον καὶ ἡναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος δεόντως παρασκευασθεὶς ἐξεστράτευσε πάλιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου δις ἐνίκησε τὸν Ὀνόμαρχον καὶ τοὺς Φωκεῖς ἔτρεψεν, ἐξ ὧν 6000 ἐφονεύθησαν, ἐν οἷς ἦν καὶ αὐτὸς ὁ Ὀνόμαρχος, 3000 δὲ ζωγρηθέντες ὡς ἱερόσυλοι κατεποντίσθησαν. Ὁ δὲ παρὰ τὰς Θερμοπύλας παραπλέων μετὰ πολλῶν τριήρων Χάρης καὶ ἡ αὐτοῦ τῶν Ἀθηναίων φρουρὰ ἐκώλυσαν τὸν Φίλιππον νὰ προσέλθῃ ἐνδοτέρω. Ὁ Φίλιππος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, χαίρων ὅτι ἐξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ, ὅπου ἐν πολλαῖς πόλεσιν εἶχεν ἐγκαταστήσει φρουρὰς Μακεδόνων, καὶ τὸ κοινὸν τῶν Θεσσαλῶν εἶχε διαλύσει καὶ πολλὰς ἄλλας μεταβολὰς ἐποίησε πρὸς τὰς μελλούσας βουλὰς αὐτοῦ χρησίμους.

Περὶ τοὺς χρόνους τούτους ὁ Φίλιππος κατέκτησε πολλὰ καὶ ἄλλα ἐπὶ τῆς Θράκης χωρὶς, τελευτῶν δὲ ἐστράτευσεν μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπὶ τὴν δυνατὴν Ὀλυνθον, καλῶς φρονῶν ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς Ὀλύνθου θέλει εὐχερεστέραν καταστήσει τὴν κατάκτησιν τῆς Χαλκιδικῆς. Τὸ μὲν πρῶτον οἱ Ὀλυνθιοὶ πολιορκούμενοι γενναίως ἡμύνοντο τοὺς Μακεδόνας, πολλοὺς τούτων κατὰ τὰς τειχομαχίας φονεύσαντες, τὸ δὲ δεύτερον ἔτος τῆς πολιορκίας ἔτει 348 οἱ προεστῶτες τῶν Ὀλυνθίων διαφθαρέντες ὑπὸ τῶν χρημάτων τοῦ Φιλίππου προῦδωκαν τὴν πόλιν, ἣν διήρπασεν οὗτος καὶ τοὺς κατοίκους ἐξηνδραπόδισεν. Ἐπεμψαν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων Ὀλυνθίων, προτρεπόμενοι ὑπὸ τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους, τὸ μὲν πρῶτον τὸν στρατηγὸν Χάρητα μετὰ 2000 μισθοφόρων, οὓς ἐστρατολόγουν οἱ τὸν πόλεμον φεύγοντες πλούσιοι ἐκ συνεισφορῶν (ἐπιδόσεων), διότι ὁ διαφθαρεὶς δῆμος οὐδαμῶς συνήγει νὰ κινήσῃ τὰ θεωρικά, ἀλλ' ὁ Χάρης ἀνάξιος ὢν καὶ ἀνίκανος καὶ στρατὸν μισθοφόρων καὶ ἀπειθῆ ἔχων οὐδ' εἶδε κἄν τὴν Ὀλυνθον, τὸ δὲ δεύτερον τὸν Χαρίδημον, ὅστις ἀκόλαστος ὢν καὶ ὑβριστὴς ἐγένετο πολὺ ἐπαχθὴς εἰς τοὺς Ὀλυνθίους· καὶ τρίτον ἀπέστειλαν στρατὸν ἐξ Ἀθηναίων, κατ' ἐπίμονον συμβουλὴν τοῦ φιλοπάτριδος ῥήτορος, ἀλλ' οὗτος δὲν προὔλαθεν.

Ὡς δὲ τὰ ἐν Ὀλύνθῳ ὁ Φίλιππος διὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν προδοτῶν κατειργάσατο, οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἀξιολογωτέραις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος πολλοὺς τῶν ἰσχυόντων διὰ χρημάτων διαφθείρας εἶχε προδότας, δι' ὧν μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὅπλων ἠὔξανεν ὁ Φίλιππος τὸ ἴδιον κράτος· «φοβερὰ δὲ φορὰ προδοτῶν, κατὰ Διόδωρον, ὑπῆρξε τότε κατὰ τὴν Ἑλλάδα.» Καὶ ἐν Ἀθῆναις πολλοὶ ἦσαν οἱ Φιλιππίζοντες καλούμενοι· παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις μάλιστα δύο διεκρίθησαν φατρίαί, ὧν ἡ μὲν ἐζήτει τὸν πρὸς τὸν Φίλιππον πόλεμον, ἡ δὲ τὴν εἰρήνην, εἰς ταύτην μὲν κατελέγοντο οὐ μόνον οἱ χρήμασι διαφθαρέντες προδόται, ἐν οἷς ἦν ὁ ἀχρεῖος ῥήτωρ Δημάδης καὶ ὁ ἀναιδὴς Αἰσχίνης, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν, οἷος ὁ γενναῖος καὶ ἀνεπιληπτος Φωκίων· οὗτοι βλέποντες τὴν καθ' ἅπασαν

τὴν Ἑλλάδα ἐπιπολάσασαν πᾶσαν κακίαν, οὐδεμίαν εἶχον ἐλπίδα ὅτι θέλει ποτε ἡ πατρίς δι' ἰδίας δυνάμεως σωθῇ· ἐπομένως ὑπελάμβανον τὴν πρὸς τὸν ἰσχυρὸν Φίλιππον εἰρήνην σωτηρίαν τῆς ἰδίας πόλεως. Οἱ δὲ περὶ τὸν χρηστὸν Ἰσοκράτην ὑπελάμβανον τὴν ἤδη δυνατὴν γενομένην Μακεδονίαν ἱκανὴν νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐμφυλίους ταραχάς, καὶ προσλαβοῦσαν τοὺς Ἕλληνας νὰ καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν Περσῶν· ἐκ δὲ τῶν ζητούντων τὸν πόλεμον ἦν ὁ μέγιστος καὶ ὀνομαστότατος τῶν ῥητόρων Δημοσθένης, οὗτος διορῶν τὰς ἐπιβούλους βουλὰς τοῦ Μακεδόνοιο προῦθυμειτο διὰ τῆς πυρώδους αὐτοῦ γλώσσης νὰ διεγείρῃ ἐν τοῖς Ἀθηναίοις τὰ παλαιὰ καὶ γενναῖα φρονήματα, δι' ὧν οὗτοι ἐπὶ τῶν Μηδικῶν ἔσωσαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ παραδειγματικῆς φιλοπατρίας καὶ τόλμης ἐκάκιζεν ὁ Δημοσθένης τὴν δειλίαν, τὸν ὄκνον, τὴν προδοσίαν καὶ τὴν δοκησιοφίαν τῶν ἐπ' αὐτοῦ γραμματικῶν· ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε ὁ εὐγενὴς ῥήτωρ ἐπετύγχανε νὰ διεγείρῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἔργα δραστήρια διὰ τὴν τούτων ῥαστώνην καὶ χαυνότητα, ἐν ᾧ ὁ δολόφρων Φίλιππος ἦν αἰεὶ ἐγρηγορῶς καὶ δραστήριος καὶ καρτερικός. Πᾶν πρᾶγμα μετεχειρίζετο, πᾶσαν καθόλου μηχανὴν ἐμηχανᾶτο ὅπως τύχῃ τῶν βουλῶν αὐτοῦ. «Πανοῦργος ἄνθρωπος, λέγει ὁ Δημοσθένης, καὶ δεινὸς πράγμασι χρῆσθαι» (1).

Ἐν τούτοις ὁ ἱερὸς πόλεμος ἐλυμαίνετο τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀνομάρχου διεδέξατο τὴν τῶν Φωκέων ἡγεμονίαν ὁ ἀδελφὸς Φάυλλος· ἀποθανόντος καὶ τούτου περὶ τὰς ὀνομαζομένας Ἀβας ἔτει 352 ἀνέδειξαν οἱ Φωκεῖς στρατηγὸν τὸν τοῦ Ὀνομάρχου υἱὸν Φάλαικον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι πολεμοῦντες ἀπέκαμον· διὸ οἱ Θηβαῖοι παρεκάλεσαν τὸν Φίλιππον εἰς βοήθειαν. Οὗτος ἐδείχθη πρόθυμος νὰ βοηθήσῃ τοῖς Θηβαίοις, διότι ἔβλεπεν ὅτι οὕτω θέλει εὐκόλως διέλθῃ τὰς Πύλας· ἐζήτησεν ὁμῶς πρῶτον νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτινες ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Ὀλύνθου ἐπολέμουν πρὸς αὐτόν· ἐπέτυχε διὰ τῶν

(1) Ὀλυνθ. Α, 2.

Ἀθήνησι προδοτῶν νὰ δεχθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς περὶ εἰρήνης λόγους αὐτοῦ καὶ νὰ πέμψωσι πρέσβεις, ἐν οἷς ἦν ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Αἰσχίνης. Διὰ τῆς εἰρήνης ἐζήτουν οἱ Ἀθηναῖοι οὐ μόνον τὰς κτήσεις αὐτῶν νὰ σώσωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Θράκης Κερσοβλέπτην καὶ τοὺς Φωκεῖς νὰ περιλάβωσιν εἰς τὴν εἰρήνην· τοῦναντίον δὲ ὁ Φίλιππος ἐζήτηε ν' ἀποκοιμίσῃ τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα καταπολεμήσῃ τοὺς Φωκεῖς· ἐπέτυχε δὲ τοῦτο διὰ τῶν προδοτῶν καὶ μάλιστα διὰ τοῦ Αἰσχίνου, ὃς τις αἰεὶ ἔπραττε πρὸς ὄφελος τοῦ τὰ πάντα μηχανωμένου πρὸς ἀπάτην τῶν Ἀθηναίων Φιλίππου, ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη ἐκ τῆς δευτέρας πρεσβείας, ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Φίλιππον, ὅπως λάβωσι τοὺς περὶ εἰρήνης ὅρκους αὐτοῦ, ὡς καὶ οὗτοι ἔδωκαν ὅρκους εἰς τοὺς προαποσταλέντας παρὰ τοῦ Φιλίππου τρεῖς ἐπισήμους στρατηγούς τῶν Μακεδόνων. Ὁ προδότης Αἰσχίνης διὰ τῆς ἐπίτηδες μακρᾶς διατριβῆς ἐν Πέλλᾳ παρέσχε καιρὸν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ καθυποτάξῃ τὸ κράτος τοῦ Κερσοβλέπτου, νὰ καταλάβῃ πολλὰς τῶν ἐπὶ τῆς Χερσονήσου καὶ Θράκης κτήσεων τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς διαφθαρέντας πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων· ἐκεῖ πλησίον τῶν Φερῶν ἐν τινι πανδοχείῳ ὤμοσε τὸν περὶ εἰρήνης ὅρκον· ἵνα δὲ ἐξαπατήσῃ τοὺς Ἀθηναίους διέδωκε διὰ τῶν προδοτῶν ὅτι ὁ Φίλιππος δὲν θέλει βλάψῃ τοὺς Φωκεῖς ἀλλὰ τοὺς Θεβαίους, καὶ ὅτι θέλει ἀποδώσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν Εὐβοίαν. Ἐν τούτῳ ταχέως διαπερᾷ τὰς Θερμοπύλας, εἰσβάλλει ἔτει 346 εἰς τὴν χώραν τῶν Φωκέων, ὧν ὁ στρατηγὸς Φάλαικος διαφθαρεὶς χρήμασι παρέδωκε τῷ Φιλίππῳ τὰς περὶ τὰς Θερμοπύλας ὀχυρὰς πόλεις Νίκαιαν, Θρόνιον καὶ Ἀλπήνους καὶ μετὰ τῶν μισθοφόρων 8000 ὄντων ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Φωκεῖς προδοθέντες ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν καὶ καταληφθέντες ἐν ἀγνοίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μεγίστην ὑπέστησαν συμφοράν. Παρέδωκαν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἥπους, ἐκρήμνισαν τὰς πόλεις αὐτῶν καὶ κατεδικάσθησαν κατὰ κώμας νὰ κατοικῶσι, καὶ νὰ δίδωσιν ἐκ τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν 60 τάλαντα κατ' ἐνιαυτὸν μέχρις ἂν ἐκτίσωσιν εἰς τὸ

ἱερὸν τὰ συληθέντα χρήματα. Ἐξεκλείσθησαν δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ συνεδρίου, τὰς δὲ δύο ψήφους, ἃς εἶχον οὗτοι πρότερον, μετέδωκαν οἱ Ἀμφικτύονες εἰς τὸν Φίλιππον.

Σφόδρα κατεπλάγησαν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὴν ἀγγελίαν τῆς συμφορᾶς τῶν φίλων Φωκέων· ἐν τούτῳ ὁμοῦς πρέσβεις τοῦ Φιλίππου ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ἀγγείλωσι τὴν μετοχὴν τοῦ Φιλίππου εἰς τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ φρονήσεως ἐτήρησαν τὴν εἰρήνην κατὰ τὰς φρονίμους συμβουλὰς τοῦ Δημοσθένους. Εἵτα ὁ Φίλιππος ἀπέβλεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἣν πολλὰ ἐξησθένησαν αἱ πρὸς ἀλλήλας τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων ἐμφύλιοι ἔριδες καὶ μάχαι, μάλιστα δὲ τὸ κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν μῖσος τῶν Μεσσηνίων καὶ τῶν πλειστών Ἀρκάδων. Τούτων χάριν ὁ Φίλιππος ἀπέστειλε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἀφήσωσιν αὐτονόμους τοὺς Μεσσηνίους. Ἐν ἔτει δὲ 344 ἐξεστράτευσεν ὁ ῥέκτης Φίλιππος εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, ἣς πολλὰς πόλεις ἐλεηλάτησε· διήγειρε ταραχὰς ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ· ἐποίησε φιλίαν πρὸς πολλὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐν Εὐβοίᾳ τελέως κατέστρεψε τὴν τῶν Ἀθηναίων δύναμιν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Θράκῃ καὶ ἐν τῇ Χερσονήσῳ ἀπὸ τοῦ 343 ἕως τοῦ 339 διήγειρε ταραχὰς ὁ Φίλιππος πρὸς βλάβην τῶν Ἀθηναίων. Οὗτοι ἀπέστειλαν τὸν στρατηγὸν Διοπείθην μετὰ πολλῆς δυνάμεως εἰς σωτηρίαν τῶν ἰδίων κτήσεων. Ὁ Διοπείθης διέλυσε τὴν πρὸς τὸν ἐπίορκον Φίλιππον εἰρήνην καὶ μετὰ πολλῶν μισθοφόρων εἰσῆλσεν εἰς τὴν ὑπὸ τούτου ἀρχομένην παραθαλάσσιαν τῆς Θράκης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φίλιππος ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν τοῦ Διοπείθους καὶ δὲν εἰσηκούσθη ἐστράτευσεν ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Προποντίδι ἐλληνίδας πόλεις· καὶ πρῶτον ἐγένετο κύριος τῆς Σηλυμβρίας· εἵτα ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Πέρινθον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Περίνθιοι εὐρώστως ἡμύνοντο ἐκ τῆς ὀχυρᾶς πόλεως αὐτῶν, καὶ οἱ Πέρσαι σατράπαι κατὰ διαταγὴν τοῦ ὑφορῶντος βασιλέως τὴν τοῦ Φιλίππου δύναμιν ἔπεμψαν εἰς βοήθειαν τῶν Περινθίων καὶ μισθοφόρους πολλοὺς καὶ χρήματα καὶ πολλὰ ἄλλα χρησιμα πρὸς τὸν πόλεμον· ὁ Φίλιππος τότε ἠναγκάσθη νὰ μερίσῃ εἰς δύο τὰς δυνάμεις, καὶ τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν στρατιωτῶν ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς πολιορκίας, τοὺς δὲ ἄλλους παραλαβὼν ἐπέπεσεν αἰ-

φνης ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ ἐπολιόρχει τοῦτο. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι διέλυσαν τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον εἰρήνην καὶ δύνανται ναυτικὴν ἀξιόλογον ἐξέπεμψαν εἰς βοήθειαν τῶν Βυζαντιῶν· ὁμοίως δὲ βοήθειαν ἔπεμψαν καὶ οἱ Χῖοι καὶ οἱ Κῶοι καὶ οἱ Ῥόδιοι· ὁ Φίλιππος ἐκπλαγεὶς τὴν συνδρομὴν τῶν Ἑλλήνων διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Περίθου καὶ τοῦ Βυζαντίου.

Περὶ τοῦ πρὸς Ἀμφισσεῖς ἱεροῦ πολέμου.

§. 58. Ἐν τούτῳ ἕτερον ἐμφύλιον κακὸν ἐνέσκηψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ πρὸς τοὺς Ἀμφισσεῖς πολεμηθεὶς ἐν ἔτει 339 ἱερὸς πόλεμος. Τοῦτον ἐξέκαυσεν ὁ προδότης Αἰσχίνης· οὗτος κατηγόρησεν εἰς τοὺς Ἀμφικτύονας τοὺς τῆς Ἀμφίσσης Λοκροὺς ὅτι ἐγεώργησαν γῆν ἱερὰν καὶ παρώρμησεν αὐτοὺς νὰ ἐπιτεθῶσι μετὰ τῶν Δελφῶν ἐπὶ τοὺς ἱεροσύλους· ἐπετέθησαν λοιπὸν οἱ Ἀμφικτύονες, ἀλλ' ἠττήθησαν· ἐκ τούτου ἀνέθηκαν οὗτοι εἰς τὸν Φίλιππον νὰ κολάσῃ τοὺς ἱεροσύλους· οὗτος προθύμως ἐνέδωκε μετὰ πολλῆς δυνάμεως εἰς τὴν Φωκίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν εἰς βοήθειαν τῶν Ἀμφισσέων 10000 μισθοφόρων, ἀλλ' ἠττήθησαν οὗτοι ὑπὸ τῆς πολλῆς καὶ καλῶς ἡσκημένης στρατιᾶς τῶν Μακεδόνων. Εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα κατέλαβεν ὁ Φίλιππος τὴν Ἑλάτειαν. Ἡ κατάληψις τῆς κειμένης ταύτης πόλεως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν εἰς τὰς Θήβας φερούσης κατέπληξε πολὺ καὶ ἐθορύβησε τοὺς Ἀθηναίους, οὓς συνελθόντας εἰς ἐκκλησίαν τὴν ἐπαύριον οὐδεις τῶν ῥητόρων ἐτόλμα νὰ συμβουλεύσῃ· μόνος ὁ εὐγενὴς ῥήτωρ Δημοσθένης διὰ συνετοῦ λόγου ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς, ὥπως ψηφίσωσι νὰ ἀποστείλωσι παραχρῆμα 200 ναῦς, νὰ ἐκστρατεύσωσι πανδημεὶ καὶ νὰ πέμψωσι πρέσβεις περὶ συμμαχίας εἰς τοὺς Θηβαίους. Ἡ προθυμία τῶν Ἀθηναίων ν' ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα ὑπομιμνήσκει τὴν τῶν προγόνων αὐτῶν ἀρετὴν, οἵτινες περὶ πλείονος κατὰ τὸ ψήφισμα τοῦ Δημοσθένους ἐποιοῦντο τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίαν διατηρεῖν ἢ τὴν ἰδίαν πατρίδα. Τὸν Δημοσθένην μετ' ἄλλων ἔπεμψαν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Θηβαίους, οὓς νὰ ἀποτρέψῃ τῆς μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμμαχίας ἐξήτει ὁ Φίλιππος πολ-

λά ὑποσχόμενος διὰ τοῦ ῥήτορος Πύθωνος· ἀλλ' οἱ Θηβαῖοι κατεπίσθησαν ὑπὸ τῆς εὐγλωττίας τοῦ Δημοσθένους καὶ συνεμάχισαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Φίλιππος δύο ἀπολέσας μάχας τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κηφισσοῦ καὶ τὴν χειμερινὴν ἐπὶ τῆς Ἀμφίσσης καὶ κατέστρεψεν αὐτὴν μηνὶ μαΐῳ τοῦ 338· μετὰ ταῦτα ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ Χαιρωνείᾳ· ἐπ' αὐτὸν ἀντεπεξῆλθον οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Χάρητος καὶ Λυσικλέους μετὰ τῶν συμμάχων Εὐβοέων, Κορινθίων, Μεγαρέων, Ἀχαιῶν, Λευκαδίων καὶ Κερκυραίων καὶ οἱ Θηβαῖοι στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Θεαγένους. Ἐν Χαιρωνείᾳ ἐγένετο φονικὴ μάχη μηνὶ αὐγούστῳ τοῦ 338, καθ' ἣν λαμπρῶς ἠγωνίσαντο οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἀλλὰ ἀσυνέτως στρατηγούμενοι ἡττήθησαν ὑπὸ τῆς εὐτάκτου τάξεως τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς ἀνδρείας τοῦ διοικοῦντος τὴν θετταλικὴν ἵππον Ἀλεξάνδρου· ἐν τῇ καρτερᾷ ταύτῃ μάχῃ ὁ ἱερὸς λόχος ἀνδρείως ἀγωνισθεὶς ἠφανίσθη· τῶν δὲ Ἀθηναίων ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ ὑπὲρ τοὺς 1000, ἡχμαλωτίσθησαν δὲ περὶ τοὺς 2000, καὶ ἐκ τῶν Βοιωτῶν πολλοὶ ἔπεσον καὶ πολλοὶ ἐζωγρήθησαν. Οὕτω συνετάφη, κατὰ τὸν ῥήτορα Λυκούργον, τοῖς τούτων (ἐν Χαιρωνείᾳ θανόντων) σώμασιν ἢ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐλευθερίᾳ (1). Οἱ Ἀθηναῖοι κατεπλάγησαν μαθόντες τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἥτταν καὶ συμφορὰν αὐτῶν, δὲν ἀπεθαῖρύνθησαν ὁμῶς, ἀλλὰ δραστηρίως παρεσκευάζοντο νὰ φυλάξωσι τὴν πόλιν· οἱ Φιλιππίζοντες ὁμῶς καὶ οἱ εἰρηνόφιλοι ἔπεισαν τὸν δῆμον νὰ δεχθῇ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου διὰ τοῦ Δημάδου καὶ τοῦ στρατηγοῦ Φωκίωνος προτεινομένην εἰρήνην· καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν πάσας τὰς ἔξω κτήσεις αὐτῶν πλὴν τῆς Σάμου· ἀπέλαβον ὁμῶς τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων καὶ τὸν ὑπὸ τῶν Θηβαίων κατεχόμενον Ὠρωπόν. Ἐν δὲ τῇ ἀκροπόλει τῶν Θηβῶν ἐγκατέστησεν ὁ Φίλιππος φρουρὰν Μακεδόνων.

Ἡ ἀπώλεια τῆς τῶν Ἀθηναίων δυνάμεως παρέλυσεν τὸ

(1) Λυκούρ. κ. Λεωκρ. σ' 154, 50 Διοδωρ. 16, 85 — 88. Πλουτ. Β. Ἀλεξ. 9.

ἐμπόριον καὶ τὰ οἰκονομικὰ αὐτῶν· ἅτινα εἶχεν ἀνορθώσει ἡ συνετὴ διοίκησις τοῦ Λυκούργου, ὅστις ἀπὸ τοῦ 350 τὰς προσόδους τῆς πόλεως ὡς ταμίας ἐπὶ τῆς διοικήσεως ἐπὶ 12 ἔτη ἐπαινουμένως διώκησε (1).

Διὰ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ νίκης ὁ Φίλιππος ἐκράτουνε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐν τε τῇ βορείᾳ καὶ μέσῃ Ἑλλάδι. Ἐν δὲ τῇ Πελοποννήσῳ μόνῃ ἡ Σπάρτη εἶχε πολεμικῶς πρὸς τοὺς Μακεδόνας, καὶ δὲν ἔπαυε ν' ἀντιποιῆται τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἑλλάδος· διὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος εἰσῆλασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον προφάσει νὰ βοηθήσῃ τοὺς συμμάχους Μεσσηνίους, Ἀργεῖους, Ἀρκάδας καὶ Ἡλείους κατὰ τῆς Σπάρτης, ἥς βασιλεὺς τότε ἦν ὁ Ἄγις ὁ Γ. καὶ διαπορθῶν τὴν Λακωνίαν ἠνάγκασε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ παύσωνται τοῦ πολέμου. Ἐν ἔτει δὲ 337 συνήγαγεν οὗτος ἐν Κορίνθῳ τοὺς πρέσβεις τῶν ἑλληνίδων πόλεων εἰς συνέδριον, ὅφ' οὗ ἀνεδείχθη στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων αὐτοκράτωρ κατὰ τῶν Περσῶν· ὁ Φίλιππος ἐπιστρέφει εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐποίει μεγάλας παρασκευὰς πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Πέρσας στρατείαν. Ἀπέστειλε δὲ ἤδη εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν μετὰ μέρους τῆς δυνάμεως τὸν Παρμενίωνα καὶ τὸν Ἀττάλον. Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Φίλιππος ἐτέλει ἐν Αἰγαῖς τῆς Μακεδονίας τὸ φθινόπωρον τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς Κλεοπάτρας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἡπείρου Ἀλεξάνδρου φονεύεται ὑπὸ τοῦ σωματοφύλακος Πausανίου, ὃν παῖδα εὐγενῆ ὄντα ἡτίμασεν ὁ Ἀττάλος· τούτου τὴν τιμωρίαν μάτην ἐπὶ πολὺ ὁ Πausανίας ἐζήτηι παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ὅτε εἶδε τὸν Φίλιππον ὅτι ἐχωρίσθη τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ὀλυμπιάδος καὶ ἐνουμφεύθη τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Ἀττάλου, τότε ἀπελπισθεὶς ἐδολοφόνησε τὸν Φίλιππον.

(1) Διοδώρ. 16, 88.

Περὶ τῆς παρ' Ἑλλήσι ποιήσεως καὶ ἱστορίας καὶ
φιλοσοφίας καὶ τῶν τεχνῶν καθόλου κατὰ τὰς
δύο προειρημένας περιόδους.

α'. Περὶ τῆς ποιήσεως.

§. 59. Ἔστι καὶ κέντρον τῆς ποιήσεως καὶ τῶν γραμμάτων
καθόλου καὶ τῶν τεχνῶν παρ' Ἑλλήσι κατὰ τὰς δύο προειρημένας
περιόδους ἐγένοντο αἱ Ἀθῆναι. Ἐν Ἀθήναις ἐγεννήθη καὶ ἐ-
τελειώθη νέον εἶδος ποιήσεως, τὸ δράμα. Ἐγεννήθη δὲ τοῦτο
ἐκ τῶν ἐνθουσιαστικῶν τοῦ Διονύσου ἐορτῶν, οἱ ἐορτάζοντες
ἐμιμοῦντο καὶ ἔδρων τὰ τοῦ θεοῦ ἐκ τῆς μιμήσεως καὶ δρά-
σεως ταύτης ὠνομάσθησαν ἢ τε τραγωδία καὶ ἡ κωμῳδία δρά-
ματα. Ἦσαν δ' αὗται τὴν ἀρχὴν ἄσματα, διθύραμβοι κα-
λούμενοι, ἐνθουσιώδεις ᾠδαὶ εἰς τὸν Διόνυσον, αἵτινες ἤδοντο
τὰ μὲν πρῶτα ὑπὸ θιάσου μεθυσόντων, ὕστερον δὲ ὑπὸ χοροῦ,
οὗ οἱ ἑταῖροι ὑπεκρίνοντο τὸν θεὸν αὐτὸν ἢ τινα τῶν περὶ τὸν
θεόν. Οὗτοι παρίοντες διηγοῦντο τοὺς κινδύνους τοῦ θεοῦ καὶ
τὴν νίκην αὐτοῦ· ὁ δὲ χορὸς Σατύρους μιμούμενος, ὧν καὶ τὴν
σκευὴν καθόλου εἶχεν, ἐξεδήλου τὴν πρὸς τὰ πάθη τοῦ θεοῦ
συμπάθειαν. Δύο δὲ ἦσαν εἶδη διθυράμβων ὁ μὲν ἦν σεμνὸς
καὶ λυπηρὸς, ὁ δὲ ἕτερος εὐθυμος καὶ τερπνός· ὁ μὲν ἤδετο
ἅμα τοῦ χειμῶνος ἀρχομένου ἐν τοῖς Ἀθηναίοις, ἐορτῇ εἰς τὸν
Διόνυσον, ὁ δὲ τὸ ἔαρ. Ἐκ τοῦ σεμνοῦ διθυράμβου ἐγεννήθη
ἡ τραγωδία, ἣτις ὠνομάσθη πιθανώτερον ἐκ τοῦ λυμαινομένου
καὶ καταστρέφοντος τὴν τοῦ θεοῦ ἱερὰν ἄμπελον τράγου, ὃν
ἔθουον ἐπὶ τοῦ θωμοῦ, περὶ ὃν ὥρχετο καὶ ἤδεν ὁ χορός. Εἶτα
ὁ Θέσπις ἐπὶ Πεισιστράτου παρενέβαλεν ὑπὲρ τοῦ διαναπαύε-
σθαι τὸν χορὸν τὸν πρῶτον ὑποκριτὴν, ὅστις ὑπεκρίνετο ἐν τῇ
ιδίᾳ τραγωδίᾳ διάφορα πρόσωπα, ἅτινα ἐδηλοῦντο ἐκ τοῦ ἐξ
ὀθόνης προσωπείου, ὅπερ οὗτος περιετίθετο. Οἱ δὲ μετὰ τοῦ
χοροῦ διάλογοι ἦσαν ὡς πρὸς τὰ χορικά βραχεῖς καὶ αἱ ὀρχή-
σεις καὶ αἱ ᾠδαὶ τοῦ χοροῦ αἱ κυριώταται. Ὁ ἐν ἔτει δὲ 512
π. X. γενόμενος Φρόνιχος εἰσήγαγεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ γυ-
ναῖκας διαλεγόμενας, αἵτινες ὅμως ἦσαν μετημφιεσμένοι νέοι·

τὴν δὲ ὕλην ἡρύετο οὗτος οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν μύθων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας. Οὕτω λοιπὸν ἡ τραγωδία ἐξῆλθεν ἐκ τῶν βακχικῶν καὶ βωμολόχων πράξεων τοῦ Διονύσου εἰς τὰς σεμνὰς καὶ σπουδαίας πράξεις τῶν ἡρώων, ὅπου ὁ χορὸς τῶν Σατύρων ἦν ξένος καὶ ἀλλότριος. Ἡγωνίζοντο δὲ οἱ ποιηταὶ ἐκάστοτε διὰ τριῶν δραμάτων, οἷς ἐπεφέρετο καὶ τέταρτον σατορικόν, ὥς τις εὐτράπελος καὶ παίζουσα τραγωδία, ἥτις τὴν ὕλην ἡρύετο ἐκ τῶν περὶ τοῦ Βάκχου μυθολογουμένων (1). Τὸν Φρόνιχον διεδέξαντο ἐν τῇ τραγωδίᾳ πολλοὶ τραγικοί, ἐξ ὧν ἐπισημότεστοί εἰσι τρεῖς ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης.

Ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐγεννήθη ἐν Ἐλευσίνι τῷ 525 π. Χ. ἐπολέμησεν οὗτος πάντας τοὺς πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμους ἐν Μαραθῶνι, ἐν Ἀρτεμισίῳ, ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς· ἦν λοιπὸν ὁ Αἰσχύλος Μαραθωνομάχος, ἥτοι ἀνὴρ οὗ τινος τὰ στέρνα ἐθέρμαινεν ἔρως ἀκραιφνῆς τῆς πατρίδος, τιμῇ, χρηστότης καὶ εὐσέβεια. Ὁ Αἰσχύλος ἐβελτίωσε πολὺ τὴν τραγωδίαν ἐξεῖρε τὸν δεύτερον ὑποκριτὴν, τὸν δευτεραγωνιστὴν λεγόμενον, ἐκόσμησε τὴν σκευοποιίαν, καὶ ἄλλας πολλὰς βελτιώσεις ἐποίησεν ἐν τῷ δράματι, διὸ καὶ οὐκ ἀτόπως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πατὴρ τῆς τραγωδίας ἐλέγετο. Τὸ μεγαλόφρον, τὸ φιλόπατρι καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τοῦ Μαραθωνομάχου Αἰσχύλου ἐκδηλοῦσιν αἱ ἑπτὰ περισωθεῖσαι ἐκ τῶν 70 τούτου τραγωδιῶν· αὗται δὲ εἰσὶ σεμναὶ καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ τολμηραὶ καὶ φοβεραὶ καὶ γιγάντειοι καὶ κατὰ τὴν πράξιν καὶ κατὰ τὴν λέξιν, διὸ καὶ ὠνομάσθη ὁ Αἰσχύλος ὁ τῶν τραγικῶν μεγαλοφωνότατος. Ἐν τοῖς δράμασι τοῦ ποιητοῦ τούτου ἐπικρατεῖ ἔτι μᾶλλον τὸ λυρικὸν καὶ ἐπικὸν ἢ τὸ δραματικόν. Γέρων ὧν ὁ Αἰσχύλος κατέλιπε τὰς Ἀθήνας καὶ μετέβη εἰς Σικελίαν παρὰ τῷ

(1) Περὶ δὲ τῶν ὑποκριτῶν καὶ τοῦ θεάτρου, ἐν ᾧ δὲ τοῦ ἔτους κατὰ τὰς δύο καὶ μεγάλας ἑορτὰς τοῦ Διονύσου ἐγίνοντο διδασκαλαὶ δραμάτων, διελθετὰ διὰ μακρῶν γεγραμμένα μοι ἐν τῷ ἑμῷ ἔργῳ Περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (223 — 232)· ὡς λίαν ἀναγκαῖα εἰς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν δραμάτων.

Ἰέρωνι, ὅστις πολὺ ἐτίμησε τὸν ἄνδρα· ἀπέθανεν ὁ Αἰσχύλος ἐν τῇ ἐν Σικελίᾳ Γέλᾳ ἔτει 456.

Ὁ δὲ Σοφοκλῆς ἐγεννήθη τῷ 495 ἢ 497 π. Χ. ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ· τοῦτον καλῶς καὶ ἀνέθρεψε καὶ ἐπαίδευσεν ὁ πατήρ Σόφιλος· ἤσκησε δ' ἰδίᾳ ὁ Σοφοκλῆς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ὀρχηστικὴν, ἀμφοτέρας χρησίμους οὖσας εἰς γύμνασιν χορῶν. Φύσιν ἔχων ὁ Σοφοκλῆς δαυμονίαν καὶ γονιμωτάτην πρὸς τὴν δραματικὴν, ταχέως καὶ θαυμασίως εἰς αὐτὴν ἐπέδωκε· διότι εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ὧν οὗτος ἡγωνίσαστο πρὸς τὸν ἀκμάζοντα τῶν δραματικῶν Αἰσχύλον καὶ ἐνίκησεν. Ἐτελειοποίησε δὲ ὁ Σοφοκλῆς τὴν σκηνογραφίαν, συνέστησε τὸν χορὸν ἐκ δεκαπέντε ἀντὶ δώδεκα καὶ τὸν τρίτον ὑποκριτὴν ἐξεῦρε καὶ κατέλυσε τὴν ὑπόκρισιν τοῦ ποιητοῦ. Ἐκ τῶν 113 τραγωδιῶν καὶ σατυρικῶν, ἅτινα ἐποίησεν ὁ Σοφοκλῆς, ἑπτὰ μόνον διεσώθησαν. Ἐν ἀπάσαις δὲ ταῖς τραγωδίαις τοῦ Σοφοκλέους διαπρέπει τὸ χαρίεν καὶ μεγαλοπρεπὲς καὶ ὑψηλὸν καὶ ἁρμονικόν, ἀποβαλὼν δὲ τὸν τοῦ Αἰσχύλου ὄγκον, τὸ πικρὸν καὶ τὸ σκληρόν, μετέλαβε τῆς ἡδείας λείξεως, ἣτις ἀρίστη εἰς τὴν ἡθοποιίαν· ἀπέθανε δὲ ὁ Σοφοκλῆς μικρὸν πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐν ἔτει 406 π. Χ.

Ὁ δὲ Εὐριπίδης ἐγεννήθη ἐν Σαλαμῖνι τῷ 480 π. Χ. Ἀνετράφη δὲ καὶ ἐπαιδεύθη καλῶς, ἰδίᾳ ἐπεμελήθη τῶν γυμνικῶν ἀσκήσεων, ἐφ' αἷς ἡυδοκίμησε τοσοῦτον, ὥστε παῖς ἔτι ὧν ἐνίκησεν, ὡς λέγουσιν, ἐν τοῖς Παναθηναίοις καὶ ἔλαβε τὸ πρῶτον ἄθλον· νεανίας δὲ γενόμενος ἐγένετο μαθητῆς τοῦ περιφήμου Ἀναξαγόρου, ὕστερον δὲ ἡκροάσατο τοῦ Προδίκου καὶ Πρωταγόρου, ἠγάπησε τὸν Σωκράτην καὶ τὴν κατὰ τοῦτον φιλοσοφίαν. Ἄλλ' εἰτα ἐτράπη ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν δραματοποιίαν, ἄθλητον ἐκ τίνος ἀφορμῆς. Ἐποίησε δὲ ὁ Εὐριπίδης 75 δράματα, ἐξ ὧν 19 περιεσώθησαν. Αἱ τραγωδίαι τούτου καλῶς ἀπεικάζουσι τὴν ἐπὶ τῶν χρόνων ἐκείνων κατάστασιν τῶν Ἀθηναίων. Ἐχαιρον οὗτοι τότε ἀκούοντες λόγους ῥητορικοῦς, φιλοσοφικοὺς καὶ πολιτικοὺς· διὸ καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ φαίνεται ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος καὶ γνωμολόγος. Περὶ δὲ τὴν λέξιν εἶνε γλαφυρὸς καὶ χαρίεις καὶ ἀκριδής,

περὶ δὲ τὰ ὀνόματα σαφὴς καὶ ἐναργής, καὶ πολὺς περὶ τὰς ῥητορικὰς ἀντιβόρσεις. Μεγίστη δὲ ἀρετὴ τοῦ Εὐριπίδου εἶνε νὰ διαγράφῃ θαυμασίως τὰ πάθη καὶ τὰς τالαιπωρίας τοῦ ἀνθρώπου βίου καὶ νὰ διεγείρῃ τὸ ἔλκος καὶ τὸν οἶκτον· διὸ δὴ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει τὸν Εὐριπίδην τραγικώτατον τῶν ποιητῶν. Ὑπέρβηρος ὢν ὁ Εὐριπίδης ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ Μαγνησίαν, ὅπου πολὺ ἐτιμήθη· ἐκεῖθεν δὲ μετὰ μικρὸν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν πρὸς τὸν βασιλέα Ἀρχέλαον, παρ' ᾧ τότε καὶ ἄλλοι διέτριβον ποιηταὶ καὶ τεχνῖται, καὶ πολλὰ ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' οὐκ ἐπέζησε πολὺ, ἀπέθανε δὲ πιθανῶς ἐν ἔτει 407 π. Χ.

Ὡς δὲ ἡ τραγωδία ἐγεννήθη ἐκ τῶν Ἀθηναίων, ἑορτῆς ἀγομένης χειμῶνος τῇ Διονύσῳ, οὕτω καὶ ἡ κωμωδία ἐκ τῶν μικρῶν ἢ τῶν κατ' ἀγροὺς λεγομένων Διονυσίων, ἑορτῆς εὐθύμου καὶ ταύτης τῇ Διονύσῳ τελουμένης κατὰ τὸν τρυγητόν· τῆς ἑορτῆς ἴδιον γνώρισμα ἦν ὁ κῶμος, ἥτοι συμπόσιον, ἐν ᾧ ἔτρωγον, ἔπινον ἀνέτως, ἤδον, ὠρχοῦντο καὶ ἐμέθυσον. Ἀπὸ τοιοῦτου εὐθύμου κώμου καὶ αὐτοσχεδίων σκωμμάτων ἐγεννήθη ἡ κωμωδία. Αὕτη ἐπὶ πολὺ ἦν παίγιον γελωτοποιῶν γεωργῶν καὶ κωμητῶν· ὕστερον δὲ μικρὸν πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐβελτιώθη ὑπὸ τῶν κωμωδῶν Κρατίνου τε καὶ Κράττηος καὶ Εὐπόλιδος, ἐτελειώθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους. Εἰς διδασκαλίαν τῶν κωμωδιῶν ἐχρησίμευσον ὅσα καὶ εἰς τὴν τῶν τραγωδιῶν θέατρον, σκηνή, ὀρχήστρα, ὑποκριταί, προσωπεῖα, στολαὶ καὶ πᾶν ὅ,τι χρήσιμον εἰς τὴν μίμησιν.

Ὁ Ἀριστοφάνης ἐγεννήθη πιθανῶς τῇ 452 π. Χ. ἤμασε δὲ ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Λέγουσιν ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησε περὶ τὰς 54 κωμωδίας, ἐξ ὧν 11 περιεσώθησαν. Μετὰ πολλῆς ἀγχινοίας κωμωδεῖ οὗτος τὸν ἐπ' αὐτοῦ ἡλικίον, θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν βίον τῶν Ἀθηναίων· μαστίζει μετὰ πολλῆς παῤῥησίας πάντα στρατηγόν, ἄρχοντα καὶ ἐπίσημον ἄνδρα, οὗ τινος οἱ τρόποι καὶ αἱ βουλαὶ ἐγίνοντο παραίτιοι τῆς παραλυσίας τῆς πόλεως, δεικνύων αὐτοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς οὐχὶ αἰνιγματωδῶς ἀλλὰ διὰ προσωπείων δηλούντων σαφῶς τὸ εἶδος καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου αὐτῶν. Ἀδεῶς σκώ-

πτει τὴν μωρίαν καὶ ἀκρισίαν τῶν τυφλοῖς ὄμμασιν εἰς τοὺς ἀχρεῖους δημαγωγούς παραδιδόμενων Ἀθηναίων, διασύρει μετὰ γλώσσης φορτικῆς καὶ βωμολόχου τὴν φιλοδοξίαν καὶ φιλαρχίαν τῶν ἀρχόντων, τὴν ἀλαζονίαν καὶ τὸ δοκησίσοφον τῶν σοφιστῶν καὶ διδασκάλων καὶ ἄλλων. Ἡ ἀπτική ὅμως καὶ χαρίεσσα γλῶσσα τοῦ Ἀριστοφάνους, τὰ πικρὰ τοῦτου σκώμματα καὶ αἱ ἐν τούτοις ὑποκρυπτόμεναι νοουθεσίαι περὶ χρηστῶν ἡθῶν καὶ πολιτικῆς ἀρετῆς καθιστῶσι τὸν Ἀριστοφάνην χρηστότατον καὶ ὠφελιμώτατον εἰς πάντα.

Ἡ κωμωδία διηρέθη καθ' οὓς ἤκμαζε χρόνους εἰς τρία, εἰς ἀρχαίαν κωμωδίαν, μέσσην καὶ νέαν. Τῆς μὲν ἀρχαίας κωμωδίας, ἣτις διέμεινε μέχρι τῆς τυραννίας τῶν ἐν Ἀθήναις 30 τυράννων, ποιηταὶ ἐγένοντο ἄλλοι τε καὶ ὁ ἐπισημότερος πάντων Ἀριστοφάνης· οὗτος ἐκωμῶδει, ὡς εἵπομεν, ἐξ ὀνόματος καὶ διὰ προσωπείων δηλωτικῶν τῶν γνωρισμάτων τοῦ τε προσώπου καὶ τοῦ σώματος ἀναξίους στρατηγούς, φιλοδόξους ἄρχοντας, πονηροὺς δημαγωγούς, διεφθαρμένους σοφιστάς, ποιητὰς καὶ ῥήτορας. Τῆς δὲ μέσης κωμωδίας οἱ ποιηταὶ δὲν ἐκωμῶδουν ἐπισήμους καὶ δυνατοὺς τῆς πολιτείας ἄνδρας, ἀλλὰ φιλοσόφους, γραμματικούς, ποιητάς, τεχνίτας, τέκτονας, στρατιώτας, ἐταίρας καὶ ἄλλους δημότας. Τῆς δὲ νέας κωμωδίας οἱ ποιηταὶ ἀπέσχον νὰ κωμωδῶσι πολιτικὰς πράξεις, ἐπλάττον δὲ μύθους καὶ ἐκωμῶδουν τὸν ἐπ' αὐτῶν βίον καὶ ἥθη πρὸς τέρψιν τῶν θεατῶν, ἐν τῇ νέᾳ κωμωδίᾳ διέπρεψαν ὁ Φιλίμων καὶ ὁ Μένανδρος.

β'. Περὶ τῆς ἱστορίας.

§. 60. Αἱ ἐπὶ τῶν Μηδικῶν πρῶται ἀπόπειραι ἱστορίας ἦσαν ἀπλᾶι παραδόσεων περιγραφαὶ καὶ λόγων Ἰώνων γραμματικῶν, διὸ καὶ αἱ περιγραφαὶ αὗται λογογραφίαι ὠνομάσθησαν καὶ οἱ γράψαντες λογογράφοι· ἀπὸ δὲ τῶν Μηδικῶν ἀρχεται ἡ ἀληθὴς ἱστορία· ταύτης πατὴρ ἐγένετο ὁ Ἡρόδοτος. Οὗτος ἐγεννήθη τῇ 484 π. Χ. ἐν Ἀλικαρνασσὶ, ἣν ἡναγχάσθη ὑπὸ τοῦ τυράννου αὐτῆς Λυγδάμιδος τοῦ ἐγγόνου τῆς Ἀρτε-

μισίας νὰ καταλίπη, μετέφησε δὲ εἰς τὴν Σάμον· ὕστερον δὲ ἀποκατέστη εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Συδάρεως κτισθέντας Θουρίους, ὅπου διέτριψε συγγράφων ἐπιμελῶς τὴν ἱστορίαν, μέχρις οὗ ἀπέθανεν ἐν ἔτει 408.

Ὁ Ἡρόδοτος εἰς πιστὴν τῶν πραγμάτων διαγραφὴν περιεπορεύθη καὶ ἔγνω πολλὰς χώρας, οἷον τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, τὴν Φοινίκην, τὴν Βαβυλῶνα, τὴν Περσίαν, τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, τὴν Σκυθίαν, τὴν Κολχίδα, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν κάτω Ἰταλίαν. Θέμα δὲ κύριον τῆς ἱστορίας ὁ Ἡρόδοτος ἐξελέξατο τὰ Μηδικά, ποιεῖται ὁμως μνηεῖαν πολιτειῶν καὶ θρησκείας καὶ ἐθίμων καὶ ἄλλων χωρῶν καὶ ἐθνῶν. Ἐν τῇ εἰς Ἰωνικὴν διάλεκτον γεγραμμένῃ ἱστορίᾳ τοῦ Ἡροδότου διαπρέπει ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀφέλεια, ἡ χάρις, ἡ ἡδεῖα λέξις, μάλιστα δὲ ἡ ἔντεχνος ἀλληλουχία τῶν ἱστορουμένων, ὧν ἕνεκα τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου ὁμοιάζει πῶς πρὸς ἔπος ἄνευ μέτρου. Οἱ θεοὶ καθ' Ἡρόδοτον φθονοῦσι πᾶν τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑπερέχον· πᾶν ἔθνος, πᾶς ἄνθρωπος ὑπερβαίνει τὸ ὑπὸ τῶν θεῶν ὀρισμένον ὄριον καὶ μέτρον φοβερὰ κολάζεται, ὡς ἐκολάσθη καὶ τὸ ὑπερφίαλον κράτος τῶν Περσῶν, οἵτινες ὑπερηφάνως ἐφορμήσαντες εἰς δούλωσιν τῶν γενναίων καὶ φιλελευθέρων Ἑλλήνων δεινὴν ὑπὸ τούτων ἔπαθον συμφορὰν.

Μέγιστος δὲ καὶ κράτιστος ἱστορικὸς ἦν ὁ Θουκυδίδης. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 471 π. Χ. ἐξ ἐπιφανῶν γονέων· κατήγετο πατρώθεν μὲν ἐκ τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Ὀλόρου, μητρῶθεν δὲ ἐκ τοῦ Μιλτιάδου. Ὁ Θουκυδίδης εὐπορῶν ἐκ τῶν ἐν τῇ Σκαπτῇ Ὑλῃ μάλιστα χρυσείων μεταλλῶν αὐτοῦ καλῶς καὶ ἀνετράφη καὶ ἐπαιδεύθη· διδάσκαλος δὲ τούτου ἐν μὲν τῇ ῥητορικῇ ἐγένετο ὁ πολὺς ῥήτωρ Ἀντιφῶν, ἐν δὲ τῇ φιλοσοφίᾳ ὁ Ἀναξαγόρας. Κατὰ τὸ 8 ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ Θουκυδίδης ἀπεστάλη μετὰ 7 τριήρων εἰς βοήθειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Βρασίδου πολιορκουμένης Ἀμφιπόλεως, ἐπειδὴ ὁμως δὲν προῦλαβε νὰ σώσῃ αὐτὴν κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς ἐξορίαν· 20 ἔτη ἐξόριστος διέτριψεν ἐν τῇ Σκαπτῇ Ὑλῃ, συγγράφων τὸ ἀθάνατον ἔργον αὐτοῦ, τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Κατῆλθε δὲ πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μικρὸν πρὸ τῆς ὑπὸ

τοῦ Θρασυβόλου καταλύσεως τῶν τριάκοντα· ἀλλὰ δὲν ἐπέ-
ζησε πολύ. Ὁ Θουκυδίδης συνέγραψεν 21 ἔτη τοῦ Πελοποννη-
σιακοῦ πολέμου. Ἡ συγγραφή διακρίνεται διὰ τε τὴν ἀλήθειαν,
σύνεσιν καὶ ἐμυθρίθειαν τῶν ἱστορουμένων, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὰς ἐν συν-
τομίᾳ καὶ δεινότητι λόγου διαπρεπούσας δημηγορίας, αἰτινές
εἰσι πιστὴ ἀπεικόνισις τῶν ἀληθῶν σκέψεων καὶ κρίσεων τοῦ
Θουκυδίδου περὶ τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τῶν πολιτειῶν. Ὁ
Θουκυδίδης θεωρεῖται τύπος καὶ παράδειγμα κάλλιστον ἀττι-
κῆς λέξεως καὶ φράσεως.

Ὁνομαστὸς ἱστορικὸς ἐγένετο ὁ ἐν Ἀθήναις τῷ 446 π. Χ.
γεννηθεὶς Ξενοφῶν. Οὗτος συνέγραψε τὰ Ἑλληνικά, ἥτοι τὴν
ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἀρξάμενος ὅθεν κατέλειπεν αὐτὴν ὁ Θου-
κυδίδης μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης. Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς
ὁ Ξενοφῶν ἀεὶ ἐπαινεῖ τὰ ἥθη καὶ τὴν πολιτείαν τῶν Σπαρ-
τιατῶν, ὧν χάριν πολλὰ πολλοῦ ἄξια παρατρέχει, ἄλλων δὲ
παρέργως μνημονεύει. Πολλοὺς δὲ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς ὑπερ-
βολὴν ἐπαινεῖ, περὶ ἄλλων δὲ καὶ ἐπισημῶν Ἑλλήνων μόλις
ποιεῖται λόγον. Τοῦ Ξενοφῶντος ἔργον ὀνομαστὸν εἶνε ἡ Κύρου
ἀνάθασις ἐν ἣ διαπρέπει ἡ τοῦ συγγραφέως σύνεσις καὶ ἀν-
δρεία, δι' ὧν ὠδήγησεν ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν πατρίδα τοὺς μετὰ
τὴν ἐν Κουναξοῖς μάχην περισωθέντας μυρίους Ἑλλήνας. Ὡ-
σαύτως ἐπαινετὸν ἔργον τοῦ Ξενοφῶντος εἶνε ἡ Κύρου παιδεία·
αὕτη εἶνε τὰ πλεῖστα πλαστὴ ἱστορία, διότι διὰ τοῦ πρεσβυ-
τέρου Κύρου ὁ Ξενοφῶν βούλεται νὰ διδάξῃ ὅποιος πρέπει νὰ
εἶνε ὁ ἄρχων τοῦ ἔθνους, ὅτι πρέπει οὗτος νὰ εἶνε δίκαιος, σώ-
φρων, ἥπιος καὶ ἐπεικὴς, διότι διὰ τοιούτων ἀρχόντων τὰ ἔθνη
γίνονται πολυάνθρωπα καὶ εὐδαίμονα. Ὁ Ξενοφῶν, διότι ἐφρόνει
τὰ τῶν ἀρίστων καὶ ἦν φιλολάκων κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν Ἀ-
θηναίων εἰς ἐξορίαν, ἐξόριστος δὲ διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν τῇ
Σπάρτῃ, εἶτα ἐν Σικιλοῦντι· ὑπέργρηως δὲ ἐτελεύτησεν ἐν
Κορίνθῳ τῷ 355 π. Χ. Ἐν τε τοῖς Ἑλληνικοῖς καὶ ἐν ἅπασι
τοῖς ἔργοις τοῦ Ξενοφῶντος διαπρέπει τὸ ἥρεμον, τὸ διδακτι-
κόν, τὸ σαφές, μάλιστα δὲ ἡ ἡδεῖα λέξις, ἣ ὑπηρετεῖ συχνὰ ὁ
νοῦς τοῦ Ξενοφῶντος.

γ'. Περὶ τῆς φιλοσοφίας.

§. 61. Ὡς ἡ ποίησις καὶ ἡ ἱστορία οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία πολὺ ἐπέδωκεν ἐν Ἀθήναις ἀφ' οὗ ἡ τῶν Ἰώνων καὶ Ἑλεατῶν αἵρεσις μετηνέχθη αὐτοῦ. Αὕτη ὁμως ἐκινδύνευσεν νὰ διαστραφῇ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ μικρὸν πρότερον ὑπὸ τοῦ γένους τῶν σοφιστῶν. Οὗτοι διέφερον οὐσιωδῶς τῶν μέχρι τούτου φιλοσοφησάντων, καθότι οὗτοι μὲν ἐζήτουν, ὡς ἐρρήθη, νὰ ἀνεύρωσι τὰς πρώτας τῶν ὄντων ἀρχάς ἐν τῷ ἐκτὸς ἡμῶν κόσμῳ, οἱ δὲ σοφισταὶ ἀρχὴν καὶ κριτήριον τῆς τῶν ὄντων ἀληθείας ἔλεγον τὴν ἰδίαν γνώμην ἑνὸς ἐκάστου. Πρῶτος ὁ τὴν γνώμην ταύτην εἰσαγαγὼν ἦν ὁ ἐπὶ Περικλέους ἐν Ἀθήναις διατρίβων Πρωταγόρας εἰπὼν «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων, ὡς ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων, ὡς οὐκ ἔστιν.» Κατὰ τοῦτον ἄρα καὶ τοὺς ἄλλους σοφιστὰς ἔκαστος δύναται περὶ παντὸς πράγματος νὰ λέγῃ τοὺς ἐναντιωτάτους ἀλλήλων λόγους, νὰ ἐπαινῇ ἅμα καὶ νὰ λέγῃ ταῦτα κατ' ἴσον λόγον. Ὁ δὲ ἐκ Λεοντίνων τῆς Σικελίας δεινὸς σοφιστὴς καὶ ῥήτωρ Γοργίας ἀποσταλεὶς εἰς Ἀθήνας πρεσβευτὴς τῷ 427 π.Χ. μετεχειρίζετο τὴν τῶν Ἑλεατῶν μέθοδον, τὴν διαλεκτικὴν, ἧς εὐρετὴς ἐγένετο ὁ Ζήνων, ἵνα δεῖξῃ πρῶτον, ὅτι οὐδὲν ἐστὶ· δεύτερον, ὅτι εἰ καὶ ἐστίν, ἀκατάληπτον ἀνθρώπῳ· τρίτον, ὅτι εἰ καὶ καταληπτόν, ἀλλὰ ἀνερμήνευτον τῷ πέλας ὑπάρχει. Οἱ τὴν τέχνην ταύτην, τὴν φαινομένην σοφίαν κατ' Ἀριστοτέλην, πραγματευόμενοι σοφισταὶ καὶ σεμνυνόμενοι ἐπὶ τῷ εὐρίσκειν ἐκάστοτε τοὺς γλαφυρωτάτους λόγους περὶ παντὸς πράγματος ἐπεδόθησαν εἰς τὸ παιδαγωγεῖν καὶ παιδεύειν τοὺς νέους. Ὁ μὲν Γοργίας ἐδίδασκε τὴν ῥητορικὴν, ὁ δὲ Πρόδικος τὰ γραμματικά, ὁ δὲ Ἰππίας τὰ περὶ φύσεως καὶ τὴν ἱστορίαν, ἄλλοι δὲ ἄλλα. Οὐδὲν ὁμως οὗτοι λόγου ἰξίον ἤνυσαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐχρησίμευσαν ὁμως εἰς διάδοσιν χρησίμων μαθησέων εἰς τοὺς πολλούς. Καὶ ὁ μὲν Πρωταγόρας καὶ ὁ Γοργίας ἠβλαβούντο νὰ ἐκφραλίσωσι τὰ τῶν θεῶν καὶ περὶ ἀρετῆς ἀσαφῶς ἔλεγον, ἀλλ' οἱ ὕστερον σοφισταὶ ἤρμωσαν τὴν τοῦ Πρωταγόρου δόξαν καὶ πρὸς τοὺς περὶ θεῶν καὶ περὶ

δικαιοσύνης λόγους καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀρετῆς εἰπόντες ὅτι τούτους ἐπενόησαν οἱ ἀσθενεῖς ἄνθρωποι πρὸς ἐκφόβησιν τῶν ἰσχυροτέρων καὶ δυνατῶν, καὶ ὅτι φύσει δίκαιόν ἐστι τὸν ἀσθενεστέρου. Οἱ μεταωρολέσχει οὗτοι σοφισταὶ συνεβάλοντο εἰς κατάλυσιν τῶν παλαιῶν ἡθῶν καὶ κατάσεισιν τῆς περὶ τὰ θεῖα πίστεως τῶν ἀνθρώπων, ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ σοφιστοῦ ἦν ἐπὶ Ἀριστοτέλους ἐν πολλῷ ὄνειδι. Διὰ τὰ ἀσεβῆ καὶ ἠθοφθόρα διδάγματα ταῦτα πολλοὶ τῶν σοφιστῶν κατηγορήθησαν καὶ ἐφυγαδεύθησαν ἐξ Ἀθηνῶν.

Ἐναντίος δὲ καὶ πολέμιος τῶν σοφιστῶν ἐγένετο ὁ Σωκράτης· οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 469 πρὸ Χριστοῦ. Σωφρονίσκος δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦν τὴν τέχνην λιθουργὸς καὶ Φαιναρέτῃ ἡ μήτηρ μαῖα. Περὶ τῆς τούτου νεότητος καὶ παιδείας πάνυ ὀλίγα γινώσκομεν. Λέγεται δὲ ὅτι τὸ πρῶτον ἐπετῆδευσε τὴν τέχνην τοῦ πατρός, τὴν ἀγαλματοποιίαν· εἴτα προσωμίλησε πρὸς τινὰς τῶν ἐπὶ φιλοσοφίᾳ διαπρεπόντων, μάλιστα δὲ πρὸς τὸν σοφὸν Πρόδικον· ἥδη δὲ ἀνὴρ πρεσβύτερος ὁμολογεῖται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος ὅτι ἦν πάντων ἀνθρώπων ἄριστος καὶ φρονιμώτατος καὶ δικαιοτάτος καὶ ἐγκρατέστατος, καὶ πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος καὶ πάντας πόνους καρτερικώτατος, ἐπὶ πᾶσι δὲ εὐσεβέστατος καὶ πράότατος, ἀλλ' ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ Σωκράτους μορφή δὲν συνῆδε πρὸς τὰς τῆς ψυχῆς καλλίστας ἀρετάς. Εἶχεν οὗτος ὦμους μὲν εὐρεῖς, γαστέρα δὲ προέχουσαν, ὀφθαλμοὺς ἐπιπολαίους, ῥῖνα σιμὴν, στόμα μέγα καὶ χεῖλη παχέα, ὁμοίαζε δὲ καθόλου εἰπεῖν ἔξωθεν πρὸς τοὺς Σιληνοὺς καὶ Σατύρους, ἀλλ' ἐνδοθεν ἔγεμε θεῶν καὶ χρυσῶν καὶ παγκάλων ἀρετῶν. Πολιτικὸς δὲ οὐκ ἦν ὁ Σωκράτης, ἀλλ' εἰπειθῶς ἐτέλει τὰ περὶ τὴν πολιτείαν χρῆμα αὐτοῦ· διότι καὶ ὡς πρότασις καὶ ὡς δικαστὴς εὐσυνείδητος καὶ ἀφιλοκερδὴς ἐδείχθη, καὶ ὡς στρατιώτης καρτερικῶς καὶ ἀνδρείως ἐπολέμησε. Παρ' ὅλον δὲ τὸν βίον ἐφρόντιζεν ὅπως ἀπεργάζηται τὴν διάνοιαν τῶν ὁμιλητῶν αὐτοῦ καθαρὰν καὶ πάσης ἀτοπίας ἀπηλλαγμένην· πανταχοῦ δὲ καὶ πάντοτε προθύμετο νὰ προσδιδάξη πάντας, μάλιστα δὲ

τοὺς νεωτέρους ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ σεμνὰ καὶ τὴν τοῦ ἀληθοῦς ἐπιστήμην, ἥτις κατ' αὐτὸν ἦν οὐχὶ φάντασμα καὶ δόγμα ἀπλοῦν ἐκάστου ἀνθρώπου, ὡς ἀνοήτως δισχυρίζετο τὸ γένος τῶν σοφιστῶν, ἀλλ' ἡ μετὰ λόγου θεωρία τῶν ὄντων καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς ἄλληλα ἔν τε τοῖς πρὸς ἄλλους διαλόγοις καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις ἔργοις. Οὐδέ ποτε ἔληγε, λέγει ὁ Ξενοφῶν, «σκοπῶν σὺν τοῖς συνοῦσι, τί ἕκαστον εἶη τῶν ὄντων.» καὶ διδάσκων αὐτοὺς «λόγῳ καὶ ἔργῳ διαλέγοντας κατὰ γένη, τὰ μὲν ἀγαθὰ προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπέχεσθαι» (1). Τοὺς δὲ τὸ φρόνημα ἐπηρμένους προσαναγκάζων νὰ ὁμολογήσῃσι τὴν ἄνοιαν αὐτῶν καὶ νὰ διορθώσῃσι τὰ ἡμαρτημένα, μεταχειριζόμενος πρὸς τοῦτο τὴν ἐν λόγοις μαιεσίαν. Ἀρχὴ δέ, καθόλου εἰπεῖν, καὶ δόγμα κύριον τῆς κατὰ Σωκράτην φιλοσοφίας ἦν τὸ περὶ παντὸς πράγματος ὀρθῶς διαγινώσκειν καὶ εἰδέναι (2)· διότι ἐκ τούτου ἕκαστος ποιεῖ τὰ δεόντα καὶ βέλτιστα περὶ παντὸς πράγματος, ὃ δὲ παρὰ τὰ βέλτιστα πράττειν, πράττει δι' ἄνοιαν καὶ βλάπτει ἑαυτόν· διὸ δὴ καὶ ἀπεκάλει τὴν ἐπὶ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἐπιγραφὴν «γινῶθι σαυτόν» ἀρχὴν ἀληθοῦς φιλοσοφίας. Εἰς τὸ ὀρθῶς εἰδέναι κορυφῇ ὁ Σωκράτης ἰδίᾳ τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν, ἥτις περιέχει πάσας τὰς κατὰ μέρος ἀρετάς. Ταύτην ὑπελάμβανε πολλὰ ὠφέλιμον καὶ λυσitelῆ εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου. Προσιδιάζον αὐτῷ χρῆμα ἦν τὸ θυρολούμενον δαιμόνιον, ὃπερ συνεβούλευεν αὐτῷ τὰ βέλτιστα περὶ παντὸς ἀδήλου ἔργου. Ἦν δὲ τοῦτο ἡ ἐνδιάθετος φωνή, ἥτις, ὥς τις θεία ἐπίπνοια, ἐσήμαινεν αὐτῷ τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν (3).

Οὕτω διάγων καὶ πολιτευόμενος ὁ Σωκράτης καὶ ἀμαθεῖς ἐξελέγχων τοὺς ἀλαζονικῶς ἐπὶ δοκησισοφίᾳ ἐπαιρομένους παρέσχεν ἀφορμὰς νὰ ὑποληφθῇ καὶ αὐτὸς εἷς τῶν σοφιστῶν, ὡς δηλοῦσιν αἱ τοῦ Ἀριστοφάνους Νεφέλαι, ἐν αἷς οὗτος εἰσάγεται ὡς ὁ κορυφαῖος τῶν σοφιστῶν ἀεροβατῶν καὶ φλυαρῶν καὶ διὰ καινῆς τινος παιδείας μετακλίνων ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ ἦθη τῶν νέων

(1) Ξενοφ. Ἀπομνημον. 4. 6, I. καὶ 4. 5, 11, 12. (2) Ξενοφ. Ἀπομνημ., 4. 6, (3) Ἀπομνημ. 1.

᾽Ωσαύτως καὶ εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς πολίτας ἐγένετο ὁ Σωκράτης λυπηρὸς, διότι προὔτιμα οὗτος πολιτευόμενος νὰ εὖορκῃ ἢ νὰ χαρίζεται εἰς τὸν δῆμον παρὰ τὸ δίκαιον. Πρὸς τούτοις μετὰ πολλῆς παρῆρησίας ἀπεδοκίμαζε τοὺς μὴ καλῶς ἔχοντας νόμους τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Σωκράτης διετέλει ἐπὶ μὲν τῶν τριάκοντα τυράννων ἀκινδύνως διδάσκων, διότι καὶ τῶν δημοσίων ἀξιωματῶν ἀπεῖχε, καὶ πολιτικῆς φατρίας οὐδεμιᾶς μετεῖχεν· ὅτε ὅμως ἀποκατέστη ἡ δημοκρατία, τότε διεδόθη ἡ γνώμη ὅτι ὁμιλεῖται τοῦ Σωκράτους ἐγένοντο ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ πάντων βιαιότατος Κριτίας, οἵτινες ἐκ διδασκαλίας δῆθεν αὐτοῦ πλεῖστα κακὰ ἐποίησαν τὴν πόλιν· ταῦτα παρέσχον ἱκανὴν λαβὴν εἰς τοὺς κακοβούλους νὰ διαβάλωσι καὶ κατηγορήσωσι τὸν ἄνδρα πρὸς τὸν δῆμον. Ἦσαν δὲ οἱ κατηγοροὶ ὁ Μέλητος, ὁ ῥήτωρ Λύκων καὶ ὁ δημαγωγὸς Ἄνυτος. Ἡ δὲ κατ' αὐτοῦ κατηγορία ἦν· «ἀδικεῖ Σωκράτης οὐδὲ μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων, τίμημα θάνατος» (1). Ὁ Σωκράτης ἀπελογήθη πρὸς τοὺς δικαστὰς μετὰ πολλῆς παρῆρησίας, ἀπέφυγε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἐπιείκειαν αὐτῶν καὶ μετὰ τινος μεγαληγορίας κατέδειξε ψευδομένους τοὺς κατηγοροὺς. Οἱ Ἀθηναῖοι δι' ὀλίγων ψήφων πλεον κατεδίκασαν αὐτόν. Ὅτε ὅμως ἤρωτήθη, καθὼς εἰθίζετο, τίνος ἄξιον νομίζει αὐτόν, καὶ αὐτὸς συνειδὼς ἑαυτῷ ὡς μὴδὲν ἀδικήσας, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ὠφελήσας τὴν πόλιν εἶπεν ὅτι ἄξιον ἑαυτὸν νομίζει τῆς ἐν Πρυτανείῳ σιτήσεως, τότε δεινῶς παρωργίσθησαν οἱ δικασταὶ καὶ διὰ περισσοτέρων ψήφων ἢ τὸ πρῶτον κατεδίκασαν αὐτόν εἰς θάνατον. Ἐν τῇ δεσμοτηρίῳ, ὅπου εὐθὺς ἀπήχθη, διῆλθον τριάκοντα ἡμέραι, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἔτυχον τῇ προτεραίᾳ τῆς δίκης ν' ἀποστείλωσιν εἰς τὴν Δῆλον τὴν κατ' ἔτος θεωρίαν τῷ Ἀπόλλωνι, ἣν δὲ νόμος μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς πάλιν τοῦ πλοίου εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ καθαρεύῃ ἡ πόλις καὶ μηδεὶς δημοσία νὰ φονεύηται.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξύ διετέλεσεν ὁ Σωκράτης γενναῖος·

(1) Ξενοφ. Ἀπομνημ. 1, 1. Πλάτ. ἀπολ. Διογ. Λ. 2.

τατα καὶ πρῶτατα διαλεγόμενος πρὸς τοὺς μαθητὰς τὰ ἄριστα καὶ κάλλιστα. Ἔλαβε δὲ ἀτρέστως τὸ θανατηρόρον πόμα, παρηγορῶν τοὺς κλαίοντας μαθητὰς Κρίτωνα καὶ Ἀπολλόδωρον καὶ ἄλλους, ἀπέθανε δὲ τὸ 72 ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγων, ἄριστος καὶ φρονιμώτατος καὶ δικαιοτάτος τῶν ἀνθρώπων γενόμενος.

Ὁ Σωκράτης οὐδὲν σύστημα φιλοσοφικὸν οὐδὲ σχολὴν ἰδίαν εἶχε· σύλλογος ὅμως τις νέων πολλὴ ἐνθουσιαστικῶς ἡγάπων αὐτὸν καὶ τὰ περὶ ἀρετῆς αὐτοῦ διδάγματα αἰεὶ ἠκροῶντο. Ἐκ τούτων ἦσαν ὁ Ἀντισθένης, ὅστις καθ' ἑκάστην ἀνέβαινε ἐκ τοῦ Πειραιῶς εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα ἀκροᾶται τοῦ Σωκράτους· οὗτος συνέστησε μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ σχολὴν ἰδίαν ἐν τῇ γυμνασίῳ τῇ καλουμένῃ Κυνοσάργει, καὶ ἐδόξαζεν ὅτι τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν εἶναι ἄκρον καὶ μόνον ἀγαθὸν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ κυριώταται τῶν ἀρετῶν ἡ αὐτάρκεια, ἡ καταφρόνησις πασῶν τῶν ἡδονῶν καὶ ἡ πρὸς πάντας πόνους καὶ ταλαιπωρίας καρτερία. Ὁ Ἀντισθένης καὶ οἱ τούτου μαθηταὶ ἐπωνομάσθησαν Κυνικοὶ εἴτε ἐκ τοῦ τόπου τῆς σχολῆς, εἴτε ἐκ τῆς πολλῆς λιτῆς διαίτης αὐτῶν· οἱ ὕστερον ὅμως Κυνικοὶ πολλοὶ ἐξέκλιναν ἀπὸ τῆς σεμνῆς διαίτης τοῦ διδασκάλου εἰς ἄτοπον καὶ εἰδεχθῆ. Τούτων ἐλλογιμώτατος ἐγένετο Διογένης ὁ Σινωπεύς· δεύτερος ὁ Μεγαρεὺς Εὐκλείδης, ὅστις τοσοῦτον ἐθαύμασε καὶ ἡγάπησε τὸν Σωκράτην, ὥς τε δὲν κατώκει συχὰ νὰ πορεύεται τὴν ἐκ Μεγάρων εἰς Ἀθήνας μακρὰν ὁδὸν ἵνα διδάσκηται παρὰ τοῦ Σωκράτους, μάλιστα δὲ ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐκ μίσους πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς ἐψήφισαν θάνατον κατα παντὸς Μεγαρέως, ὅστις ἤθελε φωραθῆ διατρίβων ἐν Ἀθήναις, ὁ Εὐκλείδης ἵνα μὴ στερηθῇ τῆς θείας τοῦ Σωκράτους διδασκαλίας ἐπορεύετο τὴν νύκτα μετημφιεσμένος γυναικεῖα ἐνδύματα εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὅτε ὑπεφαίνετο ἡ ἡμέρα ἐπέστρεψε πάλιν αἶκαδε· οὗτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους ὑπεδέχθη πολλοὺς τῶν εἰς τὰ Μέγαρα καταφυγόντων Σωκρατικῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν Πλάτωνα. Ὁ Εὐκλείδης ἐγένετο ἰδρυτὴς τῆς μεγारικῆς αἵρέσεως. Τρίτος ἦν ὁ ἐκ Κυρήνης Ἀρίστιππος. Οὗτος ἦν ἱλαρὸς τὸ ἦθος καὶ ἀστεῖος καὶ ἀβροδαίαιτος, ἀρχὴν δὲ ὑπέλαβε τὴν διὰ τοῦ σώματος ἡδονὴν καὶ

τὴν εἰς κτῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ταύτης φρόνησιν. Οἱ δὲ ὕστερον ὁπαδοὶ τῆς φιλοσοφικῆς ταύτης αἰρέσεως ὑπέλαβον τέλος τῆς ἐν ἀνθρώποις σπουδῆς καὶ μελέτης τὴν ἰδέαν τῆς ἡδονῆς.

Ἐξοχώτατοι δὲ καὶ ἐπιφανέστατοι τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους ἐγένοντο ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων. Ὁ μὲν Ξενοφῶν ἀπερνημόνευσεν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τὰς τυχαίας τοῦ Σωκράτους συνδιαλέξεις περὶ παντός ἀγαθοῦ καὶ ὠφελίμου εἰς τὸν ἄνθρωπον ἦτοι περὶ τῆς χρησίμου ἀρετῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ἐμβριθέστερον δὲ καὶ ἐναργέστερον τοῦ Ξενοφώντος καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἐνενόησε τὰ Σωκράτους ὁ Πλάτων. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις ἔτει 429 π. Χ. τούτου ὁ πατὴρ ἐκαλεῖτο Ἀρίστων ἡ δὲ μήτηρ Περικτιόνη· ἀμφότεροι δὲ κατήγοντο ἐκ παλαιοῦ καὶ λαμπροῦ οἴκου τοῦ Κόδρου. Λέγουσιν ὅτι ὁ Πλάτων ὠνομάζετο πρότερον Ἀριστοκλῆς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πάππου, ὕστερον δὲ μετωνόμασεν αὐτὸν ὁ διδάσκαλος τῆς γυμναστικῆς Πλάτωνα διὰ τὸ πλατὺ στέρνον αὐτοῦ καὶ μέτωπον. Ἐν ἡλικίᾳ 20 ἐτῶν προσῆλθε πρὸς τὸν Σωκράτην, παρ' οὗ διετέλεσε μαθητῆς καὶ φίλος πιστὸς ὢν μέχρι τοῦ θανάτου ἐκείνου, ὅτε ἐπορεύθη εἰς τὰ Μέγαρα παρὰ τῷ Εὐκλείδῃ. Ὑστερον δὲ ἀπεδήμησεν εἰς τὴν Αἴγυπτον· μετὰ δὲ ταῦτα εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα, ὅπου ἐνέτυχε τοῖς ἐπισημοτάτοις τῶν Πυθαγορείων τὸν Ἀρχύταν τὸν Ταραντῖνον καὶ Τιμαῖον τὸν Λοκρὸν καὶ ἄλλους, παρ' ὧν παρέλαβέ τινα τῶν ἀξιωματῶν ἐκείνων· ἐν τῇ Σικελίᾳ δὲ διατρίβων ἡγνοήθη ὑπὸ τοῦ τυράννου Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, ἀλλ' ἡ εὐνοια αὕτη δὲν παρέμεινε πολλὸν χρόνον διὰ τὰς πικρὰς παραινέσεις καὶ νοουθεσίας τοῦ φιλοσόφου, ἐξ ὧν ὁ τύραννος ὀργισθεὶς ἀπέπεμψε τοῦτον οἴκαδε. Μετὰ δεκαετῇ δὲ ἀποδημίαν, τεσσαρακοντούτης ἤδη ὢν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἤρξατο διδάσκειν ἐν τοῖς σκιεραῖς ἄλσεσι τῆς Ἀκαδημίας, ὅπου πολὺ τι πλῆθος νέων καὶ πρεσβυτέρων συνωθοῦντο περὶ αὐτὸν ἀκροώμενοι, ἐν οἷς ἦσαν ἐπίσημοι στρατηγοὶ καὶ πολιτικοί. Ἀπεδήμησεν ὁ Πλάτων καὶ πάλιν εἰς τὰς Συρακούσας ἐνδοὺς εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ φίλου καὶ θαυμαστοῦ αὐτοῦ Δίωνος, ἵνα φιλοσοφικῶς ἐκπαιδεύσῃ τὸν νεωστὶ τὴν ἀρχὴν λαβόντα νεώτερον Διονύσιον, ἀλλ'

ἡ ἀπόπειρα αὕτη νὰ μετατρέψῃ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὸν βασιλέα ὑπῆρξε ματαία· ὁ δὲ Πλάτων ἐπανήλθεν αὖθις εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου διετέλεσε μέχρι θαθέως γήρατος διδάσκων καὶ μέχρις ἐσχάτων ἡμερῶν συγγράφων· ἐτελεύτησε δὲ τῷ 348 π. Χ. ἐν καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσας. Ἐκ πάντων τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους ὁ Πλάτων, ὡς προεῖρήθη, κατενόησε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ διδασκάλου καὶ καλῶς συνήρμωσεν εἰς ἓν ὅλον τὰς περὶ ἐκάστου τῶν ὄντων γνώμας αὐτοῦ, ἐγκαταμίξας τὴν περὶ φύσεως τοῦ παντὸς ἔρευναν, ἧς ὁ Σωκράτης ὠλιγόρησεν. Ὡσαύτως ὁ Πλάτων λυσιτελῶς διεσχεύασε τὰς ἀρχὰς τῶν πρῶτην φιλοσοφησάντων καὶ τὰς κατὰ καιροὺς ἐκδηλώσεις τούτων ἐπὶ τὸ ἱστορικώτερον μετῆλθεν, ἐτελείωσε δὲ καὶ ἣν μετεχειρίζετο ὁ Σωκράτης ἐπακτικὴν μέθοδον.

Ὁ Πλάτων δὲν ἐξεδήλωσε μὲν ἐν φιλοσοφικῇ τινι συστήματι τὰς θεωρίας αὐτοῦ· ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ δῆλον γίνεταί ὅτι ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν, ἐκ τῆς διαλεκτικῆς, φυσικῆς καὶ ἠθικῆς, αἱ δὲ κυριώτερα ἀρχαὶ αὐτοῦ εἰσιν αὗται. Ἡ διαλεκτικὴ, ἣν ὁ Πλάτων καλεῖ τὸ ἀξιολογώτατον καὶ ἀνώτατον πάντων τῶν μαθημάτων, «ὥς περ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν ἡ διαλεκτικὴ ἡμῖν ἐπάνω κεῖσθαι». εἶναι ἡ τοῦ ὀρθῶς διαλέγεσθαι καὶ διανοεῖσθαι τέχνη περὶ τῆς οὐσίας ἐκάστου τῶν ὄντων· τούτων δὲ τῶν ὄντων εἰσὶ δύο εἶδη τὰ μὲν αἰδία, ἀμετάβλητα, οὐχὶ αἰσθηθεῖς ἀλλὰ νοήσι καταληπτά, ταῦτα καλεῖ ἰδέας ὁ Πλάτων, τὰ δὲ ὁμώνυμα καὶ ὅμοια ἐκείνοις, αἰσθητὰ, γιγνόμενα ἔν τινι τόπῳ καὶ πάλιν ἀπολλόμενα, ταῦτα καλεῖ μιμήματα καὶ ὁμοιώματα ἢ εἰκόνας τῶν ἰδεῶν· ἡ δὲ τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ ἰδέα εἶνε ἡ κρατίστη πασῶν τῶν ἄλλων ἰδεῶν, ὡς περιέχουσα ἐν ἑαυτῇ τὰς ἄλλας· αὕτη παρέχει τὴν ἀλήθειαν τοῖς γινωσχομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι ἀποδίδωσι τὴν δύναμιν, αὕτη εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς παρалаβὼν τὸ ὁρατὸν ἤτοι τὴν ὕλην ἀτάκτως κινουμένην καὶ ἀποβλέπων ὡς παραδειγμα πρὸς τὰς ἰδέας ἐδημιούργησε τὸν κόσμον· μετὰ δὲ τὴν πλάσιν τοῦ κόσμου ἐδημιούργησε τὴν παγκόσμιον καὶ ἀθάνατον ψυχὴν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, αἱ κατάρχισεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἄστροις, ὅθεν αὗται διὰ οἱ-

καίαν κακίαν καὶ ἀσθένειαν κατηνέχθησαν εἰς τὰ σώματα. Εἰς τὴν πρώτην δὲ πάλιν καὶ μακαριωτάτην πατρίδα, εἰς τὴν πρωτογενῇ κατάστασιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοιώσεως ἐπανέρχονται ἐκεῖναι αἱ ψυχαί, ὅσαι ἐν τῷ βίῳ ἐβίωσαν κατὰ τὰς κυρίας τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἢ ἀρετάς, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Τὰς αὐτὰς ἀρετάς παραινεῖ ὁ φιλόσοφος νὰ ἀσκῶμεν ἔν τε τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ καὶ μάλιστα ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὅπως αὕτη γένηται καλλίστη καὶ ἀρίστη.

Ἡ Ἀκαδήμια τοῦ Πλάτωνος διετελεῖ λειτουργοῦσα καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ Ἐκ τινων ὅμως ἰδίων ἀρχῶν καὶ γνωμῶν τῶν σχολαρχησάντων τῆς σχολῆς διεκρίθη αὕτη εἰς τρία, εἰς τὴν παλαιάν, μέσσην καὶ νεωτέραν Ἀκαδήμειαν· τῆς μὲν παλαιᾶς ἐσχολάρχησεν ὁ διάδοχος τοῦ Πλάτωνος Σπεύσιππος· τοῦτον διεδέχθη ὁ μέχρι τοῦ 314 π. Χ. βιώσας Ξενοκράτης· μετὰ δὲ τοῦτον ἐσχολάρχησεν ὁ Πολέμων· μετὰ δὲ τὸν Πολέμωνα ὁ Κράτης, μεθ' ὃν ὁ Ἀρκεσίλαος, ὅστις ἔζησεν ἀπὸ τοῦ 318 ἕως τοῦ 241 π. Χ. καὶ ἐγένετο ἀρχηγέτης τῆς μέσης Ἀκαδημίας.

δ'. Περὶ τῆς ῥητορικῆς.

§. 62. Λόγοι ἐκ παλαιωτάτων ἐλέγοντο πρὸς τὸν λαὸν παρ' ἀνδρῶν γνωρίμων, οἵοι οἱ παρ' Ὀμήρῳ Νέστωρ, «τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδὴ.» καὶ ὁ εὐφραδῆς Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Μενέλαος, οὗτινος ἐπαινοῦνται οἱ βραχεῖς μὲν ἀλλὰ συνετοὶ καὶ φρόνιμοι λόγοι. Ὅτε δὲ ἀνεπτύχθη ἐν Ἑλλάδι ἡ δημοκρατία ἐλέγοντο γενναῖοι τινες λόγοι ἐν ταῖς συνελεύσεσι τοῦ δήμου. Εἴτα δὲ ἀνεπτύχθη ἡ ῥητορικὴ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ἣν ὅμως αὕτη ἀπόρροια φυσικῶν ἀρετῶν μᾶλλον ἢ θεωρίας. Λόγοι γενναῖοι καὶ συνετοὶ ἦσαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἄλλων ἐνδόξων ἀνδρῶν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Περικλέους, τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτικοῦ ἀνδρός, ἡ ῥητορικὴ ἐγένετο ἀξιολογώτατον χρῆμα. Τούτου οἱ πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων λόγοι ἦσαν συνετοί, μεγαλοπρεπεῖς καὶ σθεναροί, ἐξ ὧν καὶ Ὀλύμπιος οὗτος προσηγορεύθη. Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ῥητορικῆς συνετέλεσαν πολλοὶ οἱ σοφισταί, διότι οὗτοι μετεχειρίσθησαν αὐτὴν ὡς ὄργανον ἐπιτυχίας τῶν παρ' αὐτῶν διδα-

σκομένων. Σοφισται δὲ ἦσαν οἱ τὸ πρῶτον τὰς ῥητορικὰς λεγομένας τέχνας συγγράψαντες· μάλιστα δὲ ὁ Γοργίας ὁμολογεῖται ὅτι ἐξῆρεν ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν ῥητορικὴν εἰς θαυμαστόν τι κάλλος, καὶ τὸν πεζὸν λόγον ἐπὶ τὸ ἀνθηρότερον διεσκεύασεν. Ἐκ τοῦ φυσικοῦ σθένους τῶν λόγων τοῦ τε Περικλέους καὶ ἄλλων ὀνομαστῶν ἀνδρῶν καὶ ἐκ τῶν ῥητορικῶν σπουδῶν τῶν σοφιστῶν ἐγεννήθη ἡ τέχνη ἡ ῥητορική· ταύτης πρῶτος εἰσηγητὴς ἐγένετο Ἀντιφῶν ὁ Ἀθηναῖος, οὗ τινος μαθηταὶ ἐγένοντο ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν Ἀθήνησι νέων καὶ ὁ ὀνομαστὸς ἱστορικὸς Θουκυδίδης· ἀμφότεροι οἱ εἰρημένοι ἄνδρες ὁμολογοῦνται οἱ ἐπισημότεροι διδάσκαλοι τῆς ἀρχαιοτρόπου καὶ σεμνῆς ῥητορικῆς, ἧς ἀρεταὶ κύριαί εἰσὶν ἡ εὐκρίνεια, ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ εὐθύτης τῶν λεγομένων. Τὸν δὲ πεζὸν λόγον ἀνθηρότατον ἀπειργάσαντο οἱ ἑνδοξοὶ ῥήτορες, ὁ χαρίεις καὶ καθαρὸς τὴν φράσιν Λυσίας, ὁ πρὸς τοῦτον ὁμοιάζων κατὰ τὸ καθαρὸν καὶ ἀκριβὲς καὶ σαφὲς καὶ σύντομον τῆς λέξεως Ἰσαῖος, καὶ ὁ Ἰσοκράτης, οὗ τινος ἡ λέξις εἶνε σαφής, πιθανή καὶ ἡθικὴ, καὶ πλήρης ὁμοιοτελεούτων καὶ παρίσων καὶ συχῶν ἐνθυμημάτων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ῥήτωρ οὗτος διὰ τὸ ἄτονον τῆς φωνῆς καὶ ἀπαρῥησίασεν ὥσκει νὰ εἴπῃ λόγους ἀπὸ τοῦ βήματος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, συνέστησε σχολήν, ἐν ᾗ ἐδιδάχθησαν πολλοὶ καὶ εὐδόκιμοι καὶ ἐπιφανεῖς μαθηταί. Ὁ χρυσοῦς Ἰσοκράτης πάντα ἐκίνει τὰ ἀκίνητα ὥπως προτρέψῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὰ λιτὰ καὶ ἀρχαιοτρόπα ἔθνη καὶ καταλύσαντες τὰς πρὸς ἀλλήλους δεινὰς ἔριδας ἐκστρατεύσωσιν ἐπὶ τὴν Περσίαν.

Θαυμαστὴν δέ τινα ἀκμὴν ἤχμασεν ἡ ῥητορικὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 360 ἕως τοῦ 338 π. Χ. καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολέμουν πρὸς Φίλιππον τὸν Μακεδόνα τοὺς περὶ τῶν ὅλων πολέμους. Ἡ δὲ νίκη ἐκρέματο τότε οὐχὶ τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐκθάσεως τῶν μαχῶν, ὅσον ἐκ τῆς πολιτικῆς ἐπιδεινότητος· διὸ δὴ οἱ πολιτευόμενοι ὥφειλον νὰ ὦσιν ὀξύνοες, εἰδήμονες τῆς ἱστορίας, δεινοὶ περὶ τὸ λέγειν καὶ ἐπιτηδεύοντες εἰς τὰ πολιτικά. Τοιοῦτους πολιτικούς ἀνδρας ἀπειργάζετο μόνῃ ἡ ἐν Ἀθήναις παιδεία καὶ ἀγωγή. Ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος παρελάμβανεν ἀνδρας πρὸς τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ χρείας. Κορυφαῖοι

δὲ τῆς ῥητορικῆς τέχνης ἐγένοντο ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Δημοσθένης. Ὁ ῥήτωρ μάλιστα Δημοσθένης παρ' ἀπάντων ὁμολογεῖται ὁ τῶν ῥητόρων ἀπάντων ἐξοχώτατος· οὗτος ἠκροάσατο πολλὸν χρόνον τὸν Ἰσαῖον, ἐμελέτησε καλῶς τοὺς λόγους τῶν ἐπισημοτάτων ῥητόρων καὶ ἐκ τῆς διδασκαλίας ὀνομαστῶν ὑποκριτῶν ἐκτήσατο καὶ στάσιν σώματος εὐπρεπῇ καὶ ἐπιτηδεδιότητα καὶ καλὴν ἀπαγγελίαν· ἦν δὲ πολλὴ εἰδήμων τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος· ἐπὶ πᾶσι δὲ ἦν χρηστὸς τὸ ἦθος καὶ εὐθύς καὶ πολλὸ φιλόπατρις. Τὰς εἰρημένας ἀρετὰς μετεχειρίσθη ὁ ἀθάνατος οὗτος ῥήτωρ εἰς σωτηρίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος καθόλου, ἐβρωμένως καὶ σθεναρῶς πολεμῶν τὴν πονηρίαν τοῦ Φιλίππου, ὅς τις πᾶσαν ἐμνηχανᾷ μηχανὴν εἰς διαφθοράν τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων καὶ εἰς δούλωσιν αὐτῆς. Ἐκ τῶν 65 λόγων τοῦ ἥρωος Δημοσθένους, ὃν παρὰ πάντας ἐφοβεῖτο ὁ Φίλιππος, 60 περιεσώθησαν, καὶ τούτων τινὲς λέγονται νόθοι.

Μετὰ τὸν Δημοσθένην δεύτερος ῥήτωρ παρ' ἀπάντων ὁμολογεῖται ὁ Αἰσχίνης· τούτου οἱ λόγοι μὲν ἦσαν εὐχερεῖς καὶ ἐπιδέξιοι καὶ σθεναροὶ ἀλλὰ τὸ ἦθος κακὸν καὶ ἡ πολιτικὴ ἐπιλήψιμος. Ἦν οὗτος τῆς φιλιππιζούσης φατρίας καὶ αἰεὶ συνεβούλευε τοῖς Ἀθηναίοις εἴτε ἐκ πεποιθήσεως, εἴτε χρήμασι διαφθαρεῖς νὰ ἔχωσιν εἰρηνικῶς πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐπομένως ἦν δεινὸς ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους. Τοῦ Φιλίππου πολέμιοι ἐγένοντο καὶ ἄλλοι ῥήτορες, ἐν οἷς καὶ ὁ Λυκοῦργος, οὗ τινος πολλὸ ἐπαινεῖται ἡ εὐστάθεια, ἡ τιμιότης καὶ ἡ ἀκραιφνὴς φιλοπατρία, τὸ σεμνὸν καὶ ἀπέριτον τοῦ λόγου καὶ ἡ περὶ τὰ πολιτικὰ γνῶσις.

ε'. περὶ τῶν τεχνῶν καθόλου.

§ 63. Τὴν εὐφυΐαν ἔθνους τινὸς καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ αὐτοῦ δηλοῦσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Ἔστι δὲ τέχνη ἡ διὰ καλῶν εἰδώλων ἐκδήλωσις τῶν ἐκ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων παθήσεων καὶ διαθέσεων τῆς ψυχῆς. Οἱ Ἕλληνες τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰς ἰδέας τοῦ πνεύματος αὐτῶν λαμπρότερα καὶ χαριέστατα παντὸς ἔθνους ἐσωμα-

τοποίησαν, εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ὁ λαμπρὸς καὶ εὐδῖος οὐρανός, ὁ συγκεκραμένος ἀήρ, καὶ καθόλου τὸ ἐξάαιρετον τῆς περιουκλούςσης αὐτοὺς φύσεως.

Ἡ παρ' Ἑλληνσι τέχνη ὑποδιαιρεῖται εἰς διάφορα εἶδη, ὧν τὸ μὲν ὀνομάζεται ἀρχιτεκτονία ἢ ἀρχιτεκτονική, τὸ δὲ πλαστική, τὸ δὲ γραφική. Ἀρχιτεκτονική μὲν λέγεται ἡ τέχνη τοῦ μετ' εὐρυθμίας καὶ κάλλους οἰκοδομεῖν ναοὺς, μέγαρά, ἀγορὰς καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα. Παλαιότατα δὲ ἐν Ἑλλάδι οἰκοδομήματα ἦσαν τὰ πελασγικά τεῖχη, ἄτινα καὶ κυκλώπεια, ὡς εἵπομεν, ἐκάλουν διὰ τὸν θαυμαστὸν τῆς κατασκευῆς αὐτῶν τρόπον. Μετὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν Ἑρακλειδῶν ἄρχεται ἡ οἰκοδομὴ ναῶν μεγάλων καὶ καλῶν, ὧν κόσμος κάλλιστος ἦσαν οἱ ἀνέχοντες αὐτοὺς κίονες· οὗτοι κατεσκευάζοντο κατὰ τὸν ῥυθμὸν ἢ τὸν δωρικὸν ἢ τὸν ἰωνικὸν ἢ τὸν κορινθιακόν. Ναοὶ κτισθέντες ἀπὸ τοῦ 580 μέχρι τοῦ 466 ἦσαν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἐν Ἐφέσῃ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, τὸ ἐν Σάμῳ Ἑραῖον καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Ἐπίδοσιν ἔλαβον καθόλου αἱ τέχναι μετὰ τὰ Μηδικὰ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις· αὐτοῦ οἰκοδομήθησαν λαμπρότατα ἱδρύματα, οἶον ναοί, θέατρα, ῥοδαῖα, στοαὶ καὶ ἄλλα θαυμάσια οἰκοδομήματα, οἷα τὸ Θησεῖον, ὁ Παρθενών, τὰ Προπύλαια, ὁ ναὸς τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς καὶ ὁ ἐν Ἐλευσίνι ναὸς τῆς Δήμητρος, ἐν δὲ τῇ Ὀλυμπίᾳ ἐκτίσθη τότε ὁ ναὸς τοῦ Διὸς καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ.

Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ πλαστική, ἥτοι ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν ἀγάλματα καὶ ἀνδριάντας ἐξ εὐχρήστου ὕλης, θαυμαστῶς προήχθη καὶ ἐτελειώθη ἐν Ἀθήναις μάλιστα ἀπὸ τοῦ 460 ἕως τοῦ 336 π. Χ. καθ' ὃν χρόνον συμπίπτει ἡ ἐκ τῶν Μηδικῶν πολέμων προσελθοῦσα δόξα καὶ δύναμις τῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ δὲ ὁ μετεωρισμὸς τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸν εἰρημὸν λαμπρὸν χρόνον ἐγένοντο πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ τεχνῖται, ὧν τὰ ἔργα ἦσαν πολύτιμα. Ἐξοχώτατος ἀπάντων καὶ εὐφυσέτατος ἦν ὁ κατὰ τὸ 485 π. Χ. γεννηθεὶς Φειδίας ὁ Ἀθηναῖος, ὃν ὁ μεγαλεπήβολος Περικλῆς ἐπέστησεν ἀρχιτέκτονα ἀπάντων τῶν ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντων ἐν Ἀθήναις περιφήμων οἰ-

κοδομημάτων· ὁ Φειδίας ἔχων περὶ αὐτὸν πολλοὺς πολλῶν καὶ παντοίων τέκτονας, ἐποίησε πολλὰ καὶ ὀνομαστά ἔργα, ὧν ἐπὶ ηὐτοῦ τὸ σεμνὸν καὶ μεγαλότεχρον καὶ ἀξιοματικόν, τοῦτων ἡ ἐργασία γίνεται ἀμίμητος καὶ ἀνέφικτος, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη. Τὸ ὀνομαστότατον δὲ καὶ θαυμαστότατον ἔργον τοῦ Φειδίου ἦν ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος καὶ πολυτίμων λίθων πεποιημένος Ζεὺς κατανεύων, ὃς τις δικαίως ἐλογίζετο ἐν τοῖς θαύμασι τῶν ἀρχαίων· ὡσαύτως ἔργα τοῦ Φειδίου ἦσαν καὶ αἱ μετόπαι τοῦ ναοῦ τοῦ Θησέως καὶ τοῦ Παρθενῶνος. Τῷ Φειδίᾳ ἐφάμιλλος ἦν ὁ ἐκ Σικυῶνος Πολύκλειτος· οὗτος ἐτελείωσεν ἰδίᾳ τὴν χαλκοπλαστικὴν, ἐν ἣ ἐποίει νέων ἀθλητῶν ἔργα, ὧν ὀνομαστότερον ἦν ὁ Δορυφόρος, ὃς τις ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν ὠρίσθη ὡς κανὼν ἀναλογίας ἀθλητικοῦ σώματος. Ἐτερος γνώριμος τεχνίτης ἦν ὁ ἐξ Ἐλευθερῶν Μύρων.

Ἀπὸ δὲ τοῦ 392 μέχρι τοῦ 352 π. Χ. ἡ πλαστικὴ μεταπίπτει ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς εἰς τὸ κομψὸν καὶ θηλυπρεπές. Ὀνομαστοὶ περὶ τοὺς χρόνους τούτους τεχνῖται ἦσαν ὁ ἐκ Πάρου Σκόπας· οὗτος εἰργάζετο ἔργα ἐκ τῶν περὶ Διονύσου καὶ Ἀφροδίτης μυθολογουμένων. Μετὰ δὲ τὸν Σκόπαν τάσσεται ὁ ἀπὸ τοῦ 364 π. Χ. γενόμενος Πραξιτέλης ὁ Ἀθηναῖος· οὗτος εἰργάσατο ἔργα ἐκ τῶν περὶ Ἀφροδίτης καὶ Ἑρωτος καὶ Βάκχου μυθολογουμένων. Μιμηταὶ τοῦ Πολυκλείτου ἐγένοντο ὁ Εὐφράνωρ καὶ ὁ χαλκοπλάστης Λύσιππος, οὗ τινος τὰ πλάσματα ἐγένοντο μετὰ πολλῆς εὐρυθμίας καὶ χάριτος· διὸ καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος τῷ Λυσίππῳ ἐπέτρεψε νὰ ποιῇ τοὺς ἀνδριάντας αὐτοῦ.

Μέρος τῆς πλαστικῆς ἀπετέλουν καὶ ἄλλαι τέχναι, οἷον ἡ ξυλογλυπτική, ἡ χαλκορυγική, ἡ κεραμευτική καὶ ἡ σφραγιστική ἢ ἡ τέχνη τοῦ γλύφειν πολυτίμους λίθους, οἷς ἐνέβαλλον ἐν τοῖς δακτυλίδιοις δι' ὧν οἱ ἀρχαῖοι ἐσφράγιζον τὰ ἐπιστολὰς αὐτῶν καὶ τὰ ταμεῖα· ἐγλυφον δὲ ἐν αὐτοῖς εἰκόνας θεῶν καὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν καὶ γραφὰς δηλωτικὰς ἀξιολόγων πράξεων.

Ὡσαύτως ἡ γραφικὴ ἢ ἡ ζωγραφικὴ λεγομένη τέχνη ἄρχεται προκόπτουσα ἀπὸ τοῦ 463 π. Χ. κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐ-

γένοντο ὀνομαστοὶ γραφεῖς, οἷος ὁ ἐκ Θάσου Πολύγνωτος, ὅστις διὰ τὸ ἡθικὸν καὶ ἐξαίρετον τῆς γραφῆς σφόδρα ἐπαινεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· οὗτος ἔγραψε τὴν Ἀθήνησι ποικίλην στοάν, τὸ Θησεῖον καὶ ἄλλα. Ὁ Ἀθηναῖος Ἀπολλόδωρος· οὗτος προήγαγεν ἐπὶ πλεόν τὴν τέχνην ἐπινοήσας τὴν ἐν ταῖς γραφαῖς σκιάν καὶ τὸ φῶς· καὶ ἄλλοι δόκιμοι ἐγένοντο τῆς ἐποχῆς ταύτης γραφεῖς. Ἀπὸ δὲ τοῦ 400 π. Χ. ἄρχεται ἡ ἐποχὴ τῆς ἰωνικῆς τέχνης· ταύτης γνώρισμα ἦν τὸ κομψὸν καὶ χάριεν καὶ πολυτελές. Πρῶτοι τῶν τεχνιτῶν τῆς σχολῆς ταύτης λέγονται οἱ ἐξ Ἐφέσου Ζεῦξις καὶ Παρθένιος καὶ ὁ εὐφύεστος Τιμανθός, οὗ τινος ὀνομαστὴ γραφὴ ἦν ἡ τῆς Ἰφιγενείας θυσία. Ἀπὸ δὲ τοῦ 392 μέχρι τοῦ 308 π. Χ. ἄρχεται ἡ Σικυωνίος σχολή. ἥς γνώρισμα ἦν τὸ σεμνὸν καὶ κόσμιον τοῦ δωρικοῦ τρόπου. Ἐκ τῆς εἰρημένης σχολῆς πολλοὶ τεχνῖται ἐξῆλθον, ὧν ἐξοχώτατος καὶ ὀνομαστότατος ἀπάντων τῶν γραφέων ἦν ὁ Ἀπελλῆς· τούτου τὰ ἔργα διεκρίνοντο τῶν ἄλλων κατὰ τὴν χάριν καὶ τὴν καλλονήν. (1)

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Ε.

Ἀπὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀλώσεως τῆς Κορίνθου, ἥτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 338 μέχρι τοῦ 146 π. Χ.

Α. Περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου

§. 64. Ἀποθανόντος τοῦ Φιλίππου παρέλαθε τὴν βασιλείαν ὁ τούτου υἱὸς Ἀλέξανδρος· ἐγεννήθη δ' οὗτος τῷ 356 π. Χ. καθ' ἣν ἡμέραν ἐκάη ὁ ἐν Ἐφέσῳ ὀνομαστὸς ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, οὗ ἕνεκα καὶ ἔπλασαν ὅτι κατεφλέχθη ὁ ναός, διότι ἡ Ἀρτεμις ἡσχολεῖτο περὶ τὴν μαίωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἦν δ' ὁ Ἀλέξανδρος φύσει ἐμβριθὴς καὶ μεγάλῳ φρον καὶ φιλοτιμότητι

(1) Ἰδὲ τὰ διὰ μακρῶν γεγραμμένα μοι περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις Ἑλληνσι καλῶν τεχνῶν ἐν τῷ περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐμῷ ἔργῳ σελ. 206—244.

τος. Αἱ εἰρημέναι ἀρεταὶ ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐβελτιώθησαν διὰ τῆς χρηστῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Τροφεῖς μὲν καὶ παιδαγωγοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐγένοντο ἄλλοι τε καὶ ὁ τῆς Ὀλυμπιάδος συγγενῆς Λεωνίδας, ἀνὴρ ὢν αὐστηρὸς καὶ ἐμβριθῆς· διδάσκαλος δὲ ὁ ἐξοχώτατος καὶ πολυμαθέστατος τῶν παρ' Ἑλλήσι φιλοσόφων Ἀριστοτέλης. Ἐκ τῆς εἰρημένης λαμπρᾶς ἀγωγῆς διηγέρεθσαν ἀπὸ πρώτης ἡλικίας αἱ πρὸς τὰ γενναῖα καὶ σεμνὰ φυσικὰ ὄρμαι τοῦ Ἀλεξάνδρου· διότι ἐκ παιδῶν ἀπέφευγεν οὗτος, ὡς λέγεται, τὰς τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις καὶ περιπαθῶς ἡγάπα τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς πολέμους καὶ πᾶν φιλότιμον καὶ ἐπαινετόν, προύθυμετο δὲ καθόλου νὰ δειχθῇ ἄξιος τοῦ Ἀχιλλέως, ἀφ' οὗ ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο. Τὴν πολλὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ μαρτυροῦσιν αἱ ἐν τοῖς ἀγῶσι νῆκαι καὶ ἄλλα καὶ ἡ καταδάμασις ἀγρίου καὶ ἀδαμάστου ἵππου τοῦ Βουκεφάλᾳ καλουμένου, ὃν οὐδεὶς τῶν περὶ τὸν Φίλιππον ἠδυνήθη ν' ἀναβῇ, τοῦτον ὁ Ἀλέξανδρος παραλαβὼν καὶ ἐπιδειξίως ἱππεύσας ἐδάμασε καὶ χειροήθη κατέστησε πρὸς ἑκπληξιν πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου, ὅστις φιλήσας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ «Ζήτει, ὦ παῖ, ἐφώνησε περιχαρὴς καὶ δακρύων, σεαυτῷ βασιλείαν ἴσην· Μακεδονία γάρ σε οὐ χωρεῖ.» Τὸν ἵππον τὸν Βουκεφάλαν ἱππευεν ἀεὶ ἐν τοῖς πολέμοις ὁ Ἀλέξανδρος. Εἰκόσαετῆς ὢν ὁ Ἀλέξανδρος παρέλαβε τὴν βασιλείαν τῷ 336 π. Χ. πανταχόθεν κινδυνεύουσιν καὶ ταρασσομένην· διότι πολλοὶ τῶν δυνατῶν ἀντεποιοῦντο τῆς ἀρχῆς τῆς Μακεδονίας καὶ ἐτάρασσον αὐτήν· τὰ δὲ ὑποταχθέντα εἰς τὴν Μακεδονίαν ὅμορα ἔθνη ἐκινήθησαν εἰς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, εὐθὺς ὡς ἤκουσαν τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου. Ὡσαύτως δὲ ἡγγέλθη ὅτι ὁ μὲν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἀτταλος βουλεύεται ἵνα σφετερισθῇ αὐτὸς τὴν ἀρχὴν τῆς Μακεδονίας, οἱ δὲ Ἕλληνες προθύμως κινοῦνται εἰς ἀνάκτησιν τῆς ἰδίας αὐτονομίας. Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπὸν ταχέως ἐπιδραμὼν μετὰ τοῦ πιστοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατέπαυσε πρῶτον τὰ ἐν Μακεδονίᾳ στασιαστικὰ κινήματα καὶ καθησύχασε τὴν χώραν. Εἶτα ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ ἱκανῶν στρατιωτῶν τὸν Ἐκαταῖον, δοὺς ἐντολὴν νὰ σμίξῃ μετὰ τοῦ πιστοῦ Παρμενίωνος καὶ ἢ νὰ ἀπαγάγῃ τὸν Ἀτταλον ζῶντα εἰς Μακεδονίαν ἢ νὰ δολο-

φωνήσῃ αὐτόν. Αὐτὸς δὲ ὁξέως εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ διὰ λόγων φιλανθρώπων καὶ μεγάλων ὑποσχέσεων ἔπεισε τοὺς Θεσσαλοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν. Ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ Ἕλληνες τὴν εἰρηνικὴν ὑποταγὴν τῶν Θεσσαλῶν ἠναγκάσθησαν καὶ αὐτοὶ ἀνέτοιμοι ὄντες νὰ εἰρηνεύσωσιν. Ὁ Ἀλέξανδρος παρελθὼν εἰς τὰς Θερμοπύλας καὶ συναγαγὼν τὸ τῶν Ἀμφικτυόνων συνέδριον ἔπεισε νὰ δοθῇ αὐτῷ ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος. Μόνοι δὲ οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετὰ τούτων οἱ Θηβαῖοι ἐτόλμησαν νὰ ὑπομείνωσι τὸν ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας ἔσχατον κίνδυνον. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος εἰσέβαλεν ἄγων τὴν εὐτακτον τῶν Μακεδόνων δύναμιν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ κατέπληξε τοὺς Θηβαίους καὶ τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἐξαπέστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ζητοῦντες συγγνώμην. Ὁ Ἀλέξανδρος γενναίως συνεχώρησεν αὐτοῖς, παρήγγειλεν ὅμως νὰ πέμψωσι πρέσβεις καὶ συνέδρους εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου καὶ αὐτὸς ἐδρίσκετο. Οἱ σύνεδροι συνήλθον εἰς τὴν Κόρινθον καὶ οἱ πρέσβεις τῶν ἑλληνίδων πόλεων πλὴν τῶν ἐκ Σπάρτης, καὶ πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἐπεικῶν λόγων καὶ τῆς γενναιότητος τοῦ Ἀλεξάνδρου προθύμως ἐψήφισαν τοῦτον στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Περσίας καὶ στρατὸν νὰ παρέχωνται αὐτῷ.

Καταπαύσας ὁ Ἀλέξανδρος τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα ταραχὰς ἐστράτευσεν ἐν ἔτει 335 π. Χ. ἐπὶ τοὺς Θρᾷκας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς, οὓς κατέπληξε καὶ κατηγάγκασε νὰ ὑποταχθῶσιν· εἶτα διέβη τὸν Ἰστρον καὶ νικήσας τὸν μᾶχιμον ἔθνος τῶν Γετῶν κατέστησεν ἀσφαλὲς ὄριον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ τὸν Ἰστρον. Ἐν τούτοις φήμῃ διεδόθη ἐν τῇ Ἑλλάδι ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος πολεμῶν πρὸς τοὺς Γέτας ἐφονεύθη. Οἱ δὲ μισοῦντες τὴν τῶν Μακεδόνων ἀρχὴν παρώρμησαν τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀποστατήσωσι καὶ ἀπαλλαγῶσιν αὐτῆς. Πρῶτοι λοιπὸν ἀπέστησαν οἱ Θηβαῖοι καὶ ἐγκλείσαντες τὴν τῶν Μακεδόνων φρουράν ἐν τῇ ἀκροπόλει ἐπολιόρκουν αὐτήν· παρεκάλεσαν δὲ καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀπόστασιν. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι πεισθέντες ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐψήφισαν νὰ βοηθήσωσιν, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι παρεσκευάζοντο καὶ αὐτοὶ νὰ συμπολεμήσωσι,

καὶ ἤδη στρατὸς μίσθωτὸς τῶν Ἀρκάδων ἀφίκετο εἰς τὸν Ἰσθμόν. Ὁ Ἀλέξανδρος μαθὼν τὰ τῶν Θηβαίων καὶ τὰς ἀποστατικὰς ὁρμὰς τῶν Ἑλλήνων ἀναξέχοντας εἰσέβαλεν ἀπροσδοκῆτως καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ κατεστρατοπέδευσε πρὸ τῶν Θηβῶν, ὅπου συνήφθη φονικωτάτῃ μάχῃ, καθ' ἣν οἱ Θηβαῖοι ἠγωνίσθησαν πλέον ἢ κατ' ἄνθρωπον πρὸς τοὺς Μακεδόνας πολλαπλασίους ὄντας, οἵτινες τελευτῶντες εἰσέπεσον εἰς τὴν πόλιν, ἐπλήρωσαν αὐτὴν νεκρῶν καὶ διήρπασαν· ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους, ὡς λέγουσιν, ἐφρονεύθησαν τῶν Θηβαίων καὶ τρισμῦριοι ἐξηνδραποδίσθησαν καὶ ἐλαφροπωλήθησαν, ἡ δὲ πόλις αὐτῶν κατεσκάφη κατὰ τὴν συμβουλὴν καὶ ἐπιθυμίαν τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου συμμάχων Πλαταιέων καὶ Φωκέων καὶ ἄλλων Βοιωτῶν, οἵτινες αἰεὶ διέκειντο δυσμενῶς πρὸς τοὺς Θηβαίους, τοὺς ἱερεῖς δὲ καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Πινδάρου καὶ τοὺς ἀπογόνους τούτου διεφύλαξεν ὁ Ἀλέξανδρος. Οἱ δὲ τῶν Θηβαίων διασωθέντες περιεπλανῶντο τῇδε κακεῖσε ἀνέστιοι καὶ ταλαιπωρούμενοι· τούτων πολλοὺς φιλανθρώπως ὑπεδέχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι.

Ἡ φοβερὰ αὕτη συμφορὰ καὶ τὸ πάθος τῆς ἐνδόξου πόλεως τῶν Θηβαίων κατέπληξε καὶ κατεθορύβησε τοὺς Ἕλληνας μάλιστα τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ὅστις παραχρῆμα ἔπεμψε πρέσβεις, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ Δημάδης, πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον περὶ ὑποταγῆς. Ὁ Ἀλέξανδρος φιλανθρώπως ἀπεκρίθη πρὸς τὴν πρεσβείαν, καὶ γράψας ἐπιστολὴν πρὸς τὸν δῆμον ἐξήτει δέκα τῶν ῥητόρων, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι Δημοσθένης καὶ Λυκοῦργος, ὡς πολλῶν αὐτῷ κακῶν αἰτίους καὶ τῆς τῶν Θηβαίων ἀποστάσεως. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἄνδρας δὲν ἐξέδωκαν, ἀλλὰ παρεκάλεσαν αὐτὸν ν' ἀφήσῃ τὴν κατ' αὐτῶν ὀργήν· ὁ Ἀλέξανδρος πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημάδου ἀφῆκεν αὐτούς, μόνον τὸν ἄθλιον Χαρίδημον διέταξε νὰ φυγαδεύσωσιν ἐκ τῆς πόλεως· Ὁ Χαρίδημος ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς τὸν βασιλέα Δαρεῖον. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπανῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν τῷ 335 π. Χ. ὅπου παρεσκευάζετο τὸν χειμῶνα εἰς τὴν ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἐκστρατείαν. Τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἀντίπατρον

εἰς ὃν παρέδωκε καὶ 12,000 ἄνδρας καὶ παρήγγειλεν ἐπιμελῶς νὰ ἀποστέλλῃ αὐτῷ στρατιώτας εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ (1).

Τὸ κράτος τῶν Περσῶν ἦν ἐπὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου τὸ μέγιστον καὶ δυνατώτατον πάντων· ἀπετελεῖτο δὲ τοῦτο ἐκ πολλῶν ἔθνων τῆς Ἀσίας, ἅτινα συνεκράτουν οἱ σατράπαι. Αἱ σατραπῖαι ἦτοι ἐπαρχίαι ἐτέλουν φόρον, παρεῖχον στρατὸν καὶ συνετήρουν τοὺς σατράπας καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς ἄρχοντας· ἐτήρουν ὅμως τὰ παλαιὰ νόμιμα αὐτῶν καὶ τοὺς ἰδίους ἡγεμόνας, οἵτινες ὅμως ἦσαν ὑποτελεῖς τῶν Περσῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἤρξατο τὸ εἰρημένον κράτος πολιτικῶς νὰ καταπίπτῃ καὶ νὰ ἐξασθενῇ ἐκ τε τῶν συχνῶν ἀποστάσεων τῶν σατραπῶν καὶ τῶν φοινικῶν περὶ τῆς βασιλείας ἐρίδων, πρὸς ὧς οὐ μικρὸν συνειργάζοντο οἱ εὐνοῦχοι τῆς γυναικωνίτιδος καὶ ἡ μήτηρ αὐτῇ τοῦ βασιλέως, οἵτινες εἰς ἐπιτυχίαν τῶν βουλῶν αὐτῶν μετεχειρίζοντο μισθωτοὺς στρατιώτας καὶ στρατηγούς Ἕλληνας, ὅτε ὁ Φίλιππος ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἀπέθανεν ὁ ἑκατοντοῦτης Ἀρταξέρξης· τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς Ἀρταξέρξης ὁ Ὠχος, δεσπότης ὢν αἰμοδόρος, ἄνθρωπος καὶ ἀκόλαστος, ὅστις ἐκ φόβου μὴ ἀπολέσῃ τὴν βασιλείαν ἐφόνευσε τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ. Οὗτος βοηθούμενος ὑπὸ μισθωτῶν Ἑλλήνων καθυπέταξε πάλιν τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἣν φοβερά ἐκόλασε διὰ τὴν ἀποστασίαν, ἀπέκτεινε δὲ καὶ τὸν ἱερὸν Ἄπιν, μιμηθεὶς τὸν Καμβύσην. Ἀλλὰ τοῦτον ἐφαρμάκωσεν ὁ ἐξ Αἰγύπτου πιστὸς αὐτοῦ εὐνοῦχος Βαγῶας ἔτει 339· καὶ πάντας τοὺς υἱοὺς τοῦ βασιλέως ἀπέκτεινε πλὴν τοῦ νεωτάτου Ἀρσῆ, ὃν καὶ ἀνέδειξε βασιλέα, ἀλλὰ καὶ τοῦτον περὶ τὰ δύο ἔτη βασιλεύσαντα ἀπέκτεινε καὶ βασιλέα ἀνέδειξε τὸν ἐκ βασιλικοῦ οἴκου καὶ ἐπὶ

(1) Περὶ τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν διαβάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν τούτου πολέμων πρὸς τοὺς Πέρσας ἱστορεῖ ὁ ἐκ Νικομηδείας Ἀρρίανος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ ἔργῳ « Ἀρρίανου ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου. » ὁ Διόδωρος βιβλ. 17. ὁ Πλούτ. ἐν β'. Ἀλεξάνδρου, ὁ Ἰουστίνος XI. καὶ XII. καὶ ἄλλοι, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν νεωτέρων.

κάλλει καὶ ἀνδρείᾳ διαπρέποντα Δαρεῖον τὸν Κοδομαννόν· καὶ τοῦτον νὰ φαρμακεύσῃ ἐπειράθῃ ὁ Βαγῶας, ἀλλ' ὁ Δαρεῖος ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ πῇ αὐτὸς ὅπερ παρесеύασε φάρμακον.

Τοιαύτῃ ἦν ἡ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου διαφθορά, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς σατράπαις φοβερά ἐπεκράτει ἀπληστία, ἀκολασία καὶ ἀπιστία· ὁ δὲ λαὸς ἐκ τῆς δουλείας καὶ τῶν φοβερῶν καταθλίψεων τῶν σατραπῶν τούτων εἶχε καταστῆ ἀχρεῖος καὶ ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος πρὸς πᾶν γινόμενον ἐν τῇ κράτει. Ἀλλὰ τὸ κράτος τῶν Περσῶν, καίτοι ἦν ἐν παραλυσίᾳ καὶ διαφθορᾷ, ἦν ὅμως ἔτι μεγα καὶ δυνατὸν, διότι τοῦτο ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ ἕως τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰαζάρτου ἕως τῶν ἐρήμων τῆς Λιβύης· ἐπομένως ἡδύνατο πολλὰς δυνάμεις νὰ παρασκευάσῃ καὶ πεζικὰς καὶ ναυτικὰς.

Τὴν εἰρημένην μεγίστην ἀρχὴν τῶν Περσῶν ἐβουλεύετο καὶ ἐκινεῖτο νὰ καταλύσῃ ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ δυνάμεως, ἥς τὸ πλῆθος ἦν τριάκοντα χιλιάδες πεζῶν καὶ πέντε χιλιάδες ἱππέων Μακεδόνων τε καὶ Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀνδρείων, καλῶς ἡσχημένων τὰ πολεμικὰ καὶ στρατηγούμενων ὑπὸ στρατηγῶν ἐμπειροπολέμων καὶ συνετοῦ καὶ φιλοτιμοτάτου βασιλέως τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὗτινος ἡ περὶ τοῦ πολέμου πρὸς τοὺς Πέρσας βουλὴ ἦν λόγῳ μὲν ἡ τιμωρία τῶν Περσῶν, ἀνθ' ὧν ἐκακοποίησαν οὗτοι τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἔργῳ δὲ ἡ διὰ τῶν Ἑλλήνων ἡμέρωσις τῆς Ἀσίας καὶ ἡ ἀνάμιξις τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Μετὰ τῆς εἰρημένης λοιπὸν δυνάμεως ἐπορεύθη ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἔαρ τοῦ 334 ἀπὸ τῶν Αἰγῶν ἐπὶ τὴν Ἀμφίπολιν εἰς τὴν Σηστόν, ὅθεν ἡ δύναμις διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἀσίαν, αὐτὸς δὲ ἐκ τῆς Ἐλαιοῦντος ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Τροίαν, καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ Ἴλιον ἐστεφάνωσεν αὐτὸς μὲν τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως, ὁ δὲ Ἑφαιστίων τὸν τοῦ Πατρόκλου. Ἐκ δὲ τοῦ Ἰλίου ἦλθεν εἰς τὴν Ἀρίσβην, ὅπου ἦν ἐστρατοπεδευμένη ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθη εἰς τὴν Λάμψακον, ὅθεν προὐχώρησεν ἐπὶ τὸν Γρανικὸν ποταμόν, εἰς οὗ τὴν δεξιὰν καὶ κρημνώδη ὄχθην ἦσαν τεταγμένοι οἱ Πέρσαι, ὧν τὸ πλῆθος ἦν 20000 ἱππέων Περσῶν καὶ 20000 μισθωτῶν Ἑλλήνων.

Τούτων δὲ ἐστρατήγουν ἄλλοι τε ἐπιφανεῖς καὶ φιλοπόλεμοι σα-
τραπαι καὶ ὁ ἐπὶ στρατηγικῇ συνέσει ἐπαινούμενος Μένων ὁ Ῥό-
διος· οὗτος συνεδούλευσε νὰ μὴ διακινδυνεύσῃ πρὸς τοὺς Μα-
κεδόνας, ἀλλ' ὑποχωροῦντες νὰ φθείρῃσι τὴν χώραν καὶ νὰ καί-
ωσι τὸν ἐν τῇ γῇ καρπὸν, ὥστε νὰ ἀναγκασθῇ ὁ Ἀλέξανδρος ἐξ
ἀπορίας τροφῶν καὶ τῶν ἐπιτηδείων νὰ κηταλίπῃ τὴν Ἀσίαν, ἀλ-
λὰ δὲν ἔπεισε τοὺς ἀλαζόνας σατράπας. Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπὸν
ἐλθὼν ἐχύθη θαρράλειως εἰς τὰ ρεύματα τοῦ Γρανικοῦ μετὰ
τῶν ἱλῶν τῶν ἱππέων εἰπὼν εἰς τὸν ἀποτρέποντα αὐτὸν νὰ
διαβῇ Παρμενίωνα «αἰσχύνομαι τὸν Ἑλλήσποντον εἰ φοβήσομαι
τὸν Γρανικόν.» καὶ ἀποδὰς ἐμβάλλει εἰς τοὺς Πέρσας, οἵτινες
εὐρώστως ἡμύνοντο· τότε ἤρξατο καρτερά καὶ φονικὴ ἵππομα-
μαχία, καθ' ἣν ἐκινδύνευσεν νὰ πέσῃ ὁ ἀνδρείος Ἀλέξανδρος,
διότι εἰς τῶν στρατηγῶν τῶν Περσῶν ἐφιπτεύσας πλήσσει
τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διὰ μαχαίρας οὕτω σφοδρῶς, ὥστε διε-
σχίσθη τὸ κράνος. Ὁ Ἀλέξανδρος καταβάλλει μὲν τοῦτον
διατριπήσας τὸν θώρακα, ἀλλ' ἕτερος στρατηγὸς ἐξ ὀπισθεν ἦν
ἕτοιμος νὰ κατενέγκῃ διὰ μαχαίρας ἐτέραν θανατηφόρον πλη-
γὴν, ὅτε προφθάσας ὁ Κλεῖτος ἀπέκοψε τὴν χεῖρα τοῦ βαρ-
θάρου καὶ ἔσωσεν ἐκ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου τὸν γενναῖον Ἀ-
λέξανδρον. Τέλος οἱ Πέρσαι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὁ δὲ Ἀλέ-
ξανδρος ἐπάγων τὴν φάλαγγα ἐπέπεσεν ἐπὶ τοὺς μισθοφό-
ρους τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐπὶ πολὺ ἀνδρείως ἐμάχοντο, ἡτ-
τήθησαν ὁμως ὑπὸ τῆς φάλαγγος, καὶ πολλοὶ κατεκόπησαν· οἱ
δὲ ζωγρηθέντες ἐστάλησαν δέσμιοι εἰς τὴν Μακεδονίαν νὰ ἐρ-
γάζωνται, ὅτι Ἕλληνες ὄντες πρὸς Ἕλληνας ὑπὲρ τῶν βαρ-
θάρων ἐπολέμησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος λαμπρὸς ἐτίμησε τοὺς πε-
σόντας, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας ἀπέστειλε 300 πανοπλίας περσικὰς
σὺν τῇ ἐπιγραφῇ τῇδε α' Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλλη-
νες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ βαρθάρων.» Ἡ εἰ-
ρημένη νίκη ἀπεθάρρυνε τοσοῦτον τοὺς Πέρσας, ὥστε οἱ φρου-
ροῦντες τὸ ἐν τῇ Φρυγίᾳ Δασκύλιον, πρωτεύουσαν πόλιν τοῦ σα-
τραποῦ, κατέλιπον αὐτὴν εἰς τὸν Παρμενίωνα· τὰς δὲ Σάρδεϊς
παρέδωκεν εἰς τὸν ἐπελθόντα Ἀλέξανδρον ὁ φρούραρχος αὐτῶν.
Αἱ δὲ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ αἰολίδες καὶ ἰωνικαὶ πόλεις πρόθυμοι

ἐδέχοντο τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις εὐγενῶς κατέλυσεν ἐν αὐταῖς τὰς ὀλιγαρχίας καὶ ἐγκαθίστα δημοκρατίαν. Δύο δὲ μεγάλαι πόλεις ἀντέστησαν εἰς αὐτὸν ἡ Μίλητος καὶ ἡ Ἀλικαρνασσός, διότι ἐν αὐταῖς ἐκράτουν οἱ ἀριστοκρατικοί, οἷς ἐβοήθει πολὺς στρατὸς Περσῶν καὶ μισθοφόρων· ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ὀξέως ἐπελθὼν ἐκυρίευσεν πολιορκήσας τὴν Μίλητον, ἣν κατέλιπεν ἀβοήθητον ὁ ἐκ 400 νεῶν ἀποτελούμενος στόλος τῶν Περσῶν· ὁ Ἀλέξανδρος διέλυσε καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιον ναυτικὸν ὡς ἄχρηστον καὶ πολυδάπανον. Ἐκεῖθεν δὲ εἰσῆλασεν εἰς τὴν Καρίαν, ἐξ ἧς εἶχεν ἐξώσει τὴν βασιλίσσαν Ἄδαν ὁ ἀδελφὸς Πιζόδαρος καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ἀλικαρνασσόν. πόλιν ὀχυρὰν καὶ φρουρουμένην ὑπὸ ἀξιολόγου δυνάμεως τῶν τε βαρβάρων καὶ μισθοφόρων, ὧν ἡγεῖτο ὁ ὀνομαστὸς Μέμνων, ὃν ὁ Δαρεῖος εἶχεν ἀναδείξει ἡγεμόνα τῆς τε κάτω Ἀσίας καὶ τοῦ ναυτικοῦ. Μετὰ δὲ καρτερὰν καὶ φονικὴν πολιορκίαν ἐνίκησεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως, καὶ τῆς ἄλλης Καρίας, ἧς ἀπάσης τὴν ἀρχὴν ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ἄδαν. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέστειλε τοὺς νεωστὶ πρὸ τῆς ἐκστρατείας νομφευθέντας νὰ διαχειμάσωσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, αὐτὸς δὲ προὐχώρησεν εἰς τὰ μεσημβρινὰ παραθαλάσσια τῆς μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς εἰς τὰ ὄρια τῆς τραχείας Κιλικίας Ἀσπένδου, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῆς ὄρεινῆς καὶ τραχείας χώρας τῶν μαχίμων Πισιδῶν, οἵτινες ἀνδρικώτατα ἡμύνοντο τοὺς Μακεδόνας, εἰσῆλασεν εἰς τὴν Φρυγίαν, καὶ μετέβη εἰς τὴν μητρόπολιν αὐτῆς, τὸ Γόρδιον, ὅπου ἀπήντησε τὸν Παρμενίωνα καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἑλλάδος ἀποσταλέντας νεογάμους καὶ ἄλλην νεοσύλλεκτον στρατίαν· ἐκεῖ εἶδε καὶ τὴν θρυλουμένην ἄμαξαν τῶν τῆς Φρυγίας παλαιῶν βασιλέων, καὶ τὸν δεσμὸν τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης, περὶ οὗ ἐλέγετο παλαιὸς λόγος, ὅστις λύσῃ τὸν δεσμὸν, ἐκείνος θέλει ἄρξει τῆς Ἀσίας, ὁ Ἀλέξανδρος ἔλυσεν αὐτὸν διακόψας διὰ τῆς μαχαίρας. Ἐν τούτῳ οἱ Παφλαγῶνες διὰ πρεσβείας ὑπετάγησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις ἐν ἔτει 333 π. Χ. προήλασε διὰ τῆς Καπαδοκίας μέχρι τῆς Κιλικίας, ἧς τὰς πόλεις ἀκινδύνως διαβάς κατέλαβε τὴν Ταρσόν, τὴν μητρόπολιν τῆς χώρας· αὐτοῦ ἐνόσησεν ἐπι-

κινδύνως λουσθῆις ἰδρῶν εἰς τὰ ψυχρὰ ὕδατα τοῦ ἐκ Ταύρου πηγάζοντος καὶ διαβρέοντος τὴν πόλιν ποταμοῦ Κύδνου· ἐθεράπευσε δὲ αὐτὸν ὁ πιστὸς αὐτοῦ ἰατρὸς Φίλιππος ὁ Ἀκαρνάν, περὶ οὗ μικρὸν πρὸ τῆς θεραπείας εἶχε γράψει ὁ Παρμενίων ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον λέγουσαν νὰ φυλάττηται τὸν Φίλιππον ὡς διαφθαρέντα χρήμασιν ὑπὸ τοῦ Δαρείου ἵνα ἀποκτείνῃ αὐτόν· ὁ Ἀλέξανδρος καλῶς γινώσκων τὴν πίστιν τοῦ ἱατροῦ δὲν ὤκνησε νὰ λάβῃ τὸ φάρμακον, καὶ ἐν ᾧ ἀνυπόπτως ἔπινεν αὐτό, ὁ Φίλιππος ἀνεγίνωσκε τὴν παρὰ Παρμενίωνος ἐπιστολὴν, ἀναγνούς δὲ εἶπεν ἀταράχως εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ θαρρῇ καὶ θέλει σωθῆ, ὡς καὶ ἐγένετο.

Ἐν τούτοις ὁ Δαρεῖος συναθροίσας πολλὴν καὶ καταπληκτικὴν στρατιάν, ἧς τὸ πλῆθος ἦν, ὡς λέγουσι, περὶ τὰς 600,000 πεζῶν, ἐξ ὧν 100,000 ἦσαν καλῶς ἡσκημένοι Ἀσιᾶται, 30,000 δὲ Ἕλληνες μισθοφόροι, ἀνέζευξεν ἐκ τῆς Βαβυλωνῶν καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν τοῖς πρὸς βορρᾶν τῆς Συρίας Σώχοις. Ὡς δὲ ἡγγέλθη ἡ ἐπέλασις τοῦ Δαρείου, ὁ Ἀλέξανδρος ἐστράτευσεν εἰς τὴν Ἰσὸν· ἐντεῦθεν εἰς τὴν πρὸς μεσημβρίαν Μυριάνδρον πόλιν, ὅθεν ἔμελλε νὰ προαγάγῃ διὰ τῶν πυλῶν τῆς Συρίας τὸν φιλοπόλεμον στρατὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Δαρεῖον· οὗτος ὁμως δειλίαν ὑπολαβὼν τὴν ἕνεκα τῆς νόσου διατριβὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ Κιλικίᾳ, ἀνέζευξεν ἐκ τοῦ ἀναπεπταμένου ἐκείνου πεδίου καὶ ἐπιτηδεύειν εἰς τε τὸ πλῆθος τῆς στρατιᾶς καὶ εἰς τὴν ἵππον, καὶ ὑπερηφάνως προῆγε διὰ τῶν Ἀμανικῶν καλουμένων πυλῶν εἰς τὴν Ἰσὸν· ὅπου ἀπανθρώπως ἐκάκωσε τοὺς ὑπολειφθέντας διὰ νόσον Μακεδόνας καὶ ἀπέκτεινεν. Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ Ἀλέξανδρος ὅτι εἰς τὰ ὀπισθεν αὐτοῦ ἦν ὁ Δαρεῖος ἐπιστρέψας ταχέως ἦλθεν εἰς τὴν Ἰσὸν καὶ συνέταξε τὴν στρατιάν εἰς μάχην· ὡσαύτως καὶ ὁ Δαρεῖος ἀντέταξε τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Μηνὶ δὲ νοεμβρίῳ τοῦ 333 π. Χ. συνήφθη μάχη φοινικιστάτῃ, καθ' ἣν λαμπρῶς ἡγωνίσθη ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, καὶ ἤσαντο ἐπιφανῆ νίκην τρέψαντες καὶ κατακόφαντες πολλὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ἐν ᾧ ὀλίγοι ἀπώλοντο τῶν Μακεδόνων. Πρῶτος ὁ Δαρεῖος φοβούμενος μὴ ζωηρηθῇ ἔφυγεν ἐπὶ τοῦ ἄρματος, τοῦτον δὲ κατὰ κράτος ἐδίωκεν ὁ Ἀ-

λέξανδρος, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθη νὰ συλλάβῃ, καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ στρατόπεδον φέρων ἄτινα εὗρεν ἐν τινι φάραγγι ἄρμα, ἄσπιδα, τόξον καὶ μανδύαν τοῦ Δαρείου. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ Δαρείου ἐκυριεύθη καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, πρὸς ἃς προσηνέχθη βασιλικώτατα ὁ Ἀλέξανδρος καὶ φιλοφρονέστατα, συγχωρήσας εἰς αὐτάς βασιλικὴν θεραπείαν καὶ νὰ καλῶνται βασιλίσσαι.

Ὁ Δαρεῖος μετὰ ὀλίγων τῶν διασωθέντων ἐκ τῆς μάχης φεύγων μετέβη τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ὅθεν ἔπεμψεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, δι' ἧς παρεκάλει ν' ἀφήσῃ τὴν μητέρα, τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ νὰ ποιήσῃ φιλίαν καὶ συμμαχίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεκρίθη ὅτι ὡς ἡγεμὼν τῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν κακοποιηθέντων Ἑλλήνων, καὶ ὡς υἱὸς τοῦ Φιλίππου τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου ἀδικηθέντος διέβη εἰς τὴν Ἀσίαν, ἵνα τιμωρήσῃ τοὺς Πέρσας, τοῦ λοιποῦ, ἔλεγεν, ὅταν πέμπῃς παρ' ἐμὲ ὡς βασιλέα τῆς Ἀσίας πέμπε. Ἐν τούτῳ ὁ μὲν Παρμενίων εἰσελθὼν εἰς τὴν Δαμασκὸν κατέσχε πολλὰ χρήματα τοῦ Δαρείου, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη διὰ τῆς συριακῆς παραλίας καὶ προσελάμβανε δι' ὁμολογίας τὰς πόλεις τῆς Φοινίκης· μόνῃ δὲ ἡ Τύρος δὲν ἐδέχθη τοὺς Μακεδόνας, καὶ ὑπέμενεν ἑπτάμηνον καὶ πονηρὰν πολιορκίαν, τέλος βίᾳ ἐξεπολιορκήθη αὐτὴ μηνὶ αὐγούστῳ τοῦ 332 π. Χ. καὶ κατεστράφη. Εἶτα ὁ Ἀλέξανδρος προῦχώρησεν ἀπόνως εἰς τὴν Παλαιστίνην· ἀντίστη δὲ αὐτῷ ἡ πρὸς μεσημβρίαν ταύτης κειμένη Γάζα, ἧς φρούραρχος ἦν εὐνοῦχός τις Βάτις καλούμετος· ὑπὸ τούτου παρορμώμενοι οἱ Γαζαῖοι ἐπιμονώτατα ἐπὶ δύο μῆνας ἀντείχον· τέλος ἔαλω ἡ πόλις καὶ οἱ Γαζαῖοι ἀνδρείως μαχόμενοι ἀπέθανον. Ἐκ τῆς Γάζης ἐπορεύθη ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ Πηλούσιον τῆς Αἰγύπτου, ἧς ὁ παρὰ Δαρείου καταστάς σατράπης Μαζάκης στερούμενος δυνάμειος παρέδωκε τὴν χώραν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὃν οἱ Αἰγύπτιοι φιλίως ὑπεδέχοντο διὰ τὴν πρὸς τοὺς ὑπερφιάλους Πέρσας ἀπέχθειαν. Εἶτα μετέβη εἰς τὴν Ἡλιούπολιν καὶ εἰς τὴν Μέμφιν· ἐντεῦθεν κατέπλευσε τὸν ποταμὸν Νεῖλον καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Κάνωβον, ὅπου ἔκτισεν ἐπὶ παραθαλασσίας ἄκρας τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ πόλιν Ἀλεξάνδρειαν, ἣν προεῖδεν ὅτι ἔμελ-

λεν ὡς ἐκ τῆς ἐπικαίρου θέσεως νὰ γένηται πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων. Ἀπὸ δὲ τῆς Αἰγύπτου ἐπορεύθη εἰς τὴν Λιβύην ἐκ πόθου νὰ ἴδῃ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀμμωνος Διός, ἀλλ' ἡ πορεία γενομένη διὰ χώρας ἐρήμου καὶ ἀνύδρου καὶ ψαμμώδους ἦν δυσχερεστάτη· τὸν Ἀλέξανδρον ἐλθόντα προσηγόρευσαν οἱ ἱερεῖς παῖδα Διός (1)

Ἐν τούτοις ὁ Δαρεῖος παρασκευάσας πολλὴν στρατιάν, ἧς τὸ πλῆθος ἦν, ὡς ἱστοροῦσι, περὶ τὰς 400,000 πεζῶν καὶ 100,000 ἱππέων, προσέτι δρεπανηφόρα 200 καὶ 15 ἐλέφαντες, ἐπορεύθη μετ' αὐτῆς ἐκ τῆς Βαβυλῶνος εἰς τὰ Ἀρβηλα καὶ εἰς τὸ μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Γαυγαμήλων πεδίον τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τίγριτος ἐστρατοπέδευσεν. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀποτελουμένην ἐκ 40,000 πεζῶν καὶ 7,000 ἱππέων, ἀπὸ τῆς Μέμφιδος διὰ Παλαιστίνης καὶ Φοινίκης εἰς τὴν Θάψακον, ὅθεν διέβη τὸν Εὐφράτην· ἐντεῦθεν ἐπορεύθη εἰς τὴν Νίσιν, ὅθεν διέβη τὸν Τίγριν, καὶ ἐνέτυχε τὴν δύναμιν τῶν Περσῶν. Αὐτοῦ ἐν Γαυγαμήλοις ἀντετάχθησαν ἀμφότεροι οἱ στρατοί, καὶ τῇ 2 Ὀκτωβρίου τοῦ 334 π. Χ. ἔτους ἐπολέμηθη φοινικώτατος πόλεμος, καθ' ὃν ἐνίκαυον ἡλαττοῦντο οἱ Μακεδόνες, μέχρις οὗ ὁ Ἀλέξανδρος εὐρώστως ἐμβαλὼν εἰς τὸ κέντρον, ὅπου ἦν αὐτὸς ὁ Δαρεῖος, διέρρηξεν αὐτό. Ὁ Δαρεῖος τρομάξας ἔφυγεν, ἡ δὲ τούτου φυγὴ κατεθορύβησε τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν, οἵτινες τελευτῶντες ἐτράπησαν καὶ αὐτοὶ εἰς φυγὴν καταδιωκόμενοι καὶ φονευόμενοι ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Οἱ μὲν Πέρσαι ἀπώλεσαν πολλὰς μυριάδας ἀνδρῶν, ἐκ δὲ τῶν Μακεδόνων ὀλίγοι ἔπεσον. Διὰ τῆς φοινικῆς ταύτης μάχης κατελύθη ἤδη ἡ τοῦ Δαρείου ἀρχή. Μετὰ ταύτην τὴν μάχην ὁ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη ἐκ τῶν Ἀρβήλων εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἣν προθύμως παρέδωκαν αὐτῷ οἱ Βαβυλώνιοι· ἐντεῦθεν εἰς Σοῦσα, ἅτινα ὡσαύτως παρέλαβε παρὰ τῶν Σουσίων ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Φιλόξενος. Ἐκ δὲ τῶν Σούσων ἐλαύνει εἰς

(1) Ἰδὲ Διοδ. 17, 51. Πλουτ. Ἀλεξ. 27. Στράβ. 17. 1, σ. 814. Κουρτ. 4, 7, 25.

τὰ στενά τῆς Περσίδος, αἶτινα δι' αἵματηρῶν ἀγώνων διαβάς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Περσέπολιν καὶ εἰς Πασαργάδας, ἔνθα ἀμυθήτους εὔρε θησαυροὺς καὶ βασιλικά πράγματα. Ἐν δὲ τῇ Περσεπόλει ἐνέπρησε τὰ βασιλικά ἀνάκτορα, δίκας λαβὼν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ὧν τὰ ἱερά οἱ Πέρσαι ἐνέπρησαν καὶ κακὰ εἰργάσαντο αὐτούς.

Ὁ Ἀλέξανδρος τέσσαρας μῆνας παραμείνας ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀράξου καὶ διατάξας τὰ τῆς Βαβυλῶνος καὶ Σούσων, ἃς τινες ἐπέτρεψεν εἰς σατράπας Πέρσας, προὔχωρησεν εἰς τὴν Μηδίαν, ὅπου ἔμαθεν ὅτι ἦν ὁ Δαρεῖος, ὅστις μετὰ τὴν ἐν Ἀρβήλοις μάχην κατέφυγεν εἰς τὰ Ἐκβάτανα μετὰ ὀλίγων συμφυγόντων Περσῶν καὶ μισθοφόρων Ἑλλήνων, καὶ συνήθροϊζε νέας δυνάμεις. Ὁ Δαρεῖος ἀκούσας τὴν ἐπέλασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔφυγε διὰ Ῥαγῶν καὶ Κασπίων πυλῶν εἰς τὴν χώραν τῶν Πάρθων. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν σπουδῇ ἐπιδιώκει μετὰ ὀλίγων ἐλαφρῶν στρατιωτῶν τὸν Δαρεῖον. Ἐν τούτῳ μανθάνει ὅτι ὁ Βῆσσος, ὁ σατράπης Βακτρίων, μετ' ἄλλων συνομόσας συνέλαβε τὸν Δαρεῖον καὶ κομίζει αὐτὸν ἐφ' ἄρμαμάξης εἰς τὰς πρὸς ἀνατολάς χώρας. Ὁ Ἀλέξανδρος σπεύσας ἦλθεν εἰς τὴν Ἐκατόμυλον, ὅπου πλησίον ἦσαν οἱ φεύγοντες. Ὁ Βῆσσος τότε κατατρώσας τὸν Δαρεῖον ἀφῆκεν αὐτὸν καὶ ἔφυγε μετὰ 600 ἵππεων εἰς τὴν Βακτριανήν. Ὁ Δαρεῖος μετ' ὀλίγον ἀπέθανε πρὶν ἰδῆναι τὸν Ἀλέξανδρον. Οὗτος ἰδὼν τὸν βασιλέα κείμενον ἄπνουν, καὶ οἰκτείρας ἐκάλυψε μετὰ τοῦ μανδύου αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸ εἰς Περσέπολιν νὰ ταφῇ εἰς τὰς βασιλικὰς θήκας.

Ἐν τούτῳ ὁ τῆς Σπάρτης βασιλεὺς Ἅγις ὁ Γ. ἐκινεῖτο καὶ ἐβουλεύετο νὰ διεγείρῃ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Μακεδόνων ἀπὸ τοῦ Μέμνονος ἤδη, ὅστις μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀλικαρνασσῆς ἀθροίσας πλῆθος μισθοφόρων καὶ ναῦς ἐπλευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως μεταθέσῃ αὐτοῦ τὸν πόλεμον ἐκ τῆς Ἀσίας· προσέλαβε τὴν Χίον καὶ ἄλλας νήσους, καὶ ὁξέως ἐπολιόρκει τὴν Μυτιλήνην, ἀβῶστήσας ὁμῶς ἀπέθανεν. Ὁ Ἅγις λοιπὸν ἀκούσας τὴν ἐν Ἀρβήλοις νίκην τοῦ Ἀλεξάνδρου παρῶρμησε τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα, ἕως

διαμένωσι τὰ τῶν Περσῶν· συνεμάχησαν λοιπὸν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἡεῖοι, οἱ Ἀρκάδες καὶ ἄλλοι, πλὴν τῶν Ἀθηναίων, οὗτοι προτιμώμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡσύχαζον. Συνηθροίσθη λοιπὸν δύναμις 20,000 πεζῶν καὶ 2,000 ἱππέων, ὧν ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ γενναῖος Ἄγις· οὗτος ἐπῆλθεν ἐπὶ τὴν Μεγαλόπολιν, ὥς μὴ συμμαχήσασαν, καὶ ἐπολιόρκει αὐτήν. Ἄλλ' εἰς βοήθειαν ταύτης ἐπῆλθεν ὁ Ἀντίπατρος ἄγων 40,000 ἀνδρῶν· πρὸς τοῦτον λαμπρῶς ἐπολέμησεν ὁ Ἄγις, ἀλλ' ἔπεσε μαχόμενος αὐτὸς καὶ 5,000 σὺν αὐτῷ ἐν ἔτει 330 π. Χ. ὁ δὲ παραλαβὼν τὴν βασιλείαν Εὐδαμίδης ὁ Α. ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐποίησεν εἰρήνην πρὸς τὸν Ἀντίπατρον, καθ' ἣν ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀποτίσωσιν οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τῶν συμμαχῶν 120 τάλαντα πρὸς τοὺς Μεγαλοπολίτας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου νόμιμος τῆς Ἀσίας βασιλεὺς ἦν κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἀσιανῶν ὁ Ἀλέξανδρος, διὸ καὶ οἱ δυνατοὶ καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν Περσῶν, οἵτινες ἦσαν πιστοὶ τοῦ Δαρείου θεράποντες μέχρι τῆς τούτου τελευτῆς, προσεκύνουν νῦν καὶ ἐθεράπευον τὸν Ἀλέξανδρον ὡς βασιλέα νόμιμον αὐτῶν, ὥς καὶ οὗτος φιλανθρωπώτατα προσεφέρετο πρὸς αὐτούς. Μετὰ ταῦτα προχωρήσας ὁ Ἀλέξανδρος καθυπέταξε τὰς πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς τῆς Κασπίας κειμένας χώρας τὴν Ὑρκανίαν, ἥς πόλις μεγίστη ἦν Ζαδράκαρτα, καὶ τὴν Παρθυαίαν, εἶτα τὴν Ἀρειαν, ἔνθα ἔκτισεν ὁμώνυμον αὐτοῦ πόλιν Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἐν Ἀρείοις, καὶ τὴν Δραγγιανήν, ἥς πρώτη πόλις ἦν ἡ Προφθασία. Τὰ οἰκονομικὰ καὶ στρατιωτικὰ τῶν χωρῶν καθόλου ἐπέτρεπεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τοὺς Μακεδόνας, τὰς δ' ἄλλας ἀρχὰς τὰς πολιτικάς εἰς τε τοὺς Μακεδόνας καὶ εἰς ἐπιφανεῖς Πέρσας· ἐπὶ τούτοις ἡγανάκτουν οἱ ἐπίσημοι τῶν Μακεδόνων, ὑφ' ὧν συνυφάνθη συνωμοσία· ἐν τοῖς συνωμότησις ἐλέγετο καὶ ὁ Φιλώτας ὁ υἱὸς τοῦ Παρμενίωνος· τοῦτον δικάσαντες κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος οἱ Μακεδόνες αὐτοὶ καὶ καταδικάσαντες ἀπέκτειναν. Ὡσαύτως δὲ ἐφόνευσαν ὡς συμμαχόντα τῆς συνωμοσίας καὶ τὸν Παρμενίωνα, ὅστις διέτριβε τότε εἰς τὴν Μηδίαν μετὰ στρατοῦ φυλάσσων τοὺς ἐκ Περσίδος θησαυρούς.

Ἐκ δὲ τῆς Δραγγιανῆς ἐπορεύθη ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς χώρας, εἰς τὴν τῶν Ἀραχωτῶν χώραν, ὅπου ἔκτισε τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν πόλιν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ εἰς τὴν τῶν Παροπαμισαδῶν, ὅπου διέτριψε μικρόν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ ὀριμὸς χειμῶν. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει χειμῶνος ἔτι ὄντος εἰς τὰ Βάκτρα ἐπὶ τὸν Βῆσσον, φθάνει εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος Παροπάμισον, Καύκασον καὶ τοῦτον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καλούμενον, ὅπου ἔκτισε τὴν πρὸς Καυκάσῳ πόλιν Ἀλεξάνδρειαν, τοῦτο μετὰ καταπληκτικῆς τόλμης ὑπερβάς ἦλθε μετὰ δεκατετραήμερον δυσχερεστάτην πορείαν διὰ τε τὴν πολλὴν χιόνα καὶ τὴν ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὰ Δράφακα, μεγίστην πόλιν τῶν Βάκτρων, καὶ ἐγένετο κύριος τῆς χώρας, ἣν ἐκ φόβου κατέλιπεν ὁ Βῆσσος, δὲ διαβάς τὸν μέγιστον ποταμὸν Ὡξον ἀπεχώρησεν εἰς Ναύτακα τῆς Σογδιανῆς· ὁ Ἀλέξανδρος περάσας καὶ τὸν Ὡξον σπουδῇ ἐδίωκε τὸν Βῆσσον· ὃν τέλος συνέλαβεν ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου καὶ ἤγαγεν εἰς ὄψιν τοῦ Ἀλεξάνδρου· τοῦτον μαστιγώσαντες ἐφόνευσαν. Ἐκ δὲ Ναυτάκων ἐπορεύθη εἰς τὴν μητροπόλιν τῆς Σογδιανῆς Μαρακάνδαν· ἐντεῦθεν δὲ προῆλθε μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ταναΐδος, ὃν καὶ Ἰαξάρτην οἱ ἐπιχώριοι ἐκάλουν καὶ ὄριον ἐποιοῦν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῇ Σογδιανῇ δὲ καὶ τῇ Βακτριανῇ διέτριψε περὶ τὰ δύο ἔτη, ἵνα τελέως ὑποτάξῃ τὰς χώρας ταύτας ταρασσομένας ὑπὸ τῶν ἀγρίων κατοίκων τούτων, καὶ καλῶς μάθῃ τὰ τῶν Ἰνδῶν, εἰς ὧν τὴν χώραν ἡτοιμάζετο νὰ εἰσβάλῃ, ἐκόλασε σκληρῶς τοὺς ἀτιθάσους Σκύθας, κατέπαυσε τὴν ἐκ προτροπῆς τοῦ σατράπου Σπιταμένους ἐκραγεῖσαν ἀποστασίαν ἐν τῇ Σογδιανῇ δι' ἀρπαγῆς τῶν πόλεων καὶ φόνου πολλοῦ καὶ διεχείμασεν ἐν Ζαριάσπῃ τῇ μεγίστῃ τῶν Βάκτρων πόλει. Ἐνταῦθα πολλὰ εἰργάσατο ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξ ὧν κατὰ δῆλον γίνεται τὸ γενναῖον καὶ ὑψηλὸν αὐτοῦ φρόνημα. Ἐκτισε πολλαχοῦ πολλὰς καὶ μεγάλας πόλεις, ἐν αἷς κατήκτισε τοὺς μισθοφόρους τοῦ Δαρείου Ἑλλήνας εἰς ἔνωσιν τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων τοῦ κράτους μερῶν, καὶ εἰς ἡμέρῳ τῆς ἀπεράντου Ἀσίας διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Πρὸς τοὺς Πέρσας προσεφέρετο ἀπὸ τῆς ἐν Ἀρβήλοις μάχης

οὐχὶ ὡς δεσπότης κεκτημένων ἀνθρώπων, ἀλλ' ὡς βασιλεὺς χρηστὸς ὑπηκόων ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κράτους, ὣν ἕνεκα καὶ περσικὸν διάδημα καὶ περσικὴν ἐσθῆτα ἐφόρησε, καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις εἰσῆγαγε μέρος τῆς περσικῆς διαίτης, καὶ τὴν βασιλικὴν θεραπείαν διέταξε νὰ διακονῇ αὐτὸν κατὰ τὸν περσικὸν τρόπον, καὶ μίαν τῶν αἰχμαλωτισθεισῶν γυναικῶν κατὰ τινα ἐκπόρθησιν ἀκροπόλεως ὀχυρᾶς, τὴν καλλίστην τῶν Ἀσιανῶν γυναικῶν Ῥωξάνην, τὴν κόρην τοῦ Ὁξυάρτου, σωφρόνως ἐνυμφεύθη· ἵνα δὲ συνενώσῃ καὶ συσσωματοποιήσῃ τὰ ὑπ' αὐτῇ ἔθνη κατέτασσε Πέρσας καὶ ἐν τῷ στρατῷ καὶ ἐν τῇ σωματοφυλακῇ, καὶ Πέρσας στρατηγούς· ἀνεδείκνυσεν ἐν ταῖς κεκτημέναις χώραις καὶ τοπάρχας καὶ ἄρχοντας ἐγκαθίστα ἐν αὐταῖς οὐ μόνον Ἑλλήνας καὶ Μακεδόνας ἀλλὰ καὶ ἰθαγενεῖς. Τούτων ἕνεκα οἱ μὲν Πέρσαι ὑπερηγάπων τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὰς τούτου διατάξεις ἐπήνουν, οὐχὶ ὁμως καὶ οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ἑλληνες· οὗτοι ὑπελάμβανον τοὺς ἡττηθέντας Πέρσας καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη βαρβάρους καὶ προωρισμένους νὰ δουλεύωσιν αὐτοῖς.

Ἡ δυσχρέστησις αὕτη τῶν ἰδίων πολὺ ἐλύπει τὸν Ἀλέξανδρον, διὸ καὶ ἔστειλεν οὗτος τὸν Ἡφαιστίωνα καὶ Κράτερον ὡς γινώσκοντας καὶ ἀποδεχομένους τὰς συνετὰς βουλὰς αὐτοῦ. Ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους ταύτης δυσαρεστῆς εως καὶ λύπης συνέβη τὸ ἐν Μαρακάνδᾳ πάθημα τοῦ Κλεῖτου. Ἐν ἑορταστικῷ δηλονότι συμποσίῳ τινὲς κολακεύοντες τὸν Ἀλέξανδρον ἐπήνουν τὰς πράξεις αὐτοῦ λέγοντες αὐτὰς κρεῖττονας τῶν τοῦ Βάκχου καὶ τῶν τοῦ Ἡρακλέους αὐτοῦ· ὁ Κλεῖτος ὑπὸ τοῦ οἴνου παροξυνόμενος ἐκάκιζεν αὐτοὺς λέγων μεγαλοφώνως ὅτι τὸ περισσότερον μέρος τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων ἔργων κατέπραξαν οἱ Μακεδόνες αὐτοί, καὶ ὅτι ὁ Φίλιππος ἦν πολὺ ἀξιώτερος τοῦ υἱοῦ, ἐμνήσθη δὲ καὶ τῆς ἐν Γρανικῷ μάχης, καθ' ἣν ἐκ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου ἔσωσεν αὐτὸν αὐτὸς ὁ Κλεῖτος. Ὁ Ἀλέξανδρος ὀργισθεὶς ἀνεπήδησεν ἐπ' αὐτόν, ἀλλ' ἐκρατήθη ὑπὸ τῶν ἄλλων, οἵτινες ἐξέβαλον τὸν Κλεῖτον ἐκ τοῦ συμποσίου, ἀλλ' οὗτος παροιῶν εἰσῆλθε δι' ἄλλης θύρας καὶ αὐθαδέστερα ἐκάκιζε τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις τότε ἐχμανῶς

ἀρπάξει τὴν λόγχην παρά τινος τῶν δορυφόρων καὶ διατρυπήσας κατέρριψε νεκρὸν τὸν Κλεῖτον, ἀλλ' εὐθὺς ἀνανήψας ἐκ τῆς μέθης καὶ τοῦ θυμοῦ ἐχύθη κλαίων ἐπὶ τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ φίλου, ἐξ οὗ ἐξελεύσας τὴν αἰχμὴν ἐζήτησε νὰ διατρυπήσῃ ἑαυτὸν καὶ συναποθάνῃ, ἀλλ' οἱ σωματοφύλακες ἔλαβον τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας χωρισθεὶς τῶν φίλων ἔκλαιε πικρῶς καὶ ἐκαρτέρει ἄσιτος καὶ ἄποτος, μόλις δὲ ὑπὸ τῶν παρακλήσεων τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ καὶ φίλων πεισθεὶς καὶ παρηγορηθεὶς ἔλαβε τροφήν. Τὸ αὐτὸ πάθημα ἔπαθε καὶ ὁ φιλόσοφος Καλλισθένης, ὁ μαθητὴς καὶ συγγενὴς τοῦ Ἀριστοτέλους. Οὗτος ζηλοτυπῶν τὸν ἀνάξιον σοφιστὴν Ἀνάξαρχον, ὅστις κολακεύων τὸν Ἀλέξανδρον προὔβαλε παρά πότον λόγον ὑπὲρ τῆς προσκυνήσεως αὐτοῦ. Εἰς τοῦτον ἡναντιώθη ὁ Καλλισθένης πολλὰ εἰπὼν, ἅτινα μεγάλως ἐλύπησαν τὸν Ἀλέξανδρον, ὧν ἕνεκα διεβλήθη ὕστερον ὁ Καλλισθένης, ὅτι παρώξυνε τινὰς τῶν μειρακίων Μακεδόνων εἰς συνωμοσίαν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου· συλληφθεὶς δὲ ἐδ' εσμεύθη καὶ ἐτελεύτησεν ἐν τῇ κατὰ τῶν Ἰνδῶν ἐκστρατείᾳ.

Ἐπιτοὺς Ἰνδοὺς ἐξεστράτευσεν ἐκ Βάκτρων ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἔαρ τοῦ 327 π. Χ. ἄγων στρατιάν, ἧς τὸ πλῆθος ἦν 120,000 πεζῶν καὶ 5,000 ἵππέων. Ταύτην διελὼν εἰς δύο μέρη παρέδωκε τὸ μὲν εἰς τὸν Ἡφαιστίωνα καὶ τὸν Περδίκαν, οἵτινες παρά τὸν ποταμὸν Κωφῆνα πορευθέντες ἤλθον εἰς τὸν Ἰνδὸν ποταμόν, τὸ δ' ἕτερον μέρος ἀναλαβὼν αὐτὸς προὐχώρησεν ἐκεῖ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Χοάσπου καὶ κατέκτησεν οὐχὶ ἄνευ κινδύνων τὰς ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ τοῦ ἄνω Ἰνδοῦ πόλεις. Τὸ δὲ ἔαρ τοῦ 326 διεπέρασε τὸν Ἰνδὸν μεθ' ἀπάσης τῆς δυνάμεως, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν εὐδαίμονα χώραν τοῦ ἡγεμόνος Ταξίλου, ὃς φιλίως ὑπεδέχθη τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐντεῦθεν μετὰ τοῦ Ταξίλου προὐχώρησεν εἰς τὸν Ὑδάσπην, εἰς οὗ τὴν ἀντίπεραν ὄχθην ἦν ἐστρατοπεδευμένος ὁ ἰσχυρότατος καὶ ἀνδρειότατος τῶν παρ' Ἰνδοῖς ἡγεμόνων Πῶρος μετὰ πολλῆς στρατιᾶς, ἧς τὸ πλῆθος ἦν 50,000 πεζῶν, 4,000 ἵππέων, 200 ἐλέφαντες καὶ 100 δρεπανηφόρα. Ὁ Ἀλέξανδρος στρατηγικῶς διαβάς τὸν ποταμὸν ἐπολέμησε πρὸς τὸν ἀνδρείως καὶ ἀφειδῶς ἀντιστάντα Πῶρον, ὃν

τελευτῶν ἤνάγκασε νὰ τραπῇ. Τοῦτον δὲ ἐκ παρακλήσεων καὶ προτροπῶν τῶν ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρέσβων ἐπιστρέψαντα ἰδὼν ὁ Ἀλέξανδρος ἐθαύμασε τὸ μέγεθος αὐτοῦ καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ ἀδούλωτον τοῦ φρονήματος καὶ ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῶν τε Ἰνδῶν αὐτοῦ καὶ ἄλλην ἔτι χώραν πλείονα προσέθηκεν. Ἐκτισε δὲ καὶ δύο πόλεις ἐπὶ τοῦ Ὑδάσπου, ὅπου συνέβη ἡ μάχη, τούτων τὴν μὲν ὠνόμασεν Νίκαιαν ἐξ ἧς ἤρατο νίκης κατὰ τῶν Ἰνδῶν, τὴν δὲ Βουκέφαλα, εἰς μνήμην τοῦ αὐτοῦ ἀποθανόντος ἵππου Βουκεφάλα. Εἶτα μετὰ τοῦ Ταξίλου καὶ Πώρου διαβάς τὸν Ἀκασίνην ποταμὸν καθυπέταξε τὴν μέχρι τοῦ Ὑδραῶτου ποταμοῦ χώραν ἐτέρου ἡγεμόνος, Πώρου καὶ τούτου καλουμένου, διαπεράσας δὲ καὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον προὐχώρησε μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὑφάσιος καὶ ἐγένετο κύριος πολλῆς χώρας καὶ ἄλλων Ἰνδῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν αὐτονόμων καὶ μαχιμωτάτων Καθαίων, οὓς γενναίως πολεμήσαντας ἐνίκησεν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ τούτων τὴν μεγίστην πόλιν τὰ Σάγγαλα ἐξεπόρθησεν· ἔπεσον δὲ ἐκ τῶν Καθαίων κατὰ τὴν μάχην 17,000, καὶ 70,000 ἡχμαλωτίσθησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὠρέγετο ἤδη νὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς τὴν πέραν τοῦ Ὑφάσιος κειμένην χώραν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἀποστρέψῃ ὀπίσω ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἀποκαμῶν πρὸς τοὺς πόνους καὶ τὰς συνεχεῖς ταλαιπωρίας καὶ ποθῶν νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα, τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας αὐτοῦ ἡρνεῖτο νὰ προχωρήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐνέδωκεν ἄκων, προσέταξε δὲ πρὶν ἀποστρέψωσι νὰ κατασκευάσωσι δώδεκα βωμοὺς χαριστήρια εἰς τοὺς θεοὺς ὡς αἰτίους τῶν μέχρι δεῦρο νικῶν· καὶ εἰς μνήμην τῶν πόνων αὐτῶν· εἶτα ἀπεχώρησεν εἰς τὸν Ὑδάσπην. Αὐτοῦ παρεσκευάσθησαν περὶ τὰ 2,000 πλοῖα μικρὰ καὶ μεγάλα, ὅπως διαπεράσωσι τὴν στρατιὰν διὰ τῶν ποταμῶν Ἀκασίνου καὶ Ἰνδοῦ εἰς τὴν μεγάλην θάλασσαν, τῶν δὲ πλοίων τὰ πληρώματα ἀπετέλουν οἱ συνακολουθοῦντες μετὰ τῆς στρατιᾶς Φοίνικες, Κύπριοι, Κᾶρες καὶ Αἰγύπτιοι. Παντὸς δὲ τοῦ στόλου ναύαρχος ἀπεδείχθη ὁ Νέαρχος. Περὶ τὰ τέλη λοιπὸν τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ 326 ἀπέπλευσεν ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ μέρους τῆς στρατιᾶς· τὸ δ' ἕτερον ταύτης ἀναλαβὼν

ὁ Κράτερος καὶ ὁ Ἡφαιστίων ἐπορεύοντο παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ὁ μὲν κατὰ τὴν ἀριστεράν, ὁ δὲ κατὰ τὴν δεξιάν· ὁ Ἀλέξανδρος προπλέων κατελάμβανε τοὺς προσοικοῦντας πρὸς τὸν Ὑδάσπην Ἰνδοὺς ἐκόντας, πλὴν τῶν Μαλλῶν καὶ τῶν Ὀξυδρακῶν, οὗτοι ἦσαν καὶ πλῆθος πολὺ καὶ μαχιμώτατοι τῶν Ἰνδῶν. Τούτους ἀνδρείως ἀμυνομένους καὶ πολεμοῦντας ἐνίκησε καὶ πολλὰς καὶ ὀχυρὰς πόλεις τούτων ἐξεπόρθησεν, ἐν μιᾷ μάλιστα τούτων μέγιστον ἐκινδύνευσεν κίνδυνον ὁ πάντολμος Ἀλέξανδρος βαρέως τρωθεὶς· τέλος ὑπετάγησαν καὶ οὗτοι καὶ οἱ Ὀξυδρακεῖς ἐκουσίως. Εἶτα ὁ Ἀλέξανδρος προὔχώρησε μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ τε Ἰνδοῦ καὶ τοῦ μεγάλου καὶ πολλοὺς δεχομένους ποταμοὺς Ἀκεσίνου· ὅπου ἔκτισεν ὁμώνυμον αὐτοῦ πόλιν Ἀλεξάνδρειαν. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν Κράτερος μετὰ τῆς στρατιᾶς ἀναζεύξας ἔτει 325 ἐπορεύθη δεξιᾷ τοῦ Ἰνδοῦ, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος κατέπλευσεν εἰς τὴν Σογδιανήν, ἧς τὴν μητρόπολιν μετέβαλεν εἰς Ἑλληνίδα πόλιν τὴν Σογδιανὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ νομασθεῖσαν. Ἐντεῦθεν ἐξέπεμψε τὸν Κράτερον πάλιν μετὰ μέρους τῆς στρατιᾶς, αὐτὸς δὲ κατέπλευσεν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Μουσικανοῦ, παρ' οὗ φιλίως παρέλαβε τὴν χώραν, ἧς τὴν ἀρχὴν ἔδωκε πάλιν αὐτῷ ὁ Ἀλέξανδρος. Εἶτα δὲ ὁ Μουσικανὸς παροξυνόμενος ὑπὸ τῶν δεισιδαιμόνων καὶ ξηνηλατῶν Βραχμάνων ἀπέστη, καὶ πολεμήσας πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἠττήθη, καὶ συλληφθεὶς ἐκρεμάσθη αὐτὸς καὶ πολλοὶ τῶν Βραχμάνων, ὑφ' ὧν παρορμώμενοι καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες ὁ Ὀξυκανὸς καὶ ὁ Σάμβος ἀντέστησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλ' ἠττηθέντες ὑπετάγησαν. Ἐν τούτῳ ἦλθε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ ἡγεμὼν τῆς τῶν Παττάλων χώρας, ἧτις ἀπετελεῖτο ὑπὸ τοῦ ποιουμένου ὑπὸ τοῦ Ἰνδοῦ Δέλτα, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν τὴν χώραν αὐτοῦ καὶ τὰ ἑαυτοῦ. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν Κράτερον ἀπέστειλεν ἐξ Ἀλεξανδρείας μετὰ μέρους τῆς στρατιᾶς διὰ τῆς τῶν Ἀραχωτῶν καὶ Δραγγῶν γῆς εἰς τὴν Καρμανίαν, αὐτὸς δὲ περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου προὔχώρησεν εἰς τὰ Πάτταλα· ὅπου ἐλθὼν ἐποίησεν ἀξιόλογον ναύσταθμον καὶ νεώρια· ἐντεῦθεν κατέπλευσεν ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῶν ἐχθολῶν αὐτοῦ, ὅπου ἰδὼν τὴν μεγάλην θάλασσαν, τὸν Ἰν-

δικὸν Ὁκεανόν, ἔθυσε ταύρους εἰς τὸν θαλασσοκράτορα Ποσειδῶνα· καὶ πάλιν ἀνέπλευσεν εἰς τὰ Πάτταλα. Τότε τὸν μὲν Νέαρχον διέταξε νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς ἐξέτασιν τῆς μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Εὐφράτου παραλίας, ὅταν οἱ ἀπ' ἄρκτου καὶ ἀνατολῆς ἄνεμοι ἐπικρατήσωσιν, αὐτὸς δὲ ἐκ τῶν Παττάλων προὐχώρησε μετὰ 40,000 ἀνδρῶν εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἄνυδρον χώραν τῶν Γαδρωσίων, δι' ἧς ἡ πορεία ἐγένετο δυσχερεστάτη διὰ τὰ ἀφόρητα καὶ ξηρὰ καύματα, τὸ βάθος τῆς ἁμμου καὶ τὴν ἔλλειψιν ὕδατος καὶ τροφῶν, ὧν ἕνεκα καὶ ἵππων καὶ ὄνων καὶ καμήλων φθορὰ πολλή ἐγένετο, καὶ ἀνθρώπων ὀλεθρος πολὺς, διότι λέγουσιν ὅτι μόνον τὸ τέταρτον τῆς μαχίμου δυνάμεως ὑπελείφθη. Τὴν ὀλεθρίαν ταύτην πορείαν ἐπορευθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος ἵνα καὶ εἰς τὸν στόλον πλησίον εὐρίσκηται, οὗ ἕνεκα καὶ φρέατα ἀνωρύχθησαν καὶ σίτος ἐστάλη, καὶ ἵνα τὰς πρὸς βορρᾶν κειμένας ἐπαρχίας ἀσφαλίσῃ διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν παρὰ τὴν παραλίαν ληστρικῶν ἐθνῶν. Τέλος μετὰ ἐξηκονθήμερον μοχθηροτάτην πορείαν ἦλθεν εἰς Ποῦρα, εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Γαδρωσίων, ἔνθα μικρὸν ἀνέπαυσε τὸν ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐκστρατειῶν τοσοῦτον ταλαιπωρηθέντα στρατόν (1). Εἶτα προὐχώρησεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν εὐφορωτάτην Καρμανίαν, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Κράτερος μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ καὶ ἄλλοι ἄλλοθεν στρατηγοὶ μετὰ στρατιωτῶν. Ἐν τούτῳ κατέπλευσε καὶ ὁ Νέαρχος μετὰ ὀγδοηκονθήμερον παράπλουον παρὰ τὴν χειμαζομένην καὶ σκοπελώδη καὶ ὑπὸ ἀθλίων τινῶν ἰχθυοφάγων κατοικουμένην παραθαλασσίαν, καὶ ἀπὴν γαίην εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὰ περὶ τὸν κινδυνώδη πλοῦν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς καταπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου περιέπλευσε τὰ ἐπὶ τὴν θάλασσαν τὴν περσικὴν μέχρι τῆς γῆς τῶν Σουσιανῶν καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγριτος ποταμοῦ, ὅπου καὶ ὁ Ἡφαιστιῶν μετὰ τοῦ πλείστου τῆς στρατιᾶς ἔφθασε πορευθεὶς τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν εἰς τὴν Περσίδα φέρουσαν ὁδόν· ὁ

(1) Οὐδὲ τὰ ξύμπαντα, κατὰ τὸν Ἀρριανόν, ὅσα ἐταλαιπώρησεν αὐτῷ κατὰ Ἀσίαν ἡ στρατιὰ συμβληθῆναι ἄξια εἶναι τοῖς τῇδε πονηθεῖσι πόνοις.

δὲ Ἀλέξανδρος μετὰ τῶν ἐλαφροτάτων καὶ τῶν ἐταίρων τοῦ ἱππικοῦ προχωρήσας ἀπὸ τῆς Καρμανίας διὰ τῶν ὄρων τῶν Πασαργαδῶν καὶ τῆς Περσεπόλεως ἀφίκετο εἰς Σοῦσα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 324. Ἡ ἀπροσδόκητος καὶ ἀνέλπιστος ἐπιστροφή ἐκ τῶν Ἰνδιῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέπληξε καὶ κατεθροῦθησε τοὺς ἐκ Μακεδόνων καὶ Περσῶν σατράπας τῶν ὑποτεταγμένων σατραπειῶν, διότι τούτων πολλοὶ πολλὰ εἶχον καταθλίψει καὶ κακώσει τοὺς ὑπηκόους καὶ πολὺ ἐνεωτέρισαν εἰς τὴν πολιτείαν. Τούτους ἅπαντας αὐστηρῶς ἐκόλασε καὶ ἐτιμώρησεν ὁ Ἀλέξανδρος (1).

Ὁ Ἀλέξανδρος αἰ διανοούμενος νὰ φιλιώσῃ καὶ συναρμόσῃ Μακεδόνας καὶ Πέρσας ἐτέλεσεν ἐν Σούσοις, ὅπου συνήλθον πανταχόθεν οἱ δυνατοὶ τοῦ κράτους καὶ ἄλλοι, ἐορτὴν καθ' ἣν ἐποίησε γάμους ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἐταίρων· αὐτὸς μὲν ἔλαβε γυναῖκα τὴν πρεσβυτάτην τῶν θυγατέρων τοῦ Δαρείου, εἶχε δὲ καὶ τὴν Ῥωξάνην· εἰς ὀγδοήκοντα δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων φίλων αὐτοῦ ἔδωκε τὰς δοκιμωτάτας παρθένους Περσῶν καὶ Μήδων· εἰς μυρίους δὲ ἄλλους Μακεδόνας ἔδωκεν Ἀσιανὰς γυναῖκας· καὶ προίκας πλουσίας ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ δωρεάς· οἱ δὲ γάμοι ἐποιήθησαν κατὰ τὸν νόμον τὸν περσικόν. Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς πάντας τοὺς στρατιώτας ἔδωκε δωρεάς καὶ τὰ τούτων χρέη αὐτὸς ἀπέτισε, πληρώσας 20,000 ταλάντων. Καὶ ὅμως αἱ εὐεργεσίαι αὗται καὶ αἱ πλούσιαι δωρεαὶ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ παύσωσι τὴν ἐν τοῖς Μακεδόσι γεννηθεῖσαν ἀθυμίαν καὶ ἀγανάκτησιν διὰ τὸν ἐν τῇ στρατῷ εἰσαγόμενον νεωτερισμὸν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐκ συνετῆς προνοίας κατέταξεν εἰς τὸν στρατὸν 30000 ἰβῶντας Πέρσας, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὰς Ἰνδίας ἐκστρατείας ἤσκούντο τὰ πολεμικὰ κατὰ τὸν μακεδονικὸν τρόπον καὶ ἔφερον στολὴν καὶ ὅπλα μακεδονικά· καθόλου δὲ ἢ εἰς τὰ μακεδονικά ἤβη κόσμησις καὶ ἀνάμειξις τῶν ἀλλοφύλων πολλὰ ἐλύπει τοὺς Μακεδόνας. Ἡ λύπη δὲ

(1) Ὅτι χρόνιος ὁ εἰς Ἰνδοὺς στόλος . . . καὶ οὐ πιστὸν ἐφαίνετο ἀπονοστήσειν αὐτόν (Ἀλέξανδρον) ἐκ τῶσάνδε ἐθνῶν καὶ τῶσάνδε ἐλεφάντων. Ἀρρίαν. ἀναβ. 7. 3. 4.

τούτων ἐξεδηλώθη, ὅτε ἐν τῇ ᾠπιδί ἐγένετο ἐξέτασις τοῦ στρατοῦ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος προσεῖπεν ὅτι ἀποπέμψει οἴκαδε πλουσίως ἀμείψας τοὺς ὑπὸ γήρως καὶ πληγῶν ἀπολέμους γενομένους· τότε μετὰ πικρίας ἀνεδόησαν οὐχὶ τοὺς ἀπομάχους, ἀλλὰ πάντας ὧς ἀπαλλάξῃ τοῦ πολέμου, καὶ τὸ λοιπὸν νὰ πολεμῇ μετὰ μόνων τῶν Ἀσιανῶν.» Ὁ Ἀλέξανδρος παροξυνθεὶς κατέβη ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ διέταξε νὰ συλλάβωσι 13 τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ταραξάντων καὶ νὰ θανατώσωσιν· ἀναθὰς δὲ πάλιν ἐπὶ τὸ βῆμα εἶπε πρὸς τοὺς ἄλλους Μακεδόνας, οἵτινες καταπεπληγμένοι ἐσιώπων, ὅσον εἰργάσθησαν καὶ ἐμόχθησαν ὁ Φίλιππος ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῶν Μακεδόνων, καὶ ἄλλα πολλὰ προσεῖπε καὶ τελευτῶν «νῦν ὑπάγετε καὶ παραδώσατε τὴν βασιλέα ὑμῶν τὸν νικητὴν τοσούτων καὶ τηλικούτων ἐθνῶν νὰ φυλάττωσιν οἱ νε- νικημένοι βάρβαροι, ὅπερ θέλει εἶναι εἰς ὑμᾶς καὶ ἄδοξον καὶ ἀσθεές.» Ταῦτα εἰπὼν κατεπήδησεν ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐπὶ 3 ἡμέρας ἦν ἀφανής. Εἷτα ἐκάλεσεν ἔσω τοὺς ἐπιλέκτους τῶν Περσῶν, ὠνόμασεν αὐτοὺς συγγενεῖς καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς μόνοις νὰ φιλῶσιν αὐτόν. Ἐπὶ τούτοις πολλοὶ ἐλυπήθησαν οἱ Μακεδόνες, καὶ μεταμεληθέντες συνέδραμον εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐβόων καὶ παρεκάλουν νὰ εἰσέλθωσιν ἔσω, ὑποσχόμενοι νὰ παραδώσωσι τοὺς αἰτίους τῆς ταραχῆς· ὁ Ἀλέξανδρος ἐνέδωκε καὶ διηλλάγη πρὸς αὐτούς. ἐπὶ δὲ τῇ διαλλαγῇ καὶ φιλιώσει ἔθυσσε θυσίας τοῖς θεοῖς καὶ ἐποίησε δημοτελεῖς συμπόσιον. Μετὰ δὲ ταῦτα 10,000, ὅσοι ἦσαν ἀπόλοιμοι, ἐθέλονται ἀπῆλθον οἴκαδε, λαβόντες πλουσίας δωρεάς· τούτων δὲ φύλακα καὶ ἡγεμόνα ἀνέδειξεν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν πιστὸν αὐτοῦ στρατηγὸν Κράτερον, ὅστις παρηγγέλθη νὰ μένῃ αὐτὸς κυβερνῶν τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ Ἀντίπατρος νὰ μεταγάγῃ πρὸς αὐτὸν ἐκ Μακεδονίας ἀχμαίους ἄνδρας. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ὅπως παύσῃ τὴν πρὸς τὸν Ἀντίπατρον δεινὴν ἔριν καὶ διαφορὰν τῆς πολυπράγμονος μητρὸς αὐτοῦ Ὀλυμπιάδος. Προσέτι τελουμένων τότε τῶν Ὀλυμπίων ἐκήρυξεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ

νά κατέλθωσιν εἰς τὰς πατρίδας πάντες οἱ φυγάδες πλὴν τῶν ἱεροσύλων καὶ φονέων.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν 10.000 ἀπολέμων στρατιωτῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπῆλθεν ἐκ τῆς Ὠπιδος εἰς τὰ Ἐκβάτανα, καθ' ὁδὸν δὲ ἐπεσκέψατο τὴν εὐφορωτάτην καὶ πλήρη καρπίμων δένδρων χώραν, ἔνθα ἐξετρέφοντο ἔτι περὶ τὰς 60, 000 ἵππων φορβάδων. Ἐν τῇ μεγίστῃ πόλει τῆς Μηδίας, ἐν Ἐκβατάνοις, ἐπετέλεσεν ἀγῶνας γυμνικούς καὶ θυμελικούς καὶ συμπόσια συνεχῆ, ἐξ ὧν νοσήσας, ὡς λέγουσιν, ὁ φίλτατος φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἡφαιστίων ἀπέθανεν. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τούτου πολλὰ ἐλυπήθη καὶ ἐπένθησεν ὁ Ἀλέξανδρος, τὸν δὲ νεκρὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὅπου καὶ αὐτὸς ἐλθὼν ἐποίησε λαμπροτάτην καὶ πολυδάπανον ταφὴν αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ ἦλθον ἐκ πολλῶν καὶ ἀπωτάτων ἔθνῶν πρέσβεις, οἵτινες ἐπῆνουν καὶ συνεχάειρον τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ τῆς Ἀσίας, ἣν ὁμως δὲν ἠδυνήθη οὗτος νὰ χαρῇ, διότι κεκμηκὼς ἦδη ἐκ τῶν ἀμυθήτων ταιλαιπωριῶν καὶ ἐκ τῆς πολλῆς λύπης καὶ ἀνίας ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῶν φίλων ἐτράπη εἰς συχνοὺς πότους καὶ κώμους, ἐξ ὧν ἐνόσησε τῇ 1. Ἰουνίου καὶ δεινῶς πυρέσσων ἀπέθανε τῇ 11 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τοῦ 323 ἔτους π. Χ. Ὡς δὲ διεδόθη ἡ πικρὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀγγελία ἅπασα ἡ πόλις ἐνεπλήσθη ταραχῆς καὶ ὀδυρμῶν καὶ θρήνων, οἱ δὲ Μακεδόνες συντρέχοντες πρὸ τῶν ἀνακτόρων ὠδύροντο καὶ ἔκλαιον τὸν ἀνδρεῖον βασιλέα αὐτῶν, τὸν δικαιοτάτον καὶ φιλοπονῶτατον καὶ φιλοτιμότατον Ἀλέξανδρον.

Ὁ καθ' ὅλα δικαίως ἐπικληθεὶς μέγας ἀληθῶς Ἀλέξανδρος ἐτελεύτησεν ἐν ᾧ χρόνῳ μεγάλα καὶ φιλόανθρωπα ἐδουλεύετο, πρῶτον νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀραβίαν, νὰ ἀνεύρῃ θαλασσίαν ὁδὸν φέρουσαν ἀπὸ τοῦ περσικοῦ κόλπου περὶ τὴν Ἀραβίαν εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, εἰτα ἐπελθὼν νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Σικελίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰβηρίαν, τὴν δὲ Βαβυλῶνα, ἣν προητοιμάζοντο ἦδη νὰ ἀποκαταστήσωσιν εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς λαμπρότητα, νὰ καταστήσῃ κέντρον καὶ μητρόπολιν τοῦ ἀπεράντου κράτους· ἡ θαυμαστὴ ὁμως αὕτη τοῦ Ἀλεξάνδρου βουλή ἐματαιώθη ἐκ τοῦ ἀπροσ-

δοκήτου θανάτου αὐτοῦ· ἀλλ' ἐγεννήθησαν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, Συρία καὶ μικρᾷ Ἀσίᾳ νέαι ἀρχαὶ ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχόντων ἀρχόμεναι, καὶ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἀνατολικοῦ νοῦ νέα παιδεία ἀνεπτύχθη. Ἐν τοῖς εἰρημένοις βασιλείοις εἰσῆχθησαν ἐλληνικαὶ τέχναι καὶ γράμματα, ὧν πολὺ ἐπεμελήθη αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις καὶ ὁδοὺς νέας ἠνέφξε, καὶ πόλεις ἔκτισε καὶ ποταμοὺς πλωίμους ἐποίησε καὶ νέας θαλασσίας ὁδοὺς ἐξεῦρε· διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καθόλου τὸ ἐμπόριον καὶ αἱ τέχναι διεδόθησαν πανταχοῦ. Ὡσαύτως διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰ πολεμικὰ πολὺ ἐβεελτιώθησαν· οὗτος κατέστησε τελειότερόν τι πολεμικὸν σύστημα ἐκ τε τῶν πολεμικῶν ἐπινοήσεων τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν κεκτημένων ἐθνῶν· ἐβεελτίωσε τὴν μηχανικὴν, τὰ ὄργανα τὰ μηχανικὰ καὶ τὰλλα τοῦ πολέμου· εἶχε παρ' αὐτῷ ἐπιτελεῖον, ὅπερ ἀπετέλουν γεωγράφοι, μετρητικοί, γεωδαῖται καὶ ἄλλοι, οἵτινες εἶχον ὄργανα πολλὰ καὶ διάφορα καὶ μέγαν χάρτην δεικνύοντα τὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκστρατείας. Τοὺς πεπαιδευμένους ἄνδρας πολὺ ἐτίμα ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τούτων πολλοὺς εἶχε παρ' αὐτῷ, ἐξαιρέτως δὲ ἡγάπα καὶ ἠδύνοει τὸν Ἀριστοτέλην, εἰς ὃν πολλὰς καὶ γενναίας ἀποστολάς ἀπέστειλε χρημάτων εἰς σύνταξιν τῆς διεξοδικῆς περὶ ζῳῶν ἱστορίας αὐτοῦ, καὶ εἰς ἐνίσχυσιν τῶν πολυτίμων περὶ πολιτευμάτων παμπόλλων πόλεων καὶ περὶ ἄλλων πραγμάτων ἐρευνῶν αὐτοῦ. Ἡ μὲν ἀγαστὴ καὶ φιλόανθρωπος βουλὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ ἐνώσῃ, ὡς εἴπομεν, τὰ τῆς Δύσεως ἔθνη μετὰ τῶν τῆς Ἀνατολῆς, ὡς βουλὴ ἐνὸς ἀνδρός, καὶ τούτου ὠκυμωτάτου γενομένου, δὲν ἐτελέσθη, ἀλλ' ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους πρόθεσις νὰ συναρμώσῃ τὰς πνευματικὰς ὁργὰς ἀπάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀνδρῶν ἀπάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας θαυμαστῶς ἀπετελέσθη, διότι ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους φιλοσοφία γίνεται ἀνεξάντλητος πηγὴ τοῦ σκοπεῖν καὶ εἰδέναι εἰς ἅπαντας τοὺς ἐπιστήμονας.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγεννήθη τῷ 384 ἔτει π. Χ. ἐν Σταγειρείῳ· τούτου ὁ πατὴρ Νικόμαχος ἐγένετο ἱατρός Ἀμόντου τοῦ Β. τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Φιλίππου· ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ ἦν ἐκ Χαλκίδος τῆς Εὐβοίας· δεκαεπτα-

εὐτὸς μαιράκιον ὧν ὁ Ἀριστοτέλης ἐπορεύθη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐγένετο ὕστερον μαθητῆς τοῦ Πλάτωνος, ὅστις ἐνεῖδεν ἐν αὐτῷ. τῷ τὸν πολλὸν νοῦν καὶ τὴν πολλὴν φιλομάθειαν. Ἐν Ἀθήναις διέτριψεν 20 ἔτη μέχρι τοῦ 347 ἔτους· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος ἀπῆλθεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ὅθεν τῷ 343 π. Χ. προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὡς διδάσκαλος τοῦ Ἀλεξάνδρου· ὁκτὼ ἔτη διέμεινεν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, ὅθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τοὺς Πέρσας. Ἐν Ἀθήναις συνέστησεν ἰδίαν φιλοσοφικὴν σχολὴν ἐν τῷ Λυκεῖῳ, ἔνθα ὑπὸ τὰ σκιερὰ δένδρα περιπατῶν μετὰ τῶν μαθητῶν ἐφιλοσόφει, ἀφ' οὗ καὶ αὐτός, ὡς λέγεται, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ περιπατητικοὶ ἐκλήθησαν. Λέγεται δὲ ὅτι δύο καθ' ἑκάστην αὐτοῦ ἐγίνοντο παραδόσεις, τὴν πρωίαν καὶ τὴν ἑσπέραν, καὶ τὴν μὲν πρωίαν ἐγίνοντο πρὸς τοὺς οἰκαιοτέρους τῶν μαθητῶν ἐπιστημονικαὶ ἀγορεύσεις, αἵτινες ἐλέγοντο ἀχροαματικά, τὴν δὲ ἑσπέραν ἐγίνοντο ὁμιλίαι περὶ ῥητορικῆς, περὶ διαλεκτικῆς καὶ περὶ πρακτικῆς φιλοσοφίας πρὸς τοὺς ἐρχομένους ἔξωθεν, διὸ καὶ ἐξωτερικαὶ αὗται καὶ δημοτικαὶ ἐλέγοντο. Δέκα καὶ τρία ἔτη ἐδίδασκεν ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀριστοτέλης, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἀσεβὴς ὑπεξήλθεν εἰς τὴν Χαλκίδα, ἔνθα ἀπέθανε τῷ 322 π. Χ. Ὁ βαθυνούστατος καὶ κριτικώτατος τῶν μαθητῶν τοῦ Πλάτωνος Ἀριστοτέλης διαφέρει τοῦ διδασκάλου εἰς τὴν θεωρίαν, καθότι ὁ μὲν Πλάτων ἀναζητεῖ τὰ ὄντα, ὡς εἶδομεν, ἐν τῷ ὑπὲρ αἴσθησιν κόσμῳ, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης εὐρίσκει αὐτὰ ἐν τῇ πείρᾳ. Αἱ τῶν ὄντων ἰδέαι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην οὐκ εἰσὶ χωρισταὶ τῶν ὄντων ὡς οὐσίαι αὐταὶ καθ' αὐτάς, ἀλλ' ἐμπεφυκυῖαι τοῖς πράγμασιν, ὧν εἰσὶ μορφαί. Ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τὴν μέθοδον διαφέρουσιν ἀλλήλων οἱ δύο εἰρημένοι μέγιστοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φιλόσοφοι, ὁ μὲν Πλάτων ὁρμαῖται ἀπὸ τῶν καθόλου ἀρχῶν καὶ προσκαταβαίνει ἐπὶ τὰ καθ' ἕκαστον, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης χωρεῖ ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους καὶ τῶν ὑπὸ τῆς πείρας δεδομένων καὶ προσαναβαίνει εἰς τὸ τούτοις ἐνυπάρχον· ἀποδοκιμάζει δ' οὗτος ἐπὶ τῶν φυσικῶν καὶ τὸ διαλεκτικῶς σκοπεῖν, καὶ ἀντεισάγει τὸ φυσικῶς σκοπεῖν. Βάσις τῆς

φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους εἶνε ἡ πεῖρα, καὶ ἡ ἐπαγωγὴ μέθοδος, καὶ ἀκυριώτατον τοῦ εἰδέναι τὸ διότι θεωρεῖν»· τοῦτο δὲ παρέχεται ἡμῖν ἡ φιλοσοφία, διὸ δὴ καὶ ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Μεταφυσικῇ κρατίστην καὶ θεῖαν τῶν ἐπιστημῶν. Πολλὰ καὶ περὶ πολλῶν πραγματευόμενα συγγράμματα συνέγραψεν ὁ πολυμαθέστατος Ἀριστοτέλης, ὧν σπουδαιότατον ἡ Λογική. Ταύτης τῆς κρατίστης ἀπασῶν τῶν ἐπιστημῶν ἐπιστήμης, ὡς δικαίως ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Κικέρων, καὶ τῆς αὐτῆς μέχρι τοῦ νῦν διαμενούσης Λογικῆς πατὴρ παρ' ἀπάντων ὁμολογεῖται ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις ταύτην δικαίως ὑπολαμβάνει κάλλιστον ὄργανον τῶν τοῦ νοῦ ἐνεργειῶν, καὶ καλλίστην μορφώτριαν συνετῆς πολιτείας, ἧς χάριν συνέγραψεν οὗτος τὰ Πολιτικά καὶ τὴν τέχνην τὴν ῥητορικὴν. Διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν μεστῶν θετικῶν γνώσεων λίαν συνετέλεσεν ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν, καὶ εἰς τὴν ἑλάβε μετ' αὐτὸν ἐπίδοσιν ἡ μαθηματική, διότι τὸ μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἀποτελεσθὲν μαθηματικὸν σύστημα ἐδράζεται ὁμολογουμένως ἐπὶ τῶν λογικῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ. Ἐκ τούτων διεκρίθη ἡ μαθηματικὴ ἐκ τῶν φυσικῶν μεθ' ὧν ἦν ἡνωμένη αὕτη, ἡ ἀριθμητικὴ ἐκ τῆς γεωμετρίας καὶ ἡ ἐφηρμοσμένη μαθηματικὴ, ἥτοι ἡ μηχανικὴ, ἡ ἰσορροπικὴ καὶ ἡ ὀπτικὴ κατετάχθησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ δὲ φυσικὴ καὶ ἡ θεωρητικὴ ἀστρονομία, περὶ ὧν μέχρις αὐτοῦ οὐδὲν ἐγένετο, διεπλάσθη καὶ διεμορφώθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Αἱ περὶ φυσικῶν βαθεῖαι μελέται αὐτοῦ ἐγένοντο βάσις τῆς ἐπὶ πολὺ μετὰ ταῦτα ἀναπτύξεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγεται ἰδρυτὴς τῆς ζωολογίας, τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς βοτανικῆς αὐτῆς, ἣν ὁ τούτου μαθητὴς Θεόφραστος ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον ἀνέπτυξε καὶ ἐβεελτίωσεν.

Ἡ περιπατητικὴ φιλοσοφία ἐστέρχθη πολὺ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὡς πρακτικώτερα καὶ ὡς ἀρμόζουσα τοῖς τότε χρόνοις, καθ' οὓς ἐπεκράτει τὸ μοναρχικόν, προὔτιμήθη τῆς τοῦ Πλάτωνος διδασκαλίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοτέλους προέστη τῆς σχολῆς ὁ τούτου μαθητὴς καὶ φίλος Θεόφραστος ὁ Λέσβιος, οὗ τινος καὶ τὸ ἥθος καὶ ἡ πολλὴ παιδεία πολὺ ἔθαι·

μάζετο καὶ ἐπηρείτο. Μετὰ τὸν Θεόφραστον ἐσχολάρχησαν ἄλλοι ἄνδρες τῆς σχολῆς οὐ πολὺ ἐπίσημοι.

Β. Περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου γεγονότων.

§. 65. Λέγουσιν οὗτι ἐρωτηθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων τί τι καταλείπει τὴν ἡγεμονίαν; τῷ ἀρίστῳ, ἀπεκρίθη, καὶ ἐν ταῦτῳ παρέδωκε τὸν δακτύλιον εἰς τὸν Περδίκκην, ὑποδεικνύων διὰ τοῦτου τὸν μέλλοντα διαδόχον αὐτοῦ· τοῦτο ἐπλάσθη πιθανῶς ὑπὸ μεταγενεστέρου τινὸς γραμματικοῦ, ὁρμηθέντος ἐκ τῆς περὶ διαδοχῆς ἐριδος τῶν ἐπισημοτέρων στρατηγῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἧτις προῆλθεν ἐκ τῆς ἐλλείψεως υἱοῦ διαδόχου τῆς βασιλείας, διότι ὁ Ἀλέξανδρος κατέλιπε τὴν μὲν γυναῖκα αὐτοῦ Ῥωξάνην ἔγκυον, υἱὸν δὲ νόθον ἄλλ' ἀνήλικον, Ἡρακλέα καλούμενον, καὶ ἀδελφὸν ἑτεροθαλῆ ἄλλὰ βλάκα, τὸν Ἀρρίδαϊον. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἐγεννήθη στάσις καὶ φιλονεικία πολλή τῶν στρατηγῶν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἡγεμονίας, οἵτινες τελευτῶντες ὁμονόησαν καὶ ἀνέδειξαν ἐπίτροπον τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπῃν χωρῶν τὸν Ἀντίπατρον καὶ Κράτερον, τῶν δὲ κατὰ τὴν Ἀσίαν τὸν Περδίκκην. Εἰς τὴν διάταξιν ὅμως ταύτην ἠναντιώθη ὁ πεζικὸς στρατὸς ἐκ προτροπῆς τοῦ Μελεάγρου, καὶ συνέπραξε νὰ κατασταθῇ βασιλεὺς ὃς τε ἐν Βαβυλῶνι διατρίβων Ἀρρίδαϊος, ὃς καὶ μετωνομάσθη Φίλιππος, καὶ ὁ ἐκ τῆς Ῥωξάνης, ἃν ἔμελλέ ποτε νὰ γεννηθῇ, υἱός. Ὁ Περδίκκας, ὃν ἠννόησαν οἱ ἱππεῖς ἐτήρει τὸ ἀξίωμα τοῦ χιλιάρχου, ὁ δὲ Μελεάγρος τοῦ διοικητοῦ τῆς πεζικῆς δυνάμεως. Τοῦτον ὅμως μετ' ὀλίγον ὡς στασιαστὴν καὶ προδότην ἐφόνευσεν ὁ Περδίκκας, ὃστις τὴν μὲν χιλιarchίαν παρέδωκεν εἰς τὸν Σέλευκον, αὐτὸς δὲ ἔμεινεν ἐπιμελητὴς αὐτοκράτωρ, καὶ ἵνα προσοικειωθῇ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς διένειμε πρὸς αὐτοὺς τὰς ἐπαρχίας ὡς στραπειάς τοῦ κράτους· οὕτως εἰς μὲν τὸν Πτολεμαῖον τὸν Λάγῳ ἔδωκε τὴν Αἴγυπτον, εἰς δὲ τὸν Ἀντίγονον τὴν μεγάλην Φρυγίαν, εἰς δὲ τὸν Λεοννᾶτον τὴν μικρὰν Φρυγίαν, εἰς δὲ τὸν Λυσίμαχον τὴν Θράκην, εἰς δὲ τὸν Εὐμένην τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὴν Παφλαγονίαν, ἃς τινες ἔμελλε πρῶτον νὰ κυ-

ριεύση τῇ βοηθείᾳ τοῦ Περδίκκου, τὰς δὲ ἀνατολικὰς σατραπείας ἀφῆκεν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἰθαγενεῖς ἡγεμόνας, οὓς αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος κατέστησεν. Οὗτοι ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τῶν μετὰ ταῦτα πρὸς ἀλλήλους πολέμων τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐγένοντο αὐτόνομοι, οἱ οἱ ἡγεμόνες τῆς Παρθυαίας, τῆς Βακτριανῆς καὶ τῆς Ἰνδικῆς.

Περὶ τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου.

§.66. Ἡ χαρμόσυτος ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου παρώρμησε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀπαλλαγῶσι τῶν μισητῶν Μακεδόνων. Ἐκ παρακλήσεως λοιπὸν τῶν Αἰτωλῶν καὶ μάλιστα τῶν Ἀθηναίων συνέστη ἀξιόλογος συμμαχία, ἥς οὐ μετέσχον οἱ Σπαρτιᾶται, οἱ Ἀχαιοί, οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Βοιωτοί, καὶ δύνανμις παρεσκευάσθη εἰς τὸν πόλεμον τριάκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξ ὧν Ἀθηναῖοι μὲν πεζοὶ ἦσαν πεντακισχίλιοι ἱππεῖς δὲ 600, οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ δισχιλίους μισθοφόρους εἶχον, προσέτι καὶ τριῆρεις 200 ὥπλισαν. Στρατηγὸς δὲ αὐτοκράτωρ παντὸς τοῦ στρατοῦ ἀνεδείχθη ὁ ἐμπειροπόλεμος καὶ στρατηγικὸς Λεωσθένης. Μάτην ὁ Φωκίων καὶ οἱ Ἀθήνησι κτηματικοὶ ἐζήτουν νὰ ἀποτρέψωσι τοὺς ἀπὸ τοῦ τολμηροῦ τούτου ἔργου. Ὁ Λεωσθένης ἀναλαβὼν τὴν εἰρημένην δύναμιν ἐστράτευσε διὰ τῆς Βοιωτίας εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὅπου ἐνέτυχε τὸν ἐκ τῆς Μακεδονίας ἐπελθόντα κατὰ τῶν Ἑλλήνων Ἀντίπατρον. καὶ νικήσας τοῦτον ἠνάγκασε νὰ φύγῃ εἰς τὴν Λαμίαν, ἣν ἰσχυρῶς ἐπολιόρκει ὁ Λεωσθένης, ἐκ τῆς πολιορκίας ταύτης ἐκλήθη καὶ ὁ πόλεμος Λαμιακός. Συνέπεσε δὲ κατὰ τὴν πολιορκίαν νὰ πέσῃ ὁ Λεωσθένης, ὃν οἱ Ἀθηναῖοι ἥρωικῶς ἔθαψαν· ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρείου καὶ συνετοῦ Λεωσθένους ἔδραψε πολὺ τὰ πράγματα. Ἅτερον δ' ἀπέδειξαν στρατηγὸν οἱ Ἕλληνες τὸν Ἀντίφιλον, ἄνδρα συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον· οὗτος μαθὼν ὅτι ἐκ τῆς Ἀσίας ἤρχετο μετ' ἀξιολόγου δυνάμεως εἰς βοήθειαν ὁ Λεωννάτος, λύσας τὴν πολιορκίαν ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτὸν, ὃν ἐνίκησε γενναίως μαχόμενον καὶ πεσόντα. Ἐν τούτῳ ἦλθεν ἐκ τῆς Κιλικίας ὁ περιμενόμενος Κράτερος ἄγων 10,000 ἀπομάχων, πρὸς ὃν συνέμιξε καὶ ὁ Ἀντίπατρος· μάχης δὲ φονικῆς γενομένης παρὰ τῇ

Κραννῶνι τῆς Θεσσαλίας ἔτει 322 π. χ. ὑπεχώρησαν οἱ Ἑλληνες, καὶ ἔπεμψαν κήρυκας περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου. Οἱ περὶ τὸν Ἀντίπατρον ἐδέχθησαν, ἀλλ' ἠνάγκασαν ἐκάστην πόλιν νὰ ποιήσῃ κατ' ἰδίαν συνθήκην. Ὁ Ἀντίπατρος πρὸς πάσας μὲν τὰς πόλεις προσηνέχθη ἐπεικῶς, πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὁμως ἀπηνέστατα, διότι παρὰ τούτων ἐζήτει πολλὰ καὶ βαρέα· οἱ δὲ ἔρημοι νῦν συμμαχῶν γενόμενοι, καὶ οὐκ ὄντες ἀξιόμαχοι νὰ ἀντιστῶσιν ἐπὶ πλεόν πρὸς ἅπασαν τὴν δύναμιν τῶν Μακεδόνων ἐδέχθησαν ἣν οὗτος ἐζήτει συνθήκην· κατὰ ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι μετέστησαν τὴν δημοκρατίαν εἰς πλουτοκρατίαν, ἥς μετεῖχον πάντες οἱ κεκτημένοι πλεόν τῶν δισχιλίων δραχμῶν, οἱ δὲ κατωτέρω τούτων ἀπεκλείοντο αὐτῆς· ἐδέχθησαν φρουρὰν Μακεδόνων εἰς τὴν Μουνυχίαν καὶ ἀπέτισαν τὰς εἰς τὸν πόλεμον δαπάνας, ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἔφυγον πάντες οἱ δυσμενεῖς πρὸς τοὺς Μακεδόνας ἄνδρες, ὧν τὴν παράδοσιν ἀπῆται ὁ Ἀντίπατρος· ὁ Δημοσθένης ὑπεξέφυγεν εἰς τὴν Καλαυρίαν καὶ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρχίου ἐκάθισεν ἱκέτης ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ποσειδῶνος, ὅπου ἔλαθεν ἐκ τοῦ καλάμου αὐτοῦ φάρμακον καὶ ἀπέθανε τῷ 322 π. Χ.

Ἐν τούτοις ὁ Περδίκκας πολλὰ ἐμηχανᾶτο, ἵνα ἄρξῃ αὐτὸς παντὸς τοῦ κράτους· τοῦτο ὑπονοήσαντες ὁ Ἀντίπατρος, ὁ Κράτερος, ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ Πτολεμαῖος συνεμάχησαν κατ' αὐτοῦ. Ἐπὶ τοὺς πρώτους τούτων ἐπῆλθεν ὁ πιστὸς φίλος τοῦ Περδίκκου Εὐμένης καὶ πολεμήσας ἐνίκησεν· ἔπεσε δὲ ἐν τῇ μάχῃ λαμπρῶς μαχόμενος ὁ Κράτερος· ἐπὶ δὲ τὸν Πτολεμαῖον ἐξεστράτευσεν αὐτὸς ὁ Περδίκκας, ὅστις ἐπὶ πολὺ εἰσῆλασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπειδὴ ὁμως πλῆθος στρατιωτῶν διεφθάρη κατὰ τὴν ἀπερίσκεπτον τοῦ Νεῖλου διάβασιν· ἡ φάλαγξ τῶν πεζῶν ἀφῆκεν αὐτόν, ὃν τινὲς τῶν ἱππέων ἐπιπεσόντες εἰς τὴν σκηνὴν κατέσφαξαν ἐν ἔτει 321 π. Χ. Τότε οἱ Μακεδόνες ἐξέλεξαν ἐπιμελητὴν αὐτοκράτορα τὸν Ἀντίπατρον· οὗτος τὸν μὲν Ἀντίγονον ἀπέδειξε στρατηγὸν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως, καὶ προσέταξε νὰ καταπολεμήσῃ τὸν Εὐμένην, τὸν πιστὸν φίλον τοῦ Περδίκκου· εἰς δὲ τὸν Σέλευκον ἔδωκε τὴν Βαβυλωνίαν, εἰς ἄλλους δὲ ἄλλας σατραπείας ἔδωκεν, αὐτὸς δὲ ἐπανελθὼν εἰς τὴν

Μακεδονίαν ὀδοηκοντούτης ὣν ἀπέθανε τῷ 319 π. Χ. κατέλιπε δὲ τὴν ἀρχὴν οὐχὶ εἰς τὸν υἱὸν Κάσσανδρον, ἀλλ' εἰς τὸν Πολυσπέρχοντα. ἀνδρεῖον μὲν στρατηγὸν οὐχὶ ὅμως ἄξιον ἧς ἀνέλαθεν ἀρχῆς· οὗτος καταπολιτευόμενος τοῦ Κασσάνδρου μετεκάλεσεν ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τὰς φρουράς τῶν Μακεδόνων καὶ ἀπέδωκε τοῖς Ἑλλήσι τὴν αὐτονομίαν· μόνος δὲ ὁ τὴν Μουνυχίαν φρουρῶν Νικάνωρ ὁ φίλος τοῦ Κασσάνδρου οὐ μόνον οὐκ ἐξήγαγε τὴν φρουράν, ἀλλὰ καὶ τὸν Πειραιᾶ κατέσχε· τοῦτον ὁ Κάσσανδρος ἐξέβαλε βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου τῷ 316, καὶ παρέδωκε νὰ θανατωθῇ ἢ δυσμενῆς αὐτῷ Ὀλυμπιάς, ἢ μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἥτις συνέπραξε τῷ 317 νὰ φρονευθῇ ὁ Ἀρρίδιαῖος, καὶ παρέλαθεν ἐν τῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ τὸν νέον Ἀλεξάνδρον, ἠνάγκασε δὲ καὶ τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσιν ἐπιμελητὴν ἢ ὕπατον ἄρχοντα τῆς πόλεως τὸν πεπαιδευμένον Δημήτριον τὸν Φαληρέα, οὗτινος ὁ ἄσωτος καὶ τρυφηλὸς βίος ἐγένετο αἷτις φοβερᾶς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν καὶ τῆς θρησκείας τῶν Ἀθηναίων. Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ὁ Εὐμένης συμμάχους ἔχων τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἀνατολικῶν σατραπειῶν ἤρξατο ἔτει 319 γενναίως πολεμῶν ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ βασιλικοῦ οἴκου πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ὅστις κύριος γενόμενος τοῦ πλείστου τῆς μικρᾶς Ἀσίας διεννοεῖτο νὰ ἄρξῃ αὐτονόμως· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Εὐμένης ἐπιτυχῶς ἐπολέμει, ἀλλ' εἰτα παραδοθεὶς ὑπὸ τῶν συνομοσάντων στρατιωτῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἐθανατώθη τῷ 315. Νῶν ἡγεμονεύουσι τῆς μὲν Μακεδονίας καὶ τοῦ πλείστου τῆς Ἑλλάδος ὁ Κάσσανδρος, ὁ δὲ Λυσίμαχος τῆς Θράκης, ὁ δὲ Πτολεμαῖος τῆς Αἰγύπτου, Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης, ὁ δὲ Ἀντίγονος τῶν ἐπισημοτέρων χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἐπειδὴ δ' ὁ Ἀντίγονος ἐκίνει πάντα λίθον νὰ γένηται κύριος ἀπασῶν τούτων τῶν χωρῶν συνεμάχησαν κατ' αὐτοῦ τῷ 315 ὁ ἐξ ὑποφίας πρὸς αὐτὸν καταλιπὼν τὴν Βαβυλῶνα Σέλευκος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Κάσσανδρος καὶ ὁ Λυσίμαχος. Ὁ Ἀντίγονος δὲξέως κινηθεὶς ἐκυρίευσεν τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην· τῶν χωρῶν τούτων κύριος ἦν ἀπὸ τοῦ 320 ὁ Πτολεμαῖος, ἀλλ' ἡττηθέντος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δημητρίου παρὰ τὴν Γάζαν τῷ 312 ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Σελεύκου, ἠναγκάσθη ὁ Ἀντίγονος νὰ

ποιήσῃ εἰρήνην πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ Πτολεμαῖον καὶ Λυσίμαχον καὶ Κάσσανδρον, ἔτει 311· καθ' ἣν συνωμολογήθη μέχρι οὗ γένηται ἐνῆλιξ ὁ Ἀλέξανδρος, οὗτοι μὲν νὰ τηρῶσι τὴν ἀρχὴν ὧν ἔχουσι χωρῶν, νὰ ἀναλάβῃ δὲ ὁ Σέλευκος τὴν ἀρχὴν τῆς Βαβυλωνίας καὶ τῶν πλείστων ἀνατολικῶν σατραπειῶν. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Κάσσανδρος ἐθανάτωσεν, ἵνα αὐτὸς ἄρχῃ τῆς Μακεδονίας, τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ τῆς μητρὸς Ῥωξάνης, καὶ ὁ τῆς Πελοποννήσου ἐξουσιάζων Πολυσπέρχων ἐθανάτωσεν ἐν ἔτει 309 προ-
 τραπείς ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου τὸν νόθον καὶ ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἡρακλέα, ὡσαύτως ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Κλεοπάτρα ἐφρονεύθη διαταγῇ τοῦ Ἀντιγόνου. Μετ' οὗ πολὺ ἤρξαντο πάλιν πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους οἱ στρατηγοί· ὁ Δημήτριος ὁ τοῦ Ἀντιγόνου υἱὸς ἐπελθὼν ἡλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ Κασσάνδρου τῇ 307· καὶ κατεναυμάχησε τὸν τοῦ Πτολεμαίου στόλον ἐν Κύπρῳ. Ὑπὸ τῶν νικῶν τούτων ἐπαρ-
 θείς οὗτος καὶ ὁ τούτου πατήρ Ἀντίγονος ἀνέδειξαν αὐτοὺς βασιλεῖς, ὡσαύτως καὶ οἱ ἄλλοι τούτους μιμούμενοι ἀνηγόρευσαν αὐτοὺς βασιλεῖς, ὁ Σέλευκος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Κάσσανδρος καὶ ἄλλοι (1). Ἡ δὲ τοῦ Ἀντιγόνου μετὰ τοῦ υἱοῦ Δημητρίου ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἐκστρατεία ἀπέτυχεν ὥς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου δεινὴ τῆς Ῥόδου πολιορκία, ἐξ ὧν οὗτος ἐπενόησε καταπληκτικῶν πολιορκητικῶν μηχανημάτων, ἀφ' ὧν καὶ Δημήτριος ὁ πολιορκητὴς ἐπωνομάσθη. Ὅτε δὴ οὗτος ἐξέ-
 πλευσεν διαλύσας τὴν πρὸς τοὺς Ῥοδίους ἔχθραν ἔτει 303 κα-
 τὰ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐξέβαλεν ἐκ τῶν ἐλληνίδων πόλεων τὰς φρουράς τοῦ Κασσάνδρου, ἡπεῖλει δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν, συνεμάχησαν πάλιν ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Κάσσανδρος, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Λυσίμαχος, καὶ μετὰ τινὰς μάχας ἀντιπαρετάχθησαν πρὸς ἀλλήλους ὥστε Ἀντίγονος μετὰ τοῦ υἱοῦ Δημητρίου καὶ οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς, πλὴν τοῦ Πτολεμαίου, ἐν τῇ περὶ τὴν Ἰφὸν πεδιάδι, ἐνθα μά-
 χης κρατερᾶς γενομένης ἔτει 301 ἔπεσεν ὁ Ἀντίγονος ὑπὸ

(1) Ἰδὲ Διοδω. 20,53.

πολλῶν βελῶν κατατρωθεῖς, ὁ δὲ Δημήτριος ἔφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ ταῦτα οἱ δύο βασιλεῖς διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὸ κράτος τοῦ Ἀντιγόνου, τὴν μὲν μέχρι Ταύρου μικρὰν Ἀσίαν προσέλαβεν ὁ Λυσίμαχος, τὰς δὲ ἄλλας χώρας ὁ Σέλευκος εἰς δὲ τὸν τῆς μάχης μὴ μετασχόντα Πτολεμαῖον ἔδωκαν τὴν Κοίλην Συρίαν(1). Ἄλλ' οἱ βασιλεῖς οὗτοι ταχέως ὑποπετεύσαντες ἀλλήλους ἐπολεμήσαν ἐν τῷ Κύρου Πεδίῳ τῆς ἐφ' Ἑλλησπόντι Φρυγίας τῷ 282 ἔτει π.Χ. οὗ ἐπεσεν ὁ Λυσίμαχος(2). ὁ Σέλευκος κατέλαβε τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ διαβὰς τὸν Ἑλλησπόντον ἐπορεύετο εἰς τὴν Λυσιμάχειαν, καθ' ὁδὸν ὁμως ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ, τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου. Οὕτω λοιπὸν ἐκ τοῦ ἀπεράντου κράτους τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐγεννήθησαν τρία, πλὴν ἄλλων μικρῶν καὶ πολλῶν, βασιλεία ἐπίσημα τὸ τῆς Αἰγύπτου, τὸ τῆς Συρίας καὶ τὸ τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀρχῆς τῶν Πτολεμαίων (3).

§. 67. Ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς μοναρχίας τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ εὐφορωτάτη Αἴγυπτος ἐγένετο τὸ πρῶτον αὐτόνομον καὶ μόνιμον βασίλειον. Ταύτης ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος καὶ οἱ τούτου πλησιέστεροι διάδοχοι προσέλαβον καὶ ἄλλας ὁμοίους χώρας, οἷον τὴν Παλαιστίνην, τὴν Κοίλην Συρίαν, καὶ τὴν Φοινίκην, εἰτα δὲ τὴν Κυρήνην, τὴν Κύπρον, πολλὰς χώρας τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὰς Κυκλάδας καὶ τινὰς πόλεις τῆς Θράκης· ἐκ τῶν χωρῶν τούτων πολὺ ἠῤῥξανεν ἡ δύναμις τῆς Αἰγύπτου. Ἐκ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς πολλῆς φιλοτιμίας τῶν βασιλέων Πτολεμαίων ἐγένετο ἡ Αἴγυπτος δυνατωτάτη καὶ εὐδαιμονεστάτη καὶ ἐστία τῶν ἐλληνικῶν τεχνῶν καὶ γραμμάτων καὶ τῆς ἀρμοζούσης εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους πνευματικῆς μορφώσεως, ἥτις ἀλεξανδρινὴ ἐκλήθη ἐκ τῆς μητροπόλεως Ἀ-

(1) Ἰδὲ Διοδω. 20, 107—113. 21, 1. (2) *Ultimum hoc certamen commilitorum Alexandri fuit*. Justin, XVII, 1. 2. (3) Στράβ. 17, 1, 795, 796. Πausan. 1, 6., 77, 9.

μενον τοῦτο Πέργαμον Ἀτταλος ὁ Γ. ἐκληροδότησε τοῖς Ῥωμαίοις τῷ 133 π. Χ. (1).

Περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν.

§. 69. Περὶ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα π. Χ. ἰδρῦθη ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ τὸ βασιλεῖον τῆς Γαλατίας ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἢ Γαλατῶν. Ἦσαν δ' οὗτοι ἔθνος τῆς Ἰνδο-γερμανικῆς φυλῆς, καὶ κατέκρησαν ἀρχικῶς ἐν τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν Βρετανικῶν νήσων· περὶ δὲ τὸ 500 π. Χ. πολλοὶ τούτων ἀπέκρησαν καὶ εἰς τὴν Ἰβηρίαν, ἄλλοι δὲ τούτων εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἄλλοι κατέσχον τὴν Ἑλουητίαν καὶ τὰ νότια τῆς Γερμανίας μέχρι τοῦ Δανουβίου καὶ Οὐγγαρίας· ὅθεν παμπληθῆ τούτων στίφη ἐχύθησαν τῷ 280 π. Χ. εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν διαρπάζοντες, καίοντες τὰς πόλεις καὶ φονεύοντες τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπὶ τοὺς ἀγρίους τούτους φονεῖς ἐπῆλθεν ὁ Πτολεμαῖος ἐπίκλησιν Κεραυνός, ἀλλ' ἔπασσε μαχώμενος· τούτους ὁμως κατεπολέμησεν ὁ στρατηγὸς Σωσθένης. Ὅσος διέφυκε τὰ τῆς Μακεδονίας ἐπὶ δύο ἔτη ὡς στρατηγός· ἀλλὰ πάλιν τὸ ἔαρ τοῦ 279 π. Χ. ἐτέρα ἀγέλη ἐκ 200,000 ἀγρίων Γαλατῶν στρατηγουμένη ὑπὸ τοῦ Βρέννου εἰσέπεσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ νικήσασα ἐφόνευσε τὸν Σωσθένην ἔτει 278 π. Χ. κατερημώσαντες δὲ τὴν Μακεδονίαν εἰσέβαλον εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τότε οἱ Ἕλληνες συμφρονήσαντες συνεμάχησαν εἰς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου, μόνοι δὲ οἱ Πελοποννήσιοι οὐ μετέσχον τῆς συμμαχίας. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἀνέδειξαν στρατηγὸν τοῦ ἐκ 30,000 συλλεγέντος στρατοῦ τὸν ἐξ Ἀθηνῶν Κάλλιππον. Οὗτος μετὰ σπουδῆς κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας καὶ ἐκώλυσε τοὺς βαρβάρους νὰ διαβῶσι τὰς Πύλας, μέχρις οὗ οἱ Θεσσαλοὶ προῦδωκαν αὐτοῖς τὴν διὰ τοῦ ὄρους Οἰτῆς ἀτραπὸν. Οἱ Ἕλληνες ἰδόντες αἰφνης τοὺς βαρβάρους προσπεσόντας ἐσκαδάσθησαν. Οἱ δὲ Γαλάται εἰσέβαλον εἰς τὴν Φωκίδα πρὸς σύλησιν τοῦ μαντείου. Ἐν ᾧ λοιπὸν οὗτοι κατέλαβον τοὺς Δελ-

(1) Στράβ. 13, 4.

φοὺς αἰφνης ἐσείσθη ἡ γῆ, καὶ βρονταὶ καὶ κεραυνοὶ συνεχεῖς ἐγένοντο, καὶ πέτραι μεγάλαι ἐκ τοῦ Παρνασοῦ κατηνέχθησαν καὶ κρημνοὶ κατερρήχθησαν, πρὸς δὲ τούτοις ῥίγος ἰσχυρὸν καὶ κηφετὸς συνέβη, ἐξ ὧν φόβῳ τῶν βαρβάρων ἐγένετο πολλή. Οἱ βάρβαροι καταπεπληγμένοι ἔφυγον κατακοπτόμενοι ὑπὸ τῶν δικόντων Ἑλλήνων ὀπίσω εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, καὶ αὐτοῦ ἔδρυσαν βασιλείον, ὅπερ 60 μόνον ἔτη διέμεινεν· ἐντεῦθεν μετέβησαν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Νικομήδους τοῦ Α. Αὐτοῦ ἐπὶ 25 ἔτη ἐπλανῶντο ὅτε μὲν ὑπηρετοῦντες ὡςμισθοφόροι δυναστῶν καὶ πόλεων ὅτε δὲ διαρπάζοντες καὶ καίοντες τὰς πόλεις· τελευτῶντες δὲ κατέκρησαν μέρος τῆς μεγάλης Φρυγίας, ὅπερ ἀπ' αὐτῶν ὠνομάσθη Γαλατία (1).

Περὶ τῶν βασιλείων τῶν Πάρθων καὶ Βακτριανῶν.

§ 70. Δύο προσέτι μεγάλα βασίλεια ἐγεννήθησαν πρὸς ἀνατολὰς τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὸ τῆς Παρθυαίας καὶ τὸ τῆς Βακτριανῆς· καὶ τὸ μὲν τῆς Παρθυαίας διετέλεσε μέχρι τοῦ 226 π.Χ. βασιλευόμενον ὑπὸ τῶν Ἀρσακῶν τῶν διαδόχων τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ κράτους Ἀρσάκου, ἀφ' οὗ καὶ ὠνομάσθησαν. Ὁ κατὰ τὸ 236 π.Χ. ἀποθανὼν Μιθριδάτης ὁ Α. ἡῤῥησε πολὺ τὸ κράτος διὰ τῆς προσκλήσεως τῆς Μηδίας, Ὑρκανίας, Βαβυλωνίας καὶ Βακτριανῆς. Οἱ Πάρθοι διετέλεσαν αἰεὶ νομάδες καὶ ἀπαιδευτοὶ καὶ χαλαρῶς πρὸς ἀλλήλους συνδεόμενοι. Πόλεις πρωτεύουσαι τούτων ἦσαν ἡ Κτησιφῶν καὶ ἡ Σελεύκεια. Τὸ κύριον τοῦ στρατοῦ τῶν Πάρθων ἀπετέλουν ἵππεῖς ἐλαφρῶς καὶ βαρέως ὀπλισμένοι. Ὑπὸ τῶν ἀγρίων τούτων νομάδων ἐξηφανίσθη πᾶν ἔχνος πολιτισμοῦ ἐν ταῖς μεταξὺ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Ἰνδοῦ κειμέναις χώραις. Τούναντίον δὲ εἰς τὸ κράτος τῆς Βακτριανῆς εἰσῆγαγεν ὁ ἱδρυτὴς αὐτοῦ ὁ Ἕλλην Διόδοτος ἐλληνικὴν ἀγωγὴν, δι' ἧς ἐξηγύνισε καὶ τὴν Βακτριανὴν καὶ τὰς πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς μέχρι τῆς Ἰνδικῆς χώρας.

(1) Πολυβ. 2, 17. 18. 4, 46. Διοδώρ. 14, 113. 22, 13. Πανσαν. 10, 19—23. Ἀππιαν. Κελτικ.

Συνέχεια τῶν κατὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ
Ἑλλάδα συμβάντων.

§. 71. Ἐν Μακεδονίᾳ ἀποθανόντος τοῦ Κασσάνδρου ἔτει 297 καὶ δύο τῶν τούτου υἱῶν ἐβασίλευσεν ἐξ εὐνοίας τοῦ στρατοῦ Δημήτριος ὁ πολιορκητὴς ἀπὸ τοῦ 294—287 ἔτους· ταχέως ὅμως οὗτος καταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ διὰ τε τὴν ὀμότητα καὶ ὑπεροψίαν ἐξεβλήθη ἐκ τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ πολὺ ἐπαινουμένου βασιλέως τῆς Ἡπείρου Πύρρου, καὶ ἀθλίως ἀπέθανεν ὡς αἰχμάλωτος τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Σελεύκου· ἀλλὰ καὶ ὁ Πύρρος μετὰ μικρὸν ἐδιώχθη τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου, οὗτινος ἀποθανόντος ἀνεδείχθη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνός, ὃς ἔπεσεν, ὡς προσέφηται, μαχόμενος πρὸς τοὺς Γαλάτας. Μετὰ τοῦτον ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Γονατᾶς ὁ υἱὸς Δημητρίου τοῦ πολιορκητοῦ· οὗτος δις ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Πύρρου, καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τούτου Ἀλεξάνδρου, ὅτε αὐτὸς ἔπεσεν ἐν Ἀργεὶ ἐν ἔτει 272, π. Χ. τελευταῖον δ' ὁ Γονατᾶς ἐγένετο πάλιν βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, καὶ οἱ τούτου ἀπόγονοι ἐβασίλευσαν μέχρι τοῦ 168 π. Χ. ἐν συχνοῖς ὅμως καὶ φονικοῖς πολέμοις πρὸς τοὺς Ἕλληνας· εἴτα δὲ ἐδημοκρατήθη ἡ χώρα καὶ ἐν ἔτει 148 ἀνεδείχθη αὕτη ὑπὸ τοῦ Μετέλλου ἐπαρχία ῥωμαϊκή.

Τὴν Ἑλλάδα ἐλυμαίνοντο οἱ πρὸς τοὺς Μακεδόνας πόλεμοι καὶ πολλὰ καὶ ἄλλα ἐμφύλια κακά, ἐξ ὧν κατεφέρετο αὕτη εἰς τὴν φθορὰν καὶ τὴν ἀπώλειαν, διότι τινὲς μὲν τῶν πόλεων κατεπίεζοντο ὑπὸ τυράννων, ἄλλαι δὲ διηρπάζοντο ὑπὸ ληστικῶν ὁπλοφόρων στιφῶν καὶ ἄλλαι ἄλλα ἔπασχον πάθη. Ἐν τοιαύτῃ συγχύσει καὶ διαφθορᾷ τῶν πραγμάτων ἀνεφάνησαν δύο συμπολιτεῖαι, ὧν κυρία βουλὴ ἦν ἡ ἀποσόθεις τῶν ἐκ τῶν Μακεδόνων κινδύνων καὶ ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος· ἦσαν δ' αὗται ἡ τῶν Αἰτωλῶν καὶ ἡ τῶν Ἀχαιῶν. Οἱ Αἰτωλοὶ ἦσαν ἔθνος ὄρεινόν καὶ ἄγριον, ὑπελαμβάνοντο δὲ οὗτοι μέχρι τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὡς ἔθνος ἡμιβάρβαρον. Ἐπὶ δὲ τῶν μακεδονικῶν χρόνων οἱ ῥωμαῖοι καὶ ὄρεινοὶ Αἰτωλοὶ ἀπετέλεσαν συμπολιτεῖαν ἐκ πόλεων καὶ χωρίων, ἧς δεσμός ἦσαν τὰ αὐτὰ ἔθνη,

ἡ αὐτὴ διάλεκτος καὶ ἡ αὐτὴ ἀγωγή· ἰσχυρότερος δὲ κατέστη ὁ εἰρημένος δεσμός· ὅτε εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐν ἔτει 322 π. Χ. ὁ Ἀντίπατρος καὶ ὁ Κράτερος. Τῆς εἰρημένης ὁμοσπονδίας, ἥς καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος μετέσχον, προΐσταντο εἰς στρατηγός, εἰς ἵππαρχος καὶ εἰς γραμματεῖς· οὗτοι ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς κατ' ἔτος συναγειρομένης εἰς τὸ Θέρμον συνόδου Παναϊτωλίων καλουμένης, ἥς μετεῖχεν ἕκαστος Αἰτωλὸς πολίτης· πλὴν τῶν ἀρχῶν τούτων ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς αὐτῆς συνόδου καὶ ἐν συμβούλιον διαρκές· τὸ τῶν Ἀποκλήτων καλούμενον.

Ἀξιολογωτέρα δὲ καὶ χρησιμωτέρα ἐγένετο ἡ συμπολιτεία τῶν Ἀχαιῶν. Τῆς Ἀχαΐας αἱ 12 πόλεις ἐδασιλεύοντο τὴν ἀρχήν, ὡς ἀλλαχοῦ ἐρρήθη, εἰτα μετέστησαν αἱ αὐταὶ τὴν πολιτείαν εἰς δημοκρατίαν καὶ ἀπετέλεσαν μίαν συμπολιτείαν. Αὕτη δὲ κατὰ τοὺς πολέμους τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου διελύθη, καὶ τινες μὲν τῶν πόλεων ταύτης ὑπέταξεν ὁ Δημήτριος ὁ πολιορκητής, ὁ Κάσσανδρος καὶ Ἀντίγονος ὁ Γονατῆς, ἄλλαι δὲ ἐτυραννήθησαν· περὶ δὲ τὸ 280 π. Χ. τέσσαρες πόλεις τῶν Ἀχαιῶν ἀνενέωσαν τὴν συμπολιτείαν (1), ταύτης μετ' οὐ πολὺ καὶ ἄλλαι μετέσχον. Ἡ συμπολιτεία αὕτη τῶν Ἀχαιῶν ἐγένετο πολλοῦ λόγου ἀξία 30 ἢ 40 ἔτη ὕστερον, ὅτε κοινῶν αὐτῆς ἐγένοντο δύο ἀξιόλογοι πόλεις τῆς βορείου παραθαλασσίας τῆς Πελοποννήσου ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Σικυὼν ἐκ προτροπῆς τοῦ Σικυωνίου Ἀράτου, ὅστις καὶ τὴν πατρίδα τυραννουμένην ἠλευθέρωσε καὶ ἐκ τῆς Κορίνθου ἐξέβαλε τὴν τῶν Μακεδόνων φρουράν (2). Καὶ ἄλλας πόλεις ὁ αὐτὸς εἰσῆγαγεν εἰς τὴν συμπολιτείαν, δι' ὧν αὕτη καὶ ἰσχυροτέρα καὶ ἐπισημωτέρα παρὰ ποτε ἐγένετο. Αἱ πόλεις τῆς συμπολιτείας ἦσαν ἅπασαι ἴσαι καὶ ὅμοιαι· τούτων αἱ συνελεύσεις, ὧν μετεῖχε πᾶς ἔχων ἡλικίαν 29 ἐτῶν, ἐγίνοντο δις τοῦ ἔτους εἰς τὸ Αἰγιον· αὐταὶ ἐδουλεύοντο περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, περὶ παραδοχῆς νέων τῆς συμπολιτείας συμμάχων, περὶ παντὸς καθόλου πράγματος, ἐκ τῶν αὐτῶν ἐξελέγοντο οἱ ἄρχοντες, ὧν ἐξοχώτατοι ἦσαν

(1) Πολυβ. 2, 41. (2) Πλουτ. 6. Ἀράτ.

ο στρατηγός και οί τούτω ὑπηρετοῦντες ἑπαρχος και γραμματεὺς. Ἐνδοξότατοι στρατηγοὶ τῆς συμπολιτείας τῶν Ἀχαιῶν ἐγένοντο ὁ Ἀρατος και ὁ Φιλοποίμην. Τοῦ μὲν Ἀράτου βουλή και ἐπιθυμία ἦν νὰ ἔδῃ τοὺς Πελοποννησίους ὁμονοοῦντας και ἀποτελοῦντας ἐν σύστημα πολιτικόν, ἔχον ταῦτά νόμιμα, ταῦτά ἦθῃ και ταῦτά συμφέροντα. Τοῦ δὲ Φιλοποίμενος νὰ μεταβάλῃ ἐπὶ τὸ κρεῖττον τὰ πολεμικὰ τῆς συμπολιτείας και ν' ἀποτελέσῃ ἐν ὁμοίον και τελειότερον σύστημα, δι' οὗ και μόνοι ἤλπιζε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Ὡς δὲ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ, οὕτω και ἐν τῇ Λακωνικῇ ἐγένετο μεταβολή τις τῆς πολιτείας πρὸς τὸ βέλτιον. Ἡ Λακωνικὴ ἔνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἶχεν ἐρήμωθῇ ἀνδρῶν· ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ οἱ οἴκοι εἶχον ἐλαττωθῇ ἀπὸ 9,000 εἰς 700, και οἱ κλῆροι εἶχον περιέλθει διὰ τῆς ῥήτρας τοῦ ἐφόρου Ἐπιτάδους, δι' οὗ ἕκαστος Σπαρτιάτης ἠδύνατο οὐχὶ μὲν νὰ πωλήσῃ ἀλλὰ νὰ δωρήσῃται ἢ διαθέσῃ τὴν κτήνιν αὐτοῦ εἰς ὅν τινα ᾔθελεν, εἰς χεῖρας ὀλίγων, ἐπομένως πολλοὶ παλαιοὶ και ἐπίσημοι οἴκοι νῦν ἐσταλαίπωροῦντο και ἐπένοντο, ἄλλοι δὲ ἔζων ἐν ἀσωτίᾳ πολλῇ· οἱ δὲ βασιλεῖς διητῶντο ἀσώτως και τρυφῇ· λῶς μιμούμενοι τοὺς βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, Συρίας και Μακεδονίας, φοβερὰ δὲ, καθόλου εἰπεῖν, ἐπεκράτει ἐν τῇ Σπάρτῃ παραλυσία και διαφθορά· ὥς τοῦτο τεκμηριοῖ ἡ τρυφή και ἡ ἀκολασία τῶν γυναικῶν. Ἐν τῇ Σπάρτῃ τότε αἱ θυγατέρες τῶν πλουσίων προθύμως ἐγίνοντο ἐρωμέναι πολλῶν νέων. Αἱ βασιλίσσαι και αἱ δέσποιναι τῆς Σπάρτης ἐξέδιδον αὐτάς εἰς ἔρωτας ἀκολάστους, και πολλὸ ἠδύναντο πρὸς τοῖς ἄρχουσιν. Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν κακῶν παρορμώμενος ὁ ἀπὸ τοῦ 241 μέγρι τοῦ 240 π. Χ., βασιλεύσας τῆς Σπάρτης Ἅγις ὁ Δ. και ἐπιθυμῶν ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν Σπάρτην τὴν παλαιὰν δόξαν και δύναμιν ἐτόλμησε νὰ ἀνανεώσῃ τὴν λυκοῦργειον νομοθεσίαν, νὰ περικύψῃ τὴν δύναμιν τῶν ἐφόρων και ν' ἀποδώσῃ εἰς τοὺς βασιλεῖς τὴν προτιέραν ἀξίαν· ἀλλὰ τὸν τοιαῦτα σωτήρια τῇ Σπάρτῃ βουλευσάμενον γενναῖον Ἅγιν συλλαβόντες οἱ ἔφοροι και ὁ συμβασθεὺς Λεωνίδας ἐκρέμασαν αὐτόν τε και τὴν μητέρα και τὴν μάμμην αὐτοῦ Ἀρχεμιστράτην και Ἀρχιδάμειαν.

Τὸν καλὸν τοῦτον ἀγῶνα τοῦ Ἀγίδος ἀνέλαθεν ὁ τοῦ βασιλέως Λεωνίδου υἱὸς Κλεομένης ὁ Γ. οὗτος εἰς εὐδῶσιν τοῦ ἔργου μετεχειρίσθη οὐχὶ τὸ πρᾶν καὶ ἡμερον τοῦ Ἀγίδος, ἀλλὰ τὸ θίαιον καὶ φονικόν· διότι ὡς οὗτος ἐπανήλθεν εἰς τὴν Σπάρτην μεγαλοφρονῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ κατὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἐπέπεσε ταχέως ἐπὶ τοὺς ἐφόρους μετὰ ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν καὶ ἐφόνευσεν αὐτοὺς καὶ τοὺς τούτων φίλους, ἐξέβαλε δὲ ἐκ τῆς Σπάρτης προγράψας 80 τῶν γνωρίμων ὀλιγαρχικῶν, εἶτα ἤρξατο τῆς μεταβολῆς· πρῶτον ἀπήλλαξε τοὺς ὑφείλοντας ἐκ τῶν χρεῶν· δεύτερον θέσας εἰς τὸ μέσον τὴν ἰδίαν περιουσίαν διένειμε τὴν χώραν εἰς ἴσους κλήρους καὶ ἀπένειμεν ἓνα εἰς ἕκαστον τῶν πολιτῶν, ὧν τὸ πλῆθος αὐξήσας ἐκ τῶν περιούκων ἐποίησε τέσσαρας χιλιάδας ὀπλίτας· εἶτα ἐβελτίωσε τὰ πολεμικά· ἐπανήγαγε δέ, καθόλου εἰπεῖν, τὸν σώφρονα καὶ δώριον ἐκείνου τοῦ Λυκούργου νόμον καὶ βίον (1). Διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης καὶ διὰ τῶν πολεμικῶν καὶ τῆς στρατηγικῆς ἀπέδωκε πάλιν ὁ Κλεομένης τὴν παλαιὰν φήμην καὶ δύναμιν εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐβουλεύετο δ' ἤδη ν' ἀποδώσῃ αὐτῇ καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Πελοποννήσου, πρὸς τοῦτο ὁμῶς ἀντέστη ὁ Ἀρατος, ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες καὶ πόλεμον ἐκήρυσαν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἔτει 224. Ὁ Κλεομένης λαμπρῶς ἐνίκησε τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ πολλὰς τούτων πόλεις κατέλαβε· τότε ὁ Ἀρατος ἐκ φιλοδοξίας μᾶλλον ἢ ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν τῆς Μακεδονίας βασιλέα Ἀντίγονον τὸν Δώσωνα, εἰς δὲ ἐλθόντα παρέδωκε τὸν Ἀκροκόρινθον. Ὁ Κλεομένης ἠναγκάσθη διὰ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν ἐναντίων νὰ ἀποχωρήσῃ εἰς τὴν Λακωνικὴν, ὅπου μάχης φονικῆς γενομένης ἐν Σελλασίᾳ ἔτει 222 π. Χ. ἔπessον οἱ πλείστοι τῶν Σπαρτιατῶν. Τότε ὁ μὲν Ἀντίγονος εἰσέλασεν εἰς τὴν Σπάρτην ἀμαχητεῖ, ἀνέτρεψε τὰς πολιτικὰς μεταβολὰς τοῦ Κλεομένους, ἀποκατέστησε τὴν ἀρχὴν τῶν ἐφόρων καὶ ἐγκατέστησε φρουρὰν Μακεδόνων, ὁ δὲ Κλεομένης ἐξέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου οἰκτρὸν θάνατον ἔθανεν (2).

(1) Πλουτ. Κλεομ. 16. (2) Πλουτ. Κλεομ. καὶ Πολυβ. 5,35—39.

Περὶ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου.

§ 72. Μετὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ ἦτταν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ Κλεομένους βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἐγένετο ἔτει 220 π. Χ. ὁ Ἀγησίπολις, συμβασίλευς δὲ ἀνεδείχθη ὑπὸ τῶν ἐφόρων πληρωθέντων ὁ στασιώτης Λυκοῦργος. Οὗτοι μισοῦντες τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς Μακεδόνας συνεμάχισαν μετὰ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἠλείων, ἵνα ταπεινώσωσιν αὐτοὺς ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. Πρῶτοι λοιπὸν οἱ Αἰτωλοὶ παρασπονδήσαντες εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ διήρπασαν τὴν Μεσσηνίαν, εἶτα καὶ ἄλλας πόλεις τῶν συμμάχων τῶν Ἀχαιῶν διέφθειραν καὶ μέρος τῆς χώρας τούτων. Ἐκ τῆς παρασπονδίας ταύτης τῶν Αἰτωλῶν ἐπολεμήθη ὁ ἀπὸ τοῦ 220 μέχρι τοῦ ἔτους 217 συμμαχικὸς κληθεὶς πόλεμος (1). Ἐπὶ τοὺς Αἰτωλοὺς ἐπῆλθεν ὁ Ἀράτος, ἀλλ' αὐτοχόσας κατὰ τὴν ἐν Ἀρκαδίᾳ μάχην προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀντιγόνου· οὗτος πρόθυμος ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ 10.000 φαλαγγιτῶν, 5.000 πελταστῶν καὶ 800 ἵππέων, καὶ εἰσδελὼν διὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου εἰς τὴν Αἰτωλίαν ἔφθειρε τὴν χώραν· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξεπόρθησε τὸ Θέρμον καὶ τῆς Λακωνικῆς τὴν χώραν μέχρι Ταινάρου καὶ Μαλεῶν διέφθειρεν. Ἐν τούτῳ ἡγγέλθησαν εἰς τὸν Φίλιππον αἱ τοῦ Ἀννίδου νῆκαι ἐν Ἰταλίᾳ, πρὸς ἣν οὗτος ἀπὸ πολλοῦ προσεῖχε τὸν νοῦν, μεγάλων ὀρεγόμενος πράξεων, καὶ παρορμηθεὶς ὑπὸ τῶν φίλων ἐποίησεν εἰρήνην ἐν ἀρχῇ τοῦ θέρους τοῦ 217 ἔτους πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς, ἧς κοινῶν ἐγένοντο καὶ οἱ Ἀχαιοὶ πλὴν τοῦ Ἀράτου, ὅστις ἐκάκιζε τὴν εἰρήνην. τοῦτον ὁμῶς ἐφαρμάκευσαν ἐκ διαταγῆς τοῦ Φιλίππου. Οἱ Σικυώνιοι ἐπένθησαν τὸν ἄνδρα καὶ θυσίας αὐτῷ καὶ τιμὰς ἡρωικὰς ἐψήφισαν.

Αἱ τοῦ Φιλίππου βουλαὶ καὶ διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ἀννίδου ἐγένοντο γνωσταὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, πρὸς οὓς οὗτος

(1) Τὸν πόλεμον τοῦτον διὰ μακρῶν ἱστορεῖ ὁ Πολύβιος 4, —37. 57. 5, 1—30. 91—106. καὶ Πλούτ. ἐν β. Ἀράτου καὶ Ἀγίδος.

ἦλθεν εἰς πόλεμον ἐν ἔτει 215 π. Χ. συμμάχους ἔχων αὐτὸς μὲν τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς τούτων φίλους, Βοιωτοὺς, Θεσσαλοὺς, Ἀκαρνανάς, Ἡπειρώτας, Εὐβοεῖς καὶ Λοκροὺς, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς Αἰτωλοὺς, οἷς ὑπεσχέθησαν νὰ βοηθήσωσιν εἰς ἀνάγκησιν τῆς Ἀκαρνανίας, τοὺς Ἠλείους, τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Μεσσηνίους. Ὁ πρὸς ἀλλήλους πόλεμος οὗτος τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἐπολεμήθη δεινῶς ἀπὸ τοῦ 211 ἕως τοῦ 204 π. Χ. διέφθειρε τελέως τὰς ὑπολειπομένας δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ πολλὰς ταύτης πόλεις ἠρόημωσε (1). Τῶν Ἀχαιῶν κατὰ τὸν προεξηρημένον πόλεμον ἐστρατήγει ἀπὸ τοῦ 208 ὁ ὀνομαστὸς Φιλοποίμην ὁ ἐκ Μεγαλοπόλεως· τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐπαινεῖται πολὺ τὸ φιλόπατρι καὶ ἀφιλοκερδές, ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ στρατηγική· οὗτος ἐδελτίωσε τὰ πολεμικά καὶ τὸν ὀπλισμόν, ἐπενόησεν ἐπιτηδαιοτέρας πολεμικὰς τάξεις, καὶ ἤσκει συχνὰ τοὺς Ἀχαιοὺς εἰς τὰ πολεμικά· τοῦτα πάντα ἠῤῥανον τὸ θάρρος τῶν νέων καὶ φιλοπαράδουλους καὶ προθύμους εἰς τοὺς κινδύνους ἀπειργάζοντο αὐτούς (2). Οἱ Αἰτωλοὶ ἐν τούτοις καταλειφθέντες ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐποίησαν εἰρήνην πρὸς τὸν Φίλιππον, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, διότι οὗτοι τότε ἐπολέμουν ἐν τῇ Ἀφρικῇ πρὸς τὸν Ἀννίβαν διὰ τῆς συνθήκης συνωμολογήθη μηδέτερος νὰ ἀδικῇ τοὺς ἑκατέρωθεν φίλους (3).

Ἐν τῇ Σπάρτῃ τότε ἐδασίλευε τυραννικῶς ἀπὸ τοῦ 211 ὁ Μανανίας, τούτου πεσόντος ἐν τῇ ἐν Μαντινείᾳ ἔτει 207 γενομένη μάχῃ πρὸς τὸν Φιλοποίμενα, ἐτυράννει αὐτῆς ὁ ἐξωλέστατος καὶ παρανομώτατος Νάβις· οὗτος τελέως διέφθειρε τὰ τῆς Σπάρτης πράγματα καταστήσας ταύτην κατοικήτηριον καὶ ὀρητήριον πάντων τῶν κακουργῶν (4), ὣν προστάτην αὐτὸν ἀνέδειξε καὶ

(1) Αἰδ. XXVI, 24—26 XXVII, 29 — 33. Πολυβ. 9, 29 — 39.

(2) Πλουτ. Φιλοποίμ. καὶ Πολυβ. 10, 24· 25. 16, 8 9. Πausan. 8, 49—52.

(3) Ἀππιαν. Μακεδον.

(4) Οὗτοι δ' ἦσαν ἀνδροφόνου καὶ παρασχίσται, λωποδύται, ταιχωρῶχοι—Εἶχε δὲ καθ' ἑλπὴν τὴν Πελοπόννησον ἱεροσόλους, ὁδοδόκους φρονέας, οἷς μερίτης γενόμενος τῶν ἐκ τῆς βασιουργίας λυσιτελῶν ὀρητήριον καὶ καταφυγὴν παρέχετο τούτοις τὴν Σπάρτην. Πολυβ. 13, 6—8, καὶ Πausan. 4, 29, 4. 5.

οἷς ἔδωκε τὰς οὐσίας καὶ τὰς γυναῖκας τῶν ἐπιφανεστάτων Σπαρτιατῶν, οὓς ἐφυγάδευσε καὶ ἀπώλεσεν.

Ὁ Φίλιππος ὑπολαμβάνων νῦν ἀδυνάτους τοὺς Ῥωμαίους νὰ βοηθῶσι τοὺς συμμάχους αὐτῶν ἐπῆλθεν ἐπὶ τε τοὺς Ῥοδίους καὶ τὸν Ἀτταλον καὶ ἐπὶ τοὺς Αἰγυπτίους· εἰς βοήθειαν τούτων καὶ τῶν Ἀθηναίων αὐτῶν, ὧν τὴν χώραν διήρπαζον καὶ διέφθειρον ἐξ ἀλογίστου ἔχθρας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους οἱ Ἀκαρναῆνες μετὰ τῶν συμμάχων Μακεδόνων. Ἐκ τούτου ἤρξατο πάλιν ἐν ἔτει 200 π. Χ. ὁ δεῦτερος μακεδονικὸς πόλεμος τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν Φίλιππον. Διὰ τοῦ φρονιμοῦ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων Τίτου Κοϊντίου Φλαμινίου μετέστησαν πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων συμμαχίαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τὸν ἐπιτήδειον τοῦτον καὶ πολεμικὸν τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸν πολεμήσας ὁ Φίλιππος παρὰ τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ Κυνὸς Κεφαλὰς ἔτει 197 ἡττήθη καὶ ἡναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, ἣτις ἐγένετο· κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ὁμολογίας ὁ Φίλιππος ἀπήγαγε τὰς φρουρὰς τῶν Μακεδόνων ἐκ τῶν πόλεων, οἱ Ἕλληνες ἐγένοντο αὐτόνομοι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διετήρουν ἐμφρούρους τὸν Ἀκροκόρινθον, τὴν Χαλκίδα καὶ τὴν Δημητριάδα, τὰς πέδας τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὠνόμαζον τὰς εἰρημένας πόλεις. Ἡ περὶ αὐτονομίας τῶν Ἑλλήνων ἀγγελία, ἣν αὐτὸς ὁ Φλαμίνιος διὰ κήρυκος ἤγγειλεν εἰς τὰ θεώμενα πληθὴ τὴν πανήγυριν τῶν Ἰσθμίων ἦν ἡ τελευταία χαρὰ τῶν ἀπατηθέντων Ἑλλήνων (1). Οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν καὶ τὸν διαδόχον τὸν τῶν Λακεδαιμονίων Νάβιν καὶ ἡνάγκασαν νὰ ἀποδώσῃ ὑπὲρ ἐκράτει Ἄργος καὶ τὸν στόλον αὐτοῦ, ἐκήρυξαν δὲ ἐλευθερίας καὶ 24 παραθαλασσίους πόλεις τῆς Λακωνικῆς, ὧν οἱ κάτοικοι ἔκτοτε Ἐλευθερολάκωνες ἐκαλοῦντο. Ἐν τούτοις οἱ Ῥωμαῖοι τὸν μὲν Νάβιν ἀφῆκαν νὰ τυραννῇ τῶν Λακεδαιμονίων, αὐτοὶ δὲ παρέμειναν ἔτι τρία ἔτη ἐν τῇ Ἑλλάδι πρόφασιν ἔχοντες τὴν ἡσυχίαν αὐτῆς, ἔργῳ δὲ νὰ ἔχωσιν οἱ Ἀχαιοὶ ἀντίμαχόν τινα. Ταῦτα βαρέως ἔφερον οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐχθρῶς καὶ πολεμικῶς πρὸς τοὺς Ῥωμαίους διέκειντο, μάλιστα

(1) Πλούτ. 6. Φλαμιν.

οἱ Αἰτωλοί, ὧν ἕνεκα οἱ Ῥωμαῖοι ἐγένοντο ἰσχυροὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι· οὗτοι προθύμως συνεμάχησαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντίοχου, ὅστις πλεύσας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ πρόσκλησιν αὐτῶν τῶν Αἰτωλῶν ἀπέβη εἰς τὴν Δημητριάδα ἐν ἔτει 192 π. Χ. Μετὰ τοῦ βασιλέως τούτου συνεμάχησαν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, οἳ οἱ Ἡλεῖοι, οἱ Μεσσήνιοι, οἱ Βοιωτοὶ καὶ οἱ Ἡπειρώται (1). Ἐπὶ τὸν Ἀντίοχον καὶ τοὺς τούτου συμμάχους ἀπέστειλαν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ὑπατον Ἀκίλιον Γλαβρίωνα· οὗτος ταχέως εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἔτει 191, κατέσχε τὰς ἀμελῶς φρουρουμένας Θερμοπύλας, καὶ ἐγένετο κύριος τῆς Ἡρακλείας. Οἱ Σύριοι ἐκπλαγέντες πρὸς τὴν αἰφνίδιον ἐπίθεσιν τῶν Ῥωμαίων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν κατακοπτόμενοι ὑπ' αὐτῶν, ὁ δὲ Ἀντίοχος ἐκφυγὼν μετὰ ὀλίγων ἱππέων ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς δὲ τοὺς καταλειφθέντας ὑπὸ τοῦ Ἀντίοχου καὶ πολεμουμένους ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Αἰτωλοὺς ἐδόθη ἐξάμηνος ἀναχωρῆ· μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Σκιπιωνος φθορὰν καὶ ἤτταν τοῦ Ἀντίοχου ἐν τῇ ἐν Ἀσίᾳ Μαγνησίᾳ ἐν ἔτει 180 ἐγένετο εἰρήνη, καθ' ἣν οὗτοι πλὴν ἄλλων ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀποτίσωσι 500 τάλαντα. Οὕτω λοιπὸν ἐταπεινώθη καὶ ἡ τῶν Αἰτωλῶν συμπολιτεία.

Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Ἀχαιοὶ βλέποντες ὅτι ἡπατήθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἠγανάκτουν. Ὅτε δὲ ὁ Νάβις παροτρυνθεὶς ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν ἐκινήθη εἰς ἀνάκτησιν ὧν ἀπώλεσε παραθαλασσίῳ τῆς Λακωνικῆς πόλεων, διήρπασε δὲ καὶ συμμάχους τῶν Ἀχαιῶν πόλεις, ὁ γενναῖος Φιλοποίμην εἰσπεσὼν δέξας εἰς τὴν Σπάρτην ἀπέκλεισεν αὐτήν, ἔνθα πρὸ ὀλίγου εἶχε δολοφονηθῆ ὁ Νάβις ὑπὸ τῶν ἰδίων φίλων, καὶ ἠνάγκασε νὰ προστεθῇ εἰς τὴν Ἀχαικὴν συμπολιτείαν· μετέβαλε δὲ καὶ πολλὰ τῆς Σπάρτης καὶ αὐτὴν τὴν Λυκούργειον ἀγωγὴν κατήργησεν, ἀναγκάσας τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἐφήβους νὰ μεταλάβωσι τὴν ἀχαικὴν ἀντὶ τῆς πατρίου παιδείας· ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν Μεσσήνην ἠνάγκασε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συμπολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν, ἀλλὰ ταύτην ἀπέστησε μετ' ὀλίγον ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν ὁ

(1) Πολυβ. 18, 27, 29. 20, 3, 7.

ἐπαχθῆς καὶ ἀκόλαστος Μεσσηνίος Δεινοκράτης. Τότε ὁ Φιλοποίμην, καίτοι ἐβδομηκοντούτης ὢν, ταχέως εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὸν Δεινοκράτην ἔτρεψεν, ἀλλὰ πεσὼν αἰφνης τοῦ ἵππου εἰς χωρία πετρώδη, καὶ συλληφθεὶς ἐφαρμακεύθη ταχέως ὑπὸ τοῦ αἰσχροῦ Δεινοκράτους. Οἱ Ἀχαιοὶ εὐθὺς ἐξέλεξαν στρατηγὸν τὸν Λυκόρταν, τὸν πατέρα τοῦ Πολυδίου, καὶ ἐμβαλόντες εἰς τὴν Μεσσηνίαν φοδερεῶς διέφθειραν τὴν χώραν καὶ πολλοὺς ἐδασάνισαν καὶ ἀπέκτειναν, ἐκδικούμενοι τὸν θάνατον τοῦ ἐνδοξοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν, οὐτινος τὰ λείψανα θέντες εἰς ὠδρίαν μεγαλοπρεπῶς ἐκόμισαν εἰς Μεγαλόπολιν καὶ ἐνδόξως ἔθαψαν (1).

Ἀποθανόντος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Γ. ἀνέλαθε τὴν βασιλείαν ὁ τούτου υἱὸς Περσεὺς ἐν ἔτει 179 π. Χ. Οὗτος μισῶν τοὺς Ῥωμαίους, ὡς καὶ ὁ πατήρ, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχων βουλὴν περὶ αὐξήσεως τοῦ κράτους συνωμολόγησε συμμαχίαν κατ' αὐτῶν μετὰ τῶν βασιλέων Συρίας τε καὶ Βιθυνίας, Ἰλλυρίας τε καὶ Θράκης, καὶ μετὰ τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ Θεσσαλῶν, ἐκίνησε δὲ καὶ πάντα λίθον νὰ προσκτῇσεται συμμάχους καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς, ἀλλ' οὗτοι προτρεπόμενοι ὑπὸ τοῦ αἰσχροῦ Καλλικράτους, τοῦ προΐσταμένου ἰσχυρᾶς Ῥωμαϊζούσης φατρίας, ἡρνήθησαν. Ἐκ τῶν Βοιωτῶν δὲ οἱ Θηβαῖοι ἐγένοντο σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων, οἱ ἄλλοι δὲ ὁμοῦς ἡρνήθησαν, διὸ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πολὺ ἐκάκωσαν αὐτούς, μάλιστα τὴν Ἀλίαρτον πολιορκήσαντες ἐξεπόρθησαν καὶ κατέστρεψαν. Ὁ Περσεὺς λαμπρῶς κατ' ἀρχὰς κινηθεὶς καὶ ὑπατικoὺς στρατηγοὺς τῶν Ῥωμαίων ἐνίκησε, καὶ στόλους διέφθειρε, καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ νικήσας ἐν ἵππομαχίᾳ 2,500 ἄνδρας ἀγαθοὺς αὐτῶν ἀπέκτεινε, καὶ ζῶντας πολλοὺς ἔλαβε, πολλὰ δὲ, καθόλου εἰπεῖν, παρείχετο πράγματα τοῖς Ῥωμαίοις· ἐφ' οἷς αἰσχυρόμενοι οὗτοι ἀνέδειξαν ὑπατον τὸν ὀνομαστὸν Παῦλον Αἰμίλιον καὶ τοῦτον ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὸν Περσέα, πρὸς ὃν ἐπολέμησεν οὗτος πρὸ τῆς Πύδνης μέγιστον καὶ φονικώτατον πόλεμον ἔτει 168 π. Χ καθ' ὃν ὁ Παῦλος Αἰμίλιος ἐνίκησεν αὐτὸν ἐκ πολλῶν καὶ ἄλλων εὐ-

(1) Πλουτάρ. Φιλοποίμ. 18—21.

τυχημάτων ὠφεληθεῖς, μάλιστα δὲ ἐκ τῆς ἀμυθῆτου φιλαργυρίας τοῦ Περσέως. Οὗτος ἡττηθεὶς ἔφυγεν ἀνάνδρως ἐκ τῆς Πύδνης, συλληφθεὶς δὲ ἀπήχθη εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἠκολούθησαν κατόπιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς θριαμβευτικοῦ ἄρματος τοῦ νικητοῦ, καὶ ὅπου οἱ κτρῶς ἐτελεύτησε. Κατὰ τὰς ἐκ Ῥώμης ἐντολὰς ὁ Αἰμίλιος ἀπέδωκεν εἰς μὲν τοὺς Μακεδόνας τὴν χώραν. ἦν ὁμοῦς διήρπασεν εἰς τέσσαρα μέρη, ὧν ἕκαστον διωκεῖτο αὐτονόμως, καὶ οὐδεμίαν πρὸς τάλλα ἔχον ἐπιμιξίαν, ἐτέλουν δὲ φόρον τοῖς Ῥωμαίοις τὸ ἥμισυ οὗ ἐλάμβανον οἱ βασιλεῖς. Τὸν δὲ βασιλέα τῶν Ἰλλυριῶν ἐξέβαλε τῆς Ἰλλυρίας, καὶ ταύτην παρέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι. Ἀπανθρωπότατα ὁμοῦς καὶ ἀσεβέστατα προσηνέχθη ὁ Αἰμίλιος πρὸς τοὺς Ἡπειρώτας ἐκ φιλεκδικίας ἀγενοῦς τῶν Ῥωμαίων, διότι τούτων ἐδομήκοντα πόλεις ἀνέτρεψε καὶ πενήκοντα καὶ ἑπτὰ μυριάδας ἀνθρώπων ἐξηνδραπόδισεν (1). Οἱ ἐκ Ῥώμης ἀποσταλέντες δέκα πρεσβευταὶ διαθέσαντες τὰ τῆς Μακεδονίας πράγματα μετέβησαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ἀνεύρωσι τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Περσέως· εἰς τούτους ἐλθόντας οἱ Ῥωμαῖζοντες, οἵτινες ἐκ τῆς ἐν Πύδνῃ νίκης τῶν Ῥωμαίων ἐγένοντο θρασύτεροι, κατέδειξαν πολλοὺς τούτων ἐκ πολλῶν τῆς Ἑλλάδος πόλεων. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ οἱ ἀναίσχυντοι προδόται Καλικράτης καὶ Ἀνδρονίδας κατέδειξαν ὡς ὁπαδοὺς τοῦ Περσέως τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν Ἀχαιῶν ἄνδρας, ἐξ ὧν ἦν καὶ ὁ ποτὲ στρατηγὸς Ξένων, ὅστις ἀγανακτῶν προεῖπεν ὅτι ἦν πρόθυμος νὰ ἀπολογηθῇ καὶ πρὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκλήτου. Οἱ πρεσβευταὶ ὠφεληθέντες ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ἐν ὀργῇ ῥήματος τοῦ Ξένωνος διέταξαν χιλίους ἐκ τῶν πρωτευόντων πολιτῶν, ἐξ ὧν ἦν καὶ ὁ τοῦ Λυκόρτα υἱὸς Πολύδιος, ν' ἀπαχθῶσιν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τούτους ἐλθόντας ἡ βουλὴ τῶν Ῥωμαίων ἀναπολογήτους διένειμεν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑτρουρίας, πλὴν τοῦ Πολυδίου, ὅστις ἐνεργείᾳ τοῦ Σκιπίωνος διέτρισεν ἐν τῇ Ῥώμῃ. Ἐν τῇ φυλακῇ ταύτῃ καταφρονούμενοι ἔμειναν οἱ Ἀχαιοὶ μέχρι τοῦ

(1) Στράβ. 7. 322.

150 π. Χ. ὅτε γενομένου λόγου ἐν τῇ βουλῇ ἐκρίθη νὰ κατέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ἔτι 300 ἐπιζῶντες (1).

Ἐν τούτοις πολλάι καὶ ἄλλαι ἐμφύλιοι ἐριδες καὶ ταραχαὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐγένοντο καὶ διαφορά τις τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς, ἥς αἰτία ἐγένετο ἡ διαρπαγὴ τῆς πόλεως Ὠρωποῦ ὑπὸ τῶν πενομένων Ἀθηναίων. Οἱ Ὠρώπιοι κατέφυγον εἰς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ἐπέβαλον αὐτοῖς ζημίαν 500 ταλάντων. Εἶτα οἱ Ῥωμαῖοι πραῦνθέντες ὑπὸ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἀποσταλέντων πρεσβευτῶν, τῶν φιλοσόφων Καρνεάδου, Διογένους καὶ Κριτολάου, ἡλάττωσαν τὴν ζημίαν εἰς 100 τάλαντα. Οἱ Ὠρώπιοι ἀδικηθέντες καὶ δεύτερον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων παρεκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς Ἀχαιοὺς, οὗτοι δὲ ὅμως ἐκ φιλίας καὶ αἰδοῦς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους κατ' ἀρχὰς ὤκνουν νὰ βοηθήσωσιν· εἶτα ὅμως παρὰ πεισθέντες ὑπὸ τοῦ δωροδοκηθέντος ὑπὸ τῶν Ὠρωπίων στρατηγοῦ αὐτῶν Μεναλκίδου ἐψήφισαν νὰ τιμωρήσωσι τοὺς Ἀθηναίους· οὗτοι τότε ἡναγκάσθησαν νὰ ἀπαγάγῃσι τὴν φρουρὰν ἐκ τοῦ Ὠρωποῦ. Ἡ πρὸς ἀλλήλους αἰσχυρὰ ἔρις τῶν στρατηγῶν Μεναλκίδου καὶ Καλλικράτους περὶ τῆς διανομῆς ὧν ἔλαβον παρὰ τῶν Ὠρωπίων χρημάτων, καὶ ἡ φωρθεῖσα προδοσία τοῦ ἐτέρου στρατηγοῦ Δαίου ἐνέβαλον τοὺς Ἀχαιοὺς εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Ἡ διαφορὰ αὕτη τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀχαιῶν ἀνηνέχθη εἰς τὴν Ῥώμην, ἥτις ἐπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα δικαστάς. Οὗτοι ἐλθόντες συνεκάλεσαν ἐν Κορίνθῳ τὸ συνέδριον τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ἐξεῖπον αὐτοῖς τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ τῶν Ῥωμαίων. Νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τῆς συμπολιτείας τῶν Ἀχαιῶν ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος, ἡ Σπάρτη, ὁ ἐν Ἀρκαδίᾳ Ὀρχομενὸς καὶ ἡ πρὸς τὴν Οἶττην Ἡράκλεια. Ἡ ἀδικος αὕτη καὶ τυραννικὴ προσταγὴ τῶν Ῥωμαίων, ὧν κυρία βουλὴ ἦν ἡ ἐξασθένησις τῆς συμπολιτείας, τοσαῦτον παρώξυνε τοὺς Ἀχαιοὺς, ὥστε ἡναγκάσθησαν οἱ ἐκ Ῥώμης δικασταὶ ταχέως νὰ ἀπέλθωσιν ἐκείθεν ἐκ φόβου περὶ τῆς ἰδίας ζωῆς αὐτῶν. Οἱ Ἀχαιοὶ νῦν ταρασσονται καὶ ὀλέθρια διανοοῦνται, εἰς 2 ἀποδλέπων ὁ διαλλακτικὸς Μέτελλος, ὅστις τότε ἔτι 148

(1) Πausan. 7, 10. Πλουτ. Κάτ. 9.

ἐπολέμει ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς τὸν ἄρπαγα τῆς βασιλείας Ψευδοφίλιππον καλούμενον, ἐπειράθη νὰ πραύνη τούτους συμβουλεύων νὰ μὴ ἐπιχειρήσωσιν ὑπὲρ δύναμιν ἔργον τι, ἀλλ' εἰρηνικῶς νὰ συμβιβασθῶσιν. Οἱ Ἀχαιοὶ ὁμῶς σκοτισθέντες ὑπὸ τοῦ πάθους καὶ τοῦ μίσους πρὸς τοὺς πάντα τὰ ἀνόσια μεταχειρισθέντας Ῥωμαίους εἰς ἐκφραλισμὸν καὶ δούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, παροξυνόμενοι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν Κριτόλαου ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν προστατευμένης Σπάρτης καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων (1). Μετὰ τῶν Ἀχαιῶν συνεμάχησαν ἄλλοι τε τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκιδαῖς. Ὁ ἄκριτος Κριτόλαος μετὰ μικρᾶς δυνάμεως ἐστράτευσεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπως βοηθήσῃ τὸν πρὸς τὸν Μέτελλον πολεμοῦντα Ψευδοφίλιππον, ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ εἰς τὰς Θερμοπύλας ἠγγέλθη ὅτι ὁ Ψευδοφίλιππος ἠτήθη πολυλοῦς ἀπολέσας τῶν Μακεδόνων, καὶ συνελήφθη, ἥ δὲ Μακεδονία ἐγένετο Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία τῷ 148 π. Χ. τότε οὗτος θορυβηθεὶς ἐκ τῆς ἀγγελίας κατέλιπε τὴν ἐπίκαιρον θέσιν, καὶ ἐσπευσεν εἰς τὴν Λοκρίδα. Ὁ Μέτελλος, εἰς ὃν ἐπετράπη ὁ πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς πόλεμος, ἐμβάλλει ἐκ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ νικᾷ τὸν ἄφρονα Κριτόλαον κατακόψας τὸ πλεῖστον τῶν Ἀχαιῶν, καὶ χιλίους Ἀρχάδας εἰς βοήθειαν τῶν Ἀχαιῶν σπεύσαντας καὶ καταληφθέντας ἐν Χαιρωνείᾳ ἀπηνῶς κατέσφαξεν. Ἀντὶ τοῦ ἀφανοῦς μετὰ τὴν μάχην γενομένου Κριτολάου ἐξελέχθη στρατηγὸς τῆς συμπολιτείας ὁ τῶν Ῥωμαίων σφοδρὸς ἐχθρὸς Δίαιος. Ὁ Μέτελλος ἐμβάλλει εἰς τὰς Θήβας, ὧν οἱ κάτοικοι ἀπεσώθησαν εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Κιθαιρῶνος· ἐντεῦθεν προήλασε μέχρι Μεγάρων αὐτοῦ ἦλθον πρέσβεις τῶν Ἀχαιῶν πρὸς αὐτὸν περὶ εἰρήνης· τούτους ὁ στρατηγὸς εὐμενῶς ἐδέχθη, καὶ εὐμενεῖς προτάσεις εἰς αὐτοὺς προέτεινεν, ἀλλ' ἡ ἀφροσύνη τοῦ Διαίου ἐματαίωσε τὴν εἰρήνην παρὰ τὰς παρακλήσεις καὶ προτροπὰς τῶν εὖ φρονούντων πολιτῶν.

(1) Ὁ δὲ Κριτόλαος παροξύνας τοὺς ἔχλους—ἐπεισε τοὺς Ἀχαιοὺς πάλιν ψηφίζεσθαι, λόγῳ μὲν τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους πόλεμον, ἔργῳ δὲ τὸν πρὸς Ῥωμαίους. Πολυβ. 38—40, 1—5. Πausan. 7, 14—17.

Νῦν παρὰ τοῦ Μετέλλου λαμβάνει τὴν στρατηγίαν ὁ ἀπὸ τῆς Ῥώμης ἐκπεμφθεὶς ἔτι 146 ὕπατος Μόμμιος, ἀνὴρ ὠμὸς ὢν καὶ ἄγριος· πρὸς τοῦτον βουλὴν ἔχων νὰ διακινδυνεύσῃ ὁ Δάιος συνήθροισε 14,000 πεζοὺς, ἐν οἷς πολλοὶ ἦσαν δοῦλοι, καὶ 600 ἵππεῖς καὶ ἀντετάχθη παρὰ τὴν Λευκόπετραν πρὸς τὸν ὕπατον ἔχοντα στρατὸν 23,000 πεζοὺς καὶ 3500 ἵππεῖς. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἀνδρείως ἐμάχοντο, καὶ πολλοὺς τῶν Ρωμαίων ἔφθειραν, ἀλλὰ καταλειφθέντες ὑπὸ τῶν ἰδίων ἱππέων ἐτράπησαν. Ὁ Μόμμιος εἰσήλασεν ἀμυχχεῖ εἰς τὴν Κόρινθον, ἣν ἀγρίως κατέκαυσε, τοὺς δὲ ὑπολειφθέντας κατοίκους ταύτης ἐξηνδραπόδισε. τῶν δὲ ἐν αὐτῇ θαυμαστῶν ἀναθημάτων καὶ δημιουργημάτων καὶ ἀπείρων κοσμημάτων τὰ μὲν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ῥώμην, τὰ δὲ κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ὀλιγωρίας τοῦ ἀφιλοτέχνου Μομμίου καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἡ δὲ Κορινθία ἀνεδείχθη χώρα ῥωμαϊκὴ (ager publicus). Μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ ἀπάνθρωπον καταστροφὴν τῆς Κορίνθου τῆς ποτὲ μεγίστης καὶ εὐδαιμονεστάτης πόλεως τῆς Ἑλλάδος, αἱ δημοκραταί καὶ τὰ συνέδρια τῶν Ἀχαιῶν καὶ Φωκῶν καὶ Βοιωτῶν κατελύθησαν· ἅπασα δὲ ἡ Ἑλλὰς ἐγένετο ἐπαρχία ῥωμαϊκὴ, ἣν διώκει εἰς ἕκ τῆς Ῥώμης ἀποστελλόμενος στρατηγός, ὅστις ἐκαλεῖτο ἡγεμὼν οὐχὶ τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ τῆς Ἀχαιΐας. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ ἀφέθη σκιά τις ἐλευθερίας καὶ παλαιᾶς πολιτείας, ὥς καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ εἰς τὴν Ῥόδον καὶ εἰς τινὰς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Περὶ τῶν παρ' Ἑλλησιν ἡθῶν τε καὶ ἐμπορίου,
παιδείας τε καθ' ὅλου καὶ τῶν τεχνῶν κατὰ
τὴν προειρημένην περίοδον.

§. 73 Διὰ τῶν δορικτησιῶν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου διεδόθη εἰς μέρος τῆς Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον εἶδος τι πολιτισμοῦ, Ἑλληνισμὸς καλούμενος. Ἦν δὲ οὗτος κρᾶμα ἕκ τε τῶν ἡθῶν καὶ παιδείας τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, ἐν ᾧ ἐπεκράτει τὸ Ἑλληνικόν· οἷον ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία ἔν τε τῇ Αἰγύπτῳ καὶ τῇ Συρίᾳ μετέλαβε μέρους τῆς θεολατρίας τῶν Ἀνατολικῶν. Ὡσαύτως καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἦθη

διὰ τῆς ἐπιμιξίας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ξένων χωρῶν μετεβλήθησαν καὶ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ Μακεδονίᾳ.

Τὸ ἐμπορίον διὰ τῶν Ἑλλήνων μάλιστα ἔλαβε πολλὴν ἐπίδοσιν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, Ἀντιοχείᾳ, Περγάμῳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν, ἔνθα κατεσκευάζοντο διὰ τῆς ἑλληνικῆς εὐφυΐας θαυμάσια ὑφαντουργήματα καὶ ἄλλα πολυτελείας πράγματα, ἅτινα ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας μετεφέροντο διὰ συνοδιῶν μὲν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, διὰ θαλάσσης δὲ εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον καὶ τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον, διὰ τῶν Ῥοδίων μάλιστα εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὸν Πόντον.

Οὐ μόνον τὰ ἔργα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων ἐξωγοῦνουν ἀπάσας τὰς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν τούτου στρατηγῶν κατακτηθείσας χώρας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσαι τούτων αὕτη ὅμως διὰ τῆς ἐπιδόσεως αὐτῆς εἰς τοσαύτας ξένας καὶ ἀπωτάτας χώρας ἀπώλεσε πολὺ τοῦ κάλλους καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Ἐκ ταύτης καὶ ἐκ πολλῶν ξένων ἰδιωμάτων ἐμορφώθη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ κοινὴ καλουμένη *διαλέκτος*.

Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι καὶ ἅπαντα σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων κατέπεσον ἀπὸ τοῦ προτέρου ὕψους αὐτῶν καὶ μεγαλείου. Τὸ μεγαλόδωρον καὶ φιλόκαλον τῶν πεπαιδευμένων Πτολεμαίων κατέστησαν μὲν τὴν Ἀλεξανδρείαν ἐστὶν πνευματικῆς μορφώσεως, καὶ συνετέλεσαν νὰ καλῶνται οἱ ἐπ' αὐτῶν χρόνοι Ἀλεξανδρεωτικοί, δὲν ἡδυνήθησαν ὅμως νὰ ἐπαναγάωσι πάλιν τὸ δημιουργὸν καὶ φιλόκαλον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἔργον νῦν κύριον τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικῶν ἦν νὰ περισυνάγῃσι τὰ ἀθάνατα ἔργα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, νὰ κατατάττωσιν αὐτὰ καθ' ὕλην, νὰ διορθώσιν τὰ διεφθαρμένα χωρία καὶ ἐπιμελῶς νὰ ἐρευνῶσιν αὐτά. Τῶν γραμματικῶν τούτων ἐπαινεῖται πολὺ ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ γνῶσις περὶ τε τὴν κριτικὴν, μετρικὴν, ἀρχαιολογίαν καὶ μυθολογίαν. Ἐξοχώτατοι τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γραμματικῶν ἦσαν ὁ ἐξ Ἐφέσου Ζηνάδατος, ὅστις πρῶτος προσέστη τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μου-

σείου, ὁ τούτου μαθητῆς Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ τούτου μαθητῆς ὁ ἐκ Σαμοθράκης Ἀρίσταρχος.

Ἡ ποίησις παρήκμασε καὶ αὕτη μεταπεσοῦσα ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς κάλλους καὶ φυσικοῦ εἰς τὴν ἐπιδεικτικὴν πολυμάθειαν καὶ ἄχαριν τέχνην. Οἱ Ἀλεξανδρίνοι ποιηταὶ στεροῦνται μὲν τοῦ ἀληθοῦς ποιητικοῦ νοῦ καὶ τῆς γονίμου φαντασίας τῶν παλαιῶν, ἔχουσιν ὅμως πολυμάθειαν, γνώσεις πολλὰς ἱστορικὰς καὶ μυθολογικὰς καὶ εὐχέρειαν περὶ τὴν στοιχοῦργίαν. Οἰκεία καὶ ἀρμόζουσα εἰς τοὺς χρόνους ἐκεῖνους ἦν ἡ νέα κωμωδία, ἥς γνωρίσματά εἰσιν, ὡς ἀλλαχοῦ προεδηλώθη, ἡ εὐτραπελία καὶ οἱ σεμνοὶ χαριεντισμοί.

Ἐκ τῶν πολυπληθῶν Ἀλεξανδρίνων ποιητῶν ἐπιστημότεροι εἰσὶ πρῶτος ὁ ἀπὸ τοῦ 247 μέχρι τοῦ 204 π. Χ. ζήσας Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος. Οὗτος ἐποίησε τὸ ὀνομαστὸν ἐπικὸν ποίημα, τὰ Ἀργοναυτικά, ἐν οἷς διαπρέπει ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ εὐθύτης· ἐνιαχοῦ τοῦ ποιήματος ὁμολογουμένως ὁ ποιητῆς ἐμμήθη δὲν ἐξήλου Ὅμηρον. Τὸν Ἀπολλώνιον πολὺ ἐμιμήθη ὁ Οὐίργιλιος καὶ πολλὰ παρ' αὐτοῦ παρέλαθεν.

Ἄλλος δὲ ὀνομαστὸς ποιητῆς ἦν ὁ περὶ τὸ 270 π. Χ. γινόμενος ἐκ Σόλων Ἀρατος· οὗτος ἐποίησε τὸ ὀνομαστότατον καὶ διδασκτικώτατον τῶν χρόνων ἐκεῖνων ἐπικὸν ποίημα, ὃπερ ἐπιγράφεται Φαινόμενα καὶ Διοσημεῖα.

Πεπαιδευμένος καὶ ἐλλόγιμος ἀνὴρ ἦν ὁ ἐν ἔτει 270 ἀκμάσας Καλλίμαχος. Οὗτος ἐποίησεν ὕμνους, ὧν καὶ ἡ γλῶσσα πολὺ ἐπαινεῖται καὶ ὁ ἐλληνικὸς τρόπος. Τοῦτον ἐμιμήθησαν οἱ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ Κάτουλλος καὶ Ὀβίδιος.

Οἱ δὲ ποιηταὶ τῆς καλουμένης τραγικῆς πλειάδος ὑπολείπονται πολὺ τῶν παλαιῶν δραματικῶν. Εἰς τὴν Πλειάδα ταύτην συγκαταλέγονται πολλοί, ὧν ἐξοχώτατος ἦν ὁ κατὰ τὸ 189 π. Χ. ἀκμάσας Λυκόφρων ἐκ Χαλκίδος τῆς Εὐβοίας. Οὗτος ἐποίησε τὴν Κασάνδραν ἐν γλώσσῃ σκοτεινῇ καὶ δυσνοήτῃ, γέμει ὅμως αὕτη πολλῶν πολλοῦ λόγου ἀξίων μύθων καὶ γεωγραφικῶν καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων.

Νοῦν δὲ καὶ τρόπον ἐλληνικὸν καταδεικνύουσι τὰ ἐν δωρικῇ διαλέκτῃ πεποιημένα Εἰδύλλια τοῦ κατὰ 270 π. Χ. ἀκμάσαντος

Θεοκρίτου τοῦ Συρακουσίου. Τούτου σύγχρονοι εἰσὶν οἱ βουκουλι-
κοὶ ποιηταὶ Βίων ὁ Σμυρναῖος καὶ Μόσχος ὁ Συρακούσιος.

Αἱ δὲ ἱστορίαι αἱ ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρίνων συγγεγραμμέναι
εἰσὶν ἄμοιροι τῶν ἀρετῶν τῶν παλαιῶν ἱστορικῶν, ὧν κύ-
ριον γνώρισμα εἰσὶν ἡ ἀλήθεια, ὡς προσδηλώθη, καὶ ἡ ἐμ-
βριθία. Οἱ Ἀλεξανδρίνοι ἱστορικοὶ συνέγραψαν οὐχὶ ἱστορίας
τῶν κατ' αὐτοὺς χρόνων, ἀλλ' ἱστορίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν
παναρχαίων χρόνων, εἰς ἃς ἀνέμειξαν μύθους καὶ παραδόσεις
παραδόξους, ὅπως καταστήσωσιν αὐτὰς τερπνάς. Ἐκ τῶν ἱστο-
ρικῶν τούτων γνώριμοι εἰσὶ πρῶτος ὁ ἀπὸ τοῦ 252 μέχρι τοῦ
256 ἀκμάσας Γίμαιος ἐκ Ταυρομενίου τῆς Σικελίας. Οὗτος
συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς Σικελίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων
χρόνων μέχρι τῆς 129 Ὀλυμπιάδος, τοῦτον κακίζει ὁ Πολύ-
βιος ὡς μὴ φιλαλήθη.

Δεύτερος ὁ ἐκ Σικελίας Εὐήμερος. Οὗτος συνέγραψεν ἱερὰν
ἀναγραφὴν, ἥτις γέμει πλαστῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἀρχαίων παρα-
δόσεων, δι' ὧν ὁ ποιητὴς ζητεῖ νὰ πείσῃ ὅτι οἱ παρ' Ἑλλήσι
θεοὶ εἰσὶν ἀποτεθεωμένοι ἄνθρωποι, ἰδίᾳ ὁ Ζεὺς ἦν μέγας κα-
τακτητὴς, ὅστις ἐτάφη ἀποθανὼν ἐν τῇ Κρήτῃ.

Ἐξοχώτερος δὲ τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους γενομένων
ἱστορικῶν ἦν ὁ τοῦ Λυκόρτα υἱὸς Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης.
Τούτου ἐπαινεῖται ἡ πολλὴ σύνεσις, ἡ ἀκρίβεια τῶν ἱστορου-
μένων καὶ ἄλλα διὰ καὶ ἰδρυτῆς τῆς π ρ α γ μ α τ ι κ ῆ ς
ἱ σ τ ο ρ ί α ς λέγεται.

Ἡ δὲ φιλοσοφία ἦν εἰκὼν πιστὴ τῆς τῶν χρόνων ἐκεῖνων
καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Ἐκαστος τῶν τότε ἀνθρώπων
ἐσχόπει πράττων τὸ ἴδιον ὄφελος καὶ κέρδος, ἐπιημένως καὶ
τῆς φιλοσοφίας κυριώτατον ζήτημα κατέστη ὁ σκοπὸς καὶ τὸ
τέλος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, καὶ ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία ἀντι-
κατέστησε τὴν θεωρητικὴν. Τῆς τότε φιλοσοφίας δύο ὑπῆρξαν
αἱ ἐπισημότεραι σχολαὶ ἡ Ἐπικούρειος καὶ ἡ Στωικὴ.

Τῆς μὲν Ἐπικουρείου ἰδρυτῆς ἐγένετο ὁ ἐξ Ἀθηνῶν ἀπὸ
τοῦ 341—270 π. Χ. ἀκμάσας Ἐπίκουρος, ἀφ' οὗ καὶ αὕτη
ἐκλήθη. Ὁ Ἐπίκουρος ὑπελάμβανεν ἀνώτατον καὶ κυριώτατον
ἀγαθὸν τὴν εὐδαιμονίαν, ταύτην δὲ παρασκευάζει ἡ ἡδονή,

οὐχὶ ὁμως ἡ γινομένη ἐκ τοῦ πρὸς τὰ ἡδέα γαργαλισμοῦ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' ἐκ τῆς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης καὶ ἀλυπίας καὶ ἀφοβίας, ἃς προσπορίζει τῇ ψυχῇ ἡ εὐεξία καὶ ἡ γαλήνη τῶν κατὰ τὸ σῶμα Ἦν δὲ ὁ Ἐπίκουρος καὶ πολυγραφώτατος ἀνὴρ.

Τῆς δὲ Στωικῆς φιλοσοφίας ἀρχηγὸς λέγεται ὁ ἀπὸ τοῦ 340 — 260 π. Χ. ἀκμάσας Ζήνων. Οὗτος ἐδίδασκεν ἐν τῇ Ἀθηνῇσι Ποικίλῃ Στοᾷ, ἀφ' ἧς καὶ ἡ Σχολὴ Στωικὴ ἐκλήθη. Ἡ σχολὴ αὕτη ὑπελάμβανε κυριώτατον ἀγαθὸν τὸ ἠθικῶς πράττειν, ἥτοι τὸ ἀεὶ τὴν ἀρετὴν ἀσχεῖν, ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ ἀταραξία τοῦ βίου καὶ ἡ εὐδαιμονία. Τὰς δὲ ἄλλας ἐπιστήμας τὴν φυσικὴν καὶ τὴν λογικὴν ἔκρινον οἱ Στωικοὶ τοσοῦτον μόνον ἀξίας, ὅσον εἰς εὐδαιμονίαν βίου ὑπάρχουσι συντελεστικά.

Ἦν δὲ καὶ ἐτέρα ὀνομαστὴ σχολή, ἡ Σκεπτικὴ ἢ Πυρρόνειας κληθεῖσα ἀπὸ τοῦ ἐξ Ἠλείας περὶ τὸ 323 γενομένου Πυρρόνως. Οἱ Πυρρόνειοι ἦσαν ἐν διηνεκεῖ ἀπορία περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων· ἔλεγον δὲ ὅτι οὔτε αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν οὔτε αἱ δόξαι ἀληθεύουσιν ἢ ψεύδονται, ὅτι πᾶσαι αἱ ἰδέαι ἡμῶν περὶ πάντων ἐγγίγονται ἡμῖν νόμῳ καὶ ἔθει, ἐπομένως ὁ φιλόσοφος πρέπει νὰ ᾗ ἐφεκτικὸς πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ διστακτικὸς· τοῦτο δὲ τὸ διστάζειν προσπορίζεται αὐτῷ τὴν ἀταραξίαν καὶ ἀπάθειαν ἥτοι τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι ἐν τῷ τότε χρόνῳ πρὸς οὐδὲν ἄλλο ἀπέβλεπον πράττοντες ἢ πρὸς τὸ ἴδιον, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, κέρδος καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἀνάγκας, διὰ τοῦτο αἱ πρὸς ταύτας χρήσιμαί τέχναι καὶ ἐπιστήμαι πολὺ ἐπίδοσιν ἔλαβον, οἷον ἡ μαθηματικὴ, ἡ μηχανικὴ, ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ φυσικὴ. ὥστε οἱ Ἕλληνες ἐγένοντο διδάσκαλοι τῶν Ῥωμαίων, τῶν Ἀράβων καὶ τῶν τοῦ Μεσαίωνος ἀνδρῶν. Οἱ πρῶτοι Πτολεμαῖοι συνετέλεσαν εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διότι οὗτοι χάριν τῶν ἐπιστημῶν καὶ συλλογὰς διαφόρων πραγμάτων ἐποίησαν καὶ ζῶα σπάνια ἔτρεφον.

Καὶ ἡ μὲν φυσικὴ ἦν πολὺ ἔτι ἡμελημένη δι' ἑλλειψιν ὀργάνων καὶ παρατηρήσεων.

Τὴν δὲ ἱατρικὴν ὁ ἐκ Κω ἀπὸ 461 — 377 ὑπάρξας ἀθάνατος

Ἰπποκράτης κατέστησεν ἐπιστήμην. Ταύτης δὲ βέβαιος θεμέλιος ἐγένετο ἢ ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων προαχθεῖσα ἀνατομικὴ ἐκ τοῦ ἔθους τοῦ ταριχεύειν τοὺς νεκρούς, ἐξ οὗ ὁμολογουμένως πολλὴν ἐπίδοσιν ἔλαθεν ἡ ἱατρικὴ. Ἐπίτημοι δ' ἐγένοντο ἐπὶ ἀνατομικαῖς ἀνακαλύψεσιν οἱ ἱατρικοὶ Ἐρασίστρατος καὶ Ἡρόφιλος.

Τῶν δὲ μαθηματικῶν πρῶτος ὁ περὶ τὸ 308 ἀκμάσας Εὐκλείδης ἐποίησε σύστημα, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς ἀριθμητικῆς, γεωμετρίας καὶ τῆς στερεομετρίας· ἐπενόησε δὲ καὶ μέθοδον τῆς μαθηματικῆς, ἣτις μέχρι τῆς σήμερον ἔχει τὴν ἀξίαν.

Εἰς προκοπὴν δὲ τῶν μαθηματικῶν ἰδίᾳ τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς μηχανικῆς συνετέλεσε πολὺ ὁ ἐκ Συρακουσῶν ἀπὸ τοῦ 287 - 212 ζήσας Ἀρχιμήδης. Οὗτος, ὁ δικαίως μηχανικὸς κληθεὶς διὰ τὰς περὶ τὴν ὑδροστατικὴν ἀνακαλύψεις καὶ ἐπινοήσεις πολλῶν μηχανῶν, ἐδίδασκε περὶ τῆς σφαίρας καὶ κυλίνδρου, κύκλου μετρήσεως, περὶ κωνοειδῶν καὶ σφαιροειδῶν, περὶ ἐλίκων καὶ περὶ ἄλλων μαθηματικῶν. Τούτου μαθητὴς ἐγένετο ὁ ἐκ Πέργης τῆς Παμφυλίας περὶ τὸ 246 ἀκμάσας Ἀπολλώνιος, ὁ μέγας γεωμέτρης κληθεὶς· οὗτος ἔγραψε περὶ κωνικῶν στοιχείων.

Τῆς δὲ γεωγραφίας ἰδίᾳ ἐπεμελήθη ὁ ἐκ Κυρήνης τὸ 275 π. Χ. γεννηθεὶς Ἐρατοσθένης. Τοῦτον τὸν ἄνδρα διὰ τὴν πολυμάθειαν προσεκάλεσεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν Πτολεμαῖος ὁ Γ. Οὗτος συνέγραψε μέγα ἔργον, ὅπερ ὠνόμασε Γεωγραφικὰ ἢ Γεωγραφούμενα, διηρεῖτο δὲ τοῦτο εἰς τρία μέρη· τὸ πρῶτον ἐπραγματεύετο περὶ τῆς φυσικῆς γεωγραφίας, τὸ δεύτερον περὶ τῆς μαθηματικῆς καὶ τὸ τρίτον περὶ τῆς χωρογραφίας. Προσέτι συνέγραψε καὶ τοὺς Καταστερισμοὺς καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα πολλῆς μαθήσεως δηλωτικά, ἀφ' ὧν καὶ ἐπωνομάσθη αὐτὸς πρῶτος, ὡς ἱστοροῦσι, φιλόλογος.

Τῆς δὲ Ἀστρονομίας ἰδρυτὴς ἐγένετο ὁ ἐκ Νικαίας τῆς Βιθυνίας ἀπὸ τοῦ 161 - 125 ἀκμάσας Ἰππαρχος. Οὗτος ἐδίδαξε περὶ δύσεως καὶ ἀνατολῆς τῶν ἀστέρων, περὶ μεγέθους, ἀποστάσεως καὶ κινήσεως τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τῆς γῆς καὶ περὶ ἄλλων οὐρανίων ἀστέρων. Πιθανὸν ὅτι οὗτος ἐγίνωσκε καὶ τὴν σφαιρικὴν τριγωνομετρίαν καὶ χρῆσιν αὐτῆς ἐποίη-

σατο. Προσέει και εἰς προκοπὴν τῆς γεωγραφίας ὁ αὐτὸς συνετέλεσε, διότι βοηθούμενος οὗτος ὑπὸ τῆς ἀστρονομίας ἐδίδασκε περὶ τῆς τοῦ μήκους καὶ πλάτους εὐρέσεως τόπου τινός.

Ἐκ δὲ τῶν τεχνῶν ἡ τεκτονικὴ ἐβοηθήθη πολὺ ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς καὶ μεγαλοδωρίας τῶν ἡγεμόνων. Οἱ τέκτονες ἔκτιζον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δημόσια καὶ θαυμαστά ἔργα καὶ οἰκίας μεγαλοπρεπεῖς καὶ μνημεῖα ἡγεμόνων καὶ ἀρχόντων, ἀλλ' ἀπεμακρόνοντο πολὺ τοῦ καλοῦ καὶ τελείου τῶν παλαιῶν ἱδρυμάτων, διότι ἡ τέχνη τούτων ἦν μεμιγμένη ἔκ τε τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς τῶν Ἀνατολικῶν.

Ἡ Πλαστικὴ μιμεῖται μὲν τὰ παλαιὰ ὀνομαστά ἔργα, ἀλλὰ ζητεῖ τὰ κολοσσικά, ὥς δηλοῖ ὁ ἐν Ῥόδῳ ὀνομαστὸς κολοσσὸς τοῦ ἡλίου. Πιθανῶς τῆς ἐν Ῥόδῳ σχολῆς ἦν καὶ ὁ ἐν Βατικανῷ τῆς Ῥώμης κείμενος Λαοκόων.

Ὁνομαστὸς δὲ πλάστης ἦν καὶ ὁ ἐξ Ἀθηνῶν υἱὸς τοῦ Ἀπολλοδώρου Κλεομένης, ὁ ἄξιος τοῦ Πραξιτέλους διάδοχος. Οὗτος ἦν ὁ ποιήσας τὴν Ἀφροδίτην τῶν Μεδίκων. Πολλὰ δὲ καὶ καλὰ κατεσκευάζοντο τότε σκεύη, οἷον κρατῆρες, λίχυθοι, λαμπτήρες καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐνταῦθα λοιπὸν τελευτᾷ ἡ ἱστορία τῆς ἐλευθέρας καὶ αὐτονόμου Ἑλλάδος, ἥτις, μεγάλῃ καὶ ἔνδοξος γενομένη διὰ τῆς ὁμονοίας μάλιστα τῶν ἀνδρείων τέκνων αὐτῆς, ἐφθάρη καὶ ἡρημώθη ἀνδρῶν ἕνεκα τῶν μακρῶν καὶ ἀνδροκτόνων πολέμων, οὓς αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες πρὸς ἀλλήλους ἐπολέμησαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, ἐλαυνόμενοι ὑπὸ τῶν κακῶν δαιμόνων τῆς φιλαρχίας καὶ τοῦ φθόρου, καὶ τελευτῶντες οὗτοι παρέδωκαν εἰς ξένα ἔθνη τὰ ἴδια αὐτῶν ὅπλα, μεθ' ὧν ὀπλισθέντα ταῦτα καὶ αὐτοὺς τούτους διέφθειραν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐδούλωσαν. Τῶν εἰρημένων ἔθνων πρῶτοι ἦσαν οἱ Ῥωμαῖοι, δεῦτεροι οἱ Βυζαντινοὶ καὶ τελευταῖοι οἱ Τούρκοι.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ὕπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν τε Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν
καὶ τῶν Τούρκων.

ΕΛΛΑΣ

Ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων.

§. 74. Οἱ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου κύριοι τῆς Ἑλλάδος γενόμενοι Ῥωμαῖοι καλῶς γινώσκοντες τὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν τῶν Ἑλλήνων φυσικὴν ῥοπὴν καὶ τὸ ἐκ τῆς ὁμοιοῦς σθένης αὐτῶν μεταχειρίσθησαν ἀπ' ἀρχῆς ὕπουλον καὶ κακόνουν πολιτικὴν, διότι, ὅπως ἔχωσιν αὐτοὺς διηρημένους καὶ ἀνικάνους κοινῶς νὰ ἐπιχειρήσωσι τι πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν, εἰς τινὰς μὲν αὐτῶν ἐπέτρεψαν νὰ φυλάττωσι πατριῶς τινὰς νόμους καὶ ἔθνη, ἰδίᾳ εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ Σπαρτιάτας, εἰς ἄλλους δὲ οὐ· καὶ τινὰς μὲν τῶν ἐλληνίδων πόλεων εὐηργέτουν, ἄλλας δὲ κατέθλιβον, πανταχοῦ δὲ ἐπιμελῶς ὑπέθαλπον τὰς ἐμφυλίους ἔριδας καὶ ταραχάς· καθόλου δὲ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐξουσία ἦν θλιβερά καὶ ὀλεθρία. Διὰ ταῦτα λοιπὸν ἐν τοῖς πολεμηθεῖσι τῶν Ῥωμαίων πολέμοις ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων συνεμάχουν μετὰ τῶν στρατηγῶν ἐκείνων παρ' ὧν ἤλπιζον τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν· ὡς τοῦτο ἐγένετο πρῶτον κατὰ τὸν ἐν ἔτει 78 πολεμηθέντα πόλεμον τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὸν Μιθριδάτην τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου. Ὁ φοβερὰ μισῶν τοὺς δολίους Ῥωμαίους βασιλεὺς οὗτος ἀπέκτεινεν αἶφνης 80,000 τούτων ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ βουληθεὶς νὰ πολεμήσῃ αὐτοὺς καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐπεμφεν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὸν στρατηγὸν Ἀρχέλαον, ὅπως προσλάβῃ τοὺς Ἑλληνας συμμάχους. Ὅντως μετὰ τοῦ Ἀρχελαοῦ συνεμάχησαν ἄλλοι τε τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ τυραννούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀθλίου καὶ μισορρωμαίου Ἀριστίωνος Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἐδέχθησαν ἐν Ἀθῆναις φρουρὰν τῶν Ποντικῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπεμφαν στρατηγὸν ἐπὶ τὸν Μιθριδάτην τὸν Σύλλαν. Ὁ ἄγριος οὗτος καὶ

ὤμος στρατηγὸς ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπολιόρχησε τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς Ἀθήνας, ὃς μετὰ πολύμοχθον πολιορκίαν ἐξέπórθησε καὶ παρέδωκε τῷ στρατῷ εἰς διαρπαγὴν καὶ φόνον ἅπαντα ἢ πόλιν ἐπληρώθη νεκρῶν καὶ αἵματος ἐκ τῶν ἀνηλεῶς σφαγέντων Ἀθηναίων· τὸν δ' ἄθλιον Ἀριστίωνα συλλαβὼν ἀπέκτεινεν ὁ Σύλλας, ἐγένετο δὲ κύριος καὶ τοῦ Πειραιῶς, οὗ τὰ πλεῖστα κατέσκαψε καὶ κατέκαυσεν, οὐδενὸς φειδόμενος οὔτε τῆς τοῦ Φίλωνος ὀπλοθήκης, οὔτε τινὸς ἄλλου τῶν ὀνομαστῶν ἔργων· ἐσύλησε δὲ καὶ τὰ ἐν Δελφοῖς πολύτιμα ἱερὰ καὶ τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ, καὶ ἐξ αὐτῶν ἔδωκε πάντα εἰς τὸν πόλεμον (1). ἀπέστειλε δὲ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ τὴν πολύτιμον τοῦ Τηίου Ἀπελλικῶντος βιβλιοθήκην, ἐν ἣ ἦσαν τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους (2). Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν εἰς Βοιωτίαν ἐκφυγόντα Ἀρχέλαον, τοῦτον δις καταπολεμήσας περὶ τε τὴν Χαιρώνειαν καὶ τὸν Ὀρχομενὸν ἐξέβαλε τῆς Ἑλλάδος. Ὁ εἰρημένος πρὸς τὸν Μιθριδάτην πόλεμος τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο αἰτία πολλῶν κακῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὧν ὅμως τὴν πόλιν, ὡς τροφὸν τοσοῦτων αἰοιδίμων ἀνδρῶν, πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες ἄσμενοι ἐπεσκέπτοντο καὶ διέτριβον ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς κατοίκους ταύτης ὠφέλουν· οἷος ὁ ἐκ Ῥώμης Πομπώνιος· ὁ Ἀττικὸς καὶ ἄλλοι καὶ αὐτὸς ὁ ὀνομαστὸς στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Πομπήιος. Οὗτος ἀπαλλάξας τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀδεῶς λεηλατούντων τὰ παραθαλάσσια αὐτῆς φοβερῶν πειρατῶν, καὶ τελειώσας τὸν πρὸς τὸν Μιθριδάτην πόλεμον ἐδώρησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους 50 τάλαντα εἰς ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν, ἀνθ' ὧν χάριν ἀνταποδιδόντες οἱ Ἀθηναῖοι συνεμάχησαν αὐτοῖς τε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων μετ' αὐτοῦ πολεμοῦντος πρὸς τὸν Καίσαρα. Ἡττηθέντος δὲ τοῦ Πομπηίου ἐν Φαρσάλῳ ἔτει 48 π. Χ. ὁ Καῖσαρ δὲν ἐμνησικακήσε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ εὖνους τούτοις ἐδείχθη, καὶ τὴν Κόρινθον πάλιν ἀνέκτισεν, ἥτις ταχέως μεγάλη καὶ εὐδαίμων ἐκ τοῦ ἐμπορίου ἐγένετο.

(1) Πλουτ. Λούκουλ. 2. (2) Πλουτ. Σύλ. 26.

Ὅτε δὲ πάλιν ὁ Ἀντώνιος μετὰ τοῦ Αὐγούστου κατεπολέμησαν περὶ Φιλίππους ἔτει 42 π. Χ. τὸν Βρούτον καὶ τὸν Κάσσιον, οὓς ἐβοήθουν πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ὑπερμάχους τῆς ἐλευθερίας, χαίρων διέτριβεν ἐν Ἀθήναις. Μικρὸν δὲ ὕστερον πολεμήσαντος τοῦ Ἀντωνίου πρὸς τὸν Ὀκτάβιον παρὰ τὸ Ἄκτιον ἔτει 31 π. Χ. καὶ ἡττηθέντος, ὁ Ὀκτάβιος τοὺς μὲν κατὰ τὴν εἰρημένην μάχην πολεμίους αὐτῷ γενομένους Ἑλληνας ἡλέησε, τοὺς δὲ εὖνους ὠφέλησεν, οἷον τὴν Σπάρτην καὶ ἄλλας ἐλληνίδας πόλεις, ἀνέκτισε δὲ καὶ τὰς Πάτρας καὶ πόλιν ἔκτισεν, ὅπου ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον, ἥτις ἐκ τῆς νίκης Νικόπολις ἐκλήθη, συνφικίσθη δὲ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Αἰτωλῶν.

Ἐκ δὲ τῶν ἐν Ῥώμῃ αὐτοκρατόρων ὁ μὲν Τιβέριος καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἀπήλλαξε τοῦ φόρου καὶ διοικητὴν αὐτῆς ἔστειλε τὸν φρόνιμον Γερμανικόν.

Ὁ δὲ κατὰ τὸ 66 μ. Χ. ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα Νέρων, πολλὰ ἐπαινεθεὶς καὶ κολακευθεὶς ὑπὸ τῶν ταπεινῶν Ἑλλήνων ὡς Ὀλυμπιονίκης, ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀπήλλαξεν αὐτοὺς τῶν φόρων· ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐλευθερία ἐγέννησε ταραχὰς ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ πολὺ τοὺς Ἑλληνας ἐβλάψεν, ὁ περὶ τὸ 70 μ. Χ. αὐτοκρατορεύσας Οὐεσπεσιανὸς κατήργησε τὸ τοῦ Νέρωνος διάταγμα, εἰπὼν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπέμαθον τὴν ἐλευθερίαν.

Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἐν ἔτει 98 μ. Χ. γενόμενος αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς ὠφέλησε τοὺς Ἑλληνας, οὔτινες διὰ τοῦτο ἔστησαν αὐτῷ ἀνδριάντα ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ 117 μέχρι τοῦ 138 ἔτους μ. Χ. αὐτοκρατορεύσας Ἀδριανὸς ἡγάπα νὰ διατρίβῃ ἐν Ἀθήναις, ὅπου πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἰδρύματα ἱδρυσεν, καὶ αὐτὸν τὸν θαυμαστὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, οὗτινος ἡ οἰκοδομὴ ἤρξατο ἀπὸ Πεισιστράτου, ἀπετελείωσεν.

Ἐπεικὴς δὲ ἦν καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν αὐτοκρατόρων Ἀντωνίνου Πίου, καὶ Μάρκου Αὐρηλίου Ἀντωνίνου· οὗτος μάλιστα γενναίως ἐμίσθωσε τοὺς Ἀθήνησι διδασκάλους τῆς φιλοσοφίας.

Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι καὶ ἐπίσημοι Ῥωμαῖοι προθύμως ἐφοί-

των εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐν Ἀθήναις ἰδίᾳ διέτριβον, ὅπου ἐξε-
παιδεύοντο καὶ ἡμεροῦντο, καὶ ἐφιλοτιμοῦντο καὶ αὐτοὶ νὰ
ιδρύσῃσι καλὰ ἰδρύματα· οἷος ἦν ὁ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν
Ἀντωνίνων ἀκμάσας ὁ πολλὰ πλούσιος καὶ εὐγλωττος Ἡρώδης
ὁ Ἀττικός· οὗτος πολλὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔκτισε κτί-
ρια, μάλιστα δὲ ἐν Ἀθήναις ὑποδόμησεν ἔργα καλὰ, ἐν οἷς καὶ
τὸ πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ἀκροπόλεως θέατρον τὸ ἐπὶ Ῥη-
γίλλῃ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κληθέν.

Ἄλλ' ἐν ᾧ πολλοὶ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἀρχόντων Ῥω-
μαίων φειδωλῶς ἐδίδοσαν, ἀφειδῶς ὅμως ἀφῆρουν καὶ ἀπέσπων
ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπῆγον τὰ ὀνομαστὰ
ἀγάλματα καὶ ἀριστουργήματα τῶν Ἑλλήνων· φθορὰ δὲ καὶ λύμη
ἀνῆκεστος τοῖς ἐλληνικοῖς καλλιτεχνήμασιν ἐγένοντο οἱ ἀτίθασοι
Ῥωμαῖοι, οἵτινες οὐ μόνον ἀπέσπων αὐτὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων τό-
πων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλῶν λαμπρῶν ἀγαλμάτων ἀφῆρουν τὴν
ἐπιγραφὴν καὶ ἐνεχάρασσον τὸ ἴδιον ὄνομα (1). Τὰ μέγιστα, συντό-
μως εἰπεῖν, οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεμούζησαν καὶ ἔφθειραν τὴν Ἑλλάδα.
Περὶλυπος ὁ Στράβων διηγεῖται τὴν ἐκ τῶν πολέμων τῶν Ῥω-
μαίων πρὸς τε τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Ἑλληνας διαφθοράν
καὶ ἐρήμωσιν τῆς Ἑλλάδος. Τὰς ἄλλοτε, λέγει, εὐάνδρους καὶ
εὐδαίμονας χώρας τῆς τε Ἠπείρου καὶ Ἀκαρνανίας, Αἰτωλίας τε
καὶ Λοκρίδος καὶ Βοιωτίας καὶ ἄλλων ἐρημία κατεῖχε καὶ οἱ
ὑπολειπόμενοι τῶν ἐθνῶν τούτων κωμηδὸν ᾤκουν· αἱ δὲ τῆς
Ἀρκαδίας πόλεις οὐκέτι ἦσαν ἢ ἔχνη αὐτῶν ἐφαίνοντο, καὶ
αὕτη, λέγει, ἡ Μεγαλόπολις ἐρημία μεγάλη ἦν καὶ νομὴ δαφυλῆς
εἰς βοσκήματα (2). Τὴν δὲ προτέραν σεμνότητα καὶ τὸ μέγεθος
τῆς Ἑλλάδος ἐνέφαινον, κατὰ Δίωνα τὸν Χρυσόστομον, οἱ λί-
θοι μᾶλλον καὶ τὰ ἐρείπια τῶν οἰκοδομημάτων· οὐ μὴν
ἀλλὰ καὶ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἥθη καὶ τὸ ἐμπό-
ριον καὶ τὰς τέχνας διέφθειρεν ἡ δυναστεία τῶν Ῥωμαίων καὶ
ὅλον τὸν τῶν Ἑλλήνων βίον ἄθλιον κατέστησεν.

(1) Ὡς δηλοῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ Πausanias λέγων. «Τὰς γὰρ Μιλιτιά-
δου καὶ Θεμιστοκλέους εἰκόνας ἐς Ῥωμαῖόν τε ἄνδρα καὶ θρᾶκα με-
τέγραψαν». Ἀττ. 18. 3. 17, 3. (2) Στράβ. 7, 8, 2.

ὑπὸ τοὺς χρόνους τούτους τῆς τελείας τῶν ἀνθρώπων διαφθορᾶς καὶ ἀθλιότητος διαδίδεται ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλία, ἥτις ἐμελλε νὰ σώσῃ καθόλου τὸ ἀνθρώπινον γένος, νὰ παρηγορῇ τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ δεινῇ δουλείᾳ καὶ ταῖς συμφοραῖς αὐτῶν, καὶ τέλος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν. Ταύτην τὴν ἐθνოსωτήριον διδασκαλίαν πρῶτος ἐκήρυξεν εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος αὐτὸ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ θεσπέσιος Παῦλος, εἶτα καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ αὐτὸς περὶ τὸ 53 ἐλθὼν καὶ στὰς ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου μετὰ σθεναρᾶς φωνῆς ἐγνώρισε τοῖς Ἀθηναίοις τὸν παρ' αὐτοῖς λατρευόμενον ἄγνωστον θεόν, καὶ ἐδίδαξε περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τούτου διδασκαλίας, εἰς ἣν πλείστοι τῶν Ἑλλήνων ταχέως ἐπίστευσαν· καὶ ἐν πολλαῖς ὀνομασταῖς πόλεσι τῆς Ἑλλάδος ἰδρύθησαν ἐπίσημοι ἐκκλησίαι, καὶ ἐν Ἀθῆναις καὶ ἐν Κορίνθῳ, ἥτις μάλιστα ἐγένετο ἡ ἔδρα τοῦ Ῥωμαίου ἀνθυπάτου.

Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου μεταθέσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς ἔδρας εἰς τὸ Βυζάντιον.

§ 75. Μικρὸν ὕστερον βάρβαρα ἔθνη ἐξορμήσαντα ἐκ τῶν ἀρκτηφῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἐχύθησαν εἰς τὰς ὠραίας χώρας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους διαρπάζοντες καὶ φθειρόντες αὐτάς· ἐκ τούτων οἱ Γότθοι, οἱ Σκύθαι καὶ οἱ Αἱρῶλοι ἐπανειλημμένως ἐλεηλάτουν καὶ ἤρπαζον ἀπὸ τοῦ 250 μ. Χ. τὰς παραθαλασσίους ἐλληνικὰς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἐνέπρησαν τὸν ἐν Ἐφέσῳ ναόν, διήρπασαν τὰς Ἀθήνας, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος καὶ τὴν Σπάρτην. Τοὺς βαρβάρους τούτους τελευτῶν κατενίκησε πλησίον τῶν Ἀθηνῶν ὁ Δέξιππος, ὁ τελευταῖος στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν εἰρημένων ἀγρίων ἐθνῶν ἐπανελήφθησαν πάλιν οὐ πολὺ ὕστερον, ἀλλὰ ἡ Ἑλλάς δὲν ἐβλάφθη ὑπ' αὐτῶν, διότι ἐκ φόβου οἱ Ἕλληνες ἀπ' αὐτῶν εἶχον τειχίσει τὰς πόλεις.

Ἐκ τότε ἐτέλεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ Ἑλλάς ἀσινὴς ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, ἐν ᾧ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ ὑπὸ τούτων καὶ ὑπὸ τῶν φοινικῶν ἐρίδων τῶν αὐτοκρατόρων περὶ τῆς

ἀρχῆς ἐταράσσεται καὶ ἐφθείρετο. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐγένοντο καὶ φονικοὶ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν, ὧν πολλοὶ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ὑπέμειναν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον· μέγχις οὗ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας, κύριος γενόμενος παντὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἔτει 314, μετέβηκεν ἔτει 331 τὴν αὐτοκρατορικὴν ἔδραν εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπερ ἀπ' αὐτοῦ Κωνσταντινούπολις ὠνομάσθη. Τὴν πόλιν ταύτην καλῶς ἐτείχισε καὶ ἠῤῥησε καὶ ἐκόσμησε διὰ τῶν ὀνομαστοτάτων ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων, ἅτινα μετεκομίσθησαν ἐκ τῶν ἐξοχωτάτων ἑλληνικῶν πόλεων Ἀθηνῶν τε καὶ Κορίνθου, Δήλου τε καὶ Ἐφέσου καὶ Ἀντιοχείας. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐτίμησε πολὺ τὰ ἑλληνικά, μάλιστα δὲ τοὺς Ἀθηναίους, ὧν ἔχαιρε καλούμενος στρατηγός· διήρесе τὸ κράτος εἰς τέσσαρα μεγάλα μέρη· τὴν Ἀνατολήν, τὸ Ἰλ-λυρικόν, οὗ μέρος ἀπετέλει ἡ Ἑλλάς, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλατίαν καὶ συνετέλεσεν οὗτος νὰ στερεωθῇ ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ὅπου δεινῶς ἐμισεῖτο καὶ ἐπολεμεῖτο ὑπὸ τῶν σοφιστῶν, ὁ χριστιανισμός, ὃν οὐ βοη-θηθεὶς καὶ νίκας λαμπράς ἤρατο καὶ μέγας ἐπεκλήθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ τούτου υἱοῦ τοῦ ὠμοῦ Κωνσταντίου ἐγένετο αὐτοκράτωρ ἀπὸ τοῦ 361 μέχρι τοῦ 363 ἔτους παντὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ὁ Ἰου-λιανός. Οὗτος πολὺν χρόνον διέτριψεν ἐν ἄλλαις πόλεσι καὶ δὴ καὶ ἐν Ἀθήναις διδασκόμενος, τοσοῦτον δὲ ἠγάπησε τὰ ἑλληνικά καὶ ἐθαύμασε τὴν τῶν θεῶν τῶν Ἑλλήνων λατρείαν, ὥστε ἀπέ-στη τοῦ χριστιανισμοῦ, ὃν διδασκόμενος μεγάλως ἐταλαιπωρήθη ὑπὸ τῶν διδασκάλων· διὸ καὶ ἀποστάτης ἐκλήθη. Οὗτος πάντα λίθον ἐκίνησε νὰ ἀνορθώσῃ τὴν τῶν εἰδώλων τιμὴν, νὰ ἐπα-ναγάγῃ τὸν παλαιὸν ἑλληνικὸν αἰῶνα καὶ νὰ καταπαύσῃ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ λατρείαν, ἀπέτυχεν ὅμως τοῦ πόθου τού-του, διότι τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν αὐτὴ ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψί-στου ἐθεμελίωσεν ἐπὶ πέτρᾳ βεβαίᾳ καὶ ἀσάλευτον· ὠφέλη-σεν ὅμως ὁ Ἰουλιανός τὴν Ἑλλάδα, διότι καὶ πόλεις ἐπίσημοί ποτε ἀνφοδομήθησαν, καὶ ἄλλαι ταπεινωθεῖσαι ἀνέλαβον, ἐξ ὧν ἦσαν καὶ αἱ Ἀθῆναι, αἵτινες ἐγένοντο πάλιν ἐστία τῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς νεοπλατωνικῆς.

Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου γενομένης
εἰς δύο διανομῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.

§ 76. Πεσόντος δὲ τοῦ Ἰουλιανῆ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Πέρσας ἐν ἔτει
363 γενομένη μάχῃ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν ζαρωτῶν
ὁ ἀδρανὴς ἀλλὰ πολὺ ζηλωτὴς τοῦ χριστιανισμοῦ Ἰοδιανός· καὶ τοῦ-
του μετ' ὀλίγον ἀποθανόντος ἀνεδείχθη αὐτοκράτωρ ὁ γενναῖος
Οὐαλεντινιανὸς ἐν ἔτει 364. Οὗτος κατέστησεν Αὐγούστον καὶ κύ-
ριον τῆς Ἀνατολῆς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Οὐάλεντα. Ἐπὶ τῆς
τούτων ἀρχῆς ἤρξατο ἡ φοβερά μετανάστασις τῶν ἐθνῶν. Ταύ-
της δὲ αἰτία ἐγένετο, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν μέσων αἰώνων
μανθάνομεν, ἡ ἀγρία φυλὴ τῶν Οὐννων. Οὗτοι περάσαντες τὸν
Βόλγαν ἐχύθησαν, ὥς τις φοβερὸς χειμάρρως, εἰς τὴν Εὐρώπην.
Οἱ Γότθοι ἐκ τοῦ πρὸς αὐτοὺς φόβου κατέλειπον τὴν χώραν
αὐτῶν, καὶ διαβάντες τὸν Ἰστρον συναινέσαι τοῦ Οὐάλεντος κα-
τέφησαν εἰς τὴν Μοισίαν. Δεινῶς ὁμῶς ταλαιπωρούμενοι καὶ
θλιβόμενοι ὑπὸ τῶν ἀπλήστων στρατηγῶν τοῦ αὐτοκράτορος
ἔλαβον τὰ ὅπλα, καὶ πολλάκις ἐνίκησαν τοὺς στρατοὺς αὐτοῦ καὶ
αὐτὸν τοῦτον τὸν Οὐάλεντα ἐφόνευσαν ἐν τῇ γενομένῃ τῷ 378
μάχῃ ἐν Ἀδριανουπόλει· ὅποτε ἀκάθεκτοι γενόμενοι διήρπαζον
τὰς χώρας τοῦ κράτους(1). Τότε οἱ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ υἱοὶ προ-
σεκάλεσαν ἐξ Ἰσπανίας τὸν Θεοδοσίον, ὃν ἀνέδειξαν Αὐγούστον τῆς
Ἀνατολῆς. Ὁ μεγάλθυμος οὗτος καὶ συνετὸς ἀνὴρ ἀνδρείως κα-
τέπαυσε τὰς ἄρπαγὰς τῶν Γόθων καὶ εἰρήνευσε τοὺτους. Μετ'
οὐ πολὺ δ' αὐτοκράτωρ γενόμενος παντὸς τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους
διὰ τὰς λαμπρὰς αὐτοῦ ἀρετάς, πολλὰ καὶ ἄλλα καλὰ ἐποίησε
καὶ πολλὰ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξουθένισιν καὶ καταστροφὴν τῆς
εἰδωλολατρείας καὶ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὅτε
δὲ ἐν ἔτει 395 ἀπέθνησκεν ὁ μέγας δικαίως ἐπικληθεὶς Θεο-
δόσιος, διένειμε τὸ κράτος εἰς τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ τὸν Ἀρ-
κάδιον καὶ τὸν Ὀνώριον· καὶ εἰς μὲν τὸν Ἀρκάδιον ἔδωκε τὰ
ἀνατολικά μέρη τοῦ κράτους, ἐν οἷς συγκατελέγη καὶ ἡ Ἑλ-
λὰς μετὰ τῆς Μακεδονίας, εἰς δὲ τὸν Ὀνώριον τὰ δυτικά.

(1) Ἰδὲ Ζώσιμ. 4. 20—24.

Ἐκ τῆς διανομῆς ταύτης προῆλθεν ἡ εἰς δύο χωριστὰ κράτη διαίρεσις τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, εἰς τὸ ἀνατολικὸν ῥωμαϊκὸν ἢ Βυζαντιακὸν κληθὲν καὶ εἰς τὸ δυτικὸν ῥωμαϊκόν.

Περὶ τῆς πνευματικῆς λειτουργίας τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ῥωμαίων.

§ 77. Ὁ γόνιμος πνευματικῶν ἔργων νοῦς τῶν Ἑλλήνων λειτουργεῖ ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ῥωμαίων διότι καὶ ἐπὶ τούτων πολλοὶ ἄνδρες διέπρεψαν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ. Τούτων τοὺς ἐπισημοτέρους μνημονεύομεν ὧδε καθ' ὃν ἕκαστος ἤχμασε χρόνον. Ἑλλόγιμοι λοιπὸν ἄνδρες ἐγένοντο.

Πρῶτος ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας περὶ τὸ 40 ἔτος π. Χ. ἀκμάσας γραμματικὸς Δίδυμος, ὁ συγγραφεὺς 4,000 ἔργων, ἀφ' ὧν καὶ χαλκέντερος ἐπωνομάσθη.

Ἐἵτα ὁ περὶ τὸ 60 ἔτος π. Χ. γεννηθεὶς Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ὁ συγγραφεὺς τὴν ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν· ὁ ἐπὶ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου ἀκμάσας Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, ὁ συγγραφεὺς τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἱστορικῆς, τῆς περιλαμβανομένης τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων· ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀκμάσας Διονύσιος ὁ περιηγητής. Οὗτος συνέγραψε περιήγησιν τῆς Οἰκουμένης. Ἑλλόγιμος γεωγράφος ἀνὴρ ἦν ὁ ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ Πόντου Ἀμασειᾶς κατὰ τὸ 12 ἔτος μ. Χ. ἀκμάσας Στράβων, ὅστις πολὺ ἐπιμελῶς καὶ φιλοσοφικῶς διαγράφει ἐν τοῖς γεωγραφικοῖς αὐτοῦ τὴν ἱστορίαν, τὰ ἥθη καὶ τὴν πολιτείαν τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν. Γνώριμος σοφιστὴς καὶ στωικὸς φιλόσοφος ἐγένετο ὁ ἐκ Προύσης τῆς Βιθυνίας περὶ τὸ 100 ἔτος ζήτας Δίων ὁ Χρυσόστομος. Ὁμοσκότως ὀνομαστός λίαν ἦν ὁ ἐκ Χαιρωνείας Πλούταρχος. Οὗτος ἐγεννήθη τῷ 50 ἔτει μ. Χ. ἐτελεύτησε δὲ τῷ 120. Συνέγραψε τοὺς παραλλήλους βίους, καὶ ἠθικά καὶ ἄλλα ἔργα πολλῆς σοφίας μεστά. Ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος ἐπαινετὸς ἦν καὶ ὁ περὶ τὸ 130 μ. Χ. γενόμενος Ἀρρίανος ἐκ Νικομηδείας· οὗτος συνέγραψεν, ὡς προείπομεν ἀλλαχοῦ, τὴν ἀνάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Λόγου ἄξιος ἦν καὶ ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Τραϊανοῦ

καὶ Ἀδριανοῦ ζήσας ἱστορικὸς Ἀππιανός. Ἐνδοξὸς ἱατρὸς καὶ γραμματικὸς καὶ μαθηματικὸς ἐγένετο ὁ περὶ τὸ 166 μ. Χ. ζήσας Κλαύδιος Γαληνός. Γνωστὸς ἦν ὁ ἐκ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας περὶ τὸ 174 ἀκμάσας Πausanίας. Οὗτος συνέγραψε τὴν τῆς Ἑλλάδος περιήγησιν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 122 μέχρι τοῦ 200 ἔτους ἤχμασεν ὁ ἐκ Σαμοσάτων τῆς Συρίας περίφημος Λουκιανός. Ἐλλόγιμος ἐγένετο ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐν ἔτει 185 γεννηθεὶς Ὠριγένης ὁ ἐν Καισαρείᾳ πρεσβύτερος χειροτονηθεὶς. Ὁ δὲ ἐξ Ἀθηναίων ῥήτωρ καὶ σοφιστὴς Φιλόστρατος ὁ πρεσβύτερος ἐγένετο περὶ τὸ 200 ἔτος, τούτου δὲ ἀνεψιὸς ἦν Φιλόστρατος ὁ νεώτερος. Γραμματικὸς δὲ καὶ σοφιστὴς ἄξιος λόγου ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Ναυκρατίδος τῆς Αἰγύπτου περὶ τὸ 200 ἔτος γενόμενος Ἀθήναιος ὁ δειπνοσοφιστής. Περίφημος δὲ τῆς νεοπλατωνικῆς σχολῆς φιλόσοφος ἦν ὁ ἐν Λυκοπόλει τῆς Αἰγύπτου τῷ 205 ἔτει γεννηθεὶς Πλωτῖνος, οὗτινος τὰ ἡθικὰ καὶ φυσικὰ ἔργα κατέταξε καὶ διώρθωσεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Πορφύριος. Ὀνομαστοὶ δὲ καὶ ἔνδοξοι εἰσὶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, οἱ μεγάλοι τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι οἱ περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσαντες, ὁ ἐκ Καππαδοκίας Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ ἐκ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας Βασίλειος ὁ μέγας καὶ ὁ κατὰ τὸ 354 ἐν Ἀντιοχείᾳ γεννηθεὶς Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι οὐ μικροῦ λόγου ἄξιοι ἐγένοντο ἐλλόγιμοι ἄνδρες τῶν Ἑλλήνων, ὅτε οὗτοι ἐδεσπόζοντο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οὓς παραλείπομεν τῆς συντομίας χάριν.

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΤΙΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελίδι, στίχῳ.

5. 41, ἐν τῇ Ἑλλάδι, γράφε ἐν τῇ κυρίᾳ Ἑλλάδι.
 22. 7, ἐπεμήγνυντο γρ. ἐπεμίγνυντο.
 25. 23, πολύκαμπος γρ. πολύκαμπτος.
 55. 41, μετηλάστευσαν. γρ. μετανέστησαν.
 57. 27, ἀπέσβεσεν γρ. κατεπράυνεν.
 ὅπαδοι γρ. ὀπαδοί.
 62. 25, Ἀχελφῶ γρ. Ἀλφειοῦ.
 64. 35, ἔδρα γρ. μητρόπολις.
 65. 27, ἀντικαταστήσας γρ. ἀποκαταστήσας.
 87. 44, τὴν κατὰ γρ. κατὰ τὴν
 99. 6, (περιοίους), ὑπηκόους, γρ. ὑπηκόους (περιοίους)
 140. 16, ἐννεάτις γρ. ἐνναέτις
 157. 29, Μιλησίου γρ. Μελησίου.
 158. 2, Μιλησίους καὶ, γρ. Μιλησίους, οἵτινες.
 159. 8, μέχρι τοῦ 404, γρ. 338.
 168. 10, ἄτολμος καὶ δειλός, γρ. μελλητής.
 168. 10, Σιμωνίδου γρ. Σοφωνίδου.
 177. 9, περὶ τούτου γρ. περὶ αὐτοῦ.
 185. 15, καὶ λιπόντες γρ. καταλιπόντες.
 192. 21, Ἀστύοχος γρ. Ἀντίοχος.
 196. 2, ῥήτωρ ὁ Ἀντιφῶν γρ. ῥήτωρ Ἀντιφῶν.
 196. 10, κέρδεων γρ. κερδῶν.
 197. 19, 431, γρ. 433.
 198. 4, διάγραφον τὸ Ἀριστοτέλης.
 208. 28, ὁμολογήσαντες, γρ. ὁμολογήσασαι.
 210. 9, 377, γρ. 371.
 210. 20, παρὰ τοῖς νεωτέροις γρ. τῶν νεωτέρων στρατηγῶν.
 218. 32, Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου γρ. Θεσσαλίας.
 266. 16, παρώξυνέ τινας γρ. παρώξυνέ τινα.
 276. 33, Λεοννάτον, γρ. Λεοννάτον.
 290. 3, ἐπολεμήθη ὁ, γρ. ἐπολεμήθη καὶ — συμμαχικός,
 γρ. ὁ συμμαχικός.

